T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

II. MAHMUD DÖNEMİ OSMANLI İDARESİNDE EFLAK-BOĞDAN

FEYZULLAH UYANIK

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜHEYLA YENİDÜNYA GÜRGEN

EDİRNE 2018

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

FEYZULLAH UYANIK tarafından hazırlanan **II. MAHMUD DÖNEMİ OSMANLI İDARESİNDE EFLAK-BOĞDAN** konulu **DOKTORA** Tezi Savunma Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 33. - 34. maddeleri uyarınca **31/08/2018, Cuma** günü saat **14:30'da** yapılmış olup, tezin ..KABUL EDİLMESİNE..... **OYBİRLİĞİ** / ~~**OYÇOKLUĞU**~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Yüksel ÇELİK	Kabul Edilmesine	
Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK	Kabul Edilmesine	
Doç. Dr. Özkan KESKİN	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Süheyla YENİDÜNYA GÜRGEN (Danışman)	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Bülent ATALAY	Kabul Edilmesine	

(*) Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında **"Kabul Edilmesine / Red Edilmesine / Düzeltilmesine"** seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekmektedir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10211550
Yazar Adı / Soyadı	FEYZULLAH UYANIK
T.C.Kimlik No	17963216140
Telefon	5462930618
E-Posta	feyzullah_uyanik@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	II. Mahmud Dönemi Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan
Tezin Tercümesi	Ottoman Administration in Wallachia and Moldavia in the period of II. Mahmud
Konu	Tarih = History
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Doktora
Yılı	2018
Sayfa	387
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜHEYLA YENİDÜNYA
Dizin Terimleri	Eflak=Eflak ; Osmanlı Devleti=Ottoman State ; Avrupa=European ; Balkanlar=Balkans ; Rusya=Russia
Önerilen Dizin Terimleri	Boğdan = Moldavia

13.09.2018

İmza:.....

Tezin Adı: II. Mahmud Dönemi Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan

Hazırlayan: Feyzullah UYANIK

ÖZET

Eflak ve Boğdan'da kurulan Osmanlı himayesinin ve bölgedeki idari düzenin incelenmesi tez çalışmasının esas konusunu teşkil etmektedir. 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla birlikte Rusya, Eflak ve Boğdan'ın yönetimde istikrarın sağlaması ve Romenlerin refahının artırılması konusuna müdahil olma/şefaat hakkı elde etmiştir. Eflak ve Boğdan üzerinde kurulan bu ikili himaye 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1831/1832 Memleketeyn Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesine kadar geçen hayli karmaşık olayların vukubulduğu süreç birincil kaynaklara dayanılarak incelemeye konu olmuştur. XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren Eflak ve Boğdan uluslararası rekabet alanı olarak ortaya çıkmış ve Osmanlı Devleti ve Rusya'nın dışında Avrupa devletlerinin ilgilendiği bir coğrafya haline gelmiştir. Tez çalışması kapsamında Eflak ve Boğdan'da etkinlik kazanmayı hedefleyen tüm güçlerin çıkar çatışmalarıyla birlikte Eflak ve Boğdan voyvodalıklarının ulusal karakterli bir Romen devleti haline dönüşümündeki en önemli kırılma noktaları kaynakların verdiği bilgiler ölçüsünde değerlendirilmiştir. Aynı zamanda özerk bir siyasi yapıya sahip olan Eflak ve Boğdan Beylikleri örneğinde, Osmanlı idarî sisteminin işleyişi ve ürettiği pratikler incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eflak, Boğdan, Osmanlı Devleti, Rusya, Haraçgüzar, Memleketeyn.

Name of thesis: Ottoman Administration in Wallachia and Moldavia during the Reign of Mahmud II

Prepared by: Feyzullah UYANIK

ABSTRACT

The Ottoman patronize and the administrative structure established in Wallachia and Moldavia constitutes the main plot of the thesis. With the Treaty of Kucuk Kaynarca (1774), Russia had got the right to have an act in Romanians' welfare increasing and the stability in governence of Wallachia and Moldavia. This double patronize on Wallachia and Moldavia became a matter of investigation -by first hand informations- between 1774 Treaty of Kucuk Kaynarca and 1831-1832 Regulamentul Organic in which may complicated events took place. Since the end of XVIII. century, Wallachia and Moldavia became an international rivalry region and many European countries began to show interest in this region other than Ottomans and Russia. In the scope of the thesis, the international powers and their struggle to take advantage of the area and breaking points of Wallachia and Moldavia Principalities' becaming a national charactered Romanian State evaluated in extent of the informations given by the sources. Meanwile, in the sample of Wallachia and Moldavia Principalities –which were autonomous states-, the governing processes of the Ottoman administrative system and the practices it produced was tried to be examined.

Key Words: Wallachia, Moldavia, Ottoman Empire, Russia, Tributary State, Danubian Principalities.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

İÇİNDEKİLER ..... **III**

KISALTMALAR ..... **VI**

ÖNSÖZ ..... **VII**

GİRİŞ **1**

1. Konu, Kaynaklar ve Literatür 1

2. Araştırma Metodu ve Metnin Tesisinde Takip Edilen Usul 6

I. BÖLÜM

EFLAK VE BOĞDAN'DA OSMANLI EGEMENLİĞİ'NİN SINIRLARI

A. EFLAK VE BOĞDAN'IN GENEL DURUMU **8**

1. Slav Denizinin Ortasında Latin Bir Ada: Sakinleri ve Adı 8

2. Şarkın Kapısı Eflak ve Boğdan'ın Coğrafi Konumu 19

3. Demografik Yapı, Romen Kolektif Kimliği ve Sosyo-Kültürel Yaşam 26

4. XIX. Yüzyıl Başlarına Kadar Türk-Romen Münasebetleri ve Hâmi-Mahmî İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme 42

B. OSMANLI HİMAYESİNDE EFLAK VE BOĞDAN BEYLİKLERİ **57**

1. Osmanlı Devlet Teşkilatında Voyvodalıklar 57

a. Eflak ve Boğdan Divanlarında Voyvoda Seçimleri 68

b. Protokolde Voyvodalar, Yükümlülükleri ve Mazuliyetleri 72

2. Eflak ve Boğdan'ın Merkez Bürokrasisi ve Taşra İdaresinin İşleyişi 85

3. Gelir Kaynakları ve Osmanlı Devleti'ne Karşı Mali Yükümlülükler 97

4. Osmanlı Diplomasisi ve Haber Kaynaklarında Voyvodalar 109

II. BÖLÜM

SİYASÎ REKABET VE İSYAN

A. MEMLEKETEYN'DE ULUSLARARASI REKABET 125

1. Avrupa'nın Emperyalist İlgisinin Oluşması 125

2. Rus Nüfuzunun Kurulması 133

3. Rekabetin Şiddetlenmesi: Bükreş ve Yaş'ta Konsolosların İkamesi ve Faaliyetleri 142

4. Rekabetten Savaşa; 1806-1812 Savaşı'nın Sahnesi Olarak Memleketeyn 155

5. 1812 Bükreş Antlaşması ve Uygulanması 174

B. RUM İSYANI VE EFLAK VE BOĞDAN YÖNETİM DÜZENİNDE DEĞİŞİM 185

1. Eflak ve Boğdan'da 1821 Rum İsyanı 185

a. İsyanın Sebepleri ve Memleketeyn'e Taşınması 185

b. İsyanın Gelişimi ve Bastırılması 195

2. Fenerli Voyvodaların ve Memleketeyndeki Yabancı Unsurların Tasfiyesi 215

a. Kadim Nizamın İhyası için Arayışlar ve Ön Hazırlıklar 216

b. Taleplerin Bâbıâli'de Değerlendirilmesi ve Yerli Voyvodalara Yönetimin Devredilmesi 225

III. BÖLÜM

ÖZERKLİĞİN RESTORASYONU: MEMLEKETEYN NİZAMNAMESİ VE YENİ YÖNETİM

A. MEMLEKETEYN NİZAMNAMESİNİ ORTAYA ÇIKARAN KOŞULLAR 242

1. Rum İsyanı Sonrasında Avrupa ve Rusya'nın Tutumu 242

2. Reformların İlk Adımı: 1826 Akkerman Antlaşması'nda Eflak ve Boğdan Sorunu 253

3. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması'nda Memleketeyn 262

4. Rus İşgal Yönetiminin Tesisi ve Uygulamaları 271

B. MEMLEKETEYN NİZAMNAMESİNİN HAZIRLANMASI, UYGULAMAYA KONULMASI VE NİTELİĞİ..... 282

1. Reform Komitesinin Faaliyetleri ve Nizamname Hazırlıkları 282

2. Petersburg Sonrası Süreç: Tartışmalar ve İhtilaflar 288

3. 1834 Petersburg Antlaşması; Özerkliğin Restorasyonunda Son Aşama..... 300

4. Memleketeyn Nizamnamesi ve Muhtevası 316

SONUÇ..... 324

KAYNAKÇA 333

TERİM VE TABİRLERE DAİR AÇIKLAMALAR..... 369

DİZİN 372

EKLER..... 378

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.t. : Adı geçen tez

bkz. : Bakınız

BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi

çev. : Çeviren

der. : Derleyen

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

ed. : Editör

EI. : The Encyclopaedia of Islam

FO : Foreign Office

haz. : Hazırlayan

İ.A. : İslam Ansiklopedisi

İÜNEK : İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

nr. : Numara

s. : Sayfa

TNA : The National Archives (Kew/Londra)

TSMK : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

TTK : Türk Tarih Kurumu

TY : Türkçe Yazmalar

vd. : ve devamı

vr. : Varak

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti günümüzde sayıları onlarla ifade edilen devletin bulunduğu büyük ve kozmopolit bir coğrafyada hüküm sürmüştür. Altı asırlık geniş zaman diliminde, her bölgenin hususiyetleri göz önünde bulundurularak geliştirilen idari pratiklerin uygulanması sayesinde Osmanlı Devleti'nin farklı ırklara, dinlere ve kültürlere mensup sosyolojik yapıları bir arada tutabildiği yönündeki yaklaşım/tespit, bugün bir mütearife hükmündedir. Literatürde, dünya tarihinin bütünü içerisinde kayda değer bir mevki kazanmış olan Osmanlı tarihi, gelişim seyri, kurumları ve hakimiyetindeki geniş coğrafyada yönetim şekli bakımından günden güne artan akademik ilginin neticesi olarak bilimsel çalışmalara konu olmaya devam etmektedir. Ancak bu devasa siyasi teşekkülün mülkî-idarî yapısındaki bilmecenin çözümlenebilmesi için her bir idari birimin müstakil bir araştırmaya konu edilmeye muhtaç olduğuna işaret etmek, malumu ilam kabilindedir.

Eflak ve Boğdan'da kurulan ve zamanın koşulları doğrultusunda tekrar tekrar revize edilen Osmanlı idari düzeninin, esasında yukarıda işaret edilen bölgeye özel hususiyetler kapsamında apayrı bir yeri vardır. Her iki memleket, iç idarelerinin organizasyonunda özerkliğe sahip olduğu gibi, yöneticileri olan voyvodaların Hristiyanlar arasından seçilerek tayin edilmesi bakımından da Osmanlı idari teşkilatının müşahhas bir örneği olarak tebarüz etmiştir. Eflak'la Osmanlı münasebetlerinin gelişimi XIV. yüzyılın son çeyreği gibi erken bir dönemde başlamışken, Boğdan'daki tarihlendirme ise XV. yüzyıla tesadüf etmektedir. 1878 yılında, Eflak ve Boğdan Romanya adı atlında müstakil bir devlet haline geldikten sonra da gerek Osmanlı Devleti devrinde gerekse de Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Romanya arasındaki iktisadi, sosyal ve kültürel ilişkiler, değişen koşullara uyum sağlayarak çok yönlü bir biçimde gelişmini sürdürmüştür.

Yukarıda çizilen çerçevede, Eflak ve Boğdan'da takriben beş asır süren Osmanlı himayesinin tek bir çalışma kapsamında değerlendirilemeyeceği aşikar olduğundan, doktora tezinin belli bir zaman aralığıyla sınırlandırılması düşünülmüştür. Bu bağlamda literatürde daha çok isyanlar, reformlar ve merkezi idareyi güçlendirmeye yönelik kapsamlı çalışmalarla ön plana çıkan II. Mahmud dönemi seçilmiştir. Osmanlı tarih araştırmaları ve bilhassa II. Mahmud dönemi

gelişmeleri içerisinde gölgede kalan Eflak ve Boğdan'daki yönetim düzenin incelenmesi, bu çalışmanın esas amacını oluşturmaktadır. XIX. yüzyılın ilk yarısında Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'yle olan tabiiyet bağlarının Rusya'nın etkisiyle gözden geçirilmesi ve dolayısıyla ortaya çıkan biricil kaynakların cazibesi, bu çalışmanın kapsam ve şeklini biçimlendirmiştir. Zaman aralığı olarak II. Mahmud dönemi belirlenmiş olmasına rağmen Eflak ve Boğdan'daki Osmanlı himayesinin niteliğini bir bütün olarak anlamlandırma ihtiyacı doğrultusunda, Türk-Romen münasebetleri tarihinin ilk devirlerine kadar bazı hususiyetlere veya 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması itibarıyla başlayan gelişmeler bütününe temas edilmesi mecburiyeti hissedilmiştir.

Çalışmamız giriş, üç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşacak şekilde tertip edilmiştir. Giriş kısmında, konunun kapsamı, araştırmada kullanılan kaynaklar çalışma metodu değerlendirilmiştir. Birinci bölümde Eflak ve Boğdan tarihinin ilk evreleri, coğrafi konumu, sosyolojik yapısı, Osmanlı Devleti'nin bölgede kurduğu himaye sisteminin esasları ve Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı idari teşkilatındaki yeri incelenmiştir. İkinci bölüm, Eflak ve Boğdan'daki Osmanlı himayesine Rusya'nın 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndaki kazanımlarıyla birlikte ortak olması, bölgenin devletler arası rekabet alanı haline gelmesi ve bu sürecin her iki memleketin idari düzeni üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedeflemiştir. Üçüncü bölümde ise 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından imzalanan 1829 Edirne Antlaşması'nın getirdiği yeni koşullar neticesi olarak, Eflak ve Boğdan'da Rusya'nın denetimi altında yürütülen reform çalışmaları ele alınmıştır.

Çalışma konusunun tespiti, sınırlarının belirlenmesi ve tarafıma tahsis edilmesiyle birlikte dört yıl boyunca tezime nezaret eden hocam Dr. Öğr. Üyesi Aziz TEKDEMİR'in desteği sayesinde rahat bir çalışma ortamı oluşturulmuştur. Tezin nihai şeklini alması aşamasında birikimlerini cömertçe paylaşma lütfunda bulunarak rehberlik eden danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Süheyla YENİDÜNYA GÜRGEN, akademik ve insani muavenetini hiçbir zaman eksik etmemiştir. Her iki hocama da en kalbi minnet ve şükranlarımı arz ediyorum. Doktora tez raporlarımı inceleyip önerilerde bulunan tez izleme komitesi üyeleri, Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK ve Dr. Öğr. Üyesi Bülent ATALAY hocalarıma katkılarından dolayı müteşekkirim.

Şüphesiz tüm doktora çalışmalarında olduğu gibi bu tezin hazırlanması aşamasında da burada isimlerini ayrı ayrı zikredemediğim pek çok hocamın ve dostlarımın katkıları vardır. Hepsine teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez çalışmasının hazırlanması ve sonuçlandırılması aşamasında birden fazla kurumun katkısı olmuştur. Çalışmamı, *Avrupa ve Balkan Araştırmaları* alanında doktora bursuyla desteklemeye layık gören *Türk Tarih Kurumu*'na, *(TÜBAP) Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi*'ne ve Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında tarafıma ayrılan ödeneğin etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına imkan tanıyan *(ÖYP) Koordinatörlüğü*'ne teşekkür ederim. ÖYP kapsamında faydalandığım mali destek ve Türk Tarih Kurumu'nun maddi katkısı olmasaydı Londra'da, *The National Archives* (İngiliz Mili Arşivi), *British Library* ve *The University College London*'un bünyesinde bulunan *School of Slavonic and East European Studies'*deki kaynaklara ulaşma fırsatını elde edemeyecektim. Yine bu bağlamda, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Millet Yazma Eserler Kütüphanesi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi* ve ihtiyaç duyduğum kitaplara ulaşmamda tavassutu bulunan *Trakya Üniversitesi Merkez Kütüphanesi*'nin yöneticilerine ve değerli mensuplarına sağladıkları kolaylıklar için teşekkür ederim.

Ömürlerini evlatlarının eğitimine vakfeden müşfik hayat rehberlerim annem Münevver Hanım ve babam Mehmet Emin Bey'in maddî ve manevî himâyeleri çalışmanın ortaya çıkmasındaki en büyük âmil olmuştur. Araştırmalarım esnasında sabırlarını fazlasıyla zorladığım eşim Ayşe ve oğlum Taha'nın telafisi mümkün olmayan fedakârlıkları tezin tamamlanması için gerekli motivasyonu sağlamıştır. Koşulsuz ve karşılıksız bir şekilde her zaman yanımda olan aileme şükranlarımı sunmayı zevkli ve ulvî bir vazife addetmekteyim.

İyi niyetli bir çabanın mahsulü olan bu mütevazı çalışma hazırlanırken gösterilen titizlik ve hassasiyete rağmen insanî hususiyetlerden kaynaklanabilecek kusurların hoşgörüyle karşılanmasını ve yapıcı tenkitlere konu olarak literatüre doğru bilgilerin kazandırılmasını temenni ederim.

Feyzullah UYANIK
EDİRNE/2018

GİRİŞ

1. Konu, Kaynaklar ve Literatür

XIX. yüzyıl Osmanlı tarihi uzun savaşlar, ulusal karakterli isyanlar ve kapsamlı reform çalışmalarının yoğunluğuyla geçmiştir. Osmanlı Devleti'ni Avrupa ve Rusya karşısında yeniden güçlü kılmak ve otorite zaafiyetinden kaynaklanan Balkanlar'daki ayrılıkçı faaliyetleri önlemek için reform projeleri geliştirilmiştir. Zamanla adeta yarışırcasına hızlı ilerleyen XIX. yüzyıl, bu sebepten dolayı Prof. Dr. İlber Ortaylı tarafından *"İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı"* olarak nitelendirilmiştir[1]. Osmanlı Devleti ve etrafındaki dünyada yaşanan yeni gelişmeler bağlamında Balkanlar, diplomatik çevrelerde bir *"barut fıçısı"* olarak anılmaya başlanmış ve işgal ettiği stratejik konum nedeniyle çeşitli devletlerin çıkar çatışmalarının merkezinde yer almıştır. Eflak ve Boğdan da bu hikâye içerisinde kendi payına düşen önemli değişim ve dönüşüm süreçlerini yaşamıştır.

Radu R. Florescu, 1978 gibi görece erken bir tarihte *"Osmanlı Tanzimatı Üzerinde Romen Etkisi"* isimli makalesinde, Osmanlı arşivlerinin araştırmacıların hizmetine sunulmasına rağmen XIX. yüzyılla ilgili çalışmaların azlığını şaşkınlıkla karşıladığını ifade etmektedir. Osmanlı tarihi üzerine uzmanlaşmış Aurel Decei, Mihail Guboğlu ve Mustafa Ali Mehmet gibi Romanyalı Osmanistlerin ise Kazıklı Voyovoda ve Büyük Stefan gibi kılıçlarıyla Osmanlı Devleti'ne karşı direnen Romen beylerinin kahramanlık dönemlerinin başlangıcına yoğunlaştıklarına işaret etmiştir. Makalesinin devamında, XIX. yüzyıl boyunca Fransa'nın, Rusya'nın ve İngiltere'nin Romanya üzerindeki etkileri hakkında literatür gelişmiş olsa da teknik olarak Romanya'nın hükümranı olan Osmanlı Devleti ile bağlarının ciddi bir analize konu edilmediğine dikkat çekmiştir[2].

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin idaresi altında Romenlerin dışında kalan diğer Balkan milletleri hakkında, Osmanlı arşiv belgelerine dayalı nisbeten daha geniş bir literatürün bulunduğu öne sürülebilir. Bununla birlikte, Eflak ve Boğdan

[1] İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul 2000.
[2] Radu R. Florescu, "The Romanian Impact Upon the Ottoman Tanzimat", **Revue Roumaine d'Histoire**, XVII/1, (Janvier-Mars) 1978, s. 41.

söz konusu olduğunda ise Radu R. Florescu'nun kırk yıl önce önemini farkederek vurguladığı eksiklikler, hala Osmanlı arşiv vesikalarının tanıklığına müracaat edilerek giderilmiş değildir. Bu anlamda literatürde bulunan boşluğun kapatılması doktora tez çalışmasını ortaya çıkaran önemli saiklerden biri olmuştur. Osmanlı Devleti'yle Eflak ve Boğdan Beylikleri arasındaki ilişkilerin niteliği, Avrupa Devletleri'nin ve Rusya'nın bölge ile ilgili planlarının içeriği, XIX. yüzyıl iklimine uygun bir biçimde her iki memleketi kapsayacak şekilde gelişen isyanlar ve kapsamlı reform çalışmalarını ortaya çıkaran koşulların kökeni nedir? gibi zahiren oldukça basit ancak birincil kaynaklarla çözümlenmeye çalışıldığında hiç de kolay olmayan bu sorulara, doktora çalışması kapsamında cevaplar üretilmesi hedeflenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda başlatılan araştırma serüveni derinleştiğinde, Osmanlı belgelerinin ketum karakteri nedeniyle birtakım güçlüklerle karşılaşılmıştır. Osmanlı Devleti'nin haraçgüzarlık prensibi uyarınca Eflak ve Boğdan'la kurduğu münasebetlerin daha çok senelik vergilerin tahsili, voyvoda tayini, İstanbul'un ve Tuna hattında bulunan Osmanlı kalelerinin ihtiyaçlarının karşılanması doğrultusunda gelişmiş olması nedeniyle doğrudan merkezi idareye bağlı birimler gibi tahrir veya temettüat kayıtları ve nüfus istatistikleri tutulamamıştır. Eflak ve Boğdan taşra birimlerine, adli ve mülki görevleri bulunan kadılar gönderilmediği için Osmanlı taşra teşkilatını konu edinen çalışmalara düzenli ve sistematik veri akışı sağlayan şeriye sicil kayıtlarının bulunmaması, iç idari işleyişin ve organizasyonun çözümlenmesinde karşımıza çıkan en ciddi birincil kaynak problemleri olarak tebarüz etmiştir.

Eflak ve Boğdan'daki idari düzenin anlaşılmasında 1729 yılından itibaren tutulmaya başlanan ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi Düvel-i Ecnebiye Defterleri içerisinde yeralan Romanya Eflak Defteri[3], Romanya Atik Boğdan Defteri[4], Romanya Boğdan Ahkam Defteri[5], Romanya Ahkam Defteri[6], Romanya Berat Defteri[7] isimli muntazam kayıtların katkısı olmuştur. Bununla birlikte Eflak ve

[3] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 77-1.
[4] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 78-2.
[5] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 79-3.
[6] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4; **A.DVN.DVE.d**, nr. 81-5.
[7] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 82-6.

Boğdan yönetimlerinde düzen ve istikrarın kurulması için 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan itibaren Rusya'ya da şefaat hakkının tanınması ve bu kapsamda her iki memleketin idaresinin devletler arası bir mahiyet kazanması münasebetiyle hazırlanan nizamnameler pek çok sorunun cevaplanmasına yardımcı olmuştur. Ancak nizamnamelerde belirlenen esasların kurulmak istenen ideal düzeni yansıttığı, uygulamaya geçildiğinde ise farklı problem alanlarının ortaya çıktığı gerçeğinin göz ardı edilmemesine özen gösterilmiştir. Söz konusu defterler ve nizamnameler, Eflak ve Boğdan'daki büyük fotoğrafın görülmesini sağlayacak ölçüde kapsamlı bilgiler sunmadığı için Başbakanlık Osmanlı Arşivi tasnifleri arasında yeralan diğer defter serileri (MAD.d., A.d., A.{MKT.d., vs.) ve perakende evrak (A.{AMD., A.{MKT., A.{SKT., C.HR., C.MTZ, D.DRB.THR, D.DRB.MH. HAT., vs.) temin edilerek çalışmada kullanılmıştır.

Arşiv kayıtlarının resmi ve formel kurgularından dolayı, incelemeye konu olan hadiselerin etrafındaki gelişmeleri anlamlandırmak ve detaylandırmak maksadıyla vakanüvis tarihleri, yazma eserler, kaleme alındıkları dönem itibarıyla çalışmamızın çağdaşı olan seyahatnamelerle birlikte literatürde mevcut bulunan araştırma eserlerine müracaat edilmiştir. Dönem kronikleri ve seyahatnamelerdeki bilgilere ihtiyatlı yaklaşılarak arşiv belgelerinin verdiği bilgilerle doğrulanması ve belirli bir denge kurulması hedeflenmiştir. Doktora tez çalışmasının üçüncü bölümü, 1829 Edirne Antlaşması'ndan itibaren Rus işgalinin devam ettiği süreç (1829-1834) üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu dönemde, bölge idaresi geçici olarak Rusya'ya devredildiğinden, Eflak ve Boğdan Nizamnamelerini ve işgal uygulamalarını etraflıca aydınlatacak ölçüde Osmanlı arşiv belgeleri tespit edilemediği için İngiliz Milli Arşivleri'nde bulunan konsolosluk kayıtlarındaki bulgular temel alınarak bölüm kurgulanmıştır. Bu anlamda özellikle E. L. Blutte ve Robert G. Colquhoun'un kaleminden çıkan kayıtlar üçüncü bölümün omurgasını teşkil etmiştir.

Çalışma konusunun zaman aralığını kapsayan dönemdeki Romen arşivleri ise işgaller, istilalar ve yangınlar dolayısıyla büyük zarar görmüş ve 1830 yılında modern Romen arşivleri kurulmaya başlandığında çok az kayıt o zamana ulaşabilmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında Romen tarihini aydınlatabilecek vesikalar,

vagonlara doldurularak Moskova'ya götürülmüştür ve akıbetleri konusunda hala net bilgiler bulunmamaktadır. Bu nedenden dolayı, 1966 yılından itibaren Mihail Guboğlu, Mustafa Mehmet, Mihai Maxim, Tahsin Gemil, Valeriu Veliman, Cristina Feneşan ve Anca Ghiata gibi Romanyalı Osmanistler, tarihlerini aydınlatmak için Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarının mikrofilmlerini alarak önemli bir koleksiyon oluşturmuşlardır[8]. Zaten doktora çalışmamız, ağırlıklı olarak Osmanlı vesikalarına dayanılarak hazırlanmıştır. Nitekim, Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan arasında kurulan bağların en doğru biçimde çözümlenmesini sağlayacak esas menba Osmanlı arşiv kayıtlarıdır.

Ülkemizde Eflak ve Boğdan tarihiyle ilgili literatür çok sınırlıdır. Öncü çalışmalar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü hocalarından Prof. Dr. Ahmet Cevat Eren, Prof. Dr. Cemal Tukin, Prof. Dr. Tayyip Gökbilgin ve Prof. Dr. Cengiz Orhonlu'nun nezaretlerinde tamamlanan mezuniyet tezleriyle yapılmıştır[9]. Ama maalesef 1960'lı yıllarda başlayan bu ilgi, doktora tezleri ve monografiler üretecek ölçüde profesyonelleşerek gelişme gösterememiştir. Bu tezler içerisinde Erol Erunga[10] tarafından hazırlanan çalışma, doktora tez konusunun zaman aralığının bir kısmını kapsamaktadır. Ancak Erol Erunga'nın çalışmasını hazırladığı yıllarda, Osmanlı arşiv belgelerinin bugünkü kadar gelişmiş ve sistematik bir tasnifi bulunmamaktaydı. Dolayısıyla Erol Erunga'nın görme imkanı bulamadığı kaynaklara katolog ve tasnif çalışmalarındaki ilerlemeler sayesinde ulaşılabilmiştir. Muhtevası bakımından doyurucu bilgilere sahip olan bu tezin kapsamı dışında kalan pek çok konuya, doktora tezimizde açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında müracaat edilen önemli kaynaklardan biri de Eflak Coğrafyası adıyla Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Kısmı nr. 445'te

---

[8] Mihai Maxim, "Romanya Tarihi İçin Türk Arşivlerinin Önemi", **17-19 Kasım 2005 Uluslararası Türk Arşivleri Sempozyumu (Tebliğler-Tartışmalar)**, Ankara 2006, s. 327-329.

[9] Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı himayesideki durumunu konu alan bu ilk çalışmalar şunlardır: Şakir Öke, **Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Osmanlı Hükümeti ile Münasebetleri (1593-1606)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Basılmamış) Mezuniyet Tezi, İstanbul 1958; Ali İhsan Gencer, **1853-1856 Seneleri Arasında Eflâk ve Boğdan'da Gelişen Olaylar ve Paris Andlaşması'ndan Sonra Eflâk ve Boğdan'ın Birleştirilmesi**, İstanbul 1969; Çetin İlhan, **Vak'a-ı Eflak Millet Kütüp. Ali Emiri Külliyatı T. 80 (1a-20a)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Osmanlı Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi Kürsüsü (Basılmamış) Mezuniyet Tezi, İstanbul 1973.

[10] Erol Erunga, **Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan 1774-1812**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Son Çağ Tarihi Kürsüsü (Basılmamış) Mezuniyet Tezi, İstanbul 1966.

kayıtlıdır. Cengiz Orhonlu bu eserin 1760 yılında yazıldığını tespit etmiş ve bir makale ile eserin müellifi, muhtevası ve ortaya çıkış sebeplerini değerlendirmiştir[11]. Eflak coğrafyasıyla ilgili en erken tarihli örneklerden biri olan bu eser üzerine, Celil Cice tarafından bir lisans mezuniyet tezi[12] ve Mustafa Gündoğdu tarafından da yüksek lisans tezi[13] hazırlanmıştır. Ancak Eflak Coğrafyası adlı eser üzerine en son çalışmayı yapan Mustafa Gündoğdu, Celil Cice'nin tezini ve Cengiz Orhonlu'nun eserin müellifi, muhtevası ve kaleme alınmasına sebep olan gelişmelere dair bulgularını hiç tartışmadan eseri ilk defa tespit etmiş edasıyla okuma yanlışlarıyla dolu bir transkripsiyon yapmıştır[14]. Mustafa Gündoğdu'nun neşre hazırladığı Eflak Coğrafyası isimli eserin müellifinin kimliği ile ilgili Virginia Aksan'ın da dahil olduğu tartışmalar değerlendirilmemiştir[15]. Dolaysıyla doktora tezinde sıkılıkla müracaat edilen bu kaynağın içeriği doğru bir şekilde çözümlenemediği için orijinal nüshaya müracaat edilmiştir.

Uluslararası literatür ise Eflak ve Boğdan konusunda ülkemizdekinden çok daha iyi konumdadır. Avrupa ve Amerika'da yapılan çalışmalarda Osmanlı Arşivlerindeki kayıtların göz ardı edildiği, Rus ve İngiliz arşivleriyle birlikte Romen kaynaklarının temel alındığı görülmektedir. Radu R. Florescu tarafından doktora tezi olarak hazırlanan ve daha sonra kitap olarak yayımlanan çalışmada, Rusya'nın Eflak ve Boğdan'da artırdığı nüfuzunu kırmak üzere Osmanlı Devleti, İngiltere ve Romenlerin diplomatik faaliyetleri, İngiliz ve Romen kaynakları temel alınarak

---

[11] Cengiz Orhonlu, "Ahmed Resmî Efendi'nin Eflak Coğrafyası", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı 4-5, İstanbul, 1976, s. 1-14.

[12] Celil Cice, **Ahmed Resmî Efendi Eflak Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Yeniçağ Tarihi Kürsüsü (Basılmamış) Mezuniyet Tezi, İstanbul 1970.

[13] **Giridli Hacı Ahmed'in Eflâk'ta Meydana Gelen Olaylar Hakkında Kaleme Aldığı 1760 Târihli Risalesi**, (haz. Mustafa Gündoğdu), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, 2015.

[14] Mesela okuma yanlışları arasında göze çarpan en basit örneklerden biri şu şekildedir: *"Bu memleket bilâda tastîr ve tasrebah…"* (Mustafa Gündoğdu, **a.g.t.**, s. 37). Aslında yazma eserde bu ifade: *"Bu memleket bâlâda tastîr ve tasrîh…* şeklinde geçmektedir. Orjinal nüsha için bkz. Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (TSMK), Hazine Kısmı (H.), nr. 445, vr. 8a.

[15] Cengiz Orhonlu (**a.g.m.**, s. 3.) ve Celil Cice, (**a.g.t.**, s. VI-VIII.) Eflak Coğrafyası isimli eserin müellifi olarak XVIII. yüzyılın önemli tarihçilerinden ve devlet adamlarından Ahmed Resmî Efendi'yi takdim ederken, Virginia Aksan ise Eflak Coğrafyası'nın yazarı Ahmed Resmî Efendi değil de Giridli Hacı Ahmed olduğunu öne sürmektedir bkz. Virginia Aksan, **Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Resmî Efendi (1700-1783)**, (çev. Özden Arıkan), İstanbul 1997, s.42-44.

incelenmiştir[16]. Aleksandr Bitis'in kitabı ise Rusya'nın sivil ve askeri memurlarıyla kamuyonun pefspektifinden Doğu Sorunu'na yaklaşımını değerlendirmektedir. Bu bağlamda Rusya'nın Eflak ve Boğdan'da 1828-1834 yılları arasında sürdürdüğü işgali ve reform çalışmalarını Rus ve İngiliz arşivleri doğrultusunda incelemiştir[17]. Victor Taki tarafından ağırlıklı olarak Rus arşiv kaynaklarına başvurulmak suretiyle hazırlanan doktora tezi ise Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki yayılmacı emellerini ve bölgede 1828'den sonra girişilen reform çalışmalarını incelemiştir[18]. Tarafımızca hazırlanan doktora tezi için bu çalışmalarda ortaya konulan teorik çerçeve ve ulaştıkları sonuçlar, çalışma planının hazırlanmasına yardımcı olduğu gibi lüzum duyulan noktalarda Osmanlı kaynaklarıyla da mukayese edilerek tahlile tabi tutulmuştur. Doktora tezinin bu çalışmalardan ayrılan yönü, Osmanlı ve İngiliz arşiv kaynakları temel alınarak hazırlanmış olmasıdır.

2. Araştırma Metodu ve Metnin Tesisinde Takip Edilen Usul

Malum olduğu üzere tarihçilik, bir hikâye anlatma ve metin yazma işidir. Akademik çalışmalarda, uzun soluklu araştırma serüveninde elde edilen bulgular bir araya getirilip metin inşa edilirken izlenen usûle dair belirli hususiyetlere değinilmesi ve açıklayacı notların ilave edilmesi gerekmektedir.

Doktora tez konusunu belirleme aşamasında bir çalışma planı hazırlanmıştır. Bu taslak, tez izleme komitesi tarafından doktora tezi olacak niteliği haiz bir ön çalışma olarak onaylandıktan sonra, çalışmamızın esas menbaı Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerin daha kapsamlı bir şekilde tespit edilmesine yoğunlaşılmıştır. Ardından temin edilen belgeler, doktora tez çalışması hazırlanmaya başlandığında başlıkların her biri için ayrı ayrı klasör oluşturularak tasnif edilmiştir. Yazım aşamasına gelindiğinde, arşiv belgelerinin muhtevası özetlenmekten ziyade tamamı okunmuş ve çalışmadaki ilgili başlıklar altına notlar alınmıştır. Aynı usul ve yöntem İngiliz Milli Arşivleri'nden temin edilen belgeler için de uygulanmıştır. Ortaya çıkan

[16] Radu R. Florescu, **The Struggle Aganist Russia in the Romanian Principalities 1821-1854**, Iaşi 1997.
[17] Aleksandr Bitis, **Russia and the Eastern Question, Army, Goverment, and Society 1815-1833**, Oxford 2006, s. 426-464.
[18] Victor Taki, **Russia on the Danube: Impreial Expansion and Political Reform in Moldavia and Wallachia, 1812-1834**, Central European Universty, (Basılmamış) Doktora Tezi, 2007.

ham bulgular, tezin özgün metni hazırlanırken vakanüvis tarihleri, çeşitli kütüphanelerde bulunan yazma eserler, seyahatnameler ve ikincil kaynaklarla kıyaslanarak arşiv belgelerinin ketum ve donuk yapılarından kaynaklanan boşlukların doldurulması ve literatürde bulunan bilgilerin arşiv belgeleriyle mukayesesi yapılarak tez metni inşa edilmiştir.

Kullanılan kaynakların bulunduğu arşiv ve tasnifler belge numaralarıyla birlikte tam künye halinde ve başvurulan vakanüvis tarihleri, yazma eserler ikincil kaynaklar vs. da aynı usul doğrultusunda tam künye verilerek klasik dipnot usulüyle sayfa altına yerleştirilen dipnotlarda gösterilmiştir. Dipnotlarda kaynakça gösterilirken aynı yazarın birden fazla çalışmasına atıf yapıldığında, bir karışıklığa mahal vermemek için eserlerin basım yeri ve yılı dışında kalan kısmı, eserin künyesi tam olarak anlaşılacak şekilde yer yer kısaltılarak verilmiştir. Araştırmada kullanılan Rusça eserlerin künyesi verilirken / işareti konulduktan sonra eserin isminin Türkçe karşılığının da belirtilmesine özen gösterilmiştir. Tez yazımı esnasında, Türk Dil Kurumu tarafından belirlenen imla kurallarına riayet edilmiştir. Metin içerisinde yabancı kökenli yer veya şahıs isimleri verilirken Türkçe imladaki karşılıklarına bağlı kalınmaya çalışılmış ve yine parantez içerisinde orijinal imlaları belirtilmiştir. Metin içerisinde bulunan ve literatürde yaygın olarak bilinmeyen bazı terim ve tabirlere dair açıklamalar, kaynakçadan sonra listelenmiştir. Bibliyografya, üç kısım halinde oluşturulumuştur. İlk kısımda belgelerin bulunduğu arşivin adı ve alt fon bilgileri sıralanmıştır. İkinci kısımda yayımlanmamış yazma eserler ve son kısımda basılı kitaplarla makaleler yazar soyadlarının alfabetik sıralamalarına uygun bir şekilde yerleştirilmiştir. Takip edilen usul ve metodla kendi içerisinde tutarlı, özgün bir metin ortaya çıkarılması hedeflemiştir. Titizlik ve hassasiyet gösterilen tüm bu hususiyetlere karşın, çalışmanın kusursuz ve eksiksiz olduğunu öne sürmek elbette mümkün değildir.

I. BÖLÜM

EFLAK VE BOĞDAN'DA OSMANLI EGEMENLİĞİ'NİN SINIRLARI

A. EFLAK VE BOĞDAN'IN GENEL DURUMU

1. Slav Denizinin Ortasında Latin Bir Ada: Sakinleri ve Adı

İnsana, insanla birlikte gelişen maddi ve manevi değerlere hayat veren toprak, tarih boyunca sakinleri ve etrafındakiler tarafından tabiat-kültür ilişkisi ve sahiplik-aidiyet hissi çerçevesinde isimlendirilmiştir. Doğal çevre ve insan arasında kurulan organik bağın ifadesi olan coğrafi isimler, uzun tarihi süreçlerin doğurduğu etnik, sosyal ve linguistik etkileri taşıyan canlı birer tarih vesikası hükmündedir. Bu bakımdan en eski devirlerden günümüze kadar tez çalışmasının mekânını oluşturan coğrafyayı tanımlayan isimler, mahiyet ve kapsamı değişen tarihsel koşulları anlaşılır kılmakta ve yeni ismin ardındaki manayı incelenmeye değer tarihsel bir olgu haline getirmektedir. Romen adının etnik ve coğrafi isim olarak hangi tarihsel koşullar altında ortaya çıktığı, yabancıların kendi dillerine bu ismi nasıl aktardığı ve zaman içerisinde ne gibi değişimlere uğradığı sorularına tarihi kayıtların bizatihi kendisi ve verdiği ipuçları doğrultusunda ortaya çıkan ikincil literatür takip edilerek açıklık getirilmesi, bu başlığın esas amacını oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti'ne Balkanlar'da tabi olan diğer Gayrimüslim milletler gibi Romenler de XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren milli kimliklerini keşfetme arzusuyla atalarının etnik ismi, yaşadıkları coğrafya, dini inanç, örf, adet, kültür, gelenek ve tarihi kökeniyle yoğun bir şekilde ilgilendiler. Romen ulus devletinin inşası sürecinde, bu ilginin bilim adamlarının çabalarıyla giderek profesyonelleştiği ve somut sonuçlar elde etmeye matuf olduğu arkeoloji, dilbilim, tarih, coğrafya ve etnoloji alanlarında yürütülen çalışmalardan anlaşılmaktadır. İki yüz yılı aşkın geniş bir zaman dilimine yayılan araştırmaların günümüzde ulaştığı müşterek çıkarımlar, doktora çalışması kapsamında incelemeye konu olan coğrafyanın Neolitik Dönemden (5500-2500) itibaren iskân edildiğini ve Traklar ile Daklar tarafından

kurulan *Dacia/Dakya* isimli devletin bu coğrafya üzerinde bilinen ilk siyasi teşekkül olduğunu göstermektedir. *"Roma vatandaşı"* anlamındaki *"Román/(Romîn)/Rumâni"*[1] adıyla kendini tanımlayan yeni bir milletin tarih sahnesine çıkışı ise Dakya'nın M.S. 106 yılındaki çetin mücadeleler sonucunda Roma İmparatorluğu'nun askeri, idari ve kültürel havzasına alınmasıyla gerçekleştiği hususunda literatürde görüş birliğine varılmıştır[2]. Yerleşim alanı olarak kabaca Tuna Nehri'nin[3] kuzey ve güneyine yayılmış olan Romenler, üzerinde yaşamlarını sürdürdükleri coğrafyayı siyasi ve kültürel anlamda kendilerine aidiyetini bildiren *"Ţára Românească/Româneáscă, Tara Românilor; Romen Yurdu, Romen Toprağı veya Romen İli"* ismiyle tanımlamışlardır[4]. Roma'ya özgü pek çok hususiyetin yanında bilhassa dil kültürünü günümüze kadar güçlü bir şekilde muhafaza eden Romenler, modern dönemde haklı olarak konu başlığının da ilham kaynağı olan *"Slav denizinin ortasında Latin bir ada*[5]*, Şarkın kapısındaki Latin yerleşimi"*[6] veya Roma'dan ayrılan en belirgin yönüyle *"Ortodoksluğa mensup tek Latin topluluğu"* şeklinde nitelendirilmektedir.

---

[1] Laszlo Rásonyi bu adın Romen dilinin Latin kökenli olduğunun kabul edilmesiyle birlikte XVI. yüzyıldan itibaren Román diye yazılmaya başladığını belirtir (Laszlo Rásonyi, **Tuna Köprüleri,** (çev. Hicran Akın), Ankara 1984, s. 33).

[2] Constantin C. Giurescu, **Istoria Românilor**, I, Bucureşti 1946, s. 15 vd.; Nikola Iorga, **A History of Romania. Land, People, Civilisation**, (çev. Joseph McCabe), London 1925, s. 11-55; Georges Castellan, **A History of the Romanians**, (çev. Nicholas Bradley), New York 1989, s. 10-12; **A History of Romania**, (ed. Kurt W. Treptow), New York 1996, s. 23-26; Şemseddin Sami, **Kamusu'l-'Alâm**, III, İstanbul, 1308, s. 2366; İffet Tosun, "Ulahların-Romenlerin Ortaya Çıkışı", **Balkanlar El Kitabı**, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ) I, Ankara 2006, s. 254; Oktay Akşit, **Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27-M.S. 192)**, İstanbul 1976, s. 181-184; Ioan-Aurel Pop, **The History and Significance of the Names Romanian/Vlach and Romania/Wallachia**, Cluj-Napoca 2014, s.14.

[3] Tuna Nehri ve buradaki Osmanlı etkinliği hakkında bkz. İlhan Ekinci, **Tuna Komisyonu ve Tuna'da Ticaret**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Samsun 1998, s. 1-20; Mihai Maxim, "Tuna", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, XLI, İstanbul 2012, s. 372-374.

[4] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi (İÜNEK), Türkçe Yazmalar (T.Y.) nr. 2479, varak (vr.), 4b; Ioan-Aurel Pop, **a.g.e.**, s.14.

[5] Romenlerin, esasında Latin kökenliği olduğu, kadim zamanlardan beri sayısız Slav istilasına uğrasalar da etnik kimliklerini korudukları ve doğu, güney ve batıdan Slav ülkelerinin ortasında kaldıkları hususu Osmanlı arşiv kayıtlarına da yansımıştır. Bununla ilgili bir örnek teşkil etmesi bakımından bkz. BOA, **Y.EE.**, nr. 41/25 leff 1; Lucian Boia, **Romania: Borderland of Europe**, (çev. James Christian Brown), London 2001, s. 35-36; **Identities and Solidarity in Foreign Policy: East Central Europeand the Eastern Neighbourhood**, (ed. Elsa Tulmets), Prague 2012, s. 143; İffet Tosun, "Romen Dili ve Edebiyatı" **Balkanlar El Kitabı**, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, Melahat Pars), III, Çorum/Ankara 2007, s. 157.

[6] Ioan-Aurel Pop, **a.g.e.**, s. 71.

Tarihi seyri itibariyle tüm zamanlarda Roma'ya sıkı bir aidiyet bağına işaret eden *"Román/(Romîn)/Rumâni*/*Romen"* adı ve değişik versiyonları esasında Latince kökenli *"Romanus"*tan türetilmiştir. Etnik bir isim olan Romanus'un ilk sesli harfi *"o"* Romence'nin fonolojisine uygun hale getirilirken *"u"*ya dönüşmüş ve *"Rumân"* ifadesi yaygınlık kazanmıştır[7]. Semantik bakımdan günümüzde *"Román, Romaniân ve Rumanian"* ile eşdeğer olan *Rumân* adının, avam Latincesi'nden Romen diline aktarılmış olabileceği varsayılmaktadır[8]. Rumâni/Rumen, sadece etnik kökeni tanımlamanın dışında toprak sahibi olmayan, çiftliklerde ortakçılık yaparak yaşamlarını kazanan köylüleri ve Romen coğrafyasındaki nüfusun tamamını kapsayan bir anlamı ifade etmek üzere, Orta Çağ'daki Slavca metinlerde kullanılmıştır[9]. Bölgeyi ziyaret bir seyyahın, Rumen ifadesinin köylüleri boyarlar ile soylulardan ayırdığını ve onları küçümseyici bir ifade olduğunu kaydetmesi[10], Orta Çağ'daki anlamın XIX. yüzyılda da geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Romenler, kolektif şuurun gereği olarak tarih boyunca Latince kökenli Romanus isminden türetilen sözcüklerle kendilerini isimlendirseler de yabancılar, 1878 yılında Romen ulus devleti kurulana kadar onları tanımlamak için Romen adının değişik versiyonları yerine bundan sonraki satırların muhtevasını oluşturan isimleri benimsediler.

M.S. VIII. yüzyıldan itibaren Romenlerin varlığından sonraki kuşakları haberdar eden tarihi kayıtlar[11], onları *"Vlahii, Blachii, Terrae Blachorum, Vloh, Valeos, Valescos, Olah, Voloşi, Blac, Ulah, Wallachian, Walla, Wlach, Wallach"* gibi tamamı esasında *"w-l-h"* kökünden türetilen sözcüklerle bahsederler[12]. Bu çeşitlilik nedeniyle uluslararası literatürde imla bakımından standardı bulunmayan kelime, yaygın olarak Vlach/Vlah şeklinde yazıla gelmiştir. XIX. yüzyılın ortasında kaleme alınan ve müellifi henüz bilinmeyen bir risalede, sözlük anlamı itibarıyla

[7] Andre Du Nay, **The Early History of the Rumanian Language**, Lake Bluff 1977, s. 23.
[8] Ioan-Aurel Pop, **The History and Significance…**, s. 25-29.
[9] Ioan-Aurel Pop, **a.g.e.**, s. 58-59.
[10] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807)**,(Çev. Ercan Etrürk), İstanbul 2015, s. 342.
[11] Andre Du Nay, **The Early History of the Rumanian…**, s. 23.
[12] Florentina Nicolae, "Ethnical Names in Dimitrie Cantemir's De antiquis et hodiernis moldaviae nominibus and Historia moldo-vlachica", **Analele Universităţii Ovidius din Constanţa. Seria Filologie**, XIX, 2008, s. 74; Ioan-Aurel Pop, **a.g.e.**, s. 17, 39.

"güçlü, kuvvetli, sağlam ve güvenilir" manasına gelen *"domn"* kelimesinin farklı dillere *"Vlak* ya da *"Vlakî"* şeklinde aktarıldığı kaydedilmiştir[13]. Bir terim olarak ise *"Volcae/Vlah/Vlach"*ın Cermenler tarafından Romalılaşmış Kelt kabilelerini ifade etmek üzere geliştirilmiş olduğunu, dilbilim çalışmaları ortaya koymaktadır. Bu isim sonrasında Latince, Slavca, Yunanca, Macarca ve Bizans metinlerine girmiştir. Orta Çağ'dan itibaren kültür dilinde yer edinmekle kalmayıp Rönesans'la birlikte gelişen yeni Latince'yi konuşan topluluklar arasında yaygınlaşmıştır[14]. XIV. yüzyılda Romenlerle doğrudan temas kuran Osmanlılar ise ilk dönem kroniklerinde Vlach ismini İflak, Aflak, Aflağ, Aflakān, Eflak, Eflaklu veya Eflakistan şeklinde aktarmış ve nihayetinde Eflak'ı benimsemişlerdi[15]. Aynı zamanda Valak ve Ulah isimlerini Latinceye benzer bir dili konuşan ve Balkan yarımadasının merkez, orta, güney ve batı bölgelerinde yaşayan aşiretler için kullanmışlardı. Günümüzde ise Vlach/Ulah ismi Romanya sınırları dışında, Balkan coğrafyasına yayılmış Romenler için kullanılmaktadır[16].

Doktora tez çalışmasının diğer bir coğrafi parçası olan ve ilk Osmanlı kroniklerinden itibaren *Boğdan* veya *Kara Boğdan*[17] *–boyun eğmiş, itaat etmiş anlamında-* isimleriyle anılan topraklar üzerinde bilinen ilk siyasi teşekkül, Altınorda Hanlığı'nın taht karışıklıkları nedeniyle zayıflamasından istifade edilerek 1359-1364 yılları arasında kurulmuştu[18]. Ahmed Cevdet Paşa'nın rivayetine göre Romence'de *"Tanrının hediyesi"* anlamına gelen Boğdan isimli birisi, Dak milletinin sakin olduğu dağlarda *–Moldova-* yaşayan halkı teşkilatlandırarak kendi yönetimini kurmuş ve Osmanlılar da bu siyasi yapıyı kurucusunun ismiyle adlandırmayı tercih etmişti[19]. Günümüzde ise *"Moldavia"* ismi üzerine yapılan incelemelerde, bu adın bölgenin önemli yaşam kaynaklarından biri olan Moldova Nehri'nden geldiği

---

[13] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 5a.
[14] Ioan-Aurel Pop, **The History and Significance…**, s. 31.
[15] Aurel Decei, "Eflak", **Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi (İA)**, IV, Eskişehir 1997, s. 178.
[16] Kemal Karpat, "Eflak", **DİA**, X, İstanbul 1994, s. 466; Ioan-Aurel Pop, **a.g.e.**, s. 59-60.
[17] Rásonyi, Kara sözünün eski Türk kavimlerinin dilinde hür olmayan ikinci sınıf halklar için kullanıldığını belirtmektedir. bkz. László Rásonyi, **Tarihte Türklük**, Ankara 1993, s. 149
[18] István Vásáry, **Cumans and Tatars Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans 1185–1365**, Cambridge 2005, s. 155-160; Aurel Decei, "Boğdan", **İA**, II, İstanbul 1979, s. 697; Abdülkadir Özcan, "Boğdan", **DİA**, VI, İstanbul 1992, s. 269.
[19] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, I, İstanbul 1309, s. 297.

belirtilmektedir[20]. Her ne kadar Osmanlılar bu bölgeyi Boğdan olarak adlandırsa da uluslararası literatürde Moldavia adı, Osmanlı Boğdan'ını tarif etmek üzere kullanılmıştır. XIX. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı arşiv vesikalarında Boğdan ismine tesadüf edilmektedir.

XVIII. yüzyılın bilhassa son çeyreği, Osmanlı Devleti'ne ait pek çok tanım ve tabirin muhtevasının değişmesi veya yerlerine yenilerinin ikame edilmesi bakımından son derece müstesna bir zaman dilimidir. Bu süre zarfında, Eflak ve Boğdan özelinde yeni tabirlerin literatüre eklenmesine Osmanlı dışındaki dünyanın da katkı sunduğu, her iki voyvodalığın *"Danubian Principalities/Tuna Prenslikleri"* adıyla yabancı literatürde anılmasından anlaşılmaktadır. Eski Çağ'da, Orta Çağ'da ve modern çağda pek çok imparatorluğun doğal sınır olarak kabul ettiği Tuna Nehri, bu ismin ilham kaynağıdır. Tuna Prenslikleri olarak tarif edilen coğrafi alanın içerisine Romanya'nın Transilvanya kısmı girmezken, Eflak ve Boğdan'ın dışında bazen Sırbistan'ın dahil edildiği görülür. Avrupa'daki resmi kayıtlarda pek yaygın olmamakla birlikte çoğunlukla seyahatname yazarları tarafından benimsenen Danubian Principalities adı, 1859 yılında her iki voyvodalığın birleştirilmesine kadar kullanılmıştır[21]. Günümüz Türk tarih literatüründe, Eflak ve Boğdan'dan bahsedildiğinde hemen parantez içerisinde gösterilme ihtiyacı duyulan *"Memleketeyn"* adı da yine XVIII. yüzyılda üretilen tanımların bir diğeridir.

Arapça kökenli memleket kelimesi, sözlük anlamı itibarıyla *"ülke-yurt"* manalarını taşır. Yine Arapça'ya has olan ve ikili çokluk bildiren tesniye ekini –eyn- alarak Osmanlı tabiiyeti altındaki Eflak ve Boğdan'ı ifade etmek üzere *"Memleketeyn"* şeklinde kullanılmıştır. Eflak ve Boğdan'ın yönetim biçimindeki belirgin farklılıkların bilhassa XVIII. yüzyılın başlarından itibaren büyük ölçüde azalması ve her ikisinin etnik yapısı itibariyle benzer özellikler arz etmesi nedeniyle voyvodalıkların Memleketeyn tabiriyle müşterek yükümlülükler altında bulunan tek

[20] Ioan-Aurel Pop, **a.g.e.**, s. 18; Moldavia'nın Türkçe'de *Çam Irmağı* anlamına geldiği belirtilmektedir (Mithat Sertoğlu, **Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, İstanbul 1958, s. 48).
[21] George M. Towle, "The Principalities of the Danube", **Harper's New Monthly Magazine**, LII/310, Mart, 1876, s. 474; Radu R. Florescu, **Essays on Romanian History**, Iaşi 1999, s. 23.

bir idare gibi değerlendirildiği anlaşılmaktadır[22]. İlerleyen satırlarda detaylıca incelendiği şekliyle XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren yaygınlık kazandığı anlaşılan Memleketeyn adının uluslararası ilişkilerde kullanılması, Rusya ile hemhudud olan Boğdan'ın daha fazla Rus etkisi altında kalmasını önlemeye yönelik Osmanlı hariciyesinin diplomatik bir hamlesi olarak da yorumlanabilir. Memleketeyn adının Osmanlı hâkimiyeti boyunca bu iki voyvodalığı ifade etmek için kullanıldığı gerek Eflak ve Boğdan'ı konu alan ansiklopedi maddelerinde gerekse de Osmanlı tarihini anlatan temel başvuru eserlerinde yaygın olarak benimsenmiş görünmektedir[23]. Ancak arşiv belgeleri ve Osmanlı tarihinin kitabî kaynakları takip edildiğinde, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne tabi olduğu dönemin tamamına Memleketeyn adının teşmil edilmesi birincil kaynaklarla doğrulanamamaktadır.

Memleketeyn adının ne zaman ortaya çıktığı hususuna ilk kez İsmet Parmaksızoğlu tarafından açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Parmaksızoğlu'nun Türk Ansiklopedisi için hazırladığı Memleketeyn maddesinde, Eflak ve Boğdan ile Osmanlı Devleti arasındaki münasebetlerin seyrinden yola çıkarak XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Memleketeyn tabirinin ortaya çıktığını öne sürmesi isabetli bir yaklaşımdır[24]. Bununla birlikte, ilgili maddede Memleketeyn adının resmi vesikalarda ilk kez 1779 yılında Rusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Aynalıkavak Tenkihnamesi'nde yer aldığı belirtilse de daha erken tarihlerde bu adın kullanıldığını teyit edecek kayıtlar mevcuttur[25]. Dolayısıyla Memleketeyn teriminin ilk olarak ne zaman kullanılmaya başlandığı hususunda kesin bir tarih verebilmek için Dimitri Kantemir'in Rusya ile Osmanlı Devleti aleyhine uzlaşı sağlamasından itibaren Eflak ve Boğdan'ı konu alan resmi kayıtların tamamını inceleyen derin bir

---

[22] Memleketeyn adı sadece Osmanlı Devleti'ne mahsus olmayıp aynı zamanda Fransızcada da *Les deux Principautes* şeklinde karşılığı bulunmaktadır bkz. İ. Parmaksızoğlu, "Memleketeyn", **Türk Ansiklopedisi**, XXXIII, Ankara 1976, s. 484

[23] Enver Ziya Karal bu iki memleketten Osmanlı tarih yazarları ve resmi vesikaların Memleketeyn diye bahsettiklerine değinirken hangi zaman diliminde bu tabirin kullanıldığını belirtmez (Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı Devri 1856-1861)**, VI, Ankara 2011, s. 42). Kemal Karpat DİA için yazdığı Eflak maddesinde her iki memleketi Osmanlıların Memleketeyn adıyla adlandırdıklarını kaydeder (Kemal Karpat, "Eflak", s. 466). Mihai Maxim de bu genel ifadeyi -*Eflak ve Boğdan Voyvodalıklarının her ikisine Osmanlı döneminde Memleketeyn denir*- kullanır. (Mihai Maxim, "Romanya" **DİA**, XXXV, İstanbul 2008, s. 168).

[24] İ. Parmaksızoğlu, "Memleketeyn", s. 484

[25] BOA, **C.AS.**, nr. 886-38076 (7 Şevval 1172/3 Haziran 1759); BOA, **A.{DVN.MHM.d**, nr. 177, s. 8 (Evâhir-i Receb 1192/Temmuz/Ağustos 1778).

araştırma yapılması gerekmektedir. Böylesi uzun soluklu bir çalışmanın gerçekleştiril[e]me[me] ihtimali göz önüne alındığında, Memleketeyn adının Osmanlı arşiv kayıtlarına ilk olarak ne zaman yansıdığı belirsizliğini korumaya devam edecek gibi görünmektedir.

Eflak ve Boğdan yerine resmi vesikalarda ve devrin tarih literatüründe Memleketeyn adının yaygın olarak kullanılmasının başlangıcı olarak Osmanlı Devleti'nin sosyal ve siyasal yapısında derin kırılmalara neden olan 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması kabul edilebilir[26]. Voyvodalıkların geleceğinde de belirleyici etkileri olan antlaşmanın ilgili kısımlarında (16. Madde)[27], Eflak ve Boğdan için pek çok kez *"iki voyvodalık"* tabiri kullanılmıştır. Bu suretle Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki resmi münasebetlerde Eflak ve Boğdan'ın aynı şartlara tabi hale getirilmesi, Memleketeyn tanımlamasının yaygınlaşması için zemin teşkil etmiştir. Küçük Kaynarca Antlaşması'nın üzerinde uzlaşı sağlanamayan maddelerini tadil eden Aynalıkavak Tenkihnamesi'nde (1779) ise *"Memleketeyn-i mezbureteyn"* tanımlaması yer bularak ilk kez devletler arası bir mahiyet kazanmıştır[28]. Dönemin baş döndürücü hızla gelişen hadiselerini eserlerinde bir araya getiren müverrihler, bilhassa Aynalıkavak'ın müteakibinde gelişen hadiseleri kaydederken, Eflak ve Boğdan isimlerini ayrı ayrı yazmayı sürdürmekle birlikte her iki voyvodalığı ifade etmek üzere Memleketeyn tabirini yaygın olarak kullanmaya başlamışlardır[29]. Etnik tanımlamadan ziyade coğrafi ve idari bir tabir olan Memleketeyn, XIX. yüzyılın ilk

---

[26] Memleketeyn adını kullanan müverrihlerden ilki, vakanüvislik geleneğinin güçlü temsilcilerinden biri olan Ahmed Vasıf Efendi'dir. Müellif eserinde 1774 yılı hadiselerini anlatırken Eflak ve Boğdan'ı çoğu kez Memleketeyn tabiriyle kaydetmiştir bkz. Ahmed Vasıf Efendi, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāikü'l-Ahbar 1774-1779 (H. 1188-1193)**, (haz. Mücteba İlgürel), Ankara 2014, s. 11-12; Küçük Kaynarca Antlaşması'nın imzalanması ve tatbiki ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Köse, **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması**, Ankara 2006; Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", **DİA**, XXVI, Ankara 2002, s. 524-527.

[27] **Kaynarca, Aynalı Kavak, Bükreş, Edirne, Petersburg Muahedeleri**, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi (TTK), Y/135, s. 7-8.

[28] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 83-1, s. 153-157; **Kaynarca, Aynalı Kavak…**, vr. 9b-10a; İ. Parmaksızoğlu, "Memleketeyn", s. 484.

[29] Bahsedilen dönem içerisinde kaleme alınan Enveri Tarihi'nin ilk cildinde Memleketeyn tabiri Eflak ve Boğdan için kullanılmazken, üçüncü cildinde Eflak ve Boğdan'dan Memleketeyn olarak bahsedilir. (Enverî Sadullah Efendi, **Enverî Târîhi: Üçüncü Cild Metin ve Değerlendirme**, (haz. Ümmügülsüm Filiz Bayram), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 247, 258, 303, 364); devrin bir diğer önemli kaynağı Edib Tarihi'nde de Memleketeyn adı kaydedilmiştir bkz. **Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Târîh'i**, (haz. Ali Osman Çınar), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 1999, s. 264.

yarısındaki Osmanlı arşiv vesikalarında ve kitabî kaynaklarında çoğunlukla kullanılmıştır.

1856 Paris Antlaşması'ndan sonra Avrupa diplomasi çevrelerinde önemli bir problem alanı olarak tebellür eden Eflak ve Boğdan'ın gelecekteki durumu ve Romenlerin *"Romanya"* adıyla tek bir idare altında birleştirilmesi yönündeki talepleri 1858 Paris Konvansiyonu'nda masaya yatırıldı. Yedi garantör devletin (Osmanlı Devleti, Avusturya, İngiltere, Fransa, Rusya, Sardunya, Prusya) katılımıyla gerçekleşen görüşmelerde benimsenen kararlar, Memleketeyn adının kapsamını ve muhtevasını değiştirdi[30]. Bağımsız Romanya'ya giden süreçte önemli bir kilometre taşı teşkil eden mukaveleye göre, Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları, Osmanlı padişahına tabiiyetini sürdürmek kaydıyla bundan sonra resmi münasebetlerde *Eflak ve "Boğdan Emareteyn-i Müctemiası"* şeklinde anılacaktı[31]. Bu haliyle 1858 konvansiyonu, Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesini taahhüt etmekle birlikte garantör devletler, her iki memleketin *"Romanya"* adı altında birleştirilmesi talebine temkinli yaklaşmayı tercih etmişlerdir. Memleketeyn ismi, 1858 mukavelenamesiyle sonlanmış gibi görünse de 1878'e kadar Osmanlı Devleti'nin resmi yazışmalarında sıklıkla *"Memleketeyn Emareti, Memleketeyn-i Müctemiateyn Emareti"* veya *"Memleketeyn-i Müctemiateyn"* ibarelerine tesadüf edilmektedir.

Uluslararası ölçekte ancak 1878'den sonra kabul gören *"Romanya"* adının ilk olarak XVIII. yüzyılın sonlarında Transilvanyalı tarihçi Martin Felmer tarafından formüle edildiği belirtilmektedir[32]. Bununla birlikte Romanya/România ismi üzerine yeniden eğilerek onu bugün bilinen anlamıyla literatüre kazandıran, diğer bir deyişle yeniden keşfeden kişi modern Rum aydınlanmasının önemli figürü ve Filik-i Eterya'nın önde gelen üyesi Daniel Demetrios Philippides'tir. Eflak ve Boğdan'da faaliyet gösteren Rum diasporasının en aktif bilim adamlarından biri olan Philippides, 1816 yılında Romanya Tarihi *(İstoria României)* ve Romanya

[30] Bu kararların kapsamı ve uygulanması için bkz. Togay Seçkin Birbudak, **Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ankara 2014, s. 95-124; W. G. East, **The Union of Moldavia and Wallachia, 1859 an Episode in Diplomatic History**, New York 1973, s. 139-168.
[31] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 412; Togay Seçkin Birbudak, **a.g.t.**, s. 89-92.
[32] Lucian Boia, **History and Myth Romanian Conscicousness**, Budapest 1997, s. 34.

Coğrafyası *(Geografia României)* isimli iki kitabını Leipzig'de yayımladı. Romen tarihini konu alan eserinin kurgusu Eflak, Boğdan ve Erdel'in tarihsel birlikteliğini özenle vurgulamak üzere inşa edilmişti. Coğrafya kitabında ise yazar, Romanya olarak tanımladığı bölgenin sınırlarını çizerken yine tarihten referans alarak Roma Dacia'sının resmi sınırlarını göstermişti[33]. Yazarın öne sürdüğü tarife göre Romanya, Tuna Nehri'nin kuzeyinde olacak şekilde Tisa, Dinyester Nehirleri ve Karadeniz arasında kalan topraklardan oluşmaktaydı[34].

Eflak ve Boğdan'ın geleceğini büyük ölçüde değiştiren 1829 Edirne Antlaşması'ndan[35] sonra her iki beylikte Romen dilinde neşredilen gazeteler vasıtasıyla canlı bir basın hayatının başladığı bilinmektedir. Ulusal bilincin oluşturulması için o devirde çok kullanışlı bir enstrüman olan gazeteler, Daniel Demetros Philippides'in içeriğini doldurduğu Romanya tabirinin kamuya mâl edilmesi noktasında ciddi katkılar sunmuştur. 1837-1838 yılları arasında yayın faaliyetlerini sürdüren *"România"* isimli gazete bunlardan ilkidir. 1848 olaylarından sonra basındaki sansürün kaldırılmasıyla birlikte yeniden România isimli bir gazete okuyucuyla buluşturulmuştur. 1849'a kadar devam eden ve bu kısıtlı zaman diliminin mahsulü olan gazetelerde, Romen toplumunun geleceğiyle ilgili talepler yüksek sesli olarak ifade edilmiş ve tartışmaya açılmıştır. 1849 sonrasında basın üzerindeki sansürden dolayı artan baskı, milli heyecan taşıyan Romen gençlerini yurt dışına, bilhassa Fransa'ya sürüklemiştir. Bu gençlerin önde gelenleri arasında yeralan Nicolae Bălcescu, Dumitru Brătianu, Constantin A. Rosetti, Ştefan Golescu ve Gheorghe Magheru'dan oluşan grup, yabancı güçlere karşı bir devrim ideali yaratarak Romen Milleti'nin bağımsızlığı için mücadele eden bir dergi çıkarmayı tasarlamış ve ismini *România Viitoare/Romanya'nın Geleceği* koymuştu. Paris'te neşredilen bu dergi, her ne kadar 20 Eylül 1850 tarihli tek nüshası ile sınırlı kalsa da

[33] Ioan-Aurel Pop, **The History and Significance…**, s. 15; Lucian Boia, **History and Myth…**, s. 34.
[34] Frederick Kellog, **A History of Romanian Historical Writing**, California 1990, s. 6-7.
[35] Edirne Antlaşması'nın Eflak ve Boğdan üzerindeki etkisi üçüncü bölümde kapsamlı olarak ele alınmaktadır.

Romanya adını garantör devlet konumunda olan Fransa kamuoyunda görünür kılması bakımından kayda değerdir[36].

Romanya adının reel-politikte hayat bulması ise XIX. yüzyıl Romen siyasi ve kültürel yaşamında son derece seçkin bir yeri olan Mihail Kogalniceanu'nun girişimlerinin eseridir. 1856 Paris Antlaşması sonrasında kurulan geçici divanın üyesi olan Mihail Kogalniceanu, 19 Ekim 1857 tarihli Boğdan Divanı'ndaki oturumda Romanya adıyla ilgili bir teklif sundu. Bu teklifte Eflak ve Boğdan'ın yönetimiyle ilgili önemli maddelerin yanı sıra iki beyliğin Romanya adı altında birleştirilmesi önerildi. Mihail Kogalniceanu'nun teklifinin bir benzeri, 12 Ekim 1857'de çalışmalarına başlayan Eflak Divanı'nın 20 Ekim tarihli oturumunda Constantin Kretzulescu tarafından gündeme getirildi ve kabul edildi[37]. Resmi yazışmalarda ise 1858 Paris Sözleşmesi'nde belirlenen *"Eflak ve Boğdan Birleşik Prenslikeri"* yerine Romen parlamentosunun 24 Ocak 1862 tarihli oturumunda alınan karar neticesinde Romanya adı kullanılmaya başlandı[38]. 1866 Anayasasında da yeralan Romanya adı kapsamında, Eflak (Dobruca bölgesi dâhil olmadan Oltenia ve Muntenia) ve Boğdan (merkezi batı kısmı ile Tuna'nın ağız kısmının kuzeyini kapsayan alan) birleştirilmişti[39].

Alman Hohenzollern Hanedanı'na mensup olan Prens Karl'ın Bükreş'te idareyi devralması (1866), Romanya adının daha güçlü bir şekilde dile getirilmesi için yeni bir aşamayı teşkil etmektedir. Ulusalcı Romen gençlerin taleplerini dikkate alarak kendi konumunu da sağlamlaştırmayı hedefleyen Prens Karl'ın, her ne kadar Osmanlı Devleti tarafından kabul görme ihtimali bulunmasa da İstanbul'a yapacağı ziyaretin ön koşulları arasında Birleşik Prenslikler yerine Romanya tabirinin geçerli olması yer almaktaydı. Diğer yandan Prens Karl, Bükreş'te Creţulescu kabinesi kurulduktan sonra Romanya'nın otonom haklarının genişletilmesini ve diğer Balkan hükümetleri ile doğrudan iş birliğinin güçlendirilmesini destekledi. Bu süreçte

---

[36] Olga Untilă, **19. Yüzyılda Osmanlı Dönemi'nde Tuna'nın Kuzey ve Güneyinde Romence Basın (1829-1912)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2013, s.67-71, 133.

[37] Giurescu vd., **Yüzyıllık Bağımsızlık**, (çev. Ayla Uzgören), İstanbul 1977, s. 159.

[38] Constantin C. Giurescu, **The Making of the Romanian Unitary State**, (çev. Petru Clinca), Bucharest 1971, s. 121.

[39] Ioan-Aurel Pop, **The History and Significance…**, s.14.

Romen liderleri için daha da öncelikli olan konu, uluslararası ilişkilerde *"Eflak ve Boğdan Birleşik Prenslikeri"* yerine Romanya adının geçerli kılınmasını sağlamak ve Bâbıâli'nin aracılığı olmadan konsolosluk ve posta işleri ile ilgili antlaşmalar yapabilmekti. Bu hedefler doğrultusunda Birleşik Prensliklerin önünü açan ilk devlet Rusya oldu. 1869 yılında Rusya ile dış temsilcilikleri konu alan bir mukavelenamede ilk kez Romanya ismi uluslararası ilişkilerde yer buldu[40].

Rusya'nın ardından 1871/1872'de Romanya adı Prusya tarafından resmen kabul edildi. Garantör konumunda olan diğer Avrupa devletlerinin çoğu ile yapılan yazışmalarda, posta işlemlerinde ve ticaret antlaşmalarında Romanya adının kullanılmasını Bâbıâli hukuk müşavirleri *"devletlerin kayıtsızlığına"* atfetse de tam aksine bilinçli bir tercihti. Osmanlı Devleti'nin resmi münasebetlerde Romanya adını kullanması ise ilk kez 1870 yılında talep edildi. İki voyvodalığın müstakil bir idare olma durumunu güçlendirecek böylesi bir isteğin Osmanlı Devleti'nin bütünlüğüne halel getireceğini bilen tecrübeli devlet adamı Âlî Paşa'nın muhalefeti Romanya isminin tanınmasını geçici bir süre rafa kaldırmıştı. 1877 yılında İngiltere'nin de sıcak bakmasıyla daha yüksek sesle dile getirilen bu talebi Bâbıâli, Paris Antlaşması'na uymadığı ve garantör devletlerin imzalarının bulunmadığı gerekçeleriyle son kez reddetmeyi öngörmüştü[41]. Osmanlı Devleti her ne kadar Romanya adının kullanımıyla ilgili çekincelerini sürdürse de 1877-1878 savaşının ağır mağlubiyetle sonuçlanması, dünya devletlerine bu ismin ilan edilmesinin ve uluslararası ölçekte kabul görmesinin önünü açtı. Dobruca bölgesinin Romanya devletinin resmi sınırları içerisine dahil edilerek mutlak bağımsızlığın sağlanmasıyla birlikte, Romenlerin yeni ulus devleti Romanya adı altında kurulmuş ve kısa süre içerisinde dünya devletleri tarafından tanınmış oldu[42].

---

[40] Barbara Jelavich, **Russia and the Formation of Romanian National State 1821-1878**, Cambridge 1984, s. 185-186, 194; Özhan Kapıcı, "Prens Kuza'dan Prens Karl'a: 1866 Romanya Krizi Karşısında Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, XXXII/2 (Aralık 2015), s. 145-146; Romanya adı ilk kez 1869'da uluslararası ilişkilerde yer edinse de 1876 yılına gelindiğinde dahi diplomasi çevrelerinde bu ismin kullanılmasının mahzurlu olabileceğine dair çekinceler mevcuttu. Bu konuda örnek teşkil etmesi bakımından bkz. BOA, **HR.SYS.**, nr. 159-54.

[41] BOA, **HR.TO.**, nr. 506-41.

[42] Ioan-Aurel Pop, **The History and Significance…**, s.14.

2. Şarkın Kapısı Eflak ve Boğdan'ın Coğrafi Konumu

Coğrafi etkenlerin, iklimin ve arazi koşullarının insan unsuru üzerinde son derece belirleyici etkilerinin bulunduğu ve bu bakımdan tarihi hadiselerin seyrine doğrudan tesir ettiği düşünüldüğünden Eflak ve Boğdan'ın coğrafi/topografik yapısının incelenmesi hedeflenmiştir. Bu yapılırken, yer yer çalışmanın zaman aralığı dışında kalan ancak yine de kaleme alındıkları dönem itibariyle çağdaş olma hüviyeti taşıyan kaynaklara başvurulmuştur.

Harita 1: 1812 Bükreş Antlaşması'na Göre Eflak ve Boğdan Sınırları

Kaynak: TNA, **MFQ**, nr. 1-83-2.

Modern zamanların dünyasında sınır tabrinin anlamı/kullanımı, kültürel değerler, coğrafi etkenler, politik ve ideolojik yaklaşımlar temel alındığı takdirde göreceli bir şekilde değişkenlik gösterebilmektedir. Doğu, batı ve güney sınırları kesinlik kazanmış olan Balkan Yarımadası'nın tartışmalı kuzey sınırı ise bu göreceli sınır kavramının spesifik örneklerinden biridir. Çalışma kapsamında incelenen coğrafi alanın Balkan Yarımadası'nın kuzeyine mi dahil olduğu yoksa bir Avrupa ülkesi olarak Güneydoğu Avrupa'da mı yer aldığı sorusu sınır tartışmalarının ilgi

çekici konuları arasına Romanya'nın bağımsızlığını kazandığı yıllardan itibaren dahil olmuştur[43]. Dönemin siyasi-konjonktürel koşulları doğrultusunda öne sürülen ve Nikola Iorga gibi önemli isimlerin hararetle savundukları bu görüşe göre, Balkan Yarımadası'nın kuzeydeki uç sınırını Tuna Nehri oluşturmakta ve dolayısıyla Eflak ve Boğdan bu yarımadanın dışında kalmaktaydı[44]. Tez konusunun zaman aralığı dikkate alındığında bu görüşün geçerliliği üzerinde durmak yerine, XIX. yüzyılın ilk yarısındaki sınırların bu çalışma özelinde esas olarak kabul edilmesi mecburiyeti ortaya çıkmaktadır. XIX. yüzyılın entelektüel söyleminde, Avrupalı olmamakla Osmanlı Devleti'nin parçası olmanın eşdeğer kabul edildiği bilinmektedir[45]. Osmanlı Devleti'nin resmi görüşünde de durum çok farklı değildi. Bu bağlamda, günümüzde de değerli bir başvuru eseri niteliği taşıyan *Kamusul-Alam*'ın Balkanlar maddesinde; kabaca Osmanlı Devleti'nin Avrupa kıtasında *"Avrupa-yı Osmanî*/*Turquei d'Europe"* denetimi altındaki tüm topraklar Balkan Yarımadası'na dâhil edilir. Onun tarifine göre, günümüzde tartışmalı olan kuzey sınırları, kuzeyde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, kuzeydoğuda ise Rusya ile irtibatlıydı. Dolayısıyla XIX. yüzyılda yapılan bu coğrafi taksimata göre Eflak ve Boğdan[46], Osmanlı Balkanlarının kuzeydeki uç sınırını oluşturmaktaydı[47].

---

[43] Kemal Karpat, Balkanlar için hazırladığı ansiklopedi maddesinde kuzey sınırları hususunda hala görüş birliğine varılamadığını kaydeder. Bununla beraber, Balkan ülkelerini gösteren tablonun içerisine Romanya'yı da dâhil etmiştir bkz. Kemal Karpat, "Balkanlar", **DİA**, V, İstanbul 1992, s. 25; Ramazan Özey de Balkanların coğrafi yapısının incelediği yazısında, Türkçe kökenli Balkan kelimesinin kapsadığı alanın içerisine Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da hakimiyeti altındaki Hıristiyan dünyasını dahil etme eğilimindedir. Daha fazla ayrıntı için bkz. Ramazan Özey, "Balkanların Coğrafi Yapısı", **Balkanlar El Kitabı**, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ) I, Ankara 2006, s. 13-34.

[44] Nikolae Iorga, Balkan tarihinin Avrupa tarihi içerisinde anlaşılması ve değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyordu. Iorga, Romanya tarihini de Avrupa tarihinin çerçevesi içerisine yerleştirmeyi amaçladı. Bunu yaparken Güneydoğu Avrupa tabirinin içeriğini dolduran pek çok bilimsel çalışmaya imza attı. Bununla da sınırlı kalmayıp, Güney Doğu Avrupa Araştırmaları adında merkezler kurup, dergiler çıkardı. Iorga'nın bu yöndeki gayretlerini konu alan daha ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Halil İnalcık, "Nicolae Iorga", **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1300-1451)**, I, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s. 29-31; Mihai Maxim ise Romanya'nın Balkan ülkesi olup olmadığı sorusunu coğrafi etkenleri temel alarak yanıtlama eğilimindedir. O'na göre, Balkan ülkeleri isimlerini Balkan Dağları'ndan alırlar ve Tuna'nın güneyindeki bölgeler bu kapsam dahilindedir bkz. Mihai Maxim, "Romanya'da Osmanlı Mirası", **Türk Tarihinde Balkanlar**, (ed. Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı), I, s. 7.

[45] Monica Spiridon, "Identity Discourse on Borders in Eastern Europe", **Comparative Literature**, LVIII/4, 2006, s. 379.

[46] Bugünkü Romanya coğrafyasının öz/çekirdek kısmını Eflak ve Boğdan oluşturmaktadır. Bununla birlikte her ne kadar tez çalışması kapsamında incelenen topraklara dahil olmasa da günümüz Romen coğrafyasının bütününün, Romanya'nın kuzeybatısındaki Transilvanya (Osmanlılar döneminde Erdel)

İlerleyen sayfalarda ele alınan tarihi hadiselerin mekânını oluşturan Eflak ve Boğdan Beylikleri, 43°-55' ve 48° derece 35' kuzey enlemleri ve 23°-29°/35' doğu boylamları arasında yer almaktaydı. Her iki beyliğin üzerinde var olduğu topraklar, açıları dik olan paralel bir kenarı andırır biçimdedir. Batıdan doğuya doğru uzanan Eflak'ın doğudaki en uç noktasıyla birleşen Boğdan, yine Eflak'la hemen hemen aynı genişlik ve uzunlukta güneyden kuzeye doğru yayılır. Karpat Dağları, bahse konu olan coğrafi alanı Temeşvar, Erdel ve Bukovina'dan, Tuna Nehri Bulgaristan'dan, Prut Nehri ise Besarabya'dan ayırır[48]. Kaynağını Karpat Dağları'ndan alan Siret Nehri, Eflak ve Boğdan'ın sınırını çizerek akar ve İbrail ile Kalas arasından geçip Tuna Nehri'yle birleşir[49]. Çağdaş kaynaklarda, Eflak ve Boğdan'ın kuzeyden güneye 350 mil (563 km.), doğudan batıya ise 160 mil (257 km.) boyunca uzandığı kaydedilmektedir[50].

Eflak'ın coğrafi durumunu 1760 gibi erken bir tarihte tasvir eden Giridli Hacı Ahmed'in eserine göre Fethülislam'ın üzerinde yeralan Eflak'ın güneyinden akan Tuna Nehri bir yay gibi bükülmüş vaziyettedir. Kuzey kısmında kalan Erdel ise bu yayın iki ucunu birleştiren kiriş (doğru) gibidir. Kuzeyde Karpat dağları, güney ve güneydoğuda Tuna Nehri'yle çevrili 76.581 km²'lik bir alanı kapsayan Eflak, Büyük Eflak (Muntenia) ve Küçük/Kara Eflak (Oltenia) olmak üzere ikiye ayrılır. Bu iki coğrafi birimin sınırlarını çizerek akan Olt Nehri, kaynağını Karpat Dağları'nın doğusundaki Hăşmaşu Mare Dağları'ndan alır ve Eflak'ın güney ve güneydoğu sınır hattını belirleyen Tuna Nehri ile birleşir. Eflak'ı oluşturan toplam 17 büyük yerleşim biriminin beş tanesi Kara Eflak kısmında kalır. Bunlar, Çerniç, Târgozi, Hokna, Krayova ve Karakal kazalarıdır[51]. Fethülislam hizasında bulunan Çerniç kazası,

---

bölgesinden ve Karadeniz kıyısındaki önemli liman kenti Köstence'yi de içine alan Dobruca'dan ibaret olduğu burada kaydedilmelidir.

[47] Şemseddin Sami, **Kamusu'l-'Alâm**, II, İstanbul 1306, s. 1211.

[48] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 336.

[49] Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (TSMK), Hazine Kısmı (H.), nr. 445, vr. 16a; Ahmed Raşid, **Tuna Nehri Kıyılarındaki Köy ve Kasabalar Hakkında Bir Risale**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nr. K 0138, vr. 23b.

[50] Şemseddin Sami, **Kamusu'l-'Alâm**, III, İstanbul 1308, s. 2367; William Wilkinson, **An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia with Various Political Observations Relating to Them**, London 1820, s. 1; Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 336.

[51] Giridli Hacı Ahmed, **Eflakayn'ın Ahval-i Coğrafiyyesi Hakkında: Mustafa III'den**, İÜNEK., T.Y., nr. 10339, vr. 6a-7b; Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445, vr. 6a-8a;

havası ve suyu oldukça güzel bir yerdir. Yer yer yükseltilerin arttığı bu bölgenin arazisi çoğunlukla düz ve oldukça verimlidir. Buğday, arpa ve mısır bolca yetişir. Çerniç'in kuzeyinde kalan Hokna kasabasında yükselen dağların bünyesinde Evliya Çelebi'nin seyahatnamesindeki *"cümle dağı taşı tuzdur"* deyişini doğrulayacak ölçüde bol miktarda tuz bulunmaktadır[52]. Karakal'da ise arazi çoğunlukla düzdür. Arpa, buğday ve diğer hububat ürünleri oldukça boldur. Buradaki göllerde balık tutulur ve Tuna civarındaki topraklarda ise bağlar vardır[53].

Büyük Eflak 12 merkezi yerleşim biriminden oluşur. Bunlar, Remnik (Rimnic), Boze (Buzeu), Sukuyan (Sakucieni), Breahova (Prahova), Yalomiça (Lalomita), Vilaşka (Vlaçca), Demboviçe (Dîmbovita), Muşce, Tele Orman, Olet (Olt), Argil (Argeş) ve İlfov kazalarıdır. Adını Rimnic Nehri'nden alan Rimnic kazası Boğdan tarafında kalır. Macaristan topraklarından kaynağını alıp İbrail ve Kalas arasında Tuna Nehri'yle buluşarak akıntısını güçlendiren ve Eflak ile Boğdan'ı birbirinden ayırarak Siret Nehrine karışan Rimnic nehri, bu kazanın içinden akmaktadır. Siret nehrinin böldüğü Fokşan şehrinin yarısı Eflak'a diğer yarısı da Boğdan'a aittir. Kaynağını Güneydoğu Karpatlardan alan Boze Nehri, yine Eflak'ın önemli bir yerleşim merkezine ismini vermiştir[54]. Yerleşim birimlerine ismini veren bir diğer nehir ise Yalomiça'dır. Buranın arazisi, yükseltilerin ve dağlık alanların bulunmadığı geniş düzlüklerden oluşur. Ziraata elverişli ve münbit bir arazisinin olması, buğday, arpa gibi tarım ürünlerinin bolca yetişmesine imkan sağlarken bunun yanı sıra hayvancılığa da oldukça elverişli bir zemin teşkil eder. Yalomiça Nehri'nin taşımacılığa uygun olması, bölgedeki üretim ve ticaretin yaygınlaşmasına büyük ölçüde katkıda bulunur. Eflak'ın yönetim merkezi olan Bükreş kasabası ise İlfov sınırları dahilinde yer almaktadır[55].

Kemal Karpat, "Eflak", **DİA**, X, s. 466; Eflak coğrafyasının tarif edildiği bir arşiv kaydı için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 50438 A.

[52] Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445, vr. 9a-10a; Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemmed Zıllî, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), V, İstanbul, 2007, s. 176.

[53] Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445, vr. 9a-9b, 10a, 14a-14b.

[54] Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445, vr. 16a, 17b. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemmed Zıllî, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff), VII, İstanbul, 2003, s. 188.

[55] Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445, vr. 20a-21a.

Çalışma konusunun zaman aralığıyla uygun kabul edilebilecek bir dönemde (1840) neşredilen dergide Bükreş'in tanıtımı yapılmıştır. Burada Bükreş, ortası büyük bahçelerle dolu geniş bir arazi üzerine yayılmış bir yerleşim alanı olarak tarif edilmiştir. Bu geniş arazi, kiliseleri, her yerden görülebilen büyük binaları ve yeşilliği ile portreleri dolduracak güzellik ve görkeme sahiptir. Şehirdeki evlerin çoğu çürümüş ahşaptan yapılı küçük barakalardan oluşmaktadır. Düzensiz, çamurlu ve kötü bir biçimde uzanan sokaklar, yer yer meşe ağacı ile kaplanmıştır[56] . Güneydoğu Karpatların en yüksek zirveleri -Moldoveanu Zirvesi 2.544 m. ve Negoiu Zirvesi 2.535 m.- ise dağlık Argeş bölgesinde yer almaktadır. Kış mevsiminin en şiddetli soğuklarının yaşandığı bu bölgede, çok geniş otlaklar ve ormanlık alanlar bulunmaktadır.

Kuzeyde, Erdel ve Macaristan sınır bölgesi zengin ormanlarla kaplıdır. Zirvesi karlarla, arazisi büyük ağaçlarla örtülü Karpatlar alçalıp eteklerini ülke üzerine doğru uzatırken meyve ağaçları ve üzüm bağlarıyla dolu, küçük koylara ve verimli olduğu kadar güzel de olan vadilere açılan tepelerde son bulan eşsiz bir manzara sunar. Tuna Nehri'nin akıntısını güçlendiren ve Eflak topraklarına bol miktarda su taşıyan nehirlerin sayısı Giridli Hacı Ahmed'in risalesinde 53 olarak verilir[57]. Bu suların yeşerttiği otların besin değeri müellifin anlatımında abartılı ifadelerle tasvir edilir. Giridli, otuz yaşındaki bir mandanın buradaki otları yiyip suyunu içerek iki ay beslendiği takdirde pastırmasının dışında altmış-yetmiş vukiyye iç yağı verdiğini bölgedeki rivayetlere dayanarak eserine kaydetmiştir. Müellife göre, kalitesi son derece yüksek olan bal ve balmumu oldukça fazla üretilmekle birlikte sadeyağı, sütü ve peyniri de emsalsizdir[58]. Eflak'ın iklimi soğuk ve rutubetli olduğundan üzümlerinde ekşilik oranı yüksektir ve bundan dolayı da şıra yapımına elverişlidir. Vişne, kiraz bol olmasına rağmen tadı ve görüntüsü güzel değildir. Yine Eflak'ta kavun ve karpuzun yanında meyveleri yuvarlak, sapa doğru biraz uzunca, bol sulu ve mayhoş tatlı olan limon ayvası da oldukça çoktur. Büyük Eflak'ın güney

[56] **Penny Magazine of the Society for the Diffusion of Useful Knowledge,** IX/542, (12 Eylül) 1840, s. 357.
[57] **Giridli Hacı Ahmed'in Eflâk'ta Meydana Gelen Olaylar Hakkında Kaleme Aldığı 1760 Târihli Risalesi**, (haz. Mustafa Gündoğdu), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2015, s. s. 24-25.
[58] Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445, vr. 15a.

ve güneydoğusundan Tuna kıyılarına kadar uzanan Baragan Ovası ise Avrupa'nın en verimli arazilerinden biridir[59]. Tuna Nehri'ne yakın olan güneydeki topraklar, bataklıklarla kaplı olsa da savunma bakımından stratejik konumu yüksek ve aynı zamanda doğal bir liman özelliği taşıyan şehirler burada bulunmaktaydı. Tüm Eflak'ın ürün ve mamulatı için antrepo vazifesi gören ve kaleleri bulunan İbrail ile Yergöğü bu bağlamda örneklendirebileceğimiz iki önemli şehirdir[60].

Çalışmamızın bir diğer kısmını oluşturan Boğdan'da ise 1812 Bükreş Antlaşması'yla belirlenen yeni koşullar, sınırlarda bir kısım değişiklikleri beraberinde getirmiştir[61]. Buna göre Boğdan'a dahil olan Besarabya, Rusya'nın bir parçası haline gelmiştir. Boğdan Voyvodalığı'nın Tuna sınırından Galiçya'ya kadar olan kısmı 200 millik bir alana yayılmaktaydı. Doğu sınırını teşkil eden Prut'tan Batı sınırını teşkil eden Karpat Dağları ve Transilvanya'ya kadar olan alandaki genişliği ise 120 mildi. Bu alanın güneydoğu kısmının 24 millik mesafesini Tuna sularken, geri kalan kısmını Prut ve Siret Nehirleri çevrelemekteydi. Kaynağını Karpat Dağları'ndan alan Prut Nehri, Boğdan'da yayıldığı alan boyunca nehir taşımacılığına elverişliydi. Boğdan'ın üst kısmını oluşturan ve bölgeye ismini veren nehir ise Siret Nehri'dir. Bu nehirler ve kolları her iki voyvodalığı yani 17.000 milkarelik bir alanı bölmektedir[62]. Eflak ve Boğdan geniş ormanlıklarla kaplıdır ve her tür kereste burada üretilir. Arazinin geri kalan kısmı tarım alanlarından ve kırsaldan oluşmaktadır. Verimli ve münbit olan arazide şarap üretimine ek olarak hububatın her çeşidi ve sebze üretilmekteydi. Meralarında çok sayıda at, sığır ve koyun otlamaktaydı. Kaya tuzu, güherçile ve altın madenler kategorisinde zikredilebilecek derecede bulunmaktaydı.

Boğdan'ın önemli yerleşim birimlerine gelindiğinde ilk olarak 15 yy. ortalarına kadar Boğdan'a başkentlik eden Suceava'dan bahsedilmelidir. Dönemin kayıtlarından XVI. yüzyılda güçlü bir istihkam merkezi olduğu anlaşılan Suceava,

---

[59] Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445, vr. 15b; Kemal Karpat, "Eflak", s. 466.
[60] Ahmed Raşid, **Tuna Nehri Kıyılarındaki Köy ve Kasabalar Hakkında**…**,** vr. 22a-23b; Mihai Maxim, "Yergöğü", **DİA**, XLIII, İstanbul 2013, s. 483-484; Mihai Maxim, "İbrail", **DİA**, XXI, İstanbul 2000, s. 364.
[61] Besarabya'nın Rusya'ya bırakılmasıyla ilgili sürecin tafsilatı ikinci bölümde "1812 Bükreş Antlaşması ve Uygulanması" başlığı altında daha detaylı anlatılmıştır.
[62] Francis Rawdon Chesney, **The Russo-Turkish Campaigns of 1828 and 1829: with a View of the Present State of Affairs in the East**, London 1854, s. 26-27.

1538 yılında I. Süleyman'ın Boğdan seferinde Osmanlılar tarafından fethedilmiş ve 1564'te başkent olma vasfını kaybetmiştir[63]. Boğdan'ın yeni yönetim merkezi Yaş, Prut Nehri'nin kolu olan ve suyu bulanık akan Bahlui Çayı'nın kenarında kurulmuştur. XIX. yüzyılda Yaş'ı tasvir eden bir seyahatnameye göre bu şehir, kırsal yerleşim için en iyi koşullara sahip ama çoğunlukla manastırlar tarafından işgal edilmiş muhteşem güzellikte tepelerle çevirilmiştir. Yaş'ta da sokaklar aynı Bükreş'te olduğu gibi meşe ağaçlarıyla kaplanmıştır. Bu tarz bir sokak düzenlemesi her iki şehrin havasını kirlettiği ve salgın hastlıkları tetiklediği şeklinde yorumlanmıştır[64]. Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesiyle birlikte (1859-1862) Yaş şehri, Boğdan'ın başkenti olma özelliğini yitirmiştir. Boğdan'ın Tuna üzerinde yerleşmiş parçası olan Kalas şehri, Prut ve Siret nehirleri arasındadır. 1834'te serbest liman olmasından itibaren Boğdan'ın tüm ithalat ve ihracatının yapıldığı çok önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir[65]. XIX. yüzyılın sonlarına doğru hazırlanmış bir haritada Boğdan'ın diğer önemli yerleşim merkezleri arasında kuzeyden güneye olacak şekilde, Botoşani, Niamz, Piatra, Roman, Husi, Vasliu, Bakau, Adjud ve Berland görülmektedir[66].

Tez çalışmasında incelenen tarihi hadiseler üzerinde etkisi bulunan ve genel karakteristiği üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise iklimdir. Olağan iklim koşullarındaki değişimin insanlık tarihinin gelişim seyri üzerindeki doğrudan etkileri tarihçiler ile iklimbilimcilerin (climatologist) işbirliği yapabileceği disiplinlerarası bir çalışma alanı olarak tezahür etmiştir[67]. İklim şartlarındaki değişimin küresel ölçekte insan faaliyetlerini ilgilendiren etkileri konusunda istatistikiki verilere dayalı dikkat çekici sonuçlar ortaya konulmuştur[68]. Henüz yeni bir araştırma alanı olarak ortaya

---

[63] Suceava Kalesi, askeri bakımdan oldukça teşekküllü ve güçlü bir istihkam merkezi olarak tasvir edilmektedir bkz. Mihail Guboğlu, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi (1538 M. 945 H.)", **Belleten (ayrı basım)**, L/198, Ankara 1987, s. 786-787; Miahai Maxim "Yaş", **DİA**, İstanbul 2013, s. 342; Dimitri Kantemir'in rivayetine göre, Osmanlılar İstanbul'u fethettikten sonra, Osmanlı sınırlarına yakın olma ihtiyacı duyan Boğdan yönetimi tarafından başkent Suceava'dan biraz daha güneyde kalan Yaş şehrine taşındı (Dimitri Kantemir, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, I, İstanbul 1999, s. 497).

[64] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 357-358

[65] Francis Rawdon Chesney, **The Russo-Turkish Campaigns of….**, s. 28.

[66] TNA, **FO**, nr. 78-2833.

[67] **Climate and History: Studies in Interdisciplinary History**, (ed. Robert I. Rotberg, Theodore K. Rabb) Princeton 2014.

[68] H. H. Lumb, **Climate, History and the Modern World**, New York, 1997.

çıkan tarih-iklim ilişkisi bağlamında Osmanlı tarihi özelinde de bir çalışma literatüre kazandırılmıştır[69]. Çalışma konusu olan coğrafi alandaki iklim değişiklikleri ve neticeleri ise sistemli bir araştırmaya konu olmadığından burada sadece XIX. yüzyıldaki iklimle ilgili bilgileri kaydetmekle yetinilmiştir. Buna göre Eflak ve Boğdan'ın iklimi ılıman kuşağın karasala geçiş tipidir. Boğdan, Rusya ve Kuzey Kutup bölgesinden gelen soğuk ve şiddetli rüzgarlara karşı doğal bir sipere sahip olmadığından kış aylarında hava sıcaklığı ortalama -27˚ C'ye kadar düşer. Yaz mevsiminde ise yükseltisi fazla olmayan ovalardan oluşan araziden dolayı hava sıcaklıkları 36˚ C'ye kadar yükselir. Bununla birlikte gün içerisindeki sıcaklık farkı yüksek olabilmektedir. Bölgede kış ayları uzun sürerken ilkbahar ise on on beş günle sınırlı kalır. İlkbaharın aksine iki ayı aşacak kadar uzun yaşanan sonbahar ise en güzel mevsimdir. Kış mevsiminde bazı zamanlarda kar kalınlığı 2 metrenin üzerine çıkar. Uzun zaman yerde duran karlar eridiği vakit yükseltisi fazla olmayan ovalarda gündüzleri göl, geceleri ise bir buz denizi suretini alır[70]. Sular çekildiğinde ise Eflak ve Boğdan toprakları, yaz mevsimiyle birlikte oldukça verimli bir araziye dönüşür ve çok çeşitli tarım ürünlerinin bol miktarda yetişmesine zemin teşkil eder.

3. Demografik Yapı, Romen Kolektif Kimliği ve Sosyo-Kültürel Yaşam

Bu başlık altında, doktora tezinde incelenen tarihi hadiselerin seyrine yön veren Romenlerin, nüfus oranları ve kolektif kimliğin niteliğinin ele alınması planlanmaktadır. Tarihi seyri içerisinde Romenlerin toplumsal, kültürel, dini, linguistik ve sosyolojik yapıları üzerine yoğunlaşan bu bölümde, esasında Romen insanın tabiatı ve bu tabiatın hayat verdiği somut objeler mercek altına alınmak istenmiştir. İlerleyen bölümlerde işaret edildiği üzere Türk-Romen münasebetlerinin Osmanlılardan çok önceki dönemlerde başladığı, bu uzun süren tarihsel birlikteliğin

[69] White eserinde özetle; uzmanların "Küçük Buzul Çağı" şeklinde nitelendirdiği küresel bir iklim değişmesinin, XVI. yüzyıl ve XVII. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin siyasal, idari ve ekonomik sisteminin gösterdiği refleks üzerinde yoğunlaşmıştır bkz. Sam White, **Osmanlı'da İsyan İklimi Erken Modern Dönemde Celali İsyanları**, (çev. Nurettin Elhüseyni), İstanbul 2013.

[70] Şemseddin Sami, **Kamusu'l-'Alâm**, III, İstanbul 1308, s. 2369; Mehmed Şevki, "Memleketeyn-i Müctemiateyn: Eflak-Boğdan", **Mecmû'a-i Fünûn**, IV/35, İstanbul 1283, s. 57.

kültürel bakımdan Romen toplumu üzerinde günümüzde de izlerini taşıyan etkilerinin değerlendirilmesi bu başlığın bir diğer hedefini oluşturmaktadır.

Kolektif kimlik ve sosyo-kültürel duruma geçmeden önce Eflak ve Boğdan'da yaşamlarını sürdüren nüfusun nicel niteliği üzerinde durmak yerinde olacaktır. Çalışma konusunun zaman aralığı dikkate alındığında Eflak ve Boğdan'daki insan sayısını kaynakların verdiği kantitatif bilgilerle doğrulayabilmek oldukça güçtür. Günümüzde olduğu gibi XVIII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyıl başlarında modern nüfus sayım yöntemlerinin uygulanmamış olması bu güçlüğün baş etkeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, XVIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti ile Rusya arasında gelişen savaşlarda her iki ordunun karşılaşma noktası konumunda olan Eflak ve Boğdan, oldukça hareketli bir sınır bölgesiydi. Eflak ve Boğdan çevresinde Osmanlı Devleti'ni ziyadesiyle meşgul eden isyanlar, -Pazvantoğlu isyanı vs.- bölgedeki nüfus hareketliliğinin bir diğer nedeniydi. Bu istikrarsız görünüm, nüfus istatistiklerinin düzenli ve sistematik olarak tutulmasına imkan vermemiştir. Bundan dolayı Eflak ve Boğdan'da meydana gelen nüfus hareketliliklerinin takibi oldukça zordur.

1812 Bükreş Antlaşması'ndan sonra yaklaşık olarak bir hesap yapıldığında, bu sayının Eflak'ta bir milyon, Boğdan'da ise beş yüz bin kişiden ibaret olduğu kaydedilmiştir[71]. Dönemin kaynaklarına inilerek yapılan güncel bir araştırmada, Eflak ve Boğdan nüfusuyla ilgili elde mevcut verilerin azlığı nedeniyle (1770-1820 yılları arasında) Eflak ve Boğdan'da meydana gelen nüfus değişikliklerinin kesin olarak takip edilmesinin oldukça güç olduğuna dikkat çekilmiştir. Vergileri tahsil etmek amacıyla yapılan nüfus sayımlarında ise bireyler yerine vergi mükellefi sayılan aileler ve köyler kayda geçirildiği için bu kayıtlar üzerinden net bir rakama ulaşılamamaktadır. Bununla birlikte, toplam nüfus oran tahminlerinin kaynaktan kaynağa önemli ölçüde değişiklik gösterdiği belirtilmektedir. Eflak için bu rakamın 1774'te 600.000 ila 1.350.000, 1812-15'de 915.000 ile 1.767.000 ve 1819-20'de 1.200.000 ve 1.795.000 arasında değiştiği varsayılmaktadır. Boğdan'ın nüfusu ise 1772'de 320.000, 1803'te 528.000 ve 1826'da 1.115.000 olarak tahmin edilmektedir. Nüfus artışları özellikle kırsal alanlarda gerçekleşirken, kentli nüfus sayıca az

[71] William Wilkinson, **An Account of Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 60.

kalmıştır. Kentlerin savaş veya isyan gibi olağanüstü durumlarda istilalara daha açık bulunmasından dolayı nüfus yoğunluğu kenterden ziyade kırsal alana, bilhassa erişilmesi zor olan dağlara kaymaktaydı. 1803'te Boğdan'ın kırsal nüfusu 479.850 (toplam nüfusun %90.9'u), kent nüfusu 48.050 (%9.1), 1832'de sırasıyla 1.062.927 (%89.1) ve 129.413 (%10.9) oranındaydı[72].

Tez çalışmasına konu olan coğrafya üzerindeki nüfus oranları ana hatlarıyla değerlendirildikten sonra artık buradaki toplumsal ve kültürel yaşam üzerine yoğunlaşmak yerinde olacaktır. Sosyal psikoloji alanında yapılan çalışmalardaki tarife göre kolektif kimlik, belli bir bölgede aidiyet duygusu geliştirmiş etnik toplulukların diğer gruplardan farkını ortaya koymak ve vurgulamak istemesinden doğmaktadır. Tüm bileşenleriyle bir arada değerlendirildiğinde kolektif kimlik, uzun bir tarihi süreç ve tecrübeyi yansıtan semboller bütününün kolektif bellekte anlamlı bir ifadesinden ibarettir[73]. Romen toplumunu etraflarındaki dünyadan ayıran bu semboller bütününün XIV. yüzyılda Eflak ve Boğdan'ın bağımsız birer siyasi ünite olmasıyla başladığı bilinmektedir. Her iki voyvodalıkta oluşturulan müesseseler üzerinde Bizans'ın büyük etkisi vardır[74]. Bununla birlikte Eflak'ın bağımsız bir siyasi yapı haline gelmesinde Kumanların büyük katkısı olmuştur. Eflak'ın kurucusu Basarab'ın isminin etimolojisi ve kökeni üzerine yapılan bir araştırmada O'nun Kuman Türkü olduğu yönündeki görüşler doğrulanmıştır[75].

Yerleşik halk kültürü ise uzun tarihi birlikteliğin ve milletler karışımının bir mozayiği gibidir. Bu mozayiği oluşturan unsurlar Daklar, Traklar, Romalılar ve en önemlisi Kumanlar olmak üzere bölgede varlık gösteren Türk boylarıdır. Çağdaş kaynaklarda, Romenlerin fiziksel özellikleri tarif edilirken bu karışımın kalıcı etkilerine dikkat çekilmiştir. Yabancı milletlerle yaşadıkları uzun tarihi tecrübenin neticesi olarak Romenlerin kanlarının bu milletlerin bir karışımı haline geldiği ifade edilmiştir. Doğululara özgü siyah gözler ve koyu saçlar, Ruslara mahsus mavi gözler

[72] Keith Hitchens, **The Romanians 1774-1866**, New York 2011, s. 58-59.
[73] Kolektif kimlik, bir takım semboller, sanat eserleri, anılar, töreler, alışkanlıklar, inançlar ve anlam yüklü bir gelenekten ve geçmişten inşa edilir. Kolektif kimlik hakkında daha geniş bilgi için bkz. Nuri Bilgin, **Kollektif Kimlik**, İstanbul 1995, s. 59-62.
[74] Georges Castellan, **A History of the Romanians**, s. 50.
[75] István Vásáry, **Cumans and Tatars Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans 1185–1365**, s. 151.

ve açık renkli saçlar, Yunan ve Roma burunları, bu konudaki kanaati güçlendirmek için sunulan argümanlardır[76]. Romen tarihçiler tarafından yaygın olarak benimsenen görüşe göre, Romence'nin yapı itibariyle Latince kökenli olması, hukuki ve bazı idari terimlerin ve gündelik yaşamda kullanılan eşya isimlerinin Latince kökenli kelimelerden oluşması nedeniyle Romenler Roma'nın kültürel mirasçısı olarak kabul edilmektedir[77].

Kolektif kimliği oluşturan semboller bütünün bir diğer unsuru ise toplumların kendi dünya görüşleri ve ihtiyaçları doğrultusunda inşa ettikleri ortak yaşam alanları şehirler, köyler ve evlerdir. Şehirler, insanî ve sosyal olarak iskan edilirler ve bir anlamda sosyal gerçekliği somut bir şekilde ifade ederler. Çalışma konusunun mekanı özelinde bu bağlamda üzerinde durulacak olan Romen şehirleri, her iki beyliğin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından voyvodaların ikamet ettiği sarayların etrafında gelişmeye başlamıştır. En ünlüleri Eflak'ın yönetim merkezi Câmpulung ve sonraki başkent Curtea de Argeş ve etrafında gelişen, Tîrgovişte ile Bükreş[78] şehirleridir. Boğdan'da ise aynı şekilde Suceava, Bai ve Siret'ten en eski yerleşim alanları olarak bahsedilebilir. Romen şehirlerinin isimleri Romence olduğu kadar Türklerle birlikte yaşamın izlerini somutlaştıran pek çok yerleşim biriminin Türkçe kökenli isimleri mevcuttur. Bunlar içerisinde bölge kültüründe kalıcı izler bırakan Kumanların hatırasını yansıtan Belcireşti, Ciutureşti, Coman, Comana, Comandareşti, Comanel, Comanul, Comaneşti, Comaneştilor, Comanca, Comani, Comanita, Comaniti, Darmaneşti, ve Tonguzeni şehirlerinin isimleri burada bahsedilebilir[79].

---

[76] William Wilkinson, **An Account of Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 158-159.

[77] Romencedeki Latince eşya ve tabir isimlerinin etimolojik değerlendirmesi için bkz. Nikola Iorga, **A History of Romania Land, People, Civilisation**, s. 109 vd.

[78] Bükreş şehrinin tarihsel gelişim seyri için bkz. Constantin C. Giurescu, **History of Bucharest**, Bucharest 1976, s. 19 vd; Bükreş XIX. yüzyılda Doğu Avrupa'nın Paris'i olarak nitelendirilmekteydi. 1831 nüfus sayımlarına göre Bükreş'te yerli ve yabancılar dahil toplam 70.000 kişi yaşamaktaydı. Radu R. Florescu, "Social Classes and Revulotionary Ferment in Ninteenth Century Bucharest", **Romania Between East and West Historical Essays in Memory of Constantin C. Giurescu**, (ed. Stephen Fischer-Galati, Radu R. Florescu, George R. Ursul), New York 1982, s. 160.

[79] Asım Korkmaz, **11. ve 14. Yüzyıllar Arasında Doğu Avrupa'da Bir Türk Kavmi: Kuman-Kıpçaklar**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2014, s. 133.

Şehirler, XIX. yüzyıla kadar etrafı bahçeler ve meyveliklerle çevrili çoğunlukla ahşaptan inşa edilmiş gelişmiş bir köy görünümü arz etmekteydiler. Evler ise genel itibariyle tek katlıydı. Büyük avlular çitlerle çevirilip hususi yaşam alanları inşa edilmişti[80]. Genellikle boyarlara ait olan ve gelir dengesizliğini gözler önüne seren bu büyük konaklar, tuğladan inşa edilip duvarları sıvanarak beyaza boyanmıştı. Çatılarda kiremit yaygın olarak kullanılmaktaydı. Salonlar sobayla ısıtılmaktaydı[81]. Köylerdeki yaşam alanları aynı tarzda ve aynı boyutta yapılmış kulübelerden oluşmaktaydı. Duvarların yapı malzemesi, geçirgenliği çok az ve dış etkenlere karşı oldukça dayanıklı bir madde olan kildendi. Çatılar, sazdan yapılmış hasır görünümünde olup olumsuz hava şartlarından ev sakinlerini koruyacak biçimde tasarlanmıştı. Hava koşulları müsaade ettiği sürece aileler çocuklarıyla birlikte odalarda yün örtülerin kapattığı yataklarında yatabilirdi. Kurutulmuş hayvan gübresi ve ağaç dallarından yakılan küçük bir ateşle odalar sıcak tutulur ve aynı zamanda bu ateş üzerinde yemek pişirirlerdi[82].

İnsan yaşamının devam ettiği her yerde olduğu gibi Eflak ve Boğdan'da da yerleşim bölgelerinin odak noktalarında kültürel değerlerin merkezinde bulunan *"kutsallık"* yer almaktaydı. Kilise, katedral ve manastırlar kutsalın mekanda yoğunlaşarak tecessüm ettiği yerlerdir. Yerleşik hayatın dini yapılar etrafında düzenlenmesi, mekana aidiyetin ve sakinlerinin buraya kök salışının en önemli işaretlerindendir. Eflak için bu işaretin ilki I. Basarab'ın girişimleriyle Bizans çizgilerine daha yakın bir mimari üslup ile oluşturulan Saint Nicholas katedralidir. Vodița (1375), Tismana ve Cozia (1388) manastırları erken dönemde inşa edilen diğer önemli dini yapılardır. Boğdan'daki mimari üslupta ise batı etkisinin daha güçlü olduğu göze çarpar. Kutsal yapıtların mimarları Lehistan ve Macar kökenli olup mimarideki Romanesque ve Gotik tarzlarını Boğdan'a taşıdılar. Bilinen en eski manastır, Rădăuți'de I. Boğdan tarafından Romeanesque tarzına uygun olarak inşa edilen Saint Nicholas'tır. Neamț, Pobrata ve Bistrița'da inşa edilen dini yapılarda Bizans tarzı görülür. Boğdan'daki mimari üslupta yaşanan gelişim, XV. ve XVI.

[80] Nikola Iorga, **A History of Romania Land, People, Civilisation**, s. 109.
[81] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 356-357.
[82] William Wilkinson, **An Account of Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 157-158.

yüzyıllarda kamusal alana kazandırılan yeni dini mekanlarla devam etmiştir[83]. Kalın ve yüksek duvarlarla çevrili dini yapılar, tehlikeli zamanlarda halk için iyi bir sığınak olduğu gibi aynı zamanda tacirlerin değerli mallarını yağma veya yangından kurtarmayı sağlayan korunaklı mekanlardı[84].

Resim 1: 1840 Yılında Bükreş Metropolitliği ve Çan'dan Bir Görünüm

Kaynak: **Penny Magazine of the Society for the Diffusion of Useful Knowledge,** IX/542, (12 Eylül) 1840, s. 357.

Voyvodalar dini kurumları vergiden muaf tutar, etraflarına okul, kütüphane, arşiv ve matbaalar kurarak kültürel faaliyetleri geliştirecek girişimlerde bulunurlardı. Buralarda rahipler ve din adamları tarafından yazılan Slavca kitaplar, tüm Romen coğrafyasına dağılırdı. XI. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar yoğun bir şekilde inşa edilen ve yukarıda isimleri zikredilen dini yapılara ek olarak Argeş, Câmpulung, Târgovişte, Delau ve Snagov Eflakta, Siret, Suceava, Bistrita, Voroneţ, Putna, Arbore, Căpriana, Moldoviţa ve Suceviţa Boğdan'daki dikkat çekici örneklerdir.

[83] Georges Castellan, **A History of the Romanians**, s. 51-52.
[84] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 356; 1821 Rum isyanı esnasında Osmanlı birlikleri bölgeye intikal ettikten sonra Aleksanr İpsilanti ve Tudor Vladimirescu da oldukça güvenli buldukları manastırlara sığındılar. Etraflarına hendekler kazdırarak Osmanlı askerlerine karşı direnmeye çalıştılar (BOA, **HAT.**, nr. 45857).

1359 yılında İstanbul'daki patriklik Eflak'ın, 1401'de ise Boğdan kilisesinin meşruluğunu tanıdı[85]. Eflak Metropolidi'nin yetki alanına aynı zamanda Erdel'deki kiliseler de girmekteydi. Metropolitliğin merkezi 1517 yılına kadar Curtea de Argeş'te idi. Bir sonraki merkez Târgovişte'den nihai başkent Bükreş'e nakil ise 1665 yılında gerçekleşti. Boğdan'da ise Voyvoda I. Peter Muşat (1375-1391) metropolitliği Suceava'ya kurdu ve Yaş'ın başkent olmasının ardından 1564 yılında metropolitlik buraya taşındı[86].

Modern milli Romen Devleti'ne meşru bir geçmiş inşa etme düşüncesiyle, bu iki dini ve kültürel başkentin kolektif hafızada yer edinmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda öne sürülen görüşlere göre, Doğu Avrupa her ne kadar Osmanlı vassalı olsa da varlığını sürdürebilen Hıristiyan liderler tarafından yönetilmekteydi. Dolayısıyla voyvodalar tarafından idare edilen bu iki dini/kültürel merkez (Yaş ve Bükreş), Balkanlar'daki Ortodoks Hıristiyanlığın muhafızlığını yaptıkları ve Bizans kurum ve geleneklerini canlı bir şekilde yaşattıkları gerekçeleriyle Nikola Iorga tarafından unik bir örnek olarak sunulmuştur[87]. 1821 yılında gerçekleşen isyandan sonra Fenerlilerin Eflak ve Boğdan yönetiminden uzaklaştırılmasıyla birlikte her iki memleket üzerindeki Bizans etkisinin son bulduğu kabul edilmektedir[88].

Kolektif kimliğin öznesi konumunda olan insan unsuru, Romen toplumunda sosyal statülerine göre belirli sınıflara ayrılmıştır. Sınıf ve statülerin oluşumu Eflak ve Boğdan'da politik birliğin kurulmasıyla başlamıştır[89]. Tarihi kayıtlardan doğrulandığı kadarıyla Eflak ve Boğdan'daki Romenlerin sosyal yapısı üç ana kısma ayrılmış durumdaydı. Bunlardan ilki toprak aristokrasisine dayanan asilzadeler,

---

[85] Kilisenin tanınması ve yazın kültürünün gelişimi için bkz. D. J. Deletant, "Slavonic Letters in Moldavia, Wallachia and Transylvania from the Tenth to the Seventeenth Centuries", **The Slavonic and East European Review**, LVIII/1, (January 1980), s. 5 vd.

[86] **A History of Romania**, s. 91-92.

[87] Iorga'nın *"Bizanstan sonraki Bizans"* nitelemesiyle literatüre sunduğu görüşleri için bkz. Nikola Iorga, **Byzantium after Byzantium**, (çev. Laura Treptow), İaşi-Oxford-Portland 2000.

[88] D. J. Deletant, "Some Aspects of the Byzantine Tradition in the Rumanian Principalities", **The Slavonic and East European Review**, LIX/1, (January 1981), s.14.

[89] Müellifi henüz tespit edilemeyen bir risalede, Eflak ve Boğdan'da ayrıcalıklı sınıflara dair bir şey bilinmediği, unvan ve makam sahiplerinin çocuklarının da aynı unvan veya makamın ayrıcalıklarından faydalanmalarını sağlayan belirli bir kurallar bütünün olmadığı ve hatta asilzade kelimesinin Romence'de bulunmadığı kaydedilmişti bkz. **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 10b; Boyarların etnik menşei Togan'ın tespitlerine göre Kumanlardan geliyordu. XIV.-XV. asırlarda Kumanca konuşan bu topluluk zamanla azınlık kaldıkları için Romenler içerisine karışarak Romenleşmişlerdi bkz. Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, İstanbul 1981, s. 165-166.

ikincisi ise köylülerdir. Boyar ismiyle bilinen asilzadeler grubu, kendi içlerinde büyük boyarlar ve Marsil denilen diğer grup ise küçük boyarlar olmak üzere iki alt sınıfa bölünmüşlerdir. En yüksek dereceli yöneticiler büyük boyarlar arasından seçilerek göreve getirilirdi. Asilzade grubu her iki memlekette de çok geniş imtiyazlara sahipti[90]. Tamamı geniş imtiyazlara sahip olmayan boyarların nüfuzu ailesiyle olan bağlarına ve bundan daha da önemlisi voyvoda ve diğer boyarlarla olan ilişkileriyle orantılıydı[91].

Eflak ve Boğdan nüfusunun en büyük kısmını teşkil eden köylüler ise kendi içlerinde iki ayrı gruba ayrılmaktaydı. Bunlardan ilki Eflak'ta *"Rumân"* Boğdan'da *"Vecin"*[92] adıyla nitelendirilen ve boyarların arazilerinde çalıştırılan köylülerden oluşmaktaydı. Bir diğer grubun ise boyarlarla herhangi bir bağı bulunmamaktaydı. Kullandıkları arazilere *"moşie"* denilen kendileri ise *"moşneni"* olarak isimlendirilen bu sınıfa Boğdan'da bireysel mülkiyet hakkı tanınırdı[93]. Otlaklar ise herkesin faydalanabildiği ortak kullanım alanları olarak göze çarpmaktadır[94]. Romen toplumunun üçüncü ve en alt tabakada kalan kısmını ise çingeneler oluşturmaktaydı. Boyarlar tarafından evlerde hizmetçi olarak kullanılan ve köle statüsünde görülen Çingeneler, arabacılık, aşçılık, fırıncılık, şekercilik yaparlardı. Herhangi bir soylu kimseye bağlı olmayan Çingeneler, at ve sığır yetiştiriciliği, kaşık başta olmak üzere tahtadan yapılan ev aletlerinin imali ve gündelik yaşamda sık kullanılan düşük maliyetli ürünlerin ticaretini yaparlardı[95].

Kozmopolit bir sosyolojik yapıya sahip olan her iki memlekette de Romenlerin dışında Rumlar, Ermeniler, Bulgarlar, Sırplar, Macarlar ve Yahudiler vardı. Eflak ve Boğdan'ın asli unsuru olmayan bu azınlıklar, daha çok ticaretle

---

[90] Mehmed Şevki, "Memleketeyn-i Müctemiateyn: Eflak-Boğdan", s. 57; Yüksek dereceli görevleri ellerinde bulunduran boyar sınıfı aynı zamanda yüksek refah düzeyine sahiplerdi. Bir boyarın kariyer basamaklarını tırmanırken kurduğu ilişkiler ve toprak yoluyla edindiği büyük servetinin dökümüyle ilgili dikkat çekici bir çalışma için bkz. Ştefan Aftodor, "The Land Estate of Boyar Hrizea from Bălteni", **Istros**, XVII, 2011, s. 235-257.

[91] **A History of Romania**, s. 76.

[92] Keith Hitchens, **The Romanians 1774-1866**, s. 63.

[93] Eflak'da Cesur Mihail'in voyvodalığı döneminde köylüler üç gruba ayarılmıştı. Birinci kısım mülk sahibi olanlar, ikincisi emlaksızlar, üçüncüsü ise esir olanlardı bkz. **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 12a; **A History of Romania**, s. 77.

[94] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 9b; **A History of Romania**, s. 77.

[95] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 345.

meşguldüler. Ayrıca şehirlerde küçük el sanatlarını icra ederek geçimlerini temin eden bir diğer etnik azınlığı Almanlar oluşturmaktadır. Romenler, Rumlar, Bulgarlar ve Sırplar Ortodoksluğa mensupken, Macarlar ise Katoliktilerdi[96]. Yahudiler Romanya'ya ilk kez 1367 yılında Macaristan'dan sürüldüklerinde gelmişlerdi. Eflak ve Boğdan'daki Yahudi nüfusun artmasında sınırlarda ve Avrupa'da gelişen olaylar etkili olmuştur. Bunlardan ilki XVI. yüzyılda İspanya'dan ayrılmak zorunda kalan Yahudilerdir. Eflak ve Boğdan'da Yahudi nüfusu artıran bir diğer önemli olay ise Lehistan topraklarında Kazak Lideri Hmelnitski'nin önderliğinde verilen kurtuluş mücadelesi olmuştur (1647-1648). XVIII. yüzyılda Boğdan voyvodaları Yahudilere vergi muafiyeti tanıyan ve Sinagog kurmalarını sağlayan özel imtiyazlar vermişlerdi[97]. Eflak ve Boğdan'a Yahudilerin XIX. yüzyılda da gelmeye devam ettiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Ancak XIX. yüzılda Yahudiler Eflak ve Boğdan'da dükkan ve evleri mülk edindikleri ve yerli Romen tüccarının faaliyet alanlarını daralttıkları gerekçesiyle bir rahatsızlık unsuru olarak belirmişlerdi[98].

Romen demografik yapısının önemli unsurlarından bir diğeri olan Çingenelerin Karadeniz'in kuzeyinden gelerek 1370 yılından itibaren Eflak'a yerleşmeye başladıkları ve Voyvoda Mircea'nın 1387 yılında kırk aileye yer verdiği hususu Çingenelerin toplumsal tarihiyle ilgili yapılan araştırmalarda kaydedilmektedir[99]. Cevdet Paşa'nın rivayetine göre, Eflak Voyvodası Mircea Çingeneleri demircilik ve arabacılık gibi mesleklere yönlendirerek hırsızlıktan vazgeçirmeyi hedeflemişti. Çingenelerin çoğu, zamanla yerli Eflak ahalisinin içerisine karıştı. Anayurtlarından çıkıp Eflak ve Boğdan'a gelen Çingeneler, kendi mesleklerini icra etmekle birlikte yanlarında çalıştıkları çiftlik sahiplerinin köleleri[100] sayılmışlardır ve bu durum XIX. yüzyıla kadar süregelmiştir.

---

[96] Mehmed Şevki, "Memleketeyn-i Müctemiateyn: Eflak-Boğdan", s. 58.
[97] Sare E. Karesh, Mitchell M. Hurvitz, **Encyclopedia of Judaism**, (ed. J. Gordon Melton), New York 2006, s. 426.
[98] BOA, **HAT**, nr. 44145 A; **HAT**, nr. 44145 D.
[99] Çingenelerin Anayurtları Hindistan'dan göç ederek Anadolu ve Balkanlara yerleşme süreçleri için bkz. İsmail Altınöz, **Osmanlı Toplumunda Çingeneler**, Ankara 2013, s. 27-47.
[100] Çingeneler Romen coğrafyasında esir olarak alınıp satılmaktaydı. 1560 gibi erken bir tarihte Osmanlı Devleti Eflak'taki Çingenelerin esir olarak satılması yasaklanmıştı. Ancak, XIX. yüzyılın ortalarına kadar bu uygulamanın devam ettiği anlaşılmaktadır bkz. İbrahim Sezgin, **Osmanlı Romanları: Sosyal ve Ekonomik Hayatla İlgili Belgeler**, Edirne 2015, s. 7, 99, 101,103.

Eflak ve Boğdan'daki Çingeneler, Romenlerle ortak bir yaşamı paylaşmalarına rağmen geleneksel yaşam biçimlerini sürdürme konusunda ısrarcı davranmışlardı. Okuma yazma öğrenmeyerek kendilerini kapalı bir topluluk haline getiren Çingeneler, hiçbir dine tabi olmak istememişlerdi. Bu anlamda kendilerine töleranslı davranılmadığı takdirde zahiren bulundukları yörenin dinine intisab etmiş gibi görünseler de gerçekte geleneksel anlayışlarını sürdürdükleri belirtilmektedir[101]. Eflak ve Boğdan'da toplam Çingene sayısının ise 80.000 kişiden oluştuğuna dair ihtiyatlı yaklaşılması gereken bir kayıt vardır. On beş yaşın üzerindeki her bir erkek Çingene yıllık 40 piasters (kuruş) vergi ödemekteydi. Çingeneler, Romence konuşuyor olmakla birlikte dillerinde, Bulgarca, Sırpça, Macarca ve Türkçe kelimeler bulunurdu. Telaffuzları ise daha çok Macarca'ya benzemekteydi[102].

Toplumsal sınıflar ve toplumu oluşturan unsurlar dışında konu başlığı özelinde değinilmesi gereken bir diğer önemli husus, Romenlerin giyim-kuşam biçimidir. Maddi kültürü somutlaştıran giyim-kuşam, aynı zamanda kolektif kimliğe dair önemli ipuçları barındırır. Çalışmanın zaman aralığı dikkate alınarak incelenen kaynaklara göre Romenlerin XIX. yüzyıl başlarındaki giyim tarzı anlam yüklü mazilerinden önemli izler taşımaktaydı. Eflak ve Boğdan'da sakin erkeklerin elbiseler içerisindek, görünümü, Trajan Sütunu'nda anlatılan eski atalarından farksız bulunmuştur[103]. Bir diğer önemli kaynakta yazlık elbiseyle tasvir edilen Romen, *"vücudun üst bölümünü saran kaba ketenden yapılmış bir gömlek ve bir çift uzun don giymiş; baltası kemerinden sarkan, sol omuzun üzerine atılmış ve göğsün üzerine bağlanmış bir koyun derisi taşıyan; ayaklarında da işlenmemiş deriden yapılmış çarıklar bulunan bir vahşi insan figürüdür"*[104]. Kadınlar boyunlarından ayak bileklerine kadar uzanan, pamuktan imal edilmiş açık renkli uzun bir elbise giyerlerdi[105]. Sarıp sarmalanmış bir kadın görüntüsü ortaya çıkaran bu giyim tarzı Moltke'ye göre çocukları korkutmak için kullanılan hayali figür umacıya

[101] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, I, s. 298-299.
[102] William Wilkinson, **An Account of Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 171-176.
[103] William Wilkinson, **a.g.e**, s. 159.
[104] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 343.
[105] William Wilkinson, **a.g.e**, s. 160.

benzemekteydi[106]. Boyarlar ise daha çok görkemli elbiseler giyerler ve konak arabalarından hoşlanırlardı[107]. XVI-XVII. yüzyıllardan itibaren Romen seçkinlerin lüks giyim ve kuşamında Osmanlı etkisi hissedilmeye başladı. XIX. yüzyılda Avrupa modasının kıyafetlerde yer edinmesine kadar Osmanlı tarzı devam etti[108]. Maddi kültür ve giyim eşyaları üzerine yapılan bir araştırmadaki bulgulara göre, voyvodalara verilen hilat ve kaftan birer kıyafet olmanın ötesinde, hizipçilik ve kimlik arasındaki kuvvetli bağı ortaya koymaktaydı. Aynı zamanda lüks objeler, sahiplerinin toplumsal ve siyasi hiyerarşilerini göstermelerinin yanı sıra sosyal statülerini simgeleyen bir araç olarak kullanılmaktaydı[109].

Kolektif kimliğin ve kültürün bir diğer önemli öğesi de dildir. Sadece bir iletişim aracı olmanın ötesinde dil, toplumların geçirdiği uzun tarihi tecrübeyi yansıtan önemli aygıtlardan biridir. Romen coğrafyası Ortodoks ve Katolik kiliseleri arasında bir sınır bölgesi olarak kabul edilmek suretiyle Hıristiyan dünyasında anlam kazanmıştır. Romence Latince kökenli bir dildir. Dillerindeki öz Latince yapıyı kaybetmemelerine rağmen ibadet lisanında ve resmi yazışmalarda Ortodoksluğun etkisi uzun süre görülmüştür. Dini bilgileri Slavca metinlerden transfer ettikleri için XI. yüzyıldan itibaren Romen yazın kültürü de Slavca olarak gelişim göstermiştir[110]. XVI. yüzyıla kadar üretilen metinler Slavca ve Kiril alfabesi ile kaleme alınmıştı. Kiliselerde kullanılmakta olan Sırpça ve Bulgarca kitapların yerine Bizans'tan tevarüs eden 2000 civarındaki dinî kitap Slavca'ya çevrilmişti[111]. XI. yüzyılda Bulgaristan ve Sırbistan'dan Eflak ve Boğdan'a geçerek Romen yazın kültürünün gelişiminde yer edinen eski Slavca, XVII. yüzyıl ortalarına kadar devam etti[112].

---

[106] Helmuth Von Moltke, **Türkiye'deki Durumlar ve Olaylar Üzerine Mektuplar (1835-1839)**, (çev. Hayrullah Örs), Ankara 1960, s. 2.
[107] Thomas Thornton, **a.g.e.**, s. 359.
[108] Çalışma konumuzun zaman aralığında Eflak ve Boğdan'daki giyim-kuşam eşyaları ve tarzı ile ilgili kapsamlı bilgiler içeren müstakil bir çalışma için bkz. Adrian-Silvan Ionescu, "Fashions in Moldo-Wallachia 1780-1850", **From Kaftan to Redingote: The Romanian World from Exotism to Modernism (17th-20th Centuries)**, (ed. Dan Lulian Mărgărit), Târgovişte 2008-2011, s. 33-81.
[109] Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Michal Wasiucionek, "Conceptualizing Moldavian Otomanness: Elite Culture and Ottomanization of the Seventeenth-Century Moldavian Boyars", **Medieval and Early Modern Studies for Central and Eastern Europe,** 8, 2016, s. 39-78.
[110] Victor Spinei, **Moldavia in the 11th 14th Centuries**, Bucharest 1986, s. 78-79; **A History of Romania**, s. 88-89.
[111] Georges Castellan, **A History of the Romanians**, s. 53.
[112] D. J. Deletant, "Some Aspects of the Byzantine Tradition in the Rumanian Principalities", s. 3- 4.

Bulundukları coğrafi konum itibariyle, tarihte yaşanan kitlesel nüfus hareketliliklerinin pek çoğundan doğrudan etkilenen Eflak ve Boğdan'da, filolojik bakımdan birlikte yaşam tecrübesinin izlerini takip etmek mümkündür. Avrupa Hunları ile birlikte bölgeye intikallerinden bugüne değin Türkler, Romenlerle birlikte yaşayarak kültürel anlamda alışverişte bulunmuşlardır[113]. Bu uzun tarihi süreç içerisinde Türkçe kelime transferinin en fazla Osmanlı hakimiyeti döneminde olduğu bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Eflak ve Boğdan'da, Türkçe'nin bu dönemde geniş anlamda yer edinmesinde voyvodaların Romen gençlerini Türkçe öğrenmeye teşvik etmelerinin büyük payı vardır. Nikola Mavroyani'ye atfetdilen *"yüksek Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında bulunan bir memleket için Türkçe öğrenmek en lüzumlu ve faydalı bir iştir"* ifadesi, voyvodaların Türkçe öğrenilmesine yönelik tavsiyeleri için iyi bir örnek niteliği taşır. Diğer yandan XVIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren milli duyguların verdiği heyecanla Romen tarihinin en eski kroniklerini incelemeye başlayan tarihçilerin eserlerdeki Türkçe kelimelerden dolayı olayları çözümlemekte güçlük çektikleri için Türkçe üzerine olan ilginin yoğunlaştığı belirtilmiştir[114].

X. yüzyılda başlayan[115] Türkçe kelime transferi üzerine dilbilimciler, Romence alt veri tabanında araştırmalar ve tasnifler yapmışlardır. Bu çalışmaların sonuçlarına göre toplam on iki yabancı dilden sözcük almış olan Romence'de, Türkçe %1,9'luk oranla altıncı sıradadır. Türkçe kökenli kelimelerle ilgili yapılan tasnife göre, Romence'deki Türkçe kökenli sözcüklerin %10'u ev, ev yapısı ve ev hayatı ile ilgilidir. Bunun dışında Türkçe'den Romence'ye aktarılan kelimelerin semantik alan dağılımı %4,7 tarım ve bitki türleri, %4,6 yiyecek ve içecek isimleri, %4,5 ise giyim eşyalarından oluşmaktadır[116]. Romence'deki Türkçe kelimelerin nicel

---

[113] Mustafa Mehmet, "Tarih Boyunca Türkçe'den Romen Diline Giren Kelime Hazinesi", **VI. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri 20-25 Ekim 2008**, III, Ankara 2013, s. 3067-3075.

[114] Mihail Guboğlu, "Rumanya Türkolojisi ve Rumen Dilinde Türk Sözleri Hakkında Bazı Araştırmalar: Memleketimizde Türk Dilinin Öğrenilmesi", **XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1966**, Ankara 1968, s. 266-272.

[115] X. Yüzyılda başlayan bu transfer sürecinde Romence'ye geçen kelimelerin yüzyıllara göre kronolojik olarak sayısını Mariana Budu vermiştir bkz.. Mariana Budu, "Türkçeden Rumenceye Geçen Kelimelerin Fono-Semantik Başkalaşması", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, LIII/53, İstanbul 2016, s. 2-4.

[116] Romence'de yabancı dil kökenli sözcüklerin sırasıyla Fransızca, Slavca, Bulgarca, Latince, İtalyanca, Türkçe, Yunanca, Macarca Almanca, Sırpça, Arnavutça, Ukraynca'dan alındığı tespit

olarak tespiti de yapılmıştır. Academia Româna tarafından yayımlanan ve Romanya'da en çok müracaat edilen Romence sözlük olan *"Dictionarul Explicativ Al Limbii Române"* üzerindeki incelemeler neticesinde Türkçe'den Romence'ye geçip sözlüğe giren kelimelerin sayısını 1020 olarak belirlenmiş ve tamamının listesini çıkarılmıştır[117].

Osmanlı himayesinin Romence'ye katkısı, sözcük aktarımıyla sınırlı kalmamıştır. Toplumların uzun tarihi tecrübeleri neticesinde süzülüp gelerek bir olay veya durumu kısa ve özlü bir biçimde ifade eden ve kolektif bellekte yer edinerek bir değer haline gelen pek çok Türkçe kaynaklı deyim, Romence'de aktif olarak kullanılmaktadır[118]. Romen romanındaki Osmanlı-Türk izlerini imgebilim temelinde disiplinler arası bir bakış açısıyla incelemiştir. Söz konusu çalışmada, Osmanlı padişahları, önemli kadınlar, saraylar ve sarayların iç kısımları, devlet görevlileri, örf-adet, protokol, eğlence, ordu ve efsaneler üzerinden Romen romanındaki Türk imgesinin izleri takip edilmiştir[119]. Romen edebiyatında yeralan bir diğer Türk folklor unsuru ise Nasreddin Hoca fıkralarıdır. Keskin zekası ve pratik çözümlerini nüktedan bir biçimde sunan Nasreddin Hoca'nın mesajları, yalnız Türk milletinin değil aynı zamanda tüm insanlığın dikkatini çeken niteliğe sahip olduğundan Romenler arasında da tanınmış ve sevilmiştir[120]. Romen edebiyatına giren zeki ve nüktedan Türk figürü, Nasreddin Hoca ile sınırlı değildir. Bunlardan biri de Bekrî Mustafa'dır. IV. Murad zamanında yaşadığı kuvvetle muhtemel olan Bekrî Mustafa hikayelerinin Romen edebiyatındaki yerini Bekrî Mustafa ve Bekricilik isimli makalesinde Mihail Guboğlu incelemiştir[121]. Romen şairi Dimitrie Bolintineanu,

---

edilmiştir bkz. Kim Schulte, "Loanwords in Romanian", **Loanwords in the World's Languages a Comparative Handbook**, (ed. Martin Haspelmath, Uri Tadmor), Berlin 2009, s. 239, 245.

[117] Ayfer Aktaş, 1998 yılında yayımlanan sözlüğün yanı sıra bu sözlüğün internet ortamına aktarılan ve sürekli güncellenen https://dexonline.ro/ isimli sitesinden de tespit ettiği kelimeleri mukayese ederek makalesini hazılamıştır bkz. Ayfer Aktaş, "Günümüz Rumencede Türkçe Kaynaklı Kelimeler", **Türk Dili (Dil ve Edebiyat Dergisi)**, 669, Ankara 2007, s. 484-495.

[118] Mariana Budu, "Türk ve Rumen Dillerinde Deyimler", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, LIV/54, İstanbul 2016, s. 71-81.

[119] Ghiulgean Mustafa, **19. ve 20. Yüzyıl Romen Romanında Türk İmgesi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2013, s. 102-124.

[120] Romen edebi literatüründe Nasrettin Hoca ve fıkralarının yer edinmeye başlamasıyla ilgili bir değerlendirme için bkz. Mihail Guboğlu, "Romen Edebiyatında Nasrettin Hoca", **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Halk Edebiyatı)**, II, Ankara 1976, s. 67-72.

[121] Mihail P. Guboğlu, "Romen Edebiyatında Bekri Mustafa ve Bekricilik", **Türk Folkloru Belleten**, I/2, 1986, s. 317-331.

Türk şiirinin etkisi altında yazdığı şiirlerini Türk kadınlarına bağışlamış ve onları büyük bir sevgiyle övmüştür[122].

Eflak ve Boğdan'da yaşanan uzun Osmanlı hakimiyetinde Osmanlı medeniyetinin önemli unsurları Romen kültürüne girmiştir. Romen kültüründeki Osmanlı mirası edebiyat, tarih, coğrafya, sosyal, mutfak eşyaları ve yeme-içme, tekstil, siyasi ve idari alanlara dağılmış görünmektedir. Nikola Ioarga da bölge kültüründe Osmanlı etkisinin XV. yüzyılda hissedilmeye başladığını kabul eder. Bu süreç, boyarların eşlik ettiği voyvoda oğullarının İstanbul'a rehin olarak gönderilmesiyle birlikte başlamıştır. İstanbul'a gelen çocuklar için *"şehriye-yi muayyene"* adı altında ödenen ücretle hocalar tayin edilirdi. Arapça ve Farsça öğrenen beyzadeler, resmi yazışmaları ve formatlarını görerek eğitimlerini ilerletirlerdi. Aynı zamanda vezirlerin, paşaların, beylerin, ağaların ve tercümanların karmaşık dünyasıyla tanışırlardı. İstanbul'da gördükleri Rum ve Sırplar genellikle Türkçe konuşurlardı. İstanbul'daki ikametlerinde doğuya mahsus lezzetleri tadar, giyisileri, mücevherleri Romen topraklarında bilinmeyen cinslerdeki atları tanırlardı[123]. Fenerlilerle birlikte Eflak ve Boğdan'da Osmanlı kültürünün daha fazla nüfuz etmeye başladığı görülür. Fenerli Rum tacirleri Eflak ve Boğdan'a ticaret için gidip gelmişler ve boyar kızlarıyla evlenerek ayrıcalıklar kazanmışlardır. Aynı zamanda Osmanlı kültürünün Eflak ve Boğdan'da daha geniş çevreler tarafından tanınmasını ve benimsenmesini sağlamışlardır[124].

Romen sarayları üzerinde XVI. yüzyıldan başlayan Osmanlı sarayı etkisi XVII. yüzyılda daha yoğun bir şekilde hissedilmiştir. Alaturka eğlencelere saray erkanı ve yüksek zümre mensupları daha fazla rağbet etmeye başlayınca, Osmanlılara mahsus sahne sanatları ve saray eğlenceleri Romanya'ya girmiştir. Sahne sanatları, aynı İstanbul'daki gibi tüm unsurlarıyla birlikte (pehlivaniler, maskaralar, soytarılar vs.) Eflak ve Boğdan'da görülmeye başlanmıştır. Bunun yanı

---

[122] Nedret Mahmut, "Türk Kültürünü Yansıtan Romen Yazarlar Üzerine Genel Bir Bakış", **Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi İstanbul 23-28 Eylül 1985 Tebliğler II. Türk Edebiyatı**, II, İstanbul 1988, s. 467.

[123] Nikolae Iorga, **A History of Romania. Land, People, Civilisation**, s. 123-124; Cavid, **Tarih-i İbretnümâ-yı Devlet**, İÜNEK., T.Y., nr. 5945, vr. 91a.

[124] Zeynep Sözen, "Osmanlı Kültürünün Eflak ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi", **Türkler**, XII, Ankara 2002, s. 18.

sıra doğu kültürüne mahsus sportif oyunlarda (Arap süvari oyunu halca/halka ve cirit) Romen süvariler yabancıların hayranlığını kazanacak ölçüde başarılar elde etmekteydiler[125]. Fenerlilerle birlikte Eflak ve Boğdan'a giren göz kamaştırıcı oyun ve eğlenceler içerisinde en dikkat çekici olanlardan biri de Karagöz ve Hacivat gölge oyunuydu. Bu oyun, perdeli veya perdesiz olmak üzere iki farklı tarzda icra edilen kukla oyununun da ilham kaynağı olmuştu[126].

Sahne ve gösteri sanatlarının Romen kültürüne aktarımı sayesinde bu etkinliklerle meraklılarını buluşturan mekanlar da ayrı birer kültür ögesi olarak Bükreş ve Yaş başta olmak üzere her iki memlekete yayılmış görünmektedir. Kahvehanelerde aşıklar, meddahlar, karagözler ve bazen de hokkabazlar, akrobatlar, Güney Tuna bölgesinden ya da diğer kasabalardan gelen tuluatçılar bir araya gelir ve seyredilirdi. Bu anlamda incelenebilecek veriye sahip olan spesifik örneğimiz Bükreş şehridir. XVII. yüzyılda Bükreş'te bu tür fonksiyonu icra eden kahvehaneler bulunmaktaydı. Osmanlı topraklarından Bükreş'e ticaret ve zanaatkârlık yapmak amacıyla göç eden Ermeniler, Moşi Mahallesi'nde toplanmışlardı. Bu mahallede Büyük Kahve, Arekel'in, Artin'in, Topuz'un ve Şakir'in kahveleri vardı. Bu açık hava kahvehaneleri, doğulu müzisyen ve oyuncuları geçici olarak çekiyordu. Moşi mahallesindeki kahvehaneler, gösterilerin düzenlenmesine imkan sağlayan salon ve bahçeye sahipti. Mekânların müdavimleri arasında sadece Türkler, Ermeniler veya Rumlar değil aynı zamanda bu tip eğlencelere katılmaktan zevk duyan Romenler de bulunmaktaydı. XVIII. yüzyılda Fenerlilerin iş başına gelmesiyle birlikte her iki Romen beyliğinde kahvehaneler daha fazla revaç bulmuştur. Bu yüzyılda sadece Bükreş'te değil, Boğdan'ın yönetim merkezi olan Yaş'ta da kahvehanelerin varlığı bilinmektedir. Taşrada, özellikle Tuna bölgesindeki küçük kasabalarda halkın eğlenmesine imkan tanıyan kahvehaneler vardı[127]. Kahvehaneler hoşça vakit geçirilen mekânlar olmakla birlikte aynı zamanda kamuyonun nabzının tutulduğu yerlerdir. Bükreş ve Yaş'taki kahvehanelerin de böyle bir fonksiyonu olduğu öne

[125] Eugenia Popescu-judet, "Türk Halk Temaşalarının Rumen Memleketlerine Tesiri", (çev. Zeynep Kerman), **Türkiyat Mecmuası**, XVI, İstanbul 1971, s. 116-117
[126] Eugenia Popescu-judet, "Türk Halk Temaşalarının Rumen Memleketlerine Tesiri", s. 119.
[127] Eugenia Popescu-Judetz, "Eski Romen Kasabalarında Türk Kahvehaneleri", **Ehlikeyfin Kitabı**, (çev. Ayhan Doğanaç, haz. Fatih Tığlı), İstanbul 2004, s. 202-203; Eugenia Popescu-Judet, "Türk Halk Temaşalarının Rumen Memleketlerine Tesiri", 123.

sürülebilir. Sahne sanatlarının icra edildiği Osmanlı-Türk geleneğinden gelen kahvehanelerin dışında, Romenlerin uğrak yeri olan ve bilardo veya kumar oynanan, şerbet ve şarap içilen pek çok kahve Bükreş'te bulunurdu[128].

Romenlerin eğlence hayatında bayramların da önemli bir yeri vardı. Kaynaklara yansıdığına göre bayramlarda en büyük eğlenceleri dans etmekti. Eflak dansı bir uyuşukluk göstergesi olarak nitelendirilmiştir. Basit ve monoton bir melodi eşliğinde dans eden çiftler birbirlerinin ellerini tutup havaya kaldırırlardı. Sırayla bir öne bir geriye doğru adım atışları ise bir teklifin kabul veya reddinin ifadesiydi. Başka bir çeşitlilik katılmayan bu oyun yaklaşık kırk beş dakika boyunca devam ederdi. Boyarlar, baloları ve toplu eğlenceleri çok severlerdi. Ancak boyarların bu tür organizasyonları yabancı gözlemciler tarafından incelikten uzak ve düzensiz olarak değerlendirilmiştir.[129] Romenler hanendelik eden kimselere, papazlara, hayvanı bulunmayan ailelere ve yardıma muhtaç olan tüm insanlara yardım ederlerdi. Yortu günleri her köyün ahalisi çocukları ve sabanlarıyla birlikte belirli bir yerde toplanırlar toprağını işleme imkanı olmayan kimselerin arazilerini ekip biçmelerine imece usulüyle yardımcı olurlardı. Bu günlerde arazi ve emlak sahibi olan kimseler ise gelip bunları kontrol ederdi. Bu zengin kişi için köylüler toplu halde karşılama töreni düzenlerlerdi. Kontrole gelen kişi ise kendisine duyulan saygı ve sevginin bir ifadesi olarak düzenlenen bu törenler karşısında cömertliğini gösterme fısatı edinirdi. Köylülere yumurta ve tereyağı çocuklara ise piliç gibi hediyeler verir ve fakirler arasında paylaştırırdı. Kadınlara ve kızlara ise kurdale, küpe ve gerdanlar hediye ederler ve bölgedeki hastalıkların önlenmesi ve tedavi edilmesi için gerekli önlemleri alarak köylülerin gönüllerini hoşnut tutmaya çalışırlardı[130].

Netice itibarıyla Romen kültürünün gelişimi, yaşadıkları uzun tarihi tecrübenin izlerini canlı bir şekilde taşıdığı gibi aynı zamanda kozmopolit bir görünüm arz etmektedir. Bölgede hakimiyet kuran Türkler, Romen beyliklerine devlet adamları yetiştirdikleri gibi, aynı zamanda bilhassa günümüzde de var olan

[128] **Penny Magazine of the Society for the Diffusion of Useful Knowledge,** IX/542, (12 Eylül) 1840, s. 377.
[129] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 344.
[130] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 16a-17b.

yer isimlerinden de anlaşılacağı üzere kalıcı etkiler bırakmıştır. Bölgede'ki Osmanlı hakimiyeti ise Türk etkisinin önemli ölçüde kök salışına zemin teşkil etmiştir.

4. XIX. Yüzyıl Başlarına Kadar Türk-Romen Münasebetleri ve Hâmi-Mahmî İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme

Eflak ve Boğdan'da bugün Romen adıyla adlandırılan topluluğun ortaya çıkışı ve siyasi teşekkül olarak varlık gösterme serüveni hayli uzun süren tarihi hadiseler silsilesinin neticesi olarak gerçekleşmiştir. Romen tarihçiler, köklü bir medeniyete aidiyet oluşturmak gayesiyle Romen etnik kimliğinin Romalılarla yerli halkın karışımından oluştuğu teorisini ortaya atmışlardır. Ancak bölgenin tarihi gelişim seyri incelendiğinde, söz konusu teorinin eksik yanlarının olduğu ortaya çıkmaktadır. En eski çağlardan itibaren günümüzde Romen adıyla bilinen toplumun ortaya çıkış serüvenin incelenmesi, bölgede bağımsız siyasi teşekküllerin hayat bulması ve Osmanlı himayesinin tesisiyle birlikte gelişen hâmi (koruyan)-mahmî (korunan) ilişkilerinin değerlendirilmesi, bu başlık altında devam eden satırların muhtevasını oluşturmaktadır.

Eflak ve Boğdan'ı, Asya'dan ayıran güçlü bir tabii engel bulunmadığından tarih boyunca çeşitli kavimler bu coğrafyada yayılarak varlık gösterme imkânı elde etmişlerdir. Günümüzdeki Romen toplumunun tarih sahnesine çıkış serüveni esasen coğrafyalarında yaşanan nüfus hareketliliğin doğal bir sonucu olduğunu öne sürmek yanlış olmayacaktır. Tarihçiler tarafından geçerli kabul edilen bilimsel sonuçlara göre, çalışmamızı konu alan coğrafyadaki karışımın ilki Hint-Avrupa kavimleri bölgeye geldikten sonra M.Ö II. binyıl sonlarında gerçekleşmiştir. M. Ö. I. asırda ise dışarıdan İskitler, Yunanlılar ve Keltler bu bölgeye gelmişlerdir. Traklar ile Daklar tarafından kurulan ve tarihte Dacia/Dakya isimiyle bilinen krallık, bu coğrafya üzerindeki ilk siyasi teşekküldür. Sınırları Bohemya'dan Karadeniz'e kadar uzanan Dacia Krallığı, Roma İmparatorluğu'nun nüfuz alanında kurulmuştu. Roma, kuzey sınırlarında varlık göstermeye başlayan bu politik birliği dağıtmak üzere harekete geçti. İmparator Trajan komutasındaki orduların kesin başarısıyla neticelenen savaş, Dacia Krallığı'nı Roma'ya bağlı bir eyalet haline getirdi. Dacia'da Roma hâkimiyeti 165 yıl sürdü (M.S.106-271). Roma idaresinin devamlılığını sağlamak amacıyla

Trajan'ın yerleştirdiği askerler yerli ahali ile karıştılar. Romalıların, Dako-Get yerli nüfus ile birleşiminden bugün Romen adıyla bilinen yeni bir kavmin ortaya çıkış sürecinin ilk aşaması gerçekleşmiş oldu[131].

Roma İmparatorluğu, merkeze uzak olması hasebiyle kuzey sınırlarını muhafaza etmek için gerekli mali kaynakları oluşturamadığından ve Gotların istilaları karşısında Roma askeri birlikleri tutunamadığından bölgeden M.S. 271 yılında çekildi[132]. Doğudan gelen göçebe kavimler için tabii bir set oluşturan Tuna Nehri, impartorluğun kuzey sınırını teşkil etti. Böylelikle günümüz Romenlerinin oluşumunun ikinci safhası başlamış oldu. Ortaya çıkan otorite boşluğundan faydalanan Germen ve Slav kavimleri bölgeye göç ederek yeni bir nüfus hareketliliğinin ilk aşamasını gerçekleştirdiler. Esas sosyolojik ve idari değişimin yaşanması ise Asya bozkırlarından Avrupa içlerine ilerleyen Türk boylarının bölgeye ulaşmasıyla birlikte gerçekleşti. Bilindiği üzere Avrupa'daki müesses nizamı ilk kez etkileyenler Hunlar olmuştu[133]. M.S. IV. yüzyılın son çeyreğinde bölgede etkinlik kazanmaya başlayan Hunların ardından, Avarlar, Bulgarlar ve Macarlar Eflak ve Boğdan coğrafyasını da kapsayacak şekilde geniş bir alanda etkinlik kazanarak müstakil idarelerini tesis ettiler[134]. Bulgarların 864-870 yıllarında Hıristiyanlığı kabul etmelerinin ardından, hemhudutları olan Romenler de Roma işgalinden itibaren doğrudan etkilendikleri Hıristiyanlığı (IX.-X. asırlarda) yaygın olarak benimsediler. Bulgar kiliseleri Romen toprakları içerisine girdi ve Slavlaşan Bulgar rahipleri XVII. yüzyıla kadar Romenlerin resmi yazışmalarında ve ibadetlerinde kullanacakları eski

---

[131] Constantin C. Giurescu, **Istoria Românilor**, I, s. 15 vd.; Georges Castellan, **A History of the Romanians**, (çev. Nicholas Bradley), s. 10-12; **A History of Romania**, s. 23-26; İffet Tosun, "Ulahların-Romenlerin Ortaya Çıkışı", s. 254; Oktay Akşit, **Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27-M.S. 192)**, s. 181-184.

[132] Nikola Iorga, **A History of Romania Land, People, Civilisation**, s. 30.

[133] Hunların Roma imparatorluğunun askeri varlıkları karşısında muazzam bir başarı sağlamak suretiyle üstün geldiği ve çalışma konumuza dâhil olan coğrafyayı da kapsayan geniş bir alanda etkin oldukları bilinmektedir. Hunların Avrupa'ya yerleşim süreci içi bkz. Ali Ahmetbeyoğlu, **Avrupa Hun İmparatorluğu**, Ankara 2001, s. 19 vd.

[134] Türklerin Romanya toprakları ve Karadeniz'in kuzeyindeki faaliyetleri hakkında genel bilgi için bkz. Mihail Guboğlu, "Romen Ulusunun Eski Türk Kavimleri İle İlişkileri Hakkında", **VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 11–15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler**, II, Ankara 1981, s. 751–780; Tahsin Gemil, "Osmanlı Öncesi Romanya Topraklarında Türk Varlığı", **Türk Tarihinde Balkanlar**, I, Sakarya 2013, s. 71-99; Akdes Nimet Kurat, **IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, Ankara 1972; Osman Karatay, "Doğu Avrupa Türk Tarihi'nin Ana Hatları: Altın Orda Öncesi Dönem", **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı 3 (Güz 2004), s.1-70.

Slavca'yı ve Kiril alfabesini yerleştirdiler[135]. Görüldüğü üzere Türk göçlerinin bugünkü Romen kimliğinin oluşumuna sundukları en önemli katkılardan biri Hıristiyanlıkla Romenleri buluşturmak olmuştur.

Modern Romanya etnik yapısının oluşumunda en önemli aşama 11. asırda Eflak ve Boğdan toprakları üzerinde hakimiyet kuran Kumanlar vasıtasıyla gerçekleşmiştir.[136]. Çalışma konumuzun kapsadığı coğrafi alan geniş Kuman topraklarının bir parçası haline geldiğinden XIV. yüzyılda Romen hakimiyeti tesis edilene kadar Kumanya ismiyle anıldı[137]. XIII. asırda Moğolların istilasıyla birlikte Kuman egemenliği sarsıldı[138]. Romenler, Moğollardan sonra ise Macarların hâkimiyeti altında kaldılar. Macaristan'ın Altınorda Devleti'nin istilasına uğraması sonucu ortaya çıkan otorite boşluğunda, literatürde kökeni Kumanlara dayandırılan Besarab, Eflak'ı Macarların hâkimiyetinden çıkararak bağımsız bir siyasi yapı haline getirdi (1330)[139]. Tez konusunun bir diğer parçası olan Boğdan'da politik birliğin Eflak'tan sonra kurulduğu anlaşılmaktadır. Dönemin kaynaklarının incelenmesiyle ulaşılan sonuçlara göre, Boğdan XIV. yüzyılın ilk yarısında Macarların denetimindeydi. Macar Kralı, Dragoş isimli voyvodayı Boğdan'ın kuzeybatı kısmını kontrol altına alması için görevlendirdi. Daha sonra Altınorda Hanlığı'ndaki taht kavgalarından dolayı ortaya çıkan otorite boşluğunu dönemin voyvodası Boğdan kendisi için bir fırsata çevirdi (1359-1364). 1859 yılında Eflak ile birleşene kadar kendi adıyla anılacak Boğdan Voyvodalığı'nı Macarların denetiminden kurtararak Romenlerin bir diğer siyasi teşekkülünü oluşturdu[140]. Böylelikle Romenlerin tarihi

---

[135] Radu R. Florescu, **Essays on Romanian History**, s. 54-55.

[136] Mualla Uydu Yücel, "Kumanlar (Kıpçaklar)", **Doğu Avrupa Türk Tarihi**, (ed. Osman Karatay, Serkan Acar), İstanbul 2013, s. 559-560.

[137] Kumanların hakim olduğu geniş coğrafya için bkz. D. A. Rasovskiy, "Kumanlar, Kuman Topraklarının Sınırları", (terc. Muallâ Uydu Yücel), **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı 40, İstanbul, 2005, s.159-186.

[138] Şerban Papacostea, **Between the Crusade and the Mongol Empire the Romanaians in the 13th Century**, (İngilizce terc. Liviu Bleoca), Cluj-Napoca 1998, s. 146 vd.; Günümüz Romen coğrafyası üzerinde Tük göçebelerinin serüvenini inceleyerek dikkat çekici sonuçlara ulaşan Viktor Spinei, bölgedeki Moğol etkinliğini de ele almıştır bkz. Viktor Spinei, **The Romanians and the Turkic Nomads North of the Danube Delta from the Tenth to the Mid-Thirteenth Century**, Leiden-Boston 2009, s. 141-176.

[139] István Vásáry, Nikola Iorga ve Rásonyi tarafından öne sürülen görüşleri ve yeni argümanları değerlendirerek Besarab'ın kökeninin Kumanlara dayandığını ve Eflak Beyliği'nin Kumanlardan doğduğunu öne sürmektedir bkz. István Vásáry, **Cumans and Tatars Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans 1185–1365**, s. 151-152.

[140] Victor Spinei, **Moldavia in the 11th 14th Centuries**, Bucharest 1986, s. 193-221.

gelişim seyri tamamlanmış oluyordu. Görüldüğü üzere, Eflak ve Boğdan coğrafyasında Osmanlı öncesi Türkler, Romen kültürü ve coğrafyası üzerinde günümüze kadar ulaşan kalıcı etkiler bırakmıştır. Osmanlı öncesi Türklerin, Eflak ve Boğdan'a yerleşen dil, kültür ve müesseselerinin Osmanlı fetihlerine elverişli bir zemin oluşturduğu kabul edilmektedir[141].

Asya bozkırlarından Avrupa'ya doğru gelen kitlesel akınlar neticesinde Türklerle karşılaşan Eflak ve Boğdan'da en uzun süren Türk himayesini Osmanlılar kurdu. Anadolu'nun batısında küçük bir uç beyliği olarak teşkilatlanan ve yönü batıya çevrilerek belirli bir plan ve program dâhilinde yürütülen fetih hareketleri[142] neticesinde Osmanlılar Romenlerle münasebetlerini geliştirdiler. Romen tarihçiler, yaklaşık beş yüz yıllık geniş bir zaman dilimine yayılan münasebetleri, Osmanlılar ve Romenler açısından olmak üzere iki yönlü inceleme eğilimindedirler. XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Macarlar, Lehler ve Habsburglar arasında sıkışan Romenler, Osmanlılar ile münasebetlerini devrin konjonktürel durumlarını göz önünde bulundurarak geliştirme eğiliminde oldular. Osmanlıların himayesinin kazanılması, Eflak ve Boğdan'ı Macarlar, Habsburglar ve Lehlerin etkisinden korumaya yardımcı oldu. Osmanlılar ise Eflak ve Boğdan'ı kuzey sınırlarında birer tampon bölge haline getirmek suretiyle kendileri için daha güvenli bir sınır hattı oluşturdular. Romenler, bağımsızlıklarını sürdüremeseler de etraflarındaki güç dengesini kendi siyasi hedefleri doğrultusunda kullanmak suretiyle elde ettikleri özerklik sistemi sayesinde kurumsal yapılarını muhafaza etmeyi başardılar. Antlaşmaların uygulanabilirliği bölgedeki Osmanlı iktidarının gücüyle orantılı olarak lehte ya da aleyhte değişiklik göstermiştir. Bu süreçte gelişen olayların kronolojisi ana hatlarıyla devam eden satırlarda anlatılmıştır. Uyumsuzluklar neticesi olarak ortaya çıkan mücadeleler XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren milli duyguların saikiyle geliştirilen Romen tarih yazımının kalıpları içerisinde değerlendirilmiştir.

---

[141] Mihai Maxim, "Romanya", s. 168.

[142] Osmanlıların siyasi hedeflerini gerçekleştirmek üzere yürüttükleri fetih hareketlerinin sistematiği sınıflandırılarak Halil İnalcık tarafından etraflı bir şekilde incelenmiştir. Yeni toprakların Osmanlı idaresine aktarılma süreci için bkz. Halil İnalcık, "Ottoman Methods of Conquest", **Studia Islamica**, No. 2 (1954), s. 103-129.

Buna göre Romenler tarih boyunca bağımsızlıklarını korumuşlar ve bu uğurda çok çetin mücadelelere girişmişlerdir[143].

Osmanlı-Romen ilişkilerinin kronolojisine dönecek olursak; XIV. yüzyılın sonları gibi erken bir dönemde bölgeye yönelik Osmanlı ilgisinin belirli bir siyasi plan ve stratejik anlayış doğrultusunda sürdürüldüğü anlaşılmaktadır[144]. Dönemi anlatan kroniklerin verdiği bilgiler temel alınarak 1368 yılında Osmanlıların Eflak'la temasa geçtiği ve böylelikle Osmanlı-Romen münasebetlerinin başladığı yaygın bir kabul olarak benimsenmektedir[145]. I. Bayezid'in Bulgaristan'ı topraklarına katmasıyla birlikte Osmanlılar Eflak ile komşu oldu. Voyvoda Mircea, Tuna'nın güneyine inerek Silistre'yi ele geçirip Osmanlı askerinin faaliyet alanını daraltmaya başladı. Bu gelişmenin ardından Balkanlardaki genel huzursuzluk ortamına çeki düzen vermek isteyen Yıldırım Bayezid sefer düzenledi. 1395 yılında Mircea'nın askeri birlikleri üzerinde Osmanlı kuvvetleri kesin bir üstünlük sağladı. Mircea, Osmanlı Devleti'ne haraç ödemeyi ve Macarlara karşı yürütülen mücadeleyi desteklemeyi taahhüt etti. Böylelikle Osmanlı Devleti Eflak'ı ilk kez vergiye bağladı ve Aşağı Tuna bölgesinin Macaristan'a karşı savunmasını kendi uhdesine aldı[146]. Bununla birlikte güçlü bir vassallık bağının kurulamamış olması nedeniyle, Eflak voyvodaları Osmanlıların içerisinde bulundukları olumsuz koşulları kendi lehlerine olacak şekilde kullanma gayreti içinde oldular. Bu bağlamda bahsedilebilecek erken tarihli ve dikkat çekici örnek 1402 yılında vukubulan Ankara Savaşı'ndan sonradır. Yıldırım Bayezid'in Timur'a esir düşmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni statükoyu fırsata çevirmek isteyen Yaşlı Mirçea, Osmanlı tahtının varislerinden Musa Çelebi ile yakın ilişkiler geliştirdi. Literatürde, Fetret Dönemi adıyla bilinen karmaşayı

---

[143] Romen resmi tarih yazımının yaklaşımını ana hatlarıyla ortaya koyan bir değerlendirme için bkz. Tahsin Gemil, "Romen-Osmanlı Münasebetlerine Dair Bazı Mülâhazalar", **VIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler**, C. II, Ankara 1981, s. 1503-1510.

[144] Bu konunun kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz. Feridun M. Emecen, "Osmanlıların Tuna'nın Kuzeyine Yönelik İlgileri XVI. Asırda Erdel Örneği", **Osmanlı Klasik Çağında Siyaset**, İstanbul 2009, s. 221-238.

[145] N. Beldiceanu, "Eflak", **The Encyclopaedia of Islam (EI)**, II, Leiden: E. J. Brill 1991, s. 688; Eflak voyvdası Vlaicu I. Murat ile dostluk antlaşması imzalamıştı. M. Alaaddin Yalçınkaya, "Osmanlı Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn)", **Balkanlar El Kitabı**, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ) I, Ankara 2006, s. 386.

[146] Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, (çev. Ruşen Sezer), İstanbul 2006, s. 22; Feridun M. Emecen, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", **Türkler**, IX, Ankara 2002, s. 28-29; S. R., "Türk Romen Münasebetleri Tarihi", **6 Ok**, Sayı 11, Edirne 1934, s. 18.

sonlandıran I. Mehmed'in kurduğu politik birliği dağıtma tehlikesiyle karşı karşıya bırakan Venedik-Bizans ve Eflak ittifakı 1416'da kırıldı[147]. Bu dönemin karmaşık olaylarını çözümlemeye odaklanmış bir araştırmaya göre, hadiselerle ilgili haberleri aktaran kaynakların çağdaş olmaması ve kroniklerde anlatılan olayların uydurma ihtimali dolayısıyla Osmanlı-Romen münasebetlerinin ilk devrinin (1368-1456/770-860) tarihi temellendirmesi sağlıklı bir şekilde yapılamayacak kadar karışık ve karanlıktır[148].

Çağdaş kaynaklarla net bir şekilde doğrulanamayan ilk devir olaylarını derinlemesine tartışmak konu başlığını esas gayesinden uzaklaştırabilir. Dolayısıyla hami-mahmi ilişkilerinin esaslı bir şekilde belirlenmesinin dönüm noktası olan 1462 seferi ve neticeleri üzerine yoğunlaşmaın yerinde olacağı düşünülmektedir. 1462 seferinin gelişimi, Kazıklı Voyvoda adıyla iştihar eden Vlad Tepeş'in Osmanlı Devleti'ne itaat ve bağlılıktan ayrılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Eflak boyarlarını devre dışı bırakarak merkezi bir devlet kurmayı başaran Vlad Tepeş, Osmanlı Devleti'ne taahhüt edilen vergiyi ödemediği gibi buz tutan Tuna Nehri'ni aşarak Dobruca ve Kuzey Bulgaristan'ı talan etmişti. Bölgedeki Müslümanları katleden Vlad Tepeş'i durdurmak üzere Fatih Sultan Mehmed harekete geçmiştir. Vlad Tepeş, Osmanlı askeri karşısında tutunamayıp tahtını terketmek durumunda kalmıştır[149]. O'nun yerine Fatih Sultan Mehmed tarafından kardeşi Yakışıklı Radu voyvodalığa getirildi. Dönemin tarih yazıcılığında benimsenen görüşe göre, Radu'nun dışında Eflak'ta önemli kimseler gruplar halinde Osmanlı padişahına biat ettiler. Böylelikle Eflak eyalet-i mümtaze statüsünü 1462 seferi neticesinde tam anlamıyla kazanmış oldu[150].

---

[147] Fetret devri olayları hakkında genel değerlendirme için bkz. Necdet Öztürk, "Fetret Devri ve Osmanlı Hakimiyetinin Yeniden Tesisi", **Türkler**, IX, Ankara 2002, s. 221-251; Fahamettin Başar, "Fetret Devri", **DİA**, XII, İstanbul 1995, s. 480-482.

[148] Mihail Guboğlu, "Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368–1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar", **IX. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler**, C. II, Ankara 1988, s. 829 vd.

[149] Kemal Karpat, "Eflak", s. 467-468; Aurel Decei, "Eflak", s. 183; Vlad Tepeş'in Fatih Sultan Mehmet ile olan mücadelesi için ayrıca bkz. Radu R. Florescu, Raymond T. McNally, **Drakula ya da Kazıklı Voyvoda: Eflak Prensi III. Vlad Tepeş'in Yaşamı**, (çev. Ali Cevat Akkoyunlu), İstanbul 2000, 151-205.

[150] Viorel Panaite, "Osmanlı Hakimiyetinin Tuna Nehrinin Kuzeyinde Yayılışı: XIV. ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan", **Türkler**, IX, Ankara 2002, s. 210.

Boğdan'la Osmanlıların ilk münasebeti Çelebi Mehmed'in Akkerman'ı kuşatma girşimiyle gerçekleştiği (1420) hususu literatürde yaygın bir şekilde kabullenilmiş görünmektedir[151]. Boğdan, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetmesinden sonra Osmanlı Devleti'nin himayesine girmiştir[152]. Büyük Stefan'ın Osmanlı Devleti'ne ödediği haracı reddetmesi üzerine Fatih Sultan Mehmed, Boğdan üzerine 1475 ve 1476 yıllarında iki büyük sefer düzenlemiştir[153]. Bölgede Osmanlı himayesinin pekiştirilmesi ise II. Bayezid'in 1484 yılında gerçekleştirdiği Kili ve Akkerman Seferleriyle mümkün olmuştur[154].

XVI. yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti'nin siyasi ve askeri nüfuzunu artırdığı bilinmektedir. I. Süleyman'ın Belgrat'ı Osmanlı topraklarına katmasıyla birlikte devletin *"Tuna havzası"* siyasetinde yeni ve daha ileri hedefler ortaya çıkmıştır[155]. XVI. yüzyıl gelişmeleri içerisinde Romen beyliklerini doğrudan ilgilendiren en önemli hadise I. Süleyman'ın cihan hâkimiyeti politikası doğrultusunda Macarları Mohaç Meydan Savaşı'nda (1526) ağır bir yenilgiye uğratmasıyla elde edilen siyasi ve askeri kazanımlar olmuştur[156]. Bu kazanımlar neticesinde Orta Avrupa'da güçlü bir konum elde eden Osmanlı Devleti, 1541'de Budin'i ilhak ederek Eflak ve Boğdan üzerindeki Macar hükümranlık iddialarını da

---

[151] Halil İnalcık, "Boghdān", **EI**, I, Leiden: E. J. Brill 1986, s.1252; Abdülkadir Özcan, "Boğdan", s. 269.

[152] Mihail Guboğlu, Boğdan'ın 18 Şubat 1456 tarihinden itibaren haraç ödemeye başladığı kanaatindedir bkz. Mihail Guboğlu, "Fatih Sultan Mehmed ve Yavuz Sultan Selim'in Boğdan Voyvodalarına Yazdıkları Slavca Mektuplar", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı 19, İstanbul (Nisan) 1969, s. 34.

[153] Mihail Guboğlu Fatih Sultan Mehmed'in bu iki seferini çok geniş bir kaynakça ile birlikte Belleten'de kaleme aldığı kapsamlı çalışmasında değerlendirmiştir. Daha çok bir bibliyografya çalışması niteliğinde olan bu makale için bkz. Mihail Guboğlu, "Fâtih'in Ştefan Çel Mare Üzerine İki Boğdan Seferi (1474–1476)", **Belleten**, XLVII/185, Ocak 1983, s. 139–195.

[154] Tasin Gemil, **Romanians and Ottomans in the XIVth–XVIth Centuries**, (çev. Remus Bejan ve Paul Sanders), Bucharest 2009, s. 208-212; Victor Ostapchuk-Svitlana Bilyayeva, "The Ottoman Northern Black Sea Frontier at Akkirman Fortress: The View from a Historical and Archaeological Project", **The Frontiers of the Ottoman World**, (Ed. A. C. S. Peacock), New York, 2009, s. 137-170; Işık Ertekin, **Kili Kalesi (1767-1792)**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2015, s. 12-15; Mustafa Işık, "XVI. Yüzyılda Akkirman Sancağı", **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı 18, 2008, s. 22-23.

[155] Tayyib Gökbilgin, "XVI. Asır Ortalarında Osmanlı Devletinin Tuna Havzası ve Akdeniz Siyasetleri, Bunlar Arasındaki Alâka ve İrtibat, Muhtelif Veçheleri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, XIII/4, Ankara 1955, s. 63.

[156] Mohaç'ta Osmanlı Devleti'nin stratejik ve askeri hedeflerinin kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz. Feridun M. Emecen, "Büyük Türk'e Pannonıa Düzlüklerini Açan Savaş Mohaç, 1526", **Muteşem Süleyman**, (ed. Özlem Kumrular), İstanbul 2007, s. 45-92.

devralmıştır[157]. Boğdan'da ise Voyvoda Petru Rareş, babasının vasiyetine uymayıp Osmanlılara başkaldırınca I. Süleyman 1538 yılında sefer düzenleyerek başkent Suceava'yı ele geçirdi[158]. Bu seferin sonucunda Tuna Nehri üzerindeki ticaret ağı Osmanlı Devleti'nin denetimi altına sokularak güvenli ve sürekli olacak şekilde işlerlik kazandı. Karadeniz hâkimiyetini pekiştirme anlamında Bucak ve Bender'e doğru bir genişlemenin sağlanması, Kili ve Akkerman'ın arkasında bir güvenli bölgenin oluşturulması, 1538 seferinin kayda değer neticelerindendir. Silistre, Kili, Akkerman, Bender ve Özi'nin doğrudan Osmanlı idaresine bağlanmasıyla bölgede Osmanlı hakimiyeti tam anlamıyla kurulmuş oldu[159]. 1538 seferini müteakip yıllarda Osmanlı idaresine dahil edilen İbrail ile birlikte Aşağı Tuna hattı üzerindeki kale ve liman kentlerinin tamamı Osmanlı kontrolüne geçmiş oldu[160]. Eflak'ın yeniden bağımsızlığını ele geçirmesi veya en azından başka bir Hıristiyan devletin himayesine alınması için bazı girişimler olmakla birlikte bunların en dikkate değer olanı Cesur Mihail'inkidir (1593-1601)[161].

Görece sakin geçen XVII. yüzyıl, Osmanlı himayesinde bulunan Eflak ve Boğdan için yeni gelişmelerin kaynağını teşkil etti. XVIII. yüzyılda bölgedeki büyük siyasi aktörler arasına girecek olan Rusya, XVII. yüzyılda iç siyasi çekişmelerini belli ölçüde azaltarak dış siyasete ağırlık vermeye başladı. Rusya, II. Viyana bozgunu üzerine Avrupa'da Osmanlı Devleti'nin zafiyetini fırsata çevirmek üzere Papa'nın himayesinde kurulan *"Mukaddes İttifaka"* dahil olarak (1686) tarihte ilk defa Avrupalı Devletler Koalisyonu'nda yerini aldı. Osmanlı Devleti'ne karşı açıkça

[157] Keza literatürde mevcut kabullere göre 1519 yılına kadar Osmanlı-Macar ahidnamelerinin kapsamı ve koşulları doğrultsunda Eflak ve Boğdan hem Osmanlı Devleti'ne hem de Macarlara vergi ödüyordu. Antlaşmalarla belirlenmiş olan Macar bağı 1526'da da sürüyordu bkz. Feridun M. Emecen, "Büyük Türk'e Pannonıa Düzlüklerini Açan Savaş Mohaç, 1526", s. 54.

[158] Dönemin yerli ve Romen kaynaklarını mukayeseli bir biçimde ele alarak 1538 seferi hakkında bir çalışma için bkz. Mihail Guboğlu, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi (1538 M. 945 H.)", s. 727-805.

[159] Feridun M. Emecen, "Osmanlılar ve Kuzey Stepleri", **Osmanlı Klasik Çağında Siyaset**, İstanbul 2009, s. 239-255.

[160] Hakan Engin, **1787-1792 Osmanlı-Rus, Avusturya Harpleri Sırasında İbrail Kalesi**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2013, s. 30-39.

[161] Viorel Panaite, "Osmanlı Hakimiyetinin Tuna Nehrinin Kuzeyinde Yayılışı: XIV ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan", s. 211.

harekete geçen Rusya kuzey sınırlarında Balkanları doğrudan etkilemeyi başarabilecek ölçüde potansiyele sahip etkin bir tehdit unsuru olarak belirmişti[162].

Osmanlı Devleti'ni ise batı sınırlarındaki uzun savaşlar (1683-1699), oldukça güç durumda bırakmıştı. Savaşların ortaya çıkardığı karmaşa ve sarsılan devlet otoritesini güçlendirmeye yönelik tedbirlerin yeterli düzeyde alınamaması nedeniyle, Çar I. Petro'nun belirlediği siyasi prensiplerin uygulanması için müsait bir zemin oluştu. Rus Çarı Eflak, Boğdan, Tuna, Belgrad, Akdeniz, Karadeniz, adalar, Rumeli ve Anadolu'nun tamamına yayılmış bulunan Rumlar ile işbirliği yapmaya başladı.[163] Uzun savaşları sonlandıran 1699 Karlofça Antlaşması, diplomasi usul ve yöntemlerinin değişmesi ve dış gelişmelerin dikkatle takip edilmesi zaruriyetini ortaya çıkardığı gibi, Eflak ve Boğdan'da yönetimin yerli boyarlardan Fenerli ailelere geçmesinde önemli bir kırılma noktasıdır. Karlofça Antlaşması ile yeniden şekillenen dünya diplomasisi lisan bilgisini zaruri hale getiriyordu. Bu durum yabancı lisanlara vakıf olan Fenerli ailelerin (Feneryotlar) Osmanlı bürokrasisinde tercüman olarak yer edinmelerine zemin hazırladı. Fenerli aileleri Osmanlı bürokratik hiyerarşisinde adım adım yükselirken onları protokolde zirveye taşıyacak olan gelişmeler bütünü ise Karlofça Antlaşması şartları uyarınca Avusturya ve Rusya'nın etkisine açık kalan Eflak ve Boğdan'da Dimitri Kantemir'in Rusya ile gizli ittifak kurması oldu. 1711 Prut Savaşı bağlamında gelişen bu ittifak, bölge idaresinde Fenerlilerin istihdam edilmesinin en büyük amillerinden biridir. Aynı zamanda bazı araştırmacılar Eflak ve Boğdan yönetim düzenindeki bu değişikliğin Rusya'nın Balkanlarda Ortodokslar üzerindeki stratejik ve uzun vadeli planlarını etkisiz kılmak için Ortodoks tebaaya yüksek mevkilerin kapısının açılması şeklinde

---

[162] Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, Ankara 2014, s. 269; Rusya'nın Karadeniz'de bir siyasi güç olarak sivrilme ve Osmanlı Devleti aleyhine faaliyetlere başlama süreci için bkz. Halil İnalcık, "Struggle for East European Empire: 1400-1700 The Crimean Khanate, Ottomans and Rise the Russian Empire", **The Turkish Yearbook of International Relations/Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı**, XXI, (yıl 1982-1991), Ankara 1995, s. 1-16

[163] Ahmed Cavit, **Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi (Ahmet Cavit Bey'in Müntehebatı)**, (haz. Adnan Baycar), İstanbul 2004, s. 216.

bir politik hamlenin Osmanlı Devleti tarafından bilinçli olarak uygulandığını dile getirmişlerdir[164] .

Osmanlı otoritesinin zayıflamasından istifade ederek yerel şartları bu şekilde kendi lehine avantaja dönüştüren Rusya, Boğdan voyvodası Dimitri Kantemir ile Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak yaptı.[165] Osmanlı Devleti, 1711 Prut Savaşı'na lojistik destek sağlayan voyvodalıklarda bu muharebenin sonucunda yerli boyarlar yerine Fenerli şeçkinleri ikame ederek yeni bir idareci zümreyi yükseltti. XIX. yüzyıldaki hakim siyasi görüş etrafında şekillenen tarih yazımına göre Eflak ve Boğdan'daki Fenerliler çağı toprak kayıpları ve ahlaki yozlaşma gerekçe gösterilerek karanlık ve kötü bir dönem olarak yansıtılmıştır. 1821 Rum isyanından sonra eserini kaleme alan Cevdet Paşa da devrin hakim görüşünü destekler nitelikte ifadelerle bu dönemi eleştirir. O'na göre Fenerli yöneticilerin kamu yararına öncelik vermeyip tıpkı bir mültezim gibi davranarak sadece kendi çıkarlarını gözetmeleri, köylüyü olumsuz etkilemiş ve bölgede Rus nüfuzunun yerleşmesine açık kapı bırakmıştı[166]. Eflak ve Boğdan'daki Fenerli yönetim ile ilgili olumsuz düşünceleri İslam Ansiklopedisi için kaleme aldığı maddede Aurel Decei'de tekrarlamaktadır[167]. Ancak XX. yüzyılın başlarından itibaren A. Sturdza ve Nikolae Iorga'nın yaptığı öncü çalışmalarla Eflak ve Boğdan'daki Fenerliler devrinin nefretle anılacak kadar kötü bir dönem olmadığı anlaşılmaya başlanmıştır[168]. Uygulamalarındaki eksikliklere rağmen literatürde, *"kendi zamanlarında Balkanların en aydınlanmış adamları"* olan Fenerliler eliyle Eflak ve Boğdan merkezi yönetimlerinde önemli düzenlemeler yapıldı. İdari, adli, ekonomik, dini, eğitim, sağlık ve ulaşım alanlarını kapsayan bu

---

[164] Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, (terc. İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç), I, İstanbul 2015, s. 111-112; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV/1, Ankara 1978, s. 6; Zeynep Sözen, **Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü (1711-1821)**, İstanbul 2000, s. 45 vd.

[165] Dimitri Cantemir, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, II, (çev. Özdemir Çobanoğlu), İstanbul 1999, s. 863.

[166] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 14b; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, I, s. 300-301.

[167] Aurel Decei, "Boğdan", **İA**, II, s. 702.

[168] Cafer Çiftçi, "Bâb-ı Âlî'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, VII/6, 2010, s. 30.

yapısal reformlar XIX. yüzyılda her iki voyvodalıkta yaşanan değişimler için önemli bir zemin teşkil etti[169].

Eflak ve Boğdan'da etkin olmayı hedefleyen bir diğer önemli güç, Habsburg İmparatorluğu ise 1718 yılında imzalanan Pasarofça Antlaşması uyarınca Oltenia ve Banat'ı ele geçirmişti[170]. Ancak Habsburg yönetiminin Rusya gibi Hıristiyanların himayesine yönelik kutsal bir iddiası bulunmamaktaydı. Habsburglar, 1739 yılında imzalanan Belgrad Antlaşması'yla bölgeyi Osmanlı Devleti'ne iade edene kadar Romenlerle iyi ilişkiler geliştiremedikleri için tutunamadılar[171]. 1739 yılında başlayan barış dönemi 1768 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya'nın yeniden harbe girişmesiyle nihayete ermiş oldu. Rusya karşısında kesin bir üstünlük sağlayamayan Osmanlı Devleti, şartları son derece ağır olan ve Eflak ve Boğdan'ın geleceğini doğrudan şekillendiren Küçük Kaynarca Antlaşması'nı 1774 yılında imzalamak durumunda kaldı. Antlaşmanın ortaya çıkardığı yeni koşulların gereği olarak Rusya, Eflak ve Boğdan'da daha etkin hale geldi. XIX. yüzyılda Osmanlı Eflak ve Boğdan'ında gelişen ve tez konusunu oluşturan hadiselerin temel belirleyeni 1774 Küçük Kaynarca Antaşması oldu.

Osmanlı barış sistemi içerisinde özel bir konuma sahip olan Eflak ve Boğdan'da hâmi-mahmî ilişkileri kurulduktan sonra geliştirilen münasebetler ve her iki voyvodalığa verilen statü İslam hukuk prensiplerine göre belirlenmiştir[172]. İslam hukukçularının yaptıkları ayrıma göre dünya toprakları darülislam ve darülharp olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Darülislam ile darülharp sınırları arasında kalan topraklar, İslam devletleri tarafından tampon bölge olarak düşünülmüş ve buralardaki devletlerin hukuki statüsünü tanımlamak için darülahd kavramı geliştirilmiştir. İslam hukukçularına göre savaşı sonlandıracak bir barış antlaşması üzerinde uzlaşmak

---

[169] Fenerlilerin Eflak ve Boğdan'daki idareleri ve reformları hakkında bir değerlendirme için bkz. Radu Florescu,"The Fanariot Regime in the Danubian Principalities", **Balkan Studies**, IX, 1968, s. 301-318.

[170] Abdülkadir Özcan, "Pasarofça Antlaşması", **DİA**, XXXIV, İstanbul 2007, s. 180.

[171] Barbara Jelavich, **Russia and the Formation of the Romanian National State 1821-1878**, s. 4-5.

[172] İslam hukuk uygulaması hakkında kısa bir değerlendirme için bkz. Ahmet Özel, "İslam Hukukunda Ülke Kavramı ve Düşman Ülkelerle Ticari İlişkiler", **I. Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi**, (ed. Mehmet Bayyiğit), Konya 1997, s. 152-177; Osmanlı barış sisteminin geleneksel ve hukuki dayanakları hakkında genel değerlendirme için bkz. Viorel Panaite, "Notes on the Islamic-Ottoman Law of Peace", **Revue des Études sud-est Européennes**, XLI/1-4, Bucureşti 2003, s. 191-206.

suretiyle İslam devletinin himayesine girmiş olan ülkeye, darülharpten farklı olarak devam eden bir barış hali mevcut olduğundan darülahd adı verilmiştir. Müslüman fakihlerin darülahd kapsamında yaptıkları arazi tasnifinde mülkiyet, İslam devletinde veya kendileri ile antlaşma yapılan Gayrimüslimlerde olacak şekilde iki kısma ayrılmıştır. Dört ayrı koşulda tatbik edilen bu prensibin çalışma konusunu ilgilendiren hükmü; "*mülkiyeti kendilerinde kalmak üzere bir haraç karşılığında gayrimüslim ahaliye terkedilen topraklar"* şeklindedir. İslam hukukçularının bu hükmüne göre sınıflandırılmış olan topraklardan alınan haraç, cizye/baş vergisine muadil sayılırdı. Toprakların mülkiyeti Müslümanlara ait olmadığı için darülislam dışında kalırlar ve ahalisinden ayrıca cizye tahsil edilmezdi[173].

Halil İnalcık Eflak ve Boğdan ile Osmanlı Devleti'nin ilişkilerini *"darülahd"* prensibi üzerinden değerlendirmektedir[174]. Osmanlı Devleti'nin haraçgüzar ülkelerle kurdukları ilişkilerin yasal dayanağını geniş manada inceleyen Viorel Panaite ise darülahd tabirinin Şafiilere ait bir kavram olduğunu ve Osmanlı yasal kaynaklarında bulunmadığını öne sürerek bu görüşü reddetmektedir. Panaite'ye göre bu tür toprakları yasal olarak tanımlamak için Hanefi mezhebinin hukukçuları (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî), Müslüman hükümdarla haraç karşılığında himaye edilmeyi kabul eden Gayrimüslimlerin yaşadığı topraklar için dar-ı zimmet kavramını geliştirmişlerdi[175]. Darülahd veya Panaite'nin tasnifine göre dar-ı zimmet kapsamında Osmanlı Devleti'nin egemenliğini tanıyarak boyunduruk altına giren Gayrimüslimlerin bağlılık sembolü senelik (ber vech-i maktû') ödenen haraçtı. Haraç uygulamasını ise araştırmacılar, Osmanlı döneminde oluşturulan fetva metinlerine müracaat ederek açıklamaktadır. Müslümanlardan tahsil edilen arazi-i öşri ile haracın ayrımı üzerine gelen soruya I. Süleyman döneminin ünlü Şeyhülislamı, hukukçu ve müfessiri Ebussud Efendi, *"Eğer hîn-i fetihde kefere elinde iken yerlü yerinde mukarrer edüp arazi kendilerinin mülki olmak üzere ibkā' ederse ol arâzide vaz'*

---

[173] Darülahd uygulanmasında gözetilen kıstaslar hakkında genel bilgi için bkz. Halil İnalcık, "Dār al-'Ahd", **EI**, II, Leiden: E. J. Brill, 1991, s. 116; Ahmet Özel, "Dârüssulh", **DİA**, IX, İstanbul 1994, s. 5-6.

[174] Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar 2 Tagayyür ve Fesad Dönemi (1603-1656)**, İstanbul 2014, s. 15; Halil İnalcık, "Boghdān", s.1253.

[175] Viorel Panaite, "Osmanlı Barışı Sisteminde Haraç veren Voyvodalıklar: Eflak ve Boğdan Meselesi", **Kemal Karpat'a Armağan: Karpat Koca Bir Çınar**, (der. Kaan Durukan, Robert W. Zens, Akile Zorlu Durukan), (çev. İlknur Güzel), İstanbul 2014, s. 57-59.

olunan elbette harac olur öşr almak imkânı yoktur zira öşrde ibadet mânâsı vardır kâfirde ona ehliyet yoktur" şeklinde açıklık getirmiştir[176].

Literatürde Osmanlı Eflak ve Boğdan'ının durumunu tarif eden haraçgüzarlık, himaye, vassallık ve otonomi/özerklik tabirleri, aynı gerçekliği farklı bakış açılarıyla ifade etmek suretiyle birbirini tamamlayan terimlerdir. Haraçgüzarlık, voyvoda açısından hukuki ve politik statüyü tarif ederken hamilik/himaye kavramı ise Osmanlı Devleti'nin bakış açısına göre aynı şartları tanımlardı. Vassallık ve otonomi/özerklik tabirleri ise bu iki bakış açısını bir bütün olarak değerlendirmekle birlikte esasında özerklik, Gayrimüslimlerin haraç vermeleri karşılığında sultanların üstlendikleri himayeyi hayata geçirmekteydi[177]. Haraçgüzarlık statüsü[178], ilk başlarda ahidname, beratlar ve fermanlarla belirlenmişken, XIX. yüzyılda Bükreş ve Edirne antlaşmalarının eklerindeki senetlerde yerini bulmuştur.

Prensipte darülahd kabül edilerek geçici bir barış hali tesis edilmiş olan Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti'ne yıllık vergi (haraç) ödemekle mükellef tutulmuştu. İç idarelerinde geleneksel/yerleşik Romen kanunlarının uygulandığı ve Osmanlı Devleti'nin herhangi bir şekilde müdahalede bulunmadığı özerk bir yapıya sahiplerdi. Eflak ve Boğdan yönetimlerinin Osmanlı imparatorluk bürokrasisinin dışında olduğunu, vergilerin önceden belirlendiği şekilde tahsil edildiğini ve iç işilerindeki serbestliğini vurgulamak üzere *"Mefrûzü'l-kalem maktûu'l-kadem min külli'l-vücûh serbest"* formülü kayıtlarda kullanılmıştır[179]. Her iki beyliğin, cari olan usüllere göre seçilen Hıristiyan bir voyvoda tarafından yönetilmesini, Osmanlı

---

[176] Muhammed Ali Kılıç, **Russian Challenges Concerning Ottoman Boghdan**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s. 10.

[177] Viorel Panaite, "Wallachia and Moldavia from the Ottoman Juridical and Political Viewpoint", **Ottoman Rule and the Balkans, 1760-1850. Conflict, Transformation, Adaptation Proceedings of an International Conference Held in Rethymno, Greece, 13-14 December 2003**, Rethymno 2007, s. 23.

[178] Haraçgüzarlık statüsü kapsamında Eflak ve Boğdan dışında düzenli olarak Erdel ve Dubrovnik Osmanlı Devleti tarafından himaye edilmiştir. Haraçgüzar beyliklerin yasal durumları, uygulanan prosedür ve mükellefiyetleri için bkz. Feridun Emecen, "Haracgüzar", **DİA**, XVI, İstanbul 1997, 90-92.

[179] BOA, **MAD.d.**, nr. 6620, s, 13; BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 154; bu formülün daha kapsamlı bir açıklaması için bkz. Mahir Aydın, "Eflak Beyliği", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı 23, İstanbul 2013, s. 7; Mihai Maxim, "Osmanlı Döneminde Tarihî Romanya'da İslâm", **Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut**, III, (ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı), Ankara 2016, s. 215-218.

Devleti kabul etmiştir. Hıristiyanların dinlerini yaşamalarına herhangi bir kısıtlama getirilmemişti. Eskiden olduğu gibi kiliselerinde ibadetlerini özgürce yapabilmeleri güvence altına alınmıştı. Müslümanların Eflak veya Boğdan'da cami açmalarını, toprak veya mülk edinmelerini yasaklayan hüküm, Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmiş ve aksi yöndeki uygulamaların hayata geçirilmemesi noktasında özenli davranılmaya çalışılmıştır. Eflak ve Boğdan tüccarı, Osmanlı tebaası olan Gayrimüslim tacirler ile aynı kategoride değerlendirilir, aynı oranlar üzerinden vergi öderlerdi. Dışarıdan kendilerine herhangi bir saldırı gelirlerse Osmanlı Devleti'nden himaye görürlerdi. *"Dosta dost, düşmana düşman"* prensibi kapsamında Osmanlı Devleti savaş halinde olduğunda Eflak ve Boğdan voyvodaları talep edilir edilmez asker gönderirler[180] ve yıllık ödedikleri haraçtan miktarı düşülmek kaydıyla lojistik destekte bulunurlardı[181].

Eflak ve Boğdan arasındaki münasebetler her zaman yukarıda bahsedilen prensiplere kusursuz bir şekilde bağlılık gösterilmek suretiyle belirlenmiş değildir. Özellikle özerklik ve iç idare konusunda Osmanlı Devleti'nin doğrudan müdahalelerde bulunduğunu gösteren dikkat çekici örnekler arşiv kayıtlarına yansımıştır. Eflak Voyvodası İpsilanti Aleksandr'a gönderilen bir hükümde, Eflak'taki yerel yönetim birimlerine getirilen görevlileri seçme yetkisinin her ne kadar voyvoda da olduğu vurgulansa da vilayet boyarları arasından *"sâdık ve kârgüzar"* olanlar yerine, bulundukları pozisyonun gerektirdiği niteliklere sahip olmayan kimselerin getirilmesine Osmanlı Devleti müdahale etmişti. Maktul Voyvoda Mavroyani döneminde boyarların sayılarının 1300'e kadar çıkması ekonomik düzeni bozmuş, vergilerin toplanmasında aksaklıklara neden olmuştu. Bu

[180] M. Tayyip Gökbilgin, "La Structure des Relations Turco-Roumaines et des Raisons de Certains Hüküms, Fermans, Berats et des Ordres des Sultan Adresses aux Princes de la Modavie et de la Valachie aux XVIe et XVIIe Siecles", **Belleten**, XLII/168, Ankara 1978, s. 76-763; Muhammed Ali Kılıç, **Russian Challenges Concerning Ottoman Boghdan**, s. 15; Literatürde, Tayyip Gökbilgin'in makalesinde değerlendirdiği 1513 ve 1529 antlaşmalarının 1772 Fokşan mükâlemelerinde Rusya'dan daha fazla ayrıcalık almak isteyen boyarlar tarafından uydurulduğu öne sürülmüştür. Bununla birlikte Eflak ve Boğdan ile Osmanlı Devleti arasındaki münasebetler, genel olarak yukarıda zikredilen prensipler üzerine kurulmuştu. İlk dönem ahidnameleri ve üzerindeki tartışmalar hakkında daha kapsamlı bilgi için bkz. Sandor Papp, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Ahidnâmeleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı Hududundaki Hıristiyan Vassal Ülkeleri", **Türkler**, X, Ankara, 2002, s. 744-753; Feridun Emecen, "Haracgüzar", s. 91.

[181] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 80-4, s. 7; Feridun Emecen, "Haracgüzar", s. 91.

sebepten dolayı devlet, İpsilanti Aleksandr'dan Mavroyani tarafından usulsüz bir şekilde dağıtılan boyarlık payelerinin iptal edilmesini istemişti[182].

Osmanlı Devleti'nin müdahalesi sadece bununla sınırlı değildi. Bu hususta verilebilecek bir diğer örnek ise Eflak ve Boğdan'a getirilen iktisadi-ticari kısıtlamalardır. Pek çok arşiv vesikasına yansıdığı şekliyle Eflak ve Boğdan *"Devlet-i Aliyyenin kilârı mesabesinde"* görülmekteydi. Her iki Romen voyvodalığına kazandırılan bu vasıf, esasında Eflak ve Boğdan'da üretilen mamulat üzerindeki Osmanlı tekelini ifade etmektedir. Arşiv vesikaları üzerine temellendirilen bir görüşe göre bu tekel, 1568 yılında kurulmuştu. Bu ilkeye göre Eflak ve Boğdan'da üretilen mahsulden ilk önce Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu miktar karşılanır sonra kalan olursa dışarıya ihraç edilirdi[183]. XVI. yüzyıldan itibaren Eflak ve Boğdan ticareti üzerine kurulan bu kısıtlama, 1829 yılında imzalanan Edirne Antlaşması'yla kaldırılmış ve bölge uluslararası ticarete açılarak yeni ekonomik gelişmeler elde etmiştir.

M.Ö. II. yüzyıla dayandırılan Romen tarih serüvenin gelişimi içerisinde Osmanlı döneminin önemli payı bulunmaktadır. Darülahd prensibi üzerinden kurulan hâmi-mahmî ilişkileri sayesinde Romenler, milli kimliklerini korumayı başardıkları gibi, Osmanlı himayesi altında kalarak kendilerine özel hususiyetleri ve geleneklerini korumayı başarabildikleri gibi ulusal karakterli bir devlete geçiş sürecinin temelleri de bu döneme tesadüf etmiştir.

---

[182] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 81-5, s. 48; Taşra idaresinde görev alan kimselerin *"sadık"* olmaları 1774 yılından itibaren düzenlenen fermanlara da yansımış bir hususdur. 1188 fermanı ilgili kısım için bkz. **A.DVN.DVE.d.**, nr. 80-4, s. 7.

[183] Mihai Maxim; "XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak–Boğdan'ın Osmanlı İmparatorluğuna Karşı İktisadi Ve Mali Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler" **VII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler**, II, Ankara 1973, s. 559-560.

B. OSMANLI HİMAYESİNDE EFLAK VE BOĞDAN BEYLİKLERİ

1. Osmanlı Devlet Teşkilatında Voyvodalıklar

Osmanlı malî sisteminin işleyişi içerisinde voyvodalık teşkilatı yer almaktaydı. Yüksek vergi gelirlerini devlet adına tahsil etmekle görevli olan voyvodalar ile Eflak ve Boğdan voyvodalarının görev, yetki ve sorumluluk alanlarının birbirinden ayrı olduğuna literatüre daha önceden kazandırılmış çalışmalarda işaret edilmiştir[184]. Eflak ve Boğdan voyvodaları göreve getirilirken hangi vasıfların arandığı ve Osmanlı devlet teşkilatındaki yerleriyle ilgili bilgiler, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın makalesi[185] ve Mihai Maxim tarafından kaleme alınan ansiklopedi maddesiyle sınırlıdır[186]. Bu başlık altında, arşiv belgeleri, yabancı literatürde dağınık bir şekilde bulunan bilgilerin bir araya getirilmesi ve nihayetinde Eflak ve Boğdan voyvodalarının Osmanlı sisteminin işleyişi içerisindeki fonksiyonunun belirlenmesi hedeflenmektedir.

Romen tarihinde, voyvodalık unvanının ortaya çıkış ve gelişim süreci Osmanlılardan çok öncesine dayanmaktadır. Roma Katolik kilisesinden ayrılıp Ortodoksluğu ve dolayısıyla Slavca'yı ibadet lisanı kabul eden Hıristiyanlar, *"asker"* anlamındaki voy ile (voyska) *"sürmek"* anlamındaki voda'nın (vodity) birleşmesiyle "*Asker Sürücü, Serasker/Ordu Komutanı"* anlamına gelen *"Buda"* kelimesini Slavcaya *"Voyvoda"* şeklinde aktarmışlardır. XIX. yüzyılın ilk yarısında kaleme alındığı tahmin edilen ve henüz müellifi bilinmeyen bir eserde, Romenlerin tarih sahnesinde siyasi teşekkül olarak varlık göstermeye başladıkları XIV. yüzyılda, yöneticilerini *"Domn"* yani *"Bey"* kelimesiyle ifade ettikleri belirtilmektedir[187]. Eflak ve Boğdan Voyvodaları için yabancılar arasında yaygın olarak kullanılan bir

---

[184] Eflak ve Boğdan voyvodalarının Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde faaliyet gösteren voyvodalarla bir isim benzerliği dışında başka bir ortak noktalarının söz konusu olmadığı, Osmanlı imparatorluğunda voyvodalık teşkilatını inceleyen bir doktora çalışmasında belirtilmiştir. Bkz. Kemal Kaya, **Osmanlı İmparatorluğunda Voyvodalık**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 29.

[185] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "On Sekizinci Asırda Buğdan'a Voyvoda Tayini", **Tarih Semineri Dergisi**, I/2, İstanbul 1937, s. 32-37.

[186] Mihai Maxim, "Voyvoda", **DİA**, LXIII, İstanbul 2013, s. 129-131.

[187] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 5b-6a; Nikola Iorga, **A History of Romania. Land, People, Civilisation**, s. 42.

diğer tabir *"Gospodar/Hospodar"* ise Slavca kökenli olup Slavca'da *"Domn"* manasını taşıyan ve Türkçe karşılığı *"Bey"* olan bir unvandır[188]. Türkçe kökenli bir kelime olan *"Bey"*, Eflak ve Boğdan voyvodalarını nitelendirmek üzere batılılar tarafından da benimsenmiştir. Osmanlılar, XIV. yüzyıl sonu ve XV. yüzyılda Eflak ve Boğdan yöneticileri için, Arap ve Selçuklu kaynaklarında yerel Hıristiyan idarecileri tarif eden *"Tekfur"* tabirini de kullanmışlardır[189]. Ancak esasında Lehler tarafından büyük eyaletlerin valilerine verilen voyvoda unvanı, Osmanlı Devlet teşkilatında ise haraçgüzar statüde olan Eflak, Boğdan ve Erdel'in yöneticilerini ifade etmekteydi[190].

Voyvodalar, Eflak ve Boğdan topraklarının hukuken sahibi, ordularının başkumandanları ve memleketlerinin en yüksek dereceli yargıçlarıydı. İktidar mücadelelerini önlemek amacıyla Bizans'ta olduğu gibi Eflak ve Boğdan'da da tahttan indirilen veya isyan eden beylerin burnu kesilirdi. XVI. yüzyılın ikinci yarısından önce yürürlükte olan kanun, voyvodalığa getirilen kimsenin ömür boyu görevini devam ettirmesini temin ederdi. Bu kanunda, XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, boyarların iktidar çekişmeleri dolayısıyla geçerliliğini yitirmiş ve voyvodaların belli bir süre görevde kalmaları öngörülmüştür[191]. Voyvodaların görev süresinin kısaltılmasında şüphesiz bu etkenin de payı olmakla birlikte, vassal hükümetlerin idarecilerinin uzun süre görevde kalıp güçlenmesi ve nüfuz elde ederek Osmanlı Devleti'nin aleyhine bir faaliyete girişmelerini önleme endişesinin belirleyici olduğu vurgulanmalıdır. XVIII. yüzyıla gelindiğinde Boğdan'da voyvodaların on ay gibi kısa bir sürede değiştirilmeleri, Osmanlı Devleti'ni de rahatsız etmiş olmalı ki 1749 yılında yayımlanan bir fermanla voyvodaların görev süreleri üç yıl olarak sabitlenmiştir[192]. Rusya'nın 1774 Küçük Kaynarca

---

[188] Hospodar tabirinin Eflak ve Boğdan özelinde, Dimitri Kantemir'in Rusya ile Osmanlı Devleti aleyhine işbirliği yapması ve sonrasında her iki voyvodalıkta Fenerli Rumların göreve getirilmesiyle birlikte bu unvanın ortaya çıktığına işaret edilmektedir. Hospodarlık tabiri hakkında daha geniş bilgi için bkz. **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 5b-6a; İlber Ortaylı, "Gospodarlık", **DİA**, XIV, İstanbul 1996, s. 115-116.

[189] Viorel Panaite, "Power Relationships in the Ottoman Empire Sultans and the Tribute Paying Princes of Wallachia and Moldavia (16th-18th centuries)", R**evue des Études sud-est Européennes**, XXXVII/1-4 (1999-2000), Bucureşti 2002, s. 52-55.

[190] Dimitri Kantemir, **Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, I, s. 505.

[191] Mihai Maxim, "Voyvoda", s. 128.

[192] BOA, **C.MTZ.**, nr. 1-4.

Antlaşması'yla Eflak ve Boğdan işlerine müdahil olmaya başlaması neticesinde her iki memleket için fermanlar çıkarılmıştır. Bu bağlamda verilen fermanların tekâmüle ermiş hali, 1802 yılındaki kapsamlı düzenlemelerdir. Voyvodaların görev sürelerine de açıklık getiren 1802 fermanına göre, bu süre 7 yıl olarak belirlenmiştir[193]. 1829 Edirne Antlaşması'yla ise voyvodaların görev sürelerindeki 7 yıl kısıtlaması kaldırılarak kayd-ı hayat şartıyla makamlarında kalabilmeleri teminat altına alınmıştır.[194].

Bir kimsenin voyvoda adayı olabilmesi için en başta sağlıklı ve on beş yaşına ulaşmış olması gerekmekteydi. Vovyodanın belirlenmesi ve göreve getirilmesinde karma seçim ve soy esasına dayalı bir sistem uygulanmaktaydı. Voyvoda, Eflak ve Boğdan divanlarında memleket adına toplanan yüksek dereceli görevlilerden ve soylu kimselerden oluşan boyarların reyleriyle belirlenmekteydi. Seçime katılan adayın voyvoda oğlu/beyzade olması şarttı. Boyarların büyük çoğunluğu tarafından desteklenen kimse voyvoda seçilirdi. 1530'lu yıllardan itibaren bu usulle belirlenen voyvodanın görevine başlayabilmesi, Osmanlı padişahının onayıyla mümkün olmaktaydı. Osmanlı padişahları genel olarak boyarların iradesine saygı göstermiştir. Bununla birlikte Osmanlı padişahlarının, Dimitri Kantemir'in ilk Boğdan Voyvodalığı örneğinde olduğu gibi, Divan'da yapılan seçimi onaylamadıkları da vakidir[195].

Osmanlı Devleti'nin Rusya ile yaptığı Prut Savaşı sürecinde Eflak ve Boğdan voyvodalarının Rusya ile ittifak kurmaları neticesinde her iki voyvodalığın başına İstanbul'daki Fenerli aileler arasından seçilen kimseler voyvoda tayin edilmeye başlanmıştır[196]. Bu süreçten sonra voyvoda adaylarının belirlenmesi çok

---

[193] BOA, **A.DVN.DVE.d**. nr. 81-5, s. 108.

[194] Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, II-III, (haz. Yücel Demirel, Tamer Erdoğan), İstanbul 1999, s. 506; Şerafettin Turan, "1829 Edirne Andlaşması", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, IX/1-2, Ankara, 1951, s. 137.

[195] Mihai Maxim, "Voyvoda", s. 128; Viorel Panaite voyvodaların direk Osmanlı padişahı tarafından atanma tarihinin başlangıcı olarak 1462'de Fatih Sultan Mehmed'in Yakışıklı (Güzel) Radu'yu voyvoda tayin etmesini kabul eder. Osmanlı padişahlarının resmi onayının ise 1545'ten itibaren uygulandığı görüşündedir. Bkz. Viorel Panaite, "Power Relationships in the Ottoman Empire Sultans and the Tribute Paying Princes of Wallachia and Moldavia (16th-18th centuries)", s. 59-60.

[196] 1711'den sonra Eflak ve Boğdan'da voyvodalık yapmış aileler, Mavrocordatolar, Gikalar, Mavroyeniler, Rakovitsa'lar, Kallimakiler, Karacalar, Muruziler, İpsilantiler, Soutso'lar ve Hançerliler'dir.

daha sıkı bir şekilde takip edilmiştir. Padişah, Divân-ı Hümayûn'da görüşülen ve sadrazam tarafından kendisine sunulan namzet listesini bizzat inceler, adaylarla ilgili izahat yapar ve hangisinin tayin edilmesi gerektiğini kendi el yazısıyla belirtirdi[197].

Fenerliler arasından seçilen voyvodaların, Eflak ve Boğdan'da iş başına getirilmeden önce bazı kariyer basamaklarında tırmanmaları gerekirdi. Bu süreçte Fenerli beylerin tecrübe kazandığı iki önemli kademe, Donanma ve Divân-ı Hümâyun Tercümanlıklarıydı[198]. Osmanlı Devleti'nin dış ilişkilerinin belirlenmesi ve uygulanmasında oldukça önemli bir fonksiyonu bulunan bu iki önemli makamdaki görevleri boyunca, esasında devlete sadakat ve bağlılıklarını ispat etmeleri ve devletin güvenini kazanmaları beklenirdi[199]. Geleceğin voyvoda adayları bu surette Osmanlı bürokrasisinin işleyişi hakkında bilgi ve tecrübe kazanarak gerek İstanbul'da gerekse de Avrupa'daki diplomatik çevrelerde tanınırlıklarını artırırlardı. Voyvoda tayin edildikleri zaman, halkın refah seviyesini artırmaları, Osmanlı Devleti'ne yakışır bir idareci gibi ölçülü davranmaları ve beğenilen hizmetlerde bulunmaları kendilerinden beklenirdi[200].

Voyvoda tayinlerinde İstanbul'un gözettiği esas kriterlerle ilgili İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın yedi voyvoda adayını değerlendirdiği öncü çalışması önemli detaylar sunmaktadır. Adayların 6'sının daha önce Eflak ve Boğdan Voyvodalığı görevinde bulundukları veya voyvodaların çocukları oldukları göze çarpmaktadır. Adaylardan biri ise Divan-ı Hümayun tercümanlığı görevini uhdesinde bulundurmaktadır. Buradaki bilgi notlarından öğrendiğimize göre; adayın ileri yaşta olması kendisi için dezavantajlı bir durumdur. Çünkü ihtiyarlıktan dolayı zihni

---

[197] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "On Sekizinci Asırda Buğdan'a Voyvoda Tayini", s. 33. Voyvoda adaylarının değerlendrildiği bir diğer belge için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 11335; Voyvoda adayları arasından kimin tayin edileceği, padişahın huzurunda görüşülerek kararlaştırıldığına dair pek çok örnekten biri için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 8499.

[198] Osmanlı Devleti'ndeki tercümanlık müessesesinin işleyişi hakkında detaylı bilgi için bkz. Cengiz Orhonlu, "Tercüman", **İA,** XII/1, s. 175-181; Bilgin Aydın, " Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri", **Osmanlı Araştırmaları**, XXIX, İstanbul 2007, s. 41-86; Sezai Balcı, **Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ankara 2006.

[199] BOA, **HAT.**, nr. 12553.

[200] Voyvodalardan Osmanlı Devleti'nin beklentileri şu ibarelerle formüle edilmişti: *"rabt-ı zabt-ı memleket ve temîn-i terfih-i fukarâ-yı ra'iyyette ihtimâm ve dikkat ve şân-ı şevket-i saltanât-ı seniyyeme muvâfık harekât-ı sencîde ve hidemât-ı pesendîde izhârına bezl-i tâb u tâkat eylemen"* şeklindeydi. BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 77-1, s. 43.

melekeleri zayıflamıştır ve voyvodalık görevini layıkıyla yerine getirebilecek kudreti bulunmadığı değerlendirilmiştir[201]. 1768 yılında Ruslara karşı Eflak topraklarında yürütülen savaşlarda büyük yararlığı dokunan bir adayın, devlete bu yöndeki hizmeti sayesinde ön plana çıktığı görülür. Tayin edilecek kimsenin bilgisi ve görgüsü de değerlendirme kriterleri arasındadır. Ailenin kendi içerisindeki ve etraflarındaki dünyayla olan ilişkileri de sıkı bir şekilde takip edilmektedir. Aileden, devlete karşı isyan eden ya da devlet menfaatleriyle örtüşmeyecek faaliyetler içerisinde bulunduğu bilinen veya tespit edilerek cezalandırılan kimselerin yakınlarının voyvodalık makamına getirilmesi söz konusu olduğunda, çok temkinli davranıldığı anlaşılmaktadır[202]. Eflak ve Boğdan voyvodaları, Avrupa ülkelerindeki gelişmelerin İstanbul'a aktarılmasını sağlarlardı. Bu bakımdan atamalarda, göreve getirilecek kimselerin yabancı dil bilgisi[203] ve Avrupa'da gelişen siyasi ve askeri hadiselere vukufiyetleri göz önüne alınmakta, atanan kimseye haber temini konusundaki yükümlülüğü sıkı sıkıya tenbih edilmektediydi[204]. Voyvoda tayin edilecek kişinin İstanbul'daki işlerini yürütmesinde kolaylık sağlayacak geniş bir çevreye sahip olup olmadıkları da göz önünde bulundurulmaktaydı. Tüm bunların yanı sıra inceleme aşamasında iş başında bulunan ve devletçe muteber kabul edilen voyvodaların tavsiyelerinin dikkate alındığı da görülmektedir[205].

Eflak ve Boğdan'da devletin menfaaletlerini gözeterek yararlı hizmetlerde bulunmuş voyvodaların çocukları, babalarının hizmetlerine binaen göreve getirilebilirlerdi. Eflak voyvodası yapılanKostantin İpsilanti'ye, babası Aleksandr

---

[201] Yaşlı kimselerin görevlerini layıkıyla yerine getiremeyecekleri hususi vekayinamelere de yansımıştır. Bu konuda örnek teşkil etmesi bakımından bkz. Ahmed Vasıf Efendi, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāyıku'l-Ahbâr'ı 1166-1188/1752-1774 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Nevzat Sağlam), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 200.

[202] Önceden idam edilen voyvodaların yakınları aday listesine alındığında bu husus özellikle belirtilir ve devlet yararına hizmet edip edemeyeceği konusunda tereddütler dile getirilirdi (BOA, **C.HR**., nr. 9-444).

[203] Voyvodalar, yabancı dil becerileri sayesinde rakipleri nezdinde avantajlı konuma geçseler de Romence'ye vukufiyetlerine de önem verildiği anlaşılmaktadır. Romence bilmeyen İliaş'ın divanda tercüman vasıtasıyla konuşuyor olması, dönemin kaynaklarında voyvodanın imajını zedelemiş görünmektedir. Mustafa Ali Mehmet, "Romen Vekayinamelerine Göre Köprülü Sadrazamlar ve Bazı Olaylar", **Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi İstanbul 23-28 Eylül 1985 Tebliğler III. Türk Tarihi**, II, İstanbul 1989, s. 456.

[204] Enverî Sadullah Efendi, **Enverî Târîhi: Üçüncü Cild (Metin ve Değerlendirme)**, (haz. Ümmügülsüm Filiz Bayram), s. 818-819.

[205] BOA, **AE.SBAH.I**., nr. 18-1576; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "On Sekizinci Asırda Buğdan'a Voyvoda Tayini", s. 34-36.

İpsilanti'nin başarıları referans olmuştu[206]. Donanma Tercümanlığı görevinde bulunan Fenerlilerin voyvodalığa tayin edilmesinde ise kaptan paşaların tercümanlarına kefil olarak voyvodalık yolunun açılmasında katkıda bulundukları arşiv kayıtlarına yansımıştır[207]. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Eflak ve Boğdan'la ilgili konularda Rusya'nın da görüş bildirme yetkisi kazanması ve bölgede Rus nüfuzunun giderek daha da derinleşmesi nedeniyle, III. Selim döneminde yukarıdaki satırlarda genel çerçevesi çizilen ölçütlere ek olarak zamanın şartlarına uygun olacak şekilde en doğru kişinin voyvoda olabilmesi için daha dikkatli davranıldığı anlaşılmaktadır.

1792 Yaş Antlaşması'yla birlikte Rusya topraklarının Boğdan sınırına kadar yayılacak olması nedeniyle, *"devlete yararlı hizmetlerde bulunmuş olmak"* voyvodalık için tek başına yeterli bir kriter olma vasfını yitirmiş görünmektedir. III. Selim'in de hatt-ı hümayununa açıkça yansıdığı şekliyle *"Vâkı'â Boğdan derûnunda bir işe yarar mücerreb etvâr, akil ve sâdık voyvoda nasbı lâzımdır. Hakîkat Boğdan'ın re'âyâsı ve boyarları şimdi Moskov gibidir. Onları idâre ve ra'iyyet hükmüne idhâl etmeğe muktedir kim vardır? Bu tarafda olan Dîvân Tercümânı gevşek ve vesveseli adamdır. Vakte göre elverebilir mi? Münâsibi arz oluna"* [208] diyerek başlattığı voyvoda seçim süreci hem konumuz bakımından hem de bu dönemdeki yaklaşım hakkında, III. Selim ile Sadaret Kaymakamı arasındaki hayli ilgi çekici yazışmalara konu olmuştur. Bâbıâli'deki Fenerli tercümanların çalışmaları ve tavırları sadaret kaymakamı tarafından yakinen gözlemlendiği için Boğdan voyvodalığına münasip bir tercümanın belirlenmesi konusunda sadaret kaymakamının görüşlerine başvurulmuştur. Padişahın Boğdan'a tayin edilecek voyvodada aradığı kriterlere uygun adayın tespit edilmesi için çalışmasını tamamlayan sadaret kaymakamı, *"işgüzâr mı?"* yoksa *"emekdâr mı?"* seçelim diyerek III. Selim'e Rikab Tercümanı Sarıbeyzade'yi, emekdarlık vasfını ön plana

[206] Ahmed Vasıf Efendi, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāyıku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Hüseyin Sarıkaya), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2013, s. 673.
[207] BOA, **AE.SABH.I.**, nr. 7-67; **AE.SABH.I.**, nr. 11-1018.
[208] BOA, **HAT.**, nr. 58611; Bu hatt-ı hümayun tarihsizdir. Ancak Tarih-i Cevdet'te, Aleksandr Mavrozi'nin Boğdan'a voyvoda tayin edilmesi sürecinde yapılan yazışmalar kapsamında aynen kaydedilmiştir. Belgedeki Hattı-ı Hümayûnun III. Selim'in diğer hatlarıyla benzemesi ve Cevdet Paşa'nın da bu bağlamda Tarih-i Cevdet'te ayniyle kaydetmesi dolayısıyla bu Hat III. Selim'e atfedilmiştir (Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, V, İstanbul 1309, s. 327).

çıkarıp voyvoda adayı olarak sunmuştur. Bunun üzerine III. Selim, emekdarlık yerine Boğdan'ın nizamını uygulayabilecek, din ve devlete yararlı hizmette bulunabilecek kişi kim ise onun bildirilmesini isteyerek[209] önceki dönemlerde geçer akçe olduğu anlaşılan*"emekdârlık* veya *hatır-gönül ilişkisini"* zamanın şartlarına uyacak şekilde daha rasyonel bir zemine oturtmuştur.

1802 yılında yapılacak atamalarda da Rusya'dan dolayı bir takım çekinceler ve voyvoda tayinin de kararsızlık yaşanmıştı. Reisülküttap ile Rusya elçisi arasında yapılacak görüşmelerin arka planına da yansıyan bu durum, 1802 yılındaki atamalarda açıkça hissedilmişti. Rusya'nın tavsiye ettiği İpsilanti[210], voyvoda atandığı takdirde Eflak ve Boğdan reayasının Rusya tarafına meyledebilme ihtimali güçlenmekteydi. 1802 yılında yapılacak atamalarda esasında Osmanlı Devleti'nin menfaatlerini gözetecek bir voyvodanın, diğer Fenerli aileler arasından seçilemiyor olması nedeniyle yerli boyarlardan birinin voyvoda tayin edilmesi hususu gündeme gelmişti. Reisülküttab efendi ise yerli boyarlar arasından bir kişinin oldubittiye getirilerek voyvoda tayin edilmesi durumunda, Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki dostane ilişkilerin büyük zarar göreceğinden endişe duymaktaydı[211]. Bundan bir sonraki atama sürecinde ise siyasi konjonktür gereği Rusya ile yakın ilişkiler içerisinde bulunan Fenerli aileler arasından Rusya'nın teşvik ve önerileri doğrultusunda iş başına getirilen kimselerin yeniden voyvodalığa atanmaları söz konusu olduğunda Bâbıâli oldukça temkinli davranmıştır. Rusya tarafından görevden alınması talep edilen adaylara ise Rusya ile araları iyi olmadığı için Osmanlı Devleti daha sıcak bakmakta ve voyvodalığa getirme gayreti içerisinde olmaktaydı[212].

1802'deki atamalardan sonra, 1806 yılında Fransız Elçisi Sebastiani'ın[213] girişimleriyle gelişen hadiseler, Eflak ve Boğdan voyvodalarının tayinlerini Avrupa'daki diplomatik dengelerin bir parçası haline getirdi[214]. 1804 yılında patlak

---

[209] III. Selim ile kaymakam paşa arasında uzayıp giden bu yazışma sürecinin detayları için bkz. Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, V, 327-329.
[210] BOA, **HAT.**, nr. 5428.
[211] BOA, **HAT.**, nr. 5582.
[212] BOA, **HAT.**, nr. 53458; **HAT.**, nr. 53705.
[213] Fransız diplomasi tarihinde maharetleriyle şöhret kazanmış olan General Horace Sebastiani hakkında bilgi için bkz. General J.T. Mesmay, **De Horace Sebastiani Soldat, Diplomate, Homme d'Etat Maréchal de France (1772-1851***)*, Paris 1948.
[214] Bu süreç hakkında daha kapsamlı değerlendirme bu çalışmanın ikinci bölümünde yapılmıştır.

veren Sırp İsyanı'nda özellikle Eflak voyvodasından umulan yararlılığın görülmemesi ve Boğdan voyvodasının ise ısrarlı bir şekilde istifa etmek istemesi dolayısıyla, Bâbıâli için her iki voyvodanın görevden alınmasını meşrulaştıracak zemin oluşmuştu[215]. Bunlara ek olarak Fransız elçisi Sebastiani'ın teşvikleri doğrultusunda Bâbıâli'nin voyvodaları değiştirmesi, Osmanlı Devleti'yle Fransa'yı yakınlaştırırken, Rusya'yı Fransa'ya karşı biricik müttefiki olarak gören İngiltere'yi memnun etmedi. Bu bağlamda İngiltere ile menfaatbirliği içerisinde olan Rusya da Bâbıâli nezdinde Fransa'nın bu kadar etkinlik kazanmasından rahatsız oldu. Netice itibariyle voyvodaların tayini meselesi diplomatik münasebetlerde Osmanlı Devleti'ni İngiltere ve Rusya'nın savaş tehditleriyle karşı karşıya bıraktı[216]. Bu tehditler sonucunda Osmanlı Devleti azledilen voyvodaları görevlerine iade etmiş, ancak bu hamle Rusya'nın savaşı başlatmasını engelleyemediği gibi Fransa ile Osmanlı Devleti arasındaki diplomatik gerginliğe de zemin hazırlamıştır[217]. Bu suretle başlayan 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı Bükreş Antlaşması'yla neticelendikten sonra yeni voyvodalar tayin edilmiştir. 1821 Rum isyanına kadar görece sakin geçen 9 yıllık süre içerisinde Eflak ve Boğdan voyvodalarının durumları yeniden gözden geçirilmiştir.

Eflak ve Boğdan voyvodalıklarıyla Divan-ı Hümayun ve Donanma Tercümanlıklarına yapılacak atamalar için Ocak 1819'da Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesi adıyla bilinen bir düzenleme yapılmıştır[218]. Kanunname metnine göre, Osmanlı Devleti'ne sadakatle bağlı olan Fenerli dört ailenin iş başına getirilmesiyle voyvodalık payesini elde etmek için Fenerli aileler arasındaki entrika ve mücadelelerin sonlandırılması hedeflenmişti. Dört ailenin görev dağılımı, Eflak ve Boğdan voyvodalıklarıyla Donanma ve Divan-ı Hümayun Tercümanlıkları'nda olacak şekilde düzenlenmişti. Kanunnamede isim ve evsafları açıkça tarif edilen dört aile, Boğdan Voyvodası Kallimaki (Callimachi), Eflak voyvodası Drakozade Aleko

[215] BOA, **HAT.**, nr. 15909.
[216] BOA, **HAT.**, nr. 6014; Fatih Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasî ve Askerî Anatomisi", **Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi**, (ed. Seyfi Kenan), İstanbul 2010, s. 396-421.
[217] BOA, **HAT.**, nr. 6001; **HAT.**, nr. 5896.
[218] Rumeli Kazaskeri El-hac Halil Efendi, Nakibüleşraf Yasincizade Abdulvehhab Efendi, Tophane Nazırı Çelebi Efendi, Tevkî'i Esbak Halet Efendi, Tersane-yi Amire Emini ve Darbhane-i Amire Nazırı Efendiler Bâbıâli'ye davet edilerek Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesinin müzakereleri yapılmıştır (BOA, **HAT.**, nr. 44385).

Sutu (Soutso), Divan-ı Hümayun Tercümanı Drakozade Mihalaki Sutu (Soutso) ve son olarak ölen Alaksander Mavrozi'nin üç erkek kardeşinin ailelerinden ibaretti. Görevlerini bıraktıkları takdirde münavebe usulüyle Eflak'tan ayrılan Boğdan'a, Boğdan'dan azledilen ise Eflak'a memur kılınacak ve bu dört hane dışında hiç kimseye Eflak ve Boğdan voyvodalıkları verilmeyecekti[219].

Osmanlı Devleti'nin dört yüksek dereceli mevkiine getirilen bu kimseler doğru yol ve istikametten ayrılırlarsa hanedan ilga edilecek ve hiçbir zaman çocukları veya onların neslinden gelenlere bu görev verilmeyecekti. Hanedanlardan biri bu şekilde devre dışı kaldığında gerekli araştırmalar tamamlandıktan sonra başka bir Fenerli aile Osmanlı Devleti'nin iradesiyle ikame edilecekti. Donanma Tercümanları Divan-ı Hümayun Tercümanlığı yaptıktan sonra voyvoda olabilecekti. Bu ehemmiyetli görevler dört aileye tahsis edilirken devlet nezdinde itibarı bulunduğu anlaşılan Hançerlioğlu ve Yakovaki ailelerinin de mağdur edilmemeleri düşünülmüştü. Rütbeleri temel alınarak Yakovaki'ye yıllık altmış bin, Hançerlioğlu'na ise yıllık kırk bin kuruş maaş bağlanması kanuna eklenmişti[220].

Aylık taksitlerle ödenecek maaşın üçte biri Eflak Voyvodası'na ve üçte biri ise Boğdan Voyvodası'na ihale edilmiştir. Hançerlioğlu ve Yakovaki'ye ise tahsis edilen bu yardımın şükrünü eda ederek bir kenara çekilmeleri ve şayet bu kanuna aykırı hareketlerde bulunurlarsa maaşlarının kesileceği, hatta icap eden diğer yaptırımların uygulanacağı bildirilmiştir. Kanunnameye göre Eflak ve Boğdan'daki boyarların tamamı bu dört haneye bağlanmıştır. Geçimlerini sağlamaları için boyarların ihtiyaç duydukları maddi kaynakların temin edilmesi hususunda, Fenerli dört hanedan uyumlu bir denge gözetmek ve koşulları daha iyi duruma getirmekle mükellef tutulmuşlardı. Boyarlar ise bağlı oldukları hanelerin usullerine sadakatle riayet edeceklerdi[221]. Bu sayede Eflak ve Boğdan'daki yerel güç unsurlarını

---

[219] BOA, **D.DRB.MH.**, nr. 197-28; BOA, **HAT.**, nr. 45341; **HAT.**, nr. 23; Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2008, s. 231.

[220] Hançerlioğlu'na verilecek olan maaşların memleket gelirlerinden karşılanması düşünüldüğü anlaşılmaktadır. II. Mahmud ise bağlanacak olan aylıkları memleketin değil voyvodaların karşılaması gerektiğini tavsiye ettiğinden Eflak ve Boğdan Voyvodaları arasında pay edilmiş olmalıdır. II. Mahmud'un tavsiyesi için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45914.

[221] BOA, **D.DRB.MH.**, nr. 197-28; BOA, **HAT.**, nr. 45341; **HAT.**, nr. 23; II. Mahmud, *"Bu nizâm hakīkatde münâsib oldu. Devlet-i Aliyyemizin râhatı mûceb olduğundan başka Fenârlu takımı dahi*

oluşturan boyarlar üzerinde, merkezi Osmanlı idaresinin denetim ve kontrolü güçlendirilmiş oluyordu.

Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesiyle kurulan yeni düzen üzerine Cevdet Paşa'nın Şanizade'nin eleştirilerini[222] tekrarlayan/pekiştiren yorumları vardır. O'na göre, Fenerlilerin en nihai emelleri voyvodalık makamına ulaşmaktı. Dört ailenin dışında kalanların elinden bu hayalin alınmış olması, kendilerini mağdur görerek Osmanlı Devleti'nin aleyhine olacak şekilde fitne ve nifak odaklarına meyl etmelerine neden olmuştu. Rum isyanını organize eden Filik-i Eterya için çalışmaya başlamışlardı[223]. 1821 Rum İsyanı patlak verdiğinde, sadece bu küskün Fenerli zümrenin değil aynı zamanda Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesiyle geniş imtiyazlar edinen dört ailenin de isyancılarla yakın irtibat içerisinde bulundukları tespit edilmiş ve böylelikle Halet Efendi'nin gayretleriyle çıkarılan Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesi rafa kalkmıştı[224]. Devletin en fazla güvendiği ve hususi kanunname ile haklarını güvence altına aldığı ailelerin isyancılarla iltisakı dolayısıyla Fenerliler arasından artık güvenilir kimse kalmadığı açık bir şekilde anlaşılmıştı. İsyanın getirdiği olağanüstü şartları yönetmek üzere, Eflak ve Boğdan'ın baş boyarlarından Grigori Gika (Gregory Ghika) Eflak'a, Ioan Sturdza ise Boğdan'a tayin edildiler. Rum İsyanı'nın Eflak ve Boğdan'a getirdiği karmaşa sonlandırıldığında voyvodalar yerli boyarlar arasından seçilmeye başlandı ve Fenerli voyvodalar dönemi böylelikle kapanmış oldu[225].

Yerli boyarlar arasından seçilen voyvodaların tayinleri esnasında Fenerlilerde olduğu gibi kapsamlı teşrifat merasimleri uygulanmadı. Bunun yerine hızlı bir şekilde sadrazamın huzuruna çıkarıldılar. Kahveler içildi, ikramlar yapıldı ve

---

külliyen ağyârın fesâdından halâs oldular" ifadeleriyle kanunnameden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. **HAT.**, nr. 40641.

[222] Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, (haz. Ziya Yılmazer), II, İstanbul 2008, s. 1036-1037.

[223] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, İstanbul 1309, s. 96.

[224] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 80-4, s. 332; Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesi'nin mimarı, devrin muktedir devlet adamı Halet Efendi'ydi. Rum isyanı çıktığında Fenerli ailelerin isyana doğrudan katıldıklarının anlaşılması, Halet Efendi'yi rakipleri karşısında oldukça zor durumda bırakmış ve idamıyla sonlanan olaylar silsilesinin başlangıcını teşkil etmişti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, s. 243 vd.

[225] Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, **Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleriyle) 1237-1241/1821-1826**, (haz. Ziya Yılmazer), İstanbul 2000, s. 113.

ardından hilatlarıyla kukaları Silistre'de, Vali Mehmed Selim Paşa tarafından giydirildi. Voyvodalar, görev yerlerine Eflak Baş Beşlü Ağası Hasan Bey'in 2000 nefer ve Boğdan Baş Beşlü Ağası Eyüb Ağa'nın 1000 neferden oluşan beşlü birliklerinin koruması altında gönderildiler[226]. Yerli voyvodaların teşrifatlarında farklılık görülmesinde voyvodaların saygınlığına gölge düşürmekten ziyade güvenlik kaygılarından dolayı böyle bir uygulamaya gidilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bir arşiv kaydına yansıdığında göre, voyvodalara hilat ve kuka giydirme merasimi esnasında pek çok Rum kendilerinin yakınları olduğu gerekçesiyle Bükreş ve Yaş'a gitmek isteyecekti. Dolayısıyla Rumların Eflak ve Boğdan'a girişlerinin engellenmesi ve beşlü neferleri dolayısıyla yeniçerilerin istekte bulunmalarına fırsat verilmemesi için yeni voyvodaların merasimlerinin Silistre'de yapılması uygun görülmüştür[227].

1821'den sonra voyvoda tayinleri, Eflak ve Boğdan'a Fenerli voyvodalardan önceki eski kanunlar kapsamında yapılacaktı. Buna göre, her iki memleketin boyarları voyvodalık mansıbı için halk tarafından da kabul görmüş, liyakatli yerli boyarlardan birini belirleyip bu kişi divandaki boyarlar tarafından İstanbul'a arz edilecekti. Osmanlı Devleti ise uygun gördüğü kimseyi voyvoda atayacaktı. Eğer adayların hiçbiri, Osmanlı Devleti tarafından uygun görülmezse o zaman Rusya ile görüşülecek ve gerekli inceleme yapıldıktan sonra divan boyarlarına yeni bir adayın belirlenmesi tavsiye edilecekti. Voyvodaların görev süreleri tayin edildikdileri gün itibariyle yedi yıl ile sınırlandırılmıştır. Bu süre dolmadan azlolunmamaları güvence altına alınmıştır. Eğer görevlerinin başındayken herhangi bir suçları görülürse, Osmanlı Devleti durumu Rusya elçisine bildirilcekti. Voyvoda hakkındaki iddialar araştırıldıktan sonra, suçu sübut ederse o zaman sürenin dolup dolmadığı dikkate alınmaksızın görevden alınacaktı. Osmanlı Devleti ve Rusya'nın

[226] BOA, **HAT.**, nr. 45445 A; **HAT.**, nr. 45446; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XII, İstanbul 1309, s. 45; Mihail Guboğlu, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Bab-ı Ali ile Münasebetleri", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, 1, Ankara 1967, s. 61; Eskisi kadar görkemli ve şaşaalı olmamakla birlikte Gika ve Sturdza İstanbul'da Sadrazam, Reisülküttap ve Çavuşbaşı'nı ziyaret etmişlerdir. Sonrasında voyvoda tayin edildiklerini bildiren beratlarını teslim almışlardır bkz. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, İstanbul 2012, s. 187.

[227] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 82-6, s. 17; BOA, **HAT.**, nr. 45723.

memnun olduğu voyvodanın yeniden atanması Eflak ve Boğdan Divanları tarafından talep edilirse yedi yıl süreyle tekrar göreve getirilebileceklerdi[228].

Voyvodalardan herhangi biri, yaşlılık, hastalık veya başka bir nedenle yedi yıllık süre tamamlanmadan görevinden ayrılma talebinde bulunursa Osmanlı Devleti ve Rusya tarafından kabul gördüğü takdirde azlolunucaktı. Görevden alınan veya bu gerekçelerle istifa eden kişinin voyvodalık rütbesi ve kazandığı payeler düşmekteydi. Devlet menfaatleriyle örtüşmeyen faaliyetlerde bulunmamak şartıyla, yeniden boyarlar arasına katılabilirlerdi. Bununla beraber, tekrar divan üyeliğine getirilmeleri, herhangi bir görevde istihdam edilmeleri veya ikinci kez voyvodalığa getirilmeleri kabul edilmemekteydi. Azledilen veya görevinden istifa eden voyvodaların çocukları ise boyar payesine haiz olarak herhangi bir makamda istihdam edilebilecekti. Voyvodanın azli, istifası veya vefat etmesi durumlarında halefi tayin edilene kadar, hükümet işleri divan boyarları tarafından belirlenerek tayin edilecek kaymakam (vekil) tarafından yürütülecekti. Eflak ve Boğdan voyvodaları, ülkelerindeki vergileri divandaki boyarlarla birlikte belirleyeceklerdi. Voyvodalar vergilerle ilgili nizamın icrasını, büyük bir dikkatle takip etmekle mükkelleftiler. 1826 Akkerman Antlaşması'yla güvence altına alınmış olan Memleketeyn imtiyazlarının korunması ve taahhüd edilen şartların icrası hususlarında Rusya elçisi konsoloslar aracılığıyla görüş bildirebilirdi ve voyvoda da bu görüşleri dikkate almak durumundaydı[229].

a. Eflak ve Boğdan Divanlarında Voyvoda Seçimleri

1826 Akkerman Antlaşması, Eflak ve Boğdan voyvodalarının geniş bir mutabakat sağlanması koşuluyla boyarlar tarafından seçilmelerini tasdik etmişti[230]. 1829 Edirne Antlaşması'nda ise yine aynı şartlar tekrarlanmış ve ek olarak voyvodaların görev sürelerindeki 7 yıl sınırlaması kaldırılmıştı. Edirne Antlaşması'nın şartları uyarınca, savaş tazminatı ödenene kadar Eflak ve Boğdan'dan Osmanlı Devleti'nin çekilmiş olması (1828-1834), Rusya'ya geniş bir

[228] BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 41; Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, I, İstanbul 1999, s. 160-161.
[229] BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 41; **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı Devletinin Rusya ve Devletlerle Yaptığı [Mükalemeler]**, TTK, nr. Y/522, vr. 49a-50a; Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, I, s. 161.
[230] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 83-1, s. 220.

etkinlik alanı açtı. Rusların gözetiminde hazırlanan Regulamentul Organic/Memleketeyn Nizamnamesi isimli düzenleme voyvodaların seçilmesi ve iş başına getirilmeleri hususuna açıklık getirebilecek detayları içermektedir. Bu tüzüğe göre; Eflak'taki seçimlerin uygulanmasını tarif eden kısım 20 maddeden, Boğdan'daki ise 21 maddeden ibaretti. Romenlerin lider seçiminde gelenekselleşmiş kanunlarla örtüşür biçimde Eflak halkını yönetecek olan voyvodanın belirlenmesi genel meclisin iradesine bırakılmıştır. Genel meclis, Eflak'ta 190 kişiden ibarettir. Bu 190 kişi şu zümrelerden meydana gelir: İlk olarak metropolit, ikincisi Rimnik, Boze (Buzau), ve Argiş kazalarından üçer piskopos, en yüksek dereceli en düşüğüne kadar toplam 159 boyar ve 27 esnaf temsilcisinden oluşmaktadır[231]. Boğdan'da ise yine metropolit başta olmak üzere, vilayet ve kazaların temsilcileriyle akademideki üyelerden toplam 132 meclis üyesi bulunmaktaydı[232]. Eflak'ta, voyvodalık makamı boşaldığı takdirde hemen üç kaymakam hükümet işlerini yürütmeye başlayacaktı. Bu kaymakamlardan biri Divan Nazırı bulunan boyar, diğeri iç işlerinden sorumlu boyar ve sonuncusu ise adli işleri yürütmekle yükümlü Logofet Boyar'dı. Boğdan'da ise üç kaymakamın belirlenmesi, metropolitin divanı toplantıya çağırmasıyla gerçekleşecekti[233].

1832 yılında çalışmaları tamamlanan nizamnameye göre, Boğdan voyvodalarının göreve getirilmeleri için Boğdan'da doğması, babasının Boğdan'ın yerlilerinden olması, soyluluğunu en azından dedesinden (babanın babası) tevarüs etmesi ve 40 yaşını doldurmuş olması şart koşulmuştu. Yalınızca Büyük Logofet, Büyük Vornik, Hetman ve Vestiar rütbelerine sahip olan veya bu rütbelere karşılık gelen dereceye sahip en yetenekli kimseler arasından voyvoda seçilebilecekti. İş başındaki voyvoda öldüğünde, istifa ettiğinde veya diğer nedenlerden dolayı görevinden uzaklaştırıldığında, en büyük oğlu voyvoda olarak kabul edilecekti. Oğulun voyvodalığını meşrulaştırmak için oy çoğunluğunun sağlandığı seçimler yapılacak ve diğer gerekli prosedürler yerine getirilecekti[234]. Kaymakamlar Olağanüstü Genel Kurul'un üyesi olabileceklerdi. Her biri rütbesinden ve sahip

[231] BOA, **A.{DVNSNZAMd.**, nr. 38-36, s. 1; **Regulations for the Danbuian Principalities**, 1830, London 1878, s. 1.
[232] **Regulations for the Danbuian Principalities**. 1830, s. 1.
[233] BOA, **A.{DVNSNZAMd.**, nr. 38-36, s. 143-144.
[234] **British and Foreign State Papers 1843-1844**, XXXII, London 1859, s. 595.

oldukları niteliklerinden doğan haklarına göre ya voyvoda seçiminde oy kullanabilecekler ya da voyvodalık için aday olarak kendi faaliyetlerini yürütebileceklerdi. Seçimlerde Olağan Üstü Genel Kurul'un başkanlığını metropolit üstlenecekti. Hastalık ya da başka engellerden dolayı metropolit bu görevi yerine getiremediği takdirde, Romano Psikopos'u vekâlet edecekti[235].

Olağanüstü Genel Kurul başkanı, birisi sekterlik görevi yapan toplam dört boyarın/vekilin yardımını alacaktı. Vekiller başta olmak üzere genel kurulu oluşturan farklı kesimlere mensup üyeler, hiçbir baskı ve önyargı olmadan voyvoda adayının niteliklerini göz önünde bulundurarak seçimlerini yapacaklardı. Olağanüstü Genel Kurul başkanına yardımcı olan milletvekili, her bir üyeyi ünvanları ve rütbelerinin üstünlüğüne göre doğrulamaktan sorumlu tutulmuştu. Üyelerin meşruluğu belirlenirken, başkan kabulünü ilan edecek ve sekreter bunları kaydedecekti. Metropolitle iki piskopos ve Olağan Üstü Genel Kurul'un tüm üyeleri, kiliseye gidecekler ve burada dini bir tören düzenlenecekti. Ayin tamamlandıktan sonra metropolit kurulun toplanma amacının önemini tekrardan hatırlatacaktı. Ardından yüksek ve anlaşılır bir sesle şu yemini okuyacaktı: *"Seçimimi yaparken kişisel çıkarlarımı veya başkalarının menfaatini göz önünde bulundurmayacağıma yemin ederim."* Ardından, her üye[236] kutsal kitap üzerine el basarak *"yemin ederim"* lafzını yüksek sesle söyleyecekti. Yemin edildikten sonra, başkanın seçilecek voyvoda ve adayların listesini vereceği salona geri dönülecekti. Adayların her biri rütbelerin üstünlüğüne uygun olarak çağırılacaktı. Her aday için düzenlenmiş olan oy pusulaları siyah ve beyaz renkli olmak üzere iki taneydi. Metropolit her bir seçmene bu pusulalardan verecekti. Oyların kullanılması için çağrı yapıldığında üye, oy pusulalarından birini oy sandığına, diğerini ise masanın üzerine yerleştirilmiş kapalı bir vazoya atacaktı[237].

Oylama gizli yapılacak ve hiçbir üye oyunun görünmesine izin vermeyecekti. Bütün üyeler oturacaklar ve sadece metropolitin oy vermek için çağırdığı üyeler ayağa kalkabilecekti. Metropolit, oyları sayan görevlilerle birlikte

---

[235] Paul Negulescu, George Alexianu, **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldevi**, I, Bucureşti 1944, s. 178; **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 596.
[236] Paul Negulescu, George Alexianu, **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldevi**, s. 178.
[237] **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 596.

salonda tüm meclisin kendilerini görebileceği bir yere yerleşecekti. Sayım başladığında, her bir aday için verilmiş olan siyah ve beyaz oy pusulalarındaki sonuçlar, sayım görevlisi tarafından açık ve anlaşılır bir ses tonuyla okunacak ve sekreter tarafından kayıt altına alınacaktı. Tüm adayların oylaması bittikten sonra, ortaya çıkan sonuç kaydedilecek ve metropolit ile oy sayım memuru tarafından imzalanacaktı. Neticede, iki veya daha fazla aday aynı oyu aldığı takdirde ikinci tur oylama yapılacaktı. Beyaz pusulalarda ismi en fazla geçen aday voyvoda olacaktı. Kesinleşen sonuçlar, sonra metropolit tarafından kayıt defterine yazılarak söz konusu sonuç evrakı metropolit, psikoposlar ve sayım memurları tarafından imzalanacaktı. Akabinde, voyvoda seçilen kişi ilan edilerek sonuçlarla ilgili dökümanlar geçici hükümete iletilecekti. Voyvoda seçimi sonlandığında Olağan Üstü Genel Meclis üyeleri, arz-ı mazharı imzalayacak ve aynı oturumda Bâbıâli'nin seçimi onaylamasını telep edeceklerdi. Sadece voyvodanın seçimi için toplanan Olağanüstü Genel Meclis başka bir sorumluluk üstlenmeyecekti. Her bir üye meclis dağılmadan önce seçmen unvanlarını metropolide devredecek ve metropolit bunları metropolitliğin arşivine kaldırdıktan sonra Olağan Üstü Genel Meclis'in feshedildiğini ilan edecekti[238].

Mevcut voyvodanın görevden alınması münasebetiyle geçici süreyle tayin edilen kaymakamların yeni voyvodalar tarafından göreve getirildikleri anlaşılmaktadır[239]. Kaymakamlar, hükümet merkezlerindeki (Bükreş ve Yaş) resmi tören yapılana kadar seçilen voyvodanın sahip oldukları yetkileri kullanırlardı. Yaklaşık iki ay süren bu zaman diliminde, kaymakamın kullandığı yetkiler arasında yüksek rütbeli görevlileri değiştirme veya mevcutları devam ettirme gibi hususlar vardı. Yapacağı tüm düzenlemeler yeni voyvodanın isteği kapsamındaydı. Yine bu

---

[238] Paul Negulescu, George Alexianu, **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldevi**, s. 179; **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 596-597.

[239] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 80-4, s. 250; BOA, **HAT.**, nr. 10341; **HAT.**, nr. 10341 A; Voyvoda'ya vekalet edecek olan bu kimselerin yine voyvodanın tavsiyesi üzerine Bâbıâli tarafından devlete yararlı hizmeti olup olmayacağı konusunda araştırması yapıldıktan sonra *"dirayetkâr ve sadakatşi'âr"* olduğu kanaati oluştuğunda kaymakam tayin edildiklerini gösteren kayıtlar vardır. Örnek teşkil etmesi bakımından Yorgaki'nin Eflak kaymakamı tayin edilmesi için bkz. BOA, **A.{MKT.,** nr. 1116-86; 1821 Rum İsyanı'ndan dolayı ortaya çıkan olağan üstü koşullardan dolayı Boğdan'a kaymakam tayin edilen Stefan'a Boğdan'ın yerli papazları, boyarları ve önde gelen kimseleri huzurunda Yaş'ta hilat giydirilerek taltif edilmiş ve kaymakamların ikametgahı olan metropolidhaneye gönderilmişti (**HAT.**, nr. 45958 A).

kapsamda yalnızca adli işlemlerin yönetimiyle ilgili konularda ve mevcut davalarla ilgili müdahalede bulunmayabilirdi[240]. 1831 yılındaki düzenlemeye göre, voyvodaya görevlerini devrederken yönetimleri ve devlet fonlarının kullanımı hakkında rapor düzenlemek zorundaydı[241].

b. Protokolde Voyvodalar, Yükümlülükleri ve Mazuliyetleri

Voyvoda'nın tayini münasebetiyle düzenlenecek olan törenin ciddiyeti, arşivlerdeki kayıtlarla ve geçmişte yapılan uygulamalarla bağdaşacak biçimde belirlenirdi. Bu törenler, yöneticiyi tebaası nazarında meşru kılması ve voyvodanın Osmanlı Devleti'ne bağlılığını sunması için benzersiz birer araçtı. Sadrazam veya yüksek dereceli paşalar için düzenlenen merasimler gibi görkemli olan törenler, voyvodaların *"hâiz-i izz ü mefharet olmaları"* için[242] oldukça sıkı tutulan protokol kuralları çerçevesinde, belli bir plan ve program dâhilinde organize edilirdi. Voyvodalar ve maiyyetindekilerin sarayda karşılanış biçimleri ve saraydan ayrılıncaya kadar geçen sürede görmüş oldukları hiyerarşik düzen, tevdi edilen görevin karşılığı olarak beklenen yararlılığı tüm detaylarıyla sembolize edecek şekilde ayarlanmaktaydı.

Voyvodalar, Bükreş ve Yaş'taki makam koltuklarına oturana kadar icra edilen törenler silsilesinin ilki İstanbul'da gerçekleştirilirdi. Tayin merasimi için voyvodalar İstanbul'a geldiklerinde, maiyetlerine iki nefer divan çavuşu tahsis edilir ve voyodalar İstanbul'dan ayrılana kadar çavuşlar onlara eşlik ederlerdi[243]. Voyvoda sadaretten gönderilen davetçinin klavuzluğunda Topkapı Sarayı'na getirilirdi. Eskiden belirlenmiş ritüeller kapsamında uygulanagelen kurallara göre, voyvodaya bakımlı bir at tahsis edilirdi. Topkapı Sarayı'na ulaşan voyvoda, binek taşında atından inerdi. Teşrifat kesedarı tarafından sadrazamın huzuruna çıkarılır ve orada teşrifatî efendi marifetiyle hil'at[244] giydirilirdi. Merasim düzenine göre, hil'atten

---

[240] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, London 1826, s. 287

[241] Paul Negulescu, George Alexianu, **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldevi**, s. 180; **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 598.

[242] Halil Nuri Bey, **Nuri Tarihi,** (haz. Seydi Vakkas Toprak), Ankara 2015, s. 432.

[243] Murat Uluskan, **Divân-ı Hümâyun Çavuşları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2004, s. 52.

[244] Osmanlılar'da hil'at giydirme geleneği, hanedanın meşruiyetini ve ona bağlılığı sembolize ederdi. Göreve getirilmeye layık görülen kimseler, padişaha bağlılıklarının karşılığında hil'at giydirilerek,

sonra kukaları giydirilen[245] voyvodaların padişahın huzuruna çıkması için izin istenirdi[246]. Kendilerine hakimiyet alametlerini simgeleyen tabl ve alemin verilmesiyle sonlanan İstanbul törenlerinin, ortalama üç gün sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu süre zarfında, voyvoda ve maiyetindeki boyarlar, İstanbul'da Osmanlı Devleti'nin üst kademe yönetici elitleriyle kahveler içer, yemekler yerdi. Christine Philliou'nun renkli anlatımında ifadesini bulduğu şekliyle, bu kahve ve yemek organizasyonları, Eflak ve Boğdan voyvodalarına gelecekte birlikte çalışacakları Osmanlı devlet adamlarıyla yakınlaşma ve işbirliğini güçlendirme fırsatını sunmaktaydı[247]. İstanbul'daki bir diğer önemli ziyaret, patrikliğe yapılırdı. Yeni voyvoda burada patriğin duasını alırdı[248].

İstanbul'daki törenler tamamlandıktan sonra voyvoda tayin edilen kimsenin görev yerine sağ salim ulaşması, yolculuk esnasında kendisinin ve maiyyetindekilerin konaklama başta olmak üzere sair ihtiyaçlarının temin edilmesi için mübaşir tayin edilirdi[249]. Voyvoda İstanbul'dan yola çıktığında kendisine bir paşayı onurlandıran tüm payeler verilmiş olurdu. Divan-ı Hümayun'dan kapıcıbaşıyla birlikte ayrılır ve voyvoda kendi hükümet merkezine ulaşana kadar kapıcıbaşı ona eşlik ederdi[250]. Voyvodanın yolculuktaki ilk mola yeri İstanbul'da

---

takdir, taltif, tebrik ve teşvik edilirdi. Osmanlı Devleti'ndeki hil'at uygulaması hakkında detayılı bilgi için bkz. Filiz Karaca, "Hil'at (Osmanlılar'da Hil'at)", **DİA**, XVIII, İstanbul 1998, s. 25-27.

[245] Klasik dönem uygulamasında kuka, yeniçeri kumandanlarından Muhzır Ağa tarafından voyvodanın başına yerleştirilmekteydi bkz. M. Tayyip Gökbilgin, "La Structure des Relations Turco-Roumaines et des Raisons de Certains Hüküms, Fermans, Berats et des Ordres des Sultan Adresses aux Princes de la Modavie et de la Valachie aux XVIe et XVIIe Siecles", s. 767.

[246] BOA, **A.d.**, nr. 452, vr. 3b; BOA, **A.{AMD.**, nr. 12-29; BOA, **HAT.**, nr. 5530; **HAT.**, nr. 7850; **Mecmû'â-yı Telhisât**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nr. K 0437, vr. 2b; 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Rusya'ya esir düşen Boğdan Voyvodası Kalimakizade İskerlet, her iki devlet arasında anlaşmaya varılıp Boğdan'a yeniden voyvoda tayin edilmesi lüzumuna binaen Boğdan voyvodalığına esir olduğu halde atanmıştır. Voyvodalık görevini devralması için düzenlenen merasim ve törenlere esir olması hasebiyle katılamayan İskerlet'in yerine Kapı Kethüdası, İstanbul'da kuka ve hilat giymiş, İskerlet'in ise bir an önce görevine başlaması Bâbıâli tarafından istenmişti (**HAT.**, nr. 45377; **HAT.**, nr. 43777A); 1806'da başlayan Osmanlı Rus savaşı arefesinde görevden alınıp yeniden iş başına getirilen Kostantin İpsilanti voyvoda İstanbul'da bulunmadığı için Kapı Kethüdasına hilat giydirilmişti (**HAT.**, nr. 5896).

[247] Christine Philiou, "Communities on the Verge: Unraveling the Phanariot Ascendancy in Ottoman Governance", **Comparative Studies in Society and History**, LI/1, (January 2009), s. 161-163.

[248] Viorel Panaite, "Power Relationships in the Ottoman Empire Sultans and the Tribute Paying Princes of Wallachia and Moldavia (16th-18th centuries)", s. 66-68.

[249] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 80-4, s. 252; BOA, **AE.SSLM.III.**, nr. 344-19840.

[250] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Ankara 1988, s. 405; Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 292; 1795 yılında Boğdan voyvodası değiştirilmişti. Yeni

Avasköy'dü. Burada çadırını ayarlar ve geçirdiği üç gün içerisinde yolculuğun kusursuz geçmesi için hazırlıklarını tamamlardı. Çağdaş kaynaklarda nakledilen bilgilere göre, voyvodanın maiyetinde 200 silahlı Arnavut askeri bulunurdu. Rum ritüellerinin gereği olarak voyvodanın yanında bulunan diğer 300 kişi ise voyvodanın hane halkı ve boyarlardan oluşmaktaydı. Bu seyahat sık sık molalar verilerek tamamlanırdı. Voyvodaya konakçı adındaki başka bir boyar eşlik ederdi. Diğer resmi törenlerde beraberindeki her bir gruba voyvodanın yürürlüğe koyacağı uygulamaların duyurusu yapılırdı. Voyvoda yüksek görevliler için hazırlanmış sofraya başpiskoposu çağırırdı. Onun beraberindekilerin yiyecekleri kendilerinin ve birliklerinin konaklayacakları yerler ayarlanırdı. Bu süreçte yapılan harcamalar Eflak ve Boğdan'da mukim Rumlar tarafından finanse edilirdi. Voyvoda İstanbul'dan ayrıldıktan sonra, 25-30 gün süren yolculuğu tamamlayıp görev mahalline ulaşır ve memlekete girdiğinde bir tören alayı ile karşılanırdı. Burada metropolit, piskoposlar, gumenoslar ülkedeki boyarlar ve toplumun tüm kesimlerinden oluşan toplam iki bin kişilik grup karşısında beratlarını açıp okurlardı. Voyvodalar orada bulunanların tamamına Osmanlı Devleti'ne bağlılık ve itaatini bu vesileyle duyurmuş olurlardı. Memlekette düzen ve asayişin sağlanması, adaletin tesisi ve refahın artırılması gibi konuları muhtevi bir konuşma metniyle haziruna burada hitap edilirdi.

Voyvoda başkente girerken onu yargıçlar, boyarlar ve ülkenin askerleri tarafından takip ederdi. Kendisi ve tüm maiyyeti hakkında neler konuşulduğundan haberdar olmak için gayret gösterirdi[251]. Voyvoda sarayına girmeden önce katedrale yaklaşır ve başpiskopostan birçok hayır dualar alırdı. 1832 düzenlemelerine göre Boğdan'da taç giyme töreni, geçmişteki uygulamalara uygun olarak Aziz Nikolas'ın eski katedralinde düzenlenecekti. Tören esnasında voyvoda, kutsal yağı sürecek ve elini İncil üzerine koyarak şu yemini edecekti: *"Boğdan'ın yasalarına ve (1832) nizamnamesine göre oluşturulan kurumları tam anlamıyla koruyup gözeteceğime kutsal üçlü adına yemin ederim"*[252]. Dini motiflerle süslenerek tebaa nazarında

---

voyvodayı Yaş'a götürmek ve makamına yerleştirmek üzere dergah-ı ali kapıcıbaşılarından El-Hac Salih Ağa mihmandar olarak görevlendirilmişti. Halil Nuri Bey, **Nuri Tarihi**, s. 215.

[251] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 292; **HAT.**, nr. 41093; **HAT.**, nr. 41197 E; **HAT.**, nr. 24.

[252] Paul Negulescu, George Alexianu, **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldevi**, s. 180; **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 598.

voyvodayı meşru kılmayı hedefleyen ve Dimtiri Kantemir'in[253] anlatımına yansıyan geleneksel uygulamalardan pek fazla ayrışmayan merasimlerin sonunda din adamları, alışılmış gösterileri hızlandırır ve nihayetinde voyvodanın gerçek saltanatı başlardı.

Beylik payesini alan voyvoda, ilk olarak kendisine sadakat ve bağlılıkla faaliyetlerini sürdüren boyarları bir araya toplar, divanı oluşturur ve çalışmalara başlardı[254]. İlk meclis toplantısında divan efendisi, voyvodanın atanma sürecini ve yetkilerini içeren fermanı okurdu[255]. Hemen ardından voyvoda, halkının refah ve mutluluğunu sağlayacağına dair söz verdiğini bildiren bir konuşma yapardı. Bu konuşmanın akabinde voyvoda, izleyeceği politikalara ve yönetim anlayışına uygun yüksek dereceli görevlileri tayin ederdi[256]. Resmi anlatıya göre iç işlerinde tam özerk oldukları vurgulanan voyvodalar[257], bu özerkliğin gereği olarak kendi yönetim kadrolarını oluşturmak için tüm birimlere dilediği gibi atamalar yapabilirdi[258]. Ancak uygulama aşamasında voyvodaların kesin kurallarla Babaıli'ye karşı sorumlu olmaları, resmi anlatıda varolan tam özerklik yetkisini sorgulanır kılmaktadır[259].

Eflak ve Boğdan reayası yeni voyvodanın saygınlığını tanırlardı. Geniş yetkilerle donatılmış olan voyvoda, boyarlar ve reaya üzerinde en fazla nüfuza sahip olan kişiydi[260]. Her ne kadar yasalarla voyvodalar bu kadar geniş yetkilerle donatılmış olsalar da voyvodanın boyarlarla uyumlu bir şekilde çalışması, Eflak ve Boğdan ahalisinin refah ve huzurlarının temin edilmesi konularına Osmanlı Devleti

---

[253] Voyvodalara uygulanan eski protokol düzeni için bkz. Dimitri Kantemir, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, I, s. 499-503.,

[254] BOA, **HAT.**, nr. 45895.

[255] Petre Strihan, "Divan-Effendi în Ţara Românească şi Moldova în secolele XVII-XIX", **Studii Revista de Istorie**, XXI/5, Bucuresti 1968, s. 884.

[256] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 293.

[257] Mihai Maxim," Voyvoda", s. 128.

[258] Voyvodaların bu anlamda yetkili olduklarını vurgulayan II. Mahmud'un hatt-ı hümayunu için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45874.

[259] Voyvodalar yaptıkları icraatlerle ilgili İstanbul'u bilgilendirirlerdi. Osmanlı Devleti'nin voyvodalar üzerinde uyguladığı sıkı denetim *"re'âyâ fukarâsı ile hüsn-i sülûk ve ülfet ve himâyet ve sıyânetleri"* şeklinde formüle edilmişti. Pek çok arşiv vesikasına yansıyan bu formülün bir örneği için bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 27-82.

[260] Boyarlık payesini alan kimseler, idarenin genel işleyişini etkileyecek derecede zararlı faaliyetlerde bulunurlarsa o zaman durum Osmanlı Devleti'ne intikal ederdi. Bu nedenden dolayı boyarlık payelerini kaybetme durumuyla karşı karşıya kalındığı arşiv belgelelerine de yansımıştır bkz. BOA, **C.HR**., nr. 111-5519; BOA, **C.MTZ.**, 20-983; Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 287.

hususiyle dikkat ederdi[261]. Voyvodalar üzerinde mesnetsiz iddia ve iftiraların kaynağı olan bazı uygulamaların kaldırılmış olması, Osmanlı Devleti'nin buralarda kurup gözettiği hassas dengeyi açıklamak için iyi bir örnek niteliğindedir. 1206/1791 kanunnamesi uyarınca voyvodalar veya voyvodalık talebinde bulunanlar artık Eflak ve Boğdan'da emlak sahibi olamayacaklardı. Voyvodaların her iki memlekette sahip oldukları emlak yüzünden pek çok dedikodu çıkıp ihtilaflara sebep olduğundan, görevi başında olan voyvodaların gayrimenkulleri var ise Eflak ve Boğdan'lılara satışını gerçekleştirerek bu tür varlıklarıyla alakalarını kesecek olmalarına dair kanuna eklenen madde bu bağlamda zikredilmeye değerdir[262].

Eflak ve Boğdan'ın taşra idaresini organize etme konusunda voyvodalar birinci derecede sorumlu kişilerdi. 1774 ve devam eden süreçte Eflak ve Boğdan imtiyazlarını düzenleyen fermanlarda taşra idaresinin kusursuz bir şekilde yürütülmesi için voyvodaların yükümlülükleri sıralanmıştı[263]. Aynı zamanda en yüksek dereceli yargıç olan voyvodalar hukukun işletilmesinden ve adaletin tecelli etmesinden sorumluydular. 1774 fermanına göre voyvodalar, Müslümanlar ve Romenler ile veya doğrudan reayanın birbirleri ile arasında çıkan uzlaşmazlıklarla bizzat ilgileneceklerdi. Müslümanlarla ilgili davaların yürütülmesinde, voyvodaların yanında bulunan divan efendisi ve diğer Müslümanlar davaya taraf olanların aralarını barış yoluyla bulmaya çalışacaklardı. Dava bu usul üzere çözülemediği takdirde, Boğdan halkı için İbrail, Eflak için ise Yergöğü kadısı nihai kararı verecekti. Dava nerede görüşülürse görüşülsün reayanın kesinlikle zarar görmemesi sıkı sıkıya tenbih

---

[261] *"boyarân ile nazikâne ve zarifâne suret[de] mümâşâta ri'âyet ve hüsn-i imtizâc"* etmeleri tavsiye edilmişti. BOA, **HAT.**, nr. 45510 C.

[262] BOA, **HAT.**, nr. 12553; Kanuna her ne kadar bu madde ilave edilmiş olsa da tam anlamıyla riayet edilmediğini gösteren örnekler bulunmaktadır. 1812 yılında Rusya askerleri Eflak'tan çekilirken 3000 kese akçe tutarındaki zahireyi arkalarında bırakmışlardı. 1814 yılına gelindiğinde Eflak gelirlerinden olmak üzere Rusya'dan kalan zahireye tekabül eden borcun 1500 kuruşu ödenmişti. Diğer yarısını ise Karaca Voyvoda toplayıp zimmetine geçirmişti. Karaca Voyvoda firar ettiğinde bu konunun çözülmesi için Bâbıâli'ye müracaat edilmiştir. Karaca Voyvoda'nın Eflak'taki çiftliği satılarak Rusya'ya ve İstanbul'da borçlu olduğu kimselerin alacağının tahsil edilmesi sağlanmıştır. 1791 yılında voyvodaların Eflak ve Boğdan'da mülk edinmelerine getirilen kısıtlamanın ihlali bakımından Karaca Voyvoda'nın çiftliğinin satılması meselesi iyi bir örnek niteliği taşımaktadır. Borcunun karşılığı olarak Eflak'taki çiftliğinin Eflak yasalarına uygun olarak satılmasıyla ilgili yazışmalar için bkz. **HAT.**, nr. 45531; **HAT.**, nr. 45543; **HAT.**, nr. 45544

[263] Voyvodaların taşra idaresini organizasyonları, "Eflak ve Boğdan'ın Merkez Bürokrasisi ve Taşra İdaresinin İşleyişi" başlığını taşıyan kısımda daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

edilmişti[264]. Eflak ve Boğdan'ın muhafazaları için istihdam edilen askerler, geçmişte olduğu gibi voyvodalar ve boyarların müzakereleri neticesinde belirlenecekti[265]. Voyvodalar, manastırların yıllık gelirleri üzerinde hak sahibi değillerdi. Fakat bu kurumların üst düzey yöneticilerini değiştirme yetkileri vardı[266].

İç idarelerinde müesses nizamın korunması ve reayanın yararının gözetilmesiyle sorumlu olan voyvodaların yükümlülükleri, sadece bunlardan ibaret değildi. Osmanlı Devleti'nin bölgede ihtiyaç duyduğu desteğin eksiksiz bir şekilde sağlanmasıyla da mükellef tutulmuşlardı. Eflak ve Boğdan'la ilgili 1774 ve devamında yapılan yasal düzenlemelerden 1826 Akkerman Antlaşması'nın ekindeki senede kadar, Osmanlı Devleti'nin memnuniyeti için voyvodaların sorumlu tutuldukları alanlar tek tek sıralanmıştı. Buna göre; Rumeli tarafındaki kalelerin ihtiyaç duyduğu kereste eskiden olduğu gibi Eflak ve Boğdan'dan temin edilecek ve bina eminlerinin ihtiyaçlarını bildiren temessükleri doğrultusunda belirlenen nakliye ücretleri voyvodalar tarafından karşılanacaktı[267]. İstanbul'un iaşesi için ihtiyaç duyulan küçükbaş hayvanlar, voyvodaların nezaretinde temin edilecekti[268]. Boyarların geçimleri ve refahlarının devamı için voyvodalarla uyumlu bir şekilde çalışmaları, emirlerini dinlemeleri ve Osmanlı Devleti'ne sadık kalmaları şart koşulmuştur[269].

Seferler esnasında voyvodalar, Osmanlı askerlerinin iaşesini teminle mükellef tutulmuşlardı. Bu konuda başarılı olamamaları durumunda görevlerinden alındıkları vakidir[270]. Herhangi bir sefer veya asayişsizlik halinde Eflak ve Boğdan

---

[264] BOA, **MAD.d.**, nr. 6620, s, 9; BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 80-4, s. 6.
[265] BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-11; BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 81-5, s. 109.
[266] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 302.
[267] BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-11; BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 81-5, s. 106.
[268] Küçükbaş hayvan temini konusunda Eflak Voyvodasının Rum ve Arnavutlar arasından seçtiği kimseleri Beylikçibaşı adıyla görevlendirdiği ve onlar aracılığıyla Bâbıâli'nin taleplerine karşılık verdiği anlaşılmaktadır. Ancak, talep edilen koyun sayısı İstanbul'dan açık bir şekilde belirtilmediği zamanlarda voyvoda ve beylikçiler istenilen miktardan fazla hayvanı ucuz fiyattan temin ederek haksız kazanç sağlayıp zimmetlerine geçirdikleri gerekçesiyle 1821 Rum İsyanınından sonra sayıların net olarak bildirilmesi Nikolay Golesku'nın II. Mahmud'a sunduğu arzda dile getirilmiştir bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45522.
[269] BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-11; BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 81-5, s. 107.
[270] Ligor voyvoda sefer esnasında yeterli zahireyi temin edemediği ve Rusya'ya meyli olduğu somut delillerle ispat edildiğinde görevinden alınmıştı. Ahmed Vasıf Efendi, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāyıku'l-Ahbâr'ı 1166-1188/1752-1774 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Nevzat Sağlam), s. 334.

voyvodaları boyarların, itaatten ayrılmamaları, asayişin temini ve üretim faaliyetlerini devam ettirmeleri için onlarla birlikte Memleketeyn'in uygun yerlerine ikametlerini naklettikleri olurdu[271]. Böylesi olağanüstü zamanlarda, Tuna sahilinin Osmanlı tarafında kalan kısmında yani, Niğbolu, Ziştovi ve Rusçuk'tan herhangi birinde Eflak voyvodalarının ikamet ettirildiği görülmektedir[272]. Voyvodalar, Rumeli taraflarında herhangi bir karışıklık çıktığında askerin iaşesinin karşılanmasını temin ederlerdi. 1804 Sırp İsyanı patlak verdiğinde Rumeli Valisi ve Seraskeri İbrahim Paşa'nın maiyetindeki askerlerin iaşelerini karşılamak üzere Boğdan Voyvodası Aleksandr'ın girişimleri, bu bağlamda zikredilebilecek misallerden biridir[273]. Üstün gayretler göstererek bu beklentiyi boşa çıkarmayan voyvodalar mücevher hançer ve samur kürk gibi kıymetli eşyalarla ödüllendirilirdi[274].

Osmanlı Devleti, sınırlardaki istihkamların güçlendirilmesi için de Eflak ve Boğdan voyvodalarının katkılarını beklerdi. Bunlar arasında, bilhassa kalelerin inşa sürecinde ihtiyaç duyulan kerestenin teminini, Eflak tarafında kalan kalelere Eflak voyvodası, Boğdan tarafında kalan kaleler için ise Boğdan vovyodası üstlenirdi[275]. Eflak ve Boğdan voyvodaları filikadan küçük olan ve limanlarda kısa mesafede hafif yüklerin taşımasında kullanılan yelkenli veya kürekli gemilerin yapımında ihtiyaç duyulan malzemeleri temin eder, inşaları için katkıda bulunurdu[276]. İhtiyaç duyulan zahirenin temini noktasında voyvodalar sıkı bir şekilde takip edilmekteydi. Bu anlamda üzerlerine düşen görevi layıkıyla yerine getiremedikleri takdirde ciddi şekilde uyarılırlardı[277]. İstanbul'a sevkedilecek zahireyi reayaya ağır bir yük haline getirmeden tedarik eden voyvodalar, devlet adamları tarafından takdir edilirdi. Özellikle Avrupa'dan haber toplamakla mükellef kılınan voyvodalar, zahire nakliyle birlikte bu işi de hakkıyla yerine getirdiklerinde övgülere ve hediyelere mazhar olabilirlerdi[278].

---

[271] BOA, **AE.SMST.III.**, nr. 88-6610.
[272] BOA, **A.{SKT.**, nr. 101-52; **A.{SKT.**, nr. 82-45, Eflak Voyvodası Aleko'nun ikameti.
[273] BOA, **C.AS.**. nr. 77-3616; **C.AS.**. nr. 477-19889.
[274] Ahmed Vasıf Efendi, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāyıku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Hüseyin Sarıkaya), s. 534.
[275] BOA, **C.AS.**. nr. 1016-44544; BOA, **HAT.**, nr. 51234.
[276] BOA, **C.BH.**, nr. 49-2349.
[277] BOA, **C.BLD.**, nr. 6-273.
[278] BOA, **C.HR**., nr. 84-4174.

Eflak ve Boğdan voyvodaları, bazı resmî olay ve bayramlar vesilesiyle padişaha samur, hermin, kakum, sincap gibi çok pahalı kürkler, yirmi at, yetmiş şahin takdim ederdi. Yine bayramlarda voyvodalar, başkadın efendi ve darüssade ağası gibi seçkin kişilere de samur kürk, maddi değeri yüksek olan çeşitli kumaşlar ve nakit paradan oluşan hediyeler göndermeleri adettendi[279]. Padişaha gönderilen bu hediyeler arasında şahin ve tazı da bulunmaktaydı[280]. 1823 yılında mutad olarak gönderilen şahin ve tazılara ihtiyaç duyulmadığına işaret eden II. Mahmud, bu tür hediyelerin gönderilmemesini tavsiye etmişti[281]. Voyvodaların jestlerini karşılıksız bırakmayan Osmanlı padişahları, genellikle onlara değerli bir at, kumaş ve para gibi in'âmlar verirdi[282]. Padişahların voyvodalara katkılarının bunlarla sınırlı olmadığı, voyvodaların ve beraberindeki hizmetçilerinin ihtiyaçlarının karşılanması için Hazine-i Amire'den maaş tahsis edildiği görümektedir[283]. Aynı zamanda voyvodalara sefer zamanlarındaki masrafları için maaş tahsis edildiği de vakidir. Nitekim 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı esnasında, Boğdan Voyvodası İskerlet'e sefer masrafları için maaş verilmeye başlanması bu bağlamda zikredilebilir[284].

Küçük Kaynarca Antlaşması'nın imzalanmasının ardından her ne kadar Rusya'nın tesiri olsa da Osmanlı Devleti voyvodalar üzerindeki maddi külfetin azaltılmasına dikkat etmiştir. Bu doğrultuda 1198/1784 fermanına göre, süresi dolup yeniden atanan voyvodalardan ibkaiye adıyla tahsil edilen para alınmaması hükme bağlanmıştı. Yeni tayin edilen voyvodalar ise avaid ve cevaiz[285] adı altında tahsil edilen vergiyi ödeyeceklerdi. Bu vergi için gereken maddi kaynağı oluştururken hiçbir şekilde reayadan para talep etmeyecekler, sadece kendi gelirlerinden ödeme gayreti içerisinde olacaklardı. Görevinden alınan veya yeni atanan Osmanlı memur

[279] BOA, **C.SM.**, nr. 1-23.
[280] BOA, **HAT.**, nr. 34614.
[281] BOA, **HAT.**, nr. 33912.
[282] Mihai Maxim," Voyvoda", s. 128.
[283] Boğdan Voyvodası İskerlet Bey'e tahsis edilen 2500 kuruşluk maaş için bkz. BOA, **C.ML.**, nr. 506-20555; BOA, **C.HR**.. nr. 10-451; **C.HR**., nr. 100-4994; **C.HR**., nr. 99-4932; Eflak Voyvodası'nın 2500 kuruşluk maaşı için bkz. **C.ML.**, nr. 494-20092; **C.HR**., nr. 133-6614.
[284] BOA, **C.HR.**, nr. 135-6729.
[285]

ve paşaları da Eflak ve Boğdan voyvodalarından cevaiz, avaid veya diğer isimler altında para veya hediye talebinde bulunamayacaklardı[286].

Yukarıdaki satırlarda da işaret edildiği üzere, Eflak ve Boğdan voyvodaları sadakatle Osmanlı Devleti'ne hizmet etmek ve tebaalarının asayiş, huzur ve refahını sağlamakla yükümlüydüler. 1206/1791 tarihli kanunnamede belirtildiği şekliyle voyvodalar, Eflak ve Boğdan'daki müesses nizamın devamı, her iki memleketin imarları, ahalilerinin refah ve güvenliğini sağlamak en önemli vazifeleriydi. Voyvodanın itidali koruyup, geniş kesimlerin mutabakatını sağlayan yönetim anlayışını devam ettirebildiği sürece, sebepsiz yere voyvodalıktan azline lüzum duyulmayacağı kanunla güvence altına alınmıştı[287].

Uygulamada voyvodaların görevlerinin sonlandırılması aşamasında ne tür gerekçelerin bu duruma zemin hazırladığına dair önemli ipuçları arşiv kayıtları ve devrin vekayinamelerinde çokça bulunmaktadır. Rusya'nın Eflak ve Boğdan işlerine resmen müdahil olmaya başlamasıyla birlikte ise Osmanlı Devleti incelmelerini daha hassas ve titiz bir şekilde yürütmüştür. Belgelere de açıkça yansıdığı şekliyle, Osmanlı Devleti'nin Rusya ile olan ilişkileri göz önünde bulundurarak voyvodayı azletme konusunda itinalı davranma eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır[288]. Ancak voyvodalardan beklenen yararlılığın görülmediği zamanlarda, Osmanlı Devleti'nin değişiklik yapma yoluna gittiği ve hatta idamla sonuçlanan ağır yaptırımları uygulamaktan kaçınmadığı görülmektedir[289]. Voyvoda Ligor'un idamı meselesi bu bağlamda verilebilecek örnekler arasındadır. Yapılan incelemeler neticesinde Ligor, Boğdan'ı Rusya'ya teslim etmek ve Osmanlı Devleti'ne karşı bir ayaklanma çıkarmayı planlamakla suçlanarak azledilmiştir. Yakın çevresi ile yaptığı yazışmalar ve üzerinde çıkan mektup müsveddesi bu iddiayı doğrulamış[290] ve görevinde gösterdiği bu eksikliğin bedelini canıyla ödemiştir[291]. Bununla birlikte yaşlarının

---

[286] BOA, **C.HR**., nr. 81-4002.
[287] BOA, **HAT.**, nr. 12553.
[288] BOA, **HAT.**, nr. 45695.
[289] Ahmed Vasıf Efendi, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāyıku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Hüseyin Sarıkaya), s. 305.
[290] BOA, **A.{AMD.**, nr. 21-5.
[291] Ligor Voyvoda'nın katliyle ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Serap Yılmaz, "Boğdan Voyvodası Ligor Aleksandr Gika'nın Ölümü (1777)", **XII. Türk Tarih Kongresi: Ankara 12-16 Eylül 1994 Konreye Sunulan Bildiriler**, III, Ankara 1999, s. 1009-1016.

ilerlemesi nedeniyle voyvodaların sağlık durumlarının kötüye gittiği ve İstanbul'da rahat bir yaşam sürme arzularını gerekçe göstererek görevden çekilme talepleri de olmuştur[292].

Eflak ve Boğdan voyvodalarının görevlerini devam ettirebilmelerinde boyarlarla kurdukları ilişkilerin ve onlar nezdindeki saygınlıklarının belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Divan Efendisi Nabi Efendi'nin Boğdan Voyvodası Ioan Sturdza'nın boyarlık payeleri ile ilgili yaptığı düzenlemeleri konu alan raporu bu anlamda önemli detaylar sunmaktadır. Nabi Efendi'ye göre kendisi voyvodalık makamını dolduracak soyluluğa yeterince sahip olmadığı halde 1821 Rum İsyanı'ndan sonra Boğdan'a tayin edilen Ioan Sturdza, boyarlar nezdinde gereken itibarı görememişti. Bu durumun pek tabii farkında olan Sturdza, boyarlık rütbesi almaya layık olmayan daha alt tabakadan kimselere boyarlık payesi vermişti. Ioan Sturdza bu sayede, kendisine yeteri kadar saygı duymayan Fenerli voyvodaların atadığı boyarları azınlıkta bırakmayı ve yeni payeler vermek suretiyle boyar sınıfına dâhil ettiği kimseleri kullanarak iktidarını pekiştirmeyi hedeflemişti[293].

Bir voyvoda boyarlarla resmi münasebetlerin dışına çıkarak saygınlığını yitirecek davranışlarla karşılaşıyorsa, o voyvodanın Osmanlı Devleti'nin beklentilerini yerine getiremekte güçlük çekeceği düşünülür, görevinde devam etmesinin sakıncalı olabileceği değerlendirilirdi[294]. Eflak Voyvodası Karaca Nikola örneğinde tezahür ettiği şekliyle, Eflak boyarlarının gayri ciddi davranışlarda bulundukları, hatta ellerinde tütün çubuğu varken voyvodanın yanına girip çıktıkları haber alınmıştı. Karaca Voyvoda'nın boyarlarla kurduğu bu yakın ilişki, onlar üzerindeki yaptırım gücünü ve nüfuzunu azaltmış, Osmanlı Devleti'nin taleplerinin karşılanmasını zorlaştırmış ve gözden düşmesine neden olmuştu. Karaca Voyvoda, Osmanlı Devleti tarafından talep edilen zahire, kereste ve amelenin gönderilmesinde

---

[292] BOA, **HAT.**, nr. 5380; Ahmed Vasıf Efendi, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāyıku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Hüseyin Sarıkaya), s. 41.

[293] BOA, **HAT.**, nr. 45376; Sturdza boyarlık payeleri ile ilgili yaptığı düzenlemeleri İstanbul'a bildirdiği arzuhalinde, fenerli voyvodalar döneminde sayıları hizmetçileri ve yardımcılarıyla birlikte 40.000'e ulaşan boyarları, 1821 isyanı sırasında Osmanlı askerinin yanında duran kimselerle değiştirdiğini ve sayılarını 14.000'e düşürdüğünü bildirmiştir. Boyarlık payesi alınan 24.000 kişiyi de vergi mükellefi yapmak suretiyle gelirlerin artırılacağını gerekçe göstererek yaptığı değişilikleri meşrulaştırmak istemişt (**HAT.**, nr. 45376 C).

[294] BOA, **C.HR**.. nr. 11-535.

umulan yararlılığı gösterememiş ve göreve getirildiği günden beri memleket idaresini ilgilendiren konularda atıl kaldığı gözlemlendiği için azledilmiştir[295]. Bununla birlikte, boyarların voyvoda hakkında Bâbıâli'ye ilettikleri şikayetlerin hemen dikkate alınarak voyvodanın görevinin sonlandırılmadığı da vakidir. Mesela Ligor Voyvoda'nın ilk voyvodalığı esnasında, yönetiminden memnun olmayan boyarlar kendisi hakkında şikayetde bulunmuşlardı. Konu incelendiğinde, Boğdan reayasının Ligor Gika'nın yönetiminden memnun olduğu, Osmanlı Devleti'ne karşı yükümlülüklerini hakkıyla yerine getirdiği anlaşılmıştı. Söz konusu şikâyet, yeni boyarların iç hesaplaşmaları neticesinde ortaya çıkmıştı. Reaya ise voyvodanın görevine devam etmesini talep etmişti[296].

Bir voyvodanın görevden alınması için gereken şartlar oluştuğunda, azil fermanı büyük bir gizlilikle düzenlenir ve hiç kimseye duyurulmadan Baş Psikopos'a gönderilirdi. Azl olayının gizli tutulmasının nedeni, iş başındaki voyvodanın yurt dışına kaçma ihtimalini ortadan kaldırmak ve kendisinden sonraki voyvodaya devredeceği hesaplarda eksiklik olmamasını sağlamaya matuf bir tedbirdi. Baş Psikopos ise azil fermanını alır almaz yerli boyarları toplar ve Büyük Vestiar'ın yönetimindeki hazineden para alamaması ve yurt dışına gidişinin önlenmesini isterdi. Başpiskopos, kaymakamdan gelen haber doğrultusunda kaymakam varmadan mevcut voyvodanın görevden alındığını bildiren fermanı okurdu. Yeni voyvodanın göreve getirildiği bu vesileyle ilan edildikten sonra, başpiskopos ilk olarak konaktaki mefruşatın tamamlanması veya yenilenmesi konusunda bilgi edinirdi. İstanbul'dan yeni voyvodayla birlikte gelen ve sayısı oldukça fazla olan büyük arabalarda taşınan eşyalar ve beraberindeki kimselerin voyvodanın dairesine nasıl yerleştirileceğini planlardı. Yeni voyvodanın bu konudaki talepleri hızlı bir şekilde yerine getirilir ve maiyetindekilerin ihtiyaçları giderilirdi[297].

Voyvoda İstanbul'da gözden düştüğünü öğrenir öğrenmez Büyük Vestiar'ı çağırır ve hazine hakkında bilgi alır, eğer eksiklikler varsa görünürde bunların

[295] BOA, **C.HR**.. nr. 9-444.
[296] BOA, **C.HR**., nr. 99-4904; muhalif boyarların gerçek dışı ithamlarına örnek oluşturması bakımından bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45587.
[297] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 287.

giderilmesini sağlardı[298]. Gelenekselleşmiş ve yerleşik kanunlara göre azledilen voyvodanın uhdesindeki hazine varlıkları kıstelyevm usulü doğrultusunda halefine devredilirdi. Bu kapsamda yeni voyvodanın payına düşen miktar, araştırılır, hesapları yapılır ve temin edilirdi. Ayrıca yeni voyvoda görev mahalline ulaşana kadar hükümet işlerini yürüten kaymakam, hükümet merkezlerine vardığında İstanbul'a akçe gönderir ve yeni voydanın kudretini artıracak ölçüde maddi destekte bulunurdu. Şayet eski voyvoda bu maddi yükümlülüklerin hesabını veremezse, kendi tasarrufunda bulunan emlak ve arazilerin gelirlerinden karşılanmak suretiyle bu hesap kapatılırdı[299]. Görevinden ihanet dolayısıyla uzaklaştırılan, katledilen veya eceliyle vefat eden voyvodaların ardından gelen yeni voyvoda, selefinin borçlarını tespit ettirir ve terekesinden ödenmesini Bâbıâli'ye teklif ederdi[300].

Bâbıâli'nin görevden alma kararı resmi bir şekilde ilan edildikten sonra voyvodanın sarayında kargaşa yaygınlaşırdı. Voyvoda saray mensupları ve hizmetçileri tarafından yalnız bırakılırdı. Bu günlerde voyvoda, yardımcılarının desteği olmadan kendi ayakları üzerinde yürüyebilmeyi tecrübe ederdi. Yerleşmiş kanun ve geleneklere göre Bükreş veya Yaş'ta ikamet etmesi mümkün olmayan voyvoda, artık yurttaşlarının evinde yalnız bir misafirdi. Aileleri başta olmak üzere akrabaları ve kendilerine tabi olan kimselerle birlikte yolda kendilerine güçlük çıkarılmamasını tenbih eden menzil hükümleri yazılarak İstanbul'a dönüş izni verilir[301] ve voyvodanın yolculuğu için yapılacak harcamalar belirlenirdi[302]. Dönüş yolunda yeni voyvoda ile karşılaşmamalarına özen gösterilirdi.

Dönemin bir kaynağında tasvir edildiğine göre, İstanbul'da mazul voyvodanın oturduğu evin perdeleri inikti ve pencerelerinin çoğu kapalıydı. Voyvoda burada, doktorlar ve başpiskoposlar dışında taraftarlarıyla görüşemezdi. Bu yaşam tarzı, voyvoda üzerinde oluşabilecek tüm şüpheleri ve kaygıları yok ederdi. Ayrıldığı

---

[298] Marc Philip Zallony, **a.g.e.**, s. 351-352.
[299] BOA, **AE.SSLM.III.**, nr. 345-19894; Azledilen Aleksandr İpsilati'nin hesapları kıstel-yevm usulüyle halefine devretmesi hususunda yazılan bir emre örnek oluşturması açısından bkz. BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 81-5, s. 52; Boğdan Voyvodası Aleksandr Mavrozi örneğinde hesapların devri için bkz. BOA, **HAT**, nr. 5545.
[300] BOA, **C.HR.**, nr. 120-5961; **C.HR.**, nr. 133-6648.
[301] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 81-5, s. 52-23.
[302] BOA, **A.{AMD.**, nr. 17-23; BOA, **HAT.**, nr. 53069; Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 353.

göreviyle ilgili daha fazla şeyin sorulmayacağı konusunda emin olduktan sonra, kendisini daha fazla güvende hisseden mazul voyvoda tedbirlerini azaltırdı. Fenerli boyarların önde gelenlerinin ziyaretlerini kabul ederdi. Bu ziyaretler, İstanbul'da tehlike yaratabilme potansiyeline sahip olmadığı sürece oldukça keyifli geçerdi ve birlikte planlar yapabilme imkanını sunardı. Bu andan itibaren eski voyvodalar üzerinde nüfuz kurmak için entrikalar yeniden başlar ve dahası yeniden hakimiyet tesis edebilmeleri için kışkırtılırlardı. Serveti, kendini içerisinde bulduğu siyasi kısıtlamalarda ve bu rekabette ona bir konum kazandırırdı[303]. Ancak mazul voyvodaların, Eflak veya Boğdan'daki voyvodanın görevini aksatmasına neden olacak girişimleri zamansız bir şekilde İstanbul'da duyulursa hanelerinden çıkarılarak entrikalarını planladıkları çevrelerle irtibat kurmalarını engellemek üzere sürgün edilmeleri gündeme gelirdi[304].

Mazul voyvodalara, resmi yazışmalarda *"rif'atlü"* elkabı kullanılarak hitap edildiği kaydedilmiştir[305]. Görevlerini hakkıyla tamamlayan voyvodalar ve aileleri padişahın ihsanlarına mazhar olmaya devam ederler ve İstanbul'da kendilerine geniş imtiyazlar sunulurdu. Devlete sadakatle hizmet eden voyvodalar, görevden azledildiklerinde İstanbul'a döner dönmez Bâbıâli'ye davet edilirlerdi. Görev süreleri boyunca gösterdikleri başarılardan dolayı samur kürk giydirilirek onurlandırılırlar ve yalılarında istirihat etmeleri bizzat padişah tarafından talep edilirdi[306]. Bir kimse voyvodalığa getirildiğinde beylik rütbesini alarak rütbenin alametleri olan tuğ ve aleme sahib olurlardı. Bundan dolayı kendileri, çocukları ve yakın çevresindeki 12 kişinin birtakım imtiyazlara sahip oldukları anlaşılmaktadır. Voyvodanın Osmanlı Devleti'ne sadakatle hizmet etmesi ve görevinden alındığında da yine zararlı faaliyetler içerisinde bulunmayarak sadakatini devam ettirmesi, kendisine tanınan imtiyazların her zaman geçerli olmasını sağlardı. Bu imtiyazlar, vergi muafiyeti, giyim-kuşam ve mobilya ihtiyaçlarının karşılanması, rahat ve konforlarının

[303] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 354.
[304] BOA, **A.{MKT.d.**, nr. 1044, s. 14.
[305] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, 112; Osmanlı belgelerindeki elkablar hakkında bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, "Elkab", **DİA**, XI, İstanbul 1995, s. 51-54.
[306] BOA, **HAT.**, nr. 25634.

sağlanması ve kayıklarına binmelerinde herhangi bir engel çıkarılmaması vs. diğer konularda gösterilmesi gereken kolaylıkları kapsıyordu[307].

Osmanlı Devleti'ndeki merasim düzeni kapsamında, Eflak ve Boğdan voyvodalarına saygınlık kazandıracak öğelerin özenle yerleştirilmiş olması ve yerel ritüellerin yerine getirildiği gözlemlenmektedir. Bu sayede, voyvodanın güçlü bir otoriteyi temsil etmesi ve dolayısıyla bölgedeki Osmanlı çıkarlarının muhafazası sağlandığı gibi halkın da refah ve huzuru temin edilmek istenmiştir. Mazuliyet aşamasında ise, tabii olarak Osmanlı Devleti'nin çıkarları gözetilmiştir. Suç teşkil eden hususiyetlerin sübuta ermesine özen gösterildiği ve bölgedeki müesses düzenin devamlılığını sağlamak üzere önlemler alındığı anlaşılmaktadır.

2. Eflak ve Boğdan'ın Merkez Bürokrasisi ve Taşra İdaresinin İşleyişi

Eflak'ta (1831) ve Boğdan'da (1832) yürürlüğe giren nizamnameler, Eflak ve Boğdan'daki yönetimde önemli değişiklikleri kapsamaktadır. Üçüncü bölümde muhtevası incelenen bu nizamname öncesinde Eflak ve Boğdan'daki taşra idaresinin nasıl yürütüldüğü ve merkez bürokrassinin işleyişi bu başlık altında değerlendirilmiştir. Söz konusu dönemle ilgili arşiv vesikalarının ve resmi kayıtların sınırlı olması, voyvodalıkların iç idarelerinin kapsamlı bir şekilde çözümlenmesini güçleştirmekle birlikte, yine de Eflak ve Boğdan'daki müesses düzen hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayacak kayıtlar günümüze ulaşmıştır. Elde mevcut kaynakların birbirleriyle kıyaslanması suretiyle bu başlığın içeriği oluşturulmuştur.

Eflak ve Boğdan'da merkez ve taşra idaresinin işleyişi, zamanın ihtiyaçları doğrultusunda revize edilmiş Roma kanunlarına göre yürütülmekteydi. Eski Roma kanunlarının tamamını bir kodeks haline getiren Bizans imparatorunun adıyla anılan *"Justinian Kanunu"*[308], Eflak voyvodası Mathev Baserab tarafından Romenlerin

[307] BOA, **C.HR.**, nr. 103-5114.

[308] Kamu düzenini, devlet ile ferdin ve ailenin hayatını, vatandaşların birbirleriyle münasebetlerini, ticari ve mülki ilişkilerini düzenleyen Codex Justinianus, kendisinden önceki Roma kanunlarının tamamının Bizanslı hukuk bilginleri tarafından zamanın ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmiş şeklidir. Bu kanunun hazırlanması ve kapsamı ile ilgili genel bilgi için bkz. Georg Ostrogosky, **Bizans Devleti Tarihi**, (çev. Fikret Işıltan), Ankara 2011, s. 69-72. Daha sonraları Boğdan Voyvodası Kallimaki bu kanunu Napolyon'un getirdiği kanunlardan esinlenerek yeniden düzenlemiş ve kendi

geleneklerine uygun olarak düzenlenip yürürlüğe konulmuş ve kısa süre sonra da Boğdan'da tatbik edilmişti[309]. Yasal dayanağını bu kanunlardan alan monarşik düzenin yürütücüsü her iki memlekette de voyvodaydı. Voyvoda, Osmanlı padişahını, önde gelen boyarların oluşturduğu divanı ve senatoyu temsil ederdi. Hükümet merkezleri olan Bükreş (Eflak) ve Yaş'taki (Boğdan) bürokrasinin başında voyvoda bulunurdu. Birebir aynı olmasa da Osmanlı Devleti'ndeki Divan-ı Hümayun'a benzer birer divan teşkilatı Eflak ve Boğdan'da bulunmaktaydı. Resmi kayıtlarda *"Sfatul Domnesc"*[310] adıyla anılan bu kurum için Eflak ve Boğdan'da Osmanlı hâkimiyetinin yerleşmesiyle birlikte XVI. yüzyılın sonlarından itibaren *"Divan"* tabiri daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştı[311]. Voyvodalar geniş imtiyazlar ve yetkiyle donatılmış olmasına rağmen vergi oranlarının tespitinde veya ne ölçüde artırılacağı hususunda divan tarafından denetlenebilmekteydi. Bu konularda nihai karar, divan üyelerinin oy çokluğu ile alınır ve gerekirse voyvodanın kararları yine onların oylarıyla geçersiz kılanabilirdi. Hazine alım ve harcamalarından divan sorumluydu. Yıllık hesap raporlarının divan üyeleri tarafından imzalanması sayesinde bu rapor güvenilir ve muteber hale gelirdi[312].

Her iki memlekette de divanın başkanlığını ruhani kimliğinden dolayı toplumun inançlı kesimlerinde büyük bir itibar sahibi olan *"Başpiskopos"* veya *"Metropolit"* yürütmekteydi. 20 üyeden oluşan divanın üye atamaları voyvoda tarafından yapılırdı. Her yıl yenilenen üye tayinlerinden manevi üstünlüklerinden dolayı divanda daimi bir konum edinmiş olan Metropolitler müstesna tutulmuştu. Divanın en önemli dört üyesi birinci sınıf boyarları oluşturan *"Büyük Vornik (Vornik Mare), Büyük Logofet (Logotheti Mare), Hetman* ve *Büyük Vestiar (Vestiar Mare)"*dır[313]. Büyük Vornik, mahkeme başkanlığını yürüten yüksek dereceli

---

isimiyle (Code Callimache) yayımlamışlardır. Kallimaki yasalarının değerlendirmesi için bkz. Christine M. Philliou, **Biography of an Empire: Governing Ottomans in an Age of Revolution**, London 2011, s. 63-64.

[309] William Wilkinson, **An Account of Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 48-49.

[310] Kurt W. Treptor, Marcel Popa, **Historical Dictioanry of Romania**, London 2000, s. 88-90.

[311] Nicolae Stoicescu, **Sfatul Domnesc şi marii Dregători din Țara Românească şi Moldova (sec. XIV–XV)**, Bucureşti 1968, s. 13-16.

[312] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 346, 352.

[313] Boğdan'daki boyarların teşkilat yapılarını konu alan bir arşiv vesikasında boyarlar, Büyük Boyarlık (Birinci Sınıf), Evsat Boyarlık (İkinci Sınıf) ve Aşağı Boyarlık (Üçüncü Sınıf) olmak üzere tasnif edilmiştir. Birinci sınıfa dahil olan boyarlar divanda, ikinci sınıftakiler taşra idaresinde ve

yargıçtı. Bizans Devlet teşkilatından ilham alınarak tayin edilen Büyük Logofet, boyarlar arasındaki en soylu kimseydi ve memleketin yönetimini üstlenirdi. Aynı zamanda voyvadanın mührünü taşıyan Büyük Logofet, resmi kayıtları tutardı. Hetman orduların başındaki komutan ve Büyük Vestiar ise voyvodalıkların deftardarı/maliye bakanı idi. Her iki memlekette de en yüksek dereceli mansıplara getirilen bu kimseler Eflak ve Boğdan'ın yerlileri arasından seçilirdi. Divanda esas söz sahibi olan bu görevliler dışındaki daha alt rütbeli divan üyelerinin müzakereler yapılırken veya karar alınırken söz hakları yoktu. Yalnızca divanda belirlenen tüm tasarruflara imza atabilirlerdi[314].

Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'ın yönetiminde her ne kadar özerklik prensibini benimsemiş olsa da her iki memleketin divanları üzerinde kontrol, denge ve denetim mekanizmasını işletmekteydi. Bu sistemi uygulamasındaki esas gaye, devletin menfaatlerinin gözetilmesi, bölgeye seyahatlerde bulunan Müslüman tacirlerin emniyetlerinin temin edilmesi ve en önemlisi voyvodanın sürekli kontrol altında tutulmasını sağlamaktı[315]. Denetim ve kontrol mekanizmasının işletilmesi için Eflak ve Boğdan'daki merkez ve taşra teşkilatlarına Müslüman görevliler tayin edilmekteydi. Merkez teşkilatında divan efendisi, taşrada ise beşlü neferleri Osmanlı Devleti'nin bu anlamda menfaatlerini gözeten başlıca görevlilerdi. Müslüman görevliler için tahsis edilen makamlarda onların nüfuzunun yüzeysel kalmasına ve voyvodaya bağlı olmasına, voyvoda azami derecede özen gösterirdi[316].

Dönemin kaynaklarında her ne kadar voyvodanın divan efendisinin nüfuzu altında kalmaması için dikkat edildiği belirtilse de Thornton'un, *"Divan Efendisi'nin büyük bir nüfuza sahip olduğunu ve onun voyvodayı korkutup sindiren varlığının Greklerin zihinlerinde oluşturduğu güçlü etki sarığa gösterilen teslimiyet ve saygının artmasını sağlamaktadır"* ifadeleriyle bu konuda voyvodanın çok başarılı

üçüncü sınıfta yeralanların ise saray idaresinde görevlendirildikleri anlaşılmaktadır. BOA, **HAT.**, nr. 45376 B.

[314] George Castellan, **A History of the Romanians**, s. 44; Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 350.

[315] Divan Efendisi voyvodanın icraatlerini yakından takip eder ve Bâbıâli'yi bilgilendirirdi. Voyvodanın boylarların sayısını usulsüz ve kanunlardaki yerleşik uygulamalarla bağdaşmayacak şekilde artırmasıyla ilgili divan efendisinin Bâbıâli'yi bilgilendirmek üzere yazdığı yazı için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45376 A.

[316] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 290-292.

olamadığına dikkat çekmiştir. Divan efendiliğine voyvodanın hocası veya hocasının oğlunun getirildiği kaynaklarda yer bulmuştur[317]. Bununla birlikte divan efendiliği görevine Divan-ı Hümayun katipleri arasından dürüst, iş bilir, tavrı ve hareketleri tanınan en önemlisi bölgeyle ilgili hukuki kaideler ve eski antlaşmalara vakıf olanlar arasından birinin seçildiği arşiv kayıtlarına yansımıştır[318]. Divan efendileri voyvodaların yönetim uygulamalarını gözlemlerdi. İstanbul'a voyvoda hakkında herhangi bir şikayet ulaştığında söz konusu şikayetin haklılık payının olup olmadığı divan efendisinden bilgi alınmak suretiyle doğrulanırdı[319]. Divan efendisi, İstanbul'a gönderilen resmi raporları yazar, fermanları okur ve tercüme eder, gerektiğinde İstanbul ve Tuna hattındaki Osmanlı istihdamları olan kaleler ile voyvodanın Türkçe yazışmalarını organize ederdi. Divan efendisinin görev ve yetkileri zamanla bu başlık altında temas edildiği üzere protokol ve Müslümanların anlaşmazlıklarını kadıyla birlikte karara bağlayacak şekilde genişlemiştir[320].

Eflak ve Boğdan Divanları, Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi yüksek bir adliye mahkemesiydi. Alt mahkemelerden gelen başvurular burada incelenirdi. Haftada iki defa yapılan olağanüstü oturumlarda mali konuların dışında alınan kararların resmiyet kazanması için voyvodanın onayı gerekmekteydi. Yargının en üst noktasında voyvoda bulunurdu. Mahkemelerde hukuk ve adaletin tecelli ettirilmesi için her iki memleketin yerleşmiş gelenek ve kanunlarına tam anlamıyla vakıf olan yargı mensupları vardı. Bunlar, *"Büyük Vornik, 3. ve 4. Vornikler"*, Eflak voyvodasının yargıyla ilgili hükümlerini uygulayan *"Hetman"*, Yahudilerin yargıçlığını yapan *"Kamaraş"* ve düşük dereceli davaların ceza hâkimliğini yapan *"Armaş"*tan[321] oluşmaktaydı. *"Medelnitsher"* adı verilen görevli, voyvodaya gelen

[317] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 353.
[318] BOA, **HAT.**, nr. 45365.
[319] BOA, **HAT.**, nr. 45510 F; Ioan Sturdza'nın 1821 Rum isyanından sonra uyguladığı vergi rejimi ve boyarlarla olan uyumsuzlukları hakkında Divan Efendisi Nabi Efendi'nin gönderdiği bilgilendirme yazısı için bkz. **HAT.**, nr. 45670 A; Eflak Voyvodası Grigor Gika'nın icraatlarıyla ilgili Divan Efendisi'nin raporu için bkz. **HAT.**, nr. 45679 A.
[320] Ayrıntılı değerlendirme için bkz. Petre Strihan, "Divan-Effendi în Ţara Românească şi Moldova în secolele XVII-XIX", s. 881-896.
[321] Armaş'ın bunlara ek olarak askeri konulardaki cezaları uygulama yetkisi ve voyvodanın Çingenelerden oluşan hizmetçilerini denetleme görevi vardı bkz. **A History of Romania**, s. 86.

şikayetleri alır ve divanda okurdu. Mahkemelerde düzenin sağlanmasını ise *"Stolnik"* unvanını taşıyan baş kahya üstlenirdi[322].

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Eflak ve Boğdan yönetimini düzenleyen fermanlarda da voyvoda, iç hukukun işleyişinde en yetkili kişi olarak gösterilmiştir. Eflak veya Boğdan'da Müslümanlarla yerli ahali veya yerli ahalinin kendi aralarındaki hukuki meselelerin nihai çözümü voyvodaların üzerine ihale edilmişti. Müslümanlarla olan davalarda voyvodaya divan efendisi/divan katibi ve diğer Müslümanlar yardımcı olacaklardı. Eğer buna rağmen taraflar arasında uzlaşı sağlanamazsa o zaman davaları nihayete erdirmek için Eflak'ta Yergöğü kadısı Boğdan'da ise İbrail kadısı görevlendirilmişti. Davaların çözüme kavuşturulması için fermanlarda şahitlere hangi koşullar altında müracaat edileceği, Müslümanlığı kabul edenlerle ilgili miras hükümlerinin nasıl uygulanacağı, neseb, vesayet ve mülk davalarında takip edilecek usullerin belirlenmesinde şeyhülislamlık tarafından verilen fetvalar temel alınmıştı[323].

Osmanlı yönetim sisteminde tüm yüksek dereceli taşra yöneticilerinin İstanbul'daki işlerini takip etmek üzere Divan-ı Hümayun yakınlarında bir temsilcisi bulunurdu[324]. Voyvodanın istek ve taleplerini Divan'a iletmekle ve Divan'da konuyla ilgili görüşleri voyvodaya aktarmakla *"başkapı kahyası/kethüdası"* adı verilen görevliler mükellefti[325]. Her voyvoda, İstanbul'daki işlerini takip etmek üzere Bâbıâli'nin yakınlarında bir başkapı kethüdası tayin edilmesi hususunu rica ederdi[326]. Voyvoda, bu görev için genellikle İstanbul'daki önemli makamlarla yakın ilişkiler içerisinde bulunan ve bağlılığından şüphe duymadığı kimseler arasından en iyisini seçerdi. 1821 Rum isyanından sonra, Memleketeyn'de yönetim yerli boyarlardan tayin edilecek voyvodalara devredilirken, kapı kethüdalarının voyvodaların

---

[322] William Wilkinson, **An Account of Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 52-55; Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 350-351.
[323] BOA, **MAD.**, nr. 6620, s. 9; BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 80-4, s. 6.
[324] BOA, **C.HR.**, nr. 121-6016; Osmanlı Devlet teşkilatında kethüda unvanı verilerek istihdam edilen görevlilerin yetki ve sorumlulukları hakkında genel bilgi için bkz. Mehmet Canatar, "Kethüda", **DİA**, XXV, İstanbul 2002, s. 332-334.
[325] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 351.
[326] BOA, **C.HR.**, nr. 131-6508.

İstanbul'a gönderilen oğulları olması istenmişse de bu uygun görülmeyerek yerli boyarlardan ikişer kişinin kapı kethüdası olarak tayin edilmesine izin verilmiştir[327].

Pek çok konu başkapı kethüdasının meşguliyet alanı içerisindeydi. Voyvoda'nın emirlerini yerine getirir, Divan'dan edindiği bilgileri sevk eder, İstanbul'daki önemli kimselerin verdiği ziyafetleri dikkatle takip eder ve onların nitelikleriyle ilgili düşüncelerini paylaşırdı. Kapı kethüdalarının, Rusya'daki iç siyasi gelişmeler ve sınırlardaki askeri durumlar hakkında sürekli ve düzenli bir şekilde bilgi akışı sağlamasalar da lüzum duyulduğunda Bâbıâli'yi haberdar ettikleri anlaşılmaktadır[328]. Eflak ve Boğdan'ın mükellefiyetlerini düzenleyen kanunname metnine göre kapı kethüdaları cizye hesaplarının hakkaniyetli bir şekilde görülmesi ve Osmanlı Devleti'nin diğer talepleriyle ilgili konuları takip etmekle görevliydi[329]. Arşiv kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla diğer talepler kapsamında voyvodanın zahire nakil ve teslimiyle ilgili yükümlülüklerinin[330] ve İstanbul için ihtiyaç duyulan kesimlik hayvanların teslimindeki aksaklıkların giderilmesiyle kapı kethüdaları ilgilenmekteydi[331]. Tüm bunlara ilaveten voyvodalıklarda gözü olan hırslı Fenerlilerin, bilhassa görevden azledilmiş voyvodaların ve kalabalık akrabalarının entrikalarına karşı kapı kethüdası son derece dikkatli olurdu[332]. Voyvodalar tarafından tayin edilen kapı kethüdaları töhmetleri ortaya çıktığında azledililer ve yerlerine voyvoda tarafından yeni biri atanana kadar Divan-ı Hümayun tercümanı vekalet ederdi[333].

Eflak ve Boğdan'ın yönetiminde önemli rol oynayan yüksek dereceli soylulardan oluşan boyarlar ise politik yaşamın büyük kısmında yer alırlardı. Boyarlar, barış zamanlarında ziraatin geliştirilmesi ve refah düzeyinin artırılması için çalışırlardı. Savaş zamanlarında ise tamamı sefere katılırlar ve bu yararlı

[327] BOA, **HAT.**, nr. 45723.
[328] BOA, **HAT.**, nr. 40860; BOA, **HAT.**, nr. 41057.
[329] BOA, **HAT.**, nr. 12553.
[330] BOA, **C.BLD.**, nr. 5-228.
[331] Boğdan kapı kethüdasının İstanbul'a nakledilen koyunlardan yol üzerinde toprak geçdi gibi isimler altında vergiler alındığı hususunu bildiren yazısı için bkz. BOA, **C.HR.**, nr. 134-6633.
[332] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 315-316.
[333] BOA, **A.{MKT.d.**, nr.1043, s. 52.

hizmetlerinden ötürü *"cengaver"* manasına gelen boyarlık rütbesine nail olurlardı[334]. Eflak'ta tüm boyarların liderliğini *"Ban"* adı verilen ve Kroyva'daki soylu boyar aileleri arasından seçilen soylu kimse yapardı. Osmanlı belgelerinde Küçük Eflak olarak anılan Oltenia'da voyvodadan sonra en yetkili görevli Ban'dı. Aynı zamanda voyvoda görevinin başında olmadığında Ban, divana başkanlık eder Eflak'ın yönetimini de üstlenebilirdi[335].

Voyvodanın yönetim yetkisini paylaşıp taşraya taşıyan ve alt rütbeli yöeticilerden biri *"Comis/Komis"* idi. Bu görevli voyvodanın atlarıyla ilgilenir toplanan vergileri ve diğer hediyeleri İstanbul'a ulaştırırdı[336]. Önceden de değinildiği üzere ordu kumandanı olduktan sonra resmi törenlerde voyvodanın kılıcını ve tören asasını taşıyan Spatar, Bizans'taki Spatharios'a denkti. Vestiar Bizanstaki Vestiarios ile aynı yetkiye sahip olup, hazine ile ilgilenir, vergiler toplar ve saraya giyim eşyası tedarik ederdi. Divanın üyesi olmayan stolnikin görevi voyvodanın yemeklerinde zehir veya zararlı madde olup olmadığını kontrol etmekti. Paharnik, yemeklerde içecekleri voyvodaya sunardı. Postelnik, voyvoda sarayının en üst rütbeli yöneticisi olup divandaki törenlerin icra edilmesinden sorumluydu. Postelnik'in ofisi yüksek derecede güvenlikli bir yerdi. Postelnikliğe yalnızca voyvodaların samimi dostları ve onunla yakın ilişkiler içerisinde bulunanlar getirilmekteydi. Stratornik voyvodanın yatağı ve yatak odasıyla ilgilenirdi. Grămătic/Gramatikos[337] adı verilen Grek kâtip, voyvodanın resmi yazışmalarını organize eder ve hem Bâbıâli hem de Eflak ve Boğdan etrafındaki devletlerle sürdürülen resmi münasebetlerin evrak işlerini takip etmek üzere maiyyetinde yardımcı katipler çalıştırırdı. Portarbaşı, sınıra yakın Osmanlı paşaları ile diğer hükümet görevlileri arasındaki yazışmaları yönetir ve Türkler Bükreş'i ziyaret ettiklerinde onlara eşlik ederdi. Voyvodaların muhafızlığını

---

[334] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 6b; Sefer zamanlarında boyarlardan tam anlamıyla voyvodalarına bağlı ve sadık kalmaları beklenirdi. Fakir reayanın seferlerin getirdiği tahribattan korunması için voyvodanın belirlediği ölçüde asker toplayan boyarlar, dolaylı yoldan Osmanlı Devleti'nin menfaatleri doğrultusunda hareket etmiş olurlardı. Bu anlamda arşiv kayıtlarına pek çok kez yansımış olan örneklerden bazıları için bkz. BOA, **AE.SMTS.III.**, nr. 291-23285; **AE.SMTS.III.**, nr. 88-6610.

[335] **A History of Romania**, s. 84-85; Boğdan'da Ban'lar Eflaktakiler kadar geniş yetkilerle donatılmış önemli mevki sahibi kimseler değillerdi. Kurt W. Treptor, Marcel Popa, **Historical Dictioanry of Romania**, s. 35-36.

[336] Bkz. aynı yer.

[337] Bu görevli bürokratik hiyerarşiye göre Logofet'in altında çalışırdı. **A History of Romania**, s. 86.

ise Rum cemaatine mensup paralı askerlerden oluşan Deliler ve Tüfenkçiler yapardı[338]. Delilbaşı ve tüfenkçibaşı komutasında bulunan bu birliklerin sayısının Bükreş'te yüz elli neferden ibaret oldukları ve vergilerden muaf tutuldukları anlaşılmaktadır[339]. Pârcălab Eflakta, Portar ise Boğdan'da kalelerdeki ve müstahkem mevkilerdeki askerin kumandanlığını yapardı[340]. Ağa adı verilen görevli, başkent ve başkentlerdeki dış mahallelerin denetiminden sorumluydu. Aynı zamanda piyadelerin[341] komutanlığını yapar ve ticaretin kontrolünü sağlardı. Halk pazarlarının durumunu inceler, ağırlıkları, ölçüleri ve satışa sunulan malların kalitesini kontrol ederdi. Sahtekârlık yapan tacirleri cezalandırırdı[342]. Yerli halk arasından toplanarak Eflak'da vergilerden muaf tutulmak suretiyle istihdam edilen Pandur askerlerinin sayısı ise 600 civarındaydı[343]. Voyvodanın kişisel hizmetçileri, zamanı geldiğinde divanın yüksek rütbeli üyesi olabilirlerdi.

Tez çalışması kapsamında incelenen kaynaklar göz önüne alındığında, Eflak'ın 17 kazadan[344] Boğdan'ın ise 16 kazadan[345] oluştuğu anlaşılmaktadır. Taşra idaresinde görev verilecek kimselerin taşıması gereken vasıflar, Eflak ve Boğdan için verilen fermanlara defaetle yansımıştır. Buna göre, Eflak ve Boğdan'ın taşra idarecileri yerli veya Rum boyarların liyakatli, itimat edilebilir ve muktedir kimseleri arasından seçilererek voyvodalar tarafından atanırdı[346]. Eflak ve Boğdan'daki kazaların tamamı İspravnik adı verilen ve valiye benzer yetkileri bulunan üst düzey görevliler tarafından yönetilirdi. İspravniklerin yanında birer nefer Müslüman beşlü

---

[338] Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445, vr. 22a-22b; George Castellan, **A. History of the Romanians**, s. 44; William Wilkinson, **An Account of Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 52-54; Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 349.
[339] BOA, **HAT.**, nr. 37893 F.
[340] Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu zahirenin naklinde Kalas öreneğinde olduğu gibi serdarın ve Pârcălab'ın mükellef tutuldukları bir arşiv kaydına yansımıştır. Bkz. BOA, **C.HR.**, nr. 92-4579; Portar'ın görev ve yetkilerini XVI. yüzyılda Hetman üstlenmiştir. **A History of Romania**, s. 86.
[341] Piyade sınıfındaki askerlere Dorobantz denilirdi. **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 7a.
[342] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 355.
[343] BOA, **HAT.**, nr. 37893 F.
[344] Giridli Hacı Ahmed, **Eflakayn'ın Ahval-i Coğrafiyyesi Hakkında: Mustafa III'den**, İÜNEK., T.Y. nr. 10339, vr. 6b.
[345] Boyarların payelerinin ve sahip oldukları imtiyazların kaydedildiği bir arşiv vesikasında Boğdan'ın 16 kazadan oluştuğu belirtilmiştir. BOA, **HAT.**, nr. 45376 B.
[346] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 81-5, s. 106, 109.

ağası nasbedilirdi[347]. Atamaları voyvoda tarafından yapılan ispravniklerin görev süreleri bir yıldı. Vergilerin ve diğer primlerin toplanması, elde edilen gelirlerin voyvodanın hazinedarı olan Vestiar'a gönderilmesi ispravniklerin başlıca vazifeleridir. İspravniklerin, beşlü zabitleriyle birlikte çarşı ve pazardaki düzeni tesis ettikleri anlaşılmaktadır[348].

Tuna sınırındaki Müslüman reaya arasından tayin edilen beşlü ağa ve neferleri, her iki memlekette Osmanlı Devleti'nin denetim ve kontrol mekanizmasını çalıştıran bir diğer önemli unsurdu. Geçerli olan kanunlara göre, beşlü ağaları voyvodalar tarafından tayin edilirdi. [Baş] beşlü ağalarının voyvodanın İstanbuldaki kayıkçıları arasından seçildiğine, dönemin bir kaynağında değinilmiştir[349]. Beşlü ağalarının göreve getirilmesinde voyvodanın yetki ve tasarruf sahibi olması her iki memleketin iç idarelerindeki serbestlik ilkesinden kaynaklanmaktaydı. Bu sayede voyvodanın baş beşlü ağalarının etkisi ve tesiri altında kalmasının önlenmeye çalışıldığı varsayılabilir. Hükümet merkezleri olan Bükreş ve Yaş'ta baş beşlü ağaları bulunurdu. Onların altında ise kazalarda beşlü ağaları ve en alt rütbede de beşlü neferlerinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Beşlü ağalarının görev süreleri ispravniklerde olduğu gibi bir yıl ile sınırlıydı. Beşlü ağalarının esas sorumluluk alanı askeri düzen ve intizamın sağlanmasından oluşmaktaydı[350]. Kumandaları altındaki beşlü neferleri her iki memlekette asayiş ve düzeni korur, bölgeye gelip giden Müslüman tacirlerin ve yerli ahalinin güvenli bir şekilde faaliyetlerini sürdürmelerini temin ederlerdi[351]. Beşlü ağaları, ihtiyaç duyulduğu takdirde voyvodanın faaliyetleri ile ilgili İstanbul'a

---

[347] Beşlü Ağa ve neferleri, güvenlik ve asayişi sağlayabilecek, halkı kötülüklerden koruyabilecek Müslüman kimseler arasından voyvoda tarafından atanmaktaydı. (BOA, **C.MTZ.**, nr. 8-366). Osmanlı taşra askeri yapılanmasında Eflak ve Boğdan dışında diğer vilayetlerde de beşlü neferi kullanılmıştır. Bu neferler, beş hanede bir olmak üzere toplanmasından veya 5'er akçe olan yevmiyelerinden dolayı beşlü diye isimlendirilmişlerdir. (Abdülkadir Özcan, "Serhad Kulu", **DİA**, XXXVI, İstanbul 2009, s. 560-561).

[348] Giridli Hacı Ahmed, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445, vr. 11a; Mustafa Kesbî, **İbretnümâ-yı Devlet (Tahlil ve Tenkitli Metin)**, (haz. Ahmet Öğreten), Ankara 2002, s. 129-130; William Wilkinson, **An Account of Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 58.

[349] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 291; Zallony eserinde beşlü ağalarının bu kimseler arasından seçildiğini kaydetse de netice itibariyle Eflak 17, Boğdan 16 kazadan oluşmakta ve her bir kazanın başına birer beşlü ağası nasbedilmekteydi. Voyvoda'nın 16-17 kayıkçısı olamayacığına göre burada kastedilen hükümet merkezlerinde görev yapan baş beşlü ağaları olması ihtmal dahilindedir.

[350] BOA, **HAT.**, nr. 45361.

[351] BOA, **HAT.**, nr. 45605; Beşlülere görev tanımıyla ilgili yapılan ve arşiv belgelerinde sıkça rastlanan en açık ikaz *"fukarânın zabt u rabtı ve fukarâya bir gûne cevr ü ezâ olunmayarak himâyet ü sıyânetleri"* şeklindeydi bkz. **HAT.**, nr. 41038.

raporlar sunarlardı[352]. Bunu bireysel olarak yapabilecekleri gibi divan efendileriyle müştereken de yürütebilirlerdi[353]. Beşlü neferleri voyvodalardan aylık olarak belli bir ulufe alırlardı[354].

Beşlü ağalarının maiyyetlerindeki neferlerinin sayıları, Eflak veya Boğdan'da meydana gelen asayişsizlik ya da olağanüstü durumlarda artırılır, güvenlik ve emniyet yeniden tesis edildiğinde ise azaltılırdı[355]. Beşlü neferatının sayısını bildiren eldeki nadir kayıtlardan biri, 1821 isyanının getirdiği olağanüstü koşullar dönemine aittir. Bu kayda göre, Eflak Baş Beşlü Ağası Ahmed Ağa'nın maiyyetinde kazalarda sayıları 24 ile 259 arasında değişen beşlü neferlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır[356]. 1821 Rum İsyanı'nın beşlü neferatıyla ilgili getirdiği bir diğer önemli yenilik ise atanma usullerinde olmuştur. İsyanla birlikte beşlü ağaları rütbeli Osmanlı askerleri arasından seçilmeye ve tayin yetkisi voyvodaların uhdesinden alınmaya başlanmıştır. Devleti hayli müşkil bir duruma sokan 1821 Rum İsyanı sırasında böyle bir değişikliğe gidilmesi denetim ve kontrol mekanizmasının en üst seviyede çalıştırılmak istendiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Yeni usul doğrultusunda atamaları yapılan beşlüleri, gerek voyvodalar gerekse de boyarlar diledikleri gibi kullanamadıkları gerekçesiyle Rusya'ya şikayette bulunmuşlardı. Mesele basit bir idari tasarruf değildir zira, beşlü neferlerinin atamalarının yeniden voyvodalara devredilmemesi nedeniyle, Osmanlı Devleti Rusya'nın savaş tehditlerine maruz kalmıştır[357]. En nihayetinde Akkerman

[352] Baş Beşlü Ağası Ahmed Ağa'nın Boğdan voyvodasının faaliyetleri hakkında İstanbul'a gönderdiği raporu için bkz. BOA, **YB.04.**, nr. 6-41.
[353] Beşlü ağaları ve divan efendileri, hükümet merkezlerinde edindikleri istihbari bilgileri düzenledikleri raporlarla İstanbul ile paylaşırlardı. Bu anlamda misal oluşturması bakımından bkz. BOA, **HAT.**, nr. 42480A; **HAT.**, nr. 43693 B; **HAT.**, nr. 43693 C; **HAT.**, nr. 43693F; **HAT.**, nr. 43693 G.
[354] BOA, **C.AS.**, nr. 37-1699.
[355] Boğdan voyvodasının firarı üzerine bölgede oluşan güvenlik zafiyetini kapatmak için Fokşan'a beşlü nefererleri gönderilmişti. bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 28-44; BOA, **HAT.**, nr. 45354; Görev yapan beşlilerin sayısı azaltılırken neferat defterlerinden tam sayıları ve ulufelerinden arta kalan miktarı tespit edilir, hesapları kapatıldıktan sonra geri kalan beşli neferleri görevlerine devam ederdi. Bu anlamdaki misaller için bkz. **HAT.**, nr. 45378; **HAT.**, nr. 45378A.
[356] BOA, **HAT.**, nr. 45378 B.
[357] BOA, **HAT.**, nr. 45605.

Antlaşması'nın ekindeki senette bu hususa işaret edilmiş ve baş beşlü ağalarının eskisi gibi voyvodalar tarafından göreve getirilmesi uygun bulunmuştur[358].

Osmanlı Devleti'nin Memleketeyn üzerindeki sıkı kontrolü sadece Müslüman görevliler aracılığıyla uygulanmıyordu. Eflak ve Boğdan'ın durumlarını düzenleyen fermanlarda boyarlarla ilgili prensiplerin Osmanlı Devleti ve voyvodalar tarafından sıkı sıkıya takip edildiği ve reayanın haksız yere zulüm ve baskı atlında kalmamasına özen gösterildiği anlaşılmaktadır[359]. Nitekim ehil olmayan kimselere boyarlık rütbesi verilmesi ve boyarlık payesiyle yönetilemeyecek kadar küçük taşra idari birimlerinin başına boyarların atanması suretiyle sayılarının gereğinden fazla artması üzerine Osmanlı Devleti bu duruma müdahale etmişti. Normal koşullar altında sayıları 55 civarında olan boyarların belirlenen usullere aykırı bir biçimde iş başına getirilmeleri neticesinde bu sayı 1300'ün üzerine çıktığından devlet, eski düzenin kurulması konusunda girişimde bulunmuştu. Bu girişimin temelinde esasen, boyarlık payesi alan kişilerin geniş imtiyazlara sahip olmaları ve vergilerden muaf tutulmaları dolayısıyla bölgedeki sosyo-ekonomik dengenin bozulması yatmaktaydı[360]. Boyarlık payesi verilemeyecek derecede liyakatsiz, sadakatsiz ve *"meçhûlu'l-ahvâl"* boyarların sahip oldukları imtiyazlar ve rütbeler geri alınır, layık oldukları cezaya tereddüd gösterilmeksizin çarptırılırlardı[361]. Eğer görevlerini suistimal ettikleri tespit edilirse diğer boyarlar gibi onların da azledilip cezalandırılmasını voyvoda takip ederdi[362]. Akkerman Antlaşması'nın ekinde yeralan

[358] BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 41; **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı Devletinin Rusya ve Devletlerle Yaptığı [Mükalemeler]**, TTK, nr. Y/522, vr. 50a; Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, I, s. 161.
[359] BOA, **HAT.**, nr. 45352.
[360] BOA, **C.HR.**, nr. 120-5993; BOA, **C.MTZ.**, nr. 17-812; BOA, **HAT.**, 9804; Sayılarının artmasında Fenerlilerin evlilik yoluyla boyar zümresine dahil olmaları da önemli bir etkendi. Bu anlamda arşiv kayıtlarına yansıyan bir misal için bkz. BOA, **C.DH.**, nr. 112-5578.
[361] BOA, **C.HR.**, nr. 741-35060; **C.HR**., nr. 111-5519; BOA, **C.MTZ.**, 8-390.
[362] Boyarlara verilen cezalar işledikleri kabahatin durumuna göre tayin edilirdi. Bu yaptırımlar kapsamında boyar, ömür boyu Hokna'daki tuz madenlerinde çalıştırılabilir veya geçici süreyle Osmanlı Devleti'nin Tuna hattındaki istihkamları olan kalelelere de sürgün edilerek nisbeten daha hafif bir ceza uygulanırdı. Boyarların kalelerde cezalandırılmasıyla ilgili bkz. BOA, **C.HR.**, nr. 55-2707.

senede göre, boyarlar hakkındaki iddialar Eflak veya Boğdan divanları tarafından araştırılır, çıkan sonuç uyarınca ceza verilir veya verilmezdi[363].

Eflak ve Boğdan'daki müesses düzenin devamlılığını sağlamak amacıyla Akkerman Antlaşması'na eklenen senetten öğrendiğimize göre, menzilhanelerin idaresi için ihtiyaç duyulan masrafı her yıl voyvoda boyarlar ile görüşürdü. Voyvoda, divanda belirlenen miktardan fazlasını hiçbir gerekçeyle talep veya tahsil edemezdi. Hastane, okul, yolların yapımı ve diğer kamu hizmetlerinin yürütülmesi voyvodaların iradesiyle görevlendirilmiş boyarların uhdesine ihale edilmişti. Metropolitlere ve manastırlara bağlı olmayan ruhban sınıfından kimseler vefat ettiğinde, geride bıraktıkları mal varlıkları hiç kimse tarafından talep edilemeyecekti. Bu tür emvalden elde edilen gelirler, fakirler ve yetimler gibi yardıma muhtaç kimselere destek veren hayır kurumlarının fonlarına voyvodalar tarafından tahsis edileceki. Manastırlara bağlı olan ruhban sınıfından kimseler vefat ettiklerinde ise geride bıraktıkları mallar, bağlı oldukları manastırların gelirleri arasına kaydedilecekti. Eflak ve Boğdan'ın muhafazaları için istihdam edilen askerler, geçmişte olduğu gibi voyvodalar ve boyarların müzakereleri neticesinde belirlenirdi[364].

Her iki memleketin herhangi bir makamının yönetiminde kadınlar söz sahibi değildi. Bununla birlikte dünyanın her yerinde olduğu gibi Eflak ve Boğdan'da kadınların kocaları üzerinde etkili oldukları gerçeğine dikkat çekilmiştir[365]. Memleketeyn Nizamnamesi hazırlanmadan önce, Eflak ve Boğdan'daki merkezi hükümet ve mahalli idarenin organizasyonu, geleneksel yönetim düzenini yansıtmaktaydı. 1831/1832 yıllarında hazırlanan ve üçüncü bölümde değerlendirilen kapsamlı düzenlemeler ise Eflak ve Boğdan'ın idare tarihi bakımından önemli bir kırılma noktasını teşkil edecektir.

---

[363] **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı Devletinin Rusya ve Devletlerle Yaptığı [Mükâlemeler]**, TTK, nr. Y/522, vr. 50a-50b.
[364] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 81-5, s. 109.
[365] Marc Philip Zallony, **Essay on the Fanariotes**, s. 303.

3. Gelir Kaynakları ve Osmanlı Devleti'ne Karşı Mali Yükümlülükler

Osmanlı Devleti'nin himayesi altında varlıklarını sürdüren Eflak ve Boğdan Beyliklerinin, devlete bağlılığının en somut sembolü şüphesiz ekonomik yükümlülükleriydi. Romen tarihçileri tarafından, Osmanlı-Romen münasebetleri üzerine yapılan modern tarih araştırmalarının yoğunlaştığı alanlardan biri de iktisadi mükellefiyetler üzerinedir. Barış ve sefer zamanlarına göre değişen bu mükellefiyetler, Osmanlı klasik döneminde esasen dört ana madde üzerine kurulmuştu. Bunlardan ilki bir yıllık haracın gönderilmesi, ikincisi her iki voyvodalıkta başta zahire olmak üzere tarım ürünlerinin Osmanlı tekelinde bulunması, üçüncüsü savaş zamanlarında miktarı padişah tarafından belirlenen silahlı askerin Osmanlı ordusuna katılımının sağlanması, nakliye vasıtaları ve iş gücünün temin edilmesi, dördüncüsü ise muayyen resmî hadiseler münasebetiyle İstanbul'a hediye gönderilmesinden ibaretti[366]. Ayrıca Eflak ve Boğdan'da yetiştirilen tarım ürünleri ve hayvanlar Osmanlı Devleti'nin ihtiyacı olduğu sürece yabancılara satılmayacak şekilde bir tekel belirlenmişti[367]. Klasik dönem Osmanlı-Romen münasebetleri için belirlenen bu dört ana esas, çalışmamızın zaman aralığında daha kapsamlı bir biçimde tasniflere konu olmuştur. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Eflak ve Boğdan'la ilgili konulara Rusya'nın[368] müdahaleleriyle birlikte, mali mükellefiyetlerin yeniden düzenlenerek belirlenen esasların fermanlar ve antlaşmaların eklerindeki senetlerle güvence altına alındığı görülür ki bu başlığın esas amacı da her iki voyvodalığın gelir kaynaklarını ve bu düzenlemeleri incelemektir.

---

[366] Mihai Maxim, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Buğdan'ın Osmanlı İmparatoru'na Karşı İktisadî ve Malî Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler", **VII. Türk Tarihi Kongresi Ankara 25-29 Eylül 1970, Kongreye Sunulan Bildiriler**, c. II, Ankara 1973, s. 559.

[367] 1829 Edirne Antlaşması'na kadar Eflak ve Boğdan mahsulatı üzerindeki tekel devam etmiştir. Bu anlamda herhangi bir ihlal olduğunda Osmanlı Devleti duruma müdahale ederek yabancılara yapılan satışı engelleme gayreti içerisinde olmuştu. Bu anlamda arşiv kayıtlarına yansıyan pek çok örnekten biri için bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 17-32.

[368] 1802 yılında yapılan vergi düzenlemesi Rusya'nın tavassutuyla gerçekleşmişti. Eflak ve Boğdan Kapı Kethüdaları Rusya elçisiyle görüşmüşler ve sonrasında Bâbıâli'ye vergiyle ilgili düzenleme talebi iletilmişti bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-31; BOA, **HAT.**, nr. 42948; **HAT.**, nr. 5081.

Ana hatlarıyla yukarıda özetlendiği şekilde kurulan mali münasebetleri incelemeden önce bu mükellefiyetleri yerine getirmek için Eflak ve Boğdan Voyvodalıklarının gelir kaynaklarına odaklanmak yerinde olacaktır. Boğdan için 1785 yılı gelirlerini temel alan kayıtlar ve Osmanlı arşivinde Eflak'la ilgili (1233)1817/1818 tarihli bir vestiyar kaydı her iki voyvodalığın gelir kaynakları hakkında genel anlamda fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır[369]. Buna göre Eflak ve Boğdan'daki başlıca gelir kaynakları baş vergisi, toprak vergisi, tuz madenleri, gümrük vergileri, otlak vergileri, arıcılık, şarap ve tütün üretiminden oluşmaktaydı[370]. Her iki memlekette vergileri vestiyar toplar, *"vestiyarî"* denilen defterlere kaydederdi[371].

Resim 2: Eflak Vestiarîsindeki Hesap Kaydından Bir Örnek

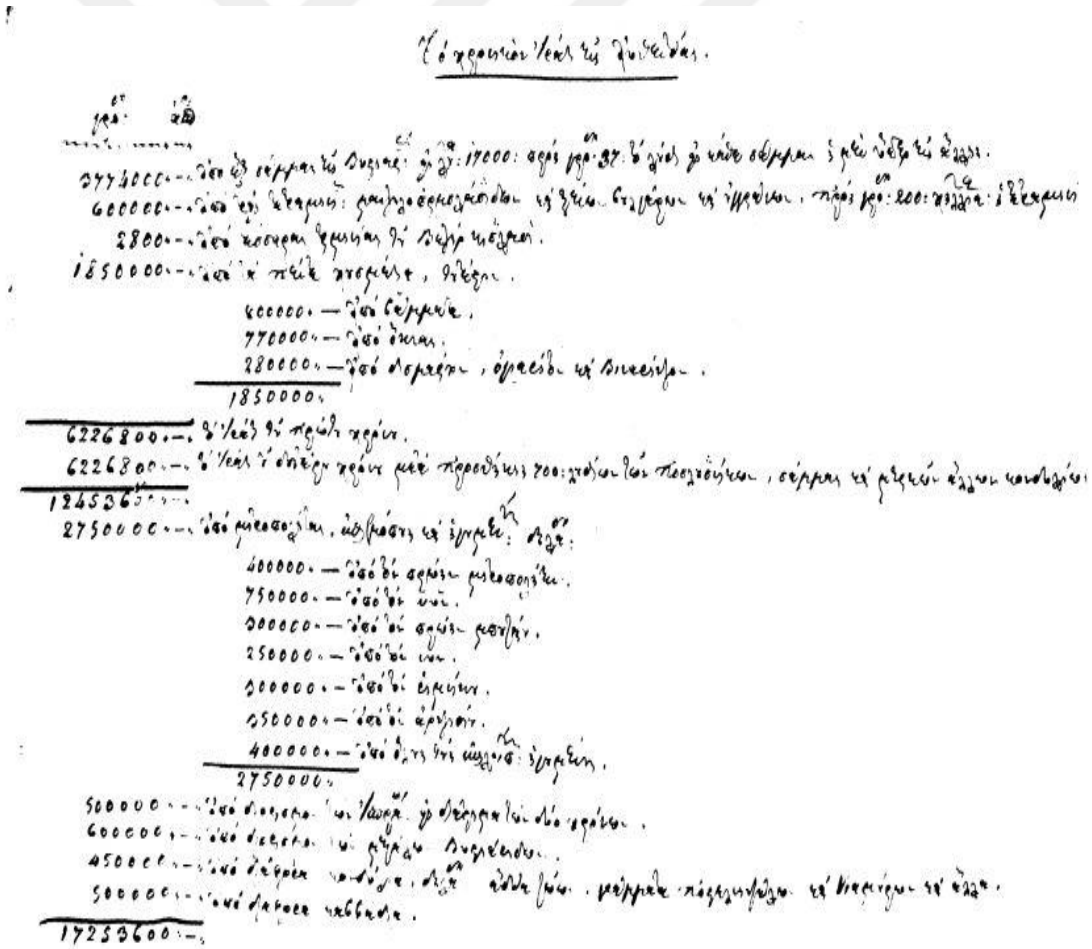

Kaynak: BOA, **D.DRB.MH.**, nr. 193-30.

[369] BOA, **D.DRB.MH.**, nr. 193-30.
[370] Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 355.
[371] BOA, **D.DRB.THR.**, nr. 315-20.

Baş vergisi Boğdan'da her ay, Eflakta ise üç ayda bir toplanırdı. Vergi tayin edilirken bireysel olarak değil, topluluk halinde veya köydeki mükelleflerin tamamını kapsayacak bir oran belirlenirdi. Bunun üzerine vergi mükelleflerinin tamamı aralarında ödeyecekleri miktarı belirler ve köyün yöneticisi porcolabonun eliyle öderlerdi[372]. Vergiler ayarlanırken halkı zor durumda bırakan taleplerin uygulandığına, bölgeyi ziyaret eden seyyahlar da yer yer dikkat çekmiştir. Yıl içerisinde farklı zamanlarda ödenmek suretiyle 200-300 piastres/kuruş'i bulan bu ödemeler, vergi mükelleflerini oldukça zor durumda bırakabilmekteydi[373].

Tablo I: Boğdan Gelirleri

Vergiler	**Kuruş**
Köylülerden alınan baş vergisi	1.775.000
Mazilerden (küçük toprak sahipleri ve boyarların soyundan gelen kimseler) ve tacirlerden alınan vergiler	25.000
Tuz madenleri	300.000
Gümrük vergileri	200.000
Koyun ve sığır otlakları vergisi	170.000
Arı vergisi	120.000
Şarap vergisi	200.000
Tütün vergisi	50.000
Toplam	**2.840.000**

Kaynak: Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 356.

Tablo II: Vestiyar Kayıtlarında Eflak Vergileri

Vergi Kalemleri	**Kuruş**
Her haneden 35 kuruş olmak üzere on yedi bin haneden Eflak Vestiyarı tarafından bir yılda altı taksitle tahsil edilen vergi	3.774.000
Berat sahibi olan yabancı Bulgar, Macar ve yerlilerin her birinden ikişer yüz kuruşdan bir senede tahsil edilen vergi	600.000
Vezir Kışlası kazasından yılda dört taksit ile tahsil edilen meblağ	2.800
Gümrüklerden	800.000
Tuz Madeninden	770.000
Bal, koyun ve şarap vergileri	280.000
Toplam	**6.226.800**

Kaynak: BOA, **D.DRB.MH.**, nr. 193-30.

[372] Thomas Thornton, **a.g.e.**, s. 355.
[373] Vergi toplayıcıların uygulamaları neticesinde köylü üzerinde biriken ağır verki yükünün getirdiği mağduriyetler için bkz. William Macmichel, **Journey from Moscow to Constantinople**, s. 109-110.

Tablo III: Eflak'tan İki Senede Toplanan Diğer Vergiler

Diğer vergiler	**Kuruş**
Eski Metropolitten	400.000
Görevi başındaki Metropolitten	750.000
Eski Boze (Buzau) Psikoposundan	300.000
Mevcut Boze (Buzau) Psikoposundan	250.000
Rimnik Psikoposundan	300.000
Argeş Psikoposundan	350.000
Tüm Gumenoslardan	400.000
İspravniklerden alınan rüşvet	500.000
Büyük Vestiyar Boyarlardan	600.000
Hayvan ticareti, muafiyet beratları ve diğer vergiler münasebetiyle tahsil edilen caize	500.000
Toplam	**4.350.000**

Kaynak: BOA, **D.DRB.MH.**, nr. 193-30.

Eflak ve Boğdan'daki müesses nizamın devamını sağlamaya yönelik uygulamaların yürürlüğe girmesinde Rusya'nın müdahaleleri olduğu kadar, bölge ve etrafında gelişen ayan ve eşkıya ayaklanmalarının da payı bulunmaktaydı[374]. Yaklaşık yirmi yıl gibi uzun bir süre Osmanlı Devleti'ni Rumeli'de meşgul eden Dağlı İsyanları[375], sosyo-ekonomik açıdan Eflak'ı da derinden etkilemişti. Pazvandoğlu Osman'ın tüm çabalara rağmen durdurulamaması, onu daha da güçlü kılmış ve Bükreş'e kadar yayılma imkanı elde etmişti. Eflak'taki müesses nizamı akibete uğratan işgaller Pazvantoğlu ile sınırlı değildi. Manav İbrahim'in idaresinde sayıları 400-500 civarında olan bir eşkıya grubu Hokna Kasabası'na geçmişti. Yine Karakal'da da 400 civarında eşkıya vardı. Eflak'ta çıkan bu karmaşadan dolayı boyarlar ailelerini Bükreş'ten kaçırmıştı[376]. Bu kaçışa Tuna'yı geçerek Olt nehrine ulaşan eşkıya grubunun bölgeyi yakıp yıkmasıyla birlikte Eflak voyvodası ve metropoliti de dahil olmuştu. Bölgedeki eşkıya tahribatı arşiv kayıtlarına yansıdığı şekliyle *"kilâr-ı padişahî"* olan Eflak memleketinin ahalisini perişan etmişti[377]. Ayrıca voyvodanın firarıyla birlikte halk arasında huzursuzluk artmış ve Bükreş'teki tüccar ve misafirler yağmaya uğramışlardı[378]. En nihayetinde Pazvandoğlu'nun

[374] BOA, **HAT.**, nr. 2192 A; **HAT.**, nr. 2192.
[375] Yücel Özkaya, **Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İsyanları (1791-1808)**, Ankara 1983, s. 14 vd.
[376] BOA, **HAT.**, nr. 2192 B.
[377] BOA, **HAT.**, nr. 2192 C; **HAT.**, nr. 5463 B.
[378] BOA, **HAT.**, nr. 2192 E.

liderliğinde, Eflak'ı da içine alacak şekilde genişleyen bu isyan ve yağma hareketleri neticesinde Osmanlı Devleti, 1774 yılından itibaren yapılan düzenlemelerin tekamüle ulaşmış hali olan 1802 yılındaki hatt-ı şerifi yürürlüğe koymak durumunda kalmıştı[379].

Tarihsel arka planında yukarıda özetlenen iç karışıklıklar, politik ve askeri gelişmeler Eflak ve Boğdan'ın mali yükümlülüklerinin yeniden tanımlandığı bir süreci beraberinde getirmiştir. Mali yükümlülükler kapsamında, bundan sonraki satırların devamı yeniden tanımlama, değişim ve dönüşüm sürecini belirleyen arşiv kayıtlarının çözümlenmesi üzerine kurulmuştur. Müracaat edilen arşiv belgeleri sırasıyla 1188/1774 hatt-ı şerifi[380] 1198/1784 senedi[381], 1206/1791 fermanı[382] 1206/1791 kanunu[383] ve en nihayetinde metinde geçen ifadesiyle *"eski şartların icrâsına medâr-ı takviyet olması için"*[384] düzenlenen 1217/1802[385] tarihli fermandır. 1802 fermanı önceden yapılmış düzenlemelerin tamamını kapsamaktaydı.

Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra, Eflak ve Boğdan'ın durumunu iyileştirmek üzere verilen teminatlar kapsamında her yıl taksitlerle ödenen cizyelerin miktarı belirlenmişti. Buna göre Eflak'ın cizyesi için en üst limit 619 kese, Boğdan cizyesi ise 135 kese 444 kuruş olarak ayarlanmıştı[386]. Eflak ve Boğdan halkı için ağır bir yük olarak sürekli şikayet edilen bir diğer maddi yükümlülük, voyvodaların tayinleri veya azilleri münasebetiyle halktan topladıkları vergilerdi. 1774 yılından

---

[379] Robert W. Zens, **The Ayanlik and Pasvanoglu Osman Paşa of Vidin in the Age of Ottoman Social Change, 1791-1815**, (Basılmamış) Doktora Tezi, Univeresty of Wisconsin-Madison, 2004, s. 174-175.

[380] BOA, **MAD.d.**, nr. 6620, s, 9-10; BOA, **A.DVN.DVE.d.,** nr. 80-4, s. 6-8.

[381] BOA, **C.HR.**, nr. 81-4002; 1198 senedinin arka plananında, Küçük Kaynarca Antlaşması'nı tadil eden Aynalıkavak Tenkihnamesi bulunmaktaydı. Tenkihnamenin Eflak ve Boğdan işlerini düzenleyen yedinci maddesi kendi içerisinde altı bende ayrılmıştı. Eflak ve Boğdan cizyelerinin miktarı ve kaç taksitte ödeneceği hususu Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin yedinci maddesinin dördüncü bendi kapsamında 1198 senedinde yer bulduğu anlaşılmaktadır. İlgili madde için bkz. **Kaynarca, Aynalı Kavak…**, TTK, Y/135, s. 16-17.

[382] BOA, **A.DVN.DVE.d.,** nr. 80-4, s. 158-162.

[383] Tarihsiz olan bu kanunname metninde Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı mali yükümlülüklerinin geçici olarak durdurulduğu belirtilmektedir. Bir yıl süreyle tanındığı anlaşılan mali sorumlulukların yeniden uygulamaya, 1207/1792 yılında konulacağı kaydedilmiştir. Bir yıl vergi muafiyeti sağlandığı varsayılırsa bu kanunnamenin 1206/1791 yılında düzenlendiği güçlü bir ihtimal olarak düşünülebilir bkz. BOA, **HAT.**, nr. 12553.

[384] BAO, **C.HR.**, nr. 165-8230.

[385] BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-11; BOA, **A.{DVN.MHM.**, nr. 1005-31.

[386] Bu oranlar 1198/1784'te belirlenmişti bkz. BOA, **C.HR.**, nr. 81-4002.

sonra voyvodalar atandıklarında, Osmanlı Devleti'ne ödedikleri caizeyi[387] gerekçe göstererek avaid[388], kudumiye, ubudiyet ve cevaiz adları altında halktan herhangi bir talepte bulunmayacaktı[389].

1768-1774 Osmanlı-Rus harbinin bölge üzerinde yarattığı tahribat telafi edilmeye başlanınca, caize adı altında toplanan meblağlar eskisi gibi muğlak olmaktan çıkarılmış ve miktarları, 1206/1791 kanununda belirlenerek yeniden yürürlüğe konulmuştu. Voyvodalar, görev sürelerini doldurup yeniden atanarak makamlarında kaldıkları zaman, Osmanlı Devleti'ne ödedikleri ibkaiye parasını kendi gelirlerinden karşılayarak halka hiçbir şey yansıtmayacaklardı. Tablo IV'te belirtilen caize miktarlarının azı veya fazlasını talep edenler, 1206/1791 kanuna aykırı davranmış sayılacak ve cezai yaptırımlar uygulanacaktı. Aynı şekilde voyvodalar azledildiği zaman, İstanbul'daki evlerine dönmeleri için izin verilmesi gerektiğinde, sadakatlerini ispatlamaları için rüşvet adı altında üst düzey devlet görevlileri tarafından yüksek miktarda akçe tahsil edilmesi yasaklanmıştır[390].

Tablo IV: Eflak ve Boğdan Caizeleri

Makam	Eflak Caizesi (Kuruş)	Boğdan Caizesi (Kuruş)
Sadr-ı Âli	55.000	30.000
Kethüda-i Sadr-ı Âli	20.000	7.500
Reisülküttab Efendi	15.000	7.500
Çavuşbaşı Ağa	1.500	1.500
Tezkere-i Evvel Efendi	500	500
Tezkere-i Sâni Efendi	500	500
Mektubî-i Sadr-ı Ali Efendi	500	500
Beğlikçi Efendi	500	500
Teşrifatî Efendi	500	500
Kethüda Katibi Efendi	500	500
Amedi Efendi	500	500
Toplam	**95.000**	**50.000**

[387] Osmanlı Devleti'nde caize uygulamasının detayları için bkz. Muzaffer Doğan, "Osmanlı İmparatorluğunda Makam Vergisi: Câize", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı 7, İstanbul 2002, s. 35-74.
[388] Caizenin alt kademe Osmanlı memurlarına dağıtılan şekline avaid adı verilmekteydi. Ayrıntı için bkz. Muzaffer Doğan, **a.g.m.**, s. 65-68.
[389] BOA, **MAD.d. nr.** 6620, s, 9; BOA, **A.DVN.DVE.d.,** nr. 80-4, s. 6.
[390] BOA, **HAT.**, nr. 12553.

Kaynak: BOA, **HAT.**, nr. 12553

1784'te bayramlar münasebetiyle gönderilecek hediyelerin miktarı da belirlenmişti. Eflak'tan îydiyye olarak 90.000, rikabiye 40.000 ve Boğdan'dan îydiyye 90.000 ve rikabiye 45.000 kuruş gönderilecekti[391]. 1206/1791 yılında çıkarılan kanunla birlikte önceden miktarı belirli olmayan ihtiyaçlar kapsamında talep edilecek tutarlar; *"irâd-ı cedîd"* adı altında Eflak'tan 1000 kese ve Boğdan'dan ise 500 kese akçe ile sınırlandırılmıştı. Voyvodaların halka aksettirmeden, kendi gelirleriyle ödeyecekleri Eflak'ın irad-ı cedidi, muafiyet bitimini müteakiben yıllık dört taksitle ve Boğdan'ın ki de muafiyetin sonlanmasının ardından senede 5 taksit halinde ödenecek, taksitler aksatıldığı takdirde ise voyvodalar sıkıştırılacaktı[392].

Tablo V: Eflak ve Boğdan Çeşitli Vesilerle Tahsil Edilecek Meblağlar

Ödeme Kalemleri	Eflak	Boğdan
Cizye	619 Kese	135 Kese 144 Kuruş
Iydiye	90.000 Kuruş	90.000 Kuruş
Rikabiye	40.000 Kuruş	45.000 Kuruş
İrad-ı Cedit	1000 Kese	500 Kese

Kaynak: BOA, **C.HR.**, nr. 81-4002; BOA, **HAT.**, nr. 12553.

1768-1774 savaşından önce avaid, kudumiye, ubudiyet ve cevaiz adları altında tahsil edilen vergiler, 1774 tarihinde kaldırılmıştı. Halkı içerisinde bulunduğu zor koşullardan kurtarmak için 23 Temmuz 1774 tarihi itibarıyla iki yıl süreyle cizyeden ve diğer ağır mali mükellefiyetlerden Eflak ve Boğdan reayası muaf tutulmuştu[393]. 1206/1791 kanunu çıkarıldığında, 1774'te kaldırılan bu vergiler

[391] BOA, **C.HR.**, nr. 81-4002; 1806 yılında Eflak'tan rikabiye 500 kese akçe Enderun-ı Hümayun hazinesine kaydedilmiştir bkz. BOA, **D.DRB.THR.**, nr. 36-40; yine aynı yıl Boğdan'dan iki taksit ile 300 kese akçe gönderilmişti bkz. **D.DRB.THR.**, nr. 36-39; 1817 yılında rikabiye adı altında dört taksit halinde 1000 kese akçe ve Iydiye adı altında ise iki taksit halinde 500 kese akçe İstanbul'a gönderilmekteydi bkz. **D.DRB.MH.**, nr. 166-1.

[392] BOA, **HAT.**, nr. 12553.

[393] İki yıllık müddet dolduğunda Eflak'ın perişan vaziyeti hala düzeltilemediğinden mükellef oldukları 619 kese cizyeyi yılda birer kez olmak üzere 4 yılda ödemelerine imkan tanıyan bir kolaylık sağlanmıştı bkz. BOA, **MAD.d.**, nr. 6620, s. 13; Aynı maufiyet, 1787-1792 Harpleri münasebetiyle de tanınmıştı. (3 Ağustos 1791) tarihinden itibaren iki yıl boyunca cizye, îydiyye, rikâbiyye ve câizeden muaf tutulmuşlardı bkz. BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 80-4, s. 152; Osmanlı Devleti 1821 Rum İsyanı münasebetiyle bölgenin ekonomik anlamda düştüğü sıkıntıların giderilmesi için yine iki yıl cizye muafiyeti tanımıştı.

yeniden getirilmişti. Önceden Osmanlı Devleti'nde sadaret başta olmak üzere yüksek dereceli memuriyetlere yeni atamalar yapıldığında, rütbe ve makamlar esas alınarak kudumiye adı altında ödemeler yapmaktaydı. Son zamanlarda kudumiye yerine tayin tebriki için bohça baha adı altında değişik miktarlar ödenmekteydi. Bu kanunun yürürlüğe girmesi itibarıyla miktarı belli olmayan ödemeler tamamıyla kaldırılmış ve aşağıdaki tabloda belirlenen meblağın dışında voyvodaların akçe göndermeleri yasaklanmıştı[394].

Tablo VI: Eflak ve Boğdan Voyvodalarından Tahsil Edilecek Kudumiye Miktarları

Makam	Ücret (Kuruş)
Sadr-i Âli	20.000
Kethüda-ı Sadr-i Âli	5.000
Reis'ül-küttab Efendi	3.000
Defterdar Efendi	2.000
Çavuşbaşı Ağa	1.000
Tezkire-i Evvel	500
Tezkire-i Sâni	500
Mektûbi-i Sadr-i Âli	500
Beğlikçi Efendi	500
Teşrifatî [Efendi]	500
Kâtib Efendi	500
Amedî Efendi	500
Toplam	**34.500**

Kaynak: BOA, **HAT.**, nr. 12553

1774'ten sonra ödenecek cizyeler voyvoda marifetiyle gönderilecek boyarlar tarafından iki yılda bir defa İstanbul'a teslim edilecekti[395]. Osmanlı askerleri, memurları veya Tuna kasabalarındaki Müslüman tebaa, eskiden de geçerli olan yasakları çiğneyerek Boğdan halkını taciz ettiklerinde veya Boğdan'daki kışlakları ve moşyelerin tahribine sebebiyet verenler cezalandırılacaktı[396].

---

[394] BOA, **HAT.**, nr. 12553; Memurlar ve yüksek dereceli devlet adamları arasında *"pişkeş, caize, 'avâid, dest-âvîz, bohça, bohça bâhâ, hediye, hediye-bâhâ, kır hediyesi, takaddüme, tuhfe-i hicâzi"* gibi adlar adı alınta hediyeleşme kapsamında ayni ve nakdî eşya teatisinin yapılması yerleşmiş bir Osmanlı geleniğiydi. Bu konuda bir çalışma için bkz. Yüksel Çelik, "Tanzimat Devrinde Rüşvet-Hediye İkilemi ve Bu Alandaki Yolsuzlukları Önleme Çabaları", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, XV, İstanbul 2006, s. 25-64.

[395] 1217/1802 tarihli fermanda iki yıl yerine bir yıl sürede tahsil edilmesi yürürlüğe sokulmuştur bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-11; BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 81-5, s. 107

[396] Osmanlı Devleti tebaasının Eflak ve Boğdan taraflarında suistimal ettikleri yerler 1206/1791 kanunda şöyle sıralanmıştı. Eflak memleketinin yakınlarında bulunan Vidin, Adakale, Fethülislâm, Niğbolu, Rusçuk, Kulle, Yergöğü, İbrail, Rahova, Hırsova, Silistre, Ziştovi ve Tutrakan ile Boğdan

Voyvodalardan veya vekilleri olan yetkililerden izin tezkiresi almayan tacirler ve diğer kimseler Boğdan topraklarına giremeyecekti[397]. Ticaret bahanesiyle izin alan tacirler de gittikleri yerlerde sabit ikametgah edinemeyecek, toprakları ekip biçerek ziraat yapamayacak ve reayaya zarar veremeyeceklerdi. Usulsüz bir şekilde mülkiyeti şahıslara veya manastırlara ait olan toprakların gasp edilmesi halinde hukuk çerçevesinde bu tür emlak sahiplerine iade edilecekti. Osmanlı vezirlerinin ve maiyyetlerinin kasıtlı olarak yol değiştirip Boğdan'a girip bedelini ödemeden, başta menzil atı olmak üzere reayaya yük getirerek rahatsız edebilecek herhangi bir talepte bulunmaları yasaklanmıştı[398].

Eflak ve Boğdan halkının perişan vaziyetini iyileştirmeyi hedefleyen ve 1774'te belirlenip 1206/1791 ve 1271/1802 düzenlemesinde de tekrarlanan hükme göre, piyasada zahire kıtlığına sebep olmayacak şekilde ve halkı zor duruma düşürmeyecek ölçüde Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçları karşılanacaktı. Satın alınan zahirenin parası, geciktirilmeden ödenecek ve nakliyesi de halkın üzerine bırakılmayarak rayiç bedel üzerinden amele ve nakliye ücretleri karşılanacaktı. İstanbul'un et ihtiyacını karşılamak üzere, satın alınacak küçükbaş hayvanlar mirî fiyatlar yerine piyasa bedeli[399] üzerinden değeri belirlenmek suretiyle, voyvodaların nezaretinde tüccar ve celeplere satılacaktı[400]. Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu kereste ve diğer yapı malzemelerinin miktarı, Bâbıâli tarafından voyvodaya bildirilecekti. Kesim ve nakliye işleri, halkı zor durumda bırakmadan gerçekleştirilecekti. Her iki memleketten araba ve ameleye ihtiyaç duyulduğunda,

---

memleketi etrafında ve civarında olan Kili, Akkerman, Bender, Hotin, İsmail, İsakça ve Tulça'da bulunan vezir, beylerbeyi, kadı, naip, ayan, ağa, ahali ve misafir her kim olursa olsun bundan sonra kudumiyye ve hediye adı altında veya diğer bahanelerle bu memleketlerden nakit, eşya veya sair şeylerin alınması yasaklamıştır. Bu konu ciddi bir şekilde takip edilecek ve eğer suistimal edenlere ceza verilmesi noktasında herhangi bir çekince olmayacaktı bkz. BOA, **HAT.**, nr. 12553.

[397] Osmanlı vezirlerinin ve taşra idarecilerinin Tuna civarındaki Osmanlı yerleşim yerlerine ulaşırken doğru menzilden saptıkları görülmektedir. Bu gibi durumlarda Osmanlı Devleti geçiş ihlallerinin reayaya ekstra yük getirdiğinden dolayı yasak olduğunu ilgili kimselere hatırlatıyor ve böylelikle fermanlarla verdiği teminatlara sadık kalıyordu. bir örnek için bkz. BOA, **C.DH.**, nr. 136-6788.

[398] BOA, **MAD.d.**, nr. 6620, s. 9.

[399] Osmanlı fiyat politikasında çalışma konumuzu ilgilendiren İstanbul'un ihtiyacı için yapılan alımlarda devletin belirlediği miktar esas alınırdı. Bu alım fiyatını ifade eden mirî mübayaa fiyatları her zaman piyasadaki fiyatların altında kalırdı bkz. Mustafa Öztürk, "Osmanlı İktisadında Fiyatları Etkileyen Unsurlar", **Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı**, (haz. Yavuz Ercan, Mustafa Öztürk, Rıfat Özdemir), Elazığ 1996, s. 228.

[400] BOA, **MAD.d.**, nr. 6620, s. 9; BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-11; BOA, **HAT.**, nr. 12553; 22.220 vukiyye zahirenin İstanbul'a nakli konusunda yapılan resmî bir mumameleye örnek olması açısından bkz. **A.{AMD.**, nr. 50-16.

ücretleri tam zamanında ve herhangi bir bahane gerekçe göstererek kesinti yapılmadan ödenecekti. Son olarak, fermanlı tacirlerin dışında kale yamakları ve etraftan hiçkimse Eflak ve Boğdan topraklarında dolaşmayacak, herhangi bir şekilde topraklarını ekip biçmeyecek ve hayvan otlatmayacaktı[401].

Rumeli tarafındaki kalelerin ihtiyaç duyduğu yapı malzemeleri ve kereste Eflak ve Boğdan tarafından tedarik edilecekti. Kesim ve nakliye işlemleri, bina eminlerinin verdikleri temessükler esas alınarak Eflak ve Boğdan cizyelerinden ödenecekti. Darbhane-i Amire'ye gerekli olan güherçileyi temin için nazır veya mültezimlerden kimse Boğdan'a gitmeyecek ve reayayı zor durumda bırakan taleplerde bulunmayacaktı. Güherçile tedariği, Boğdan voyvodası marifetiyle temin edilecekti[402]. 1206/1791 mali düzenlemelerini konu edinen kanuna yansıdığı şekliyle, Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu yünden dokunmuş kumaşların üretimi için imalathanelerin faaliyetlerini geliştirerek devam ettirmesi, voyvodalardan beklenen önemli ve yararlı hizmetler cümlesinden olarak zikredilmiştir[403].

1774 yılından itibaren Eflak ve Boğdan'daki müesses nizamı tahkim etmek üzere yapılan kanunlarda/düzenlemelerde iktisadi mükellifiyetlerin tanımlanması özet olarak yukarıda anlatıldığı biçimdeydi. Hatt-ı Hümâyûnlar, senetler ve kanunlarla belirlenen bu esaslara uygulamada ne kadar riayet edildiği sorusunu ise yine arşiv kayıtlarına müracaat ederek gözlemlemek mümkündür. Bu bağlamda ilk olarak Eflak ve Boğdan'dan çeşitli vesilelerle hediye gönderilmesi meselesi incelenebilir[404]. Yukarıda ele alınan düzenlemelerden de anlaşıldığı kadarıyla, hediye

---

[401] BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-11.

[402] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 80-4, s. 7; BOA, **MAD.d.**, nr. 6620, s. 110; Modern kimyada Nitrik aside tekabül eden Tizap isimli maddenin tekeli Darbhane-i Amire'ye verilmiş ve böylelikle madenlerin işlenmesi işinde, bu kurumun kontrolünün sağlanması hedeflenmişti. Tizabın ham maddesi ise güherçileydi. Boğdan'da, Darbhane-i Amire'nin tizap imali için ihtiyaç duyduğu güherçilenin ocaklıkları bulunmaktaydı. Çıkarılan güherçilenin Darbhane'ye sevki, Boğdan Voyvodası'nın her türlü desteği kendisine vermek durumunda olduğu Güherçile Emini tarafından yapılırdı. Ayrıntı için bkz. Ömerül Faruk Bölükbaşı, **XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Darbhâne-i Âmire**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 65-66.

[403] BOA, **HAT.**, nr. 12553.

[404] Peşkeş adı altında Eflak ve Boğdan voyvodaları İstanbul'a at ve şahin gönderirlerdi. Yıllık ödenen haracın teslimi esnasında verilen bu hediyelerin sayısı Mihai Maxim'e göre XVI. yüzyılda Eflak'tan 20 adet şahin ve araba atından ibaretti. Boğdan voyvodası ise yine XVI. yüzyılda 20 araba atı ve 6 şahini peşkeş olarak göndermişti bkz. Mihai Maxim, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Eflak ve Buğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı İktisadi ve Mali Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler", s. 564.

gönderilmesi her ne kadar kaldırılmış olsa da voyvodaların eski alışkanları sürdürme eğiliminde oldukları veya hala İstanbul'da bu yöndeki beklentilerin devam ettiği görülmektedir[405]. Eflak voyvodasının 1823 yılında saraya gönderdiği şahin ve tazılar bu cümleden olarak zikredilebilir. II. Mahmud zamanına gelinceye değin bu uygulama devam etmiş, ancak padişah sarayda artık bu tür kuşlara ihtiyaç olmadığından gönderilmemesini tavsiye etmişti[406].

Hediyeler dışında hemen hemen her düzenlemede yerini bulan bir diğer husus Osmanlı kalelerinin ihtiyaçları meselesiydi. Tuna civarındaki kalelerde yapılacak tamiratlarda keresteye ihtiyaç duyulurdu. 1818 yılında Tuna istihkâmlarında 220 kıta büyük topun kundak ve tekerlekleri için Eflak ve Boğdan'dan kereste temin edilmesi yoluna gidilmişti[407]. Kereste temini konusunda voyvodaların gayretinden memnuniyetini II. Mahmud, *"aferin kereste husûsunda vâki' olan gayretinden melhûz oldum"* diyerek ifade etmişti[408]. Bender kalesinde yemek pişirilmesi için Boğdan voyvodasından odun talebi[409], bu bağlamda bahsedilebilecek bir diğer örnek olarak göze çarpmaktadır. Osmanlı kalelerinin ihtiyaçlarına tabi olan bir diğer konuyu ise yağ temini oluşturmaktaydı. Vidin kalesine her sene Küçük Eflak'a ait olan beş kazadan sadeyağ toplanır[410] ve kanunların hilafına olacak şekilde rayiç bedel yerine düşük fiyat üzerinden kaledeki ihtiyaçların sağlanması için gönderilirdi. 1819 tarihli bir kayıtta Vidin için tedarik edilen yağların fiyatları toplam 1.135 kuruştu[411]. İstanbul'un ihtiyaç duyduğu yağdan fazlası temin edildiğinde ise voyvodanın taltif edilmesi için kapı kethüdasına yazı yazılırdı[412]. Arşiv kayıtlarına yansıdığı kadarıyla Eflak ve Boğdan voyvodalarının

---

[405] 1814 yılında Eflak voyvodası Karaca Yanko, 12 adet talimli şahin ve iki adet tazı göndermişti bkz. BOA, **HAT.**, nr. 34614.
[406] BOA, **HAT.**, nr. 33912.
[407] BOA, **C.AS.**, nr. 592-24938.
[408] BOA, **HAT.**, 29242.
[409] BOA, **C.AS.**, nr. 202-8668.
[410] BOA, **HAT.**, nr. 29945 A.
[411] BOA, **A.{AMD.**, nr. 67-25; Yılda 30.000 kıyye gönderilmesi planlanan sadeyağın fiyatı Sadrazamlık yaptığı dönemde Hurşid Paşa tarafından belirlenmiş ve iki kuruş zam yapılmıştı bkz. **A.{AMD.**, nr. 68-51.
[412] BOA, **HAT.**, nr. 50181.

Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu sandal ve şalopelerin yapmını üstlendikleri anlaşılmaktadır[413].

Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçlarına tabi olan ve 1774'ten itibaren tedarik edilme usul ve yöntemleri tarif edilen bir diğer kalem zahireydi. Eflak ve Boğdan'dan zahirenin sadece İstanbul'un ihtiyacı için talep edilmediği anlaşılmaktadır. Tuna istihkamlarının ihtiyacını karşılamak üzere hemhudut olmanın getirdiği komşuluktan dolayı, Küçük Eflak'ın beş kazasından Vidin için tedarik edilmesi planlanan zahire bu anlamda iyi bir örnek oluşturur[414]. Zahire kategorisinde Osmanlı Devleti için temin edilen mamulün ücretleri voyvodaya kapı kethüdaları aracılığıyla ulaştırıldı[415]. Ekim 1802'de her yıl tedarik edilen 150.000 kile zahire mukabilinde zahire hazinesinden ödenen 30.000 kuruş, Boğdan voyvodasının Kapı Kethüdası Hançerlioğlu'na verilmişti[416]. 1020 kile Mısır da İstanbul'a nakledilmişti. Zahire nakli konusunda, voyvodalar gayret gösterip İstanbul'un ihtiyacını karşıladıklarında padişahlar bunu memnuniyetle karşılar ve voyvodaları taltif ve teşvik edici mahiyette hatt-ı hümayunlar çıkarırlardı[417]. Hatta Boğdan Voyvodası Mihail Sutu örneğinde olduğu gibi yararlı hizmetleri teşvik maksadıyla bizzat padişahın kullanımında olan bir atın voyvodaya hediye edildiği vakidir[418]. İstanbul'un ihtiyaçları kapsamında gönderilen zahire miktarları için 1804 yılında Eflak'tan 3.210 kile hınta, 55.140 kile arpa ve 550 kile darı olmak üzere zahire çeşitlerinden toplam 58.900 kile sevkedilmişti[419]. Bunun yanı sıra kaşkaval, don çerviş, bal[420] ve sadeyağ gönderilirdi[421].

Eflak ve Boğdan voyvodaları İstanbul'un et ihtiyacının karşılanması için kesimlik hayvan da temin ederlerdi. Bir arşiv kaydından anlaşıldığına göre Boğdan

---

[413] Eflak voyvodası 10, Boğdan voyvodası 10 kıta şalope yapımıyla görevlendirilmişti bkz. BOA, **HAT.**, nr. 29297.
[414] BOA, **A.{AMD.**, nr. 68-51.
[415] Bu uygulama 1206 kanunuyla birlikte yürürlüğe girmişti bkz. BOA, **HAT.**, nr. 12553.
[416] BOA, **A.{DVN.,** nr. 2350-32.
[417] BOA, **HAT.**, nr. 29881.
[418] BOA, **HAT.**, nr. 35325.
[419] BOA, **HAT.**, nr. 2999 A.
[420] Bal ve Balmumu üretim/tedariği müstakil bir makaleye konu olarak incelenmiştir. Bkz. Arzu Kılınç, "Eflak-Boğdan ve Karadeniz'de Bal ve Balmumu", **Acta Turcica**, 3/1, 2011, s. 40-56.
[421] Kaşkaval 97442, don çerviş 218696, bal 30740 ve sadeyağ 53943 vukiyye olmak üzere 1804 yılında İstanbul'a sevkedilmişti bkz. BOA, **HAT.**, 2999 F; BOA, **HAT.**, 2999 G.

voyvodasının bu anlamda hissesine düşen miktar 40.000 koyundan ibaretti. Fakat voyvoda olağanüstü gayret göstererek 80.000 baş hayvan tedarik ettiği için II. Mahmud memnun olmuş ve voyvodanın taltif edilmesini tavsiye etmişti[422].

Eflak ve Boğdan'daki müesses nizamı korumak, üretimin devamlılığını sağlamak ve ihtiyaç duyulan mamulatı kesintisiz aktarmak için fermanlarla belirlenen kurallara riayet edildiği görülmektedir. Ancak zaman zaman Osmanlı tebaasından kimselerin kanunlara aykırı bir biçimde Silistre'den Eflak tarafına geçip toprak gaspettikleri anlaşılmaktadır. Bu tür aksaklıklar voyvoda tarafından İstanbul'a bildirilmekteydi. Osmanlı tabiiyetindeki Müslümanlar Eflak topraklarında yetiştirdikleri mahsulü Tuna'nın diğer yakasına geçirerek sattıkları için piyasadaki arz-talep dengesinin bozulduğu Eflak voyvodası tarafından bildirilmiştir. İstanbul'un ihtiyaç duyduğu zahirenin karşılamasında güçlük çekildiğini belirten Eflak voyvodası, Osmanlı teabasının Eflak topraklarındaki faaliyetlerini sonlandırmasını talep etmiş ve bu şikayeti Osmanlı yönetimi tarafından haklı bulunarak gerekli adımlar atılmıştır[423].

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla başlayan süreçle birlikte Eflak ve Boğdan Osmanlı himayesine yeniden dahil olmuştur. Yeni koşullar uyarınca, ekonomik yükümlülüklerinin dönemin şartları doğrultusunda gerek Rusya'nın dayatmaları gerekse de Rumeli'de gelişen iç karışıklıklar dolayısıyla düzenlendiği bu başlık altında yapılan incelemenin neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda, yukarıdaki satırlarda arşiv kayıtlarına müracaat edilmek suretiyle detaylandırılan örnekler uygulamalar kapsamında Osmanlı Devleti'nin belirlenen şartlara riayet etme gayreti içerisinde olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir.

4. Osmanlı Diplomasisi ve Haber Kaynaklarında Voyvodalar

Bir önceki başlıkta voyvodaların görev, sorumluluk ve yetkileri kaynakların verdiği bilgiler çerçevesinde açıklanmıştı. Fakat Eflak ve Boğdan voyvodalarının yürüttüğü istihbari faaliyetler müstakil bir başlığın altını dolduracak evsafa sahip olduğundan, bunlara bir önceki kısımda değinilmemişti. Eflak ve Boğdan

[422] BOA, **HAT.**, nr. 49222.
[423] BOA, **C.HR.**, nr. 121-6011.

voyvodalarının Osmanlı istihbarat sistemi için yürüttükleri faaliyetleri konu edinen bu başlık altında, ilk olarak Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı, Avrupa ve Rusya diplomasisinde önem kazanma serüveni özetlenecektir. Odaklanılacak diğer konular ise voyvodaların Osmanlı hariciyesinde ön plana çıkarılma teşebbüsleri, İstanbul'a doğru haber ulaştırmalarını temin etmek maksadıyla Osmanlı Devleti'nin kurduğu denetim sistemi ve voyvodaların bilgi toplama-aktarma yöntemlerinden oluşmaktadır.

Osmanlı istihbarat sisteminin işleyiş, fonksiyon ve niteliği Osmanlı tarih literatüründe en az akademik ilgiye mazhar olan alanlardan biridir. Bu alanda hazırlanan yeni bir çalışmada, Osmanlı istihbarat faaliyetlerini konu edinen araştırmaların kıtlığı, devletin tüm modernleşme çabalarına rağmen Batı karşısında tutunamamasına bağlanmaktadır. Başarısızlıklara koşut olarak gelişen tarih yazımında, Osmanlıların siyasi ve askeri kabiliyetlerini hafife alan ve Oryantalist bakış açısıyla uyuşan yaygın kabul, Osmanlı istihbarat faaliyetlerine ilişkin literatürün genişlemesini engellemiştir[424]. Bununla birlikte tez çalışmamızın mekanını ve zaman aralığını da kapsayan başlıkları bulunan bir diğer eser literatüre kazandırılmıştır[425]. Osmanlı istihbarat ağının işleyişi konusunda okuyucunun merakını tatminkâr bir biçimde giderebilecek doyurucu bilgiler sunan bu çalışmalardan aslında Osmanlı arşiv vesikalarının istihbarat faaliyetlerini aydınlatabilecek ölçüde oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu anlaşılmaktadır[426].

Mücavir devletlerdeki gelişmelerden çok erken dönemlerden itibaren haberdar olan Osmanlı Devleti'nin[427] Tuna Nehri ve civarındaki istihbarat faaliyetleri belirli merkezler üzerinden yürütülmekteydi. Bu merkezler içerisinde şüphesiz en

---

[424] Emrah Sefa Gürkan, **Sultanın Casusları 16. Yüzyılda İstihbarat, Sabaotaj ve Rüşvet Ağları**, İstanbul 2017, s. 17.

[425] Ahmet Yüksel, **II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı**, İstanbul 2013; Aynı müellifin Kafkasya'daki Osmanlı istihbarat ağını konu olan bir diğer müstakil araştırması için bkz. Ahmet Yüksel, **Rusların Kafkasya'yı İstilası ve Osmanlı İstihbarat Ağı**, İstanbul 2014.

[426] Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nce Osmanlı dönemi istihbarat çalışmalarında Osmanlı arşiv kayıtlarının önemine dikkat çekmek için 153 belge seçilmiş ve bu belgelerin tıpkı basımlarıyla birlikte Latin harflerine aktarımı da yapılmıştır. **Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat**, (haz. Kemal Gurulkan, Ersin Kırca, Numan Yekeler vd.), İstanbul 2017.

[427] İlk dönem casusluk faaliyetleri daha çok devletin aleyhine girişimlerinden haberdar olma ve bu bilgi sayesinde olası tertipleri bozma amacına yönelikti bkz. Mehmet Ali Beyhan, "II. Abdülhamid Döneminde Hafiyye Teşkilatı ve Jurnaller", **Türkler**, XII, (Ed. Kemal Çiçek, Salim Koca), Ankara 2002, s. 939.

önemli olanı Silistre'ydi. Silistre valisinin istihbarat hiyerarşisinde en üst basamakta olduğu ve koordinatörlük görevini yürüttüğü sistemde, İbrail, İsakçı, İsmail, Tolçı ve Sünne tarafları Silistre'deki istihbarat merkezlerini besleyen önemli kollar olarak göze çarpmaktadır[428].

İstihbarat siteminin işleyişinde voyvodaların üstlendiği rol ve uyguladıkları yöntemlere geçmeden önce, Eflak ve Boğdan'ı istihbarat merkezi haline getirecek politik gelişmeler bütününe ana hatlarıyla değinilmesi faydalı olacaktır. XVI. yüzyıldan itibaren şiddetlenen Osmanlı-Habsburg rekabeti, Osmanlıları düşmanlarının niyetleri ve planlarını önceden bilmeye mecbur bırakmaya başlamıştı. 1699 Karlofça Antlaşması ise XVI. yüzyılda başlayan bu süreci yepyeni bir boyuta taşıdı. Karlofça Antlaşması[429] uyarınca Habsburg İmparatorluğu Temeşvar (Banat) eyaleti dışında Erdel ve Macaristan'ın tamamını topraklarına kattığından, Eflak ve Boğdan etrafındaki güvenlik çemberi kırılmış oldu. Rusya ise Lehistan'ı etkisizleştirerek Eflak-Boğdan ve Osmanlı tabiiyetinde yaşayan Ortodoksların bağlılığını sıkıntılı duruma sokabilecek etkin bir tehdit unsuru olarak sivrilmişti[430]. Yabancı etkisinin Eflak ve Boğdan'da olumsuz neticeler doğurabileceği ihtimali, bu vesileyle güçlenmiş olduğundan Karlofça barışından sonra Osmanlı Devleti'nin bölgeye yaklaşımı değişmişti. Osmanlı Padişahları XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Eflak ve Boğdan için *"mülk-i mevrûsum"* tabirini resmi yazışmalarda kullanarak buralara olan özel ilgisini göstermek suretiyle Rusya ve Avusturya nüfuzunun bölgede artmasını önlemeye çalışmıştı[431].

Karlofça ile birlikte büyük bozgunun tescillenmesi ve devam eden toprak kayıplarının önlenememesi artık Osmanlı Devleti'nin tek başına bu olumsuzlukları ortadan kaldırmaya kudretinin kalmadığını göstermekteydi. Dolayısıyla Osmanlı Devleti değişen koşullar karşısında gelişen yeni diplomasi usullerine uyum

---

[428] Ahmet Yüksel, "Tuna'yı Saran Osmanlı İstihbarat Ağının Organizasyon ve İşleyişi (19. Asrın Başları)", **Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller**, I, (haz. Şakir Batmaz, Özen Tok), Kayseri 2015, s. 146-149.

[429] Karlofça Antlaşması hakkında genel bilgi için bkz. Abdülkadir Özcan, "Karlofça Antlaşması", **DİA**, XXIV, İstanbul 2001, s. 504-507.

[430] Akitsu Mayuzimi, "Issues Pertaining to Wallachian and Moldavian Voyvodas and Their Effect on Russo-Ottoman Relations (1774-1806)", **Japanese Slavic and East European Studies**, XXVII, 2006, s. 5.

[431] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV/1, Ankara 1978, s. 6.

sağlamak[432] ve çevresinde olup bitenlerden veya gerçekleşebilecek siyasi ve askeri faaliyetlerden önceden haberdar olup pozisyonunu belirlemek durumunda kalmıştı. Osmanlı Devleti'nin yeni dönemde diplomasi ve haber alma yönünden ihtiyaçlarını karşılayabilecek donanıma sahip nitelikli kimseler Fenerliler (Feneryotlar) arasında bulunmaktaydı. Özellikle Karlofça Antlaşması müzakerelerinde devlete sadakatini ispatlayan ve yıldızı parlayan Aleksandr Mavrokordato, Osmanlı tercümanlık müessesesinde Fenerlilerin önünü açmıştı[433]. Osmanlı haber toplama faaliyetlerinde, Fenerlilerin daha da etkinlik kazanmaları ise Eflak ve Boğdan voyvodalıklarına getirileriyle başlamıştır. Literatürde, Osmanlı Devleti'ne bağlı birer memur olarak nitelenen Eflak ve Boğdan voyvodalarına Osmanlıların, *"Bâbıâli'nin Avrupa'ya çevrilmiş iki gözü"* dedikleri nakledilerek her iki voyvodanın Osmanlı haber kaynakları arasındaki önemine dikkat çekmek istemiştir[434].

Eflak ve Boğdan'ın istihbaratın merkezi haline gelmesinde, XVIII. ve XIX. yüzyıl gelişmelerinin çok daha büyük payı vardır. İkinci bölümde etraflıca incelenecek olan bu gelişmelerden özetle bahsedecek olursak; XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı-Rus savaşını sonlandırmak üzere imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla birlikte, Eflak ve Boğdan artık resmi olarak birbirine muhalif iki büyük gücün çatışma alanı haline gelmişti. Bölgede Rusya dışında, Avusturya başta olmak üzere diğer Avrupa devletlerinin de konsolosluk açması Eflak ve Boğdan'ın haber merkezi olarak önemini ortaya koymaktadır. 1797 yılında Venedik Cumhuriyeti'ni sonlandıran Compo Formio Antlaşması'yla diplomasi sahasında yeni bir çağ açıldı. Bu antlaşmanın ardından yaşanan gelişmeler, Eflak ve Boğdan'daki

---

[432] Osmanlı Devleti'nin Karlofça Antlaşması'nın ortaya çıkardığı yeni konsensüs gereği diplomasi usul ve yöntemlerine adapte olma süreci ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Kemal Beydilli, "Osmanlı ve Avrupa Devletleri Arasında İttifâklar ve Siyasi Ahlâk (1790-1856)", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler**, (haz. İsmail Soysal), Ankara 1990, s. 35-43.

[433] Osmanlı tercümanlık müessesesinde yararlı hizmetlerinden dolayı ilk takdir kazanan Fenerli Rum Panayot Nikoussios Efendi'dir. Kandiye muhasarasında ve sonrasında Fazıl Ahmed Paşa'ya büyük yardımı dokunan Panayot Efendi'den sonra yine Fenerliler arasında Aleksandr Mavrokordato dikkat çekmiş ve 1821'e kadar devam edecek olan Osmanlı hariciyesinde Fenerliler çağı böylelikle başlamıştır. Zeynep Sözen, **Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü (1711-1821)**, s. 45 vd.; Cengiz Orhonlu, "Tercüman", **İA**, XII/1, İstanbul 1979, s. 177; Orhan Koloğlu, "Osmanlı Diplomasisinde Rumların Rolü ve Tanzimatla Birlikte Fransızcanın Yaygınlaşması", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Sempozyumu, 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler**, (haz. İsmail Soysal), Ankara 1990, s. 129-130.

[434] Aurel Decei, "Boğdan", **İA**, II, s. 702.

devletler arası rekabete Fransa'yı da ekledi. Eflak ve Boğdan'ın kuzeyinden Rusya üzerine ilerleyen Napolyon Bonapart'ın seferi nedeniyle yaşanan gelişmelerin gözlem merkezi her iki voyvodalık olmuş ve konu başlığımızın altını dolduracak ölçüde bilgi dolu arşiv belgelerinin büyük çoğunluğu bu süreçte üretilmiştir. Eflak ve Boğdan'ı Osmanlı haber kaynakları bakımından önemli kılan gelişmeler bütünü içerisinde, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşları, Fransa İmparotoru Napolyon Bonapart'ın sebebiyet verdiği savaşlar, 1821 Rum İsyanı ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşları zikredilmelidir[435].

Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan voyvodalarını harici münasebetlerde aktif rol üstlenen bir dış işleri sorumlusundan çok, yabancı devletlerle kurulacak münasebetlerde Bâbıâli'nin ön bilgi edinmesini ve haberdar olmasını sağlayan memurlar olarak kullanmıştır. Fenerlilerin, Osmanlı hariciyesinde çok daha etkin bir konuma gelmesini sağlayacak projeler III. Selim döneminde gündeme gelmiştir. Osmanlı diplomasi tarihi açısından kayda değer bir gelişme olan ikamet elçiliklerinin kurulması III. Selim döneminde gerçekleşmişti. Fakat ikamet elçiliklerinden beklenen fayda sağlanamadığından yapılan harcamaların kısılması planlandı. Bu kapsamda, kaldırılacak ikamet elçiliklerinin yerine Eflak ve Boğdan voyvodalığından mazul Fenerli beyler veya onların çocukları, torunları ya da yardımcıları arasından seçilecek kimselerin maslahatgüzar olarak gönderilmesi düşünüldü. Böylelikle, diplomasinin kurallarına ve Avrupa'nın genel durumuna vakıf olan Fenerlilerden, devlet daha etkin bir biçimde yararlanabilecekti. Bu proje, Fenerli beylerin gelecekte elçi ünvanı verilerek Avrupa'ya gönderilmelerinin önünü açıyordu. Bununla birlikte Fenerliler arasından Avrupa'ya elçi gönderme teşebbüsü hiçbir zaman gerçekleşmemiştir[436].

---

[435] Efak ve Boğdan'ın tüm büyük siyasi güçler için haber merkezi haline gelme süreci ve buradaki boyarlarla irtibat kurarak etkinliklerini artırma mücadelelerinin toplu bir değerlendirmesi için bkz. Stefania Costache, **At the End of Empire: Imperial Governance, Inter-Imperial Rivalry and "Autonomy" in Wallachia and Moldavia (1780s 1850s)**, University of Illinois at Urbana-Champaign, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ann Arbor 2013, s. 72-115; Boğdan'ın Lehistan tarafındaki gelişmelerle ilgili önemli bir haber üssü olduğuna dikkat çeken bir çalışma için bkz. Hacer Topaktaş, "Bogdan Voivodship as a Channel of Receiving News from the Polish Side (the second half of the 18th Century)", **Türkoloji Tartışmaları Başarılarıyla ve Zaaflarıyla Çağdaş Türkoloji**, (ed. Öztürk Emiroğlu, Marzena Godzińska, Filip Majkowski), Warsaw 2014, s. 135-153.

[436] BOA, **HAT.**, nr. 13745; Ercüment Kuran, **Avrupa'da İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faâliyetleri (1793-1821)**, Ankara 1968, s. 47-48; İlk elçiliklerin ikamesiyle ilgili

Osmanlı hariciye sisteminin işleyişi içerisinde daha etkin duruma getirilmeyen Fenerli voyvodaların ileri seviyede yabancı dil becerileri olduğu için bazı zamanlarda mükâlemelerde tercüman olarak yer almaları önerilmiştir. 1806'da başlayan Osmanlı-Rus harbini neticelendirmek için Slobozia Mütarekesi'nin ardından esas barış görüşmelerinin yapılması esnasında tercümanlara ihtiyaç duyulmuştur. Görüşmelerin, Fransa'nın kontrolü altında gelişmesini arzulayan Sebastiani, Eflak veya Boğdan voyvodasının tercümanlık yapmasını tavsiye etmişti. Voyvodalık rütbesi, Osmanlı Devlet teşkilatında iki tuğlu vezirle aynı sayılırdı. Mükâlemeler sırasında ayakta beklemeleri protokol bakımından uygun olmadığından voyvodaların tercüman olarak görüşmelerde yer almalarına bu süreçte pek sıcak bakılmamıştır[437]. Ancak Bükreş Antlaşması'nın tadili için yapılan görüşmelere Nişancı Hamid Bey ile birlikte mazul Boğdan Voyvodası Kallimaki İskerlet de katılmıştı[438]. Kallimaki İskerlet'in mükâlemede yer alması, Osmanlı hariciye yönetiminin zamanın koşullarına uygun olarak ve devletin çıkarlarıyla bağdaşacak şekilde protokol kurallarını esnetebildiğini göstermesi bakımından iyi bir örnektir. Diğer yandan Eflak ve Boğdan voyvodalarının devletin ihtiyaçları doğrultusunda voyvodalık dışında farklı alanlarda da görevlendirilebildiklerini ortaya koyması bakımından bu kayıt zikredilmeye değerdir.

Osmanlı Devleti'nin dış ilişkilerine voyvodaların esas katkıda bulundukları alan istihbarat faaliyetleriydi. Voyvodaların istihbarat çalışmalarını konu alan arşiv kayıtları, XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar gitmektedir[439]. Voyvodalar, İstanbul'a

---

başka bir değerlendirme için bkz. M. Alaaddin Yalçınkaya, "III. Selim Döneminde Dış Temsilciliklerin Kurulması", **Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi**, (ed. Seyfi Kenan), İstanbul 2010, s. 593-623.

[437] BOA, **HAT.**, nr. 16179; Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, s. 113-114; Hükümdarlık, vezirlik, beylerbeyilik, sancak beyliği gibi görev ve memuriyet işareti sayılan tuğların sayısı vazifenin derecesine ve ehemmiyetine göre değişirdi. (Tulin Çoruhlu, "Tuğ", **DİA**, XLI, İstanbul 2012, s. 330-332.); Beylerbeyi ile aynı dereceye karşılık gelen Eflak ve Boğdan voyvodalarının, klasik dönem Osmanlı protokol düzeninde iki tuğları vardı. (bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, s. 268.) XIX. yüzyıla gelindiğinde Eflak ve Boğdan voyvodalarına da üç tuğ verilebildiği bu belgeden (**HAT.**, nr. 16179) anlaşılmaktadır. Ayrıca, XIX. yüzyılda bölgeyi ziyaret eden yabancıların voyvodanın üç tuğa sahip olduğunu kaydetmesi, XIX. yüzyılda voyvodalara üç tuğ verilebildiğini göstermesi bakımından kayda değerdir. Bkz. William Macmichel, **Journey from Moscow to Constantinople, in the Years 1817, 1818**, London 1819, s. 91.

[438] Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, **Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleriyle) 1237-1241/1821-1826**, s. 552.

[439] **Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat**, s. 89, 109, 113,

en doğru bilginin aktarılması için *havâdis-nüvîs* adı verilen ve sayıları bir veya birden fazla olan görevliler istihdam ederdi. Havâdis-nüvîslerin yetersiz olduğu ya da gelişmeleri aktaramadığı durumlarda ise casuslar gönderirlerdi[440]. Nihai tahlilde, voyvodaların bilgi akşının koordinasyonunu üstlendikleri anlaşılmaktadır. Çalışma konusunun zaman aralığına gelindiğinde dönemin koşullarına uygun şekilde istihbarat faaliyetlerinin çeşitlendirildiği ve daha da profesyonel hale getirildiği görülmektedir. Bundan sonraki satırların içeriğini oluşturan istihbarat çalışmalarını voyvodaların casusları başta olmak üzere, başkaları eliyle ve bizzat kendileri tarafından yürütülenler olmak üzere ikiye ayırarak incelemek yerinde olacaktır.

Himayesi altında yaşadıkları Osmanlı Devleti'ne doğru haber ulaştırmak, voyvodalar tarafından *"sadakat ve kulluğun"* gereği olarak algılanıyordu[441]. Voyvodalar, Osmanlı Devleti'nin Avrupa ve Rusya'da yaşanan veya yaşanacak olan politik ve askeri gelişmeleri tam zamanında ve doğru bir şekilde öğrenme ihtiyacının bilincinde olduklarını, gönderdikleri raporlarında (havâdis kağıtları) vurgularlardı. Devletin bu anlamda ihtiyacını karşılamak üzere padişah ve sadrazamın takdirini kazanacak ölçüde yoğun ve samimi bir çaba içerisinde olan voyvodalar, doğru bilginin temini yolunda *"iktizâ eden mesârif-i kesîre dirîğ olunmayarak"* maddi külfeti ne olursa olsun görevlerini yerine getirmek için azami gayret göstermekteydiler[442]. Gerçekten de incelenen dönem içerisinde havadislerin ulaştırılması konusunda Boğdan Voyvodası Kallimaki İskerlet, bizzat II. Mahmud'un takdir ve beğenisini kazanmıştı[443]. Voyvodaların haber toplama konusundaki üstün gayretlerini takdir etmek sadece padişaha mahsus değildi. Hurşid Ahmed Paşa'nın

---

[440] Ahmet Yüksel, **II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı**, s. 166.

[441] BOA, **A.{AMD.**, nr. 26-43; BOA, **HAT.**, nr. 41030; bu konuda padişahın takdirini kazamış olan Boğdan Voyvodası İskerlet, *"vazîfe-yi zimmet-i ubudiyetim"* diyerek haber ulaştırma görevini vurguluyordu (**HAT.**, nr. 41098).

[442] BOA, **HAT.**, nr. 40961 A; Osmanlı Devleti'nin istihbarat faaliyetleri kapsamında yaptığı harcamaları konu olan bütüncül bir değerlendirme için bkz. Ahmet Yüksel, "Teşkilat-ı Mahsusa'ya Kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda İstihbaratın Mali Boyutu", **Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yönelimler-2**, (Ed. Zafer Gölen-İbrahim Serbestoğlu), Ankara 2017, s. 593-622.

[443] *"Boğdan voyvodası dahi havâdis celbine güzel ikdâm ediyor"* diyerek II. Mahmud İskerlet'in istihbarat çalışmalarından memnununiyetini dile getirmişti (BOA, **HAT.**, nr. 41098); İskerlet'in gönderdiği bilgileri beğendiğine dair başka bir misal için bkz. **HAT.**, nr. 49425.

"Devlet-i Aliyye bendeliği böyle olur" diyerek övdüğü Eflak Voyvodası Karaca Yanko bu anlamda iyi bir örnektir[444].

II. Mahmud döneminden önce de Eflak ve Boğdan'dan gelen haberler belirli tasnife tabi tutulmaktaydı. Padişah, bu tasnif doğrultusunda havadisleri önemine göre değerlendirmekteydi. Haberin değerine göre padişahlar ya kısaca yazıdan haberdar olduklarını bildiren *"manzurum olmuşdur"* notunu düşerler ya da voyvodanın haberi doğrultusunda kendi görüşlerini veya konuyla ilgili talimatlarını uzun uzadıya yazarlardı[445]. II. Mahmud'un Fransa, Avusturya ve Rusya ile ilgili havadis kağıdını nitelikli bir haber olarak görmeyip *"voyvodanın mütalaasından ibaret"* diyerek değerlendirmesi de her havadisin ve değerlendirmenin doğru kabul edilip hemen işleme konulmadığını göstermesi bakımından kayda değerdir[446]. Bu açıdan literatürde yaygın bir kabul haline gelen tercümanların ve Eflak ve Boğdan voyvodalarının asılsız haberler yollayarak Osmanlı hariciyesini yanlış yönlendirdikleri yargısı, gözden geçirilmelidir[447]. Aşağıda da detaylandırıldığı şekliyle bilginin temini, değerlendirilmesi ve uygulamaya geçilmesi sürecinde en doğru kararın alınması için tek bir haber kaynağının referans alınmadığı açıkça görülmektedir.

Osmanlı yönetimi, voyvodaların istihbarat faaliyetlerini büyük bir gizlilik içerisinde sürdürmelerini beklerdi. Aynı şekilde voyvodalar da topladıkları bilgilerin sıhhati, casusların faaliyet gösterdikleri ülkelerde sıkıştırılmaması ve havadis toplama faaliyetlerinin aksamaması için faaliyetlerini büyük bir gizlilik içerisinde sürdürürlerdi. Raporların İstanbul'da kendileri vasıtasıyla gönderildiğinin ifşa edilmemesini Osmanlı idarecilerinden rica ederlerdi. Voyvodaların hazırladıkları istihbarat raporlarını tedbir amaçlı doğrudan Bâbıâli'ye değil, İstanbul'daki yakınlarına göndermeleri ve haberlerin onlar vasıtasıyla muhataplarına iletilmesi bu bağlamda önemlidir. 1801 yılında bilgi aktarımı için Eflak voyvodasının kardeşinin

---

[444] BOA, **C.HR.**, nr. 84-4174.
[445] Cezmi Karasu, "Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan Haber Alma Kanallarından Birisi Olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları", **International Journal of Social Sciences and Education Research**, II/3, 2016, s. 830.
[446] BOA, **HAT.**, nr. 49696.
[447] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, İstanbul 1309, s. 208; Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, V, Ankara 2011, s. 9.

Bâbıâli'ye ziyareti bu tespiti doğrulamaktadır[448]. Mesela, İskerlet Kalimaki'nin gizliliği sürdürmek için haberleri İstanbul'da bulunan oğlu üzerinden muhataplarına ulaştırmayı denemesi, bu bağlamda verilebilecek bir diğer örnektir[449].

Voyvodalar, güvendikleri adamlarını hızlı bir şekilde Avrupa'nın belirli merkezlerine gönderirlerdi. Varşova[450], Viyana[451], Dresden[452], Bosna ve Belgrad[453] bu anlamda arşiv vesikalarında yoğun olarak göze çarpan örneklerdir. Tuna'nın kuzeyindeki gelişmeleri haber veren bir diğer kaynak, Kırım Hanı Şahin Giray'ın konağına yerleştirilen boyardı. Bu boyar vesilesiyle Boğdan voyvodasına ulaşan haberler İstanbul'a aktarılmaktaydı[454]. Rusya tarafındaki haber akışının sağlanması sadece bu boyarın gönderdiği bilgilerle sınırlı değildi. Eflak ve Boğdan'dan Rusya'ya gönderilen casuslar bulunurdu. Görev yaptıkları mahaldeki önemli havadisleri hükümet merkezlerine gelip bildirirlerdi[455]. Arşiv kayıtlarına yansıdığı kadarıyla Rus devlet adamlarının gizliliği sağlamak için uyguladıkları olağanüstü tedbirler nedeniyle buradan havadis toplayabilmek oldukça güçtü. Bundan dolayı Eflak voyvodası, casuslarını tüccar kılığında kamufle edip Petersburg tarafına göndermişti[456].

Voyvodaların istihbarat faaliyetleri ile ilgili daha detaylı bilgileri sınırlardaki gelişmeler yoğunlaştığında öğrenebilmekteyiz. Çalışmanın zaman aralığında gerçekleşen Napolyon'un Rusya seferi (1812), Eflak ve Boğdan casuslarının faaliyetleri açısından oldukça zengin arşiv materyalini ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte Eflak voyvodası sınırda yaşanan harpten dolayı göreve başladığı günden itibaren stratejik mevkilere havâdis-nüvîs yerleştirmiş ve bu sayede doğru bilginin temin edilmesi ve istihbarat çalışmalarının sağlıklı bir şekilde

---

[448] Ahmet Yüksel, **II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı**, s. 167.
[449] BOA, **HAT.**, nr. 40979.
[450] BOA, **A.{AMD.**, nr. 23-75, BOA, **C.MTZ.**, nr. 18-877.
[451] BOA, **A.{AMD.**, nr. 23-68; BOA, **HAT.**, nr. 41028; Viyana Voyvodaların haber kanalları arasındaki en önemli merkezlerden biriydi bkz. Cezmi Karasu, "Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan Haber Alma Kanallarından Birisi Olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları", s. 828.
[452] BOA, **HAT.**, nr. 41138.
[453] BOA, **C.MTZ.**, nr. 17-811.
[454] BOA, **A.{AMD.**, nr. 23-65.
[455] BOA, **HAT.**, nr. 42480A.
[456] BOA, **HAT.**, nr. 13046.

yürütülmesi hususlarında gayret göstermiştir[457]. Sınırda yaşanan savaştan dolayı acil haber ihtiyacının bilincinde olduğunu vurgulayan Boğdan Voydoası İskerlet Kallimaki, haber almanın yüksek maliyetinden kaçınmayarak İstanbul'a bilgi göndermekteydi. İskerlet Kallimaki, casusların her birini görevini en iyi şekilde yapan ve doğru bilgileri edinerek sevkeden sadık birer memur olarak Avrupa'nın önemli merkezlerine yerleştirdiğini ifade etmektedir[458]. Bununla birlikte havâdis-nüvîslerin ve casusların bu niteliklere ne kadar sahip olduklarını belirlemeye çalışmak ise farklı bir araştırmanın konusudur.

Voyvodalara bilgi akışı sağlayan casusların farklı pozisyonlar edindikleri arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır. Mesela, Boğdan voyvodasının casusları yabancı orduların içerisine sızmayı başarabilmişti. Bu sayede Avrupa ordularının harekat kabiliyeti ve stratejileri hakkında geniş bilgilere ulaşabiliyorlardı[459] Voyvodalar, Avrupa'da Napolyon'a karşı kurulan koalisyon ordularının yakınlarına veya içlerine casus yerleştirmek suretiyle savaşın seyrini ve orduların lojistik durumlarını İstanbul'a bildirmişlerdi[460]. Bu anlamda verilebilecek bir diğer örnek, 1815 Viyana Kongresi öncesinde Napolyon'a karşı kurulan İngiltere-Prusya ittifak ordusu içerisindeki rütbeli bir askerin (mülazım) Boğdan voyvodasına ulaştırdığı bilgilerdir. Oldukça nitelikli haberler temin ettiği anlaşılan bu casusun faaliyetlerini İskerlet, raporunda detaylandırmıştı. Napolyon'un yenilgisiyle savaşın sonlanmasının ardından bu askerî casususun çalışmaları bitmemişti. Viyana kongresi öncesi Londra'ya gidip Avrupa'nın durumuyla ilgili yetkili kimselerle görüşerek bilgi edinip Viyana'ya dönmüş ve kongre öncesi gelişmeleri aktarmaya devam etmişti[461].

Casusların veya haber kaynaklarının kimliklerini arşiv vesikalarından tespit edebilmek oldukça güçtür. Havadis kağıtlarında, genellikle haber kaynağı olan kimselerin açık kimliği verilmezken nitelikleri üzerinde durulmaktadır. Mesela, Karaca Yanko tarafından İstanbul'a gönderilen ve Avrupa devletlerinin politik durumlarını özetleyen bir risaleden bu anlamda bilgi edinebilmekteyiz. İstanbul'da

[457] BOA, **HAT.**, nr. 41057.
[458] BOA, **HAT.**, nr. 40876.
[459] BOA, **HAT.**, nr. 40961 C.
[460] BOA, **HAT.**, nr. 41107; **HAT.**, nr. 4113 B.
[461] BOA, **HAT.**, nr. 45600.

oldukça fazla beğeni topladığı anlaşılan bu risalenin yazarı, Karaca'nın raporundan öğrendiğimize göre Prens Metternich'in kâtipliğini yapmaktaydı. Viyana kongresine Metternich'in yön vermesi nedeniyle müzakerelerde başkâtiplik yapma imkanı elde etmişti. Bu münasebetle dönemin politikasını belirleyen önemli isimlerle birebir görüşmüş olması, istihbarat raporunun müellifini daha da kıymetli kılmakta ve Karaca Yanko bu niteliklere sahip birinden bilgi aktarabildiği için kendisiyle övünç duymaktaydı[462].

Avrupa siyasetini konu alan yayınlar da voyvodaların casusları tarafından takip edilmekteydi. İmparatorların politikalarıyla ilgili bilgiler içeren kitapçıklardan biri, Viyana'da az sayıda basılmış ardından toplatılmıştı. Boğdan Voyvodası İskerlet, Avusturya İmparatoru'nun emriyle gizlenen bu kitapçığa, Viyana'daki casusu aracılığıyla ulaşmıştı. Casus, az sayıda basılan politika kitabını istinsah ederek voyvodaya göndermiş ve oradan da kitapçığın ihtiva ettiği bilgiler İstanbul'a ulaştırılmıştı. İskerlet'e göre, devletlerin sırlarını veya imparatorların gerçek niyetlerini politika kitapları üzerinden anlamlandırmak mümkün olmamakla birlikte, söz konusu eserleri yazan kimseler sıradan insanlar değildi. Müellifler, imparatorun politikalarına yön veren ve gelecekteki muhtemel hamlelere dair öngörüleri bulunan kimseler oldukları için dikkate değer bilgiler aktarmaktaydılar. Bununla birlikte kitapçığı voyvodaya istinsah eden havâdis-nüvîsler, içindeki bilgileri detaylandırmak veya doğrulamak için Viyana'da bu konulara vakıf kimselerle görüşerek onların mütalaalarını da gönderecekleri istinsah nüshasına ilave etmişlerdi[463]. Kitap çeviri faaliyetlerine dair arşiv vesikalarına yansıyan dikkat çekici örneklerden biri de Napolyon'la ilgilidir. 1815 yılında Avrupa'da değişen güç dengeleri ve Napolyon'un sürgün edilişini konu alan yabancı dilde basılmış kitaplardan derlenen bilgiler rapor haline getirilerek İstanbul'a gönderilmişti[464].

Voyvodaların istihbarat faaliyetlerini sürdükleri bir diğer alan ise bazı resmi merasim ve törenlerdi. Bunlardan biri, Osmanlı hududuna yakın mahalleri ziyaretler eden hükümdarlara uluslararası hukuk kaideleri gereğince bir nezaket gösterisi olarak düzenlenen *"hoşâmedi"* (karşılama) merasimleridir. Kaybedilen Osmanlı

[462] BOA. **C.HR.**, nr. 115-5720.
[463] BOA, **HAT.**, nr. 50418 B.
[464] BOA, **HAT.**, nr. 49844 B.

topraklarının hala Osmanlı'ya aitmiş gibi hissedilmesinden ötürü bu merasimlerin yapıldığı savı vardır[465]. Avusturya imparatorları için uygulanan hoşamedi merasimlerinin takriben 1787 yılında başladığı, Boğdan voyvodası İskerlet'in bir yazısından anlaşılmaktadır[466]. Aynı durum Rusya için de geçerli görünmektedir. Rus Çarının 1812 Bükreş Antlaşması'yla terkedilen Besarabya tarafına gelmesi münasebetiyle düzenlenen hoşamedi töreni, bu bağlamda zikredilmeye değer bir örnektir. Çar veya imparator sınırlara yaklaştığında voyvoda durumu İstanbul'a bildirirdi. Hoşamedi törenini uygulamak üzere bir boyarın görevlendirilmesi için izin ister[467] ve ardından bir boyar görevlendirilirdi[468]. Belgelere açıkça yansıdığı şekliyle, sınır hukukunun (hukūk-ı hem-civârî) gereği olarak düzenlendiği anlaşılan bu merasimlerde aynı zamanda istihbarat faaliyetleri sürdürülmekteydi[469]. Hoşâmedi merasimi vesilesiyle sınırlara gelen imparatorların maiyyetleri, tavır ve hareketleri karşılama töreni için görevlendirilen boyar tarafından gözlemlenir, ardından Bâbıâli'ye rapor edilirdi[470].

Voyvodalar sadece casuslar aracılığıyla bilgi akışı sağlamazlardı. Bireysel istihbarat çalışmaları kapsamında özellikle Avrupa basınından faydalandıkları görülmektedir. Yakından takip ettikleri Avrupa gazetelerindeki haberlerin tercümelerini yaparak İstanbul'a ulaştırdıkları, havadis kağıtlarının satır aralarında belirtilmektedir[471]. Alman gazetelerinden derlenip gönderilen ve İngiltere'nin Korfu Adası'nda kurduğu himayeyi konu edinen haber bu cümledendir[472]. Voyvodaların kendi istihbarat faaliyetleri kapsamında, kişisel bağlantılarını kullanarak bilgi edindikleri de vakidir. Mesela Boğdan voyvodası İskerlet, Yaş'ta bulunan Avusturya konsolosuyla görüşüp Avrupa ahvali ile ilgili bilgi edinerek Bâbıâli'ye rapor sunmuştu[473]. İstanbul'a aktarılan bilgiler, bunların dışında voyvodaların duyumlarından da oluşabilirdi. Lehistan tarafında Rusya askerlerinin görülmeye

---

[465] Kemal Beydilli, "Sefaret ve Sefaretname Hakkında Yeni Bir Değerlendirme", **Osmanlı Araştırmaları**, XXX, İstanbul 2007, s. 28.
[466] BOA, **HAT.**, nr. 49846 D.
[467] BOA, **HAT.**, nr. 49856 B.
[468] BOA, **HAT.**, nr. 46032 A.
[469] BOA, **HAT.**, nr. 49693.
[470] BOA, **HAT.**, nr. 49725.
[471] BOA, **A.{AMD.**, nr. 56-27; **A.{AMD.**, nr. 28-90; **A.{AMD.**, nr. 24-31; BOA, **HAT.**, nr. 49846 F.
[472] BOA, **HAT.**, nr. 49843 F.
[473] BOA, **HAT.**, nr. 49843 Ç.

başlandığına dair bir havadis kağıdında voyvoda aktarılan bilgilerin kendi duyumlarından ibaret olduğunu belirtmektedir[474].

1821 Rum İsyanı esnasında Memleketeyn, coğrafi konumu itibariyle haber kaynaklığı anlamında önem ve değerini korumuştur. Fakat isyanın akabinde bu bölgeden gelen istihbari bilgi akışının koordinasyonunda voyvoda yerine Müslüman idareciler daha fazla etkinlik kazanmışlardır. Bu bağlamda divan efendisi ve Silistre valisinin ön plana çıktığı görülmektedir[475]. Örneğin Boğdan Divan Efendisi Nabi Efendi, casuslar vasıtasıyla aldığı duyumları Silistre Valisi Ahmet Paşa aracılığıyla İstanbul'a ulaştırmıştı[476]. Divan efendilerinin beşlü ağaları ile müştereken Silistre Valisi aracılığıyla İstanbul'a haber ulaştırdıkları da vakidir[477]. Kapı kethüdaları aracılığıyla İstanbul'a haber gönderildiği de olmuştur. Rus askerinin 1828-1829 Savaşı'nda Fokşan üzerinden ağır ağır ilerlediğini ve harekât tarzını konu edinen bir arşiv kaydı, bu baağlamda zikredilebilir[478].

Voyvodaların havâdis-nüvîslerinden her zaman doğru bilgi alamadıkları da olurdu. 1815 Viyana Kongresi'ne doğru giden süreçte olduğu gibi aynı anda takip ettikleri birden çok devletin politik hamlelerine dair kesin bilgiler edinemedikleri zamanlar olmuştur. Böyle durumlarda politik olayların hızlı gelişimi ve münasebetlerin kapalı kapılar ardında müzakere edildiği belirtilerek sağlıklı bilgi akışı sağlayamadıklarını, dolayısıyla raporda bahsedilen hususların duyumlardan ve kendi yorumlarından ibaret olduğunu belirtirlerdi[479]. Voyvodaların ve casusların istihbarat sağlama yönünde çektikleri güçlükler raporlarına yansımıştı. Avrupa'da neşredilen havadislerin büyük bir tenakuz halinde olması ve gazetelerde çıkan çeşitli rivayetlerin anlaşılıp gerçeğin ortaya çıkarılması oldukça zordu. Bundan dolayı

---

[474] BOA, **A.{AMD.**, nr. 58-57.
[475] Ahmet Yüksel, **II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı**, s. 171.
[476] BOA, **HAT.**, nr. 42480 A; **HAT.**, nr. 43693 B; **HAT.**, nr. 43693 C; **HAT.**, nr. 43693 F; **HAT.**, nr. 43693 G; 1824-1829 yıllarında Silistre Valiliği yapan Ahmet Paşa, bölgedeki istihbarat faaliyetlerini koordine etmenin dışında kendi casusları ve diğer bilgi toplama mekanizmalarını kullanarak çalışmalarını sürdürmüştü bkz. Ahmet Yüksel, "Tuna'yı Saran Osmanlı İstihbarat Ağının Organizasyon ve İşleyişi (19. Asrın Başları)", s. 147.
[477] BOA, **HAT.**, nr. 43580 C; BOA, **HAT.**, nr. 43580 D.
[478] BOA, **HAT.**, nr. 40963 C.
[479] BOA, **HAT.**, nr. 41028; yine havadis kıtlığından dolayı casusların pek bilgi gönderemediğini ancak duyum niteliği taşıyan haberlerin İstanbul'a gönderildiğini belirten bir diğer yazı için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 49636.

havâdis-nüvîsler tarafından voyvodaya gelen evrakın içerdiği haberler doğrulanamadığı için İstanbul'a sunulmadığı açıkça belirtilirdi[480].

Voyvodalar, gelen ihbar ve havadisleri belirli bir süzgeçten geçirdikten sonra gerçek olduğuna kanaat getirdikleri bilgileri İstanbul'a iletirlerdi. Ulaşan haberlerin doğrulanması ve bilginin niteliğinin belirlenmesinde her iki voyvodalıkta bulunan Müslüman divan efendisi denetim görevini üstlenirdi[481]. İstihbari bilgileri paylaşan casusların sadakatinden her ne kadar şüphe duyulmasa da göderdikleri havadislerin pek çok yönden kontrol ve teyit edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu yöntemlerden biri de gelen istihbarat bilgilerini gündelik basında çıkan haberler ile mukayese etmekti[482]. Bunun dışında haber teyidi konusunda bilgi veren bir arşiv vesikasında, Eflak ve Boğdan voyvodalarından gelen haberlere göre Rusya'nın Akdeniz'e donanma çıkarmayı planladığı ifade edilmişti. Haberle ilgili Bâbıâli'de daha önce bir değerlendirmenin yapıldığı ancak gelen bilgiden emin olunamadığı için Reisülküttap, Rusya tercümanına *"nazikâne"* surette Rusya'nın böyle bir niyetinin olup olmadığını sorarak voyvodaların verdiği haberleri doğrulamak istemişti[483]. Voyvodaların temin ettiği bilgiler Silistre valisi tarafından da incelenip gönderilirdi. Vali Ahmed Paşa, Prut ve İsmail civarlarına gönderdiği casusları aracılığıyla bölgedeki Rus etkinliği hakkında bilgi sahibi olmuş ve İstanbul'a bunları bildirirken Boğdan Divan Efendisi Nabi Efendi ve Eflak Baş Beşlu Ağası Osman Ağa'nın kendisine ulaştırdığı raporları referans almıştır[484].

Eflak ve Boğdan'da haberleşmenin sağlanması için posta teşkilatı bulunmaktaydı. Her iki voyvodalıkta postaneler dörder saatlik mesafede konumlandırılmıştı. Posta gönderme işi iklim ve yol koşullarına göre sayıları değişen atların çektiği hafif yük arabalarıyla sağlanmaktaydı. Her iki memleket dahilinde posta taşıyan görevlilere Lipcan denirdi. Eflak ve Boğdan voyvodalarıyla Osmanlı Devleti arasındaki bilgi akışının ise voyvodalar tarafından görevlendirilen Kalaraş adlı kuryelerle ve yol koşullarına oldukça dayanıklı olan Tatar ismi verilmiş posta

[480] BOA, **HAT.**, nr. 40961 A.
[481] Petre Strihan, "Divan-Effendi în Ţara Românească şi Moldova în secolele XVII-XIX", s. 891.
[482] BOA, **HAT.**, nr. 40961 C.
[483] BOA, **HAT.**, nr. 7406.
[484] BOA, **HAT.**, nr. 43563.

memurları vasıtasıyla sağlandığı anlaşılmaktadır[485]. Boğdan Voyvodası İskerlet'in bir raporunda anlattığına göre, Avrupa'dan toplanan havadisler Viyana'dan haftada bir defa olmak üzere kurye ile Yaş'a ulaştırılırdı. Hızlı bir şekilde haber alma ihtiyacı doğduğunda ise *"mahsus menzil"* çıkararak bilgi edinirlerdi[486]. İvedilikle bildirilmesi gereken yeni bir gelişme vukubulduğunda ise voyvodanın havâdis-nüvîsleri, özel bir adam çıkararak *"mahsûs kurye"*[487] vasıtasıyla çatal menzil[488] yoluyla gönderilirdi[489].

Netice itibariyle Eflak ve Boğdan voyvodalarının Osmanlı Devleti'nin haber kaynakları arasında önemli bir yer tuttuğu, literatüre önceden kazandırılmış çalışmalarda da vurgulandığı üzere yukarıdaki anlatıyla teyit edilmiştir. Doktora tezimizde, literatürdeki bilgilere ilave olarak voyvodaların istihbarat çalışması yaparken, bilhassa 1821 Rum İsyanı akabinde, bölgedeki Müslüman görevlilerden Divan Efendileri ve Baş Beşlü Ağaları tarafından denetlendikleri belirlenmiştir. Aynı zamanda Silistre valileri ve İstanbul'a ulaşan diğer haberlerle de voyvodalardan gelen bilgilerin teyit edildiği anlaşılmaktadır.

Bu başlık altında bir araya getirilen bulgulardan çıkarılabilecek bir diğer sonuç da XIX. yüzyıl Osmanlı diplomasisin işleyişi ve haber alma teknikleri hakkında birincil kaynaklara dayanmayan peşin hükümlü yargılara son derece ihtiyatlı yaklaşılması gerektiğidir. Cevdet Paşa, Osmanlı Devleti'nin başındaki bir belanın da hariciye (dış işleri) ile ilgili konularda Fenerliler olduğunu ifade etmektedir. Onlar, hangi yabancı devletin politikasına yakınsalar Osmanlı hariciyesini de o devlete yakınlaştırırlardı diyerek eserini kaleme aldığı dönemin

---

[485] BOA, **C.HR.**, nr. 115-5750; Thomas Thornton, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle…**, s. 358; Tatar tabiri Ulak ile aynı anlama gelmektedir. Uzun yol koşullarına fiziksel olarak oldukça dayanıklı ve hızlı bir şekilde yürüyebilen Tatarlar arasından seçilen kimseler bu görevi yerine getirdiği için *Tatar* tabiri postacı yerine kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde Tatarların dışında farklı etnik unsurlardan bu görevi yerine getirebilecek fiziksel güce sahip kimseler arasından da Tatar neferi tayin edildiği bilinmektedir. Konuyla ilgili daha fazla detay için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, "Tatar", **Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, III, İstanbul 1993, s. 420-422; Yusuf Halaçoğlu, "Ulak", **DİA**, XLII, İstanbul 2012, s. 77-79.

[486] BOA, **A.{AMD.**, nr. 26-65; **A.{AMD.**, nr. 26-73.

[487] BOA, **HAT.**, nr. 41098; **HAT.**, nr. 49532.

[488] Voyvodanın burada çatal menzil tabirinden kastettiği, Osmanlı'nın Rumeli orta ve sol kol menzillerinin buluşma noktası olan Silivri istikametine benzer bir güzergah noktası ile benzerliği ihtimalini düşündürmektedir. Bkz. Fatih Müderrisoğlu, "Menzil Kavramı ve Osmanlı Devleti'nde Menzil Yerleşimleri", **Türkler**, X, Ankara 2002, s. 924; Osmanlı menzilleri ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bkz. Yusuf Halaçoğlu, **Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)**, İstanbul 2014.

[489] BOA, **HAT.**, nr. 40961 A.

politik koşullarına son derece uygun bir yorum geliştirmiş ve dış ilişkilerdeki aksaklıkların faturasını Fenerlilere kesmiştir[490].

Enver Ziya Karal ise Cevdet Paşa'nın görüşüyle örtüşen bir yorum geliştimiştir. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki mücavir memleketlerden haber alma sisteminin yabancı devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket etmeye hazır Eflak ve Boğdan voyvodaları ve Divan-ı Hümayun tercümanları Fenerli Rumlar aracılığıyla yürütüldüğünü belirterek, Osmanlı diplomasi usullerindeki yetersizliğin kaynaklarından biri olarak göstermektedir[491]. Oysa bu başlık altında incelenen birincil kaynaklar, Eflak ve Boğdan voyvodaları özelinde Osmanlı istihbarat faaliyetlerinin belirli bir program dahilinde kontrollü, hiyerarşik düzene riayet edilmek suretiyle sistemli bir şekilde yürütüldüğü ve sağlıklı bilgi akışının kolaylıkla sabote edilemeyeceği sonucuna varmamızı sağlamaktadır. Diğer yandan Eflak ve Boğdan voyvodalarının bütün bütün Osmanlı Devleti'nin dış politikasını belirleyebilecek ölçüde bilgi akışını sağlamaktan ziyade diğer sınır vilayetlerindeki valiler gibi haber ulaştırmak, tabi oldukları devlete karşı görev ve sorumluluklarından yalnızca bir tanesiydi.

[490] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 208.
[491] Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, V, s. 9.

II. BÖLÜM

SİYASÎ REKABET VE İSYAN

A. MEMLEKETEYN'DE ULUSLARARASI REKABET

1. Avrupa'nın Emperyalist İlgisinin Oluşması

Eflak ve Boğdan, tarih boyunca küresel güç olma iddiasını taşıyan siyasi oluşumların kontrol etme ihtiyacı hissettiği bölgelerin başında gelmiştir. Eflak ve Boğdan'ın, devletler arası rekabet alanı olarak güç oyunlarına sahne olmasında coğrafi ve stratejik konumu birinci derecede belirleyici etken olmuştur. Nitekim Romalıların bölgeyi işgal etmeleri, Roma'nın yıkılışından sonra kıta Avrupa'sında hakimiyetlerini sağlamlaştırmak isteyen siyasi yapıların girişimleri ve en nihayetinde cihan devleti olmayı hedefleyen Osmanlıların konumlarını güçlendirmek için düzenledikleri seferler, bu yargıyı somutlaştırmaktadır. Bu başlık altında Eflak ve Boğdan'ı doğrudan etkileyen ve tez çalışmasının ilerleyen kısımlarına konu olan hadiseleri tetikleyen genel gelişmeler üzerinde durulması planlanmaktadır.

XIX. yüzyıl iklimine uygun tarife göre Şark Meselesi, Osmanlı Devleti'nin politik ve askeri zaafiyeti neticesinde topraklarının paylaşılmasını tasarlayan bir miras kavgasıydı[1]. Emperyalist Avrupa devletleri için bu kavganın başlaması ve şiddetlenmesi, XVIII. yüzyılın Osmanlı Devleti açısından beraberinde getirdiği siyasi ve ekonomik yüklerle birlikte eski görkemli günlerin geride kalmaya başladığı zamana tesadüf etmektedir. Önceden de temas edildiği üzere, 1683 Viyana bozgunundan itibaren Osmanlı Devleti, artık Avrupa'daki diplomatik gelişmeleri çok daha yakından takip etmek durumunda kalmıştı[2]. Bu yüzyılda Avrupalı devletlerin gerçekleştirdiği sınaî kalkınma hamlesi[3] ve Rusya'nın I. Petro önderliğinde başarılı

[1] Çok geniş bir litretürü bulunan Şark Meselesi hakkında bir değerlendirme için bkz. Kemal Beydilli, "Şark Meselesi", **Halil İnalcık Armağanı Tarih Araştırmaları**, I, Ankara, 2009, 386-403.

[2] Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılda Avrupa'da diplomatik ve askeri faaliyetlere *"ölçülü müdahil olma"* siyaseti izlemişti. Osmanlı Devleti'nin Batıdaki gelişmelerden habersiz olduğu ve takip etme gereği duymadığı savını birincil kaynaklara dayanarak kapsamlı bir şekilde sorgulayan bir çalışma için bkz. Uğur Demir, **1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2012.

[3] Kalkınma hamlesini ortaya çıkaran dinamiklerle ilgili bütüncül bir değerlendirme için bkz. Paul Mantoux, **The Industrial Revolution in the Eighteenth Century: An Outline of the Beginnings of the Modern Factory System in England**, (terc. Marjorie Vernon), London and New York 2006;

bir şekilde uyguladığı reformlar[4], Osmanlı Devleti özelinde Eflak ve Boğdan'da pek çok yeni gelişmenin iki önemli temeli olarak değerlendirilebilir. Bilhassa sınaî kalkınmanın ticaret hacmini artırması nedeniyle geniş bir coğrafyayı denetimi altında bulunduran Osmanlı Devleti'yle Avrupa devletlerinin daha yakından ilgilenmeye başlamalarını da beraberinde getirmesi, bu çalışmanın kapsamı bakımından en önemli sonuçlardan biridir.

Ticaret konusu biraz daha detaylandırıldığında XVII. yüzyılda Orta ve Batı Avrupa ile ticaret hacminin artmasının Osmanlı'nın dönüşümüne yeni bir yön verdiği görülür. 1699 Karlofça ve 1718 Pasarofça Antlaşmaları'yla birlikte, Avusturya gıda üreticisi olan Eflak-Boğdan ve Sırbistan sınırlarına yaklaştı. Üretilen çeşitli mamulat ve gıda ürünlerine yönelik yoğun talep, bu Osmanlı vilayetlerinde hissedildi. Ticaret haciminin artması ve ticaretin liberalleşmesiyle birlikte servet biriktirip sermayesini artıran bir tüccar sınıfı doğdu[5] ve Osmanlı yönetim çevrelerinde etkili olmaya başladı. Bu etkinliğin temelinde büyüyen ticaret hacminin Osmanlı fiyat mekanizmasını temelinden sarsması olduğu öne sürülmektedir. Akçenin değer kaybıyla gelişen enflasyon karşısında merkezi devlet görevlilerinin gelirlerinin sabit kalması ve yaşam standartlarının düşmesi, bunların farklı gelir elde etme biçimlerine yönelişini hızlandırdı. Öte yandan Osmanlı Balkanlarında faaliyet gösteren tüccar zümresinin yükselişi, beraberinde Hristiyan tebaanın yeni siyasal ve kültürel etkiler oluşturmasına yol açtı. Ticaret vesilesiyle Osmanlı tebaası Hristiyanların Rusya ve Avusturya'ya göç etmeye başlaması, çok geçmeden milli kültür çalışmalarıyla sınırlı kalmayan aynı zamanda bunların kendi etnik grupları arasında da yayılmasını

Phyllis Deane, **İlk Sanayi İnkılabı**, (çev. Tevfik Güran), Ankara 2000; E. J. Hobsbawm, **Sanayi ve İmparatorluk**, Ankara 2003.

[4] I. Petro'nun Rusya'yı büyük devletler arasına dahil etmek için yürüttüğü reform çalışmaları hakkında bkz. Evgenii V. Anisimov, **The Reforms of Peter the Great: Progress Through Coercion in Russia**, (terc. John T. Alexander), M.E. Sharpe; Armonk, New York; London, 1993; Mehmet Halil Leylak, **I. Petro Döneminde Rusya'da Yapılan Yenilikler**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1990.

[5] Tüccar sınıfının Eflak ve Boğdan'da ortaya çıkışı esasında XVI. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Başlangıçta, Rumlar tarafından organize edildiği anlaşılan ticari faaliyetlerin kontrolüne XVII. yüzyılda yaşanan talep ve hacim artışıyla birlikte Raguzalıların, Aromenlerin, Ermenilerin, Türklerin, Bulgarların, Sırpların ve Arnavutların da katıldığı anlaşılmaktadır. Daha fazla ayrıntı için bkz. Cristian Luca, "The Rise of the Greek 'Conquering Merchant' in the Trade Between the Eastern Mediterranean and the Romanian Principalities in the Sixteenth and Seventeenth Centuries", **Journal of Mediterranean Studies**, XLIX/2, 2010, s. 311-334; Traian Stoianovich, "The Conquering Balkan Orthodox Merchant", **The Journal of Economic History**, XX/2,1960, s. 234-313.

sağlayan aydın sınıfını ortaya çıkardı. Bu şartlar altında derinleşen toplumsal, ticarî ve entelektüel gelişmeler Hristiyan tebaayı İslam devleti çatısı altında yaşamak yerine yeni arayışlara yönlendirmeye başladı[6].

Bölgenin Avrupalı devletlerin ve Rusya'nın ilgilendiği bir coğrafya haline gelmesinde, Eflak ve Boğdan'daki iç gelişmelerin de altı çizilmelidir. XVIII. yüzyılın ikinci yarısını Eflak ve Boğdan'ın içe kapanık yapısının değişikliğe uğradığı ve etrafındaki dünya ile daha yakından irtibat kurulduğu bir dönem olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Eflak ve Boğdan'da yabancı ilgisinin oluşumu ve yerleşmesinde emperyalist devletlerin çıkar çatışmaları olduğu kadar, Fenerli voyvodalardan rahatsızlık duyan boyarların onlardan kurtulmak için yardım arayışları içerisinde olmalarının da önemli payı bulunmaktadır. Bölgedeki yabancı ilgisini ve nüfuzunu artıran ve bu çalışmanın kapsamı bakımından kayda değer önemli gelişmelere değinmek gerekir. Bunlardan ilki özellikle Aleksandr İpsilanti'nin giriştiği reformlar kapsamında eğitimin yaygınlaştırılmaya çalışılması neticesinde Avrupa'da tartışılan önemli konuların Romen halkı arasında yayılmasına zemin teşkil etmesidir[7]. İkincisi ise bu bölümün ikinci başlığı altında incelemeye konu olan konsolosluklar vesilesiyle bölge üzerindeki yabancı ilgisinin daha da yoğunlaşmasıdır.

Yukarıda çizilen çerçeve kapsamında Eflak ve Boğdan üzerinde plan ve niyetleri bulunan devletlerden ilk olarak bu coğrafya ile hemhudut sayılan Avusturya'dan bahsedilmelidir. Bilindiği üzere, Avusturya ile Osmanlı Devleti'nin münasebetleri XVI. yüzyılda Osmanlı üstünlüğüyle sürdürülmüş, XVII. yüzyılda bilhassa 1683 Viyana bozgunundan sonra Osmanlı Devleti aleyhine gelişmeye başlamıştır. Karlofça Antlaşması'yla birlikte Erdel ve Macaristan'ın büyük bölümü Avusturya'ya devredilince, Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında

[6] Kemal Karpat, **Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, İstanbul 2012, s. 69-72.
[7] İpsilanti'nin reform çalışmaları için bkz. Periklis Zavitsanos, Vladimir Mischevca, **Principele Constantin Ypsilanti 1760-1816**, Cihişinău 1999; Daniel Flaut, "Wallachia Between Tradition and Modernity: Alexandru İpsilanti's Reforms", **From Kaftan to Redingote: The Romanian World from Exotism to Modernism (17th-20th Centuries)**, (ed. Dan Lulian Mărgărit), Târgovişte 2008-2011, s. 23-31.

tampon bölge haline geldi[8]. Karlofça barışı ile önemli kazanımlar elde eden Avusturya'nın bundan sonraki öncelikli amacı, Osmanlı Devleti'nin nüfuz ve etkinlik alanını Tuna'nın güneyinde sınırlamaktı.

Tarihsel hedef ve niyeti özetlenen Avusturya'nın Eflak ve Boğdan'a doğrudan erişmesi, 1715 yılında başlayıp 1718 Pasarofça Antlaşması'yla sonuçlanan Osmanlı-Avusturya-Venedik savaşları münasebetiyle oldu. Bu savaş dönemini konu alan ve muhteva bakımından devrin kroniklerini tamamlayıcı bilgilere sahip müellifi bilinmeyen bir yazma Ali Emiri Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bu yazmadan edindiğimiz bilgiye göre, Avusturya birlikleri Temeşvar kalesini 1716 yılında ele geçirdikten sonra Küçük Eflak'ı istila ederek Voyvoda Nikola'yı, çocuklarını ve adamlarını esir alarak Erdel'e götürmüşlerdi. Avusturyalılar, Eflak voyvodasını kaçırıp Küçük Eflak/Oltenia'yı işgal etmekle yetinmemişler ve aynı zamanda Boğdan tarafına da saldırıda bulunmuşlardı. Bu saldırılar daha çok ordunun iaşe ihtiyacını karşılamak üzere organize edilmiştir. Nitekim Boğdan'a asker gönderen Tiye isimli Avusturya generali, askerlere dönüşlerinde hayvan, eşya, mal ve erzaktan ne ele geçirirlerse getirmelerini tenbihlemişti. Avusturya daha da ileri giderek Boğdan Voyvodası Mihail'i de kaçırmaya çalışır ki bahsedilen yazma eser de Mihail Voyvoda'nın Tatar unsurlarla birlikte Avusturya'ya karşı verdiği mücadeleyi konu almaktadır[9]. Avusturya bu savaş esnasında her ne kadar Boğdan'a yerleşemese de Oltenia ve Banat'ı ele geçirmeyi başarmıştır.

Avusturya, 1718 yılında imzalanan Pasarofça Antlaşması uyarınca Oltenia ve Banat'a yerleşerek Osmanlı Devleti'ni Tuna'nın güneyinde tutma politikasına kısmen hayatiyet kazandırmış oldu[10]. Böylelikle Romenler, doğrudan Avusturya'ya bağlı olmanın sonuçlarını tecrübe ettiler. İlk olarak bölgede boyarların denetiminde sınırlı bir özerkliğe izin verildi. Yönetim, George Cantacuzino isimli bir vali ve meclisin elindeydi. Ancak bu dönemde Avusturya'nın Oltenia ile ilgili başka

[8] Osmanlı Devletiyle Avusturya mücadelelerinin genel seyri hakkında toplu bir değerlendirme için bkz. Kemal Beydilli, "Avusturya-Tarih", **DİA**, IV, İstanbul 1991, s. 174-177.
[9] Söz konusu yazmanın muhtevası ve değerlendirmesi için bkz. Merve Karaçay Türkal, "18. Yüzyılın İlk Yarısında Eflak ve Boğdan Üzerinde Osmanlı-Avusturya Mücadelesine Dair Anonim Bir Eser: Vakāyi'-i Eflak", **Turkish Studies**, XII/9, Ankara 2017, s. 35-54.
[10] Ali Reşad, **Avrupa ile Munasebât-ı Hariciyemiz Nokta-i Nazarından Tarih-i Osmanî**, Dersaadet 1329, s. 414-415.

hedefleri de vardı. Avusturya yetkilileri, Romen aristokratların çıkarlarını gözetmekten ziyade bölgedeki verimli tahıl alanlarını imparatorluk ordusunun ihtiyaçlarını giderecek duruma getirme niyetindeydiler. İmparatorluk kurumlarının oluşturulması boyarların siyasi nüfuzlarını azalttığı gibi köylüleri tarlalarda daha fazla çalışmaya mecbur bıraktı. Avusturya yönetimi böylelikle Osmanlı Devleti'nin yerine, her iki voyvodalığın himayesini üstlenme alternatifini kaybetmiş oldu. Dahası bir asır boyunca Habsburg yönetimi bunu umursamayıp Balkanların batı yarısına yani güneye doğru yayılmakla ilgilendi. Bundan dolayı Avusturya, Romen liderlere herhangi bir taahhütte bulunarak onların desteğini sağalamaya daha az ihtiyaç duydu. İlerleyen süreçte Avusturya, 1737 yılındaki çatışmaların içerisinde yer aldı. Eylül 1739'da Avusturya, Pasarofça Antlaşması'nın en önemli kazanımı olan Oltenia bölgesinin teslim edilmesini Osmanlı Devleti'nden istedi. Rus hükümeti de benzer bir antlaşma imzaladıktan sonra Romen topraklarından çekildi ve nihayetinde de yalnızca Azak'ı aldı. Gelecek otuz yıl boyunca (1739-1768) Eflak ve Boğdan barış sürecine girerek yapısal reformlarla meşgul oldu.[11]

Lehistan'da 1768 yılında gelişen olaylar Eflak ve Boğdan'da görece uzun süren barış dönemini bitirirerek Romenlerin 1878 yılında bağımsızlıklarını elde ettiği yeni bir sancılı süreci başlatmıştı. Rus karşıtlarından ve Katolik olmayan muhaliflerden oluşan Bar Konfederasyonu'na bağlı bir grup Leh'in Osmanlı topraklarına sığınmasıyla birlikte Rusların katliam derecesine varan sınır müdahaleleri neticesinde, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı başlamış oldu[12]. Osmanlı Devleti için büyük bir hezimet olarak kabul edilen 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla savaş sonlandı. 1775 yılında Avusturya, Romenlerin kollektif belleğinde kutsal hatıraları olan Boğdan'ın eski başkenti Suceva'nın da dahil olduğu Bukovina bölgesini topraklarına kattı[13].

---

[11] Barbara Jelavich, **Russia and the Formation of the Romanian National State 1821-1878**, s. 4-5.

[12] 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nı başlatan Leh olaylarının gelişimi için bkz. Hacer Topaktaş, **Dersaadet'te Son Leh Elçisi: Franciszek Piotr Potocki'nin Elçiligi Ekseninde Osmanlı-Leh Diplomatik İlişkileri ve Uluslararası Boyutu (1788-1793)**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2012, s. 54-59.

[13] Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, I, Ankara 1953, s. 145-147; Bukovina'yla birlikte Suceva'nın Avusturya topraklarına katılması Romen ulusal düşüncesinin gelişiminde önemli bir paya sahiptir bkz. Cornelia Bodea, "The Romanian People's Struggle for National Unity", **Southeastern Europe**, VI/1, 1979, s. 68.

1781 yılına gelindiğinde Avusturya ve Rusya arasında uzlaşıya varılan ve uygulamaya konulan Grek Projesi[14] için Avusturya İmparatoru Josef ile Çariçe II. Katerina arasında görüşmeler başladı[15]. Osmanlı Devleti'ni tamamen ortadan kaldırmayı hedefleyen bu çalışma, dönemin koşulları göz önüne alındığında Zinkeisen'in ifadesiyle II. Katerina'nın *"siyasi romantizme"* kapılarak desteklediği bir projeydi[16]. Grek Projesi'ne göre Avusturya, Hotin, Küçük Eflak, Niğbolu, Vidin, Orsova ve Belgrad'ı zaptedecek, Venediklilerin elinden İstrie ve Dalmaçya'yı alarak Adriyatik'e kadar inmiş olacaktı. II. Katerina ise İstanbul'u kuran Bizans İmparatoru'na atfen Konstantin isimini verdiği torununun yönetiminde Balkanların doğu kısımları, Ege Adaları ve Boğazları içine alan bir *"Grek Devleti"* ile Bizans'ı diriltecekti. Projenin bir diğer kısmı Eflak ve Boğdan'ı kapsıyordu. II. Katerina'nın gözdesi ve Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmayı hedefleyen Grek Projesi'nin mimarı Prens Potemkin idaresinde Bizans sembolleriyle donatılmış bir *"Dakya Krallığı"* Eflak, Boğdan ve Besarabya'yı içine alan topraklarda kurulacaktı[17]. 1787-1792 savaşında uygulamaya konulmak istenen bu plan II. Josef'in ölümü ve Fransız İhtilali'yle birlikte çok uluslu imparatorlukları tehdit edecek şekilde gelişme eğiliminde olan yeni hadiseler nedeniyle rafa kalktı[18]. 1791 yılında imzalanan Ziştovi Antlaşması'nın ardından Avusturya, kendi iç işleri ve Avrupa'daki gelişmelerle daha yakından meşgul olmaya devam etti[19].

XVIII. yüzyılın sonlarında Avusturya ve Rusya kadar erken olmasa da Eflak ve Boğdan'da etkin olmayı hedefleyen bir diğer Avrupa emperyal gücü Fransa'dır. Resmi politik münasebetlerin başlangıcı literatürde Fransız İhtilali olarak kabul edilse de bunun dışında Fransa esasen kültür ve düşünce anlamında Eflak ve

---

[14] Édouard Driault, **Napoléon'un Şark Siyaseti Selîm-i Salis, Napoléon, Sebastiani ve Gardane**, (çev. Köprülüzâde M. Fuad, haz. Selma Günaydın), Ankara 2013, s. 15-16.

[15] Görüşmelerin detayı ve Avusturya ile Rusya arasında bu gizli antlaşmanın imzalanma süreci için bkz. Isabel de Madariaga, "The Secret Austro-Russian Treaty of 1781", **The Slavonic and East European Review**, XXXVIII/90, (Aralık) 1959, s. 114-145.

[16] Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1802)**, (çev. Nilüfer Epçeli), VI, İstanbul 2011, s. 186.

[17] Projeyle ilgili bkz. Hugh Ragsdale, "Evaluating the Traditions of Russian Aggression: Catherine II and the Greek Project" **The Slavonic and East European Review**, LXVI/1, (Ocak) 1988, s. 91-117; R. W. Seton-Watson, **A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity**, s. 153; Akdes Nimet Kurat, **Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)**, Ankara 2011, s. 32-33.

[18] Georges Castellan, **A History of the Romanians**, s. 91.

[19] Kemal Beydilli, "Ziştovi Antlaşması", **DİA**, XLIV, İstanbul 2013, s. 467-472.

Boğdan'ı XVIII. yüzyıl başlarında Fenerli voyvodaların atanmasıyla etkilemeye başlamıştır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaşmaya başlayan Fransız etkisinin temelinde, Fransız öğretmenlerden eğitim gören voyvoda çocuklarının ve boyar gençlerinin voyvodanın etrafında ve kamu kurumlarında çalışmaya başlamalarının büyük payı vardır. Aynı zamanda Konstantin Mavrokordoto'nun reform çalışmaları kapsamında kurduğu kütüphanede çok sayıda Fransızca kitap bulunmaktaydı. Bu sayede yüksek ruhban sınıfı ve aristokratlar, Fransız yazarları okumaya başladılar. Fransız kültürü ve ulusal düşüncesiyle tanıştılar. Aynı zamanda Fransız dansları, oyunları, periyodik yayınları ve gazeteleri Viyana yolu üzerinden Romenlerin iki önemli merkezi Bükreş ve Yaş'a ulaşıyordu[20]. Fransız devrimi ve Avrupa'da Napolyon'un fetihleri sonrasında yaşanan krizler, Eflak ve Boğdan'ı yeni bir etki alanı olarak ortaya çıkardı. 1796 yılında Fransa, Eflak ve Boğdan'da devrim propagandası yapmak için Eflak'a konsolos tayin etti. Konsolos aracılığıyla bölgede Fransız devriminin kutsal üçlemesi olan özgürlük, eşitlik ve kardeşlik (liberté, égalité, fraternité) düşüncesini Romenler arasında yaymayı hedefledi[21]. Tüm bu etmenler göz önüne alındığında Fransa'nın, diğer devletler gibi doğrudan Eflak ve Boğdan'a müdahale etmesinin yanında kültürel, ilmi ve diplomatik faaliyetler üzerinden görece daha az maliyetli bir şekilde bölgedeki etkinlik ve nüfuzunu organize ettiği öne sürelebilir.

Bu başlık altında Şark Meselesi'nde aktif rol alan bir diğer önemli gücün, yani İngiltere'nin de üzerinde durulması gerekmektedir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti ile İngiltere münasebetlerinin başlangıç tarihi olarak 1578-1583 yılları kabul edilmektedir[22]. Her iki ülkenin coğrafi olarak birbirine çok uzak olması ve haberleşme imkanlarının yetersizliği dolayısıyla Osmanlı-İngiliz münasebetleri geç başlamış ve XVIII. yüzyıl sonlarına kadar karşılıklı çıkarlar kapsamında volatil bir seyir takip etmiştir. İngiltere, XVIII. yüzyılda Osmanlı-Rus savaşlarında arabuluculuk rolü yaparak ticari imtiyazlarını genişletmeyi ve bunun paralelinde Akdeniz'deki nüfuz ve etkinliğini Fransa aleyhine artırmayı hedefleyen bir politika

[20] John C. Campbell, **French Influence and the Rise of Roumanian Nationalism**, New York, 1971, s. 7-15.
[21] Georges Castellan, **A History of the Romanians**, s. 115.
[22] Akdes Nimet Kurat, **Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610)**, Ankara 1953, s. 1 vd.

izliyordu. Rusya'nın Küçük Kaynarca Antlaşması kapsamında elde ettiği kazanımlar doğrultusunda güneye yayılma politikası, devrin İngiliz politikacıları tarafından takip edilse de Amerika'da yaşanan bağımsızlık savaşları nedeniyle Osmanlı Devleti'yle ilgili gelişmelerle yakından alakadar olamıyorlardı. İngiltere'nin Osmanlı Devleti ve Eflak ve Boğdan'daki yayılmacı amaçlarla doğrudan politik anlamda ilgilenmesinin başlangıcı olarak 1787-1792 savaşı sırasında Rusya'nın Özi Kalesi'ni ele geçirmesi (1788) kabul edilebilir[23]. Özi gibi stratejik bakımdan önemli bir üssü Rusya ele geçirdiğinde İngiltere'nin Lehistan ile yapmayı düşündüğü ticareti engelleyebilme ve Karadeniz'deki etkinliğini artırarak Osmanlı Devleti üzerine daha fazla baskı kurabilme imkanı elde etmesi İngiltere'yi rahatsız etmişti. Doğu Akdeniz'deki İngiliz çıkarlarını doğrudan etkileyebilecek Rus tehlikesini bertaraf etmek için Özi'nin Osmanlı Devleti'ne iadesi konusunda İngiltere Rusya'yı savaşla tehdit edecek ölçüde konuyla yakından ilgilenmişti[24].

Çıkarları üzerindeki Rus tehlikesini Özi kriziyle birlikte farkeden İngiliz devlet adamları, her iki voyvodalığı bölgede İngiliz çıkarlarının güçlü birer savunucusu olarak değerlendirdiğinden buradaki gelişmeleri daha yakından takip etmeye başladı[25]. Rusya'nın Osmanlı Devleti aleyhine uygulamaya çalıştığı yayılmacı politikasına karşı İngiliz siyasileri Eflak ve Boğdan'ı birer bariyer olarak düşünüyordu. Bu düşünce doğrultusunda 1787-1792 Osmanlı Rus Savaşı sürecinde Prusya[26] ve Fransa'yla birlikte hareket eden İngiltere, Tuna Nehri'nin Hristiyan ülkelerle Osmanlı İmparatorluğu arasında ebedi sınır olarak belirlenmesini destekliyordu. Osmanlı Devleti'nin Tuna Nehri'nin öteki tarafındaki topraklarının garanti edilmesinden yana olan İngiltere, bu toprakların mülkiyetini rahatsız edecek

[23] Özi'deki Osmanlı-Rus muharebelerinin detayı için bkz. Cengiz Fedakar, "1787-1792 Osmanlı-Rus Harplerinde Kılburun, Özi Nehri ve Hocabey Muharebeleri", **Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi**, II/46, Ankara 2015, s. 119-136.

[24] Yahya Bağçeci, "İngiltere Başbakanı Genç William Pitt ve Özi Krizi", **Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 12, Konya 2014, s. 364 vd.; Ahmet Dönmez, **Osmanlı Modernleşmesinde İngiliz Etkisi Diplomasi ve Reform 1833-1841**, İstanbul 2014, s. 29-35; Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme**, (çev. İdil Eser), İstanbul 2001, s. 29, 35-36.

[25] Keith Hitchins, **A Concise History of Romania**, New York 2014, s. 69-70.

[26] Graf Ewald Friedrich Von Hertzberg tarafından tasarlanan ve Tuna Nehri'ni Osmanlı Devleti'yle Hristiyan ülkeleri arasında ebedi bir sınır haline getirmeyi hedefleyen "Hertzbsrg Planı"nın detayı için bkz. Kemal Beydilli, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri**, İstanbul 1985, s. 149-169.

herkese karşı Bâbıâli'ye destek verilmesi konusunda gayret gösteriyordu[27]. Böylelikle Rusya'nın Osmanlı Devleti karşısında güçlü bir konum elde etmesi önlenecek ve Akdeniz'de İngiliz çıkarları üzerinde Rus tehditleri kaldırılabilecekti. Ancak 1792 Yaş Antlaşması'yla birlikte Rusya Özi'yi kendi topraklarına ilhak etmeyi başarınca İngiltere Eflak ve Boğdan'ı doğrudan takip etme arayışı içerisine girdi. Bölgede İngiliz konsolosluğunun açılmasıyla sonuçlanan süreç, bu bölümün üçüncü başlığı altında daha kapsamlı incelemeye konu olmuştur. Netice itibariyle XVIII. yüzyıl sonunda Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti, Avusturya ve Rusya'yı ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmıştır. Rusya'nın bölgede etkinlik kazanma hikayesi ise yukarıda bahsedilen devletlerden çok daha geniş ve köklü olduğundan bundan sonraki başlık altında müstakil olarak incelenmiştir.

2. Rus Nüfuzunun Kurulması

Eflak ve Boğdan'da Rus nüfuzunun kurulması için çalışmaların başlangıcı bir önceki başlıkta belirtilen ve bölgeyle ilgili planları bulunan Avrupa devletlerinden çok daha farklı bir gelişim seyri takip etmiştir. I. Petro'nun çarlığı döneminde evrensel bir güç olma yolunda önemli reformlar gerçekleştiren Rusya'nın kaderi Osmanlı Devleti ile Kırım'ın ilhakının ardından Eflak ve Boğdan'da kesişmişti. Kökeni XVIII. yüzyılın başlarına kadar giden Eflak ve Boğdan'daki Rus etkisinin gelişim ve yerleşme serüvenin ana hatlarıyla değerlendirilmesi bu başlığın esas amacını oluşturmaktadır.

XVII. yüzyılın başlarında iç siyasi çekişmelerini belli ölçüde azaltarak dış siyasete ağırlık vermeye başlayan Rusya, bu yüzyılın ikinci yarısından sonra ise Doğu Avrupa'daki en güçlü devlet konumuna erişecek adımları atmaya başlamıştı. Ukrayna'yı hakimiyet altına alması ve Lehistan topraklarında ilerlemesi (1654-1667) Rusya'nın yıldızını parlatmıştı. 1672 yılına gelindiğinde ise Osmanlı Devleti'nin Lehistan üzerine sefere çıkacağı aşikar olduğundan, Rusya Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanlığını açıkça göstermiş ve ilk Osmanlı-Rus harbi 1677-1678'de gerçekleşmişti[28]. Balkanlardaki Rus politikasının geleneksel anlamda belirginleşerek

[27] Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1802)**, VI, s. 469.
[28] Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar** s. 245-253

kabul görmesi ise Rusya'da pek çok reformun öncüsü olan I. Petro dönemine tesadüf etmektedir.[29] I. Petro Baltık'tan ziyade Karadeniz'le daha yakından ilgileniyordu. Bundan dolayı Karadeniz'in güneyinde etkinlik kazanabilmek için Azak Kalesi'ni hedef haline getirmişti[30].

1683 Viyana bozgunundan sonra Osmanlı Devleti'ni batı sınırlarında oldukça güç durumda bırakan uzun savaşların (1683-1699) yarattığı karmaşa ve sarsılan devlet otoritesini güçlendirmeye yönelik tedbirlerin yeterli düzeyde alınamaması, Petro'nun belirlediği siyasi prensiplerin uygulanmasına zemin hazırlamıştır. Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki münasebetler üzerine bir eser kaleme alan Ahmed Cavid'e göre, her zaman zihni *"fesad"* ile meşgul olan Rus Çarı, 1710 yılına kadar Osmanlı topraklarının dört yanını adeta bir örümcek ağı gibi sarmıştı. Eflak, Boğdan, Tuna, Belgrad, Akdeniz, Karadeniz, tüm adalar, Rumeli ve Anadolu'nun tamamına yayılmış bulunan Rumlar ile işbirliği yapmıştı. Bu zümrenin manevi makam sahipleri olan rahipler tarafından düzenlenen dini törenlerde, *"Çıkarılacak olan baş kaldırının sahibi Moskov Çarıdır ve kendisi İstanbul'a sahip olacaktır. Türklerin zamanı tamam olmuştur ve hepiniz boyunduruk altından kurtarılacaksınız"* şeklinde aldatıcı sözlerin okunduğu ve bunların reaya üzerinde etkili olduğu *Müntehabat'*da kaydedilmektedir.[31] Literatürde, Mühimme Defterleri'ne dayanarak yapılan tespitler ise III. Ahmed'in Rusların söz konusu propaganda faaliyetlerinden haberdar olduğunu göstermesi bakımından Cavid Bey'in kayıtlarını doğrulamaktadır[32].

Osmanlı devlet düzeninindeki aksaklıklardan istifade ederek yerel şartları bu şekilde kendi lehine dönüştüren Rusya, Prut Savaşı arefesinde Osmanlı Devleti'ne karşı Eflak ve Boğdan'da yerli voyvodaların sonunu getirecek gizli bir ittifak antlaşmasını gerçekleştirdi. Rus Çarı I. Petro, Boğdan Voyvodası Dimitri Kantemir'in boyarları etkisizleştirerek Boğdan'ın idaresini mutlak bir monarşiye

[29] Orijinal metne ulaşılamadığı için kendisine ait olup olmadığı yönünde haklı itirazlar bulunan bir vasiyetnamenin, güneye yayılma siyasetinin ve Balkan politikalarının rehberi olduğu varsayılmaktadır. Bkz. Boris Mouravieff, **Deli Petro'nun Vasiyetnamesi**, çev, Refik Özdek, İstanbul 1966.
[30] Barbara Jelavich, **Russia and the Formation of Romanian National State 1821-1878**, s. 1.
[31] Ahmed Cavid, **Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi (Ahmet Cavid Bey'in Müntehabatı)**, (haz. Adnan Baycar), İstanbul 2004, s. 216.
[32] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, IV/1, Ankara 2011, s. 70.

dönüştürme isteği üzerinden pazarlık yaptı. Ukrayna'daki Lutsk şehrinde imzalanan ve literatürde Luţk/Lutsk adıyla bilinen antlaşma kapsamında Büyük Petro Dimitri Kantemir'e Boğdan'ı tek bir hanedan tarafından yönetilen ve mümkün olduğu kadar boyarların nüfuzundan kurtarılmış modern bir devlet haline getirmesi konusunda yardımcı olacağını taahhüt etti[33]. Dimitri Kantemir, Eflak ve Boğdan için çok ağır sonuçlara neden olan bu ittifaka girmesinin sebebini eserinde *"Tanrıya daha fazla bağlı olan Çar'ın hizmetine girmek"* olarak açıklamaktadır[34]. Böylelikle tabi olduğu Osmanlı Devleti'nin aleyhine Rusya ile yürüttüğü iş birliğini halk nazarında ve tarih huzurunda meşru kılmaya çalışmıştır.

Savaşa lojistik destek sağlayan beylikler için bu muharebenin sonucu büyük bir ekonomik yıkımdan başka bir şey değildi. Diğer yandan Prut Savaşı'nın Eflak ve Boğdan'ın geleceğini biçimlendirmesi bakımından en önemli sonucu ise Osmanlı Devleti tarafından voyvodaların atanma usüllerinde yapılan değişiklikti. Yeni düzenleme kapsamında, Eflak ve Boğdan'ın yöneticileri yerel güç sahipleri olan boyarların tercihinden çıkarılarak Bâbıâli'nin bölgedeki menfaatlerini gözetecek Fenerli seçkinler arasından belirlenecekti. Görünüşte Osmanlı Devleti'nin lehine olan bu uygulama, uzun vadede olumsuz sonuçlar doğuracaktı. Fenerli yöneticilerin kamu yararını gözetmeyip tıpkı bir mültezim gibi davranarak sadece kendi çıkarlarını gözetmeleri, köylüyü olumsuz etkilemiş ve bölgede Rus nüfuzunun yerleşmesine açık kapı bırakmıştı.[35]

Çatışma ortamının son bulmasıyla Constantin Mavrocordato'nun Eflak ve Boğdan'a hakim olduğu dönemde her iki beylikte de bir takım reform çalışmaları başlatıldı. Boyarların imtiyazlı konumları, özellikle de köylülerle olan ilişkileri bu reformlardan önemli ölçüde etkilendiğinden bu grup Fenerli voyvodalara daha fazla düşmanlık duymaya başladı. Osmanlı Devleti tarafından desteklenen bu düzeni bertaraf etmek için dış yardım almaya gönüllü oldular. Osmanlı Devlet düzeninin

---

[33] Bogdan Mihail, "The Russian Modernist Influences in the Danubian Principalities", **From Kaftan to Redingote: The Romanian World from Exotism to Modernism (17th-20th Centuries)**, s. 83; Bu dönemle ilgili bir değerlendirme için bkz. Münir Aktepe, "Prut Seferi ile İlgilı Ba'zı Belgeler", **Tarih Dergisi**, XIV, İstanbul 1984, s. 19-54.

[34] Dimitri Cantemir, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, II, (çev. Özdemir Çobanoğlu), İstanbul 1999, s. 863.

[35] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, I, s. 300-301.

bozulmasından dolayı İstanbul'daki yüksek dereceli devlet adamları görevlerinden alınmakta ya da değiştirilmekteydiler. Bu durum siyasi istikrarı bozmakla kalmayıp makamların yeni sahiplerini menfaat elde etmek amacıyla voyvodaları sık sık azletme eğilimine sokmuştu[36]. Tayin edildikleri görev münasebetiyle düzenlenen törenler kapsamında voyvodalar, ceplerinden çıkan parayı ahaliden vergi olarak tahsil etmekteydiler. Tepkilere neden olan bu tür uygulamalar, İstanbul'daki Fenerli hasımlarına karşı, Eflak ve Boğdanlıları Rusya ile işbirliği yapmaya zorlamış ve Çar'ın hami olarak toplum nezdinde kabullenilmesine zemin teşkil etmiştir.[37]

1762 yılında Rus tahtına geçen II. Katerina, Lehistan ve Osmanlı Devleti'nin kuzey sınırlarında daha etkin politikalar izlemekte karar kıldı. Rusların Lehistan'ın iç işlerine karışmaları ve burada kendi nüfuzlarını kurmaları, Kırım Hanlığı ve Osmanlı topraklarına tecavüzleri, savaş için meşru gerekçeyi oluşturmuştu. Eflak ve Boğdan ise yine birbirine muhalif iki büyük gücün arasında kalarak toprakları üzerinde gerçekleşen savaşın gidişatına göre kendi menfaatlerini gözetme çabası içerisindeydi. Osmanlı ordusu organizasyon bakımından bu savaşta oldukça yetersizdi. Rusya ise hızlı bir şekilde Kırım'ı istila ederek Tuna Nehri'ni aşmış, Memleketeyn'i işgal etmişti. 1770 yılında Rus kumandan G. L. Stoffeln, Curcevo'da bulunan Osmanlı birliklerini ağır bir yenilgiye uğratarak Bükreş'e geldiğinde burada kendisine katedralde hükümdarlık payelerini temsil eden boyarların ve yüksek rütbeli ruhbanların biatlarını kabul etti. Eflak'ın Rus hakimiyetine geçtiğine dair bir manifesto yayınlattı. Hemen sonrasında en soylu ruhbanlar ve yüksek makam sahiplerinden oluşturulan seçkin bir heyet, Çariçe'ye kendilerini boyunduruk altından kurtarmak ve minnetlerini sunmak için Petersburg'a gittiklerinde görkemli ve oldukça sıcak bir törenle karşılandılar.[38]

Osmanlı Devleti'nin cephelerde üst üste yenilgiler alması, bilhassa Tuna boyundaki kalelerin savunmasında ve Rus ordularının ilerleyişi sırasında ağır

---

[36] 1749 yılında Eflak ve Boğdan voyvodalarının üç yıl süreyle atanmaları kararlaştırılmıştır. BOA, **C.MTZ.**, nr. 1-4.

[37] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 13b-16a; William Wilkinson, **An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 63; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, I, s. 301.

[38] Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)**, (çev. Nilüfer Epçeli), V, İstanbul 2011, s. 647.

kayıplar vererek[39] kesin bir üstünlük sağlayamaması sonucunda barış yapılması için diplomatik girişimler başlatıldı. Müzakereler neticesinde her iki tarafın mutabık kaldığı şartlar, Küçük Kaynarca Antlaşması[40] adı altında resmiyet kazandı.

Osmanlı diplomasisinde yeni problem alanları ve yön arayışları oluşturan Küçük Kaynarca Antlaşması[41], Eflak ve Boğdan'da da yeni bir süreci başlatmıştı. Memleketeyn tarihinde geçen ifadeyle *"birbirine muhâlif iki serî'ü'l-cereyân Efendi"*[42] arasındaki durumu resmileştirmiş ve Eflak ve Boğdan'ın siyasi geleceğinde belirleyici etkiler ortaya çıkarmıştı. Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 16. maddesi, Eflak ve Boğdan'ı Osmanlı Devleti'ne iade edecek şekilde düzenlenmiş olmakla birlikte bu maddenin altında yeralan 10 ayrı kısım ile bir takım taahhütler konulmuştu. Burada, Rusya'nın Eflak ve Boğdan'a müdahale hakkı tanınmaktaydı. İhtiyaç hissedildiğinde Rusya İstanbul'daki elçileri vasıtasıyla Eflak ve Boğdan'a ait işlerle ilgili Osmanlı Devleti'ne görüş bildirebilecek ve bunlar dikkate alınacaktı. Bu önemli taahhüdün yanında, Eflak ve Boğdan reayasının savaş sürecindeki bütün kusurları affedilerek önceden sahip oldukları emlak ve itibarları iade edilecekti. Rusya'yı Eflak ve Boğdan halkı nazarında daha da muteber hale getiren bu maddeye ek olarak Eflak halkına dini bakımdan tam bir serbestiyet getirilmişti. Serbestiyet daha da detaylandırıldığında kiliselerin tamir ve inşasına izin verilmesi, her iki voyvodalıkta eski vergilerin affı ve iki yıl süreyle vergi talebinde bulunulmaması, cizyelerin düşük tutularak cizye dışında başka bir vergi istenmemesi, Eflak ve Boğdan reayasına Rusya'nın sempatik görünmesine zemin teşkil eden hükümler olarak göze çarpmaktadır. Aynı zamanda her iki voyvodalık için Osmanlı Devleti nezdinde Rum/Ortodoksluk mezhebine mensup kimseler arasından kapı kethüdalarının tayini ve kendilerine emniyet içerisinde çalışabilme imkanının sunulması taahhüt altına alınmıştı. Antlaşmanın 11. maddesi uyarınca Rusya Osmanlı

---

[39] Hakan Engin, **1787-1792 Osmanlı-Rus, Avusturya Harpleri Sırasında İbrail Kalesi**, s. 61-66

[40] Kaynarca Antlaşması'nın değerlendirmesi için bkz. Osman Köse, **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması**, Ankara 2006; Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, XXVI, Ankara 2002, s. 524-527; Roderic H. Davison, "Russian Skill and Turkish Imbecility": The Treaty of Kuchuk Kainardji Reconsidered", **Slavic Review**, XXXV/3, (September 1976), s. 463-483.

[41] 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla birlikte Osmanlı dış politikasının seyri hakkında bkz. Fikret Sarıcaoğlu, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası", **Türkler Ansiklopedisi**, XII, Ankara 2002, s. 545-553.

[42] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 11a.

sınırları dahilinde istediği yere konsolosluk açabilecek ve konsolos veya konsolos vekilleri tayin edebilecekti[43].

Eflak ve Boğdan'da Rusya'yı oldukça avantajlı konuma getiren Küçük Kaynarca Antlaşması kapsamında özellikle konsoloslukların açılmaya başlanması bölgenin kaderini doğrudan etkileyen en önemli gelişmelerden biriydi[44]. Rumeli ve Balkanlarda XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren yoğunlaşmaya başlayan büyük çaplı sosyal çalkantıların temelinde, bölgede bulunan Rus konsoloslarının katkıları olduğu tarihçilerin üzerinde ittifak ettiği bir husustur.[45] Diğer yandan Rusya'ya konsolosluk açılması için verilen izin, Avusturya ve Fransa için de emsal teşkil etmişti. Aradan çok fazla zaman geçmeden Osmanlı Devleti, Avusturya'nın bu yönde bir talebiyle karşılaştı. Ticari ilişkiler üzerinden Ruslarla ortak menfaatler geliştirmesini önlemek ve bölgede bir denge oluşturmak için yalnızca ticari konularla ilgili olması kaydıyla Avusturya'nın da bölgede bir konsolos bulundurmasına izin verilmişti.[46]

Küçük Kaynarca Antlaşması'nda elde ettiği kazanımları genişletmek, Eflak ve Boğdan halkına daha sempatik görünmek ve beyliklerin politik yaşamlarına daha fazla müdahil olmak isteyen Rusya ilk olarak 1774[47] yılında, Eflak ve Boğdan'ın yönetimini belirleyen fermanların Osmanlı Devleti'nden alınmasını sağladı. Küçük Kaynarca Antlaşması'nı tadil eden Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin yedinci maddesi altı bende ayrılmıştı. Eflak ve Boğdan'ın dini konudaki serbestiyeti, cizyelerin kaç taksitte ödeneceği, Rusya'nın her iki voyvodalıkla ilgili tenkihnamenin yedinci maddesinde belirtilen hükümlerin ihlali durumunda şefaat hakkının olduğu belirtilmişi[48]. Aynalıkavak Tenkihnamesi kapsamında Rusya 1784[49] ve 1798[50] tarihlerinde 1774 fermanında verilen taahhütlerin yeniden gözden geçirilerek genişletilmesini sağladı. Böylelikle voyvodalıkların iç işleriyle ilgili görüş bildirme

---

[43] Osman Köse, **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması**, s. 114-115.
[44] Bu konu "Rekabetin Şiddetlenmesi: Bükreş ve Yaş'ta Konsolosluklar Açılması" başlığı altında etraflıca incelenmektedir.
[45] Osman Köse, "Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri", **Turkish Studies/Türkoloji Dergisi**, I/2, Erzincan 2006, s. 153-171; Radu R. Florescu, **The Struggle Aganist Russia in the Romanian Principalities 1821-1854**, Iaşi 1997, s. 73-97.
[46] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, II, İstanbul 1309, s. 291.
[47] BOA, **C.HR.**, nr. 81-4002; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, III, İstanbul 1309, s. 334.
[48] **Kaynarca, Aynalı Kavak…**, TTK, Y/135, s. 16-17.
[49] Ahmed Cavid, **Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi (Ahmet Cavid Bey'in Müntehabatı)**, s. 554-555.
[50] BOA, **HAT**, nr. 12550-C-D.

yetkisini ve Osmanlı Devleti'nin buradaki himayesini zayıflatan şartları tekrar tekrar tescil ettirdi. Bu belgeler ile Eflak ve Boğdan'dan Osmanlı Devleti'ne ödenecek vergiler daha net bir biçimde tanımlandı. Memleketeyn'e çok önceden yerleşerek burada mülk edinenlerin muafiyetleri yeniden teyit edildi. Rus nüfuzu daha da güçlendirildi. Voyvodaların keyfi olarak değiştirilmemeleri, görevden alınmamaları ve alınacak olsalar dahi yalnızca Rusya ile mutabakata varıldığında bunun yapılabileceği hususunda Osmanlı Devleti gerekli hukuki teminatları verdi[51].

1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı'nın neticesinde imzalanan Yaş Antlaşması (1792) ise Rusya'yı Memleketeyn üzerindeki emellerine daha da yaklaştırdı. Kırım'ın ilhakının kesin bir biçimde tasdik edilmesi ve Turla Nehri'nin iki devlet arasında sınır olarak belirlenmesi, sadece Memlekteyn'de değil Bulgaristan, Sırbistan ve Karadeniz limanlarında da Rusya'nın pozisyonunu güçlendirmişti[52]. Daha önce de değinildiği üzere, Osmanlı Devleti'nin cephedeki düzensizliği ve diplomasideki zaaflarından dolayı büyük kazanımlar elde eden II. Katerina, Türklerin Avrupa'dan kovulmaları ve merkezi İstanbul olan Grek Devleti'ni kurarak bir Rus prensinin idaresine vermeyi tasarlamıştı. Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığının son bulmasıyla birlikte Eflak ve Boğdan topraklarından oluşan bir *"Dakya Krallığı"*nın kurulması bu planın içeriğini oluşturmaktaydı[53]. Literatürde *"Grek Projesi"* ismiyle ünlenmiş olan bu projenin, devrin şartları göz önüne alındığında uygulanma ihtimali çok zayıftı.

1792 yılında imzalanan Yaş Antlaşması'yla Rusya'nın Boğdan sınırlarına kadar yaklaşmış olması, Eflak ve Boğdan'daki gelişmeleri daha yakından takip etmesine imkan tanıdı. Bu dönemde konsoloslukların da aktif olarak devreye girmesiyle birlikte Rusya'nın bölgedeki etkinliği daha da arttı. Rus nüfuzunun Eflak ve Boğdan'da güçlenmesine katkı sağlayan etkenler sadece bu faaliyetlerin geliştirilmesiyle sınırlı değildi. Aynı zamanda 1787-1792 harpleri esnasında ortaya

[51] BOA, **MAD.d.**, nr. 6620, s, 9-10.
[52] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 17b; Kemal Beydilli, "Yaş Antlaşması", **DİA**, XLIII, Ankara 2013, s. 343-347; Zülfye Koçak, "1787-1792 Osmanlı Rus Savaşında Değişen Dengeler ve Yaş Antlaşması", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXXII/2, 2017, 459-490.
[53] Akdes Nimet Kurat, **Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)**, s. 32.

çıkan savaş firarileri ve eşkıya zümresinin Eflak içlerine yayılmalarıyla birlikte[54], 1792'den itibaren girilen barış sürecinde Osmanlı Rumeli'sini asayiş bakımından oldukça güç durumda bırakan Pazvandoğlu isyanı vesilesiyle Rusya'nın Eflak ve Boğdan'la ilgili müdahalelerine meşru bir zemin teşkil etti.

Aslen Tatar kökenli bir ailenin çocuğu olan Pazvandoğlu Osman'ın babası da başına buyruk hareketleri yüzünden Sadrazam Koca Yusuf Paşa tarafından idam edilmişti. Avusturya ile yapılan muharebede Eflak Voyvodası Mavroyani'ye götürdüğü gönüllü birliğin yararlı hizmetleri ve kendisinin de kahramanlıklarının görülmesi neticesinde, babasından kalan emlakın bir kısmı devlet tarafından kendisine iade edildi. Bu kazanımlarla yetinmeyecek hırslı bir karakter olarak sivrilen Pazvandoğlu Osman, özellikle Vidin-Sofya arasındaki bölgeyi denetimi altına alarak etki alanını Batı Eflak ve Doğu Sırbistan'ı içine alacak şekilde genişletti. III. Selim döneminde uygulamaya konulan Nizam-ı Cedid Islahatı'ndan duyulan rahatsızlığı bahane edip başkaldırdı. Pazvandoğlu'nun esas gayesi, Eflak ve Boğdan'ı himayesi altına alarak Osmanlı Avrupası üzerinde hakimiyet kurmak ve işbirliği içerisinde olduğu Kırım Hanzâdelerinden Mehmed Giray'ı padişah yaparak sadrazam olmak ve hatta Osmanlı tahtına geçmekti. Gerçekleşmesi mümkün olmayan bu hayallerin, Pazvandoğlu Osman'ın başlıca hedefleri olduğu belirtilmektedir[55]. Aynı zamanda, devlete karşı başkaldırmış olan Pazvantoğlu'nun Eflak içlerine yayılma isteğinin altında bölgenin zengin kaynaklarından faydalanarak asi taraftarlarının temel ihtiyaçlarını karşılama gayesi de vardı[56].

---

[54] Ahmed Vasıf Efendi, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāyıku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Hüseyin Sarıkaya), s. 664-666; Erol Erunga, **Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan 1774-1812**, s. 35.

[55] Daha kapsamlı bilgi için bkz. Kemal Beydilli, "Pazvandoğlu Osman", **DİA**, XXXIV, İstanbul 2007, s. 208-210; Osmanlı hanedanının alternatifleriyle ilgili bir değerlendirme için bkz. Feridun M. Emecen, "Osmanlı Hanedanına Alternatif Arayışlar", **Osmanlı Klasik Çağında Hanedan, Devlet ve Toplum**, İstanbul 2011, s. 37-60.

[56] Cavid, **Tarih-i İbretnümâ-yı Devlet**, İÜNEK., T.Y., nr. 5945, vr. 206a; Akitsu Mayuzimi, "Issues Pertaining to Wallachian and Moldavian Voyvodas and Their Effect on Russo-Ottoman Relations (1774-1806)", s. 13; Pazvandoğlu Osman'ın Eflak ve Boğdan'daki faaliyetlerini konu olan müstakil bir araştırma için bkz. Akitsu Mayuzimi, "The Influence of Rumeli Âyâns on Romanian History: The Case of Pazvandoğlu Osman Ağa at the End of the Eighteen Century", **Proceedings of the Third International Congress on Islamic Civilisation in the Balkans 1-5 November 2006, Bucharest, Romania**, İstanbul 2010, s. 233-239.

Yaklaşık yirmi yıl süreyle Osmanlı Devleti'ni Balkanlarda müşkil durumda bırakacak olan ve literatürde Dağlı İsyanları adıyla bilinen karmaşanın fitilini Pazvandoğlu Osman ateşledi[57]. Bu kapsamda Manav İbrahim'in idaresinde Eflak'ı yakıp yıkan eşkıya gurubunun yarattığı infial, boyarların, reayanın ve en nihayetinde metropolit ile Rus konsolosunun da kışkırtmalarıyla voyvodanın Avusturya'ya kaçışına neden olan olaylar silsilesini beraberinde getirmişti[58]. Bölgedeki eşkıya tahribatı, arşiv kayıtlarına yansıdığı şekliyle *"kilâr-ı padişahî"* olan Eflak memleketini ve ahalisini perişan etmişti[59]. Eflak'taki müesses nizamı bozan bu isyanlara Mihail Voyvoda'nın ve Bükreş'teki Rus konsolosunun da firarı eklenince, Rusya bölgede daha fazla etkinlik kazanmak amacıyla voyvodaların atanmasında doğrudan görüş bildirme yetkisini elde etmek ve belirli bir süre görevde kalmalarını temin etmek için Osmanlı Devleti'ne diplomatik baskıyı artırdı[60]. Balkanları kasıp kavuran Dağlı İsyanları'nın Memleketeyn ekonomisi üzerindeki negatif etkilerini minimize etmek adına vergi oranlarını ve Eflak ve Boğdan imtiyazını belirleyen 1802 tarihli fermanın hazırlanması için konsolos ve elçiler vasıtasıyla Rus hükümeti Osmanlı Devleti ile irtibata geçti[61].

1802 fermanıyla, 1774 Kaynarca Antlaşması'nda verilen ve sonrasında da 1774, 1784 ve 1798 yıllarındaki düzenlemelerle de teyit edilen Rusya'nın Memleketeyn işlerinde görüşlerinin dikkate alınması hususu, uygulamada ortaya çıkan ihtilaflardan dolayı açıklığa kavuşturulmak istenmişti. Fermandaki ifadeyle *"eski şartların icrâsında medâr-ı takviyyet olmak için"* voyvodaların görev sürelerinin yedi yıl olarak belirlenmesi ve bundan önce azledilmemeleri için Rusya elçisinin yaptığı teklifi, Osmanlı Devleti kabul etmişti. Kendilerine verilen yasal süre

---

[57] Eflak-Boğdan'ı oldukça zor durumda bırakan isyanların detayı için bkz. Yücel Özkaya, **Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İsyanları (1791-1808)**, s. 14 vd.; Robert W. Zens, **The Ayanlik and Pasvanoglu Osman Paşa of Vidin in the Age of Ottoman Social Change, 1791-1815**, (Basılmamış) Doktora Tezi, Univeresty of Wisconsin-Madison, 2004, s. 119 vd.

[58] BOA, **HAT.**, nr. 2192 E; **HAT.**, nr. 2192 B; **HAT.**, nr. 5564; **HAT.**, nr. 2193 B; **HAT.**, nr. 2193 C; Erol Erunga, **Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan 1774-1812**, s. 40-41.

[59] BOA, **HAT.**, nr. 2192 C; **HAT.**, nr. 5463 B.

[60] BOA, **HAT.**, nr. 5135; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, İstanbul 1309, s. 161; Konsolos Braşov'a kaçmış ve isyan sakinlediğinde keyfiyet kendisine Boğdan voyvodası tarafından bildirilmişti (**HAT.**, nr. 5419).

[61] BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-31; BOA, **HAT.**, nr. 42948; **HAT.**, nr. 5081; Robert W. Zens, **The Ayanlik and Pasvanoglu Osman Paşa of Vidin in the Age of Ottoman Social Change, 1791-1815**, s. 174-175.

içerisinde voyvodaların görev ve yetkilerini suistimal ettiklerine dair herhangi bir şüphe ortaya çıktığında, Osmanlı Devleti konuyla ilgili İstanbul'daki Rusya elçisini bilgilendirecekti. Gerekli incelemeler Rusya elçisi tarafından yapıldıktan sonra voyvodanın suçu hukuken sabitleşirse görevden alınması ancak o zaman mümkün olacaktı.[62]

Bu düzenlemelerle, voyvodaların kısa sürede değişiminden dolayı oluşan mali mükellefiyetler altında Eflak ve Boğdan halkının ezilmesi engellenmiş olsa da siyasi geleceğin belirlenmesi, Rusya ve Osmanlı Devleti'nin denetimine girdiği, beyliklerin otonom yapısının ciddi bir sarsıntıya uğradığı kolaylıkla kabul edilebilecek bir realitedir. Diğer yandan, Eflak ve Boğdan'ın yönetiminde Rusya'nın yetkilerinin kademe kademe artırılması ise bölgede XIX. yüzyılda pek çok defa yaşanacak olan Rus işgallerinin hukuki dayanağının Osmanlı Devleti'nin eliyle Rusya'ya sunulmasından başka bir şey değildi. 1802 düzenlemesinden sonraki süreçte ise Eflak ve Boğdan'ın durumu yalnızca Rusya ve Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren bir konu olmaktan çıkarak literatürde Şark Meselesi adıyla bilinen Avrupa diplomasisinin problem alanına dahil olmuştur.

3. Rekabetin Şiddetlenmesi: Bükreş ve Yaş'ta Konsolosların İkamesi ve Faaliyetleri

Konsolos ve konsolosluklarla ilgili araştırma yapanların sıklıkla müracaat ettiği ansiklopedi maddesindeki tarife göre konsolos; yabancı bir ticaret şehri veya iskelesinde devletinin ticari menfaatlerini, vatandaşlarının haklarını koruyan, ticaret gemilerine nezaret eden ve bulunduğu memleket makamlarınca da tanınmış idari ve ticari vazifeleri bulunan memurdu. Latince kökenli *"consul"* kelimesinin Türkçe karşılığı olan konsolosun eski çağ devletlerinde de var olduğu kaydedilmektedir[63]. Bu başlık altında Rusya'nın Osmanlı topraklarını geniş bir konsolosluk ağıyla örme çabası[64] kapsamında Eflak ve Boğdan'daki faaliyetleri ve diğer Avrupa devletlerinin de Balkanlar'da Rusya'nın rekabeti şiddetlendirecek bu hamlesine kayıtsız

[62] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 81-5, s. 108; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 358-359.
[63] Tayyip Gökbilgin, "Konsolos", **İA**, VI, İstanbul 1977, s. 836.
[64] Rusya'nın bu konuda yürüttüğü çalışmalara dair bir değerlendirme için bkz. Osman Köse, "Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri", s. 154-171.

kalmayarak konsolosluk açma girişimleri ele alınmaktadır. Devrin politik ve askeri koşullarından dolayı Osmanlı Devleti'nin kabul etmek durumunda kaldığı konsolosların kendi ülkelerinin Eflak ve Boğdan'daki etkinliklerini artırmak için yürüttükleri çalışmaların değerlendirilmesi bu başlığın bir diğer hedefini oluşturmaktadır.

Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı kapsayan siyasi-askeri hedefleri bir önceki başlıkta incelenmişti. Bölgede konsoloslukların açılmasına doğru gidilen süreçte yukarıda bahsedilen hadiselerin büyük payı vardır. Bununla birlikte bu başlık altında Rusya ile birlikte diğer Avrupa devletlerinin Eflak ve Boğdan'a konsolos göndermelerine neden olan ve özenle altı çizilmesi gereken iki önemli gelişme vardır. Bunlardan ilki Eflak ve Boğdan'ı içine alacak şekilde bir Dakya devletinin kurulmasını öngören ve tarih literatüründe Grek Projesi adıyla bilinen projenin hayatiyet kazanabilmesi için Rusya'nın ajandasında bölgede konsoloslukların açılması ve buradaki Hristiyanların kazanılması vardı[65]. İkincisi ise Avrupa ile yakın temas halinde olan Fenerlilerin Eflak ve Boğdan'a voyvoda tayin edilmeye başlamasıyla birlikte gelişen çok yönlü hizipler neticesinde Rusya'nın yanı sıra Avrupa'lı devletlerin de bölgeyle irtibat kurmak istemesidir.

Eflak ve Boğdan'da Avusturya, Prusya, Fransa ve İngiltere'nin konsolos ikame etme düşüncesinin eyleme dökülmesinde öncü rolü Rusya oynamıştı. Diğer devletlerin emsal alarak konsolosluk açma girişimlerine meşru bir zemin hazırlayan politik ve askeri gelişmelerin temelinde, Osmanlı Devleti'nin mağlub olarak ayrıldığı 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin uluslararası prestijini ciddi anlamda sarsıntıya uğratan 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması savaşı bitirmişti. Antlaşmanın Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ticarî münasebetleri düzenleyen 11. maddesi kapsamında, Rusya'ya ihtiyaç duyduğu *"'âmme-i mevâki'de"* konsoloslar ve konsolos vekilleri tayin edebilmesi konusunda Osmanlı

[65] Demetrius Dvoichenko-Markov, "Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808", **Études Slaves et Est-Européennes**, (Autumn-Winter) 1963 s. 210; R. W. Seton-Watson, **A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity**, Archon Books 1963, s. 153; Osman Köse, **a.g.m.**, s. 163-164.

Devleti teminat vermişti[66]. Bu taahhüt, Eflak ve Boğdan'da yabancı güçlerin konsolosluklar açmak suretiyle nüfuz mücadelesi içerisine girmelerine önemli ölçüde katkıda bulundu.

Sultan I. Abdülhamid Küçük Kaynarca Antlaşması'nı onayladıktan bir buçuk ay sonra (16 Aralık 1774), Osmanlı topraklarındaki ilk konsolosluğun İzmir'de kurulmasıyla Rusya'nın konsolosluk ağını genişletme çalışmaları fiilen başlamış oldu[67]. Rusya, Ortdoks tebaanın yoğunlaştığı Osmanlı topraklarında konsolos ikame etmek istiyordu. Eflak ve Boğdan'da konsolosluk açılması için Rusya'nın harekete geçmesi ise Kırım'ın Rusya'ya ilhakıyla ilgili diplomatik gerginliğin geçici olarak azaltılması ve nihayetinde Aynalıkavak Tenkihnamesi'yle Küçük Kaynarca Antlaşması kapsamında iki ülkenin ticaretini düzenleyen hükümlerin gözden geçirilmesinin ardından gerçekleşti[68]. 1780 yılında yapılan bu müracaatı Reisülküttap Halil Hamid Efendi mahzurlu gördüğü için Rusya'nın talebi kabul edilmedi[69]. Ancak, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 11. maddesindeki 'âmme-i mevâki tabirini Ruslar çarpıtarak yorumladıkları için Eflak ve Boğdan'da herhangi bir ticari bağlantıları bulunmamasına rağmen Bükreş ve Yaş'ta konsolosluk açma hakkına sahip olduklarını ısrarla öne sürmekteydiler[70].

Osmanlı Devleti ise Cevdet Paşa'nın tabiriyle buralara gönderilecek Rus konsoloslarının birer *"Rus nazırı"* gibi görev yaparak bölgede halkın arasına fesat sokacaklarını bildiğinden, Rusya'nın bu talebini geri çevirmek için uğraşmaktaydı[71]. Israrından vazgeçirilemeyen Rusya elçisine Reisülküttap Süleyman Feyzi Efendi,

---

[66] Osman Köse, **Küçük Kaynarca Antlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, s. 114; Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, I, s. 126.

[67] Osman Köse, "Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri", s. 157-158.

[68] Akitsu Mayuzimi, "The Establishment of the Russian Consulates in the Danubian Principalities in the 1780s and the Ottoman Empire", **Turkey&Romania: A History of Partnership and Collaboration in The Balkans**, (ed. Florentina Nitu, Cosmin Ionita, Metin Ünver vd.), İstanbul 2016, s. 290-291; Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin 6. maddesi kapsamında Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ticari münasebetler düzenlenmişti. **Mu'âhedât Mecmu'ası**, III, İstanbul 1297, s. 280-282; **Kaynarca, Aynalı Kavak…**, TTK, Y/135, s. 15-16.

[69] Erol Erunga, **Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan 1774-1812**, s. 15; Reisülküttap Halil Hamid Efendi, her ne kadar Rus taleplerine direniyor görünse de Zinkeisen'e göre İstanbul'da bu yeterli görülmemiş ve Rusya'ya fazlasıyla müsamahalı davrandığı gerekçe gösterilerek görevi sıkı bir Rus karşıtı olan Süleyman Fevzi Efendi'ye verilmişti bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1802)**, VI, s. 418.

[70] BOA, **İE.HR.**, nr. 20-1835.

[71] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, II, s. 144.

Kaynarca Antlaşması'ndaki amme-i mevâkî tabirinden anlaşılması gerekeni açıkladı. Buna göre Rusya, kendi tabiiyetindeki tacirlerin esas uğrak yerlerinde konsolos ikame edebilirdi. Nitekim bu yerler Fransa ve İngiltere devletlerinin konsolosluk bulundurdukları önemli ticaret bölgeleriyle sınırlı olmalıydı. Eflak ve Boğdan'a herhangi bir devlet konsolos göndermediği için Rusya'nın bu talebine olumlu karşılık verilmesi mümkün değildi[72].

Rusya elçisi, Bükreş ve Yaş'ta konsolosluk açma ısrarını sürdürünce bu dönemde Osmanlı Devleti'ne yakın olan Fransa elçisi de devreye girdi. Rusya elçisiyle özel bir görüşme yapıp şartların hafifletilmesini ve ara bir çözüm bulunmasını rica etti[73]. Bunun üzerine yaklaşık iki ayı aşkın süre Reisülküttap Süleyman Feyzi Efendi tarafından görüşmeler sürdürüldü. Süleyman Feyzi Efendi, Rusya elçisini konsolosluk açma isteğinden vazgeçiremeyeceğini anlayınca, Tuna'nın Osmanlı tarafında kalan sınırları dâhilinde bu isteğin gerçekleştirilebileceğini ifade etti. Rusya eğer bunu kabul etmeyip Eflak ve Boğdan'da konsoloslukların faaliyete geçirilmesi hususunda üstelemeye devam ettiği takdirde, Osmanlı kanunlarının Müslüman bir vali ve kadının bulunmadığı yerlerde konsolosluk açılmasına müsaade etmediği, ancak Osmanlı'ya doğrudan bağlı olan İslam topraklarında bu talebin gerçekleştirilebileceği cevabı verilecekti[74].

Süleyman Feyzi Efendi, Osmanlı Devleti'nin şer'î hukuk prensipleri kapsamında idare edilidiğini öne sürmek suretiyle bu cevabın meşru gerekçesini oluşturdu ve görüşmeleri sonlandırdı. Fransa Elçisi st. Priest'in de teşvikleriyle, Süleyman Feyzi Efendi'nin mükâlemelerde belirlediği formüle uygun olarak doğrudan Osmanlı idaresine bağlı olan ve İstanbul ile güçlü bir iletişimi bulunan Silistre'de, Rusya tüccarını himaye etmek ve işlerini yürütmelerine yardımcı olmak için 1780 yılında Rusya'nın konsolosluk açmasına izin verildi[75]. Osmanlı tarafı için oldukça isabetli bir seçim olan Silistre'de, Rusya'nın konsoloslar vasıtasıyla bölgede

[72] Ahmed Cavid, **Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi (Ahmet Cavid Bey'in Müntehabatı)**, (haz. Adnan Baycar), s. 504; Ahmed Cevdet Paşa, **a.g.e.**, s. 144-145.
[73] BOA, **A.{AMD.**, nr. 21-15.
[74] BOA, **A.{AMD.**, nr. 21-14.
[75] BOA, **A.{AMD.**, nr. 21-80; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, II, s. 145.

yürütmeyi planladığı çalışmalar kolaylıkla gözlemlenebilecek ve vakit geçirilmeden önleyeci tedbirler uygulamaya konulabilecekti.

1780 yılında Rusya'nın Silistre'de konsolosluk ikamesi gerçekleşmiş olmakla birlikte esas hedef olan Bükreş ve Yaş şehirlerine yerleşilememişti. Elde ettiği kazanımla yetinmeyen Rusya, kısa süre sonra Osmanlı Devleti üzerindeki baskıyı artırdı. Silistre yerine Eflak, Boğdan ve Bucak'ta doğrudan konsolosluk bulundurma yetkisini almak istedi. Osmanlı Devleti'nin iç ve dış politik gelişmelerden ötürü oldukça karmaşık bir süreç yaşadığı bu dönem, Rusya'ya elverişli bir zemin teşkil etmekteydi. Aralık 1781 tarihli bir arşiv kaydından anlaşıldığı kadarıyla, Rusya'nın İstanbul'daki orta elçisi bir arzuhal göndererek Bucak, Eflak ve Boğdan memleketlerine kara, deniz ve nehir yoluyla gidip gelen Rusya tüccar ve ziyaretçilerinin işlerini takip etmek üzere Bükreş'te Sergius Laşkerev'in[76] konsolos olarak ikamet etmesi talebi kabul gördü. Sergius Laşkerev, ticari meselelerin durumuna göre Yaş veya Bucak taraflarında da ikamet edebilecek ve hiçbir yetkili tarafından kendisine herhangi bir engel çıkarılmayacaktı[77]. Konsolosların ikamesi için Eflak ve Boğdan şehirlerinin uygun mahallerine *"birer saray"* yani konsolosluk binasının inşası emrolundu[78]. Yaş'ta ise Rusların yardımcı konsolosluğunun açılış tarihi, literatürde 1784 olarak verilmektedir[79]. 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşı esnasında Bükreş'teki konsolosun ikametgahı Yaş'a taşındı[80]. Rusya'nın Bükreş'teki konsolosluğu 1787-1792 harpleri esnasında Yaş'a taşımasının altında, Yaş'ın kendi sınır ve hakimiyet alanlarına daha yakın bir stratejik üs olmasından kaynaklandığı rahatlıkla öne sürülebilir.

---

[76] Sergius Laşkerev, Astrahan'da yaşayan bir Gürcü'nün oğluydu. İstanbul'da eski bir Rus tercümanıydı. Genç yaşlardan itibaren yabancı dil bilgisini artırırarak İtalyanca, Fransızca, Türkçe, Arapça, Farsça, Tatarca, Rumca, Ermenice, Rusça ve anadili olan Gürcüce'yi bilen oldukça kabiliyetli bir diplomat portresi çizmektedir. Laşkerev'in kariyer basamaklarını tırmanırken edindiği donanımlar ve görev yaptığı sıradaki faaliyetleri hakkında kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Demetrius Dvoichenko-Markov, "Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808", s. 200-229.

[77] BOA, **C.HR.**, nr. 140-6974.

[78] Cavid, **Tarih-i İbretnümâ-yı Devlet**, İÜNEK., T.Y., nr. 5945, vr. 185a.

[79] Akitsu Mayuzimi, "The Establishment of the Russian Consulates in the Danubian Principalities in the 1780s and the Ottoman Empire", s. 291.

[80] Demetrius Dvoichenko-Markov, **a.g.m.**, s. 201; Müellif, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Rusya her iki merkezde (Bükreş ve Yaş) konsolosluk bulundurmaya başlayabildiğini belirtse de 1821 Rum İsyanı esnasında, Bükreş ve Yaş'ta Rus konsolosların aktif olarak görev yaptıkları anlaşılmaktadır. Çalışmamızın ikinci bölümüde, Rum İsyanı'nın anlatıldığı kısımda Rus konsolosların faaliyetlerine dair ayrıntılar bulunmaktadır.

Diğer batılı güçler ise bölgede Rusya'nın nüfuzunu artırmasını dikkatle takip ederek duruma kayıtsız kalmamak için girişimlerde bulunuyorladı. Ancak Eflak ve Boğdan'la ilgili niyetleri, Avusturya müstesna tutulursa Rusya kadar eski bir geçmişe dayanmıyordu. Konuyla ilgili David Urquhart'ın 1851 yılında yayımlanan eserinde, Tuna bölgesinin ekonomik potansiyelini değerlendirdiği bir alıntıya iktibas etmek diğer Avrupa devletlerinin durumları için daha açıklayıcı olacaktır. Urquhart'a göre, Avrupa'ya oldukça uzak kalan Afrika'da hayatlarını riske atarak pek çok maceraya atılan batılı seyyahlar, Avrupa'nın Karadeniz'e açılan kapısı Tuna ve havalisi hakkında Afrika'dan daha az bilgiye sahipti. Müellif bu durumdan hayıflanarak bahsediyordu[81].

Bilindiği üzere 1699 Karlofça Antlaşması'yla birlikte Eflak ve Boğdan Avusturya'nın komşusu haline gelmiştir. Bu tarihten itibaren XVIII. yüzyıl boyunca, Avusturya'nın Eflak ve Boğdan üzerindeki etkinliğini artırmak için faaliyetlerde bulunduğuna önceden değinilmişti. Rusya Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Eflak ve Boğdan'da konsoloslukları ikame etmeye başladıktan sonra, Avusturya'nın Eflak taraflarındaki tacirlerinin işlerini takip etmek üzere bölgede konsolosluk açılmasıyla ilgili talebin kabul veya reddini içeren bir cevap gönderilmesini, Eflak ve Boğdan voyvodaları aracılığıyla Bâbıâli'ye bildirmişti. Bu konuda, Avusturya'nın talebine ilk başta sıcak bakılmasa da bölgeye gelip giden tacirlerin sayıları çok olduğundan, Rusya'yı örnek göstererek konsolosluk beratı isteyebilecekleri voyvodalar tarafından belirtilmişti. Avusturya'nın aynı zamanda Rusya'yı da yanına alarak bu konudaki baskıları artırabileceği endişesi taşınması nedeniyle, hem Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki dostluğun zedelenmemesi hem de Avusturya ile Rusya'nın ortak bir hedef doğrultusunda bir araya gelmelerinin önlenmesi için 1783 yılında konsolosluk açılmasına izin verildi[82]. Eflak ve Boğdan'daki ilk diplomat olan Sergius Laşkerev'in ardından, Avusturya'nın

[81] David Urquhart, **The Mystires of Danube,** London 1851, s. 1.
[82] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, II, s. 291-292; Enverî Sadullah Efendi, **Enverî Târîhi: Üçüncü Cild Metin ve Değerlendirme**, (haz. Ümmügülsüm Filiz Bayram), s. 364; Georges Castellan, **A History of the Romanians**, s. 91.

Bükreş'te temsilciğini yapacak olan ikinci diplomat Stephen Rajcevic 1783 yılında görevine başladı[83].

XVIII. yüzyıl sonlarına doğru bölgesinde bir güç olarak sivrilmeyi hedefleyen Prusya da Eflak ve Boğdan'a ilgisiz değildi. Esasında, Prusya'nın eskiden beri Boğdan'dan süvari kıtaları için satın aldıkları atlar vesilesiyle Osmanlı-Prusya münasebetlerinin başladığı kabul edilmektedir. Bu kadim münasebetlerden ötürü Yaş'ta bir konsolosluğun açılmasını ve ticari münasebetlerin kolaylaştırılmasını, Prusya Kralı Büyük Friedrich istemekteydi. 1761 yılında imzalanan Prusya Ticaret ve Dostluk Antlaşması, Eflak ve Boğdan'da liman veya büyük çaplı ticaret istasyonları bulunmadığından bölgede tatbik edilmemişti. Ancak, Eflak ve Boğdan'daki gelişmelere kayıtsız kalmak istemeyen Büyük Friedrich, 1785 yılından itibaren Yaş'ta Prusya konsolosluğunun kurulması için ısrarlı taleplerde bulunmuş ve en nihayetinde 1786 Ocak ayında Yaş'a gönderdiği Profesör John Köning'e berat verilmesini istemişti. Eğer bu mümkün değilse, kendisinin *"agent"* veya *"maslahatgüzar"* olarak tanınabileceğini ifade etmişti. Prusya'ya Yaş'ta konsolosluk açtırılmasının diğer devletler içinde emsal teşkil edebileceği düşüncesinden ötürü, konu birkaç ay sürüncemede bırakılsa da Eylül 1786'da Yaş'ta konsolosluk açmasına izin verilmişti[84]. Prusya diğer devletlerden farklı olarak 1815 yılına kadar Bükreş'te konsolosluk açmamıştı. Prusya, Rusya başta olmak üzere diğer Avrupa devletlerini emsal göstererek Eflak tarafına uğrayan Prusya'lı tacirlerin menfaatlerini gözetmek üzere, Bükreş'te bir konsolos bulundurmak için izin verilmesini istemişti. Fakat Prusya'nın bu isteğine Osmanlı Devleti tarafından sıcak bakılmamıştı. II. Mahmud'un konuyla ilgili arzın üzerine yazdığı hatt-ı hümayun uyarınca Yaş'taki konsolosluğun kapatılarak Eflak'a nakledilmesi uygun görülmüştü[85].

Daha önce de değinildiği üzere, Fenerlilerin voyvodalık makamına getirilmesiyle birlikte XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Eflak ve Boğdan'da Fransız kültürünün ve politikalarının yayılmaya başladığı görülür. 1789 İhtilali'nden

---

[83] Demetrius Dvoichenko-Markov, "Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808", s. 201.
[84] Kemal Beydilli, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar XVIII. Yuzyilda Osmanlı-Prusya Munasebetleri**, s. 143-147.
[85] BOA, **HAT.**, nr. 47322.

sonra ise Fransa Balkanlarla daha yoğun bir şekilde ve doğrudan ilgilenmeye başladı[86]. 1796 yılında, Fransa Boğdan ahalisini Rusya'ya karşı harekete geçirmek için Constantin Stamaty'i konsolos olarak Yaş'a göndermek istedi. Rusya'nın bu duruma muhalefetinden dolayı[87] konsolosluk ikamesi için Fransa'nın başvurusu iki yıl sürüncemede bırakılmıştı. En nihayetinde konu meşveret meclislerinde gündeme getirildiği zaman, Rusya ve Avusturya'ya konsolosluk izni verildiği için Fransa'ya da aynı hakkın tanınacağı konuşulmuştu. Dolayısıyla bu konuyu Osmanlı-Fransız ilişkilerini geren veya Bâbıâli'yi zorda bırakacak bir baskı unsuru haline getirmeden doğrudan konsolosluk açmalarına izin verilmesi, 1797/1798 yılında kararlaştırıldı. Balkanlar için harekete geçen Fransa'ya Bükreş'te konsolosluk açma izninin verilmesi, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin bölgedeki Rus etkisini azaltmaya yönelik bir hamlesiydi[88]. Eylül 1798'de Napolyon'un Mısır'a asker çıkarmasıyla birlikte her iki voyvodalıktaki Fransız konsolosların faaliyetleri 1805 yılına kadar akamete uğramıştır[89]. Bölgede Fransız konsolosluklarının açılmasıyla birlikte boyarlar Napolyon tarafına döndüler. Fenerli yönetimin sonlandırıması ve her iki voyvodalığın otonom yapısının yeniden düzenlenmesi için Fransa'yla temas kurdular. Napolyon'un ise sadece Avrupa'daki güç dengelerini dizayn etmek için Eflak ve Boğdan'la ilgilendiği anlaşılmaktadır[90].

Son olarak yabancı devletlerin Eflak ve Boğdan'da konsolosluk açma veya diplomatik misyon bulundurmaları bahsinde İngiltere'nin faaliyetlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Ticari münasebetler dolayısıyla, 1450 gibi erken bir tarihte Eflak ve Boğdan'la İngiltere'nin irtibata geçtiği öne sürülmektedir[91]. Bu tarihlerden itibaren çeşitli vesilelerle Eflak ve Boğdan'la münasebetlerini geliştiren İngiltere,

---

[86] Akitsu Mayuzumi, "Issues Pertaining to Wallachian and Moldavian Voyvodas and Their Effect on Russo-Ottoman Relations (1774-1806)", s. 12.

[87] İsmail Soysal, **Fransız ihtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)**, Ankara 1999, s. 144-145.

[88] BOA, **HAT.**, nr. 7137; **HAT.**, nr. 7138.

[89] Radu R. Florescu, **The Struggle Aganist Russia in the Romanian Principalities 1821-1854**, s. 84-85: Bu süreçte yine Tuna kıyılarında etkin olmak isteyen Fransa 1802 Paris Antlaşması'na göre ticari faaliyetlerini geliştirmek için Osmanlı topraklarında konsolosluk açabileceği maddesine dayanarak Varna'da Fransız elçisi Brune'in girişimleriyle Varna'da konsolosluk açma teşebbüsünde bulunmuştu. Ancak diğer devletlere emsal olacağı gerekçesiyle bu talep Osmanlı Devleti tarafından reddedilmiştir. Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, s. 36-37.

[90] Georges Castellan, **A History of the Romanians**, s. 91-92.

[91] N. Iorga, **A History of Anglo-Romanian Relations**, Bucharest 1931, s. 10.

daha önce değinilen devletlerin bölgede konsolosluk açmalarını ve faaliyetlerini takip etmekteydi. Napolyon'a karşı düzenlenen seferde Bükreş'in Londra ile İstanbul arasındaki kara yolu üzerindeki stratejik önemini İngiliz yönetimi farketmişti. Bu önemli merkez üzerinden askeri ve siyasi haberler fazla vakit kaybedilmeden muhataplarına ulaştırılıyordu. Fransa'nın buradaki entrikalarından dolayı Osmanlı yöneticileri manupule edilmiş haberlerin etkisinde kalabiliyordu. 1800'lü yılların başında, Bükreş ve Yaş İstanbul'daki politik gündemin nabzının ölçüldüğü iki önemli merkez olarak değerlendirildiğinden, İstanbul İngiliz Büyükelçisi Lord Elgin 1800 yılında resmi bir sıfatı bulunmayan ancak Bükreş'teki askeri ve politik gelişmeleri gözlemlemekle görevli bir personelini göndermişti[92]. Birkaç yıl sonra İngiltere'nin Eflak ve Boğdan havalisindeki menfaatlerini gözetecek olan bu görevli, Lord Elgin'in güvendiği adamlarından biri olan Rum kökenli Francis Summerer idi. Summerer, İstanbul'da İngiliz büyükelçiliğinde tercümanlık yapıyordu[93].

Osmanlı Devleti ile olan karayolu irtibatını güçlendirmek için bölgede ilk konsolosun 1802 yılında İngiltere tarafından gönderildiğini, Wilkinson kaydetmektedir. Wilkinson'un verdiği bilgiyi kısmen doğrulayan bir arşiv kaydına göre 16.11.1802'de Eflak ve Boğdan'a Francis Summerer'in İngiliz tacirlerinin bölgedeki çıkarlarını muhafaza etmek için göreve başlaması isteğini, İstanbul'daki İngiliz elçisi Bâbıali'ye iletmişti[94]. Summerer, 17.01.1803 tarihinde verilen berat ile Eflak'taki İngiliz konsolosu olarak çalışmalarına resmen başlamıştı[95]. 1807'de Osmanlı Devleti'yle İngiltere arasında diplomatik kriz[96] patlak verince, 1808 yılında İngiliz diplomatik misyonu bölgede işlevsiz hale getirilerek kapatıldı[97]. 1812'de Stratford Canning, Bükreş'teki İngiliz konsolosluğunun yeniden açılması için girişimde bulundu. 1813 yılında daha önceden de bölge ile ilgili deneyimleri bulunan

---

[92] Radu R. Florescu, **The Struggle Aganist Russia in the Romanian Principalities 1821-1854**, s. 90-91.
[93] William Gordon East, **The Union of Moldavia and Wallachia, 1859**, s. 171.
[94] BOA, **C.HR.**, nr. 174-8686; William Wilkinson, **An Account of Principalities of Wallachia and Moldavia…**, s. 183.
[95] **Rapoarte Consulare şi Diplomatice Engleze privind Principatele Dunărene 1800-1812**, (ed. Paul Cernovodeanu), Brăila 2007, s. 16-17.
[96] Bu krizin detayları için bkz. Fatih Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasî ve Askerî Anatomisi", s. 396-421.
[97] Nikola Iorga Summerer'in 1807 yılında Rus işgalinin başlamasıyla birlikte bölgedeki faaliyetlerini sonlandırdığını yazmaktadır. Bkz. N. Iorga, **A History of Anglo-Romanian Relations**, s. 48.

Levant Company temsilcisi olarak William Wilkinson, Bükreş'e gönderildi. Bölgedeki İngiliz misyonu bundan sonra konsoloslarla devam etti[98].

Eflak ve Boğdan'a tayin edilen konsolosların yetki ve sorumluluklarına dair ayrıntılar içeren bir konsolosluk beratına göre, Rus konsolosları Eflak ve Boğdan'a gidip gelen kendi tacirleri arasındaki işleri ve ihtilafları çözmeye yetkiliydi. Osmanlı subay veya memurlarının bu tür konulara müdahalede bulunma hakları yoktu. Konsolosun evine ehl-i örf tarafından subaşı veya başka bir kimse giremezdi. Konsolosa ait eşyalardan vergi veya gümrük alınmazdı. Konsolos, İstanbul'a ya da Rusya'ya gitmek istediğinde yerine kaymakam (vekil) bırakırdı. Osmanlı topraklarında herhangi bir engelle karşılaşmadan yoluna devam eder ve istediği yerde parasıyla yiyecek içecek satın alabilirdi[99]. Resmi kayıtlara konsolosların başlıca görev ve sorumlulukları bu şekilde yansısa da konsolosların esas faaliyet alanları ve sorumlulukları gayriresmi ajandaya uygun bir şekilde düzenlenmişti. Buna göre konsoloslardan gerçekte beklenenler, görev yerlerindeki her türlü bilgiyi toplayıp göndermek, ahaliyi itaatsizliğe sevketmek, casusluk yapmak ve görev yaptıkları bölgelerde kendi devletlerinin nüfuzunu artırmaktı[100].

Bükreş ve Yaş'ta konsoloslukların açılmasına izin verildikten sonra, bilhassa Rusya'nın bu iki şehirle sınırlı kalmadığı anlaşılmaktadır. Dönemin Rus devlet politikasına uygun olarak Eflak ve Boğdan'da en ufak yerleşim birimlerine kadar ulaşmayı hedefleyen Rusya, konsolos vekili sıfatıyla her iki memleketin başkentleri dışında kalan kazalarına Rumlar arasından seçtikleri kimseleri göndermekteydiler. Konsolos vekillerinin Eflak ve Boğdan'da yaşayan Rumlardan olması, incelediğimiz arşiv kaydından anlaşıldığı kadarıyla konsolosluk nizamına aykırıydı. Konsolos vekilleri aracılığıyla sudit denilen ve ticarette vergi imtiyazı sağlanan kimselerin sayısının artırılması, bölgedeki reayanın ekonomik faaliyetlerini daraltmaktaydı. Osmanlı Devleti, bu durumdan son derece rahatsız olduğundan Bükreş ve Yaş dışında diğer önemli merkezlerde herhangi bir isim veya sıfatla

---

[98] Radu R. Florescu **The Struggle Aganist Russia in the Romanian Principalities 1821-1854**, s. 92-96.
[99] Erol Erunga, **Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan 1774-1812**, s. 16.
[100] Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, (terc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2009, s. 31.

konsolos temsilcilerinin bulundurulmamasını istemişti[101]. Ekonomik ve politik etkinliğini Eflak ve Boğdan'a yerleştirme konusunda Rusya'dan geri kalmayan Avusturya da Rusya ile aynı yöntemleri uygulamak suretiyle mevcut nizamları ihlal ederek hedeflerini gerçekleştirmeye gayret ediyordu[102].

Konsolosların bölgede etkinlik kazanmak için uyugladıkları politikaları gözden geçirirken sudit tabirini biraz detaylandırmak konuyu daha anlaşılır hale getirecektir. Esasında İtalyanca kökenli *"suddito"* kelimesinden türetilmiş *"sudit"* tabiriyle, Bükreş ve Yaş'taki yabancı konsolosların himayesinde ticaret ve zanaatle ilgili çalışmalarını sürdüren kimseler tarif edilirdi. Konsoloslar, belirli kaideler kapsamında Osmanlı tebaası olmayan kimseleri sudit adı altında himayeleri altına alabilmekteydi. Sudit olmayı kabul eden kimseler cizyeden muaf tutulmakta ve daha az gümrük vergisi ödemek suretiyle imtiyazlı ticaret yapma imkanı kazanırlardı. Aynı zamanda bu zümreye dahil olan kimseler, yerli tacirlerle uzlaşmazlığa düştüklerinde konsolosun himayesinde tabi oldukları ülkenin yasalarına göre haklarını ararlardı. Bu statüyü kabul etmeyerek Osmanlı Devleti'ne sadakatle bağlı kalmayı tercih eden tebaa ise daha fazla vergi ödemekte ve ticarette suditlerle rekabet edememekteydiler. Suditler, çoğunlukla Avusturya'nın koruması altındaydı ve Avusturya'nın ekonomik ve politik nüfuzunu Eflak ve Boğdan'a yerleştirmeyi hedefliyorlardı. Bu zümreye mensup olanların sayısının, Boğdan'da 1803 yılında 540 hane iken 1832 yılında 4.400'e yükseldiği belirtilmiştir[103]. Suditlerin sayısının nasıl bu kadar çok artırıldığı sorusuna ise Boğdan Voyvodası İskerlet'in bir raporu önemli ipuçları sunmaktadır. Bu kayıttan edinilen bilgilere göre, 1774 Küçük Kaynarca ve 1792 Yaş Antlaşmalarından sonra emlakını satarak Rusya tarafına geçen reaya, aradan vakit geçince sudit adı altında geri dönmüştü. Aynı şekilde yerli reaya da konsoloslar tarafından mevcut nizamlara aykırı bir şekilde sudit sınıfına dahil edilmek suretiyle sayıları voyvodanın şikayet edeceği ölçüde arıtırılmıştı[104].

---

[101] BOA, **HAT.**, nr. 45365.
[102] BOA, **HAT.**, nr. 45767.
[103] Keith Hitchens, **The Romanians 1774-1866**, s. 69-70; Erol Erunga, **Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan 1774-1812**, s. 17.
[104] BOA, **C.HR.**, nr. 98-4876.

Eflak ve Boğdan'da yabancı konsoloslar, himayelerindeki kişi sayısını artırmak ve temsil ettikleri hükümetlerin nüfuzunu bu vesileyle yerleştirmek için yalnızca suditleri kullanmazlardı. Konsoloslar, *"patente"* veya arşiv belglerinde geçen şekliyle "*patenta"* diye isimlendirilen bir çeşit kağıt (diploma, senet) ile istedikleri kişileri himayeleri altına alarak resmi ticaret muamelelerinde kendi vatandaşları gibi gösteriyorlardı. Patenta'nın Osmanlı Devleti ile bir ilgisi yoktu. Bu kağıdın verilmesi, yabancı temsilcinin doğrudan doğruya kendi yetkisindeydi. Bundan dolayıdır ki muafiyetin sağlanmasında Osmanlı Devleti'nin herhangi bir dahli olmadığından konsolosların kaç kişiye Patente kağıtları vererek muafiyet sağladıklarını belirleyebilmek oldukça güçtür[105]. Fütursuzca suistimal edilen bu uygulama yüzünden, Rus konsoloslarının himayesindeki gerçek patenta sahibi tüccar ile Osmanlı Devleti reayası olup Rusya himayesine geçen tüccarın limanlarda birbirinden ayırt edilemeyecek ölçüde artmıştı. Bu nedenle 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşının başladığı esnada Patenta uygulamasına son verilmiştir[106].

Her ne kadar patenta verilmesi 1806 yılında yasaklanmış olsa da ilerleyen dönemlerde yabancı konsoloslar bu uygulamayı sürdürmeye devam etmişlerdir. 1815 tarihli bir arşiv belgesi, Eflak ve Boğdan havalisindeki konsolosların daha fazla kişiyi himayeleri altına almak için çevirdikleri entrikalara açıklık getirmesi bakımından iyi bir örnek niteliği taşımaktadır. Bilindiği üzere 1810'lu yıllar Rusya dışında Eflak ve Boğdan'da diğer devletlerin de geniş ölçüde konsolos ikame ettikleri bir devirdi. Bükreş'te bulunan yabancı devlet konsolosları bir süredir kendi sorumluluk alanlarına dahil olan kimselerle ilgilenmeyip farklı çalışmalara yönelmişlerdi. Eflak ahalisinin pek çoğuna pasaport ve yabancı konsoloslukların himayesinde olduklarını gösteren patenta kağıtlarını gizlice verip çeşitli bahaneler uydurarak kendi tabiiyetleri altına almaktaydılar. Eflak memleketindeki müesses nizamı bozan bu uygulama, mevcut antlaşmalara aykırı olduğu gibi konsolosların aslî görevlerinin dışında kalmaktaydı. Belgeden anlaşıldığına göre, Rusya konsolosunun yanı sıra, Avusturya ve Fransa konsolosları da bölgedeki karışılıklıklardan istifade

[105] Ali İhsan Bağış, **Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler (Kapitülasyonlar, Avrupa Tüccarları, Beratlı Tüccarlar, Hayriye Tüccarları 1750-1839),** Ankara 1983, s. 30-31.
[106] Mütercim Ahmed Asım Efendi, **Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809 İnceleme-Metin)**, (haz. Ziya Yılmazer), I, İstanbul 2015, s. 349-350.

etmek suretiyle tabiiyetlerindeki yerli reaya sayısını adeta birbirleriyle yarışırcasına artırma gayreti içerisindeydiler. Osmanlı Devleti ise kendi himayesi altındaki Eflak halkına bu tür uygulamaların büyük zararlar verdiğini gerekçe göstererek bir an evvel sonlandırılması için girişimlerde bulunmaktaydı[107].

Patenta uygulamasının yürürlükten kaldırılması için Osmanlı Devleti'nin pek çok girişimi bulunsa da uygulamanın 1821 Rum isyanından sonra da meşguliyet vermeye devam ettiği görülmektedir. Patenta kağıdı edinerek imtiyazlı zümreye dahil olan farklı etnik kökene sahip unsurlar, 1802 yılında yapılan düzenlemeye aykırı bir şekilde mülk edinmekte, moşye denilen büyük arazilerin iltizamıyla ilgilenmekte ve esnaflık yapmaktaydılar. Böylelikle Rusya ve Avrupa devletleri, Eflak ve Boğdan'daki başlıca iş ve zanaat kollarını himaye ettikleri kimseler üzerinden kontrolleri altında tutmaktaydılar. Yabancı konsolosların himayesinde faaliyet gösteren Osmanlı reayası ise yine 1802 yılında belirlenen prensiplere uymayarak bölgedeki güvenlik güçlerine muhalefet ve itaatsizlik yapmaktaydı. Boğdan'daki müesses nizamı bozan bu tür uygulamaların sonlandırılması için Boğdan Voyvodası Ioan Sturdza, Bâbıâli'ye müracaat ederek Rusya, İngiltere ve Avusturya elçileriyle irtibata geçilmesini ve Bükreş'teki konsolosların kontrolsüz bir şekilde himayeleri altına aldıkları kimselerin patenta kağıtlarını iptal etmesini istemişti[108].

Netice itibarıyla yabancı devletlerin Eflak ve Boğdan'da konsolosluklar açmalarıyla birlikte, bilhassa Rusya sistemi suistimal etmek suretiyle Osmanlı Devleti aleyhine olan faaliyetlerini genişletme imkanı elde etti. Bölgede faaliyet gösteren tacirler, bankerler ve doğuştan Eflak ve Boğdan'da yaşayan diğer yabancı unsurlar, kendi işlerini yerel kanunlara ve vergilere tabi olmadan Avrupa hükümetlerinin koruma ve himayesi altında sürdürdüler. Ayrıca Avrupa devletleri konsolosluklar vesilesiyle bölge üzerinde aralarında olan rekabeti belli bir güç dengesi üzerine oturtmak suretiyle, kendi politikalarına uygun olarak faaliyetlerini sürdürdüler. Eflak ve Boğdan'da konsoloslukların kurulması bölgenin Avrupa ve

[107] BOA, **HAT.**, nr. 45370; Osmanlı Devleti'nin topraklarında zımmilerin yabancı himayesine girmelerini önlemeye yönelik tedbirlerin uygulanması Küçük Kaynarca Antlaşması'yla birlikte daha da zorlaşmıştı. Konsoloslukların açılmasının ardından adeta birbirleriyle yarışırcasına Osmanlı Devleti aleyhine kullanabilecekleri ve sayıları on binlere varan Hristiyan reayayı himayeleri altına alıyorlardı bkz. Ali İhsan Bağış, **Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler**, s. 34-35.
[108] BOA, **HAT.**, nr. 45588 D.

Rusya ile daha yakından irtibat kurmasına imkan sağlarken aynı zamanda yabancı devletler, Osmanlı Devleti'nin tampon bölgesini bir haber merkezi haline getirmiş ve bölgenin tarihsel gelişimi açısından yeni bir sayfayı beraberinde açmıştı.

4. Rekabetten Savaşa; 1806-1812 Savaşı'nın Sahnesi Olarak Memleketeyn

Bu başlık altında Napolyon'un Osmanlı Devleti'ni yanına çekmek ve kendisine karşı Rusya ile İngiltere'nin oluşturduğu ittifakı kırmak için çok güvendiği General Horace Sebastiani'ın İstanbul'a gönderilmesiyle birlikte Eflak ve Boğdan'ın Rus işgaliyle sonuçlanan gelişmeler konu edilecektir.

Bu başlık altında incelenen zaman dilimi içerisinde Osmanlı Devleti'nin dış politikasını şekillendiren gelişmeleri özetlemek yerinde olacaktır. Bilindiği üzere bu gelişmeler bütününün esas belirleyeni Napolyon yönetiminde olan Fransa'nın Mısır'ı işgal etemesidir. XVI. yüzyıldan beri Osmanlı Devleti'nin kadîm dostu ve müttefiki olarak kabul ettiği Fransa'nın hiç beklenmedik bir zamanda başlattığı bu işgal girişimi, III. Selim'de büyük bir infial uyandırmıştı[109]. Mısır konusunda, İngiltere ve Rusya ile ittifak yapılıp Fransızlar bölgeden tahliye edildikten sonra, Osmanlı Devleti üzerindeki yayılmacı plan ve politakalarından dolayı İngiltere ve Rusya etkin bir tehdit unsuru olarak belirmişti[110].

Napolyon Bonapart, 18 Mart 1804'de imparatorluğunu ilan edince Avrupa'daki güç dengelerinin yeniden gözden geçirildiği bir süreç başlamış oldu. Rusya ve İngiltere Napolyon'un imparator unvanını tanımayıp Fransa'ya karşı yeni bir ittifak kurdular. Aynı zamanda Fransa'nın Mısır'ı işgali sırasında Osmanlı Devleti'yle imzaladıkları ittifakların gereği olarak, Osmanlı Devleti'nin Napolyon'un

[109] Mısır'ın işgal süreci için bkz. Enver Ziya Karal, **Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1787-1792)**, İstanbul 1938; Mısır'ın işgali vesilesiyle III. Selim'in yaşadığı büyük infial ve üzüntüyü teskin etmek üzere Reisülküttap Ahmed Vasıf Efendi'nin kaleme aldığı tesliyetname özelinde Mısır'ın işgali karşısında devrin devlet adamlarının bakış açıları ve Fransızların Mısır'dan çıkarıldıktan sonra eyaletin yeniden organize edilerek Osmanlı idaresine adapte edilme süreciyle ilgili bkz. Yüksel Çelik, "Siyaset-Nasihat Literatürümüzde Nadir Bir Tür: Mısır'ın İşgali Üzerine III. Selim'e Sunulan Tesliyet-nâme", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı 22, İstanbul 2010, s. 85-126.

[110] Osmanlı dış politikasındaki değişim ve tutumlar hakkında daha detaylı bir değerlendirme için bkz. M. Alaaddin Yalçınkaya, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", **Türkler**, XII, (ed. Kemal Çiçek, Salim Koca), Ankara 2002, s. 620-650.

imprator unvanını tanımamasını istediler. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Rusya ve İngiltere ile diplomatik gerginliğe meydan vermemek için Fransa'yı oyalayan bir politika izlemeye başladı. Napolyon, Austrelitz'de Rus ve Avusturya ordularını bozguna uğratınca Osmanlı Devleti izlediği politikayı gözden geçirerek Abdurrahim Muhib Efendi'yi Napolyon'un imparatorluk unvanını tebrik etmek için Mart 1806'da elçilik göreviyle Paris'e gönderdi[111] ve Osmanlı-Rus-İngiliz çatışmalarını doğuran süreç böylelikle başlamış oldu.

Osmanlı Devleti'nin tebrik vesilesiyle Fransa ile yakınlık kurmasından faydalanma niyetinde olan Napolyon, bir ittifak antlaşmasıyla Sultan III. Selim'i Fransa'nın yanına çekmek istedi. Napolyon'un esas amacı, Rusya'ya karşı güçlü bir ittifak oluşturmak için Osmanlı Devleti ve İran'la iş birliği yapmaktı[112]. 1806 yılında Talleyran'a Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ni güçlendirmek ve birleştirmek niyetinde olduğunu açıkça yazmıştı[113]. Napolyon, Rusya'yı zor durumda bırakmak için Osmanlı Devleti ile bir savaşa girmesini sağlamak üzere General Sebestiani'ı elçi sıfatıyla İstanbul'a tayin ederek hedeflerini gerçekleştirmek için somut bir adım atmış oldu[114]. Böylelikle, Eflak ve Boğdan'ı 1806-1812 yılları arasında Osmanlı Devleti'yle Rusya arasındaki savaşın sahnesi haline getiren gelişmelerle birikte bir dizi diplomatik ve askeri temasın fitili ateşlenmiş oldu.

10 Ağustos 1806 tarihinde İstanbul'a gelen Sebastiani, Fransa'nın ulusal çıkarları ve Napolyon'un politikaları kapsamında oldukça önemli konularla sorumlu tutulmuştu. Sebastiaini'dan Paris'in bekledikleri özetle; İngiltere ve Rusya arasında Napolyon'a karşı oluşturulmuş ittifakı ortadan kaldırabilecek adımların atılmasından

---

[111] Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, s. 43-56.
[112] BOA, **HAT**, nr. 6008.
[113] Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme**, s. 55.
[114] Édouard Driault, **Napoléon'un Şark Siyaseti Selîm-i Salis, Napoléon, Sebastiani ve Gardane**, s. 38-44; Sebastiani'ın İstanbul'a gönderilmesi Avrupa diplomasi çevrelerinde *"[Asya] kıta[sının] huzuru üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir* şeklinde algılanmıştı. Prusya Kralı III. Frederik Wilhelm *General Sebastiani, makamına geçmek üzere yola çıktığına göre kriz anı yakındır. İstanbul'a gelişinin yeni bir çığır açacağından emin olabilirsiniz"* diye Biefeld'e yazmıştı bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)**, (çev. Nilüfer Epçeli), VII, İstanbul 2011, s. 282.

ve Osmanlı Devleti'nin Fransa'ya bağımlı hale getirilmesinden ibaretti[115]. Osmanlı Devleti'nin barış politikası takip ettiğini ve tüm devletlere eşit mesafede durmasının kendisi açısından en doğru yol olduğunu Sebastiani bilmekte ve kabul etmekteydi. Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine uygun hareket etme eğiliminde olduğunu her fırsatta dile getiren Sebastiani, yalnızca İngiltere ile ittifak antlaşmasının yenilenmemesini ilk etapta istemişti. Sonrasında, Osmanlı Devleti'ni etkilemeye çalışarak Rus taraftarı olan Eflak ve Boğdan voyvodalarının görevden alınmasını istemeye başladı. Fakat Sebastiani'ın bu isteği kabul edildiği takdirde, Bâbıali 1802 fermanıyla[116] voyvodaların görevde 7 yıl kalmaları ilkesini ihlal etmiş olacağını ve Rusya'nın olası müdahalesine kendi eliyle zemin hazırlayacağını bildiğinden bu konuda çekimser davranmayı tercih etmişti. Bâbıali'nin bu konudaki tereddütlerini aşmak için ısrarcı davranan Sebastiani'a göre ise Fransa-Rusya barışında Osmanlı topraklarının bütünlüğünün garanti altına alındığı, serbestiyet ve istiklaline halel getirilmeyeceği konusunda mutabık kalındığından Rusya Eflak ve Boğdan işlerine müdahil olamazdı. Nihayetinde, Sebastiani ısrarcı ve aldatıcı tutumuyla Osmanlı devlet adamlarını ikna etmekte başarılı oldu[117].

Sebastiani'ın başarısının altında esasında Osmanlı Devleti'nin de bu yönde düşüncesinin büyük payı bulunmaktaydı. Çünkü Konstantin İpsilanti, Eflak voyvodalığına Rusya'nın tavasstuyla getirilmiş[118] ve ilk andan itibaren voyvodalarda Osmanlı Devleti'nin aradığı *"sadakat ve itaat"*ten ayrılarak devleti Balkanlarda ziyadesiyle meşgul eden Sırp İsyanlarına Rusya'nın yönlendirmesiyle el altından destek vermişti. Sebastiani'ın rical-i devleti cesaretlendirmesiyle birlikte artık iş voyvodanın görevden alınması için meşru gerekçenin oluşturulmasına gelmişti. Konuyla ilgili bir arşiv kaydından anlaşıldığına göre Konstantin İpsilanti'nin tasdik edilmesi mümkün olmayan edebe aykırı pek çok hareketi, görevi esnasında görülmüş ve şikayetlere konu olmuştu. Görevini ihmal ederek rehavete kapılmış, vazifesinin haricinde kalan ve uygun görülmeyen işlerle meşgul olmuştu. Boğdan voyvodası

[115] Sebastiani'ın İstanbul'da yapacağı çalışmalarla ilgili daha kapsamlı bilgi için bkz. Süheyla Yenidünya, "Kaos ve Kriz Ortamında (1807-1808) Fransa'nın Babıâli Üzerindeki Etkisi", **History Studies**, V/I, Ocak 2013, s. 409-410.
[116] BOA, **A.{AMD.**, nr. 47-11; BOA, **A.{DVN.MHM.**, nr. 1005-31;Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VII, s. 358-359.
[117] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, İstanbul 1309, s. 74.
[118] BOA, **HAT.**, nr. 5428.

Mavrozi ise bu süreçte pek çok defa istifa etmek istediğinden görevden alınmaları uygun görülmüş ve Rusya'ya dostane bir surette bildirilmesi kararlaştırılmıştı[119]. Bu sayede Osmanlı Devleti Fransa'yı gücendirmeden Rus yanlısı olmakla itham edilen voyvodalardan ilk etapta kurtulmuş oluyordu.

Voyvodaların azlinden sonra Osmanlı Devleti bu sansasyonel olayın ortaya çıkardığı güçlüklerin tamamını bertaraf edebilmiş değildi. Nitekim Bükreş ve Yaş'ta oluşan boşluğu kimin dolduracağı sorusu kolaylıkla çözümlenebilecek gibi durmuyordu[120]. Konu gündeme geldiğinde Aleko Bey'in Eflak'a, Divan-ı Hümayun Tercümanı'nının ise Boğdan'a getirilmesi düşünüldü. Ancak III. Selim voyvoda tayini dolayısıyla Rusya ile yeni bir uzlaşmazlık alanının ortaya çıkmasını istemiyor olmalı ki Aleko Bey'in tayinine Rusya'nın muhalefet edeceğini öngörerek daha münasip bir kimsenin voyvoda adayı olarak değerlendirilmesini istemişti[121]. Yüksek ihtimalle, Sebastiani Fransız taraftarı olarak gördüğü Aleko Bey'in tayin edilmesi konusunda diplomatik baskıyı artırdığından, III. Selim'in tavsiyesi üzerine yapılan yeni aday arayışında yine Aleko Bey'in en uygun kimse olacağı padişaha arz edildi[122]. Bunun üzerine III. Selim 24 Ağustos 1806 tarihinde Eflak voyvodalığına Drakozade Aleko Bey'i, Boğdan'a ise Divan-ı Hümayun Tercümanı İskerlet Kalimaki'yi tayin etti[123].

Eflak ve Boğdan voyvodalıkları için yapılan değişiklikleri Rusya elçisine bildirmeye gelince, Osmanlı Devleti bunun nedenini kendi cephesinden iki haklı ve meşru gerekçe üzerine kurdu. Buna göre, İpsilanti görevini layıkıyla yerine

---

[119] BOA, **HAT**, nr. 15909; **The National Intelligencer and Washington Advertiser** (Washington, District of Columbia), Tuesday, 2 December 1806; Eflak voyvodası Osmanlı Devleti'ne karşı başkaldırmış olan Sırp isyancılar ile yakın temas içerisinde bulunarak Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına aykırı biçimde onlarla işbirliğini sürdürmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Selim Aslantaş, **Osmanlıda Sırp İsyanları 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar**, İstanbul 2007, s. 96 vd.; Boğdan ve Eflak voyvodaları Mavrozi ile bilhassa Kara Yorgi'yle yakın ilişkiler içinde bulunan İpsilanti, Rusya'nın etkisi altında Sırpların Türk yönetimine karşı direnişlerini her şekilde güçlendirmeye çalışıyorlardı bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)**, VII, s. 216.

[120] Osmanlı Devleti sadece Eflak vovyodasını azlederek Fransa'yı memnun etmeyi dahi bu süreçte hesaplamıştı (BOA, **HAT**, nr. 1777).

[121] III. Selim Eflak voyvodasının azlini her türlü sıkıntıyı göze alarak istemektedir. Aleko voyvoda yapılırsa Rusya ile sıkıntılı bir sürecin başlayacağını düşündüğünden *"Divan[-ı Hümâyun] tercümanının babası olsa olmaz mı?"* şeklinde bir öneride bulunmuştur (BOA, **HAT**, nr. 1734).

[122] BOA, **HAT**, nr. 1777.

[123] Aleko'nun tayini için bkz. BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 81-5, s. 135; İskerlet Kallimaki'nin tayini için bkz. BOA, **A.{DVN.MHM.**, nr. 1064-20.

getirmediği gibi ihanet emişti. Mavrozi Bey ise daha öncesinde defaetle voyvodalıktan ayrılmak istemişti. Bu iki gerekçeden dolayı Bâbıâli, Eflak ve Boğdan'a yeni voyvoda atandığını iki gün sonra Rusya elçisine bildirmiştir[124]. Değişim kararından ve voyvodalar hakkında yürütülen tahkikattan Rusya daha önce haberdar edilmeyerek 1802 fermanında verilen taahhüt ihlal edilmişti. Bu konudaki ihmalkarlığın eski Sadrazam İsmail Paşa'dan kaynaklandığı, yine Rusya elçisine verilen bir diğer takrirde belirtilmişti[125]. Güya voyvodaların görevden alınması, Sadrazam İsmail Paşa'nın isteği doğrultusunda gerçekleştirildiğinden sadarette değişiklik yapılarak ihmalkarlığın bedeli sadrazama ödettirilmişti[126].

Azledilen voyvodalar için artık İstanbul'a dönme zamanı gelmişti. Mavrozi Bey İstanbul'a gelip sahilhanesine yerleşmesi için çıkarılan dönüş emrine[127] herhangi bir güçlük çıkarmadan uydu[128]. Mavrozi Bey gibi İstanbul'da sahilhanesinde ikamet edebileceğine dair izin çıkarılan[129] İpsilanti ise görevden alınma gerekçelerinden haberi olduğu ve başına gelebilecek muhtemel kötü akibeti öngörebildiği için İstanbul'a dönmesi yönünde yapılan nasihatlara kulak asmayarak[130] korku ve telaş içerisinde Bükreş'ten Avusturya hududuna ve oradan da Rusya'ya firar etti[131]. Böylelikle Mütercim Asım Efendi'nin *"fettân-ı zemân, halef-i şeytân"*[132] olarak nitelediği Sebastiani, Rusya'ya karşı açık bir diplomatik zafer kazanarak Osmanlı Devleti üzerindeki nüfuzunu zirveye çıkarmış oldu.

---

[124] BOA, **HAT**, nr. 15909.
[125] BOA, **HAT**, nr. 1683; **HAT**, nr. 1683 A.
[126] BOA, **HAT**, nr. 15925; Rusya'yı teskin etmek için Sadrazam İsmail Paşa'nın ihmalkar davrandığı bahanesinin uydurulmasını, İngiliz elçisi Arbuthnot Bâbıâli'ye tavsiye etmişti (Paul F. Shupp, **The European Powers and the Near Eastern Question 1806-1807**, London 1931, s. 160). Esasında İsmail Paşa'nın sadaretten azledilmesinin altında Nizam-ı Cedid aleyhtarlarıyla birlikte hareket etmesi yatmaktaydı. 1806 yazında Nizam-ı Cedid'in Kadı Abdurrahman Paşa idaresindeki orduyla Rumeli'de uygulanma teşebbüsü esnasında İsmail Paşa el altından bölgede oluşan muhalefeti destekleyerek Kadı Abdurrahman Paşa'nın başarısız olmasına sebebiyet vermişti. Bundan dolayı İsmail Paşa idamı gerektirecek bir suç işlemiş olmasına rağmen yeniçerilerin desteği sayesinde sadece makamını kaybetmişti. İsmail Paşa'nın hayatı ve faaliyetleri için bkz. Kemal Beydilli, "İsmail Paşa (Hafız, Bostancıbaşı)", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, I, İstanbul 2008, s. 676-677.
[127] BOA, **A.{DVN.MHM.**, nr. 1064-21.
[128] BOA, **HAT**, nr. 5545; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 75.
[129] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 81-5, s. 136.
[130] BOA, **HAT**, nr. 15288.
[131] BOA, **HAT**, nr. 12438 A; **HAT**, nr. 5455.
[132] Mütercim Ahmed Asım Efendi, **Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809 İnceleme-Metin)**, I, s. 483.

Eski Sadrazam Bostancıbaşı Hafız İsmail Paşa'nın ihmalkarlığından dolayı voyvodaların azledilmediğini bilen Rusya elçisi İtalinski, voyvoda değişikliklerini öfke ve endişe ile karşılamıştı. Hatta bu öfkesini Osmanlı Devleti'ne oldukça sert bir üslupla yazılan notayla bildirmişti. İtalinski, Osmanlı Devleti'ni 1802 fermanında belirlenen kurallara riayet etmemekle itham etmiş ve mevcut voyvodaların görev sürelerinin dolmasına daha üç yıl olduğunu notasına eklemişti. İtalinski, 1802 tarihli düzenlemeyi referans alarak voyvodaların görevine son verilmesini gerektiren suç ve töhmetin kendilerine bildirilmediğini ve araştırılmadan voyvodaların görevden alındığını gerekçe göstererek itirazlarını sürdürmüştü. Voyvodaların görevden alınmaları esnasında gerekli prosedür takip edilmediği için iade edilmeleri ve 7 yıllık süreleri dolana kadar kendilerine dokunulmaması Osmanlı Devletin'den istenmişti. Tüm bunlara ek olarak Osmanlı Devleti'nin bu konuyla ilgili kaçamak cevap vermeye veya Rusya elçisini oyalamaya çalışması durumunda ise elçi İstanbul'u terkedeceğini bildirmişti[133].

İtalinski'nin notada belirttiği kadar ciddi olamayacağını öngören III. Selim, yine Rusya elçisinin ikna ve teskin edilmesini istedi[134]. Ancak tüm çabalara rağmen İtalinski yatıştırılamadığı gibi İstanbul'u terk etme hususunda ısrarcı davrandı. Hatta tercümanı J. Fonton vasıtasıyla, Rusya'nın askeri güç kullanarak Eflak ve Boğdan'a eski yöneticilerini yeniden tayin edebileceğini dile getirip Osmanlı Devleti'ni açıkça tehdit etti[135]. Osmanlı Devleti'yle Rusya arasında diplomatik gerilim başlayınca İngiliz elçisi de devreye girdi. Fransa'ya karşı tek ve en önemli müttefiki Rusya'nın zayıflayabileceği endişesi, İngiltere'yi harekete geçirdi. İngiliz elçisi Arbuthnot'a göre Fransa'nın etkisi altında yapılan voyvoda değişikiliklerinden dolayı eğer Rusya Osmanlı Devleti'ne karşı bir savaş başlatırsa aynı zamanda İngiltere için de savaş

---

[133] BOA, **HAT**, nr. 15771; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 75-76; Mütercim Asım Efendi'nin Bâbıâli'de bulunduğu sırada Rusya elçisi yüksek bir ses tonuyla *"Bizden istîzân etmeksizin Eflâk ve Boğdan voyvodalarını tebdîl sizin ne hadd ü vazîfeniz idi, bu ne dimekdir? Şimdi yine evvelkileri makāmlarına i'âde edersiz ve illâ on beş güne değin berren ve bahren hücûm ile devletimiz dediğinizi Konya ve Şâm diyârlarına dahi hasret edüp, memâlikinize İmperator fermânları neşr u icrâ eylemek, 'indimizde su içmekden esheldir. Sizi şimdiye kadar mahzâ mürû'etimizden ve ba'zı gûne bey' u şirâ mu'âmelesine lüzûmunuzdan nâşî, ibkā ederiz…."* Mütercim Ahmed Asım Efendi, **Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809 İnceleme-Metin)**, I, s. 450.

[134] BOA, **HAT**, nr. 15771.

[135] BOA, **HAT**, nr. 15022.

başlayacaktı[136]. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında savaşa dönüşebilecek bu krizi önlemek adına İngiliz elçisi, Osmanlı Devleti'ne Aleko'nun azledilmesi durumunda en azından Boğdan Voyvodası İskerlet Kallimaki'nin görevde kalabilmesi konusunda İtalinski'yi ikna etmek için devreye girebileceğini bildirdi[137].

Esasında Boğdan voyvodası yerine Fransızlara yakınlığı ile bilinen Eflak Voyvodası Aleko'yu görevden aldırmak istemesi, İngiliz elçisi Arbuthnot'un Osmanlı Devleti'ne yardım etmekten ziyade, Fransa'nın kazanımlarını ortadan kaldırmayı hedeflediğini ortaya koymaktadır. İngiliz elçisinin devreye girmesinden güç alan İtalinski, Osmanlı Devleti'ne yeni voyvodaların azli ve eskilerin görevlerine iade edilmesi hususunda ısrarlarını sürdürdü. En nihayetinde, 16 Ekim 1806 tarihinde yedi yıllık görev süreleri ilave edilerek Haziran/Temmuz 1809'da dolana kadar Eflak voyvodalığına önceden olduğu gibi İpsilanti getirilirken, Boğdan voyvodalığına ise Mavrozi döndürüldü[138]. Kısa bir sürede görevlerinden alınmış olan voyvodalar ise İstanbul'a çağrılarak burada ikamet etmeleri emrolundu[139]. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, bu konuyla ilgili 1802 fermanında belirlenen esasları ihlal ettiğini kabul eden bir senedi İtalinski'ye bilgi mahiyetinde verdi[140]. Aleko'nun, Eflak voyvodalığından alınması üzerine bu sefer Sebastiani tehditvari bir üslup belirledi. Sebastiani'ı bu tehditvari üslup konusunda cesaretlendiren güç, esasında Napolyon'un kendisine böyle davranmasını salık veren talimatıydı. Sebastiani derhal İpsilanti ve Mavrozi'yi azl edilip yerlerine Osmanlı Devleti'nin sadık birer memuru getirilmedikçe Napolyon'un silahı elinden bırakamama konusunda kararlı olduğunu Osmanlı Devleti'ne bildirmişti[141].

Bâbıâli eski voyvodaların görevlerine iade edilmesiyle Rusya'nın isteğini yerine getirdiğine inananmaktaydı. Oysa Rusya'nın ajandasında, Balkan halkları üzerindeki Fransız nüfuzunu kırma, Hristiyan ve Slav kardeşliğinin gereği olarak

---

[136] Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme**, s. 56; Paul F. Shupp, **The European Powers and the Near Eastern Question 1806-1807**, s. 159.
[137] BOA, **HAT**, nr. 15810.
[138] BOA, **HAT**, nr. 46891; BOA, **A.{DVN.MHM.**, nr. 1072-18; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 75-76; Mavrozi yeniden göreve atandığında yine hastalığını gerekçe göstererek vazifeden affını istemiştir (**HAT**, nr. 1737).
[139] BOA, **A.{DVN.MHM.**, nr. 1065-14.
[140] BOA, **A.DVN.NMH.d.**, nr. 10, s. 36-37.
[141] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 77.

Balkan halklarıyla doğrudan irtibata geçme düşüncesi vardı[142]. Rus Çarı için işgalin meşru gerekçeleri de hazırdı. Büyük kısmı Pazvandoğlu tarafından işgal edilen Boğdan kötü durumdaydı ve Osmanlı Devleti'nin buradaki düzensizlikleri ortadan kaldırabilecek irade ve imkanlara sahip olmadığına inanmaktaydı. Bundan dolayı Rus birlikleri, Memleketeyn'de kalmalı ve antlaşmalar kapsamında Eflak ve Boğdan'a garanti ettikleri huzur ve güven ortamını sağlayarak şartları iyileştirmeliydi[143].

Bu şartlar altında Dinyester Nehri kenarında 1805 yılından itibaren sayıları artırılan Rus askerleri 67 yaşındaki tecrübeli General Michelson'nun kumandasında Ekim 1806'da Hotin, Bender ve Boğdan olmak üzere üç ayrı koldan bölgeye intikal ettirildi. Böylelikle Osmanlı Devleti savaş ilanına bile lüzum duyulmadan Rusya'nın askeri müdahalesiyle karşı karşıya kalmıştı[144]. Rusların beklenmedik taarruzu Boğdan Voyvodası'nın havadis kağıdı ile İstanbul'a bildirilmiş ve III. Selim büyük bir şaşkınlığa uğramıştı[145]. Osmanlı arşiv kayıtlarına sayıları abartılı bir şekilde 150.000 olarak yansıyan Rus ordusu karşısında *"muhârebe ve mukāvemete tasaddî edelim mi veyahut Bender ve Hotin gibi teslîm mi edelim"* şeklindeki ifadeler, Osmanlı tarafının büyük bir şaşkınlık yaşadığının bir diğer göstergesidir[146]. Aynı zamanda bir oldubitti ile Ruslar seferi başlattıkları için Osmanlı ordularına kimin kumanda edeceği konusunda alelacele karar verilmesi durumunda kalındığından

---

[142] Rusların bu savaşla ilgili planları, hedefleri ve Romen topraklarındaki faaliyetleri için bkz. George F. Jewsbury, "The Russian Army's Role in the Danubian Principalities, 1806-1812", **Southeastern Europe**, II/2, 1975, 145-153.

[143] Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)**, VII, s. 289.

[144] BOA, **A.{DVN.MHM.**, nr. 1065-35; BOA, **HAT**, nr. 5151; Alexander Mikhailovsky-Danilevsky, **Russo-Turkish War of 1806-1812**, I, (terc. ve ed. Alexander Mikaberidzade), West Chester 2002, s. 20-21; Rus General Michelson kumandasındaki askerlerin Boğdan'a gireceğini ahaliye herhangi bir zarar verilmeyeceğini bildiren bir tenbihname hazırlayarak Boğdan'da olası bir panik ihtimalini ortadan kaldırmak istemişti (**HAT**, nr. 3740).

[145] III. Selim *"ah pek gafiliz!"* diye veryansın ettiği hatt-ı hümayununda İngiltere'nin verdiği garantiye güvenerek mazul voyvodaların yeniden iş başına getirilmesine müsaade edilmesine rağmen ortada bir sebep yokken Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin üzerine gelmesi durumunda ne yapılacağının Reisülküttab tarafından araştırılmasını emretmişti, (Enver Ziya Karal, **Selim III. ün Hatt-ı Hümayunları**, Ankara 1942, s. 96-97).

[146] BOA, **HAT**, nr. 6413 C; Zinkeisen de Rus ordusunun mevcudunun 150.000'i bulduğu yönünde o dönem söylentilerin olduğunu kaydetmektedir (Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)**, VII, s. 287). Bununla birlikte anlatısının devamında (**a.g.e**, s. 291) Michelson kumandasındaki askerlerin sayısını 20 ile 60 bin arasında değişen bir miktarda olduğunu belirtir ki bunu daha akla yatkın bir rakam olarak değerlendirmek mümkündür. Rus askeri kaynaklarında ise Dinyester Nehrini aşan askerlerin sayış,ı 30.000 olarak verilmektedir. Alexander Mikhailovsky-Danilevsky, **Russo-Turkish War of 1806-1812**, s. 25.

bölgeye yakınlığı dolayısıyla Alemdar Mustafa Paşa'ya vezirlik verilerek bu görev tevdi edilmişti[147]. Rus askerleri Boğdan'a girdikten sonra hızlı bir şekilde bölgenin önemli istihkam merkezleri olan Hotin ve Bender kalelerini ele geçirmişlerdi[148]. On yedi defa Rusların hücûmuna maruz kalan[149] İsmail'de ise Pehlivan İbrahim Paşa'nın komutasındaki Osmanlı askerlerinin başarılı savunmaları neticesinde kayıplar verdiği anlaşılan ve sayıları 15.000 civarında olan Rus birlikleri, geri çekilmeye mecbur bırakılmıştı[150]. İsmail'deki Rus askerlerinin çekilişinde Bahadır Giray Sultan'ın ve ayanların kaktkıları olmakla birlikte zahire sıkıntısı yaşanmaya başlanmıştı[151].

Rusların bundan sonraki hedefi Bükreş'i işgal ederek Eflak'ı denetim altına almaktı[152]. Rus askerlerinin Eflak'ta taraftar bulmasını engellemek amacıyla Osmanlı Devleti, Bükreş'teki Rus konsolosunu Rusçuk kalesinde hapsetmişti[153]. 1806-1812 Osmanlı-Rus harbi patlak verdiğinde, sayıları 40.000-50.000 arasında değişen Bulgarlar, savunma istihkamları olan İbrail ve Kalas'ın yanı sıra Bükreş, Piteşti, Krayova, Ploieşti ve Yaş gibi önemli merkezlere dağılarak yerleşmişlerdi. Rus orduları Eflak ve Boğdan topraklarına girdiklerinde, bu coğrafyayı oldukça iyi bilen Romenlerle birlikte hareket eden Bulgar unsurları Rus birliklerinin ilerleyişine rehberlik etmişlerdi[154]. Osmanlı askeri yönetimi, bu yüzden ilerleyişini devam ettiren Ruslar karşısında özellikle Bükreş'te Rus askerlerinin yanında olacak yerel unsurlar

---

[147] Mustafa Necib Bey, **Selim-i Sâlis Vekāyi'i**, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr. 822, vr. 12a-12b.

[148] BOA, **C.AS.**, nr. 903-38938; Câbî Ömer Efendi'nin kaydettiğine göre Hotin Kalesi'ndeki askerler ticaretle meşgul oldukları için buradaki asker sayısı oldukça azdı. Sayıca üstün olan Rus birlikleri kalenin savunmasındaki bu zafiyetten dolayı çabucak sonuca ulaşmışlardı bkz. Cabi Ömer Efendi**, Câbi Târihi: Târîh-i Sultan Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sânî,** (haz. Mehmet Ali Beyhan), I, Ankara 2003, s. 113.

[149] BOA, **HAT**, nr. 5965.

[150] BOA, **HAT**, nr. 4195 A; **HAT**, nr. 4195 B; Pehlivan İbrahim Paşa'nın İsmail Kalesi'ni Ruslara karşı savunmasındaki başarıları dilden dile yayılmış, kendisi askerler ve halk arasında *"Baba Paşa"* diye anılmaya başlanmıştır. Pehlivan İbrahim Paşa'nın 1806-1812 Osmanlı-Rus harbindeki faaliyetleri ve İsmail savunması hakkında detaylı bilgi için bkz. Gazzizâde Abdullatif Efendi, **Vekāyi'-i Baba Paşa Fî't-Târîh**, (haz. Salih Erol), Ankara 2013, s. 41-52, 155 vd.; Bu savaşta Osmanlı ordusunun durumuna dair detaylı bilgi için bkz. Mehmet Mert Sunar, "1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Harp İçin Asker Toplanması", **History Studies**, X/3, (Nisan 2018), s. 239-256.

[151] BOA, **HAT**, nr. 4195 C.

[152] BOA, **HAT**, nr. 6294 D.

[153] BOA, **HAT**, nr. 6312 A; Konsolosun tutuklandığını duyan Michelson, eğer serbest bırakılmazsa işgal ettikleri bölgelerdeki tüm Müslümanları tutuklamakla Osmanlı Devleti'ni tehdit etmişti (**HAT**, nr. 17284 A).

[154] Radu R. Florescu, **Essays on Romanian History**, s. 194-199.

ve coğrafi bakımdan savunmaya elverişsiz konumunu göz önünden bulundurarak Bükreş'teki birliklerini daha müstahkem bir mevki olan Yergöğü'ne kaydırmak suretiyle savaşın seyri bakımından oldukça stratejik bir hamle geliştirmişti[155]. Rusya diğer yandan Osmanlı Devleti'ni Balkanlarda 1804'te başlattıkları isyan ile meşgul eden Sırpları da savaşta elini güçlendirmek için yanına çekmek amacıyla girişimlerde bulundu[156]. Sırplar, Rusya'nın Boğdan'dan girerek Osmanlı topraklarında ilerleyişini duyduklarında Rus askerleriyle birleşmek için harekete geçmeyi tasarladılar. Osmanlı Devleti ise Sırpların bu girişimini engellemek için gerekli tedbirleri almaya gayret ettti[157].

Rusya hızlı ilerleyişiyle birlikte diplomatik yoldan bu savaşı sonlandırmak için bazı şartlar öne sürmüştü. İtalinski vasıtasıyla iletilen şartlara göre, Osmanlı Devleti Rusya'nın antlaşmalar ile Eflak ve Boğdan üzerinde kazandığı hak ve imtiyazları tahkim etmesi, Rus ticaret gemilerinin Karadeniz'den serbest geçiş yapabilmesinin sağlanması ve Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ittifakın yenilenmesi şartlarıyla Rusya savaştan vazgeçebilecekti[158]. Boğdan'ı işgal vesilesiyle Osmanlı Devleti'nden aldığı imtiyazları genişletmeyi hedefleyen Rusya, Michelson'un komutasında askerleri ile Boğdan topraklarındaki işgal hareketini ilerletti. Hotin, Bender, Kili ve Akkerman kalelerini kısa sürede ele geçirdiler. Aralık 1806'da Eflak'ı işgale başladılar.[159]

Rus ordusunun hızlı ilerleyişinde, Osmanlı kalelerinin lojistik bakımdan hazırlıksız yakalanmaları ve Osmanlı Devleti'nin resmen savaş ilanı yapmadığı için kale muhafızlarının nasıl hareket edeceklerini bilememeleri önemli rol oynadı[160]. Aynı zamanda ordu hazinesi için gerekli olan paranın bulunmasında da birtakım güçlükler çekilmekteydi. Bir hatt-ı hümayununda III. Selim, *"bende olan akçeyi verdim vallahülazim gayri akçe[m] yokdur akçe olsa dirîğ etmem bunun ne sûretle olursa olsun söyleşilip çaresine bakılsın"* diyerek maddi konulardaki sıkıntıyı gözler

[155] BOA, **HAT**, nr. 1972.
[156] BOA, **HAT**, nr. 5512 F.
[157] BOA, **HAT**, nr. 5486.
[158] BOA, **HAT**, nr. 5472.
[159] BOA, **HAT**, nr. 4195 F; **HAT**, nr. 6413 D.
[160] BOA, **HAT**, nr. 6413 A; İbrail kalesinde topların ve yataklarının tamire muhtaç ve kullanılamaz durumda olduğunu gösteren örnek bir kayıt için bkz. **HAT**, nr. 1689 B.

önüne sermişti[161]. Osmanlı Devleti'nin resmen savaş ilanı ise 23 Aralık 1806'da Şeyhülislam konağında yapılan toplantıyla kararlaştırıldı[162].

Taraflar savaş ilanını gerçekleştirince Rusya'nın müttefiki olan İngiltere harekete geçti[163]. Bu esnada İngiltere, Fransa ile savaş halindeydi. Rusya, silahlarını Osmanlı Devleti'ne değil de Fransa'ya doğrultursa o zaman müttfeki İngiltere'nin çıkarlarına uygun davranmış olacaktı. Bu nedenle Arbuthnot, Osmanlı Devleti'nin savaş kararını önlemek veya en kötü ihtimalle ertelemek için girişimlere başladı. Bu konudaki kararlılığını göstermek için savaş kararını ertelenmezse İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı bir sefer düzenleyeceği, İstanbul'u kıtlığa düşererek otuz gün içerisinde Mısır'a ulaşabileceği yönünde tehditvari söylemlerde bulundu. Arbuthnot'un tehditlerinin dikkate alınmamasını salık veren Sebastiani'ın teşvikiyle 23 Aralık 1806 tarihinde Osmanlı Devleti, ilan-ı harp kararını resmen duyurdu[164].

Osmanlı Devleti Rusya ile savaşı başlatınca Eflak ve Boğdan voyvodaları İpsilanti ve Mavrozi'yi görevlerinden azletti[165]. Drakozade Aleko ve Aleksandr'ı Eflak ve Boğdan voyvodaları olarak tayin etti[166]. İngiltere, Osmanlı Devleti'nin savaş ilanına diplomatik yoldan tehditvari söylemlerle engel olamayınca, bu kararından vazgeçirmek için Amiral Duckworth kumandasındaki İngiliz filosunu 19 Şubat 1807'de Çanakkale Boğazı'ndan geçirip İstanbul önlerine ulaştırmayı başardı. İngiltere'nin bu hamlesi Osmanlı Devleti'ni savaş kararından vazgeçiremedi. Ancak İngiliz filosunun İstanbul önlerine kadar sokulması başta devlet ricali olmak üzere İstanbul halkında büyük bir nefret ve şaşkınlık uyandırdı. Fransız elçisi Sebastiani'ın teşvikiyle bu nefret ve heyecan halinden kurtulan Osmanlı yönetimi ve İstanbul ahalisi, şehri müdafaa için harekete geçti. Rüzgarın yeterli olmaması, elverişsiz hava koşulları ve filonun su ihtiyaçlarını karşılamak için zaman zaman karaya ulaşmak durumunda olmasından dolayı yaşanabilecek güçlükler nedeniyle İngiliz filosu İstanbul'a saldırmaya cesaret edemeyerek çekilmek zorunda kaldı. İngiliz filosu

[161] BOA, **HAT**, nr. 6413.
[162] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 101.
[163] Bu süreçteki Rus-İngiliz ilişkileri için bkz. Elmo E. Roach, "Anglo-Russian Relations from Austerlitz to Tilsit", **The International History Review**, III, (May 1983), s. 181-200.
[164] Kamil Paşa, **Târîh-i Siyâsî-yi Devlet-i Osmâniye**, II, İstanbul 1327, s. 309-310.
[165] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 81-5, s. 141; **A.DVN.DVE.d**, 80-4, s. 283.
[166] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 81-5, s. 142.

İstanbul'dan uzaklaştıktan sonra Çanakkale'yi geçerken Osmanlı topçu sınıflarının gerçekleştirdiği isabetli atışlarla ciddi yaralar aldı ve yardıma gelen Rus donanmasının tekrar İstanbul'a hareket edilmesi yönündeki teklifini gerçekleşmesi mümkün olmadığından Amiral Duckworth geri çevirdi[167].

İngiltere'nin İstanbul önlerinde görülmesi, Rusya cenahında büyük bir telaş ve paniğe neden oldu. Bunun üzerine Petersburg yönetimi Osmanlı Devleti'ne Sebastiani'ı İstanbul'dan uzaklaştırması, İngiltere ile ittifak antlaşmasını yenilemesi ve Rusya ile mevcut antlaşmaların geçerli olduğunu kabul etmesi halinde Eflak ve Boğdan'daki askerlerini çekebileceğini bildirdi. Rusya'nın bu telaşı, Boğazlar üzerindeki rekabetten kaynaklanmaktaydı[168]. Bununla birlikte uluslararası münasebetlerde yeni arayışların bir neticesi olarak, Rusya, Fransa ile Tilsit Antlaşması'nı 7 Temmuz 1807 tarihinde imzaladığında Osmanlı Devleti ile arasındaki savaşı sonlandırıp Eflak ve Boğdan'daki askerlerini geri çekmeyi ve imzalanacak olan barış antlaşması konusunda Fransa'nın aracılık yapmasını kabul etti[169]. Aynı zamanda Rusya, Fransa ile bir ittifak antlaşması imzaladı. Bu antlaşmanın 8. maddesi uyarınca üç ay içerisinde Osmanlı Devleti, Rusya ile barış yapmazsa Fransa-Rusya ile işbirliğinin gereği olarak İstanbul ve Rumeli vilayeti haricinde kalan Balkan topraklarını Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinden çıkarmak için harekete geçecekti[170]. Bu plana göre Rusya Eflak, Boğdan ve Bulgaristan'ı, Fransa ise Arnavutluk, Mora ve Girit'i alacaktı. Ancak İstanbul üzerinde bir türlü uzlaşıya varamıyorlardı. Cevdet Paşa, Napolyon'un *"İstanbul İstanbul hiçbir vakit seni terk edemem sen merkez-i hükûmet-i âlemsin"* dediği rivayetini ekleyerek İstanbul konusundaki uzlaşmazlığı anlatır[171].

Tilsit Antlaşması (1807) ile sağlanan mutabakatı uygulamaya koymak için Napolyon harekete geçti. İstanbul'daki elçisi Sebastiani aracılığıyla Osmanlı Devleti

---

[167] Mustafa Necib Bey, **Selim-i Sâlis Vekāyi'i**, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr. 822, vr. 13b-17a; İngilizlerin İstanbul'a düzenlediği bu harekatı konu alan bir çalışma için bkz. Fatih Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasî ve Askerî Anatomisi", s. 391-493.

[168] Cemal Tukin, **Boğazlar Meselesi**, (haz. Bülent Aksoy), İstanbul 1999, s. 148-149.

[169] TNA, **FO**, nr. 881-2411; antlaşmanın gizli olan kısmı için ayrıca bkz.TNA, **FO**, nr. 881-3611.

[170] Cemal Tukin, **Boğazlar Meselesi**, s. 150.

[171] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 224; Kamil Paşa, **Târîh-i Siyâsî-yi Devlet-i Osmâniye**, III, İstanbul 1327, s. 6.

ve Rusya arasında barış antlaşmasına medar olmak üzere öncelikle bir mütareke imzalanması için çalışmaları başlattı. Fransızların Ruslarla herhangi bir antlaşma yapmayacaklarına dair taahhütleri bulunmasına rağmen Tilsit Antlaşması'nın imzalanmış olması Osmanlı Devleti tarafında büyük bir hoşnutsuzluk yaratmıştı. Ancak yine de Fransa'nın gücendirilmemesi devlet menfaatleri bakımından daha uygun olduğu için Fransa'nın Rusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanacak olan barış antlaşmasına aracılık yapmasına sıcak bakılmıştı[172]. Ayrıca Osmanlı Devleti bu esnada, Kabakçı Mustafa İsyanı dolayısıyla yaşanan padişah değişikliği, Vehhabi İsyanlarının vs. ortaya çıkardığı iç karışıklıklarla ziyadesiyle meşgul olduğundan bir an evvel Rusya ile olan savaştan kurtulmak niyetindeydi. Bu amaçla Reisülkkütaplık görevinde bulunmamasına rağmen devrin başarılı diplomatlarından Mehmed Galib Efendi, Rus murahhas Laschkarov ve Fransız miralayı Guilleminot arasında tarih literatürüne Slobozia Mütarekesi adıyla bilinen 7 maddelik mütarekeyi 25 Ağustos 1807 tarihinde imzaladı[173].

Slobozia Mütarekesi'ne göre barış antlaşmasının müzakerelerinin sürdürülmesi için her iki taraf murahhas tayin edecekti. Eflak-Boğdan'daki ve kalelerdeki Osmanlı ve Rus askerleri 35 gün içerisinde bulundukları yerleri mühimmat eşya ve diğer levazımatıyla birlikte boşaltıp savaştan önceki topraklarına çekileceklerdi. Belirtilen süre zarfında tahliyeler gerçekleştirildikçe boşalan kalelerin teslimi için Osmanlı Devleti memur tayin edecekti. Barış antlaşması imzalanana kadar Osmanlı askerleri Tuna'nın sağ tarafına çekileceklerdi. Osmanlı Devleti, İsmail, İbrail ve Yergöğü Kalelerinde ihtiyaç duyulandan fazla asker bulundurmayacaktı. Eflak ve Boğdan'ın tahliyesi başladığında Rus askeri ile koordineli bir şekilde haberleşilerek Ruslar çekildikçe Osmanlı askeri de çekilecekti. Barış antlaşmasını müzakere etmek üzere görevlendirilen murahhaslar görüşmelerine başlamadan Eflak ve Boğdan'ın yönetimine müdahil olunmayacaktı. Ruslar Bozcaada ile ele geçirdikleri Osmanlı gemilerini iade edeceklerdi. Müzakerelerin

---

[172] 1807 yılında Fransa tehlikesi karşısında İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı Devleti ile ilişkilerini düzeltme teşebbüsleri hakkında bkz. Fehmi İsmail, "1807'de Rusların ve İngilizlerin Osmanlılarla Yeniden Münasebet Kurma Teşebbüsleri", **Tarih Dergisi**, Sayı 30, İstanbul 1976, s. 23-38.

[173] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 226; Mütarekenin bir sureti için bkz. Mütercim Ahmed Asım Efendi, **Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809 İnceleme-Metin)**, (haz. Ziya Yılmazer), İstanbul 2015, II, s. 935-939.

başlatılmasıyla birlikte eğer iki tarafın da uzlaşmaya vardığı bir antlaşma sağlanamazsa 3 Nisan 1808 tarihine kadar mütarekenin yürürlüğü devam edecekti[174].

Napolyon, Osmanlı Devleti'yle Rusya arasındaki barış görüşmelerinin mutlaka kendi gözleri önünde yapılmasını istiyordu. Böyle olmadığı takdirde, yani Osmanlı Devleti ile Rusya aralarındaki savaşı kendi başlarına sonlandırırlarsa Napolyon hem Rusya hem de Osmanlı Devleti üzerindeki nüfuzunu kaybedebilir ve hatta Osmanlı Devleti Tilsit Antlaşması'ndan dolayı Fransa yanlısı politikayı bırakıp İngiltere ile yakınlaşabilirdi. Napolyon, Sebastiani'ın Osmanlı Devleti'ni Fransa'nın tavassuttuyla Rusya ile bir antlaşma imazalaması için ikna etmesini istedi. Rusya ile aracı olmadan barış görüşmeleri yapma niyetinde olan Osmanlı Devleti, haklı gerekçelerle çekimser davrandı. Bunun üzerine Fransa dış işleri tarafından Osmanlı Devleti'ne gönderilen mektupla, Fransız dostluğuna sırt çevrildiği takdirde neler kaybedebileceğinin düşünülmesi yönünde açıkça tehdit edildi[175]. Konunun gündeme getirildiği meşveret meclislerinde, antlaşmanın Paris'te imzalanması kabul edilmediği takdirde bu kararın Fransızları açıktan açığa Osmanlı Devleti aleyhine savaşa kışkırtmak manasına geleceği hususu uzun uzadıya tartışılmış görünmektedir[176].

Slobozia Mütarekesi'nin ardından Sebastiani, Osmanlı-Rus antlaşmasının görüşmelerinin Paris'te yapılması konusunda Bâbıâli'yi ikna etmek için Reisülküttap Halet Efendi ile de bir dizi görüşme gerçekleştirdi. Halet Efendi, Osmanlı Devleti'nin hükümranlık haklarına gölge düşüreceği ve mesafe bakımından Paris'in İstanbul'a çok uzak olduğu gerekçesiyle görüşmelerin Viyana veya Bükreş'te yapılmasını önerdi. Bu konudaki ısrarından vazgeçmeyen Sebastiani, Osmanlı-Rus barış antlaşmasının Paris'te görüşülmesi konusunu kabul ettirmeyi başardı[177]. Bunun üzerine Paris Büyükelçisi Muhib Efendi, barış antlaşmalarının müzakerelerini

[174] BOA, **A.{AMD.**, nr. 53-19.
[175] Süheyla Yenidünya, "Kaos ve Kriz Ortamında (1807-1808) Fransa'nın Babıâli Üzerindeki Etkisi", s. 414-415.
[176] BOA, **KK.d.**, nr. 18, s. 29.
[177] Halet Efendi Sebastiani'ın Paris konusundaki ısrarının koşulsuz şartsız kabul edilmemesi gerektiğini savunduğundan Sebastiani'dan barış müzakereleri sırasında Rusya Eflak ve Boğdan'ı talep ederse Fransa'nın buna müsaade etmeyeceği yönünde yazılı bir talep almıştır. Bu konudaki görüşmelerin detayı için bkz. Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, s. 107-110.

yürütmek üzere görevlendirildi[178]. Bâbıâli, Rusya ile anlaşmaya varmak için istekli davranarak yapıcı bir tutum takınırken[179] Rusya ise 35 günlük süre içerisinde Eflak ve Boğdan'daki askerlerini geri çekme taahhüdünü yerine getirmek için herhangi bir adım atmadı[180]. Tam aksine bölgedeki asker sayısını artırmaya başladı[181]. Rusya'nın mütarekeye aykırı tavrı nedeniyle, Osmanlı Devleti de cephedeki birlikleri tahkim etmek, nakit para göndermek ve mühimmatlarını artırmak için emirler çıkarmaya başladı[182]. Bununla da yetinmeyen Rusya, Eflak ve Boğdan işlerine müdahil olunmayacağı yönündeki taahhüdü tam tersine işleterek reaya üzerinde ağır bir yük haline gelen zahire taleplerini artırdı. Yeni vergiler ihdas ederek bölge ahalisini müşkil durumda bırakmaya devam etti[183]. Rusya'nın Slobozia Mütarekesi'nde mutabakata varılan hükümlere aykırı davranmasının altında, Çar Aleksandr'ın Eflak ve Boğdan'ı ilhak etmek için Napolyon'u ikna etmeye çalışma çabası yatıyordu. Aleksandr, Napolyon'u bu anlamda ikna edemedikten sonra Osmanlı Devleti ile barış görüşmelerini başlatma niyetinde olmadığı, Paris'teki Rusya elçisi Tolstoy'un Muhib Efendi'yi oyalayıcı tavrından anlaşılmaktadır[184].

Muhib Efendi ise Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanacak barış antlaşmasına aracı olan Fransız yetkililerle görüşmek için çalışmalarını *"yüzüne bakar [kimse] olmamasına"*[185] rağmen sürdürme çabası içindeydi. Bu süreçte Fransız politikasının renginin büsbütün değiştiğini Paris'te muhatap bulmakta güçlük

---

[178] BOA, **A.{DVN.MHM.**, nr. 1065-8; BOA, **KK.d.**, nr. 18, s. 53; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 232-233.

[179] Rusya'nın Eflak ve Boğdan'da Osmanlı askeri bulunmasını istememesine rağmen, Osmanlı Devleti daha fazla kan dökülmesini istemediğinden Sırp isyanı için genel bir af dahi çıkarmayı bu süreçte kabul etmişti (BOA, **HAT**, nr. 14920 A).

[180] BOA, **KK.d.**, nr. 18, s. 30.

[181] BOA, **HAT.**, nr. 13181 D; Rusya askerlerini çekmediği gibi sayılarını artırırken Slobozia Mütarekesi'ne aykırı olarak Osmanlı tarafından Rusların bulunduğu kısma bazı kimselerin geçtiği bahane edilerek Rusya asker sayısını artırdığını beyan etmiştir (BOA, **C.HR.**, nr. 150-7467).

[182] BOA, **KK.d.**, nr. 18, s. 33-35.

[183] Mütercim Ahmed Asım Efendi, **Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809 İnceleme-Metin)**, (haz. Ziya Yılmazer), II, s. 1088-1089.

[184] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 239; Tolstoy görüşmeler esnasında bürokratik işlemleri yokuşa sürerek birkaç gün içerisinde gerçekleşebilecek ruhsatname değişimlerini aradan elli-elli iki gün geçmesine rağmen talimat gelmedi diyerek Muhib Efendi'yi oyalamıştı. Ayrıntı için bkz. Bekir Günay, **Paris'te Bir Osmanlı Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Sefirliği ve Büyük Sefaretnamesi**, İstanbul 2009, s. 427.

[185] Aradan uzun süre geçmiş olmasına rağmen Muhib Efendi kimse ile görüşemediğinden alıntılanan cümle arşiv kaydına açıkça yansımıştır bkz. BOA, **KK.d.**, nr. 18, s. 100.

çektiğinde[186] anlamış olmalıdır. Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı tahliye etme niyetinde olmadığını, tam aksine buradaki askeri varlığını tahkim ettiğini ve barış antlaşması imzalamayı ertelemek istediğini Fransız Dışişleri Bakanı Champagny'e bildirse de ondan da olumlu bir geri dönüş alamadı. Çünkü bu süreçte Fransa, Osmanlı-Rus barış antlaşmasındaki aracı rolünden kurtulmayı hedefliyordu. Bundan dolayı Tilsit Antlaşması kapsamında taahhüt ettiği şekilde Eflak ve Boğdan'ın Rusya'ya devredilerek bir an önce barışın yapılmasından yana olduğu görünmekteydi. Bu yönde Muhib Efendi'yi ikna etmeye çalışan Champagny, Rusya'nın güçlü bir devlet olduğunu, Eflak ve Boğdan'dan vazgeçmek istemediğini ve Osmanlı Devleti'nin buraları muhafaza edebilecek kudretinin olmadığını Muhib Efendi'ye telkin etmek istemişti[187]. Paris'te yaşanan diplomasi oyunları nedeniyle, Slobozia Mütarekesi'nde belirlenen süre dolduğu için herhangi bir görüşme yapılamadığından savaşı nihayete erdirecek barış antlaşması da imzalanamadı.

Petersburg yönetimi, Rusya'daki Fransız elçisi ile Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılması için görüşmeler yapıyordu. Bu müzakerelerin nihayetinde her iki tarafın üzerinde mutabık kaldığı planlar, Napolyon ile Çar I. Aleksandr arasında Ekim 1808'de gerçekleşen Erfurt Mülakatı'nın en önemli gündem maddelerinden birini teşkil etti[188]. Rus Çarı, Osmanlı Devleti'ni sarsan ihtilaller ve değişiklikler dolayısıyla Eflak ve Boğdan halkının canları ve malları için yeterli güvenceler verilmesini imkansız kıldığından, Rusya'nın sınırlarının Tuna Nehri'ne kadar genişletilmesini Erfurt'un sekizinci maddesiyle güvence altına aldı. Böylelikle Rusya, Erfurt'ta sürdürülen görüşmeler neticesinde Memleketeyn'i ilhak etmek için Fransa'nın onayını almış oldu. Aynı zamanda Eflak ve Boğdan'ın ilhakı sırasında Rusya, Osmanlı Devleti'yle bir savaş yapmak mecburiyetinde kalır ve Avusturya

---

[186] Kalıcı bir barış antlaşmasını imzalamak üzere görevlendirildikten sonra Muhib Efendi, uzun süre Paris'te bir muhatap bulamamıştı. Muhib Efendi'nin Paris'ten kuryeler vasıtasıyla görüşmeleri konu alan bir yazıyı Rikab-ı Hümayun'a gönderdiği düşünülmüştü. Ancak Muhib Efendi'nin yazısı açıldığında, Paris'te barış antlaşmasını sağlayacak herhangi bir görüşme yapılamadığı, hatta Muhib Efendi'nin Rus elçisine bile ulaşamadığı yazılıydı. Görevlendirilmesinin üzerinden uzun bir süre geçmesine rağmen Muhib Efendi, Rus elçisine sadece bir ziyafette tesadüf edebilmiş ve resmi bir mülakat gerçekleştirilememişti (BOA, **KK.d.**, nr. 18, s. 59-62).

[187] BOA, **YB.04**, nr. 6-38; Mütercim Ahmed Asım Efendi, **Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809 İnceleme-Metin)**, II, s. 1439; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 239-241; Mustafa Nuri Paşa Paşa, **Netâyicü'l Vukû'āt**, IV, İstanbul 1327, s. 62.

[188] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, VIII, s. 253-254.

Osmanlı Devleti'nin yanında yer alırsa, Napolyon Rusya'ya silahlarıyla yardım edecekti. Erfurt'ta mutabakata varılan konulardan bir diğeri ise Fransa'nın Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yapılacak olası bir barış görüşmesinde devreye girmemesiydi[189].

Erfurt'la birlikte Napolyon Osmanlı Devleti'yle olan dostluğunu sonlandırarak Rusya yanlısı bir politika izlemeyi resmen kabul etmiş oldu. Bundan dolayı Osmanlı Devleti Rusya ile sürdüreceği barış görüşmelerinde diplomatik bir yalnızlık içerisine sürüklendi. Reisülküttap Galib Efendi'nin başkanlığındaki Osmanlı heyeti, Aralık 1808'de barış müzakereleri yapmak üzere Yaş'a gönderildi[190]. Bu arada İngiltere de Fransa ile Rusya arasındaki ittifak antlaşmasından rahatsızlık duymaktaydı. Osmanlı Devleti, İngiltere ile 5 Ocak 1809'da Çanakkale'de 12 maddeden oluşan Kal'a-i Sultaniye Antlaşması'nı imzalayarak iki ülke arasında var olan problemler çözüme kavuşturuldu[191]. Ruslarla Yaş'ta bir konferans şeklinde sürdürülen barış görüşmeleri, Rusların Eflak ve Boğdan'ı boşaltmaya yanaşmadıkları için bir sonuca ulaşamadı. Osmanlı barış heyeti İbrail'e çekildikten sonra, Rusya Erfurt'ta Napolyon'la mutabakata vardığı şartların gereğini yerine getirmek için üç koldan askerlerini İbrail, İsmail ve Yergöğü kaleleri üzerine yönlendirdi[192]. Böylelikle Slobozia Mütarekesi münasebetiyle durdurulmuş olan Osmanlı-Rus harbi yeniden başlamış oldu.

---

[189] Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)**, VII, s. 411; Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, 158-159; Édouard Driault, **Napoléon'un Şark Siyaseti Selîm-i Salis, Napoléon, Sebastiani ve Gardane**, s. 326-330.

[190] Mustafa Nuri Paşa Paşa, **Netâyicü'l Vukû'āt**, IV, s. 62-63; Galib Efendi başkanlığındaki heyet, Birinci Murahhas Murâd Molla-zâde Mehmed Rızâ Efendi, İkinci Murahhas, Üçüncü Murahhas Benli-zâde Beylikçi-yi Dîvân-ı hümâyûn 'İzzet Bey'den oluşmaktaydı. Tercümanlık görevi ise Dimitraşko Bey-zâde'ye tevcih edilmişti bkz. Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, (haz. Ziya Yılmazer), I, İstanbul 2008, s. 163.

[191] Erol Çağlar, **Mehmet Emin Vahîd Efendi'nin Fransa Sefareti ve İngiltere ile Yapılan Görüşmelere Dair Takriri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, IX, s. 72-75; Bu antlaşmanın müzakerelerini Fransa'nın öğrenmesi durumunda Osmanlı-Fransız ilişkilerinin büyük zararlar göreceği aşikârdı. Bu nedenle bir yıl önceki teşebbüsleriyle Osmanlı Devleti müzakerelerin büyük bir gizlilik içerisinde sürdürülmesi gayretinde olmuştu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Süheyla Yenidünya, "Kale-i Sultaniye Anlaşması'nın Gizli Görüşmeleri", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, XI/1, Haziran 2009, s. 309-325.

[192] Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, I, s. 225-226; Mustafa Nuri Paşa Paşa, **Netâyicü'l Vukû'āt**, IV, s. 63.

Savaş her iki tarafın arzu ettiği bir barış antlaşmasıyla bitirilemediğinden cephede kesin bir sonuç alınması maksadıyla Osmanlı Devleti yeni atamalar yaptı. Buna göre, Sadrazam Memiş Paşa'nın savaşı idare edebilecek kabileyette biri olmadığı değerlendirilmişti. III. Selim zamanında Mısır Seferi'nde şöhret kazanmış olan Yusuf Ziya Paşa[193] sadarete getirildikten sonra, ordu İstanbul'dan cepheye sevkedilmişti[194]. Osmanlı-Rus savaşının ikinci safhası olan ve üç yıl devam eden bu mücadelede, Çar I. Alexandr Eflak, Boğdan ve Besarabya Rusya'ya verilmedikçe ve Anadolu hududunda bazı düzenlemeler yapılmadıkça savaşı sürdürme konusunda oldukça kararlı görünüyordu[195].

1810 yılında Fransız politikasının Rusya aleyhine olacak şekilde yeniden dizayn edilmesi, hatta bir savaş hazırlığının başlaması üzerine[196] Rusya Osmanlı Devleti'yle sürdürdüğü savaşı sonlandırmak için barış yanlısı bir politikayı benimsemek durumunda kaldı. Aynı zamanda Rus ordusunun cephedeki durumu da çok iyi değildi[197]. Osmanlı Devleti ise 4 yıldır devam eden bu savaştan dolayı yorgun ve bitkin düşmüş olduğundan, uygun koşullarda bir barış antlaşmasını imzalamaya taraftar görünmekteydi. Ancak Rusya'nın öne süreceği şartlar, savaşı sonlandırabilecek ölçüde değildi. Rus kumandanı Kaminski, toplam altı maddeden oluşan bir taslak hazırlamıştı. Kaminski'nin teklifine göre, Tuna Nehri iki devlet arasında sınır kabul edilecekti. Eflak, Boğdan ve Tuna'nın sağ tarafında kalan Hırsova ve Köstence'ye kadar olan yerler Rusya'ya terk edilecekti. Rus gemilerinin Boğazlardan serbestçe geçebilmesi istenecekti. İstinye Limanı da Rusya'nın malzemeleri için kendilerine tahsis edilecekti. Gürcistan sınırının yeniden belirlenmesine Osmanlı Devleti rıza gösterecek ve Akdeniz'deki adaların bazıları

---

[193] Yusuf Ziya Paşa'nın Mısır seferi esnasındaki faaliyetleri için bkz. Darendeli İzzet Hasan Efendi, **Ziyânâme Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın Napolyon'a Karşı Mısır Seferi 1798-1802**, (haz. M. İlkin Erkutun), İstanbul 2009.

[194] Ruslar üzerine sefere gönderilen Osmanlı askerlerinin İstanbul'dan ayrılışı ve bu münasebetle düzenlenen törenlerin detayı için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, "1224 (1809) Senesinde Rus Seferine Gidecek Olan Kapukulu Ocaklarının İstanbul'dan Hareketleri Esnasında Teşrifat Mucibince Yapılan Merasim", **Belleten**, VII/25, Ankara 1943, s. 101-111.

[195] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, İstanbul 1309, s. 4-5.

[196] Bu süreçte Napolyon'un politikasındaki değişim ve Rus seferi hakkında bir değerlendirme için bkz. Alan Forrest, "Napoleon's Vision of Empire and the Desicion to Invade Russia", **Russia and the Napoleonic Wars**, (ed. Janet M. Hartley, Paul Keenan, Dominic Lieven), Palgrave MacMillan 2015, s. 43-56.

[197] İstanbul'a ulaşan bir habere göre bu süreçte Rus ordusu 9000 kayıp vermişti. Ayrıca çok sayıda yaralı da Bükreş'e nakledilmişti (BOA, **HAT.**, nr. 52733).

Rusya'ya terk edilecekti. Son olarak sefer masraflarının tazmini kapsamında yüklü miktarda para Rusya'ya ödenecekti. Sadrazam Yusuf Paşa'nın bu tekliflere karşı cevabı, Osmanlı Devleti'nin bir karış toprağından vazgeçmeyeceği olmuştu[198].

Gerçekleşmesi mümkün olmayan şartlar öne süren Kaminski, Siret Nehri Osmanlı Devleti ile Rusya arasında sınır olacak şekilde şartlarını yumuşatmış ve barış görüşmelerinin devam etmesini sağlamaya çalışmıştı[199]. Bu süreçte Rusya'yı zayıflatmak isteyen Napolyon, bir ittifak antlaşması imzalamak suretiyle Osmanlı Devleti'ni savaşı sürdürmesi konusunda teşvik etse de başarılı olamadı. Napolyon'un ittifak antlaşması yapılırsa Eflak ve Boğdan'ın yanında Kırımı'da Osmanlı Devleti'ne kazandıracağı yönündeki vaatleri[200] Bâbıâli'yi ikna etmek için yeterli olmadı[201]. Napolyon tehlikesinden dolayı Rusya'nın bir takım ödünler vereceği Osmanlı Devleti tarafından hesap edilse de Tilsit ve Erfurt antlaşmalarından dolayı Fransa'ya artık güvenilmediği için Napolyon'un bu teklifi dikkate alınmadı.

1811 yılına gelindiğinde Rus General Kutuzov, Serdar-ı ekrem Ahmed Paşa idaresindeki Osmanlı ordusu karşısında başarılı oldu. Bunun üzerine barış antlaşması yapmak için teklifte bulundu (Şevval 1226/Ekim 1811). Rus komutanın bu teklifini yukarıda da bahsedildiği üzere savaş ve karmaşadan dolayı yorgun düşmüş olan Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına uygun bulan Serdar-ı Ekrem Ahmet Paşa kabul etti[202]. Böylelikle, 1806 yılında başlayan silahlı mücadele, yeniden durdurulmuş oldu ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında kalıcı bir barış antlaşmasının müzakere sürecini başlattı. Boğdan'ın parçası olan Besarabya'nın Rusya'ya terkiyle sonuçlanacak olan bu gelişmeler bütününün neticesi olarak Çar I. Aleksandr, Balkanlar'daki Hristiyanlarla daha yakından temas kurabileceği avantajlı bir konum elde etmiş oldu.

---

[198] Bükreş'teki Avusturya konsolosunun Rus askerleri kumandanı Kaminski'nin barış şartlarıyla ilgili yaptığı çalışmaları konu alan duyumlarını aktardığı bilgilendirme yazısındaki diğer detaylar için bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 57-35.
[199] BOA, **A.{AMD.**, nr. 56-61.
[200] BOA, **HAT.**, nr. 5928.
[201] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, IX, İstanbul 1309, s. 170.
[202] Fehmi İsmail, "Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812", **Belleten**, XLVI/181, Ankara 1982, s. 75-77.

5. 1812 Bükreş Antlaşması ve Uygulanması

Slobozia müzakerelerinin barış antlaşmasıyla neticelenememesinin ardından Erfurt'ta sağlanan mutabakattan da güç alan Çar Aleksandr, Osmanlı Devleti'yle kesin sonuca ulaşabileceği bir antlaşma yapabilmek için 1812 yılına kadar savaşı sürdürdü. Ancak bu durumun sürdürülebilirliğini kısıtlayan gelişmeler bütünü içerisinde pek çok etken vardı. Voyvodalar görevlerinden uzaklaştırıldığından beri Memleketeyn'de sorumlu bir ortak başkan ve onun altında Eflak ve Boğdan divanlarının iki başkan yardımcısı bulunmaktaydı. Daha alt kademelere ise müşavirler, katipler, tercümanlar ve küçük rütbeli memurlar atanmıştı. Rusya tarafından yapılan bu tayinler Eflak ve Boğdan'da genel bir hoşnutsuzluğa neden olmuş, yönetim giderlerini eskiye nazaran dört katına çıkarmış ve her türlü suistimali beraberinde getirmişti. Halk, üzerlerine yüklenen vergilerin ağırlığından dolayı evlerini ve mallarını bırakarak göç etmeyi yeğliyordu. Köyler ve şehirler ıssızlaşmış ve harap olmuştu. Yaşanan olumsuzluklar, Petersburg'a ayrıntılı bir rapor ile bildirildiğinde Rus Çarı yapılan haksızlıklara daha fazla tahammül edemeyeceğini açıklamak durumunda kaldı[203]. Rusların Eflak ve Boğdan halkı üzerinde bu sebeplerden dolayı oluşturduğu olumsuz imaj, herkesin menfaatine uyacak şekilde tasarlanan bir barış antlaşmasına doğru gidilen sürecin başlamasında önemli pay sahibiydi. Osmanlı Devleti de savaşı sürdürebilecek enerjiye sahip değildi. Çar I. Aleksandr'ı barışa zorlayan bir diğer önemli etken de Napolyon'un Rusya'ya karşı düzenleyeceği seferin adım adım yaklaşıyor olmasıydı[204].

Bu koşulları gözden geçiren Çar I. Aleksandr, Osmanlı Devleti ile devam eden muharebeyi sonlandıracak bir barış antlaşmasının yapılması konusunda istekli

[203] Amiral Çiçakov, Rusya'nın neden olduğu suistimallere dair bazı detaylar sunmaktadır. Buna göre, ne zaman Rus ordusu için öküzle çekilen elli araba istense Eflak veya Boğdan divanları 200 araba çıkarılmasını emrediyordu. Vestiar bu rakama elli tane kendisi ilave ediyor ve en son kazalarda İspravnikler talep edilen araba sayısını daha da artırarak toplamda bu sayı 500'e kadar çıkarıyordu. Çiçakof, tüm diğer taleplerin bu usul doğrultusunda abartıldığını kaydetmektedir. Böylelikle halk bu ağır mükellefiyet altında ezilerek şikayet ediyordu. Ayrıntı için bkz. **Türkiye, Avusturya ve Fransa'ya Karşı 1812 Rus Seferi Amiral Thitchagoff (Çiçakof) un Hatıratı**, İstanbul 1942, s. 6-7; Ayrıca bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)**, VII, s. 502-503.

[204] Napolyon'un Rusya üzerinde düzenleyeceği seferle ilgili yaptığı ön çalışmalar hakkında Bâbıâli'ye iletilen bir bilgilendirme yazısı için bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 58-16; 1812 Fransa-Rusya savaşı için bkz. Aziz Tekdemir, "Napolyon'un Moskova Seferi, 1812", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, XV/1, (Mart 2018), s. 91-113.

davranıyordu. Böylelikle Kaminski tarafından kibirli bir tavırla öne sürülen şartlar yumuşatılarak yeni bir barış antlaşması için uygun zemin oluşturulmuştu. Rus komutan Kutuzov'un teklifi üzerine başlatılacak olan barış görüşmelerini sürdürmek için bu konuda daha önceden de tecrübesi bulunan Kethüda Galib Efendi[205], Ordu Kadısı Müftüzade Selim ve Yeniçeri Ağası Hamid Efendi murahhas sıfatıyla Yergöğü'ne gönderildi[206]. Rus tarafının görüşmelerini ise Andrei İtalinski, İvan Vasilici Sabaneev, Josef Fonton, Anthony Fonton, Peter Fonton ve Bobrov takip etmekteydi[207]. Barış antlaşmasının yapılması için Siret Nehri'nin Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki hududu oluşturması koşuluyla Ahmet Paşa, müzakerelerin sürdürülmesine izin verdi. Osmanlı delegasyonu (14 Şevval 1226/1 Kasım 1811)'de Yergöğü'de Rus heyetiyle ilk müzakerelerini gerçekleştirdiler. Fakat bu toplantıda Osmanlı murahhasları Bâbıâli tarafından konuyu görüşebilmeleri için kendilerine ruhsatname gönderilmediğinden, sadece Serdar-ı Ekrem Ahmet Paşa'nın vermiş olduğu yetki ve talimat kapsamında müzakerelere başlamak durumunda kaldılar[208]. Yergöğü'de başlayan müzakereler, 12 Ocak 1812'den itibaren Osmanlı-Rus antlaşmasına ismini veren Bükreş'te sürdürüldü[209].

Rus heyeti Rumeli tarafında kalan sınırları bahse açarak Besarabya ve Boğdan topraklarının tamamı Rusya'da kalacak şekilde Tuna üzerindeki Hızır İlyas Boğazı'nın iki devlet arasında sınır olmasını teklif etti. Bunun üzerine Osmanlı murahhasları, Serdar-ı Ekrem Ahmet Paşa ile Rus orduları başkumandanı Kutuzov arasında yapılan yazışmalara atıfta bulunarak Siret Nehri'nin Osmanlı Devleti ile Rusya arasında sınır çizgisi olarak kabul edildiğini, Rus heyetine söylediler. Rus tarafı Siret Nehri'nin sınır olarak kabul edilip edilmemesi hususunu kararlaştırmak üzere görüşmeleri bir sonraki güne erteledi. Bir sonraki gün düzenlenen oturumda

---

[205] Galib Efendi'nin Bükreş Antlaşması münasebetiyle yaptığı yazışmalar neşredilerek literatüre kazandırılmıştır. Bkz. M. İlkin Erkutun, **Mevridü'l-uhûd 1812 Bükreş Andlaşması ile İlgili Galib Paşa Evrakı**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.

[206] Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, I, s. 526; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 10.

[207] Ana-Maria Lepăr, "Bucharest During the Peace of 1812", **Turkey&Romania: A History of Partnership and Collaboration in The Balkans**, (ed. Florentina Nitu, Cosmin Ionita, Metin Ünver vd.), İstanbul 2016, s. 310.

[208] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 11.

[209] M. İlkin Erkutun, **Mevridü'l-uhûd...**, s. 67.

Rus heyeti, kumandanları Kutuzov'un düşüncelerine aykırı olduğu halde görüşmelerin akamete uğramaması için Siret Nehri'ni iki devlet arasında sınır çizgisi olarak kabul ettiler[210]. Boğdan'ı ortadan ikiye ayıran Siret Nehri'nin sınır olmasıyla birlikte Eflak'tan sonra kısmen Boğdan da Osmanlı Devleti'ne iade edilmiş oluyordu.

17 Şevval/4 Kasım günü yapılan oturumda ise Rus işgali altındaki Osmanlı kalelerinin iadesi konusu görüşülmüştü. Rus tarafı bundan sonraki süreçte on iki maddeden ibaret olan isteklerini sıralamaya başlamıştır. Bunlar özetle, Eflak ve Boğdan hesaplarının Osmanlı Devleti tarafından talep edilmemesi, savaşın başladığı yıl itibariyle dört sene vergi muafiyetinin tanınması ve Rusya'ya göç etmek isteyenlere 3 yıl mühlet verilmesini kapsıyordu. Ayrıca Eflak ve Boğdan'a daha önceden verilmiş olan ayrıcalıkların genişletilerek yenilenmesini ve her iki memlekete voyvoda tayini konusunda ayrıca bir nizamname hazırlanmasını teklif ettiler. Voyvodaların atanması münasebetiyle yapılacak olan yeni düzenleme, sadece Rus taraftarı voyvodaların görevden alınmasını güçleştirmekten başka bir amaca hizmet etmeyecekti. Rusya'nın bu teklifi karşısında Osmanlı murahhasları kesin bir dille eski imtiyazların yenilenmesi dışında daha fazla bir şey yapamayacaklarını dile getirdiler[211]. Osmanlı tarafının kararlı tutumuna rağmen Ruslar imtiyazların genişletilmesi konusundaki ısrarlarını murahhaslar arasında kavga sayılabilecek ölçüde şiddetli tartışmalarla sürdürdüler[212]. 1802 yılında Osmanlı Devleti'ne kabul ettirdikleri şekliyle yedi yıl dolmadan voyvodaların azledilemeyeceği ve hatta bu süre içerisinde voyvodalar istifa etmek isterlerse bu taleplerinin geri çevrilmesi konusunun teyit edilmesini istediler. Rus tarafının bir diğer talebi de Eflak ve Boğdan'da Osmanlı Devleti'ne vermekle yükümlü oldukları zahireyi gönderdikten sonra artan zahireyi serbest bir şekilde diledikleri fiyata satabilmeleri konusunda

---

[210] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 12.

[211] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 13; M. İlkin Erkutun, **Mevridü'l-uhûd 1812 Bükreş Andlaşması ile İlgili Galib Paşa Evrakı**, s. 25-31.

[212] BOA, **HAT.**, nr. 41284 A; General Kutuzov zamanında yürütülen müzakerelerde Rusya tarafı Osmanlıların gündeme getirdiği her madde hakkında çok şiddetli itiraz ederek münakaşa çıkarmak suretiyle kendi isteklerine uygun maddelerin antlaşmada yer alması için çaba sarfediyorlardı. Antlaşma mükâlemelerine yansımış şiddetli tartışmaları konu alan bir örnek için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 41284 D.

talepte bulundular. Her iki taraf arasında uzun süreli tartışmalara neden olan bu konular, tam olarak bir çözüme kavuşturulamadı[213].

2 Zilkade/18 Kasım günü onuncu görüşmeye devam edilirken Bâbıâli'den yapılacak olan barış antlaşmasının mahiyet ve kapsamıyla murahhasların yetkileri ve müzakerede bulunacakları hususlara dair Serdar-ı ekrem Ahmed Paşa'ya talimat geldi[214]. Söz konusu talimatta Siret Nehri sınır kabul edilirse Hotin, Kili, Bender ve İsmail kalelerinin Rusya'da kalacağı bunun ise Osmanlı Devleti'nin çıkarlarıyla uyuşmayacağı belirtilmişti. Bâbıâli bu sebepten dolayı Kili ve İsmail kaleleri Osmanlı Devleti'nde kalmak şartıyla Prut Nehri'nin sınır olarak belirlenmesini istedi. Rus tarafı ise bu isteğe ısrarla karşı çıktı. 27 Zilhicce/12 Ocak 1812'de Bükreş'te devam eden görüşmelerde Ruslar, Ahmet Paşa'nın isteklerinden daha fazlası İstanbul'dan talep edilince Eflak'taki Müslüman askerlerini harp esiri olarak kabul etmeyi ve mütarakeyi feshetmeyi öne sürdüler[215]. Rusların bu talebi üzerine heyetler on dört kez barış görüşmesi yapmış olmalarına rağmen bir neticeye ulaşılamadı.

Görüşmelerin çıkmaza girmesi üzerine II. Mahmud, konuyla ilgili meşveret toplantısı yapılmasını ve rical-i devletin bu toplantıda savaş veya barışla ilgili görüşlerini yazılı olarak açıkça bildirmesini istedi. II. Mahmud'un kendisi ise *"asâkir-i İslâm'ı esir vermeğe rızâm yokdur"* diyerek onurlu bir barış sağlanana kadar silahların bırakılmamasından yana olduğunu belirtmişti[216]. Nihayetinde Osmanlı Devleti, savaşın devamı yönünde karar aldı. Bu süreçte Napolyon'un Rusya'ya karşı harekete geçeceği aşikar olduğundan barış görüşmelerinin sürdürülmesi en çok Rusya'nın işine yarayacaktı. Durumun ciddiyetinin farkında olan Çar Aleksandr, antlaşmanın sağlanması için yürütülen müzakerelerin Kutuzov yüzünden yavaş ilerlediğine inandığından, onu azlederek yerine geniş yetkilerle

[213] Fehmi İsmail, "Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812", s. 79-80.
[214] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 14.
[215] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 16; 12 Ocak 1812'deki mükâlemelerin sureti için bkz. M. İlkin Erkutun, **Mevridü'l-uhûd 1812 Bükreş Andlaşması ile İlgili Galib Paşa Evrakı**, s. 67-71.
[216] Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, I, s. 527-528; Avigdor Levy II. Mahmud'un savaş zamanı politikalarına meşruluk kazandırmak için ulemanın yaptığı toplantılara (genel danışma meclisleri/encümen-i meşveret-i umumiye) önem verdiğine dikkat çekmektedir. Avigdor Levy, "Merkezde İktidar Politikaları, 1808-1812 Osmanlı Padişahlığının Silkinişi", (çev. Necmiye Alpay), **Tarih ve Toplum**, sayı 41, İstanbul 1987, s. 55.

donattığı Amiral Çiçakof'u Tuna ordusu komutanlığına getirdi[217]. I. Aleksandr, Çiçakof'u Tuna Orduları ve Karadeniz Donanması Başkomutanlığı'yla Boğdan ve Eflak idari amirliğine getirmişti. Bu önemli görevi esnasında Çar'ın isteği, Eflak ve Boğdan'ın idare tarzıyla ilgili kapsamlı bir rapor hazırlaması, halkı Rusya'nın yanına çekecek projelerinde kendisine tam destek sağlanmasıydı. Taleplerini sıralayan I. Aleksandr'ın Çiçakof'u görevlendirdiği en önemli konular, devam eden barış görüşmelerini dikkatle takip etmesi ve Rusya'nın Fransa'ya karşı girişeceği savaşta Eflak ve Boğdan halkının tam anlamıyla desteklerinin sağlanmasından ibaretti[218].

Çiçakof'un barış müzakerelerinin sürdürülmesi yönündeki girişimleri neticesinde 19 Rebiülahir 1277/2 Mayıs 1812'de mükâleme tutanaklarındaki kayda göre Bükreş'te İtalinski'ye ait evde Osmanlı ve Rus yetkilileri görüşmeleri başlattılar[219]. Rus tarafı barış antlaşmasının imzalanması için dört şart öne sürdü. Bunlardan ilki Yergöğü müzakerelerinde Eflak ve Boğdan için belirlenen şartların kabülü, ikincisi Sırbistan'ın iç işlerine Osmanlı Devleti tarafından müdahalede bulunulmaması, üçüncüsü Siret Nehri'nin her iki ülke arasında sınır olarak kabul edilmesi ve son olarak Anadolu tarafındaki sınırların savaştan önceki şekliyle

---

[217] Fehmi İsmail, "Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812"', s. 103; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 23; Kutuzov'un görevden alınmasında Eflak ve Boğdan'dan Rus askerleriyle ilgili Çar I. Aleksandr'a ulaştırılan şikayetlerin de payı bulunmaktaydı. Kutuzov'un kumandasındaki askerlerin şikayetlerine konu olan uygulamalardan Çarın büyük rahatsızlık duyduğu Çikaof tarafından kendisine bildirildiğinde Kutuzov şu cevabı vermişti: *"Ağlayabilmeleri için gözlerimi onlara bağışlıyorum."* Kutuzov'un cevabını Çiçakov Çara ilettiğinde Çar, *"artık bu tür fenalıklara uzun müddet tahammülüm yok"* diyerek Kutuzov'un görevine son vermiştir bkz. **Türkiye, Avusturya ve Fransa'ya Karşı 1812 Rus Seferi Amiral Thitchagoff (Çiçakof) un Hatıratı**, s. 3.

[218] **Türkiye, Avusturya ve Fransa'ya Karşı 1812 Rus Seferi…**, s. 3.

[219] M. İlkin Erkutun, **Mevridü'l-uhûd 1812 Bükreş Andlaşması ile İlgili Galib Paşa Evrakı**, s. 71; Cevdet Paşa da müzakerelerin İtalinski'nin Bükreş'teki evinde sürdürüldüğünü belirtmektedir. (Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 23). Ancak Ana-Maria Lepăr'a göre bu antlaşma Bükreş'teki Manuk Han'ında imzalanmıştır ve görüşmeleri de orada sürdürülmüştür. (Ana-Maria Lepăr, "Bucharest During the Peace of 1812", s. 311). Bu süreçte barış görüşmelerinin uzaması üzerine her iki tarafın muteber kabul ettiği ve Romenlerin iyiliğini istediğine inandıkları Manuk Bey'i aralarında adil bir hakem olarak belirlerler. Barış görüşmelerinin sonlandırılması için onun koyacağı şartlar doğrultusunda mutabık kalınacağı kabul edilir. Zorlu görevi kabul etmek durumunda kalan Manuk Bey, Osmanlı Devleti'nin ve Rusya'nın son şartlarını öğrenip her iki tarafı ortak bir noktada buluşturacak şartları önerir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti ve Rusya'nın arzu ettiklerinden daha iyi bir şekilde barış görüşmelerini neticelendirir. Manuk Bey'in Bükreş Antlaşması için yürüttüğü çalışmalar Rus Çarı tarafından takdirle karşılanır. Çar, memnuniyetinin bir göstergesi olarak kendisine Vladimir Şövalyelik nişanı verir. Literatürdeki bu rivayet hakkında daha kapsamlı bilgi için bkz. Silvart Malhasyan, Aysel Yıldız, "Bir Rahibin Kaleminden Alemdar Mustafa Paşa'nın Sarrafı Manuk Mirzayan Bey", **Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, III/1, Temmuz 2017, s. s. 163-164.

bırakılmasından ibaretti[220]. Her ne kadar Ruslar bu şartların kabulü yönünde görüşmeler sırasında ısrarcı davransalar da bunların tamamı üzerinde mutabık kalınması mümkün değildi. Osmanlı ve Rus heyetleri, anlaşmazlık konusu olan maddeler üzerinde müzakereleri sürdürürek şartları netleştirdiler. Toplam 16 madde halinde düzenlenen barış mukaveleleri 17 Cemaziyelevvel 1227/29 Mayıs 1812'de Bükreş'te imzalanarak antlaşma hüviyeti kazandı ve 12 Haziran'da da II. Mahmud tarafından onaylandı[221].

Antlaşmanın 4. ve 5. maddeleri Eflak ve Boğdan hakkında mutabık kalınan konuları kapsamaktaydı. Her iki tarafın uzlaştığı bu maddelere göre, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Prut Nehri sınır kabul edilmişti. Rusya, Besarabya'nın dahil olmadığı Boğdan arazisini (Prut Nehri'nin sağ tarafı) ve Eflak topraklarını Osmanlı Devleti'ne iade edecekti. Antlaşmanın on birinci maddesi uyarınca tasdiknamelerin değişim tarihi itibarıyla üç ay içerisinde söz konusu bölgeyi boşaltacaktı. Buna mukabil, Osmanlı Devleti de Besarabya'yı Rusya'ya bırakacaktı. Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan imtiyazlarını belirleyen bütün senetleri yürürlüğe koyacaktı. Böylelikle Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan voyvodalarının yedi yıl süre ile görevde kalmaları hususunda teminat vermiş oluyordu. Ayrıca Eflak ve Boğdan reayasının birikmiş vergi borçları affedildi. İki sene boyunca herhangi bir şekilde vergi talep edilmeyecekti.

Antlaşmanın Eflak ve Boğdan'la birlikte Osmanlı Balkanlarını ilgilendiren bir diğer önemli hükmü göçleri düzenleyen 7. maddesiydi. Terk edilen topraklarda kalan Müslümanlardan isteyenler, buradaki mallarını ve gayrimenkullerini nakde dönüştürerek herhangi bir şekilde engellenmeden Osmanlı topraklarına dönebileceklerdi. Osmanlı tarafında kalan Hristiyanlardan isteyenler, aynı şekilde sahip oldukları malları satarak terk edilen topraklara kendilerine herhangi bir şekilde engel çıkarılmadan göç edebileceklerdi. Yer değişikliği yapmak isteyenler, Bükreş

[220] M. İlkin Erkutun, **Mevridü'l-uhûd 1812 Bükreş Andlaşması ile İlgili Galib Paşa Evrakı**, s. 71-75.
[221] Tasdiknamenin sureti için bkz. Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, I, s. 547-551.

Antlaşması'nın 7. maddesi uyarınca 18 ay içerisinde alım-satım işlemlerini tamamlamak suretiyle arzu ettikleri yerlere gidebileceklerdi[222].

Haziran 1812'de II. Mahmud'un onayladığı Bükreş Antaşması'nın iki devlet arasında resmen mübadelesi iki ay sonra gerçekleşti. Bu süre zarfında Rus Amiral Çiçakof Osmanlı Devleti ile bir ittifak antlaşması imzalama gayreti içerisinde olsa da bu çalışmasını istediği şekilde sonuçlandıramadı[223]. Napolyon, Rusya'ya resmen savaş ilan edip harekete geçince Rus hükümeti Çiçakof'a antlaşma tasdiknamelerinin mübadele edilmesini ve Tuna kenarındaki Rus askerlerini alarak Varşova'ya gitmesini emretti[224]. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1806 yılından beri devam eden savaş bu şekilde sonuçlandırılınca, Rus askerleri Eflak ve Boğdan'ı tahliye etmeye başladı[225]. Osmanlı Devleti, Rusların boşalttıkları toprakları teslim almak üzere Eflak'a Behram Paşa'yı[226], Kulle'den Krayova'ya kadar olan topraklar Silahdar Ali Paşa'yı[227] ve İbrail ile Boğdan'a ise Varna Muhafızı Halil Paşa'yı[228] görevlendirmeyi planladı. Ancak topraklar iade edilirken buralardaki Osmanlı askerlerine ait silahlar başta olmak üzere diğer askeri levazımat ve mühimmatın büyük kısmının Rusya tarafına geçirildiği arşiv kayıtlarına yansımıştır[229].

Rusya ile barış sürecine girildiği ve topraklar boşaltılmaya başladığı için Bükreş Antlaşması'nın uygulanmasına geçilmiş ve Memleketeyn'i ilgilendiren iki önemli gelişme ortaya çıkmıştı. Bunlardan ilki bölgede savaşın yarattığı tahribatın

---

[222] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 83-1, s. 202-207; **Kaynarca, Aynalı Kavak…**, TTK, Y/135, s. 35-39.

[223] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 30; Amiral Çiçakof, Osmanlı Devleti'ni ittifak antlaşması konusunda ikna etmek için yaklaşan Fransız tehlikesi karşısında Eflak'ın işgale uğrayabileceği ve dolayısıyla buradan sayısı Eflak'tan 15.000, Oltenia'dan 5000 kişi olmak üzere toplam 20.000 askerin toplanması konusunda Eflak Divanı'ndan talepte bulunmuştur (BOA, **HAT.**, nr. 44422 A). Ancak, Rusların asker toplamasına Osmanlı Devleti sıcak bakmamıştır (**HAT.**, nr. 44422 G).

[224] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, X, s. 30-31; Bükreş Antlaşması'nın tasdiknameleri 15 Temmuz 1812 tarihinde mübadele edilmiştir. Tasdiknamelerin mübadele tarihi ve Bükreş Antlaşması uyarınca Sırplar için yapılacak düzenlemeleri havi bir kayıt için bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 59-26.

[225] Barışın tesisiyle birlikte Rusların askerlerini geri çekerek işgal altındaki toprakların iadesi konusuyla ilgilenmek üzere 7 Eylül 1812 tarihinde Sadrazam Hurşid Paşa görevlendirilmiştir (BOA, **C.DH.,** nr. 195-9736).

[226] Behram Paşa'nın teslim alma sırasında takip edeceği yol yöntemi anlatan talimatname için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 41824; **HAT.**, nr. 44417 G.

[227] BOA, **HAT.**, nr. 41730; **HAT.**, nr. 42003.

[228] BOA, **A.{MKT.d.**, nr. 1040, s. 43, 54; **A.{MKT.d.**, nr. 1041, s. 15-16.

[229] BOA, **A.{MKT.d.**, nr. 1041, s. 8-9.

giderilmesi, asayiş ve düzenin sağlanması için voyvodaların görevlendirilmesi[230] ve bu yöndeki çalışmalara başlanmasıydı. Bu kapsamda, 2 Ramazan 1227/9 Eylül 1812 tarihinde Eflak Voyvodalığına İskerletzade Karaca Yanko ve Boğdan Voyvodalığına ise Kallimakizade İskerlet tayin edilerek[231] Eflak ve Boğdan Osmanlı himayesi altındaki eski konumuna döndürülmüştür. İkincisi ise Osmanlı-Rus harbinin ikinci aşaması devam ederken Kapodistria'nın fikirleri doğrultusunda Besarabya'ya yönelik Rus politikasının uygulanmaya başlamasıdır. Bölgede bulunan Boğdanlıların atalarının geçmişte yönetildikleri kanunlar belirlenerek burada bir nevi geçmişin ihyasını prova eden yönetim düzeninin kurulması esasına dayalı bir plan, Kapodistiria tarafından öne sürülmüş ve kabul görmüştü. Rusya bu sayede, Osmanlı tarafında kalan Balkan halklarının ulusçu düşüncelerini harekete geçirebileceği gibi aynı zamanda Besarabya'yı almak suretiyle hedeflerine daha da yakınlaşmıştı[232].

Rusya'ya Besarabya dahilinde terkedilen coğrafi alandaki başlıca yerleşim birimleri, Boğdan'da Prut Nehri'nin iki yanına konumlanan Yaş ve Cârligătura'nın dahilindeki Greceni, Codru, Hotarnceni, Orhei, Soroca ile doğrudan Osmanlı idaresine bağlı olan Hotin, Bender, Akkerman, Kili, İsmail ve Bucak'tan oluşmaktaydı. Besarabya dahilinde kabul edilen bu yerleşim alanlarının toplam yüz ölçümü 45.630 km^2 idi[233]. Petersburg yönetimi, Besarabya'yı kendi sınırlarına dahil ettikten sonra iki Rus generalini bölgedeki idari düzeni tesis ve organize etmek üzere görevlendirilmişti. Besarabya'nın başkenti olan Kişinev'e ulaşan generaller, bölgede tesis edilecek idari düzeni konu alan bir beyannameyi ahaliye ilan etmişlerdi. Besarabya'da eskiden geçerli olan kanun ve imtiyazların tamamının geçerli olduğunu duyurmuşlardı. Bu kapsamda tanınan muafiyetlerin tamamı, 1817 yılının başlarına kadar geçerliliğini koruyacaktı. Bölgeden asker toplama uygulaması bir süreliğine durdurulmuştu. Et ihtiyacını karşılamak üzere kesimlik hayvanların başka bir yere gönderilmesi ve orada satılması konusunda serbest tutulmuşlardı. Zahirelerinin başka

---

[230] BOA, **HAT.**, nr. 44347.
[231] BOA., **Tahvil d.**, (Atik Vüzera Defteri) nr. 39, s. 229; BOA, **A.{MKT.,** nr. 1116-7; BOA, **HAT.**, nr. 41824 D; BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 285; **A.DVN.DVE.d**, nr. 81-5, s. 146.
[232] Bu konuyla ilgili kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Victor Taki, **Russia on the Danube: Impreial Expansion and Political Reform in Moldavia and Wallachia, 1812-1834**, Central European Universty, (Basılmamış) Doktora Tezi, 2007, s. 114-158.
[233] Charles Upson Clark, **Bessarabia Russia and Roumania on the Black Sea**, New York 1927, s. 70.

bir memlekete ihracı bundan sonra bildirilerecek bazı kayıt ve şartlar kapsamında yapılabilecekti. Halkın Rus generallerine verecekleri arzuhallerin dili Rusça olmak zorunda değildi. Talep ve isteklerini generallere Romence iletebileceklerdi. Rusların resmi yazışmalarda bu şekilde Romence'ye izin vermeleri, ahaliye sempatik görünme ve Besarabya dışında kalan Boğdanlıları kendi yanına çekebilmek için uygulamaya çalıştıkları bir hile olarak yorumlanmıştı[234]. Aynı zamanda Rus Çarı bölgedeki tahribatı gidermek ve refah seviyesini yükseltmek için üç yıl vergi muafiyeti getirilmesini istemişti[235].

Rusya için Besarabya'yı teslim aldıktan sonra diğer önemli konulardan biri de şehirler, kasabalar ve köylerdeki nüfusu artırmaktı. Buna göre Bükreş Antlaşması'na eklenen 7. madde uyarınca Eflak ve Boğdan'da boyarların yanı sıra esnaf ve tacirleri, daha doğrusu nitelikli insanları Besarabya'ya naklediyordu. Bunu kolay ve sistemli bir şekilde yapmak için Bükreş Antlaşması'nın maddelerine ilaveler yapılmasını talep edecek kadar ileri gitse de Rusya'nın tekliflerine Osmanlı Devleti sıcak bakmamıştı[236]. Bükreş Antlaşması'nın yedinci maddesi kapsamında yapılacak nüfus mübadeleleri antlaşmanın uygulanmasındaki en problemli alanlardan birini teşkil ediyordu. Savaşta Rusya'nın yanında yeralan Boğdan boyarları, Rusya tarafından buraya göç ettirilmişti. Yukarıda özetlendiği şekliyle, reayayı kendi yanlarına çekecek imtiyazların genişletilmesi, Boğdan'dakilerden daha iyi şartların vaadedilmesi ve idarî-hukukî manada geçmişin ihyası yönündeki vaatler[237], bölgede etnik milliyetçiliği harekete geçirme amacına matuftu. Dolayısıyla Boğdan voyvodası İskerlet, Rusya'nın Besarabya'daki uygulamalarından dolayı idaresi altında bulunan halkı elde tutabilmek için bölgesinde şartların daha da iyileştirilmesi konusunda çalışmalar yaptığını ve bu anlamda kendisine yardımcı olunması gerektiğini bildiren bir raporu Bâbıâli'ye sunmuştur[238].

Osmanlı Devleti ile varılan uzlaşı kapsamında yer değiştirme/göç etme hakkına sahip olan kimseler üç ayrı kategoride toplanmıştı. Bunlardan birincisi

---

[234] BOA, **HAT.**, nr. 45871.
[235] BOA, **HAT.**, nr. 49837 B.
[236] BOA, **HAT.**, nr. 46235 B.
[237] Bu yöndeki çalışmalar Rus Çarının talimatı ve bilgisi dahilinde sürdürülmüştür. BOA, **HAT.**, nr. 49837 B.
[238] BOA, **HAT.**, nr. 45871 A.

Bükreş Antlaşması'nın beşinci maddesi uyarınca Eflak ve Boğdan hanedanlarından, ikincisi yedinci madde gereğince terk edilen arazide emlakı bulunanlardan ve üçüncüsü ise yine terk edilen topraklarda doğmuş olup Osmanlı sınırları dahilinde yaşayan ve göç etmeyi isteyen kimselerden ibaretti[239]. Bu süreçte voyvoda atandıktan sonra özellikle Boğdan'da Rus konsoloslarının himayesinde olan suditlerin bu statüden çıkarılarak Boğdan reayası haline getirilmeleri için çalışmalar yapılmıştır. Ancak Yaş'taki Rus konsolosu uygulamaya itiraz ederek Bükreş Antlaşması'ndaki beşinci maddedeki *"hanedan"* lafzının herkesi kapsadığını iddia etmekteydi. Rus konsolosuna göre antlaşmanın yedinci maddesi uyarınca göçlerin sürdürülmesi noktasında hiçbir güçlük çıkarılmaması gerekiyordu. Osmanlı Devleti'ne göre ise hanedan tabirinden bu kelimenin yabancı dillerdeki karşılığı olan *"family"* kelimesi anlaşılmamalıydı. Osmanlı Devleti'nin antlaşmada henadan lafzından kastı boyarlar ve boyarlar gibi eşraftan kimselerdi. Dolayısıyla bu kapsamda Rusların üstelediği şekilde köylü ve esnaflar değerlendirilmemeliydi. Sıradan reayanın hanedan olarak değerlendirilip Rusya tarafına geçirilmesi antlaşmaya aykırıydı. Osmanlı Devleti antlaşmanın çarpıtılarak yorumlanmasını ve bu doğrultuda uygulanmasını önlemek üzere voyvodalara talimat göndermişti[240].

Rusya'ya ilhak edilen topraklarda yaşayan Müslümanların Osmanlı Devleti'ne dönüşleri ise hayli güç olmuştur. Rusya, savaş başladığında Bucak'a girerek burada yaşayan Müslümanları Kırım taraflarına sürgün etmiş, ayrıca idari işlerde çalışan tüccar, asker ve sivil Osmanlı Türkleri'ni savaş esiri ilan ederek Rusya içlerine göndermişti[241]. Bu sebeple dönüş için uzun bir yolculuk yapmak durumunda kalan Müslüman esirler, açlık ve hastalıklarla ciddi anlamda yıpranmış durumdaydılar. Onların koşullarını daha iyi hale getirmek için Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan voyvodalarından zaman zaman yardım talep etmiştir. Osmanlı Devleti, Behram Paşa ve Hafız Ali Paşa'nın kontrolünde gerçekleştirilen bu göçler

[239] BOA, **HAT.**, nr. 45529; BOA, **C.MTZ.**, nr. 5-203; Boğdan'da sudit statüsüne dahil edilen sermaye ve statü sahibi kimselerin sayısı 2000'e ulaşmıştı. Bunların Rusya tarafına nakli Boğdan ekonomisi için kötü sonuçlar doğuracağından engellenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır (BOA, **A.{MKT.d.**, nr.1042, s. 27-28).

[240] BOA, **A.{MKT.d.**, nr.1042, s. 18-19; **A.{MKT.d.**, nr.1044, s. 2; Boyarlar göç ederken sahip oldukları moşyeleri sattıklarından buradaki köylüleri de beraberlerinde götürme eğilimi içerisindeydiler. Bundan dolayı Boğdan Voyvodası İskerlet, toprakları işleyecek nüfusun azaldığından ve köylerin ıssızlaşarak metruk hale geldiğinden şikayetçi olmuştu (**A.{MKT.**, nr. 1177-59).

[241] BOA, **A.{MKT.d.**, nr. 37, s. 30.

esnasında ihtiyaç duyulan yiyecek ve içeceklerin yol üzerindeki yakın kasaba ve köylerden temin edilmesini Eflak voyvodasından istemiştir. Gönderilen hükümde, dönen Müslümanların yolculuk esnasında Eflak ve Boğdan halkı üzerine fazla yük oluşturmaması için kendilerini en doğru ve hızlı bir şekilde gidecekleri yerlere[242] ulaştıracak olan menzillerden sapmamaları sıkı sıkıya tenbih edilmekteydi[243].

Aynı zamanda dönen esirlerin çeşitli bahaneler üreterek Boğdan topraklarında uzun süre duraklamamaları ve bundan dolayı bölgede oluşabilecek rahatsızlıkları önlemek üzere bu kimselerin süratle Tuna'nın Osmanlı tarafında kalan Rusçuk ve civarındaki kısımlara geçirilmeleri için çalışmalar yapılmıştır[244]. Nihayetinde Müslümanların Besarabya taraflarında boşalttıkları topraklar Hristiyanlar için yeni ve geniş bir yerleşim alanı açmıştır. Bükreş Antlaşması'ndan sonra bölgeye Gagavuzlar ve Bulgarlar'a ilaveten çok sayıda Rus, Ukraynalı, Alman vs. milletlerden de göçmenler gelip yerleşti. 1812-1823 yılları arasındaki 11 yıllık süre içerisinde bölgedeki nüfus oranlarının değişimine dair verilen rakamlar dikkat çekicidir. 1812'de 240.000 olan Besarabya'nın nüfusu 1823'te 550.000'e yükselmişti[245].

1806 yılında başlayan savaşın Bükreş Antlaşması ile sonlandırılması, şüphesiz Rus askerine Fransa karşısında daha rahat hareket edebilme imkanı sağlamıştır. Aynı zamanda Rusya, Besarabya'yı sınırlarına dahil ederek Boğdan'la sınır komşusu haline geldi. Böylelikle hem Memleketeyn, hem Osmanlı himayesindeki Rumeli'de ve Tuna Nehri üzerindeki nüfuzunu geliştirip çok daha güçlü hale getirmiş oldu. Besarabya'nın Rusya'ya terki Osmanlı Devleti için stratejik bir üssün kaybı anlamına gelmekteydi. Nitekim aradan 10 yıl geçmeden Osmanlı Devleti'ni uzun süre meşgul edecek olan Hocabey merkezli 1821 Rum isyanının alt yapısı Besarabya'da kurgulanmıştı.

---

[242] Arşiv kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla, dönen reayanın toplanıp bekletildiği merkezler olarak Osmanlı toprağı olan Filibe, Tatarpazarı ve Edirne ön plana çıkmaktadır (BOA, **A.{MKT.d.**, nr. 1040, s. 55).

[243] BOA, **A.{MKT.d.**, nr.1040, s. 12.

[244] BOA, **A.{MKT.d.**, nr.1040, s. 26.

[245] Kemal Karpat, "Bucak", **DİA**, VI, İstanbul 1992, s. 342; Rus nüfus kayıtlarındaki bilgiler doğrultusunda bölgenin nüfus artış oranı kronolojiye uygun olarka şu şekildedir. 1829'da 412.429, 1846'da tahminlere dayalı rakamlar 811.734 ve 1856'da 990.274 kişiden oluşmaktaydı (Charles Upson Clark, **Bessarabia Russia and Roumania on the Black Sea**, s. 70).

B. RUM İSYANI VE EFLAK VE BOĞDAN YÖNETİM DÜZENİNDE DEĞİŞİM

1. Eflak ve Boğdan'da 1821 Rum İsyanı

Osmanlı Devleti'ni uzun süre meşgul eden ve Sırbistan, Eflak, Boğdan özerkliklerinin yeniden gözden geçirildiği ve Yunanistan'ın bağımsızlığıyla sonuçlanan gelişmeler bütününü Osmanlı tabiiyetindeki Rumların başlattığı 1821 isyanı tetiklemişti. Eflak ve Boğdan'da 1821 yılının başlarından itibaren ortaya çıkan ayaklanmalar, ilk etapta Rum isyanı ile paralel gelişse de yapısı ve karakteri itibariyle Rumların hareketinden ayrı dinamiklere dayanmaktaydı. Bu başlık altında Eflak ve Boğdan'da 1821 isyanının gelişimi ve sonlandırılması aşamaları ele alınacaktır. Kaynaklarımız arasında yer alan, *Şanizade Tarihi* ve *Esad Efeni Tarihi* gibi devrin vekayinamelerinde daha çok Rum İsyanı'nın, İstanbul'daki yansımaları, Mora'daki safhası ve Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması aşamaları üzerine yoğunlaşıldığı görülmüştür. 1821 Rum İsyanı'nı konu alan literatürde de devrin kronikleriyle örtüşür biçimde, Eflak ve Boğdan'daki ilk safhayı Osmanlı arşiv belgelerinin sunduğu malumat doğrultusunda yeteri kadar detaylandırılmış değildir. Dolayısıyla bu başlık altında, Osmanlı arşiv kayıtları esas alınmak suretiyle 1821 Rum İsyanı'nın Memleketeyn'deki ilk aşaması hakkında vekayinamelerdeki ve literatürdeki bilgiler de mukaye edilerek söz konusu eksikliğin giderilmesi hedeflenmiştir.

a. İsyanın Sebepleri ve Memleketeyn'e Taşınması

Rum isyanını ortaya çıkaran sebepler, literatürde pek çok çalışmanın konusu olmuştur. Genel hatlarıyla bu isyanın ortaya çıkışında kökleri Batı Avrupa'ya dayanan siyasi doktirinlerden Balkanlar'daki isyanların ulusal liderlerin etkilenmesinin büyük payı vardı. 1789 Fransız İhtilali ve ardından Napolyon'un karizmatik liderliğinde yeni değerler sisteminin Avrupa'nın farklı noktalarında duyurulması, Paris'te milliyetçiliği hareretli bir şekilde savunan eğitim müfredatıyla Balkanlardan gelen öğrencilerin yetiştirilmesi ve memleketlerine gönderilmesi

önemli rol oynadı[246]. Balkan uluslarının milli benliklerinin farkına varmalarını sağlayan felsefî görüşlerin esas sahibi ise Alman filozofu Johannes Gottriferd Herder idi. Balkanlarda yaygın kabul gören ulusal ideolojiye göre tanrı insanlığı milletlere bölerek yaratmıştı. Ortak dil, din, benzer gelenekler, uzun bir tarihsel birliktelik/maziye sahip olan insan toplulukları millet çatısı altında birleşerek gücünü yine milletten alan bir devlete hayat verebilirlerdi[247].

Bu doğrultuda hareket eden ulusal isyanların öncüleri, feodal ve otokratik rejimlerin yıkılması ve yerlerine ulusal temelli anayasal rejimlerin ikamesi için çalıştılar. Kültürel canlanışı gerçekleştirmek için dil ve tarih alanında araştırmalar yapıldı[248]. Ulusçu hareketlerin güçlenmesini sağlayan bir diğer önemli etken de iktisadi koşullarda yaşanan gelişme ve ilerlemelerdir. Osmanlı bayrağı altında önemli ticaret limanlarına yerleşerek Avrupa'daki ihtilallerden etkilenmeden ticari etkinliklerini sürdüren ve Balkanlardaki ulusal nitelikli hareketleri güçlendiren Rumlar bu vesile ile zenginleştiler. Eğitime daha fazla önem vererek Avrupa'daki ulusalcı düşüncelerle tanıştılar ve kendi aralarında yayılmasını/taraftar bulmasını sağladılar. En nihayetinde, bu ayrılıkçı ve ulusal nitelikli faaliyetlerin eyleme

[246] Melik Bey, **Lofça Kaymakamı Melik Bey'in Mora İhtilâlâtına Dâ'ir Kaleme Almış Olduğu Târihçedir: Tarih-i Mora**, TTK, nr. Y/30, s. 3; **Yunan Fesâdına Dâir Bazı Fıkarât-ı Târîhiyye**, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, nr. 669, s. 3; **Rum İhtilâline Dâ'ir Risâle, Tercemedir: (1769-1820)**, İÜNEK, TY, nr. 10022, vr. 3b; John C. Campbell, **French Influence and the Rise of Roumanian Nationalism**, s. 7-27; Romen ulusal bilincinin gelişiminde Transilvanya öncü rolü üstlenmiştir. Burada kurulan yeni eğitim müesseseleri ve bölgedeki papazlar ve oğullarının Avrupa ile irtibatları sayesinde özellikle Fransa'nın öncülüğünde ortaya çıkan yeni gelişmeler önce Transilvanya'ya oradan da Eflak ve Boğdan'a yayılaran Romen milliyetçiliğine yeni bir ivme kazanmıştır. Bu konudaki bir değerlendirme için bkz. Keith Hitchins, **The Rumanian National Moviment in Transilvanya (1780-1849)**, Cambridge 1969.

[247] Herder'in görüşlerinin kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz. Acar Sevim, **Halk Milliyetçiliğinin Öncüsü Herder**, İstanbul 2008, s. 21-64.

[248] Vlad Georescu Romen aydınlanma sürecinde etkin rol alan ve Romen tarihinde saygın bir yer edinmiş olan kimseleri üç jenerasyona ayırarak tasnif eder. Bunlardan ilki 1720-1730 yıllarında doğdular ve bu yüzyılın sonlarına kadar yaşadılar. İkincisi, 1750'lerde dünyaya gelip 1830'lara kadar yaşamlarını sürdürmüşlerdir. En nihayetinde üçüncü jenerasyon ise 1790-1800 yıllarında doğan kişilerden oluşuyordu. Mihail Cantacuzino (1723-1793/1796), Gavril Callimachi (1690-1786), Ioan Cantacuzino (1756-1828), Veniamin Costache (1768-1846) gibi Romen tarihine mal olmuş önemli kimseler bu kategoride zikredilebilir. Daha fazla ayrıntı için bkz. Vlad Georescu, **Political Ideas and the Enlightenment in the Romanian Principalities (1750-1831)**, New York 1971, s. 47-51; Dil alanında öncü eserleri bulunan Barbu Paris Mumuleanu (1793-1836), Iancu Văcărescu (1791-1863), Ion Eliade Radulescu (1802-1872), Constantin Aristia (1800-1880), Grigore Alexandrescu (1812-1885), Cezar Boliac (1813-1881), Constantin Faca (1800-1845) hayat hikayeleri ve çalışmaları hakkında bir değerlendirme için bkz. Elizabeth Close, **The Development of Modern Rumanian; Linguistic Theory and Practice in Muntenia 1821-1838**, Oxford Universty Press 1974; Romen tarih yazımının gelişim serüveni için bkz. Frederick Kellog, **A History of Romanian Historical Writing**, California 1990.

dökülmesinde Osmanlı Devleti'nin merkezi otoritesinin zaafiyete uğramaya başlamış olması nedeniyle bölgenin kaderinin Avrupa güçler dengesinin güdümünde gelişmeye başlaması[249], isyanların vukubulmasında başlıca belirleyici sebepler olarak göze çarpmaktadır. Bu nedenlere ilaveten, Balkanlardaki ulusal nitelikli hareketlerin temelinde bölgenin coğrafi ve sosyolojik yapsının payı vardı. Buradaki sosyolojik grupların etnik bilince sahip olmaları XVIII. yüzyıl sonlarından çok önce ortaya çıkmış bir olguydu. Roma ve Bizans İmparatorlukları dönemlerinde Balkan ulusları etnik ve tarih bilincine sahip olmuşlardır[250].

1821 Rum isyanı ile Eflak ve Boğdan'daki ayaklanmaların kaderi, Boğdan topraklarının hemen yanı başındaki Hocabey'de 1814 yılında teşkilatlanan Rum ihtilalci organizasyonu Filik-i Eterya Cemiyeti'nin faaliyetlerine başlamasıyla birleşmişti. Bağımsız bir Rum devleti kurmayı hedefleyen bu oluşuma vücut verenler, hayallerini Rum olmayan nüfusu da bünyelerine dahil ederek başkent İstanbul olacak şekilde Bizans İmparatorluğu'nu yeniden ihya etmeye kadar genişletmişlerdi[251]. Avrupa'da kadim Yunan medeniyetinin hayranı olan çevrelerle güçlü irtibatları bulunan Rum tacirlerden Emmanuel Xsanthos, Athanasios Tsakaloff ve Nikolas Skufas Filik-i Eterya'yı teşkilatlandırmışlardı[252]. 1816 yılına kadar çalışmalarında ciddi bir aşama kaydedemeyen ve üye bulmakta güçlük yaşayan Filik-

---

[249] **Rum İhtilâline Dâ'ir Risâle, Tercemedir: (1769-1820)**, İÜNEK, TY, nr. 10022, vr. 6a; Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri**, İstanbul 2011, s.18-25; Rum isyanlarını hazırlayan gelişmelerle ilgili Cevdet Paşa'nın kapsamlı değerlendirmesi için bkz. Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 61-74.

[250] İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Milliyetçilik (En Kalıcı Miras)", **XIII. Türk Tarih Kongresi**, II, Ankara 1999, s. 24.

[251] **Rumların Himayesi ve Eflak-Buğdan'ın Tahliyesi Hakkında**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, nr. 61, vr. 2b; **Yunan Fesâdına Dâir Bazı Fıkarât-ı Târîhiyye**, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, nr. 669, s. 3-5.

[252] Bu üç kurucu liderin kısa bir hayat hikayesi için bkz. Vasilis Panagiotopoulos, "The Filiki Eteria (Society of Friends) Organizational Preconditions of National War of Indipendence", **The Greek Revolution of 1821: a European Event**, (ed. Petros Pizanias), İstanbul 2011, s. 106-108; Petros Pizanias, Filik-i Eterya'yı teşkilatlandıran bu üç önemli isim de dahil olmak üzere cemiyet üyelerinden 308 kişiyi prosopografik yaklaşımla yani aynı amaç ve gaye etrafında toplanmış grubun biyografilerini konu alan veri tabanlarına müracaat ederek Rum ihtilalcilerin organizasyonuna hayat veren kimseleri oransal olarak 1815'ten 1821 yılına kadar tespit etmiştir. Buna göre, Filik-i Eterya üyeleri arasındaki en kalabalık grup kuruluşunandan itibaren istikrarlı bir şekilde artarak %50'den %65 dolaylarına çıkan tüccar ve gemi sahipleridir. Bunların dışında Filik-i Eterya'ya, entellektüeller, rahipler ve yerel güç sahipleri önemli paya sahiptir bkz. Petros Pizanias, "From Reaya to Greek Citizen: Enlightenment and Revolution, 1750-1832", **The Greek Revolution of 1821: A European Event**, (ed. Petros Pizanias), İstanbul 2011, s. 26, 34; Ahmed Cevdet Paşa, **a.g.e.**, XI, s. 74-76.

i Eterya yönetimi, Rusya'nın sağlayacağı askeri ve mali yardımlarla amaçlarına ulaşabileceklerini fark etti[253].

Filik-i Eterya yöneticileri, cemiyete üye kazandırırken cemiyetin faaliyetlerini idare eden lideri gizleyerek[254] üyelerinin kendi zihinlerinde, hayal dünyalarına uygun birini yakıştırmalarını sağlıyorlardı. Bu sayede üstü kapalı bir şekilde Filik-i Eterya'nın büyük bir zat tarafından himaye görerek idare edildiği mesajı üyelere ulaştırılıyordu. Ancak tüm bunlara rağmen Filik-i Eterya yönetimi, Rusya'dan güçlü bir lider veya hami bulabildikleri takdirde cemiyetin katılımcılarını artırabilecekleri ve amaçlarını daha kolay gerçekleştirebilecekleri konusunda hemfikir oldular[255]. Sonrasında Rum ihtilalci organizasyonunun liderliği için en uygun kimse olarak gördükleri aslen Korfu'lu Rum bir aileye mensup olan ve Rumların bağımsızlığını hararetli bir şekilde savunan Rus Dışişleri Bakanı Ioannis Kapodistria[256] ile Nikolaos Galatis irtibata geçti[257].

Bu sayede Rus yönetimi XVIII. yüzılın son çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti'nden ayrılmaları yönünde teşvik ettikleri Rumların hazırladıkları isyan planlarından haberdar oldu. 1818 yılından itibaren faaliyetlerini hızlandıran Filik-i Eterya Cemiyeti, merkezini İstanbul'a taşıyarak[258] belirli bölgeleri örgütleme misyonuyla görevlendirdikleri on iki havariyi tayin etti. İstanbuldan Rumların yaşadığı bölgelerde, Eflak ve Boğdan'da gizli Eterya hücre ağları kuruldu. Bu aşamada cemiyet resmi olarak her ne kadar Rusya'nın desteğini sağlayamamış olsa

---

[253] Filik-i Eterya yöneticilerinin cemiyete taraftar kazandırmak amacıyla yaptıkları çalışmaların detayı için bkz. George Demetrios Frangos, **The Philike Etaireia, 1814-1821: A Social and Historical Analysis**, Colombia Universty, (Basılmamış) Doktora Tezi, 1971, s. 40-52.

[254] Melik Bey'in tercüme ettiği esere göre Eterya üyelerinin kendi aralarında yaptıkları mukavelenin üçüncü maddesinde bu gizlilik maddesi taraflarca kabul edilmiştir (Melik Bey, **Tarih-i Mora**, TTK, nr. Y/30, s. 14-15).

[255] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 75.

[256] Kapodistria'nın siyasi bir figür olarak ortaya çıkış serüveni, çalışmaları ve fikirleri hakkında bir değerlendirme için bkz. Stephanos P. Pagageorgiou, "Attempts to Strengthen Centralized Power the Capodistrian Model", **The Greek Revolution of 1821: a European Event**, (ed. Petros Pizanias), İstanbul 2011, s. 171-180.

[257] Moskova ziyareti esnasında Filik-i Eterya yöneticileri buradaki Rum tacirleri ittifaka dahil ederek seyahatlerinin masraflarını çıkaracak maddi yardımı sağlamışlardı. Melik Bey, **Tarih-i Mora**, s. 8; **Yunan Fesâdına Dâir Bazı Fıkarât-ı Târîhiyye**, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, nr. 669, s. 5-6.

[258] Emmanuel Xsanthos'un Fener semtindeki evi, İstanbul'da Filik-i Eterya'nın yönetim üssü olarak işlev görmekteydi. Melik Bey, **Tarih-i Mora**, s. 11.

da tertip edilen isyan hareketinin Rusya'nın himayesinde organize edildiği propagandasıyla taraftarlarının sayısını artırmayı başardı. Güçlü propaganda faaliyetinin etkisi altında kalan Eflak ve Boğdan'daki Fenerliler Rum milli hareketine katıldılar[259].

Propaganda yoluyla üye portföyünü genişleten Filik-i Eterya, amacını gerçekleştirebilmek için Rusya'nın açık desteğine ihtiyaç duyuyordu. 1820 yılında Kapodistria'ya yeniden cemiyetin liderlerliğini üstlenmesi için teklif götürüldü. Kapodistria, cemiyetin başkanlığını ikinci kez reddetmekle birlikte[260] bu konuda General Aleksandr İpsilanti'yi en makul alternatif olarak sundu. Kapodistria'nın Filik-i Eterya yetkilerininin teklifini geri çevirmesinin altında, Rus Çarının Avrupa'daki siyasi konjoktürün gereği olarak ihtilallere karşı olduğunu açıklamış olması[261] ve dostane münasebetler sürdürdüğü Osmanlı Devleti ile yeni bir uzlaşmazlık alanının tebarüz etmesine katkıda bulunmak istememesi yatmaktadır. Kapodistria'dan umduğu desteği alamayan Emmanuel Xsanthos, Çarın emir subayı Aleksandr İpsilanti'nin böyle bir konuma getirilmesini, cemiyetin tabandan daha fazla destek alması için yeterli olduğunu düşündü ve İpsilanti'yi Filik-i Eterya lideri olması için ikna etti[262].

---

[259] İsyan başladığında Fenerli voyvodaların oluşturduğu Rum boyar sınıfının eşkıya arasına katıldığı ve yerli boyarlara ziyadesiyle zarar verdikleri arşiv kayıtlarında açıkça ifade edilmektedir. BOA, **C.DH.**, nr. 83-4131; Bu konudaki literatür için bkz. Georges Castellan, **Balkanların Tarihi (14.-20. Yüzyıl)**, (terc. Ayşegül Yaraman-Başbuğu), İstanbul 1993, s. 270;Vasilis Panagiotopoulos, "The Filiki Eteria (Society of Friends) Organizational Preconditions of National War of Indipendence", s. 115-116; G. D. Frangos'un tespitine göre, 1816-1821 yılları arasında Eflak'tan toplam 55 kişi Filik-i Eterya'ya katılırken yine aynı zaman dilimi içerisinde bu sayı Boğdan'da 184 kişiden ibaretti. Eflak'ta 1818 yılına kadar Eterya'ya sadece 9 kişi katılmışken Karaca Yanko'nun firarı nedeniyle bölgedeki müesses nizamın bozulmasının neticesi olarak 1819 yılında toplam 41 kişi Eterya üyesi olmuştu. Aynı şekilde Boğdan'daki Eterya üyelerinin cemiyeti en fazla katıldıkları yıl 1819'du (62 kişi) bkz. George Demetrios Frangos, **The Philike Etaireia, 1814-1821: A Social and Historical Analysis**, s. 136-137.

[260] Kapodistria'ya bu teklifi götüren Filik-i Eterya yöneticisi Emmanuel Xsanthos'du. Kapodistria, Çar'ın Bakanı olarak Filik-i Eterya'nın liderliğini kabul etmesinin veya cemiyetin amaçlarına katılmasının imkansız olduğunu söyledi. Eğer cemiyet liderleri amaçlarını gerçekleştirmek için daha iyi bir yol ve yöntem biliyorlarsa onu denemeliler aksi takdirde Tanrı yardımcıları olsun diyerek Emmanuel Xsanthos'un teklifini geri çevirdiğinde Xsanthos, büyük bir hayal kırıklığına uğradığını Kapodistria'ya yazmaktan kendini alıkoyamayacaktı bkz. George Demetrios Frangos, **The Philike Etaireia, 1814-1821: A Social and Historical Analysis**, s. 260-261; Melik Bey, **Tarih-i Mora**, TTK, nr. Y/30, s. 16; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 89.

[261] Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 211.

[262] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 89-90; Vasilis Panagiotopoulos, "The Filiki Eteria (Society of Friends) Organizational Preconditions of National War of Indipendence", s. 102; Aleksandr İpsilanti, Petersburg'da yetişmiş ve orada iyi bir eğitim almıştı. Rusya'da Çar kendisine generallik rütbesi vererek kendi hizmetine almıştır. Fransızlarla yapılan Golim muharebesinde bir

İsyan için uygun koşullar oluşmaya başladığında, hareketin merkez üssünün neresi olacağı Filik-i Eterya yönetimini meşgul etmiş görünmektedir. İlk etapta başkaldırının Mora'da başlaması planlandıysa da buradaki hazırlıkların yeterince hızlı sürdürülememesi nedeniyle daha uygun bir mekan seçimi yapılmalıydı. Filik-i Eterya'nın programına uygun olacak şekilde, Osmanlı hakimiyeti altında yaşamlarını devam ettiren Balkan milletlerinin tamamının özgürlüğü söz konusu olduğundan Sırpların, Arnavutların ve Bulgarların da isyana katılımının sağlanması için çalışmalar sürdürülüyordu[263]. Ancak 12 Temmuz 1817'de Kara Yorgi'nin öldürülmesi Sırp desteğinin kazanılması konusunda aşılması zaman alan güçlükleri ortaya çıkarmıştı[264].

Sırpların yanında Bulgar ve Romenleri de isyana dahil etmek isteyen Filik-i Eterya için başlatılacak olan isyanda Eflak ve Boğdan'ın coğrafi ve stratejik konumu son derece elverişliydi. Melik Bey'in kaydettiğine göre, isyan Eflak ve Boğdan'da başlatıldığı takdirde Osmanlı Devleti'nin dikkati Tuna tarafına yoğunlaşacak ve Mora'daki Osmanlı askerinin sayısı azaltılacaktı. Fenerliler tarafından idare edilen Eflak ve Boğdan voyvodaları da bu amaca hizmet etmek için istekli davranacaklardı. Eğer voyvodalar bu anlamda Eterya'nın proje ve maksadına uygun hareket etmezlerse o zaman işbirliğine daha elverişli Fenerlilerle mübadeleleri sağlanmalıydı. Nitekim, İpsilati'nin Filik-i Eterya liderliğini kabul ettiği duyulduktan sonra Boğdan Voyvodası Mihail Sutu, Boğdan'ın önde gelen idarecileri ve geçmişte Eflak ve Boğdan voyvodalığı yapmış olan Aleksandr Mavrozi, Rum ihtilalcilere destek vermek üzere cemiyete üye oldular. Boğdan, Rusya ile sınır olmasından dolayı isyan başladığında beklenen Rus yardımının gelmesi de gecikmeyecek ve süratle Balkan toprakları üzerinden Mora'ya kadar yayılabilecekti[265]. Aleksandr İpsilanti, diğer bir

---

kolunu kaybetmişti bkz. Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1061-1062.

[263] BOA, **HAT.**, nr. 45522.

[264] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 77-78; Vasilis Panagiotopoulos, "The Filiki Eteria (Society of Friends) Organizational Preconditions of National War of Indipendence", s. 115; İpsilanti ancak 1821 yılının sonlarına doğru Miloş ile uzlaşı sağlayarak bir anlaşma yapabilmişti. 1821 Rum isyanı esnasında İpsilanti'nin Sırplarla kurduğu münasebetlerin ve Miloş'la yaptığı ittifakın detayı için bkz. Hamiyet Sezer Feyzioğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Sırp-Yunan İlişkileri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXVII/44, Ankara 2008, 67-75.

[265] Melik Bey, **Tarih-i Mora**, TTK, nr. Y/30, s. 28; George Demetrios Frangos, **The Philike Etaireia, 1814-1821: A Social and Historical Analysis**, s. 96-100; Georges Castellan, **Balkanların Tarihi**

yandan Fransa'dan maddi destek sağlamak için de çalışmalar yapmaktaydı. Paris'teki sarraflardan borç alan İpsilanti, Rusya dışında Fransa'nın da kendilerine destek vereceğine inanıyordu[266].

Eflak ve Boğdan'da voyvodaların mali uygulamalarından ve 1812 Bükreş Antlaşması'ndan sonra bölgeye intikal edip 1819 yılına kadar kayıt altına alınamayan kalabalık nüfusun oluşturduğu düzensizlikten[267] dolayı memnuniyetsiz bir alt tabaka oluşmuştu. Voyvodaların adil olmayan uygulamalarına karşı muhalefet etmeye cesaret eden boyarlar, ya sürgüne gönderilmiş ya da tutuklanıp hapsedilerek sesleri kesilmişti. Manastırlara gumenos tayinlerinde, metropolid ve piskoposların ortak görüşlerinin neticesinde ortaya çıkan irade doğrultusunda atama yapılmaktayken, manastırlar ticaret malı gibi addedip alıp satılmaya başlanmıştı. Hak etmeyen kimseleri gumenos olarak tayin ettikleri için manastırlar harap hale gelmiş ve borç batağına saplandıklarından emlak ve eşyaları el değiştirmekteydi. Voyvodalar yönetimde tecrübeli boyarlar yerine rüşvet aldıkları ve tanınmayan, tecrübesi olmayan kimseleri mansıplara getirmekteydiler. Ayrıca rasyonel ölçütlere dayanmayan vergiler belirlenerek hane başına düşen vergi oranları kontrolsüz bir şekilde artırılmıştı. Bölgeye yabancılar iskan edilmekte ve zengin kimselerle birlikte bu yabancılara vergi muafiyeti tanındığı için fakir Eflak halkından tahsil edilen miktarlar adaletsiz bir şekilde yükselmişti. Ticarete konu olan emtiadan, normal zamanlarda Eflak hududunda bir kez vergi alınmaktaydı. Ancak bu uygulama yerine kazalara hatta köylere varana kadar iç gümrükler kurulmuştu. Voyvodalar, *"zamime"* (ilave, ek) adı altında ihdas ettikleri vergileri, birden fazla olacak şekilde yalnız tacirlerden değil yerleşik ahaliden de Eflak içerisinde bir yerden başka bir yere nakledilen şarap, kesimlik hayvan, odun vs. mamulatdan gümrük vergileri tahsil etmekteydiler. Bunun dışında ihdas edilen vergilerle Eflak dahilindeki ürünlerin fiyatları aşırı zamlanmış ve alışveriş durma noktasına gelmişti. Osmanlı Devleti'nin

---

(14.-20. Yüzyıl), s. 270-271; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 85, 91, 109-112; Mihail Sutu'nun Filik-i Eterya'ya Kasım 1820'de üye olduğu literatürde kaydedilmektedir. Christine M. Philliou, **Biography of an Empire: Governing Ottomans in an Age of Revolution**, s. 86.

[266] Melik Bey, **Tarih-i Mora**, s. 26-27; Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri**, s. 30.

[267] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1464-62; **A.{MKT.**, nr. 1465-57; **A.{MKT.**, nr. 1465-67; **A.{MKT.**, nr. 1466-31.

ve civardaki Osmanlı kalelerinin ihtiyaçları doğrultusunda talep edilen mamullerin alım, satım ve nakliyelerinde usulsüzlükler yapılarak Eflak voyvodası buradan haksız kazanç elde etmekteydi. Bölgede güvenliği sağlamak üzere yerli reaya arasından asker temin edilirken bu usül terkedilerek Arnavutlardan[268] ve diğer yabancı kimselerden asker toplanmış ve bu uygulama pek çok kargaşaya sebebiyet vermişti. Voyvodaların haksız kazanç elde etmek için uyguladıkları suistimaller ve Eflak'ta genel bir hoşnutsuzluğu ortaya çıkaran sebepler uzayıp gitmektedir[269]. Boğdan'daki düzensizlikler ve Boğdanlıların hoşnutsuzluğuna sebebiyet veren yanlış uygulamalar, prensipte Eflak'takilerle aynı temele dayanmaktaydı[270].

Tüm bunlar olurken Mehmet Mansur'un ifadesiyle Osmanlı Devleti'nin bölgenin *"nezâket ve ehemmiyetini*" göz ardı ederek voyvodaların uygulamalarından halkın hoşnut olup olmadığını denetlememesi ve voyvoda seçimlerinde gereken dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle Eflak ve Boğdan karışmaya son derece müsait hale gelmişti[271]. İçten içe Tudor Vladimirescu'nun[272] başkaldırısına zemin oluşturan haksız kazanç meselesi daha detaylı incelendiğinde, Filik-i Eterya'nın isyanı finanse etmek için oluşturduğu para kaynağının boyutu geniş ve rasyonel olarak anlaşılabilecek olmakla birlikte müstakil bir araştırmaya konu olabilecek ölçüde yoğun muhtevaya sahip olduğundan burada daha fazla detaya girilmeyecektir.

---

[268] Arnavutlardan alınan askerler, cesur, korkusuz, yiğit, güçlü ve savaşçı bir grup olarak tarif edilmektedir. Osmanlı Devleti de ihtiyaç duyduğunda Arnavut hanedanlarla irtibata geçip asker tedarik ederdi. Osmanlı ordusundaki Arnavut askerlerle ilgili bir değerlendirme için bkz. Ali Fuat Örenç, "Albanian Soldiers in the Ottoman Army During the Greek Revolt at 1821", **2nd International Balkan Annual Conferance (IBAC) 2012**, II, Tirana 2013, s. 502-524.

[269] BOA, **HAT.**, nr. 45950.

[270] BOA, **HAT.**, nr. 45586 A.

[271] Mehmet Mansur, **Rum Fetreti -Yunanistan İsyân ve Teşekkülü- (Tahlil Ve Transkripsiyon)**, (haz. Volkan Marttin), Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2004, s. 19-20.

[272] Tudor Vladimirescu, 1780-1821 yılları arasında yaşamıştır. Ekonomik durumu iyi olan alt sınıf bir boyar ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelen Tudor, Küçük Eflak'taki pandur askerleri arasına katılmış ve 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşında Pandurların komutanı olarak ismini duyurmuştur. Tudor aynı zamanda ticaretle de meşgul olarak yerel yönetime katılarak boyarlığa kadar yükselmiştir. Birkaç yabancı dili (Rumca, Rusça ve Almanca) konuşabildiği kaydedilen Tudor Vladimirescu, 1815 Viyana kongresi sürecinde 6 ay Viyana'da bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dan Brindei, "The Nineteenth Century", **Romania a Historic Perspectiv**, (ed. Dinu Ce Giurescu, Stephen Fischer-Galati), New York 1998, s. 203; George Castellan, **A History of the Romanians**, s. 114; **A History of Romania**, (ed. Kurt W. Treptow), New York 1996, s.

Eflak'taki memnuniyetsiz zümrenin kayıplarını telafi etmek üzere bir vatan ve millet sevdalısı/halk kahramanı olarak ortaya çıkmaya hazırlanan Tudor Vladimirescu'nun plan ve niyetleri, Karaca Yanko tarafından öğrenildiğinde kendisi tutuklanıp hapsedilmişti. Eflak'ın önde gelen boyarlarından Yorgaki Filipescu ve Kostantin Samurkaş aracı olarak voyvodadan ricada bulunmuş ve Tudor'un serbest bırakılmasını sağlamıştı[273]. Eflak'taki ekonomik düzenin bozulmasında Voyvoda Karaca Yanko'nun uygulamalarının büyük payı vardı. Yanko, voyvoda tayin edilirken sarraflardan yüklü miktarda borç adığı için Eflak'ta vergileri artırıp köylüleri tahammülü güç bir mali baskının altında bırakmıştı. İçten içe bir muhalefet hareketi gelişirken hamisi Halet Efendi ile arasının açılması ve muhtemel bir Rum isyanı sırasında şiddetle suçlanacak ilk kişilerden biri olması nedeniyle, Bükreş'teki tahtını bırakarak 11 Ekim 1818 Pazar günü sabah saat onda sıradan bir aile gezintisine çıkar gibi görünüp firar etmişti[274].

Karaca Yanko'nun firarının Eflak'ta bir düzensizliğe sebebiyet vermemesi için sadaratten gerekli tedbirlerin alınması yönünde Silistre, İbrail, Yergöğü ve Vidin muhafızlarına gizli emirler gönderilmişti[275]. Karaca'nın görev süresi dolmadan firarı üzerine, Eflak voyvodalığına yapılacak atama Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yeni bir diplomatik gerilim alanı olarak tebarüz etmiştir[276]. Bulunan ara çözüme göre, yeni voyvodanın eskisinin süresini vekâleten doldurması ve ardından asaleten atanması gündeme gelmişse de azledilen Eflak voyvodasının kalan görev süresi, yeni voyvodanın 7 yıllık sürelerine eklenecek şekilde ayarlandı. Drakozade Aleko 17

---

[273] BOA, **HAT.**, nr. 45540; **HAT.**, nr. 45522.

[274] BOA, **HAT.**, nr. 458569; **HAT.**, nr. 45866 A; **HAT.**, nr. 45434 B; **HAT.**, nr. 45855; Ahmed Cevdet Paşa, **a.g.e.**, XI, s. 11-13; Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, s. 230-234; Aynı müellif, "Halet Efendi'ye Dair Bir Risale", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, XI/2, Aralık 2009, s. 27-28.

[275] Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 870.

[276] II. Mahmud, Eflak voyvodalığına yapılacak yeni atamanın Rus elçisiyle görüşülmesini elçiye aldatıcı sözler ve fitne çıkarma fırsatı vereceğini düşünmekteydi. Suçu sabit olan Karaca Yanko'nun yerine doğrudan atama yapılmalıydı (BOA, **HAT.**, nr. 45592); Rus elçisinin ısrarını sürdürmesi üzerine, II. Mahmud elçinin esas amacının bu olayı vesile ederek Eflak ve Boğdan'la ilgili konularda yeni *"şurût mekruha"* ilave ettirmek istediği kanaatindeydi. Bu nedenle mükâlemede Reisülküttabın elçiye bu fırsatı vermemesini tenbih etmişti (**HAT.**, nr. 45640).

Kasım 1818'de Eflak'a tayin edildiğinde[277] devlete sadakatle hizmet ettiği için arta kalan süre onun yedi yıllık görevine ilave edilmişti[278].

Boğdan voyvodasının yönetim uygulamaları da Karaca Yanko'nunkinden çok farklı olmadığından[279] her iki beylikte milliyetçi saiklerden ziyade halkın içerisine düştüğü zor koşullardan doğan memnuniyetsizlikten dolayı karışmaya oldukça müsait bir zemin oluşmuştu. İşte Filik-i Eterya'nın gözden kaçıdrığı nokta da bundan ibaretti. Eflak ve Boğdan'daki Romenler açısından nefret duydukları Rumların bağımsızlıklarından ziyade, yüz yüze kaldıkları olumsuz koşulları ortadan kaldırmak ve Fenerlilerden kurtulmak için isyan bayrağını açmak en mantıklı ve makul yoldu. Bu yönüyle Romenlerin olası bir isyan hareketinde yöneticileri olan Rum voyvodaların ajandasındaki hedefler doğrultusunda hareket ederek Osmanlı himayesinden çıkmaktan ziyade onlardan ve adil olmayan yönetimlerinden kurtulmak için isyan edebilirlerdi. Ancak başlatılacak olan isyanın başarıyla sonuçlanması için Romenlerin desteği Filik-i Eterya nezdinde hayati önem taşımaktaydı[280].

1820 yılının sonlarına doğru isyanın lideri olarak karşımıza çıkacak olan Aleksandr İpsilanti, başlatılacak olan başkaldırının plan ve organizasyonuna yoğunlaşmış durumdaydı. Eflak ve Boğdan'da bölgede vukubulan Osmanlı-Rus savaşları ve Pazvandoğlu Osman'ın neden olduğu karmaşalardan dolayı sayıları hayli artmış olan yerli milis kuvvetleri olan pandur askerlerini Rum isyancılarla birlikte hareket ettirmeyi tasarlıyordu[281]. Bu sıralarda Eflak voyvodası Aleko Sutu'nun sağlık sorunları oldukça kötüye gitmiş ve ölümle pençeleşir hale gelmişti. Aleko Sutu,

---

[277] BOA., **Tahvil d.**, nr. 39, s. 230.

[278] BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 7-8; BOA, **HAT.**, nr. 45712; **HAT.**, nr. 45726; Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**,, s. 232-233; Aleko Voyvoda, Şubat 1819'da Bükreş'e ulaşarak mutad olduğu üzere Osmanlı Devleti'ne sadakat ve bağlılığını bildiren, Eflak reayasının refah ve asayişlerini temin edeceğini taahhüd eden yazısını Bâbıâli'ya göndermişti bkz. BOA, **A.{MKT.**, nr. 1466-19.

[279] Boğdan'da yürürlükte olan kanunlara yakırı bir şekilde tahsil edilen vergiler şikayet konusu olmuştur. Bölgedeki Rus konsolosunun vergilerin azaltılması talebini Kallimaki İskerlet, Nikola Iorga'nın naklettiğine göre Yaş'taki konsolosu azarlayarak reddetmiş (Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 205) ve ardından konu İstanbul'a intikal etmişti (BOA, **HAT.**, nr. 6970; **HAT.**, nr. 45904); Melik Bey, Boğdan'da da Eterya üyesi voyvoda tarafından halkın soyulduğunu kaydetmektedir bkz. Melik Bey, **Tarih-i Mora**, TTK, nr. Y/30, s. 20.

[280] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 193.

[281] Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, I, s. 232-234.

İpsilanti ile işbirliği yapma noktasında Boğdan voyvodası kadar istekli değildi[282]. Cevdet Paşa'ya göre Aleko Bey, Filik-i Eterya'nın planları ve telkinleri doğrultusunda doktoru tarafından zehirlenerek öldürülmüştü. Böylelikle isyanın başlayıp güçlenmesinin önündeki engel ortadan kaldırılmıştı[283]. Diğer yandan Eterya yöneticileri, Arnavut ve Rum keşişleriyle birlikte yerli veya Rum boyarlarla Rus konsolosunun tercümanı Gorgi bir araya toplanarak gizli görüşmeler yapıyorlardı. Bu görüşmeler esnasında gençleri asker olmak ve yaşlıları ise finansal kaynak sağlamak üzere defterlere kaydederek daima Aleksandr İpsilanti'yi çalışmalarından haberdar ediyorlardı[284]. Eflak'ın yönetimini devralan geçici hükümetin bazı üyeleri, Tudor Valdemirescu'ya Küçük Eflak'ta bir isyan başlattığı takdirde destek olacakları sözünü vermişlerdi. Aynı zamanda Tudor Vladimirescu, Filik-i Eterya yönetimi ile de görüşmeler yaparak isyanı başlatma konusunda mutabık kalmış ve bu süreçte Aleko Bey'in yerine Kallimaki İskerlet, voyvoda olarak atanmıştı[285]. Böylelikle Rum İsyanı'nın Eflak ve Boğdan'daki ilk safhası için şartlar olgunlaşmıştı.

b. İsyanın Gelişimi ve Bastırılması

1821 yılının Ocak ayında Vladimirescu, Romenlerin maruz kaldıkları haksızlıkları ortadan kaldırmak üzere Eflak Voyvodası Aleko Sutu'nun öldüğü gece oluşan müsait zeminde beraberindeki 45 kişilik Arnavut birliğiyle ilk hareketi gerçekleştirmişti[286]. Tudor Vladimirescu'nun başlangıçta oldukça güvenli sığınaklar

---

[282] Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1021-1022.

[283] Bâbıâli'ye boyarların Aleko'nun ölümüne dair ulaştırdıkları haberde ise kırk sekiz günden beri durumunun kötüye gittiği ve en nihayetinde *"emr-i hakkın vâki olduğu"* yazmaktadır (BOA, **HAT.**, nr. 45924 A); Bükreş'te Filik-i Eterya'nın faaliyetleri ilerlemiş olduğundan, Aleko Sutu'nun ailesi voyvodanın zehirlendiğini ispat etmeye cesaret edememişlerdi. Hatta boyarlar tarafından Bâbıâli'ye ulaştırılan haberlerde Aleko Sutu Bey'in eceliyle öldüğü bildirilmekteydi (Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 115-116); Vakanüvis Şanizade'nin anlatımına göre, Aleko Sutu'nun zehirlenmesinde Boğdan Voyvodası Mihail'in payı bulunmaktaydı. Aleko'nun öldürülmesi için doktorunu, Boğdan Voyvodası Mihail'in bazı papazlar ve itimat ettiği kimseler aracılığıyla ulaşarak yapacağı işin dinlerine büyük bir hizmet olacağı şeklindeki aldatıcı sözlerle, ikna ettirdiğini kaydetmektedir bkz. Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1022-1023; Literatürde de Aleko Sutu'nun zehirlenerek öldürüldüğü kaydedilmektedir. Radu R. Florescu, **The Struggle Aganist Russia in the Romanian Principalities 1821-1854**, s. 101; R. W. Seton-Watson, **A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity**, s. 194.

[284] BOA, **HAT.**, nr. 45522.

[285] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 82-6, s. 15-16; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 116.

[286] BOA, **HAT.**, nr. 45465 E; **HAT.**, nr. 45522; BOA, **A.{DVN.**, nr. 2509-13; BOA, **A.{MKT.**, nr. 1583-61; BOA, **C.DH.**, nr. 195-9708.

olarak değerlendirdiği manastırları ele geçirerek Kroyava tarafına ulaşmayı hedeflediği anlaşılmaktadır[287]. Nikolay Golescu boyarın Bâbıâli'ye sunduğu kapsamlı rapora göre, Vladimirescu'nun ilk hareketini Krayova ispravniki, geçici hükümetin insiyatifinde çalışmalarını sürdüren Eflak Divanı'na bildirmişti. Bu haber üzerine Nikolay Golescu'nun da aralarında bulunduğu Osmanlı Devleti'ne sadakatle bağlı olan boyarlar, gizlice toplanarak Tudor'u durdurmak üzere sınır boylarından asker gönderilmesi için yazı yazılmasını kararlaştırdılar. Ancak Bükreş Rus konsolosu Pini ve onun yanındaki boyarlar, Nikolay Golescu'nun dahil olduğu Osmanlı yanlısı boyar grubunun bu taleplerinden haberdar olmuşlardı. Eğer isyanı Osmanlı Devleti'ne bildirip yardım talep edecek olurlarsa Osmanlı askerleri bölgeye intikal etmeden önce Rus askerinin geleceğini söyleyerek tehdit ettiler. İsyana katılım sağlamayacak olan ahaliyi de katlederek Rumeli tarafına geçeceklerini ilan ettiler[288]. Silahlı kimselerin kendi gruplarına katılmalarını, silahsız olanların da silahlanarak Tudor Vladimirescu'nun yanında yer almalarını istediler[289].

Bu esnada Vladimirescu, Romenlerin çıkarları ile örtüşecek şekilde köylüleri boyarlara karşı isyana davet eden bir bildirge yayınlayarak isyanı genişletmişti[290]. Vladmirescu'nun yanında halkın ordusu adıyla yerli halk arasından toplanarak Eflak'da vergilerden muaf tutulmak suretiyle istihdam edilen pandur

---

[287] BOA, **HAT.**, nr. 45868; Vladimirescu, Eflak'ın en eski ve önde gelen dini merkezi olan Tismana Manastırı'nı kendisi için bir karargah haline getirmişti. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, I, İstanbul 2010, s. 47.

[288] BOA, **HAT.**, nr. 45522; **HAT.**, nr. 43078; Yücel Özkaya, "1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler; Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Ankara 1986, s. 120.

[289] BOA, **HAT.**, nr. 45969; **HAT.**, nr. 45540.

[290] Vlademirescu'nun literatürde tespit edebildiğimiz iki bildirisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki; *"Romanyalılar, boyarların ve fenerlilerin boyunduruğundan kurtulmanın zamanı geldi. Beni takip edin! Ben onların yağma ve gasplarını bitirerek size haklarınızı ve ulusal hükümetinizi geri vereceğim. Hiçbir kanun sizi kötülüğe kötülükle karşılık vermekten alıkoyamaz. Eğer bir hainle karşılaşırsanız, onu vurun ve öldürün çünkü muhtemelen o sizin hayatınızı tehlikeye atacaktır. Ancak canavarların -ruhbanlarımızın ve siyasetçilerimizin- daha ne kadar haklarımızı gaspetmelerine ve kanımızı emmelerine izin vereceğiz? Daha ne kadar onların kölesi olmaya devam edeceğiz?"* şeklindedir (R. W. Seton-Watson, **A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity**, s. 196); İkincisi ise; *"Eflak'ta yaşayan kardeşlerim, milliyetiniz ne olursa olsun bir insanı kötülüğe kötülükle karşılık vermekten hiçbir kanun alıkoyamaz. Üzerimizde kanımızı emen canavarlar olarak duran ve yaşamımızı tehdit eden ruhbanlara ve siyasetçilere daha ne kadar katlanacağız? Daha ne kadar zaman köleleştirileceğiz? Ne tanrı ne de sultan kendisine sadakatle bağlı olanlara bu şekilde muamele edilmesine izin vermez. Bu yüzden kardeşlerim gelin hep birlikte kötülükleri dağıtıp sonlandıralım."* şeklindedir (Barbara Jelavich, **Russia and the Formation of Romanian National State 1821-1878**, s. 23).

askerlerinin sayısı 600 civarındaydı[291]. Bâbıâli, Tudor Vladimirescu'nun harekete geçtiğini öğrendiğinde Eflak'taki beşlü neferlerinin sayısının isyancıları durdurmaya yeterli olmadığı takdirde Eflak Kaymakamı Stefanaki Mavrokordato'ya asker ve mühimmat desteği sağlanması için Silistre Valisi Mehmed Selim Paşa'ya, İbrail, Yergöğü, Niğbolu, Vidin ve Adayıkebîr muhafızlarına emirler göndermişti[292]. Ayrıca bölgedeki din adamlarının kazalara giderek halkın isyana katılımını önlemeleri için Bükreş yönetimine tavsiyede bulunmuştu[293].

Vladimirescu'nun çağrısı üzerine harekete geçen isyancılar evleri ve çiftlikleri yakıp boyarların mallarını müsadere etmekteydiler[294]. Esasında isyancıların talebi, Osmanlı Devleti'nin himayesinden çıkmak değildi. Onlar sadece Fenerlilerden önceki koşulları, yani Eflak ve Boğdan voyvodalıklarının yerli boyarlar tarafından idare edilmesini ve haksızlıkların ortadan kaldırılmasını talep ediyorlardı[295]. Bu doğrultuda Bükreş Metropolidi, Piskopos ve boyarları Eflak ve Boğdan'daki durumun incelenmesini, Yergöğü Muhafızı Hakkı Paşa'ya bildirmişler ve bu vesile ile talepleri Bâbıâli'ye ulaşmıştı[296]. Bükreş'te Bâbıâli ile irtibat halinde kalmayı düşünenlerin esas amacı, Romen halkının yaşadığı kötü yönetimin sonlanmasını sağlamaktı. Osmanlı Devleti ise isyandan ve Filik-i Eterya'nın Balkanlardaki tüm Hristiyan unsurları bünyesine katarak başkaldırı harekatını genişletmeyi hedeflediğinden haberdardı. Bu durumun önüne geçmek ve büyük bir kargaşa çıkmasını engellemek amacıyla halkın elindeki silahların toplanarak gerekli tüm tedbirlerin alınması için girişimlerini başlatmıştı[297]. Aynı zamanda isyanı teşvik eden

[291] BOA, **HAT.**, nr. 37893 F; Vladimirescu maiyetindeki isyancıların sayısını 2000'e çıkarmış ve katılımın artması için vaatlerde bulunmaya devam etmişti (**HAT.**, nr. 45968 F).
[292] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 118-119.
[293] BOA, **HAT.**, nr. 45926 B.
[294] BOA, **HAT.**, nr. 45857.
[295] BOA, **HAT.**, nr. 45868 A.
[296] Bükreş'teki Metropolit ve boyarların Bâbıâli'ye ulaşabilecekleri tüm kanalları kullanmayı denedikleri anlaşılmaktadır. Hakkı Paşa'ya sunulan taleplerin aynısı Silistre Valisi Selim Paşa'ya da bildirilmişti (Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 193); Bunun dışında Eflak'ta isyan patlak verip asilerin dehşeti kulaktan kulağa yayıldığında Yergöğü halkı büyük bir endişeye kapılmıştı. Hakkı Paşa bunun önüne geçmek için Yergöğü etrafına hendekler kazdırarak yerşleşim merkezinin dışarı ile irtibatını sağlamak üzere üç adet kapı yaptırmış, aynı zamanda isyancılara karşı Yergöğü'nü muhafaza etmek için topçular ve tabya neferleri yerleştirmişti (BOA, **C.AS.**, nr. 710-29812).
[297] BOA, **C.DH.**, nr. 128-6359.

Rum Patriği, Kuşadası ve İzmit metropolitleriyle Divan-ı Hümayun tercümanı tutuklanıp hapsedilmiş, ardında da idam edilmişti[298].

Eflak'taki yönetim boşluğunu doldurmak amacıyla Osmanlı Devleti İskerlet Kallimaki'yi Eflak voyvodası olarak tayin etmişti[299]. Ancak bölgedeki karışıklıktan dolayı voyvoda Bükreş'e gönderilmediğinden, hükümet işleri Kallimaki İskerlet tarafından tayin edilen kaymakamlar eliyle yürütülmekteydi. Kaymakamlar, Tudor Vlademirescu'nun Bükreş'te 40 kişilik bir grupla başlattığı isyan hareketine katılımın artarak derinleşmesini ve asilerin manastırları işgal etmeye başlamasını engelleyemedikleri için[300] Kallimaki İskerlet üzerinde bir şüphe tezahür etmiş olmalıdır. Zaten İstanbul'da kaymakamların isyancılarla irtibat ve iltisak halinde olduğu şüphesi güçlü bir şekilde taşınmakta ve kendilerine karşı daima temkinli olunması tavsiye edilmekteydi[301]. Boğdan Voyvodası Mihail Sutu'nun da Aleksandr İpsilanti ile iş birliği yaptığı öğrenildiğinde, Osmanlı Devleti'nin Fenerlilere olan güveni tam anlamıyla sarsılmıştı. Bu ihtimallere binaen Bükreş'e gitmesi sakıncalı görülen Kallimaki İskerlet, Fener'deki konaktan sur içerisine, Süleymaniye'ye yerleştirilerek adeta göz hapsine alınmıştı. II. Mahmud, süreci sağlıklı bir şekilde yönetebilmek adına İskerlet'in Avrupa devletlerinin elçileriyle münasebetlerinin kesilmesini emretmişti. Aynı zamanda Boğdan'a yeni bir voyvoda tayin edilene kadar Kallimaki İskerlet'in Yeröğü'deki kaymakamı Stefan Vogorides Boğdan'a kaymakam olarak tayin edilmişti[302].

İsyanın başlamasıyla birlikte Bükreş'teki yönetim ve boyarlar kendi içerisinde bölünmüşlerdi[303]. Eflak Metropolid'i Logofet Aleko Filipesku ile Bükreş'te gelişen isyana Osmanlı birlikleri bölgeye girene kadar Bükreş boyarları

---

[298] BOA, **C.DH.**, nr. 273-13650.
[299] İskerlet Bey'e Eflak Voyvodalığı 14 Şubat 1821 tarihinde tevcih edilmiştir, (BOA., **Tahvil d.**, nr. 39, s. 230).
[300] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1578-75.
[301] BOA, **HAT.**, nr. 16269.
[302] BOA, **HAT.**, nr. 50163; **HAT.**, nr. 459658; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, 194; Daha sonraki dönemlerde Osmanlı diplomasisinde etkin roller üstlenecek olan Vogorides'in kariyeri ve faaliyetleri için bkz. Musa Kılıç, "1821 Rum İsyanı Sonrasında Fenerlilerin Bürokraside Yeniden İstihdamlarında İki Öncü İsim: İstefanaki Vogorides ve Nikolas Aristarki", **Musa Çadırcıya Armağan/Studies Presented in Honour of Musa Çadırcı**, Ankara 2012, s. 275-284.
[303] Boyarların bir kısmı Eflak'taki Fenerlilerin idaresine son vermek isterken, diğer kısmı ise Osmanlı yönetiminden kurtulmayı hedefliyordu bkz. Keith Hitchins, **A Concise History of Romania**, s. 76-77.

destek vermişlerdi. Eflak'ın yönetiminde en üst düzeydeki bu sorumluların yanı sıra Vornik Balan, boyarlardan Aleko Vilara, Aleksandr İpsilanti'nin yanında yer almışlardı. Diğer bir Vornik Kostaki Samurkaş ise isyan başlamadan çok önce Kapodistria ve Eflak'taki Rus konsolosu Pini ile irtibat halindeydi ve isyancılarla birlikte hareket etmişlerdi[304]. Osmanlı Devleti'ne karşı başlatılan başkaldırıya dahil olmak istemeyen boyarlar, Braşov tarafına gitmişlerdi. Milli veya siyasi saiklerin dışında ön plana çıkarılan bu sosyal taleplerden Bükreş yönetimi rahatsız olmuştu[305]. Vladimirescu önderliğinde gelişen başkaldırının yayılıp taraftar bulmasını önlemek için Olt Nehri üzerindeki geçitler kaldırılmıştı[306]. Asiler üzerine kuvvet sevk etseler de bu birlikler Vladimirescu'nun saflarında yer alarak fakir reayanın mallarını yağma edip Bükreş yönetimini yalnız bırakmışlardı[307].

Bu esnada henüz Boğdan'a geçmemiş olan Aleksandr İpsilanti, Sırplara tüm Hristiyanlarla ittifak kurduklarını içeren ve ansızın Osmanlı yönetimine karşı başkaldırmalarını salık veren beyannameler göndermişti. Rumların yoğun olarak bulunduğu bölgelere de Osmanlı Devleti'nin zaaf halinde olduğundan kendilerine karşı koyamayacağını belirterek Rumların tamamının meydanlara kan dökmeye ve vatanlarını kurtmaya davet eden tahrik edici bildirileri ulaştırmıştı. Rumları tahrik etmek için kendisinin Rus generali olduğunu özenle vurgulayan İpsilanti, her ne kadar Rusya Osmanlı Devleti ile dostane münasebetler içerisinde olsa da Rumlar Rusya'nın himayesine sığındıkları takdirde kendilerinin yalnız bırakılmayacağını belirterek başlattığı isyana taraftar toplama gayreti içerisinde olmuştu[308]. Diğer

---

[304] İsyana iştirak eden bu Eflak ileri gelenlerinin suçu sabit görüldüğünde, sahip oldukları tüm rütbe ve makamlar geri alınarak basit bir manastırda sürgün hayatı yaşamalarına hükmedildi (BOA, **HAT.**, nr. 17094).

[305] Bir arşiv kaydında Braşov'da yirmi yedi Eflak boyarının olduğu görülmektedir. Boyarların firarına isyanın yanında olmayan ruhban sınıfından kimseler ve tacirler de eşlik etmişlerdi (BOA, **HAT.**, nr. 45950 A); Bâbıâli'ye yaptıkları müracaatta, İpsilanti'yi topraklarından çıkarmaya ve Tudor Vladimirescu'yu durdurmaya istekli olduklarını bildirmişlerdi. Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1204; Yücel Özkaya, "1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", s. 125.

[306] BOA, **HAT.**, nr. 45926 A.

[307] BOA, **HAT.**, nr. 45522.

[308] BOA, **HAT.**, nr. 45968 D; **HAT.**, nr. 45968 F; BOA, **A.{MKT.**, nr. 1580-49; İpsilanti Sırplara beyanname gönderse de (**HAT.**, nr. 45963 D) Sırp Knezi Miloş isyana taraftar olmadığını, Sırpların da Osmanlı Devleti'ne bağlı olduklarına dair yemin ettiklerini bildirmişti (**HAT.**, nr. 44923; **HAT.**, nr. 44923 D; **HAT.**, nr. 44923 E); Miloş'un bağlılığını Osmanlı Devleti'ne sunmasının altında, isyanı bastırmak için kendileri üzerine asker sevkedilmesi endişesi yatmaktaydı. Dolayısıyla Bâbıâli, Miloş'a karşı tedbirli davranılması gerektiğinin farkındaydı (**HAT.**, nr. 44923 A).

yandan boyarlara Rus askerlerini, isyanı desteklemek üzere davet eden mektuplar da yazdırılıp Çar Aleksandr'a gönderilmişti[309]. Tüm bunlar olurken 20 Şubat'ta Yergöğü Muhafızı İsmail Hakkı Paşa'nın gönderdiği havadise göre Eflak'ta isyan derinleşip genişlemekte ve durdurulması için ne surette harekete geçileceğine dair bilgi istenmekteydi[310].

22 Şubat tarihinde Aleksandr İpsilanti Besarabya'dan sınırı geçerek[311] herhangi bir direniş ile karşılaşmadan zaten kendisi de Filik-i Eterya'nın üyesi ve Rumların bağımsızlığının destekçisi olan Mihail Sutu tarafından Yaş'ta oldukça sıcak bir şekilde karşılandı[312]. Mihail Sutu aynı zamanda Laibach'ta bulunan Çar'a başlayan olayları ve Boğdanlıların Rusya himayesine girdiklerini bildirmek için mektup yazdı[313]. 7 Mart'ta Boğdan halkına yaptığı konuşmayla maiyetindeki birliklerin Boğdan ve Eflak'ı geçerek Tuna'yı aşacağını ilan etti[314]. Yaş'a geldiğinde İpsilanti'nin maiyyetinde 500 kişi olduğu arşiv kayıtlarına yansımıştır[315]. Osmanlı Devleti eğer kendilerini durdurmak üzere harekete geçerse geride bekleyen 40.000 kişilik Rus ordusunun gerekli karşılığı vereceğini söyelerek isyancıların

---

[309] BOA, **HAT.**, nr. 45567.
[310] BOA, **HAT.**, nr. 45846.
[311] BOA, **HAT.**, nr. 45685 C.
[312] BOA, **A.{DVN.**, nr. 2509-13; BOA, **A.{MKT.**, nr. 1583-61; **A.{MKT.**, nr. 1582-4; **A.{MKT.**, nr. 1582-47; **A.{MKT.**, nr. 1583-4; **A.{MKT.**, nr. 1583-16; BOA, **C.DH.**, nr. 45-229; Mihail Sutu, İpsilanti'nin Prut Nehri'ni geçip Yaş'a ulaşacağı yolun etrafına isyan için hazırladığı askerleri yerleştirmiştir. İpsilanti Yaş'a ulaştığında onun için bir karşılama merasimi düzenleyerek bağlılığını sunmuştur bkz. Mehmet Mansur, **Rum Fetreti -Yunanistan İsyân Ve Teşekkülü- (Tahlil Ve Transkripsiyon)**, (haz. Volkan Marttin), s. 2.
[313] BOA, **HAT.**, nr. 45685 C.
[314] Boğdan'da İpsilanti'nin beyannamesi şu şekildedir: *"Boğdanlılar ve Rumların tamamı serbestiyet talebiyle Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmıştır. Ben de Yunan halkının davetine uyarak komutanlarımla birlikte Yunan topraklarına gidiyorum. Mal ve can güvenliğinizden herhangi bir şekilde endişe duymamanızı ben ve idaremdeki komutanlar vaad ve taahhüt etmektedir. Bundan dolayı benim başlattığım bu harekat nedeniyle korku ve endişeye kapılmadan eskiden olduğu gibi serbest bir şekilde işinizle ve gücünüzle meşgul olunuz. Zira bu memleketin idaresine dokunulmayarak kendi kanunlarınız her bakımdan geçerli sayılacaktır. Hala Voyvodanız Mihail Sutu Bey gibi hukukunuzun güvencesi olan müşfik ve iyiliğinizi isteyen birini doğrusu Tanrı size hediye etti. Voyvodanızın bahsettiğim niteliklere sahip olduğunu açıkça ilan ederim. Sizler de iyi halinizin devamı için Voyvodanız ile birlik olunuz. Eğer İslam beldelerinden yardım isterseniz hiç zayıflık göstermeyiz. Zira bu gibilerin cesaretlerini kırmak için büyük bir [askerî] kuvvet hazır bulunmaktadır"* (BOA, **HAT.**, nr. 45554 A); Aleksandr İpsilanti'nin kardeşi, Tudor Vladimirescu ve diğer komutanları ile bu tarihlerden Haziran 1821'e kadar Eflak ve Boğdan'da ilerleyişi ve faaliyetleri ile ilgili yazışmalarının özeti yapılarak II. Mahmud'a sunulmuştur (**HAT.**, nr. 51373).
[315] BOA, **HAT.**, nr. 45567.

motivasyonunu yükseltmeye ve daha fazla taraftar toplamaya gayret etmişti[316]. Beraberindeki 4000-5000 kişi ile Yaş'tan Romanov tarafına doğru yola çıkan İpsilanti, maiyetindekilere kilisede yemin ettirmiş, birkaç ev basarak zorla binek hayvanı tedarik etmiş ve asker toplamıştı[317]. Harekatın başarıyla sonuçlanması için ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendisine lojistik anlamda destek olunması talebini Eflak Divanı'na iletmişti. İhtilal tehlikesinin yaklaşması üzerine Eflak Kaymakamları Yergöğü Kalesi'ne iltica etmişlerdi[318].

Boğdan'da isyan bayrağı açıldıktan sonra asiler ilk iş olarak voyvodanın yardımıyla bölgedeki beşlü ağası ve nefelerine silahlarını bırakmalarını teklif ettiler. Asilerin silah bırakma talebine adeta *"kurşun yağdırarak"* cevap verip yerine getirmeyince, beşlü ağasıyla birlikte sayıları on civarında olan beşlü neferlerini ve Müslüman tacirleri acımasızca katlettiler[319]. Bu başkaldırının gelişip yayılmasından en büyük zararı, Kalas ve civarındaki Müslümanlar görmüştü. İsyancılar Kalas kasabasını stratejik bir istihkam merkezi olarak görmüşlerdir. Bir anlamda Boğdan'ın kilidi olarak değerlendirdikleri Kalas'ın ele geçirilmesiyle birlikte, Boğdan reayasının isyancıların yanında yer almaya mecbur kalacağı düşünülmüştü. Aynı zamanda, Osmanlı askerleri İbrail'den[320] çıkarma yaptıkları takdirde Kalas'ı bırakarak içeriye ilerleyemeyeceklerdi. Politik anlamda da Eflak'taki hareketin kontrolünü sağlamak için Boğdan'a sahip olmak ve dolayısıyla Kalas'ı elde tutmak gerekiyordu[321].

İsyancılar, Boğdan Voyvodası Mihail Sutu'nun Kalas'taki serdar ve gönüllü ağası arasındaki sözde ihtilafı bahane ettiler[322]. Kalas kasabasına girdiklerinde oradaki güvenlik güçleri silahlarını bırakarak kendilerine teslim olmayınca kasabanın

---

[316] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1580-49; BOA, **HAT.**, nr. 45968 D; Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 213.
[317] BOA, **HAT.**, nr. 45424; **HAT.**, nr. 45833.
[318] BOA, **HAT.**, nr. 45554.
[319] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1580-49; BOA, **HAT.**, nr. 45567; **HAT.**, nr. 45731; **HAT.**, nr. 45685 C.
[320] İbrail, Eterya yöneticilerinin tahmin ettiği gibi Osmanlı askerinin asiler üzerine sevkedilmesinde önemli bir üs vazifesi göreceğinden kaledeki topların kullanılabilir hale getirilmesi için çalışmaların tamamlandığı haberi 16 Nisan 1821'de İstanbul'a ulaşmıştı (BOA, **A.{MKT.**, nr. 1583-74).
[321] Melik Bey, **Tarih-i Mora**, TTK, nr. Y/30, s. 40; Kalas'ın Rum asiler için ne derece önemli bir müstahkem mevki olduğuna dair Boğdan Voyvodası Mihail Sutu'nun başkatibi Yakovaki tarafından kaleme alınan layihayı Cevdet Paşa ayniyle kaydetmiştir. Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 269-271.
[322] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1583-61; **A.{MKT.**, nr. 1584-51.

tamamını yakmışlardı. Kalas iskelesinde Müslüman tacirlere ait 21 gemiye el koymuşlardı. Gemilerde ve Kalas içerisinde tesadüf ettikleri Müslümanları çeşitli işkenceler uygulayarak katlettiler ve bıraktıkları mallarını da ganimet olarak görüp sahiplendiler. İsyancıların bu vahşet dolu katliamlarından sadece birkaç Müslüman'ın kurtulabildiğini Cevdet Paşa kaydetmektedir[323].

Mihail Sutu, kendisinin isyancılarla işbirliği içerisinde olduğunun çok geçmeden Osmanlı Devleti tarafından anlaşılacağını bilmekteydi. Bu nedenle çok gizli bir surette İstanbul'daki kapı kethüdasına ve ailesine bir an evvel İstanbul'u terk ederek başka bir yere kaçmalarını bildirmiştir. Mihail Bey'in ikazı doğrultusunda İstanbul'da kapı kethüdası[324] başta olmak üzere maiyyeti ve voyvodanın ailesi oluşan 50 kişilik grup, 16 Mart 1821'de Prusya ticaret gemisine binerek Rusya tarafına firar etmiştir[325]. İsyanı önceden haber alıp İstanbul'dan uzaklaşan Fenerliler arasında eski Boğdan voyvodası Hançerlioğlu Aleko da vardı[326]. İsyan başladığında Yaş'taki Rus konsolosu Pizani, İpsilanti'nin gerçek dışı vaatlerini onaylarmışçasına sessizliğini bozmadığından[327], Filik-i Eterya bölgedeki Rumlardan ve Romenlerden büyük miktarlarda silah ve mühimmat desteği sağladı. İpsilanti'nin hilekar ve aldatıcı bir tutum belirleyerek ilerlettiği isyan hareketine Rusya'nın hemen cevap vermemesi onu daha güçlü ve etkili kılmıştı. Ancak Mart ayının sonunda Bükreş Rus konsolosluğuna ulaşan çarın yazısıyla, İpsilanti'nin başlattığı isyanın Rusya tarafından desteklenmediği ve uygun görülmediği ortaya çıkmıştı. Bu sıralarda İstanbul patrikliğinin aforoz kararı da Bükreş'e ulaştığından isyan hareketi ciddi bir yara almıştı[328]. Kiliselerde okunan aforoz bildirgelerinin duyurulması için Osmanlı

---

[323] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1582-4; BOA, **C.AS.**, nr. 2-52; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 122.
[324] Firar eden kapı kethüdasının mallarına devlet tarafından el konulmuştur (BOA, **C.ML.**, nr. 771-31447).
[325] BOA, **A.{DVN.**, nr. 2509-13; BOA, **A.{MKT.**, nr. 1580-49; BOA, **HAT.**, nr. 16341; Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 123.
[326] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1580-49; Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1057.
[327] Konsolosun isyana Rusya'nın dahli ve desteği olmayacağını resmen ancak 1821 Nisan'ının sonlarına doğru yani isyanın Eflak ve Boğdan'da gelişip yayılmasının ardından açıkladığı İstanbul'a ulaşmıştı (BOA, **HAT.**, nr. 45966).
[328] Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, I, s. 235-236.

taraftarı olan kimseler gayret ederken, isyancıların tarafında olanlar ise engellemeye çalışmışlardı[329].

Eflak ve Boğdan taraflarında isyan hareketleri gelişip derinleşirken Rus Çarı Aleksandr, Avrupa'da meşru iktidarlara karşı başlatılmış olan ihtilallerin sonlandırılması için düzenlenen Laibach Konferansı'ndaydı[330]. Dolayısıyla böyle bir konjonktürde meşru Osmanlı yönetimine karşı isyanı Çarın desteklemesi, onu kendi politikasıyla çelişir hale getirecekti. Ayrıca asiler yayıldıkları bölgelerde Romen asillerinin evlerini yakıp mallarını yağmalıyorlardı. Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki isyanı desteklemesi için görünürde geçerli bir sebep yoktu[331]. Rus Çar'ı, Aleksandr İpsilanti'ye 13 Mart 1821'de ulaştırdığı mektupta, Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki dostane münasebetleri tesis eden ve devamlılığını sağlayan antlaşmaların varlığına rağmen böyle bir isyan hareketine girişilmesini *"delilik"* olarak nitelemekteydi. Aleksandr İpsilanti'yi desteklemeyeceğini açıkça belirttikten sonra, Boğdan'daki pozisyonunu yeniden gözden geçirmesini tavsiye etmişti. Ayrıca Rusya'nın isyanı desteklemediğini, İstanbul'daki elçi vasıtasıyla Bâbıâli'ye bildirileceği kaydedilmişti[332]. Laibach'ta üzerinde uzlaşıldığı şekilde, Eflak'ta gelişen isyan hareketini uygun bulmadıklarını ve lojistik anlamda desteklenmemeleri gerektiğini belirten bir beyanname de 11 Şubat 1821'de Avusturya Dış İşleri Bakanı Metternich tarafından kaleme alınmıştı[333].

Çarın İpsilanti'ye bildirdiği gibi Rus elçisi defeatle isyan hareketinin Rus çarı tarafından desteklenmediğini Bâbıâli'ye deklare etmişti. Rus elçisinin mükâlemede nitelediği şekliyle, Aleksandr İpsilanti *"bir deli fişek"* olduğundan giriştiği isyan hareketine Çar Aleksandr'ın canı çok sıkılmıştı. Fevkalede yapıcı bir üslup takınan Straganov, mükâlemenin devamında Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'daki refah düzeyini artırmak için dilediği çalışmayı yapabileceğini ve eğer

---

[329] BOA, **HAT.**, nr. 45548 A.
[330] Barbara Jelavich, **Russia and the Formation of Romanian National State 1821-1878**, s. 23-24.
[331] Tudor Vladimirescu Kostantin Samurkaş aracılığıyla halktan yağmaladıkları dışında Eflak Divanı'ndan 196.000 kuruş para almıştı. Yapılan yağma ve talan için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45522; **HAT**., nr. 45540; İstanbul'daki Rus elçisi de başlatılan isyanı Rusya'nın kesinlikle tasvip etmediği gibi desteklemediğini de Bâbıâli'ye resmi surette bildirmişti (BOA, **A.{DVN.**, nr. 2509-13; BOA, **A.{MKT.**, nr. 1583-61).
[332] BOA, **HAT.**, nr. 45465 H.
[333] BOA, **HAT.**, nr. 45465 G; **HAT.**, nr. 45465 D.

bu anlamda Rusya'nın yardımına ihtiyaç duyulursa Çar'ın elinden gelen desteği vermeye hazır olduğunu söylemişti[334]. Laibach'tan ayrılırken Tudor Vladimirescu'nun Eflak'ta ihtilal başlattığını öğrenen Çar Aleksandr, *"kemâl-i gazâba gelip"* Rus ordusuna sunduğu katkıdan ötürü Vladimirescu'ya verdiği nişanları geri alarak hizmetinden çıkardığı haberi İstanbul'a ulaşmıştı[335]. Aynı şekilde Boğdan'da İpsilanti'nin ihtilal başlattığını öğrenince, İpsilanti'yi ve kardeşlerini Rus ordusundan atmış[336], kısa süre sonra Bükreş ve Yaş'taki konsolosları geri çekmiş ve en önemlisi isyanın gelişiminde büyük katkıları bulunan Kapodistria'yı Dış İşleri Bakanlığı görevinden azletmişti[337].

Tudor Vladimirescu ise bu süreçte taraftarlarını toplayarak Bükreş'e ulaşmıştı. Vladimirescu, kıyafetinden dolayı taraftarlarınca *"Domnul Tudor* yani *Bey/Voyvoda Tudor"* nidalarıyla Bükreş'te övgüyle karşılanmıştı[338]. Nisan ayının ilk günlerinde İpsilanti de daha az sayıdaki adamıyla Bükreş'e gelmişti. Vladimirescu Eflak yönetimi ile irtibat halindeydi ve Çar Aleksandr'ın tavrı anlaşıldığından kaymakamlara mektup göndererek başlattığı isyanı durdurmayı hatta İpsilanti'yi engellemeyi Osmanlı Devleti'ne vaadetmişti[339]. Bükreş'teki Rus Konsolos Pini ise Tudor Vladimirescu'nun Bükreş'e gelişini Aleksandr İpsilanti'ye haber vererek Bükreş'e davet etmişti[340]. Esasında iki isyancının da maiyyetinde düzenli bir ordu yoktu. Yaşanan karmaşa esnasında beraberlerindekilerin sebep olduğu yağma ve talan hareketleri bölgede kendilerine karşı önemli ölçüde tepki doğurmuştu. Anarşinin artması üzerine isyana taraftar olmadıkları için evleri yağma edilen boyarlar [341] ve tacirler de kaçmaya başlamıştı. Eterya'nın işbirlikçileri Osmanlı

---

[334] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1580-49; BOA, **HAT.**, nr. 45731.
[335] BOA, **HAT.**, nr. 49668; **HAT.**, nr. 50164.
[336] BOA, **HAT.**, nr. 45565 E; **HAT.**, nr. 45760; **HAT.**, nr. 50164; Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 219; İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul 2000, s. 50; Meral Bayrak, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı Sırasında Avrupa Devletlerinin Tutumu", **Osmanlı: Siyaset**, II, Ankara, 1999, s. 71.
[337] Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, I, s. 236.
[338] Nikola Iorga, **A History of Romania. Land, People, Civilisation**, s. 216.
[339] Kaymakamlar aracılığıyla Bâbıâli'ye ilettiği mektubunda sebep olduğu kargaşadan dolayı pişmanlık duyduğunu ve affını istemiştir. II. Mahmud ise mektubun üzerine yattığı hatt-ı hümayunla Vladimirescu'yu inandırıcı bulmadığını *"buda kâfirlerin bir nev' hîleleri olub sarf-ı zihin olunacak madde değildir"* diyerek ifade etmiştir (BOA, **HAT.**, nr. 38413).
[340] BOA, **HAT.**, nr. 45522; Oysa İstanbul'a gelen haberlere göre Bellini, Tudor Vladimirescu ve etrafındaki Arnavut pandurları hırsız sandığını bildirmiştir (**HAT.**, nr. 46240 A).
[341] BOA, **HAT.**, nr. 40297 G.

müdahalesinden ve diğerleri ise anarşinin daha da fazla artmasından korktukları için Erdel tarafına geçmeye başlamışlardı[342].

Görgü tanığı Nikolay Golescu'nun anlatımına göre, Bükreş'te buluşan iki isyancı lider -İpsilanti ve Vladimirescu- bir araya geldiğinde, çarşı ve pazarlara haberler göndererek yaşı yediden başlayıp seksene kadar olan ve eli kılıç tutan herkesi, isyancıların saflarına katılmaya zorladılar. Artık Osmanlı padişahını aradan kaldırarak kendi kendilerini yönetecek bir idare tesisisinin zamanı gelmişti. Bunun için ilk önce Eflak'ta ne kadar Müslüman tüccar, beşlü neferi ve ahali varsa aynı Kalas'ta olduğu gibi katledildi ve malları gaspedildi[343]. Ancak Osmanlı müdahalesinin gelecek olması Vladimirescu'nun yönünü değiştirdi. Filik-i Eterya ile daha önceden üzerinde uzlaşıldığı şekilde, İpsilanti'nin maiyyetindekiler ile birlikte Tuna'yı geçmelerini ve topraklarını terk etmelerini istedi. İpsilanti'ye açık bir şekilde Osmanlı düzenini bozmaktan ziyade yönetimdeki aksaklıkları giderme amacıyla hareket ettiğini ifade etti[344]. Osmanlı Devleti'nin isyanı bastırmak üzere harekete geçeceği aşikar olduğundan İpsilanti'nin amacını gerçekleştirmesi için iki seçeneği vardı. Bunlardan birincisi gerçekleşme ihtimali çok zayıf olan Rus ordusunun desteğini sağlamaktı. İkincisi ise birincisine nazaran daha makul olan güçlü bir Romen desteğini almaktı. Vladimirescu Osmanlı Devleti'ne tam anlamıyla güvenemediği gibi maiyetindeki pandurların Osmanlı askerlerinin yanında Rumlara karşı savaşmayacağı aşikardı.

Farklı amaçlar doğrultusunda aynı yöntemi deneyerek hedeflerine ulaşma gayreti içerisinde olan her iki isyancı gurubun da gerçekte esas çekincesi, Osmanlı müdahalesinin gerçekleşmesiydi. Rusya isyan başladığında zamanlamasını doğru bulmadığı için Filik-i Eterya'ya destek olmadığı gibi İstanbul'daki elçisi Straganov

---

[342] BOA, **HAT.**, nr. 45522; Filik-i Eterya üyelerinin isyandan sonra kendi aralarında yaptıkları değerlendirmeler de bu yağma hareketlerinin *"hem-mezhepleri"* olan yerli Romenlere büyük zarar verdiğini, Rumların itibarlarının zedenlendiğini ve kendilerince hak olan olan davalarının ulvi amacına uygun olmadığını itiraf etmekteydiler bkz. **Yunan İsyanına Dair Mükaleme Risalesi**, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, nr. 668, vr. 14a-14b.

[343] BOA, **HAT.**, nr. 45522.

[344] Tudor Vladimirescu aynı düşüncelerini Osmanlı Devleti'ne iletmiş ancak itibar edilmemişti bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45963 C; Keith Hitchins, **A Concise History of Romania**, s. 79; R. W. Seton-Watson, **A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity**, s. 197-198.

da Bâbıâli ile iletişim halinde olmaya devam etmişti. II. Mahmud, Straganov ile Reisülküttab'ın yaptığı mükâleme metni üzerine derç ettiği hatt-ı hümayununda, Rusya'nın isyana dahli olmadığı yönündeki elçi beyanlarını gerçekçi bulmamıştı. Padişaha göre, eğer Rusya İpsilanti'ye destek vermediyse isyancıların yanındaki mühendisler, 20 adet top ve eşkıyaya [Rus] askeri kıyafeti giydirmek için o kadar elbise ve para nerden bulunmuştu[345]? İpsilanti'nin Boğdan'a girdiğinin duyulmasının hemen akabinde (26 Mart 1821), Rusya ile devam eden dostane münasebetlere ve diğer Avrupa devletlerine kesinlikle güvenilmemesi gerektiği belirtilerek Osmanlı Devleti'nin birçok devlet ile aynı anda farklı cephelerde büyük bir savaşa girebileceği tehlikesi dillendirilmekteydi[346]. Bu endişeler doğrultusunda Boğdan'da ortaya çıkan olağanüstü durumu sonlandırmak üzere İstanbul'da meşveret toplantıları yapılmakta[347] ve diğer yandan bölgedeki gelişmelerin casuslar gönderilerek an be an İstanbul'a aktarılması istenmekteydi[348].

Osmanlı Devleti, aynı zamanda Müslüman reayanın Hristiyanlara karşı harekete geçmesini engellemeye çalışırken, isyan bölgelerine yabancı kimselerin giriş-çıkış yapmasını önlemek için emirler çıkarmış ve ticaret gemileriyle asilerin Boğazları geçip Akdeniz, Karadeniz sahilleri, Anadolu ve Rumeli'nin diğer taraflarına yayılmalarını yasaklamıştı[349]. İsyan patlak verdiği esnada, Osmanlı ordusu herhangi bir devlete karşı sefer dolayısıyla cephede değildi[350]. Nisan 1821'de Rusya'nın isyan hareketini desteklemediği ve Boğdan'daki yerli boyarların Mihail Sutu'nun Aleksandr İpsilanti ile Rumların bağımsızlığı davasına ortak olmayı

---

[345] BOA, **HAT.**, nr. 45387; Barbara Jelavich'in tespitine göre Aleksandr İpsilanti'nin Boğdan'da giydiği Rus üniformasını ön plana çıkarması mayyietindeki asilere büyük bir Rus ordusunun kendisini takip ettiği ve desteklediğini göstermek için takındığı aldatıcı tutumdan kaynaklanmaktaydı. II. Mahmud'un hatt-ı hümayunun da bu konuyu sorgulaması Jelavich'in naklettiği bilgileri doğrulamaktadır (Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, I, s. 235).

[346] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1580-51.

[347] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 129-130; Christine M. Philliou, **Biography of an Empire: Governing Ottomans in an Age of Revolution**, s. 69.

[348] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1580-65; **A.{MKT.**, nr. 1580-75.

[349] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1618-31; **A.{MKT.**, nr. 1618-33; **A.{MKT.**, nr. 1618-46; **A.{MKT.**, nr. 1621-45; BOA, **C.DH.**, nr. 282-14073; Eflak tarafına geçişlerin engellenmesi hususunda bkz. BOA, **C.AS.**, nr. 793-33611; **C.DH.**, nr. 83-4131; İsyana Osmanlı kamuoyunun ilk tepkisi ve alınması planlanan önlemler için bkz. Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri**, s. 49-52; Osmanlı Devleti'nin aldığı önlemlerle ilgili bir diğer çalışma için bkz. Filiz Yaşar, "Yunan İsyanında Osmanlının Rumeli'de ve Anadolu'da Aldığı Güvenlik Önlemleri: Tedâbîr-i Osmâniyye", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, XXXII/2, Ankara 2015 s. 277-297.

[350] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1583-47.

istemedikleri[351] gün yüzüne çıkmaya başladığından, Bâbıâli Filik-i Eterya'nın Yaş ve Kalas'ta Müslüman siviller üzerine başlattıkları kıyımı durdurmak ve gereken cevabı vermek için harekete geçti[352]. Osmanlı hakimiyetine karşı girişilmiş bu isyanı bastırmak üzere devletin meşru müdafaa hakkını kullanacağı, yabancı devletlerin elçilerine de açıkça bildirildi[353].

"Ümmet-i Muhammed'e karşı kafirlerin başlattığı bu ihaneti" tüm unsurlarıyla birlikte ortadan kaldırmak için artık kendisini Müslüman olarak gören herkesin gönül birliği yapıp, sefahati bırakıp din ve devlete yararlı hizmetlerde bulunmak için canlarını ortaya koyarak gayret etmelerinin farz olduğu vurgulanmaktaydı[354]. Müslümanların hazariyetden bedeviyete geçmeleri ve ittihad-ı İslam için resmi çağrılar yapılmaktaydı[355]. Diğer yandan isyanı bastırmak üzere askeri önlemler alınmaktaydı. Bu kapsamda İbrail Nazırı ve Muhafızı Berkofçalı Yusuf Paşa Boğdan muhafazısına[356] ve Silistre Valisi Mehmed Selim Paşa da Eflak muhafazasına[357] tayin edilerek 1821 Şubat'ının sonlarında maiyetindeki birliklerin

---

[351] Boğdan Metropolit ve yerli boyarlarından Mihail Sutu'ya dair şikayetnameler gelse de belgede geçen ifadesiyle *"bu dahi gavurların bir nev' hile-i vaz'iyesi olacağı"* düşünüldüğünden her daim temkinli davranılmaya çalışılıyordu (BOA, **A.{MKT.**, nr. 1585-75).

[352] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1582-4; **A.{MKT.**, nr. 1582-53; **A.{MKT.**, nr. 1582-56; İsyanın bastırılması için Rumeli ve Anadolu'dan asker toplanması emrolunmuştu. Niğbolu, Pluna, Lofça ve Selvi kazalarından mahiyeli asker toplanması hususunda verilen emir için bkz. **A.{MKT.**, nr. 1582-10; Anadolu tarafından toplanması planlanan 6000 süvari asker, Hüdavendigar, Kocaeli ve Karesi'den bir başbuğ tayin edilerek Eflak ve Boğdan'a gönderilmesi istenmişti (BOA, **C.AS.**, nr. 178-7738; **A.{MKT.**, nr. 1582-18; **A.{MKT.**, nr. 1583-88; **A.{MKT.**, nr. 1584-79); Berkofça'da savaşabilecek tüm Müslümanların Vidin ve Silistre tarafına sevkedilmesi hususunda bkz. **A.{MKT.**, nr. 1583-67; Adana'dan Boğdan'a 1500 nefer sevki için bkz. **C.AS.**, nr. 88-4091.

[353] BOA, **HAT.**, nr. 42638.

[354] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1584-88; Müslümanlardan silah ve at tedarik edilmesi istendiği gibi, devlet memurlarının da işlerini sıkı bir şekilde takip etmeleri tenbih edilerek adeta herkes teyakkuza geçirilmek istenmişti. BOA, **C.DH.**, nr. 130-6478; **C.DH.**, nr. 130-6480.

[355] Hüseyin Şükrü Ilıcak, **A Radical Rethinking of Empire: Ottoman State and Society During the Greek War of Independence (1821–1826)**, Harvard Universty, (Basılmamış) Doktora Tezi, Cambrigde 2011, s. 123.

[356] BOA, **A.{DVN.**, nr. 2509-13; BOA, **A.{MKT.**, nr. 1583-61; Bölge eşkıyadan temizlenirken fakir reayanın mallarının ganimet olarak görülmemesi ve masum Romenlerin zarar görmemesi titiz ve özenli bir harekat planı yapılmıştı. Ancak Yeniçerilerin bölgedeki ölçüsüz davranışları artarak masum halkın mallarının ganimet olarak alınması (bu mallar arasında 1547 baş kara sığır vardı bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45455 K) ve bu askerlerin Berkofçalı Yusuf Paşa'ya bağlı olduğu dillendirilmesi nedeniyle Yusuf Paşa Eflak ve Boğdan Seraskerliği görevinden azledilmişti (**A.{MKT.**, nr. 1618-24); Arşiv kayıtlarına yansıdığı kadarıyla Yusuf Paşa'nın azlinde Boğdan'dan firar eden isyancılara ve boyarlara ait zahirenin toplanan askerin iaşesine ayrılmış olmasına rağmen, Paşa'nın kethüdası bu zahireyi oldukça yüksek fiyattan Avusturya'ya sattığı için iaşe kıtlığı ortaya çıkmasının büyük payı vardı. **A.{MKT.**, nr. 1619-80.

[357] BOA, **HAT.**, nr. 45957 B.

güçlendirilmesi için emirler çıkarıldı[358]. Vidin Muhafızı Derviş Mustafa Paşa'ya da Oltenia yani Küçük Eflak tarafına disiplinli ve teçhizatlı birlikler sevketmesi emrolundu[359]. Derviş Paşa'nın gönderdiği birlikler Mayıs ayının sonlarına doğru Kroyava taraflarını kuşatmıştı[360]. Arşiv kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla, bölgeye sevkedilen aylıklı birliklerin sayısı, Eflak'a 5000 ve Boğdan'a da 5000 olacak şekilde toplam 10.000 kişiden ibaretti[361].

25 Mayıs tarihinde bölgeye intikal eden Osmanlı birlikleri, küffara karşı giriştikleri *"din gavgası"* uğrunda hızlı bir şekilde Bükreş'e ulaşınca her iki isyancı grup yapılacak en doğru hamlenin maiyetlerindeki birliklerle dağlara çıkmak olduğu konusunda mutabık kaldılar[362]. Manastıra saklanan eşkıya lideri Yamandi ise beraberindeki mühimmatla birlikte ele geçirilerek Küçük Eflak'ın tamamı eşkıyadan temizlenmişti[363]. Esasında Vladimirescu'nun sonunu hızlandıran gelişmeler de burada başlamıştı. Rusya'dan destek alamayacaklarını bilen Filik-i Eterya yönetimi, Vladimirescu'nun yanındaki pandurların kumandasını elde ederek askeri güçlerini artırmaları gerektiğini düşündüler. İpsilanti bu kapsamda Osmanlı Devleti ile Rumlara karşı ittifak kuracağından şüphelendiği Vladimirescu'yu Târgovişte'de yakaladı. Eterya'nın kurduğu mahkemede vatan hainliğiyle suçlayarak idam emrini çıkardı ve Vladimirescu 27 Mayıs gecesi öldürüldü[364].

Diğer yandan Aleksandr İpsilanti, Rus kamuoyunu etkileyip Rus yönetiminin kendilerine karşı olan tavrını değiştirmek için girişimlerde

---

[358] Bu anlamda örnek oluşturması bakımından Filibe kazasındaki *"harb ü darb erbabı"*nın Yusuf Paşa'nın birliklerine katılması için yazılan emir için bkz. BOA, **A.{DVN.**, nr. 2509-9.

[359] Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1096-1098; Osmanlı birliklerinin teşklatlandırılması ve Eflak topraklarındaki harekat düzeni için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45778; Anadolu'dan getirelecek olan askerlerin bölgeye intikali üç ayı bulacağından II. Mahmud Rumeli tarafından çok sayıdaki askerin daha hızlı bir şekilde isyancıların üzerine sevkedilmesini istemiştir (BOA, **HAT.**, nr. 45810).

[360] Derviş Paşa'nın aldığı tedbirleri beğenen II. Mahmud, bölgedeki manastırların kuşatılarak eşkıya üzerine gidilmesini tavsiye etmiştir (BOA, **HAT.**, nr. 45885).

[361] BOA, **HAT.**, nr. 45456; İsyan bölgesine sevkedilen yeniçeri askerleri firar ettiği için 1821 yılı Ekim ayının sonlarına gelindiğinde İstanbul'dan gönderilen 5000 kişilik birlikten sadece 2000 Yeniçeri kalmıştı. Bundan dolayı Silistre Valisi Anadolu'dan asker toplanmasını talep etmişti bkz. Mehmet Mert Sunar, **Cauldron of Dissent: A Study of The Janissary Corps, 1807-1826**, Binghamton Universty, (Basılmamış) Doktora Tezi, New York 2006, s. 183-185.

[362] BOA, **C.AS.**, nr. 2-52.

[363] BOA, **HAT.**, nr. 38574.

[364] Georges Castellan, **A History of the Romanians**, s. 119-120; Keith Hitchins, **A Concise History of Romania**, s. 80.

bulunmaktaydı. Vestnik Evropy dergisinin 1821 Mayıs sayısında, kaynağı isyanın önderi İpsilanti'ye dayandırılan habere göre sayıları 100.000'e yakın Bulgar ve Sırp'ın kendilerine destek vermek için hazır olduğu belirtiliyordu. Bu büyük güç bir araya toplandığında Yunan bağımsızlığının Epir'i, İzmir'le birlikte tüm Batı Anadolu sahillerini içine alacak şekilde genişleyebileceği Rus kamuoyuna açıkça ilan edilerek destek sağlanmaya çalışılmaktaydı[365], ancak Eflak ve Boğdan'daki asiler için artık çember daralmıştı.

Vladimirescu'yu ortadan kaldırmak, İpsilanti'ye pandurların kendi birlikleri arasına katılmalarını sağlamadı. Vladimirescu'nun ölümüyle birlikte istediklerini elde edemeyeceklerini düşünmeye başlayan Romenler dağılmışlardı[366]. Bu çözülme hamlesiyle birlikte İpsilanti, Osmanlı ordusu karşısında küçük ve zayıf birlikleriyle yapayalnız kalmıştı. Boğdan yönetimi de Eflak'ta olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin yanındakiler ve karşısındakiler olacak şekilde ikiye ayrılmıştı[367]. Boğdan Çarhacısı[368] Salih Paşa, yardımlarını gördüğü paharnik, stolnik ve dört serdarın rütbelerini yükselttiğini İstanbul'a bildirmişti[369]. Eflak metropolit ve boyarları gibi Boğdan'dakiler de Avusturya tarafına kaçmışlardı. İsyancıların Osmanlı birlikleri tarafından dağıtılacağının anlaşılmasıyla birlikte, boyarlar Osmanlı Devleti'ne sadık olduklarını ve topraklarında yaşanan yağma ve zulümden korktukları için Avusturya tarafına kaçtıklarını İstanbul'a bildiren yazılar göndermekteydiler[370].

Konjonktür Osmanlı Devleti'nin müdahalesi için uygun hale geldiğinde yapılacak olan çıkarmanın üç ayrı koldan yürütülmesi planlanmıştır. Serasker

---

[365] O. V. Orlik, **Decabristı i evropeyskoe osvovboditelnoe dvijenie**, Moskova 1975, s. 111 (Çalışmada faydalanılan Rusça eserlerin tercümesini yapan Dr. Hasan Demiroğlu'na teşekkür ederim).

[366] Vladimirescu'nun ölümünden sonra 1822 Şubat'ında İstanbul'a ulaşan haberlere göre onun askerlerinden hiçbiri Eflak ve Boğdan topraklarında kalmamıştı. Hepsi Prut'un öte yakasına geçmişti. Eğer dönenler olursa en hızlı biçimde ortadan kaldırılmak üzere bölgedeki Osmanlı birimleri Vladimirescu taraftarlarını ortadan kaldırmak için teyakkuz halinde bekliyordu (BOA, **HAT.**, nr. 13707; **HAT.**, nr. 45950 G).

[367] Boğdan'da Aleksandr İpsilanti'yi desteklemeyip firar eden ve Osmanlı Devleti tarafından muteber kabul edilen bazı boyarların listesi için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 39910 G.

[368] Çarhacı, Osmanlı askeri sisteminde ordunun öncü kuvvetini oluşturan hafif süvari birliklerinden birinin adıdır daha detaylı bilgi için bkz. Abdülkadir Özcan, "Çarhacı", **DİA**, VIII, İstanbul 1993, s. 229-230.

[369] II. Mahmud Salih Paşa'nın İstanbul'a danışmadan yaptığı bu atamalardan rahatsız olmuştu. Hatt-ı hümayununda *"Bu Sâlih Paşa bir ahmak adam gâvurların hîlesine aklı ermiyor"* diyerek memnuniyetsizliğini belirtmiş ve bundan sonra böyle şeyler yapmaması konusunda uyarılmasını emretmişti (BOA, **HAT.**, nr. 35137).

[370] BOA, **HAT.**, nr. 45967 A.

Berkofçalı Yusuf Paşa İbrail'den ileriye hareketi sırasında Silistre ve Vidin valileri taraflarından Tuna'nın karşı yakasına birer fırka geçirilerek ileriye doğru sevkedilmesi kararlaştırıldı. Yusuf Paşa tarafından gönderilen bir miktar top ile asker Kalas'a vardığında, isyancılar siperlerin arkasına saklanararak karşılık vermeye çalışmışlarsa da Osmanlı askerleri asileri bu siperlerden çıkarmayı çok fazla zorlanmadan başarmıştır. Kaçmaya başlayan asiler Kalas içlerine girerek evleri ve dükkanları yağmalamayı sürdürmüş ve düzenli Osmanlı birliklerini yıpratmak amacıyla girdikleri evlerden tüfeklerle karşılık vermeye çalışmışlardı. Bu gerilla tarzı gayr-i nizami harp taktiği karşısında Osmanlı askerleri kayıplar verse de isyancıların gizlendikleri evleri yakarak büyük çoğunluğunu yanarak ölmeye mahkum etmişlerdi[371].

Boğdan Çarhacısı Salih Paşa'nın[372] maiyetindeki yeniçeri ve sekbanlar[373] ise Prut Nehri kenarında tabyalar ve siperler kazarak şiddetli mukavemet gösteren eşkıyaları püskürtmeyi başarmıştı. Aynı zamanda Boğdan'da manastıra gizlenen isyancılar üzerine kararlı bir şekilde gidilerek etkisiz hale getirilmişlerdi[374]. En nihayetinde Mayıs 1821'in sonlarında, Osmanlı askerlerinin muzafferiyetini müjdeleyen haber İstanbul'a ulaşmıştı. Kalas'taki evlerden kurtulmayı başaran eşkıyaların takibi ise devam etmişti. Kalas'tan hareket eden eşkıya gemisinin Sünne Boğazı'ndan geçişini muhafız Yunus Ağa durdurmuştu[375]. Boğdan'daki isyan hareketi sonlandırıldığında geride yanmış, yıkılmış evler ve harap bir memleket kalmıştı[376].

Kalas'taki eşkiyalar durdurulduktan sonra İpsilanti taraftarlarının bir yandan Fokşan'a ilerlediği ve ilerlerken de adam toplamaya devam ettiklerine dair haberler İstanbul'a ulaşmıştı[377]. Fokşan'da birliklerinin yetersiz olduğu kanaatine varan İpsilanti, diğer yandan da Avrupa kamuoyunun ilgisini çekmek için Alman ve

[371] BOA, **HAT.**, nr. 35200; **HAT.**, nr. 35384 A; **HAT.**, nr. 42401 C.
[372] Salih Paşa'nın Yusuf Paşa ile koordineli bir şekilde isyancıları etkisiz hale getirmek üzere görevlendirilmesi için bkz. BOA, **C.AS.**, nr. 208-8993.
[373] Salih Paşa'nın maiyetindeki askerlerin üç aydır aylıklarının ödenmediğini belirten bir kayıttan kumandasındaki askerlerin sayısının 400 olduğu anlaşılmaktadır (BOA, **A.{AMD.**, nr. 70-29).
[374] BOA, **HAT.**, nr. 45838.
[375] BOA, **HAT.**, nr. 35200; **HAT.**, nr. 35384 A; **HAT.**, nr. 42401 C.
[376] BOA, **HAT.**, nr. 45803.
[377] BOA, **HAT.**, nr. 45846 A.

Fransız gazetelerine röportajlar veriyor, Avrupa'nın belli önemli merkezlerine destek sağlamak için adamlarını gönderiyordu[378]. Bunun üzerine Osmanlı birlikleri Fokşan'a yönelerek, eşkıyaların buradaki istihkamlarına hiç beklemedikleri bir anda baskın yapıp onları etkisiz hale getirdiler. Eflak tarafındaki harekâtın devamında ise Vidin valisinin silahdarı kumandasında Kalafat'a geçirilen birlikler, Eflak'a girerek Krayova kaymakamını makamına oturtmayı başarmışlardı. Silistre Valisi Mehmed Selim Paşa'nın kethüdası Ahmed Ağa, başbuğ tayin edilerek sekiz bin süvari ve piyadeyi 20 Mayıs 1821 tarihinde Kalaraş'a geçirip Bükreş'e sevketmişti[379]. Yaklaşık dokuz gün sonra Bükreş'e ulaşan Ahmed Ağa, şehrin dışında olacak şekilde ordusunu konumlandırdı. İslimye ayanını beşlü ağası sıfatıyla Bükreş'e gönderdi. Metropolit ve büyük boyarlar burada görünmüyorlardı. Ancak diğer boyarlar ile birlikte Rusya ve Avusturya konsolosları gelip kendisiyle görüştü. Bu esnada Yergöğü muhafızı İsmail Hakkı Paşa'nın yaptırdığı istihbarat çalışmaları neticesinde Rum ayaklanmasının lideri Aleksandr İpsilanti'nin Târgovişte'ye sığınmış olduğu tespit edildiğinden[380] Ahmet Ağa onun üzerine yöneldi. Burada gerçekleşken muharebede İpsilanti'nin liderliğindeki eşkıyalar püskürtüldüğünden Câmpulung tarafına firar ettiler[381].

Kaçmayı başaran İpsilanti, sayıları 7000-8000 civarında olan piyade ve süvari topladı. Bu isyancıları top ve diğer mühimmatlarla birlikte lojistik anlamda da güçlendirerek bir ordu kurdu. Nihayetinde Osmanlı birlikleri ile karşılaşan İpsilanti 19 Haziran'da Dragaşani'de ağır ve kesin bir yenilgiye uğradı. Tedarik ettikleri mühimmat Osmanlı askerlerinin eline geçti. İpsilanti ise Osmanlı birliklerinin başarılı manevrasından kurtularak Erdel tarafına kaçtı[382]. İpsilanti'nin kumanda ettiği ve sayıları 1000 kişiden oluşan eşkıya birliği de Avusturya tarafına geçmeyi başarabildi[383]. Sayıları 1300 civarında olan ve Boğdan tarafına kaçıp bir manastırda

---

[378] Mehmet Mansur, **Rum Fetreti -Yunanistan İsyân ve Teşekkülü (Tahlil ve Transkripsiyon)**, (haz. Volkan Marttin), s. 8-9.
[379] Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XI, s. 194-196.
[380] BOA, **HAT.**, nr. 45857.
[381] BOA, **A.{AMD.**, nr. 70-13; BOA, **HAT.**, nr. 45847; **HAT.**, nr. 45950 G.
[382] BOA, **HAT.**, nr. 51343; Sayıları 2000 civarında olan Osmanlı süvari birlikleri İpsilanti'yi Avusturya tarafına geçene kadar yakalamak için takip etmişti. İpsilanti'nin Câmpulung'tan itibaren serüvenini anlatan bu kayıt için bkz. **HAT.**, nr. 38428.
[383] Avusturya tarafından bu eşkıyaların silahları alınmıştı (BOA, **HAT.**, nr. 45311 C).

gizlenen eşkıyaları da Serasker Yusuf Paşa'nın tüfenkcibaşısının maiyetindeki birlikler etkisiz hale getirdi[384]. Kendisinin ve taraftarlarının dört bir yanda aldıkları hezimet sonucunda İpsilanti, arkasında serzenişlerle dolu bir beyanname bıraktı[385]. Avusturya hükümeti onu yakalayıp tutuklayarak hayata gözlerini yumacağı hapishaneye gönderdi[386]. İsyancıları etkisiz hale getirmek için sürdürülen bu başarılı operasyonlara rağmen Osmanlı askerlerinin elinden kurtulan önemli sayıdaki asi Mora tarafına geçmeyi başarmıştı[387].

Filik-i Eterya'nın büyük hayallerinin yıkılmasına neden olan bu başarısızlıklar silsilesinin aynısı Boğdan'da yaşanmıştı. Boğdan Voyvodası Mihail Sutu, Yaş'taki Rus konsolosunun isyana Rusya'nın dahli olmayacağını resmen açıklamasının ardından[388] Rusya tarafına kaçmak zorunda kalmıştı[389]. 29 Haziran'da Sculni'de gerçekleşen muharebede Rum isyancılar mağlup edildikten sonra Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'daki kontrolü tam anlamıyla ele geçirmişti. Askerin muvaffakiyetine dair haberler İstanbul'a ulaştığında[390] II. Mahmud henüz bölgede herşeyin bitmediğinin farkındaydı; *"Bu Eflak ve Boğdan maddesi dikkat olunacak şeydir. Bu kış lâyıkıyla muhâfaza olunmaz ise Rusyalu beherhâl Tuna'dan külliyetli asker imrâr eder. Zîrâ pek çok asker cem' ve tedârik etmekde olduğunu haber almakdayım"*[391] demişti. Padişahın bu isteği doğrultusunda olası yeni bir isyan veya Rusya müdahalesi karşısında her iki memleketteki asker sayısını artırıp güvenlik ve asayişin sağlanmasına çalışılmıştı[392].

---

[384] BOA, **HAT.**, nr. 45343.

[385] İpsilanti taraftarlarının kendisine yeteri kadar yardımcı olmadıklarını isyan için organize olurken verdikleri yeminleri tutumadıklarını gerekçe göstererek kendilerini terk etmeye mecbur olduğunu ilan etmişti (BOA, **A.{AMD.**, nr. 71-2).

[386] Melik Bey, **Tarih-i Mora**, TTK, nr. Y/30, s. 30, 32; Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1234-1235, 1265-1266.

[387] Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri**, s. 31.

[388] BOA, **HAT.**, nr. 45966.

[389] BOA, **HAT.**, nr. 45963 C; Mihail'in firar haberi 16 Haziran 1821'de İstanbul'a ulaşmıştı. II. Mahmud, hain voyvodanın iadesi için Rusya ile resmi sürecin başlatılmasını istemiştir (**HAT.**, nr. 45805; Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, **Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleriyle) 1237-1241/1821-1826**, s. 553).

[390] BOA, **HAT.**, nr. 45818.

[391] BOA, **HAT.**, nr. 45794; Bozguna uğratılan isyancılar da birer ikişer Avusturya tarafına kaçma çabası içerisindeydiler (**HAT.**, nr. 45805 A).

[392] Eflak ve Boğdan'da kalacak olan askerler Anadolu ve Rumeli'den toplanarak sevkediliyordu. (BOA, **A.{MKT.**, nr. 1619-57; **A.{MKT.**, nr. 1619-59; **A.{MKT.**, nr. 1619-86; **A.{MKT.**, nr. 1621-23); Hayli uzak bölgelerden yapılan asker sevkiyatları esnasında büyük güçlükler yaşanmaktaydı.

Durumun nezaketine işaret edilmiş olmasına rağmen bölgede disiplinsiz yeniçerileri kontrol edebilmek ve firarlarını önlemek, Eflak ve Boğdan'da kurulan Osmanlı askeri yönetimini oldukça meşgul etmiş görünmektedir[393]. Osmanlı Devleti'nin jeopolitik denklemde konumunu güçlendirmek için bölgeye sevk ettiği 10.000 civarındaki aylıklı askerlerin giderleri Memleketeyn hesabından karşılanmaya çalışıldığından bu durum bölge ekonomisini zorlamıştı[394].

Eflak ve Boğdan'da sükûnetin sağlanması ve Mihail Sutu'nun firarının ardından sıra Kallimaki İskerlet'e gelmişti. Kallimaki İskerlet'in yabancı elçilerle haberleştiğinin anlaşılması ve II. Mahmud'un Rumlara olan güvenini tamamen yitirmesiyle birlikte[395] Kallimaki İskerlet'in isyana önceden vakıf olabileceği değerlendirilmiştir. Rus elçisinin Eflak ve Boğdan'a voyvoda atanması konusunda ısrarını artırması ve eğer atanamıyorsa da en azından bir voyvodanın hızlı bir şekilde Bükreş veya Yaş'a gönderilmesini istemesi, Rusya'nın Kallimaki İskerlet'i İstanbul'dan bir an önce çıkarmaya çalıştığına dair şüphe oluşturmuştur. Voyvoda tayin meselesi bahane edilerek Rusya, Eflak ve Boğdan'a asker sokmayı denerse o zaman Kallimaki İskerlet ve ailesinin tamamının kesinlikle tutuklanıp hapsedilmeleri gerektiği İstanbul'da dillendirilmekteydi[396]. Kallimaki İskerlet, aleyhine gelişen tüm bu olumsuzluklar neticesinde, Süleymaniye'den ailesiyle 11 Temmuz 1821 tarihinde Bolu'ya sürülmüştür[397].

Bolu'da menfada bulunan Kallimaki İskerlet için ilginç bir suikast planı hazırlanmıştır. Zira hala Eflak Voyvodası olduğundan ayan beyan idam edilmesi

---

Konya'dan bölgeye intikal ettirilmek istenen beşyüz askerden 260 tanesi eşkıyaların baskınına uğrayarak yaralanmışlar ve beraberlerindeki teçhizatı kaybetmişlerdi (BOA, **C.AS.**, nr. 186-8053).

[393] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1621-62; **A.{MKT.**, nr. 1621-89; Kastamonu'dan bölgeye sevkedilen 3000 askerin büyük çoğunluğu firar etmiş ve yalnızca 500-600 tanesi görev yerine ulaşabilmişti. Bu az sayıdaki asker de *"Kasım geldi biz yaz askeriyiz"* diyerek mevkilerini terketme çabası içerisindeydi (**A.{MKT.**, nr. 1625-56); Firarların önünü almak için kalan askerlere onar akçe verilmişti (BOA, **HAT.**, nr. 45811); Osmanlı askerleri, otuz kırk kişilik gruplar halinde Boğdan kazalarına dağılarak para toplamaya çalışmışlardır (**HAT.**, nr. 45867).

[394] BOA, **A.{MKT.**, nr. 1624-74; BOA, **HAT.**, nr. 16485; Başka bir arşiv kaydında bölgeye sevkedilmiş olan asker sayısının 20.000-22.0000 civarında olduğu belirtilmiştir (**HAT.**, nr. 45865 Ç).

[395] BOA, **HAT.**, nr. 50178; Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, s. 237.

[396] BOA, **HAT.**, nr. 51352.

[397] Şanizade, İskerlet Voyvoda'nın Kayseri'ye sürgün ediliğini kaydetse de (Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1262) arşiv kayıtlarında Bolu'ya sürüldüğü görülmektedir (BOA, **HAT.**, nr. 38083).

yabancı elçilerin tepkisini çekecekti. Dolayısıyla bu işin gizli bir şekilde gerçekleştirilmesi ve eceliyle ölmüş gibi gösterilmesi planlanmıştır. Gizlice zehirleyerek Kallimaki İskerlet'i ortadan kaldırma işi, Bolu Mütesellimi Ahmed Raşid Efendi'ye havale edilmişti. İstanbul'da hekimbaşının bir zehir hazırlayarak Ahmed Raşid Efendi'ye ulaştırılmasını II. Mahmud istemişti. Plana göre İstanbul'dan gönderilen zehir, Kallimaki İskerlet'i herhangi bir şekilde şüpheye sevketmeden kendisine içirelecekti. Ölümüyle ilgili yabancı elçileri bilgilendirmek için de Kallimaki İskerlet'in Kayseri'de sürgünde olan kardeşi eski Divan-ı Hümayûn Tercümanı Yanko'nun Kayseri'de çıkardığı karışılıklardan dolayı idam edileceği ve kendisinin olayla ilgisi olmadığı haberi verilmek üzere ansızın mütesellimin yanına getirelecekti. Bu esnada zehir Kallimaki İskerlet'e içirilecekti. Yapılacak resmi açıklamada ise haberi duyduğunda vesveseye ve korkuya kapılıp öldüğü elçilere bildirilecekti. Planın ilk aşaması olan zehirleme kısmı, başarıyla tatbik edilmişti. İskerlet öldürüldükten sonra II. Mahmud, suikastin gizliliğinin korunmasına dikkat edilmesini istemişti[398]. Suikast planının ikinci aşamasının, yani yabancı elçilere bildirme kısmının da muvaffakiyetle neticelendirildiği anlaşılmaktadır. Stratford Canning'e ulaşan bilgiye göre İskerlet Kallimaki, kardeşi eski Divan-ı Hümayun tercümanı Yanko Kallimaki'nin idamını öğrendiğinde beyin kanaması geçirerek vefat etmişti[399].

Filik-i Eterya açısından Vladimirescu ve diğer Balkan Hristiyanları ile sürdürülen işbirliği sonradan da itiraf edilidiği üzere yanlış temeller üzerine kurulmuştu. Balkanlar'daki, Bulgar, Sırp ve Romenlere özgürlük vaadederek müstakil idarelerini tesis etmek için ayaklanmaya davet etmek yerine onları *–Salîb düşmanından tahkîr olunan dinimizi tahlîs [etmek]-* Hristiyanlığın Müslümanların esaretinden kurtuluşu için İpsilanti'nin bayrağı altında toplamak daha doğru bir

---

[398] *"mersûmun helâkına gûyâ te'essüf olunmuş gibi [Bolu] mütesellimine mektûb yazılub…"* (BOA, **HAT.**, nr. 45611).

[399] Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, I, s. 266-268; Kallimaki'nin ölümünün takipçisi olmaya devam eden Stratford Canning, onun doktoru Assani ile görüşerek bilgi almıştır. Assani'nin Canning'e anlattığına göre Bolu Mütesellimiyle birlikteyken kardeşinin ölüm haberini alan Kallimaki aniden düşüp kalmış ve Assani'nin yoğun çabalarına rağmen hayata döndürülememiştir. Ancak Kallimaki'nin zehirlenerek mi yoksa doğal yollardan mı öldüğünü Assani'de tam olarak çözemediğinden Stratford Canning'e kesin bilgi verememiştir. Ayrıntı için bkz. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, s. 26-27.

stratejiydi. Bu sayede Vladimirescu, yerli boyarların düzenini ortadan kaldırmak için ortaya çıkmamış olacağından verilecek olan din mücadelesine Eflak ve Boğdan'daki yerli boyarlar ile Sırpların ve Bulgarların da katılımı daha kolay bir şekilde sağlanmış olacaktı[400]. Ancak Filik-i Eterya baştan bu ihtimalleri değerlendirmediği için ilk isyan girişimleri hayal kırıklığıyla sonlanmıştı. Netice itibariyle Filik-i Eterya'nın Balkanların tamamını içerisine alacak şekilde geniş katılımlı bir başkaldırı hedefi Osmanlı birliklerinin müdahalesi neticesinde akamete uğramıştı. Eflak ve Boğdan'lılar için nefret ettikleri Rumların bağımsızlığından ziyade, kendi sosyal düzenlerini daha iyi hale getirme talebinde bulunmaları isyanın başarısızlıkla neticelenmesinde önemli paya sahiptir. Filik-i Eterya başlattığı ilk isyanda hedeflerine ulaşamasa da bundan sonraki süreçte daha kararlı bir tutum takınarak isyanı Mora Yarımadası ve diğer adalar üzerine yaymayı başardı. Bölgede yüzyıllardır yaşayan Türkler Rumlar tarafından acımasızca katledilerek nihayetinde 1830'da bağımsız ve ulusal karakterli bir Yunan Devleti kuruldu[401].

2. Fenerli Voyvodaların ve Memleketeyndeki Yabancı Unsurların Tasfiyesi

Eflak ve Boğdan'da başlatılan Rum isyanı diğer Balkan Hristiyanları, Rusya, Avrupa devletleri tarafından yeterince benimsenip desteklenmemişti. Düzenli bir askeri kuvvet oluşturmayı başaramayan asilere karşı Osmanlı Devleti'nin kesin askeri başarıları neticesinde, Rumlar bu ilk aşamada amaçlarına ulaşamamışlardı. Boğdan Voyvodası Mihail Sutu'nun firarı ve Eflak Voyvodası İskerlet'in Bolu'da ortadan kaldırılması, her iki memleket için yeni voyvodaların atanmasını gerektirmekteydi. Rusya da acele bir şekilde voyvodaların tayinini Bâbıâli'den talep etmişti[402]. Bununla birlikte Rum ayaklanması tamamen sonlandırılmadan, Eflak ve Boğdan voyvodalarını Rumlar arasından tayin etmek imkansızdı[403]. Diğer yandan isyanın Memleketeyn'de oluşturduğu tahribatın kısa sürede telafisi, yeniden asayiş ve güvenliğin sağlanıp bölgedeki ekonomik faaliyetlerin canlandırılması hem

[400] **Yunan İsyanına Dair Mükaleme Risalesi**, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, nr. 668, vr. 12a-14b.
[401] Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri**, s. 32 vd.
[402] BOA, **HAT.**, nr. 45655.
[403] Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 227.

Romenler hem de Osmanlı Devleti için önem arz etmekteydi. Bu kapsamda Osmanlı Devleti yerel talepleri de göz önünde bulundurarak bölgede düzeni yeniden kurmak için çalışmaları başlatmıştır. Aşağıdaki satırlarda, Eflak ve Boğdan'daki Fenerli voyvodaların ve sonradan gelip bölgeye yerleşmiş olan yabancıların tasfiyesi münasebetiyle yapılan düzenlemeler konu edilmektedir. Ayrıca Eflak ve Boğdan'da Fenerliler öncesi döneme –kadîm nizama- dönülürken Avrupa devletleriyle Rusya'nın takındığı tutum da detaylandırılmaktadır.

a. Kadim Nizamın İhyası için Arayışlar ve Ön Hazırlıklar

Rumların Osmanlı yönetimine karşı ihanetleri Eflak ve Boğdan'da girişilen isyanla birlikte aşikar hale geldiğinden, bölgedeki yönetimle ilgili Osmanlı Devleti'nin bazı koşulları gözden geçireceği Memleketeyn'de bilinmekteydi. Yeni düzenin kurulma sürecini sağlıklı bir şekilde yürütebilmek adına Eflak ve Boğdan yönetiminde söz sahibi olan boyarlar, Bâbıâli'ye karşı uzlaşmacı ve yapıcı bir tutum takınarak irtibat kurma eğiliminde oldular[404]. Boyarlar bu amaç doğrultusunda, öncelikle Osmanlı Devleti'ne sadakatle bağlı oldukları için Rumlardan farklı görülmeleri gerektiğini anlatmak ve kurulacak yeni düzenle ilgili önerilerini II. Mahmud'a bildirmek için Silistre Valisi Selim Paşa'ya müracaat ettiler[405].

İstanbul'da ise kapalı kapılar ardında Memleketeyn'in durumu ve tayin edilecek voyvodalarla ilgili tasarılar geliştirilmekte ve bu yöndeki çalışmalar yabancı elçiler tarafından dikkatle izlenmekteydi[406]. İsyan ortaya çıktığında, Eflak ve Boğdan boyarları asilerin karşısında durarak Osmanlı Devleti'ne sadakatlerini göstermekten imtina etmişlerdi. Bu sebeple, yerli boyarlardan voyvoda tayin edilse bile kendileri

---

[404] R. W. Seton-Watson, **A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity**, s. 200-201.

[405] Boğdan'dan taleplerini iletmek üzere aralarında Fenerlilerden sonra yerli ilk voyvoda olarak karşımıza çıkacak olan Logofet Sturdza'nın da bulunduğu muteber 6 boyar, Boğdan kaymakamı Stefan tarafından Silistre'ye gönderilmiştir (BOA, **HAT.**, nr. 45365 E); Eflak'tan ise aralarında Büyük Vestiar Barbi Vacanisco'nun da bulunduğu 8 boyar İstanbul'a gelmek üzere yola çıkmıştı (Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, s. 115); Stratford Canning bu raporunda Eflak'tan 8 boyar geldiğini kaydetse de Eflak ve Boğdan'da kurulan yeni düzeni ve voyvodaları konu alan raporunda Eflak'tan 7 boyar geldiğini belirterek daha önceden verdiği bilgiyi düzeltmiştir bkz.Theophilus C. Prousis, **a.g.e.**, s. 127.

[406] Stratford Canning, yapılacak olan yeni atamaları konu alan bir raporunda yerli boyarlardan voyvoda tayin edilmesi seçeneğinin Halet Efendi tarafından değerlendirildiğini kaydetmektedir bkz. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, s. 80.

Bâbıâli'de *"müfsid mizâc"* olarak görülmekte ve idarede oldukları dönemde pek çok fesada sebebiyet verdiklerinin altı çizilmekteydi. Ancak görünürde Osmanlı Devleti'ne itaat ve bağlılıklarını bildirdiklerinden, tamamı affedilerek eskiden beri geçerli olan nizam ve ayrıcalıklarına dokunulmayacağı bildirilmeliydi. Zaten bölgede güvenlik ve asayiş tam anlamıyla sağlanmadan, firari Mihail Sutu, Aleksandr İpsilanti ve diğer elebaşları Osmanlı Devleti'ne iade edilmeden, voyvoda tayini mahzurlu görülmekteydi. Bu süreçte Fenerlilere artık itimadı kalmayan Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'a Hristiyan bir voyvoda yerine birer Müslüman memur veya diğer tebaadan görevliler göndermesi, Rusya'nın mevcut antlaşmalara dayanarak şiddetli itirazlarına konu olacağından yerli boyarlarla münasebet kurulması en uygun seçenek olarak değerlendirilmekteydi[407].

Bâbıâli, bu süreçte yerli boyarlardan tayin edilen voyvodaların Prut Savaşı (1711) esnasında Osmanlı Devleti'ne karşı Rusya ile işbirliği yaptıklarını ve yeniden yerli boyarlardan tayin edilecek voyvodanın yine buna benzer bir ihanet teşebbüsünde bulunmasını güçlü bir ihtimal olarak değerlendirmekteydi. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'ne kendilerini beğendirmek için en azından 5-10 sene sadakatle hizmet edecekleri düşünüldüğünden Bâbıâli, Eflak ve Boğdan'a yerli boyarlardan voyvoda atanmasına sıcak bakmaktaydı. Böylelikle Eflak ve Boğdan yerli boyarlarından *"mû'teber"* birkaç boyarın İstanbul'a getirtilmesi istenmişti[408]. Silistre Valisi Mehmed Selim Paşa, boyarların görüş ve önerilerini Bâbıâli'ye ulaştırmaları için gerekli yazışmaları yaparak nihayetinde İstanbul'a kabul edilmelerini sağlayan izinleri çıkarmıştır. İstanbul'da reisülküttabın Beylerbeyi'ndeki konağında[409] boyarlar talep ve önerilerini Osmanlı Devleti'ne bildirmişlerdir. Boyarları dikkat ve ciddiyetle dinleyen Osmanlı yönetiminin beklentisi, yapılacak yeni düzenlemelerin Rusya ile geçerliliği devam eden antlaşmalara aykırılık

[407] BOA, **HAT.**, nr. 45341.
[408] *"Eflak ve Boğdan boylarlarından Moskovlu'nun hilâfı olanların içlerinden söz sâhibi ve mû'teber ve dirâyetkâr ve sadâkat ve istikameti me'mûl olan birkaç nefer boyarları*n" İstanbul'a getirilmesi kararlaştırılmıştır bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45441.
[409] Cevdet Paşa bu konağın ismini Yusuf Ziya Paşa yalısı olarak vermektedir. Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XII, İstanbul 1309, s. 45.

içermemesi ve bölgede Osmanlı Devleti'nin menfaatlerinin tam anlamıyla güvence altına alınmasını kapsamaktaydı[410].

Boyarlarla yapılan mülakatı Stratford Canning'de dikkatle takip etmekteydi. Zahire Nazırı Ali Bey ile yakın ve güvenilir bir dostluk kurduğunu kaydeden Canning, yapılacak düzenlemelerle ilgili Ali Bey'den ilginç detaylar öğrendiğini yazmaktaydı. Bu raporunun içeriği aşağıdaki satırlarda Osmanlı arşiv kayıtlarına göre detaylandırılan konuların özeti mahiyetindedir[411].

Boyarların talepleri, görüş ve önerileri İstanbul'da Türkçe'ye aktarılarak II. Mahmud'a ve Bâbıâli'deki yetkili birimlere gönderilmiştir. Boyarların kaleme aldıkları önerilerden tespit edebildiğimiz kadarıyla, en dikkat çekici olanlardan biri Nikolay Golesku'ya aittir. Bâbıâli nezdinde de muteber kabul edilen Nikolay Golesku'nun kapsamlı raporu, Eflak'ta Rum İsyanı'na zemin hazırlayan gelişmeler, Eflak'taki yönetim sisteminin bozulması ve yerli boyarlara devredilecek olan yeni yönetimin ihdası noktasında görüş ve önerileri içermektedir.

Nikolay Golesku'ya göre Eflak'ın yönetim sistemindeki bozulmanın temelinde Fenerli voyvodaların kanunlara ve adalete aykırı uygulamaları yatmaktaydı. Uzun zamandan beri Eflak'ta Rumeli tarafından sayıları oldukça fazla olan Rum papazlar, Rum, Arnavut ve Bulgar milletleri bölgeye yerleşmeye başlayarak, Eflak yönetimindeki Fenerli voyvodalar tarafından kendilerine saygınlık kazandırılmıştı. Bu yabancı unsurlar, zamanla servet edinip görkemli konaklar ve binalar inşa ederek Eflak ahalisi arasına karışıp fakir reayayı soydular. Rumlardan tayin edilen Eflak voyvodaları, beraberlerinde çok sayıda Rum'u getirdiler ve bunlar Bükreş'te kalarak doğru yoldan saptılar. Voyvoda değişikliklerinde yeni gelen voyvodalar, bölgeye seleflerinin yerleştirdiği Rumlara güvenerek önemli makamlara tayin ettiler. Yüksek meblağlarda gelilerler tahsis ederek yerli Eflak boyarlarını devre dışı bıraktılar. Bölgeye gelen voyvodalara rüşvet ödeyerek yerlerini sağlamlaştırıp mülk ve moşye sahibi oldular. Ticaret ve alışveriş konularında Fenerli voyvodalar eliyle yerli reayanın aleyhine olacak şekilde kendilerine imtiyazlar koydurarak servet

[410] BOA, **HAT.**, nr. 45591.
[411] Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, s. 126.

edindikleri için voyvodalarla sürdürdükleri rüşvet ilişkileri derinleşerek devam etmişti.[412].

Eflak'ta toplanan Rum, Arnavut ve Bulgarlar birbirleriyle görüş alış verişinde bulunup İstanbul, Mora, Yanya ve adalardaki dindaşlarıyla gizli yazışmalar yaparak Aleksandr İpsilanti için finansal kaynak oluşturdular. Bunu yaparken Eflak hazinesi için para toplanıyormuş gibi gösterip asıl emellerini gizlediler. Fenerli voyvodalarla birlikte Eflak manastırlarına tayin edilen Rum keşişler, manastırların gelirlerini amacına uygun olarak Eflak reayasının ihtiyaçları doğrultusunda kullanmak yerine, kendi emelleri için gasp edip Aleksandr İpsilanti'nin başlatacağı ayaklanmaya maddi destek oluşturacak şekilde kullandılar. Bölgedeki isyan bastırılmış gibi görünse de hala Bükreş'te İpsilanti ile iş birliği yapmış, firari Karaca Voyvoda'nın ve Mihail Sutu'nun adamı olan çok sayıda Rum vardı. Eflak Kaymakamı Kostantin Negri, Bükreş'teki tüm önemli işleri Osmanlı Devleti'ne ihanet eden voyvodaların bakiyesi olan Rumlar eliyle yürütmekteydi. Nikolay Golescu, Rumlar dağıtılmadıkları takdirde yeniden isyan çıkabilme tehlikesine dikkat çekmekteydi. Besarabya tarafına firar eden isyancıların yine bir fitne çıkarma ihtimali her daim göz önünde bulundurulmalıydı. Nikolay Golescu'ya göre Eflak'taki düzenin bozulmasının bir diğer nedeni de yabancı devletler tarafından ikame edilen konsoloslardı. Fenerliler arasından tayin edilen voyvodaların tamamı konsoloslarla iş birliği içerisinde olmuşlardır. Konsoloslar, Eflak'ın iç idari işleyişinde hemen her konuya karışmaktaydılar. Voyvodaların tayinlerine de müdahil olarak, istedikleri adayın göreve getirilmesi için gayret sarfetmişlerdi. Kaynarca barışından sonra Ruscuk'ta ikamet ederlerken Bükreş'e taşınmaları uygun görüldüğünden beri Eflak'taki suditlerin sayısını artırarak halkı ifsad etmeye devam etmişlerdi[413].

---

[412] BOA, **HAT.**, nr. 45522.

[413] BOA, **HAT.**, nr. 45522; Voyvodaların konsoloslarla yakın işbirliği içerisinde olmalarının bir diğer nedeni de özellikle Rusya'nın Balkanlar ve Doğu Akdeniz'deki konsolosluk görevlerini Rumlara vermeyi bir gelenek haline getirmesinden kaynaklandığı öne sürülebilir. Yetenekli Rumlar Petersburg'a davet edilerek Rus diplomatik misyonlarında görevlendirilmek üzere hükümet destekli finansal kaynak oluşturularak yetiştirilmekte ve ardından göreve getirilmekteydiler bkz. Lucien J. Frary, "Russian Consuls and the Greek War of Independence (1821–31)" **Mediterranean Historical Review**, XXVIII/1, (2013), s. 47.

Niokolay Golescu'nun aksaklıkların ve bozulmanın arka planıyla ilgili anlatımından özetlediğimiz problemlerin çözümü için taleplerini Bâbıâli'ye iletmek üzere gelen boyarların önerileri, toplam 20 maddelik bir metin haline getirilerek sunulmuştur. Bu metne göre;

1. Rumlardan tayin edilen voyvodalar Eflak halkının mallarını çeşitli yolsuzluklar yaparak gaspetmiştir. Bu durumdan şikayetçi olan veya muhalefet eden boyarlar gizlice öldürülerek veya etkisiz hale getirelerek engellendiği için durum Bâbıâli'ye bildirilememiştir. Memleketeyn'i saran isyan hareketine voyvodaların katkıları ve ihanetleri aşikâr olduğundan bundan sonra Rumlardan voyvoda tayin edilmemesi.

2. Fenerlilerden artık voyvoda ve boyar tayin edilmemesi ve bu anlamda yetkinin Osmanlı Devleti'nin güvenilir bulduğu Romen boyarlara devredilmesi.

3. Fenerli voyvodalar döneminde Rum ve Arnavutlardan tayin edilen tüfenkcibaşı ve delilbaşıların artık divan efendisi ve baş beşlü ağasının ortak görüşü doğrultusunda Romen voyvoda tarafından tayin edilmesi, delilbaşı ve tüfenkcibaşıların maiyetindeki neferlerin voyvodalar ve boyarların müzakereleri sonucunda Romenler arasından belirlenmesi[414].

4. Fenerli voyvodalar, diledikleri kimseleri divan efendisi ve baş beşlü ağası tayin edebilmekteyken yerli boyarlar arasından tayin edilecek Romen voyvodanın uhdesinden bu tasarrufun alınması ve bundan sonra Osmanlı Devleti tarafından uygun görülen kimselerin divan efendisi ve baş beşlü ağası olabilmesi, Beşlü ağasının maiyetine Eflak'ın muhafazası için verilecek Müslüman askerlerin *"ehl-i ırz gürûhundan"* seçilmesi ve ulufelerinin eskiden olduğu gibi ödenmesi, sayıları 2000 ve daha fazla olduğunda ödenecek fazla ulufenin voyvodanın kişisel gelirlerinden karşılanması ve Romenler arasından tayin edilen zabitlerle beraber Eflak'ın muhafazasında istihdam edilmeleri, delilbaşı ve tüfenkcibaşıların Eflak gelirleri üzerinden tahsis edilecek ulufe ve tayinata kanaat etmeleri, bu askerlerin Eflak'ın idarî işlerine müdahil olmamaları ve eski dönemlerdeki gibi halktan geçerli bir

[414] Nikolay Golescu, delilbaşı ve tüfenkçibaşıların Arnavutlar yerine Müslümanlar arasında tayin edilmesiyle voyvodaların bir daha firar edemeyeceklerini öne sürmüştür (BOA, **HAT.**, nr. 45522).

sebepleri olmaksızın avaid ve diğer isimler altında herhangi bir şey talep etmemeleri, sayıları 2000 olarak belirlenen beşlü neferlerinin hizmetine lüzum kalmadığında sayılarının 1000'e düşürülerek sabitlenmesi.

5. Eflak'ta yeniden bir Rum isyanı çıktığı takdirde, sayıları 1000'e sabitlenecek olan beşlü neferleri yeterli gelmeyeceğinden sınırlarda bulunan Osmanlı vezirlerinin bölgeye beşlü neferi ve mühimmat sevketmek için İstanbul'dan izin isteme mecburiyetinin kaldırılarak birliklerin süratle olay mahalline intikal ettirilmesi.

6. Eflak'a önceden getirilmiş olan Rum, Arnavut, Sırp milletleri, keşişleri ve tüm yabancılardan Rum İsyanı'na iştirak etmeyenlerin divan efendisi, baş beşlü ağası ve voyvodaların kefil olmaları kaydıyla Eflak'ta kalmaları ve Rumların hain emellerine hizmet edenlerin ise Rumeli'ye dağıtılmaları, ancak yabancıların Eflak'tan atılmalarını gerektiren bir suçları olmadığına dair voyvodalar tarafından kendilerine tezkireler verilse de bu türlü kimselerin boyar, asker olamamaları veya hiçbir mercide görevlendirilememeleri için Osmanlı Devleti tarafınan gerekli emirlerin çıkarılması, Rumeli tarafına gönderilecek olan kimselerin, Osmanlı sınırlarındaki güvenlik önlemleri artırılarak isyana iştirak etmiş olanlarından veya bölgedeki düzeni bozabilme potansiyeline sahip olanlarından sınırlardan Eflak tarafına geçmelerine izin verilmemesi.

7. Eskiden Eflak'ta sudit müessesesi bulunmadığından, suditlerin Eflak'taki emlaklarını yerli reayaya en kısa zamanda değeri üzerinden satışlarını yaparak Eflak'ı terketmeleri, eğer Eflak'ta ikamet etmeyi sürdürmek isterlerse kendilerine patenta kağıtlarıyla tanınan ayrıcalıklardan vazgeçtiklerini resmi olarak bildirmeleri ve Eflak reayası gibi vergi ödemeye başlamaları şartıyla Eflak'ta kalmalarına izin verilmesi.

8. Eflak'a gelecek olan suditlere geçerli olan Eflak kanunları kapsamında muamele edileceğini kabul ettiğine dair bir kefil göstermesi ve suditin Rum, Arnavut ve diğer yasaklanmış yabancılardan olmadığını ispatlaması kaydıyla ticaret yapmasına izin verilmesi.

9. Eflak'ın tüm kurumlarında kendilerine itimat edilen Romenlerin istihdam edilmesi ve Rumlar başta olmak üzere diğer yabancılara görev verilmemesi.

10. Eflak reayasının huzur ve refahı için belirlenen ve fermanlarla güvence altına alınmış olan imtiyazların geçerli kılınması ve Eflak boyarlarınının eskiden beri maiyyetlerinde bulunan postelniklerin ibka edilmesi.

11. İsyana katılanlardan gerek firar edenlerin gerekse de katledilenlerin geride bıraktıkları emlak ve topraklar, Osmanlı Devleti tarafından tayin edilecek memurlar marifetiyle, yerliler arasından taliplerine değeri üzerinden satılıp elde edilen gelirin tespiti ve hesabı yapıldıktan sonra ortaya çıkan karmaşadan zarar görmüş olan fakirlere ekonomik durumları değerlendirilerek taksim edilmesi.

12. Yabancı devletler tarafından tayin edilen konsolosların ve tercümanların Rumlar yerine konsolos hangi ülkenin menfaatleri için Eflak'ta bulunuyorsa o ülkenin vatandaşı olan kimseler arasından seçilmesi.

13. Eflak'ta ilk zamanlarda yalnızca bir konsolos ve tercüman tayin eden yabancı devletlerin zamanla kazalara varana kadar konosolos vekili adı altında görevliler gönderip suditlerin sayısını kontrolsüz bir şekilde artırmaya sebep olduklarından dolayı tamamının kaldırılması, Eflak dahilinde ilk başlarda olduğu gibi yalnız bir konsolos ve tercümanın tayin edilmesi hususunun yabancı devletlerin elçilerine bildirilmesi.

14. Eflak ile sınır olan *"serhâddât-ı hâkāniyyenin"* eskiden beri geçerli olan nizam ve muamelelerinin aynı şekilde devam ettirilmesi.

15. Eskiden Osmanlı Devleti'nin talep ettiği kesimlik hayvanların teminini sağlayan Rum, Arnavut sayıcılar maiyyetlerinde olan çobanlar eşkıya olduğundan bundan sonra talep edilen koyunların temini hususunda kasabbaşılarının güvendiği kimseyi sayıcı tayin edip göndermesi, beraberinde gelecek olan çobanlar ile hududa kadar gelip kasabbaşı tarafından alıkonulması ve kendisi Eflak hududuna geldiğinde topladığı koyunları Eflak çobanlarıyla Osmanlı tarafına gönderdiğinde serhadde bırakmış olduğu çobanlara teslim etmesi veya Eflak sınırında ahalisinden sayıcı tayin

ederek İstanbul'a gönderilmesi husunun kabul görmesi konusunda voyvoda ve boyarların görüş birliğinde olmaları.

16. Boyarların Eflak'da yaptırmış oldukları kiliselerin gelirleri, Aynaroz başta olmak üzere bazı yerlerin kiliselerine tahsis edilmiş olduğundan belirlenen miktarın tahsili vesilesiyle Eflak'a gelen Rum keşişleri bir süredir tasallut edip bahsi geçen kiliseleri zaptetmişlerdi. Bu imkanlar dahilinde, çeşitli hıyanetlere cesaret ederek Fenerli voyvodaların yaptırmış oldukları Rum okullarında Eflak ahalisinin ayin ve mezheplerine aykırı şeyler öğrettikleri için bundan sonra Eflak kiliselerinde olan tüm Rum keşişleri uzaklaştırılması, eskiden Rumlar arasından tayin olunan voyvodalar Eflak işlerine dair bazı şikayet, istek ve önerilerini bildirmek için İstanbul'a gelecek boyarlara engel çıkardıklarından bundan sonra taleplerini iletmek üzere bir iki boyarın İstanbul'a gelmelerine voyvodalar tarafından engel olunmayarak izin verilmesi.

17. Kiliselerin sunduğu din hizmetlerinin yürütülmesi için İstanbul Rum Patrikhane'sinin keşiş göndermemesi, bunun yerine talep Bâbıâli'ye iletildiğinde Eflak'taki Kapı Kethüdası tarafından bu ihtiyacın giderilmesi, isyanı tamamıyla ortadan kaldırmak için Rum mekteplerinin kapatılması ve bu mekteplerin gelirleri her neyse yukarıda yazılı firari ve maktullerin emlak ve arazilerinin kayıt altına alınması ve Osmanlı Devleti tarafından tayin edilecek görevli marifetiyle deftere kaydedilerek miktarı ve sayısı belirlendikten sonra gereğinin yerine getirilmesi[415].

18. İstanbul'a gelmesine izin verilen boyarlar, voyvodayı şikayet ettiklerinde konunun etrafıyla araştırılması, eğer voyvoda suçlu bulunursa gerekli cezanın Osmanlı Devleti tarafından verilmesi, eğer ihbar asılsız ise yine aynı şekilde şikayetçi boyarın cezalandırılması.

19. Tayin edilecek voyvodaların İstanbul'daki işlerini takip etmek üzere iki kapı kethüdasının mutlaka yerli boyarlardan atanmasına izin verilmesi, voyvodanın bir oğlunun İstanbul'daki kapı kethüdalarına nezaret ederek Osmanlı Devleti'nin

[415] Nikolay Golescu bu maddeyle ilgili olarak okullarda eğitim gören Rum ve diğer yabancıların çocuklarının Aleksandr İpsilanti'ye tabi olduğunu kaydetmektedir. Okullarda bu çocukların halkın menfaatine uygun olacak tek bir kitap okutulmadığını öne sürmüştür. Bundan dolayı okullar kapatılmalı, Rum papazlar Eflak'tan çıkarılmalı ve Osmanlı Devleti tarafından tayin edilecek görevliler tarafından bu okullara el konulmasını istemiştir (BOA, **HAT.**, nr. 45522).

güvenini temin etmek için İstanbul'a getirilerek voyvoda azledilene kadar burada ikame edilmesi, oğlu olmayan voyvodaların kızlarının, kızları yok ise erkek veya kız kardeşlerinin Osmanlı Devleti'nin güvenini temin etmek için İstanbul'a gönderilmeleri, voyvodalar azledildikten sonra çocukları ve aileleriyle birlikte İstanbul, Edirne, Filibe, Tatarpazarı ve Tekfurdağı gibi yerlerden o zaman hangisinde kalmaları emredilirse orada ikamet etmeleri.

20. Eskiden beri ödenmekte olan avaid ve diğer hasılat dışında, Fenerliler tarafından kanunlara aykırı bir şekilde reayaya yüklenen ve zulüm haline gelen maddi külfetin tamamı kaldırılmak üzere ferman çıkarılmasını ve gerekli yaptırımların uygulanmasını Eflak boyarları talep etmişlerdir[416]. Boğdan boyarları da Eflak'ta olduğu gibi Fenerli voyvodaların usulsüz uygulamalarından dolayı zulüm altında kaldıklarını Bâbıâli'ye bildirmişlerdir. Onlar da artık Boğdan yönetiminde Fenerli voyvodalar yerine eskiden olduğu gibi yerli boyarlardan bir voyvodayı görmek istemekteydiler[417].

Nikolay Golescu, Eflak'a tayin edilen voyvodaların faaliyetlerinin sürekli denetlenmesini, Eflak reayasının hukuka uygun olmayan uygulamalarla yüz yüze bırakılmamasını önermiştir. Bunun için her yıl voyvodayı denetlemek üzere Tuna kalelerinde bulunan paşaların mübaşirler tayin etmesini talep etmiştir. Eflak'tan padişah tarafından istenen mal ve ürünlerin miktarının açık ve net bir şekilde belirtilmesini ve voyvodaların padişahların isteklerini tüm divan üyesi boyarlara okumak suretiyle hepsini haberdar etmesini, yolsuzlukların önüne geçilmesi için alınacak bir tedbir olarak sunmuştur[418].

Netice itibarıyla Eflak ve Boğdan'da isyana giden süreci hazırlayan aksaklıkları yerli boyarlar Bâbıâli'ye aktarma fırsatı bulmuşlardı. Yukarıda sıralanan maddeler, Eflak ve Boğdan'da görev yapan Müslüman divan efendileri ve baş beşlü ağalarının etkinliklerinin yerel boyarların talepleri doğrultusunda artırılmasını sağlayacak nitelik taşımaktaydı. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin bölgedeki denetim ve kontrol mekanizmasının daha sıkı bir şekilde işletilmesine zemin hazırlanmış

[416] BOA, **HAT.**, nr. 45528; **HAT.**, nr. 45547; **HAT.**, nr. 45547 A; **HAT.**, nr. 45723 B; **HAT.**, nr. 45766.
[417] BOA, **HAT.**, nr. 45886 A; **HAT.**, nr. 45591.
[418] BOA, **HAT.**, nr. 45522.

oluyordu. Ancak Osmanlı Devleti'nin bölgedeki kontrol ve denetimi sıkılaştırması, Eflak ve Boğdan yönetimini üstlenen voyvodaların özerkliğini kısıtlayıcı nitelik taşımakta ve Rusya'nın olası itirazlarına açık kapı bırakmaktaydı. Boyarların önerilerinde dikkat çekici bir diğer önemli husus ise Eflak ve Boğdan'a XVIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yerleşip servet, imtiyaz ve makam kazanmış olan yabancıların tasfiyesiydi. Bu sayede her iki memleketin politik, iktisadi ve gündelik yaşamda yerli ve milli olma yolunda ilerlemeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda müesses nizamlarını bozan unsurlar olarak değerlendirdikleri yabancılardan kurtularak müreffeh yaşamlarına geri dönmelerini sağlayacak önerilerini hâmi devletlerine sunmuşlardı.

b. Taleplerin Bâbıâli'de Değerlendirilmesi ve Yerli Voyvodalara Yönetimin Devredilmesi

Boyarların talep ve önerileri İstanbul'daki muhataplarına iletildiğinde içlerinden voyvoda adayı olarak ön plana çıkan adaylardan iki tanesi (Grigor Gika ve Ioan Sandu Sturdza) Zahire Nazırı Ali Bey'in yanına getirilerek mülakat yapılması ve onun aracılığıyla Reisülküttab'ın[419] Beylerbeyi'ndeki konağına[420] götürülmesi planlanmıştır. Teklif ettikleri maddeler (yukarıda sıralanan 20 madde), Osmanlı Devleti'ne uygun olacak şekilde incelenip tashih olunarak her bir madde ayrı ayrı müzakere edilmiştir[421]. Ardından voyvoda adaylarına belirlenen bu maddeleri kabul ettiklerini ve aynı şekilde uygulayacaklarını belirten bir yazı kaleme aldırılmıştır. Yapılacak düzenlemelerin Rusya ile daha önce imzalanmış antlaşmalara aykırılık taşımaması Bâbıâli tarafından gözetilmiştir[422].

---

[419] İncelediğimiz belgelerde Reisülküttab'ın ismi açıkça belirtilmemektedir. Ancak bu süreçte Reisülküttaplık makamında olan Hamid Bey 10 Kasım 1821 tarihinde görevinden azledilerek Sivas'a gönderilmiş ve yerine Sadık Efendi Reisülküttap tayin edilmişti. Bu görüşmelerin Hamid Bey ve halefi Sadık Efendi ile yapıldığı anlaşılmaktadır. Reisülküttaplık makamında yapılan değişikliğin detayı için bkz. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, I, s. 257-259.

[420] Cevdet Paşa bu konağın ismini Yusuf Ziya Paşa yalısı olarak vermektedir bkz. Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, XII, İstanbul 1309, s. 45.

[421] BOA, **HAT.**, nr. 45666; Mihail Guboğlu, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Bab-ı Ali ile Münasebetleri", s. 51.

[422] BOA, **HAT.**, nr. 45723.

Rum İsyanı devam ederken başkaldırıyı sonlandırmak için Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirler Rusya, Avusturya ve İngiltere'nin ilgilendiği bir konu haline gelmiştir. Rusya, Eflak ve Boğdan'a yerli boyarlar arasından yapılacak tayinlere ve isyanı bastırmak üzere alınan tedbirlere muhalefet etmeye başlamıştı. Osmanlı Devleti ise Rumlara itimadı kalmadığından yerli boyarlar arasından voyvoda tayini konusunda ısrarını sürdürmüş, ancak Rusya'nın baskısından dolayı Eflak ve Boğdan'ı güvenmediği Rum kaymakamların idaresinde bırakmıştı. Ayrıca Rusya ile mevcut antlaşmalara aykırı davranma niyeti taşınmadığı, mükâlemelerde özellikle vurgulanmıştı[423].

Voyvoda adayları ile yapılan mülakatta önerilerinin büyük çoğunluğu aynı şekilde kabul edilirken, bazı konularda itirazlar olmuş ve yeniden değerlendirmeler yapılarak orta yol bulunmuştur. Eflak için 2000, Boğdan için 1000 beşlü neferinin giderleri Memleketeyn gelirlerinden karşılanması teklif olunsa da bu durum Rusya'nın itirazlarına sebep olabileceği için voyvodaların kişisel gelirlerinden karşılanması daha uygun bir seçenek olarak değerlendirilmiştir. Eskiden, Beşlü neferlerinin giderleri Eflak ve Boğdan gelirlerinden karşılanmaktaydı. Şimdi ise ancak olağanüstü bir durumda sayıları her iki memlekette kabul edilen miktarı (Eflak'ta 2000, Boğdan'da 1000) geçerse o zaman fazlalık olan beşlü neferlerinin giderlerinin voyvodalar tarafından karşılanması teklif edilmiş ve bu konuda mutabık kalınmıştır. Voyvoda olacak şahsın azline kadar çocukları ve ailesi rehin olarak İstanbul'a getirilecek ve azledildiklerinde Osmanlı Devleti tarafından uygun görülen mahallerde ikamet ettirilecekti. Yapılan mülakatta voyoda adayları *"rehin"* tabirinin Eflak ve Boğdan'da yanlış anlaşılmalara sebep olacağını öne sürerek itiraz ettiler. Tüm aile fertlerinin yerine voyvodanın oğlunun kapı kethüdası makamında istihdam edilmesine razı olduklarını bildirdiler. Kapı kethüdası yapıldıkları takdirde, takip edecekleri işler vesilesiyle beyzadeler pek çok yere gidip gelmek durumunda kalacağından güvenliklerini sağlamak ve kendilerini korumak hayli güçleşecekti. Bundan dolayı Bâbıâli, yerli boyarlar arasından Eflak ve Boğdan için ikişer kişiyi kapı kethüdası olarak atamayı, voyvoda oğullarının da kapı kethüdasına nezaret

[423] BOA, **HAT.**, nr. 43077; **HAT.**, nr. 44927 E.

etmelerini ve rehin yerine emniyet gerekçesiyle İstanbul'da uygun bulunan mahalde ikametlerini daha doğru bulmuştur[424].

Voyvodaların azledildiklerinde memleketlerinde ikamet edebilmeleri ve oğullarının boyarlık payesi alarak diğer boyarlar gibi kamu hizmetlerinde istihdam edilmesine dair boyarların izin istedikleri anlaşılmaktadır. Ancak mazul voyvodaların memleketlerine dönmelerine izin verilmemiştir. Bunun yerine, azledildikleri zamanın koşullarına uygun olacak şekilde İstanbul, Edirne, Sofya, Filibe, Tatarpazarı ve Tekfurdağı gibi yerlerden birinde ikamet edecekleri kendilerine bildirilmiştir. Oğullarının boyarlık payelerinin kaldırılması hususuna ise voyvodalar göreve gönderildikten sonra bakılacağı söylenmiştir[425].

İstanbul'da Eflak ve Boğdan'a atanacak voyvodaların kim olacağı hususunu görüşmek üzere yapılan toplantılarda yerliler arasından voyvoda tayini *ehven-i şer'* olarak değerlendirilmekteydi[426]. Eflak ve Boğdan'da ortaya çıkan fesada sebebiyet verdikleri için Fenerli Rum voyvodaların artık güvenilmez oldukları aşikardı. Aynı zamanda Eflak ve Boğdan'ın yerli boyarlarından Bâbıâli'ye Fenerli voyvodaların ihaneti ve halka yaptıkları zulümleri bildiren şikayetler ulaşmaktaydı. Yerli boyarlar, Fenerli voyvodalarla birlikte Rumlar başta olmak üzere tüm yabancı unsurların Eflak ve Boğdan'dan çıkarılmasını talep etmekteydiler. Osmanlı Devleti ise Fenerliler'den bezmiş görünen yerli boyarların bu talepleri geri çevrildiği takdirde Eflak ve Boğdan reayasının Rusya tarafına meyledebilme ihtimalinden dolayı isteklerinin kabul edilmesi yönünde irade göstermişti[427]. Osmanlı Devleti'nin böyle bir yolu tercih etmesinde, daha önceden de vurgulandığı şekilde yerli boyarların devlete kendilerini beğendirmek için en azından 5-10 sene sadakatle hizmet edecekleri yönündeki değerlendirmelerin de ciddi katkısı vardır[428].

Rusya ve Avusturya taraflarına firar eden boyarlara emniyet olunmayacaksa da bunlar arasından devlete sadakat göstererek dönenler olduğu için bu bağlılıklarına

---

[424] BOA, **HAT.**, nr. 45723.
[425] BOA, **HAT.**, nr. 45723.
[426] BOA, **HAT.**, nr. 45591.
[427] BOA, **HAT.**, nr. 45560.
[428] BOA, **HAT.**, nr. 45441; Süheyla Yenidünya, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, s. 237.

bir lütuf olarak ve Ioan Sturdza Boğdan'a[429] Grigor Gika Eflak'a[430] tayin edilmiştir. Voyvodalara hilat ve kuka giydirme merasimi esnasında, kendilerine pek çok Rum'un yakınları olduğunu bahane göstererek Bükreş ve Yaş'a gitmeleri engellenmek istenmiştir. Ayrıca, tayin edilecek beşlü neferleri dolayısıyla yeniçerilerin istekte bulunmalarına fırsat verilmemesi için yeni voyvodaların merasimlerinin Silistre'de yapılması uygun görülmüştür. Önce Silistre'ye ardından Bükreş ve Yaş'a yapılacak yolculuklarda, voyvodaların maiyetine mihmandar tayin edilmiş ve makamlarına oturana kadar onlara eşlik etmeleri kararlaştırılmıştır[431]. Eflak voyvodasının yerli bir boyar olması, metropolid vekili ve bölgenin önde gelen seçkin kimseleri tarafından memnuniyet verici bir gelişme olarak algılanmış ve Osmanlı Devleti'ne teşekkür edilmiştir[432].

Meşveret meclisinde karar verildiği şekliyle voyvodaların oğulları İstanbul'a gönderilmek üzere ilk önce Silistre'ye getirilmişlerdir[433]. Sturdza, voyvoda atandıktan sonra eskiden olduğu gibi büyük oğlu Nikola'yı[434], Eflak Voyvodası Grigor Gika da oğlu Kostaki Gika'yı İstanbul'a göndermiştir. Ancak önceki dönemde olduğu gibi yerli voyvodaların çocukları artık Fener semtine değil, Rumlarla irtibat kuramayacakları Çengelköy'e yerleştirilmiştir[435]. Boyarların Bâbıâli'ye ulaştırdıkları talepnamelerindeki 4. maddede kaydedildiği şekliyle, divan efendisi ve baş beşlü ağasının tayinleri, Osmanlı Devleti'nin iradesi doğrultusunda gerçekleşmiştir. Aynı zamanda Eflak'ta yeni bir isyan geliştiği takdirde, olayı süratle

---

[429] Sturdza'ya Boğdan Voyvodalığı'nın tevcih edildiği tarih tahvil kayıtlarına yansıdığı kadarıyla 13 Temmuz 1822'ye tekabül etmektedir. BOA., **Tahvil d.**, nr. 39, s. 229; BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 333-334; BOA, **C.HR**. nr. 45-2239.

[430] BOA., **Tahvil d.**, nr. 39, s. 230. (14 Temmuz 1822).

[431] BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 17; BOA, **HAT.**, nr. 45723; Eskisi kadar görkemli ve şaşaalı olmamakla birlikte Gika ve Sturdza İstanbul'da Sadrazam, Reisülküttap ve Çavuşbaşı'nı ziyaret etmişlerdir. Sonrasında voyvoda tayin edildiklerinin bildiren beratlarını teslim almışlardır bkz. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, s. 187.

[432] BOA, **HAT.**, nr. 45530; II. Mahmud, *"kendi cinslerinden olduğundan mesrûr olmuşlardır"* şeklinde değerlendirmiştir. **HAT.**, nr. 45610.

[433] BOA, **HAT.**, nr. 45853.

[434] BOA, **HAT.**, nr. 45425 A.

[435] BOA, **HAT.**, nr. 45425 B; Mihail Guboğlu'nun kaydettiğine göre Kostaki Gika, henüz 18 yaşında iyi derece Fransızca ve Almanca konuşabilen oldukça şık görünümlü ve nazik bir gençmiş. Geleceği oldukça parlak görülen bu genç beyzadenin hikayesi İstanbul'da gürültülü ve sansasyonel bir aşk macerası ile nihayete ermiş ve II. Mahmud'un emriyle görevinden alınarak sınır dışı edilmiştir. Bu ilginç hikayenin arşiv kaynaklarına dayalı detayları için bkz. Mihail Guboğlu, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Bab-ı Ali ile Münasebetleri", s. 61-67.

bastırmak için İstanbul'un onayı olmadan Eflak'a yeterli sayıdaki beşlü neferinin ulaştırılması ve serhaddeki muhafızlarla voyvodanın iş birliği yapabilmesi yönündeki önerileri kabul görmüştür[436].

Voyvodaların tayini kararlaştırıldıktan sonra sıra bölgedeki nizamın yeniden kurulmasına gelmişti. Ioan Sandu Sturdza'ya hitaben yazılan bir hükümden öğrendiğimize göre, eskiden olduğu gibi tüfenkçibaşı ve delilbaşıların tayinlerinin Rum ve Arnavutlar arasından yapılması kaldırılmıştı. Bunun yerine İstanbul'daki mülakat esnasında boyarların önerdiği formüle uygun olarak tüfenkçibaşı ve delilbaşılar divan efendisi ile baş beşlü ağasının ortak görüşleri doğrultusunda belirlenecekti. Maiyyetlerine verilecek olan neferler ise voyvoda ve memleket boyarlarının ortak iradeleri doğrultusunda yerli ve gönüllü reaya arasından seçilecekti. Beşlü neferlerinin ulufeleri eski usul doğrultusunda memleket gelirlerinden karşılanacak, eğer olağanüstü ihtiyaç olursa voyvodanın kendi memlahası başta olmak üzere sağladığı kişisel gelirlerden bunların finansmanı yapılacaktı. Beşlü neferleri, yerlilerden tayin edilecek zabitler ve güvenlik görevlileri ile birlikte Boğdan'ın muhafazasını sağlayacaklardı. Boğdan'da güvenlik sağlandıktan sonra sayıları 500'e indirilecek ve ulufeleri eski usul doğrultusunda ödenecekti. Eğer olağanüstü bir durum vukubulursa İstanbul'da boyarların teklif ettiği şekilde beşlü neferlerinin lojistik ihtiyaçları en hızlı biçimde İstanbul'dan emir beklemeye gerek kalmaksızın tedarik edilecekti. Rum, Sırp, Bulgar, Arnavut ve diğer yabancı unsurlara güvenilmediğinden Rumeli'de uygun görülen mahallere nakilleri gerçekleştirilecekti. Boğdan'daki yabancıların isyana iştirak etmedikleri ve bozguncular arasında yer almadıkları konusunda yerli boyarlar kefil olurlarsa ancak o zaman Boğdan'da kalmalarına izin verilecekti. Ancak Boğdan'da kalsalar bile kendilerine herhangi bir idari görev veya makam tahsisi yapılamayacaktı. Sınır geçişlerindeki denetimler sıkılaştırılacak ve bu işin yürütülmesinde kapı kethüdasıyla spatar koordinasyon içerisinde olacaktı[437].

İlerleyen satırlarda detaylandırıldığı şekilde Boğdan'daki suditler, mal varlıklarını Romenlere satarak memleketi terk edeceklerdi. Boğdan'ın iç idaresinde

[436] BOA, **HAT.**, nr. 45546.
[437] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 333.

istihdam edilecek kimseler yerliler arasından *"ehl-i ırz ve mücerebbü'l-etvâr ve mû'temed"* olanlardan seçilecek, Rumlar ve diğer yabancı unsurlar tercih edilmeyecekti. Eskiden adet olduğu üzere, boyarların hizmetinde postelnikler yeniden istihdam edilecekti. Fakat bu yapılırken reayanın zarar görmemesine ve haksızlığa uğramamasına özen gösterilecekti. Boğdan'la hemhudut olan Osmanlı sınırlarının eskiden beri geçerli olan nizamları ve muameleleri aynı şekilde uygulanmaya devam edecekti. Rum voyvodalar zamanında muhalif boyarların İstanbul'a şikayetlerini bildirmeleri engellenmiş olduğundan bundan sonra bir iki tanesinin mahzarlarıyla birlikte İstanbul'a gelmeleri engellenmeyecekti. Bâbıâli'ye arz ettikleri şikayetler, Osmanlı Devleti tarafından araştırılarak haksız olan tarafa (asılsız ihbarda bulunan şikayetçiye veya voyvodaya) gerekli yaptırımlar uygulanacaktı. Rum keşişlerin görevden uzaklaştırılması ve din işlerinin yürütülmesi için yapılacak atamalarla ilgili boyarların İstanbul'da sundukları talepleri aynı şekilde uygulamaya konulacaktı. Voyvodaların gelirleri için eskiden beri kanun haline gelmiş miktarlar dışında Fenerli voyvodalar tarafından reayaya fazladan yüklenen vergilerin ve mali uygulamaların tamamı yürürlükten kaldırılarak bir daha talep edilmesi yasaklanmıştır[438].

İsyana iştirak edip daha sonra firar veya katledilenlerin emlak ve arazilerinin zabtı için tayin edilecek mübaşirler, voyvodalar Bükreş ve Yaş'a ulaştıktan sonra görevlendirilecekti. Divan efendileri *"ketebe-i aklâmdan"* dürüst ve tavırları bilinen, itimad edilen katipler arasından seçilecekti. Baş beşlü ağalarının seçimi ise Rumeli'den kendisine güvenilen ve asker istihdamı konusunda yetenekli ayan ve ağalardan olacaktı. Beşlü ağalarının görevleri bir yıl süreyle sınırlandırılacaktı. Azledildiklerinde memleketlerine döneceklerdi. Bu şartlar doğrultusunda, Eflak Baş Beşlü Ağalığı'na Pazarcık Ayanı Kavanos-zâde Kapıcıbaşı Hasan Bey tayin olunmuştu. Kendisinin hazırlanması ve voyvodanın talebi doğrultusunda maiyetine 2000 kişiden oluşan aylıklı beşlü neferini toplamasının ardından Silistre Valisi'nin yanına gidecek ve valinin emriyle Eflak tarafına geçecekti. Boğdan beşlü ağalığına da henüz münasip bir aday tespit edilmediğinden, bu konudaki çalışmalar aynı Eflak'ta uygulanan usul doğrutusunda takip

[438] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 334.

edilecekti[439]. Eflak ve Boğdan boyarlarının taleplerinin değerlendirildiği meşveret meclisinde kapı kethüdalarının durumu da görüşülmüştür. Buna göre, Fenerli voyvodalar döneminde tayin edilen kapı kethüdaları, pek çok asılsız söylentinin kaynağı olarak görüldüğünden yerli boyarlar arasından atanacak kapı kethüdalarının bundan sonra İstanbul'da *"ırz ve edepleriyle"* oturmaları ve görevlerinin gereği olarak Bâbıâli'ye, Bab-ı Defetri'ye ve Darbhane-i Amire gibi kurumlara Memleketeyn işleri için izinsiz gidip gelmemeleleri tenbih edilmiştir[440].

Eflak ve Boğdan'da beşlü ağaları görev mahalline ulaştıklarında bölgenin muhafazası için bulunan askerler Silistre Valisi'nin emri doğrultusunda geri çekileceklerdi. Eflak ve Boğdan'daki beşer bin neferden oluşan Osmanlı askerlerinin ulufeleri, memleketeyn hasılatından karşılanacaktı. Eflak'ta birikmiş ulufelerin tamamı ödense de Boğdan'ın bu meblağı karşılamaya maddi kudreti bulunmadığından ileride bir şekilde çaresine bakılacaktı. Divan efendilerine gizli yazışmalarda kullanılmak üzere şifre anahtarı verilmesi, kendilerine aktarılacak olan gizli talimatların bildirilmesi istenmişti. Baş beşlü ağalarıyla birlikte divan efendileri, voyvodaların hal ve hareketlerine her daim vakıf olmak ve önemli gelişmeleri aktarmakla sorumlu tutulmuşlardı. Voyvodalar firar etme teşebbüsünde bulunurlarsa bunu engellemekle yükümlüydüler. Başkaları, eğer Memleketeyn'de kargaşa çıkarmaya çalışırsa durumu Silistre valisine bildirmek, beşlü ağalarına verilen gizli talimatta yer almaktaydı[441].

Yerli voyvodalar tayin edilince onların hakimiyetini gölgeleyebilecek tüm isimlerin farklı yerlere gönderilmesi, meşveret meclisinde kararlaştırılmıştır. II. Mahmud'un ikazı[442] doğrultusunda Bükreş, Yaş ve Kroyova'daki kaymakamların

---

[439] Boğdan Baş Beşlü Ağalığı'na 23 Ağustos 1822 tarihinde Silahşoran-ı Hassa'dan Babadağ Ayanı Eyüb Ağa getirilmiş (BOA, **HAT.**, nr. 45792) ve maiyetindeki 1000 beşlü neferi ile Silistre'den Yaş'a gitmek için yola çıkmıştır (**HAT.**, nr. 45449); Boğdan Divan Efendiliği'ne de Ion Sandu Sturdza'nın Voyvoda tayin edilmesiyle birlikte Hacegan-ı Divan-ı Hümayun'dan İbrahim Nabi Efendi atanmıştır (BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 334).

[440] BOA, **HAT.**, nr. 45723; Hasan Bey'in Baş Beşlü Ağalığı'na tayinini bildiren hüküm için bkz. BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 20-21.

[441] BOA, **HAT.**, nr. 45723.

[442] BOA, **HAT.**, nr. 45591.

firarlarını önleyecek tedbirler alınmıştır[443]. Bu kapsamda Eflak Kaymakamı Negri, Kara Eflak Kaymamakamı Samurkaşoğlu ve Boğdan Kaymakamı Stefan'ın firar edebilecekleri öngörüldüğünden artık Eflak ve Boğdan'da bulunmaları tehlikeli bir hal almıştı. Bu sebeple henüz İstanbul'da bulunan yeni voyvodalara durum bildirilerek ya maiyetlerindeki boyarlardan ya da Memleketeyn'de uygun gördükleri boyarlardan üç kişinin kaymakam olarak atanması ve buna göre fermanlarının gizlice çıkarılması istenmiştir. Yeni Eflak ve Boğdan kaymakamı Silistre'ye, Kara Eflak Kaymakamı da Vidin'e ulaştığında, eski kaymakamlardan Negri ve Stefan'ın Silistre'de, Samurkaşoğlu'nun da Vidin'de tutuklanmasının ardından üç yeni kaymakamın valilerin nezaretinde görev mahallerine ulaştırılması tavsiye edilmiştir[444]. Eski kaymakamların ise etrafları ile haberleşemeyecekleri ve denizden uzak yerlere gönderilmelerine özen gösterimiştir. Silistre'de olan eski Eflak Kaymakamı Konstantin Negri, Şereflikoçhisar'a ve Boğdan Kaymakamı Stefanki de Göynük'e gönderilmiştir[445]. Arşiv kayıtlarından tespit edebildiğimiz kadarıyla Eflak Kaymakamı Konstantin'in kardeşinin isyancılarla irtibatı vardı. Bundan dolayı Şereflikoçhisar'dan İstanbul'a çağrılarak Fener semtinde idam edilmesi II. Mahmud tarafından emredilmiştir[446].

Eflak Voyvodası Grigor Gika, 26 Eylül 1822 tarihinde Bükreş'e varmış ve Eflak'ın yönetimini devralarak çalışmalarına başlamıştır[447]. Yaş'a ulaşan Boğdan Voyvodası Ioan Sandu Sturdza da 21 Ekim 1822 tarihinde divanı toplayarak voyvodalık beratını okutmuş ve memleketin önde gelenlerine voyvoda olarak görevlendirildiğini ilan eden prosedürü gerçekleştirdikten sonra çalışmalarına başlamıştır[448].

---

[443] BOA, **HAT.**, nr. 45961; Bilhassa Bükreş Kaymakamı Negri'nin kardeşi Rusya'nın muteber generallerindendi ve karısı da İpsilanti'nin kızıydı. Firar edebileceğine dair haberler Bâbıâli'ye ulaşmaktaydı (**HAT.**, nr. 45591).
[444] BOA, **HAT.**, nr. 45723.
[445] BOA, **HAT.**, nr. 45449 A.
[446] BOA, **HAT.**, nr. 16805; İdamıyla birlikte boynuna asılan yafta için bkz. **HAT.**, nr. 16805 A.
[447] BOA, **HAT.**, nr. 45879.
[448] BOA, **HAT.**, nr. 1561-24.

Eflak Voyvadası Grigor Gika, görevine başladıktan sonra Baş Beşlü Ağası Hasan Bey'de Rumeli'den seçilen beşlü neferleri ile Bükreş'e ulaştı[449]. Voyvoda Gika ile müştereken yürüttükleri çalışmalar kapsamında bölgede isyana iştirak edenlerin tespiti ve cezalandırılmasıyla meşgul olmuşlardır[450]. Grigor Gika'nın önemli icraatlarından biri de çocuklarına boyarlık rütbesi ve imtiyazları verebilmek ve bunu sürekli geçerli kılmak için izin istemesi olmuştur[451]. Boğdan'a tayin edilen Ioan Sturdza'nın soylu biri olmaması nedeniyle Boğdan boyarları arasında ayrılıklar ortaya çıkmış ve voyvodaya bağlılıklarını zayıflamıştı. Voyvoda'ya yeniden itaat ettirilmeleri için Ioan Sturtza, İstanbul'dan bu anlamda bir nasihat hüviyeti taşıyan buyruldu gönderilmesini istedi[452]. Bu kapsamda voyvodanın talebi doğrultusunda boyarlara Osmanlı Devleti tarafından sadık ve muteber bir idareci olarak kabul edilen voyvodalarıyla uyumlu bir şekilde çalışmaları, halkı içerisinde bulunduğu zor durumdan daha müreffeh bir yaşama kavuşturmaları, mükellef oldukları vergileri eksiksiz iletmek ve bölgedeki beşlü neferlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için bunu yapmaları tavsiye olunmuştur[453].

Voyvodalar görevlerine başladıklarında Memleketeyn'in birikmiş borçlarının ödenmesi ve bozulan ekonomik düzenin yeniden düzeltilmesi için kapsamlı çalışmalar yapmışlardır. Eflak'ta isyanla birlikte bozulan müesses nizam, 8000 kese akçe tutarında bir borç yükü ortaya çıkarmıştı. Bu konuda emsal oluşturmak adına eskiden reayanın zor durumda kalmasından dolayı vergi borçlarında mufaiyet tanınıp tanınmadığı Divan-ı Hümayun kayıtlarından araştırılmıştır. Kayıtlar doğrultusunda Temmuz 1803'te[454] Eflak'ın 2000 kese akçe borcunun biriktiği tespit edilmiştir. O dönemde ahali, bu borcu ödeyebilecek maddi güce sahip olmadığından vergi muafiyeti tanınan metropolit, psikoposlar, boyarlar ve diğer kimselerle manastırlardan 1803 yılına mahsus olmak üzere 900 kese akçe

[449] Hasan Bey Bükreş'e geldiğinde yeniçerilerin bölgedeki görevi tamamlandığından çekilmişlerdi. Kavanos-zâde Hasan Bey'in maiyetindeki toplam 2000 beşlü neferi Eflak kazalarına dağılmış ve kendisinin maiyetindeki 200 kadar beşlü neferiyle birlikte Bükreş'teki görevine başlamıştı. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, s. 297.
[450] BOA, **HAT.**, nr. 39910.
[451] BOA, **HAT.**, nr. 34867.
[452] BOA, **HAT.**, nr. 45510
[453] BOA, **HAT.**, nr. 45510 D; **HAT.**, nr. 45510C.
[454] Konstanin İpsilanti'ye verilen fermanın sureti için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45454 H.

tutarındaki bal ve şarap vergileri tahsil edilerek söz konusu borcun ödenmesi sağlanmıştır. Ancak isyan başladıktan sonraki iki yıl içerisinde 1803 tarihinde birikmiş borcun dört katı tutarındaki bu meblağın kimler tarafından hangi gider kalemlerine aktarıldığı tam olarak tespit edilmeden herhangi bir af getirilemeyeceği ve kolaylık sağlanamayacağı Eflak kapı kethüdasına bildirilmiştir[455]. Bu doğrultuda vestiyar kayıtları çıkarılarak Eflak voyvodası tarafından İstanbul'a bildirilmiş[456] ve harcama kalemleri tek tek sıralanmıştır[457]. Bulunan ara çözüme göre 4.000.000 kuruş civarındaki borcun 500.000 kuruşu stolnik başta olmak üzere boyarlardan ve geri kalanlar da dini müesseselerin vakıflarından elde edilecek iki yıllık gelirin ipotek edilmesi suretiyle ödenmesi teklif edilmiştir[458]. 1803'teki ödeme planının emsal alınarak hareket edilmesini II. Mahmud uygun görmüştür[459]. Boğdan'da, isyan akabinde lüzum duyulan vergilerin tahsili aşamasında, haksız vergi koyduğu yönünde Voyvoda Sturdza şikayetlere konu olmuştur. Ancak esasında Sturdza'nın toplamaya çalıştığı meblağ, bir yıl önceki hesap açıklarının kapatılması ve Boğdan'daki 1000 beşlü neferinin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaya yönelikti[460].

Eflak ve Boğdan'a 1822 yılında yerli voyvodalar gönderildikten sonra 1822-1826 yılları arasında her iki memleketten Osmanlı Devleti'ne çeşitli adlar altında ödenen vergileri Darbhane-i Amire kayıtlarından öğrenebilmekteyiz. Darbhane-i Amire gelirleri arasına kaydedilen bu vergi kalemleri ve miktarları aşağıdaki tabloya (Tablo VII) aktarılmıştır. Belirtilen tarihler arasında Eflak ve Boğdan voyvodaları hisslerine düşen rikabiyye[461] ve ıydiyyeleri[462] eksiksiz ödemişken taahhüdiye[463] adı

---

[455] Vergilerde kolaylık sağlanmasına dair Bâbıâli'ye iletilen bu talebe verilen cevabı II. Mahmud beğenmiştir. Eflak tarafından gelecek cevap doğrultusunda yine kayıtlara bakılarak gerekli adımın atılmasını tavsiye etmiştir (BOA, **HAT.**, nr. 45454).
[456] BOA, **HAT.**, nr. 45454 C.
[457] Bu borcu oluşturan masraf kalemlerinin ayrıntılı dökümü için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45454 E.
[458] BOA, **HAT.**, nr. 45454 D; **HAT.**, nr. 45454 G; **HAT.**, nr 45454 F. İki yılda üç taksit halinde borcun ödenmesi planlanmıştır. **HAT.**, nr. 45780.
[459] BOA, **HAT.**, nr. 45454 H.
[460] BOA, **HAT.**, nr. 45510 A.
[461] Rikabiyye, sadrazam ve bazı devlet adamları tarafından belirli zamanlarda padişaha verilen verilen hediyeleri ifade etmek üzere kullanılan bir tabirdir. Aynı zamanda rikabiyye, önde gelen saray mensuplarının tayinleri münasebetiyle takdim edilen peşkeşlere de bu ad verilirdi (Mehmet Zeki Pakalın, "Rikâbiyye", **Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, III, s. 46). Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, Eflak ve Boğdan voyvodalarının bu ad altında vergi ödedikleri görülmektedir.

altında göndermeleri gereken miktarı İstanbul'a ulaştıramamışlar ve bu konuda çözüm arayışı içerisine girilmiştir. Eflak ve Boğdan kapı kethüdalarıyla İstanbul'da ikamet eden oğulları Darbhane-i Amire'ye çağrılarak taahhüdiye adı altında mükellef tutuldukları miktarı ödemeleri istenmiştir. Boğdan voyvodası bu anlamda borcunu ödemeyi taahhüt ederken, Eflak voyvodası ise ahalinin perişan vaziyetini öne sürerek taahhüdiye vergisinin affını istemişse de Darbhane-i Amire yönetimi bu konuda taviz vermeme eğiliminde olmuştur. Ancak Eflak voyvodasının ısrarlı talepleri karşısında taahhüdiye kapsamında biriken dört yıllık vergiden üç yıl için hesaplanan 18 yük, 150.000 kuruş bir defaya mahsus olmak üzere silinmiş ve 6 yük, 50.000 kuruşun ödenmesi kararlaştırılmıştır. 1826 yılı itibarıyla ise Eflak'tan gönderilen taahhüdiye de dahil hissesine düşen miktarın tamamını ödemesi konusunda mutabık kalınmıştır[464].

Tablo VII: Eflak ve Boğdan'dan 1822-1826 Yıllarında Tahsil Edilen Vergiler

Vergi Kalemi	Eflak'tan Tahsil Edilen Vergi Miktarı	Boğdan'dan Tahsil Edilen Vergi Miktarı
Rikabiyye	40.000 kuruş	25.000 kuruş
Iydiyye	90.000 kuruş	90.000 kuruş
Taahhüdiyye	6 yük 50.000 kuruş	3 yük 15.000 kuruş

Kaynak: BOA, **DRB.d.**, nr. 131.

Grigor Gika'nın uyguladığı vergi rejimi, ahaliye ağır geldiği gerekçesiyle memnuniyetsizliğe sebep olmuştur. Küçükbaş hayvan vergileri ve kazalardan alınan vergilere memleketin giderlerini gerekçe göstererek kanunlarla bağdaşmayacak şekilde 8 kuruş zam yapıp tahsil etmişti. Voyvoda, aynı zamanda komislik görevini isyandan sonra belirlenen şartlara aykırı olarak bir Rum'a vermiştir. Borç listelerinin yanlış düzenlendiği şeklinde bazı boyarların itirazları olsa da hesaplarda herhangi bir uyumsuzluk olmadığı konusunda kendileri tehdit edilip korkutularak imzalar attırılmış ve söz konusu hesap dökümleri İstanbul'a ulaştırılmıştır. Tüfenkci ve delilbaşılara voyvoda, divan efendisi ve baş beşlü ağasının mutabakatı ve kefaleti

[462] Iydiyye, bayramlar münasebetiyle devlet adamları arasında alınıp verilen hediyeleri ifade etmektedir bkz. Fehmi Yılmaz, **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, İstanbul 2010, s. 262.
[463] Taahhüdiyye, önceden belirlenmiş vergilere ilave olarak halktan para talep edilmesidir (Abdülkadir Özcan, "İane", **DİA**, XIX, İstanbul 1999, s. 229). İlgili maddede verilen bilgi, referans kaynağımız olan belgedeki bilgilerle örtüşmektedir.
[464] BOA, **DRB.d.**, nr. 131.

sağlanmadan silah verildiği, bu neferlerin bazılarının isyana iştirak eden kimselerden olduğu Bâbıâli'ye bildirilmiştir. Ayrıca kır serdarı adıyla istihdam edilen neferlerin de Eflak'taki silahlı birlikleri oluşturduğu, divan efendisinin raporunda kaydedilmiştir. Memleketeyn Nizamnamesi'nin hazırlanması sürecinde aktif rol alacak ve sık sık karşımıza çıkacak olan Rus [konsolosluk] memuru Minçiaki (Minciaky), Grigor Gika'nın kardeşini mihmandar tayin ederek Bükreş'e getirtmiş, Kurta adı verilen sarayına davet etmiş ve burada hediyeler takdim ederek boyarlarla görüştürmüştü[465]. 9 Mart 1823 tarihli bir arşiv kaydından anlaşıldığına göre, yerli reayadan usule aykırı bir şekilde tayin edilen neferler kaldırılmış ve halka dağıtılan silahlar toplanmıştır[466].

Boğdan'da olduğu gibi Eflak'ta da voyvodanın halka zulmettiğinden şikayetçi olan boyarlar durumu Bâbıâli'ye bildirmişlerdir. Yapılan araştırmada ihbarın asılsız olduğu anlaşılmıştır. Eflak boyarlarının yerli voyvoda tayin edilmesi için İstanbul'a ulaştırdıkları taleplerde voyvoda hakkında asılsız ihbarlarda bulunanların cezalandırılması talep edilmişti. Ancak çeşitli dedikodulara sebebiyet verilmek istenmemesi ve Rusya ile yeni bir uzlaşmazlık alanının ortaya çıkmaması için gerçek dışı beyanlarda bulunan boyarların bir defaya mahsus cezalandırılmamaları ve moşyelerine geri gönderilmeleri istenmiştir[467]. Yerli voyvodalarla birlikte yönetimden bu türlü aksaklık ve şikayetler karşısında *"Vâkı'a şu voyvoda olan gâvurlardan Devlet-i Aliyye'mize hüsn-i hidmet ve sadâkat me'mûl değil ise de…"* ifadeleriyle II. Mahmud memnuniyetsizliğini dile getirmiş ve Rus elçisinin yeni isteklerde bulunmasının önüne geçilmesi için konunun geçiştirilmesini istemiştir[468].

Eflak ve Boğdan'da Rum voyvodalar ve bu voyvodalara bağlı olan boyarlar tarafından yerleştirilen Rum, Sırp, Bulgar ve Arnavutlar ve keşişler yerli boyarlar üzerinde tahakküm kurarak onlara zulmettiklerinden, bir daha Eflak'a ayak

[465] BOA, **HAT.**, nr. 45679 A.
[466] BOA, **HAT.**, nr. 38777 A; Söz konusu neferlerin voyvodanın maiyyetinde, Kurta dedikleri sarayda ve hududlarda istahdam edildiklerini bildiren Boğdan voyvodasının yazısı için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 37877 D.
[467] BOA, **HAT.**, nr. 45587.
[468] BOA, **HAT.**, nr. 45695.

basmamaları Bâbıâli tarafından kabul edilmiş ve uygulamaya konulmuştur[469]. Eflak ve Boğdan'daki tüm yerleşik yabancı unsurların çıkarılmasını hedefleyen bu düzenlemenin gerekçeleri arasında, bölgede asayiş ve güvenliği tam anlamıyla tesis etme düşüncesi de vardı. Babadağı Muhafızı'nın 30 Kasım 1822 tarihli yazısından anlaşıldığına göre, İstanbul'daki mülakatta kararlaştırıldığı şekliyle Osmanlı sınırlarına gelen kişiler, kapsamlı bir şekilde soruşturulduktan sonra geçişlere izin verilmekteydi[470]. İsyana Eflak'taki din adamlarının da iştirakinden dolayı bölgede kadim düzen yeniden tesis edildiğinde metropolitlerin atamaları Bâbıâli'ye sorulmuştur. İstanbul'da yapılan araştırma ve değerlendirmelerin ardından uygun görülen kimsenin metropolit olarak atanabildiği arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır[471].

Devlete karşı ihanetleri açık olan Rumlarla birlikte Memleketeyn'e Rumlar eliyle yerleştirilmiş Arnavut, Bulgar, Sırp vs. yabancıların kovulması işine II. Mahmud'un daha sonra bakılması tavsiyesi doğrultusunda bu konu voyvodaların tayinlerinden sonraya bırakılmıştır[472]. Uygun vakit geldiğinde Eflak ve Boğdan'da Fenerli Rum boyarların yerine yerlileri ikame etmek için çalışmalar başlatılmıştır. Ancak bu çalışmalar neticesinde boyar sayıları gereğinden fazla artırıldığı için tanınan vergi muafiyetlerinden dolayı uzun vadede fakir reayanın üzerine binen mali külfeti arttıracağı endişeleri ciddi bir şekilde dile getirilmiştir. Daha önceden de iktibas edilen Divan Efendisi Nabi Efendi'nin bu hususta raporu, boyarların sayısının ölçüsüz bir şekilde artırdırdığını ortaya koyması bakımından önemlidir[473]. Boğdan Voyvadası'nın boyarlardan para toplaması da boyarlar ile voyvoda

[469] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 334.
[470] BOA, **C.DH.**, nr. 206-10272; Aynı uygulama İbrail ve Maçin'de de yapılmaktaydı. BOA, **C.HR**. nr. 66-3283; **C.HR**. nr. 84-4195; geçişlerdeki denetimi konu edinen bir talimatname sureti için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45674 B.
[471] BOA, **HAT.**, nr. 45454 B.
[472] BOA, **HAT.**, nr. 45441; Ion Sandtu Sturdza Voyvoda tayn edildikten sonra bu anlamda çalışmaların başlatılması talimatı verilmiştir (BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 333-334).
[473] BOA, **HAT.**, nr. 45376; **HAT.**, nr. 45756 B; Sturdza boyarlık payeleri ile ilgili yaptığı düzenlemeleri İstanbul'a bildirdiği arzuhalinde, fenerli voyvodalar döneminde sayıları hizmetçileri ve yardımcılarıyla birlikte 40.000'e ulaşan boyarları, 1821 isyanı sırasında Osmanlı askerinin yanında duran kimselerle değiştirdiğini ve sayılarını 14.000'e düşürdüğünü bildirmiştir. Boyarlık payesi alınan 24.000 kişiyi de vergi mükellefi yapmak suretiyle gelirlerin artırılacağını gerekçe göstererek yaptığı değişilikleri meşrulaştırmak istemişti (**HAT.**, nr. 45376 C).

arasındaki sürtüşmenin bir diğer önemli nedeni olarak göze çarpmaktadır[474]. II. Mahmud ise Rusya başta olmak üzere Avrupa devletlerinin bölgede istihdam edilen beşlü neferlerinden rahatsızlık duyduklarını ancak onların beşlü neferlerinin kaldırılması yönündeki talepleri geçiştirildiği için voyvoda ile boyarlar arasındaki sürtüşmeleri bahane ederek bölgenin işleyişine müdahil olmak istediklerini düşünmektedir. Bundan dolayı rahatsızlık unsuru olarak beliren boyarların cezalandırılmasını ve karmaşanın en hızlı biçimde sonlandırılmasını istemiştir.[475] Nihayetinde, Ağustos 1823'te İstanbul'a ulaşan haberlere göre, Rum İsyanı sonrasında Eflak boyarlarının taleplerine uygun olarak Eflak'taki kurumlarda görevli olan Rum, Bulgar ve Arnavut memurlar azledilmiştir[476].

Yerli voyvodaların talepleri doğrultusunda Bükreş ve Yaş dışındaki konsolos vekillerinin görevlerinin sonlandırılması için çalışmalar başlamıştır. Konsolos ve konsolos vekilleriyle ilgili düzenlemeler yapılırken Osmanlı Devleti, Rusya ile önceden imzaladığı 1774 Küçük Kaynarca ve 1792 Yaş Antlaşması hükümlerini referans almıştı. Söz konusu iki antlaşmanın şartları uyarınca, Osmanlı sınırları dahiline tayin edilen konsoloslar ve konsolos vekilleri Rus kökenli olmalıydı. Osmanlı tebaasının[477] konsolos veya konsolos vekili olarak görevlendirilmesi, her iki antlaşmanın ihlali anlamına gelmekteydi. Bundan dolayı artık Osmanlı tebaası olan Rumlardan konsolos tayin edilmesi, Osmanlı Devleti ve Rusya arasında geçerli olan antlaşmalar uyarınca yasaklanmış[478], sonraki düzenlemelerde de konsolos vekillikleri kaldırılmıştır. Bükreş ve Yaş dışındaki konsolos vekillerinin görevlerinin sonlandırılması ise İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya'nın itirazlarına konu olmuştur. Bu devletlerin elçilerinin yaptığı değerlendirmelere göre başkentler dışındaki yerleşim alanlarına konsolosluk vekaletinin veya acentelerin faaliyetlerinin kısıtlanması ticaretin aksamasına neden olacağı gibi aynı zamanda geçerli olan kapitülasyonların da ihlali anlamına

[474] BOA, **HAT.**, nr. 45883.
[475] BOA, **HAT.**, nr. 45892.
[476] BOA, **HAT.**, nr. 45884.
[477] Hükümde kastedilen tebaa Rumlar olmalıdır.
[478] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 335.

geliyordu[479]. Avusturya'nın Osmanlı belgelerine yansımayan çıkar ilişkileri zarar görmeye başlamıştı. İtirazların temelinde bu gerçek vardı. 1812'den sonra Eflak ve Boğdan'daki, özellikle başkentlerdeki boyarlar Avusturya'lı bankerlerin eline düşmüştü[480].

Voyvodalar atandıktan sonra, Eflak ve Boğdan'da rahatsızlık unsuru olan suditlerden zararlı faaliyetler içerisinde bulunanların belirlenmesi ve sınır dışı edilmeleri için de çalışmalar başlatılmıştır[481]. Boğdan'da sudit statüsünde olduklarını iddia eden kimselerin bir listesinin çıkarılması, bu çalışmalar kapsamında istenmiştir. Suditlik iddiasında olan Avusturya, İngiltere ve sair ülkelerin tabiiyetindeki yabancıların kazalardaki en yakın ispravnike giderek isimlerini kaydettirmeleri ve kendilerine kefil bulamadıkları takdirde sınır dışı edilmeleri kararlaştırılmıştır. Yerli boyarların voyvoda naspedilmesiyle ilgili düzenlemenin gereği olarak, Boğdan kazalarında bulunan konsolos vekilliklerinin kaldırılması uygulamaya konulmuştur. Dışardan gelip sudit statüsünde ticaret yapmak isteyenlerin de belirli kontrollerden geçirilmesi istenmiştir. Ayrıca uygun görülmeyen suditlerin emlak ve arazi tasarrufunda bulunmamaları, Eflak ve Boğdan'la ilgili 1774 Küçük Kaynarca, 1792 Yaş Antlaşması ve sonraki yıllarda çıkarılan emirlere uygun olarak[482] Avusturya konsolosluğuna iletilmiştir[483]. Avusturya konsolosluğu bünyesindeki kimselerden gerçekte sudit olanların tespiti ve deftere kaydı için 4 kişilik bir komisyon kurulmuştu[484]. Ayrıca, Boğdan kazalarına muteber boyarlar görevlendirilerek yukarıda belirtilen usul doğrultusunda, yabancı devletlerin himayesinde olan suditler belirlenmiş[485] ve Boğdan'da yeni binalar inşa etmelerinin yasaklandığı Avusturya konsolosu tarafından bölgedeki müstemenlere bildirilmişti.[486] Tespit edebildiğimiz kadarıyla geride kalan ve *"başı boş"* olarak nitelendirilen 279 sudit sınır dışı

[479] Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, s. 204-205.
[480] Aleksandr Bitis, **Russia and the Eastern Question, Army, Goverment, and Society 1815-1833**, Oxford 2006, s. 434.
[481] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 335-336.
[482] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 80-4, s. 336.
[483] BOA, **HAT.**, nr. 45588 E.
[484] BOA, **HAT.**, nr. 45588 L.
[485] BOA, **HAT.**, nr. 47259.
[486] BOA, **HAT.**, nr. 47263 A.

edilmişti[487]. Sınır dışı edilecek suditlerin bölgedeki gayrimenkullerini yerli boyarlara devretmeleri için altı ay süre tanınmış[488] ve bu anlamda yapılan çalışmaların 1824 yılında tamamlandığı Nabi Efendi tarafından Bâbıâli'ye bildirilmiştir[489].

Voyvodalar atandıktan sonra boyarların İstanbul'da sundukları taleplerden bir diğeri olan kilise ve manastırlar meselesi de önerdikleri şekilde çözüme kavuşturulmuştur. İsyan esnasında eşkıyaların gizlenmesine yardım eden ve manastırları adeta birer cephanelik haline getiren Rum keşişler görevlerinden uzaklaştırılarak bu kurumların ve vakıflarının idaresi Romenlerin eline bırakılmıştır. Eflak ve Boğdan'daki mabetlerin vakıf gelirlerinden Kudüs, Aynoroz ve Tûr-i Sînâ gibi kiliseler için ayrılan meblağın miktarı, Rum patriği tarafından Bâbıâli'ye bildirilecekti. Bâbıâli de bunu Memleketeyn kapı kethüdaları aracılığıyla voyvodalara ileterek bu anlamda maddi yükümlülüklerin yerine getirilmesine aracı olacak şekilde bir nizam verilmiştir[490]. Bu sayede manastır vakıflarından elde edilen gelirler Osmanlı Devleti tarafından kontrol altında tutularak başka yerlere aktarılması engellenmiş olacaktı.

Netice itibarıyla 1711'de bağımsızlık için Ruslarla anlaşıp Osmanlı Devleti'ni bölgeden söküp atmayı tasarlayanlar Romenlerdi. Ancak, aradan 110 yıl geçtikten sonra koşullar değişmişti. Bölgede Osmanlı Devleti'nden bağımsız bir Yunanistan'ı, hatta imkanlar elverirse Bizans'ı ihya etmeyi hedefleyen Rumlar vardı. Romenler, Rumlar'ın kuracağı bağımsız Yunanistan'a katkıda bulunmaya hevesli değillerdi. İpsilanti'nin aldatmacasıyla ilk başlarda destek verecekmiş gibi görünmüşlerse de sonrasında Romen boyarların bütün statülerini, imtiyazlarını ve servetlerini kaybedecekleri bir Rum devletinin himayesine girmek istemedikleri aşikardır. Osmanlı Devleti de yerli boyarlardan voyvoda tayin ederek Rumlara destek olabilme potansiyeli taşıyan Romenleri kendi yanına çekmiş oldu. Divan efendileri ve baş beşlü ağalarının yetki ve sorumluluk alanlarını voyvoda adaylarının taleplerine uygun bir biçimde genişleterek Eflak ve Boğdan'daki nüfuzunu daha da

[487] Boğdan'dan sınır dışı edilen 279 suditin isimlerini havi liste için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 47259 A.
[488] BOA, **HAT.**, nr. 45877.
[489] BOA, **HAT.**, nr. 45588 K.
[490] BOA, **HAT.**, nr. 45724; Rum keşişlerin kiliselerden uzaklaştırılmasıyla ilgili hüküm için bkz. BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 23.

güçlendirdi. 1821 Rum isyanı açığa çıktığında, Osmanlı Devleti bağımsızlık peşinde koşan Rumlar yerine bölgenin yerli güçleri olan Romenlerle münasebetlerini daha da geliştirmek istemiş ve Memleketeyn'de Rumların bakiyesi olan tüm yabancı unsurları tasfiye ettiği gibi, okulları da kapatmıştır. Böylelikle Memleketeyn'de yüz yılı aşkın süredir devam eden Fenerliler çağı son bulmuş oldu.

III. BÖLÜM

ÖZERKLİĞİN RESTORASYONU: MEMLEKETEYN NİZAMNAMESİ VE YENİ YÖNETİM

A. MEMLEKETEYN NİZAMNAMESİNİ ORTAYA ÇIKARAN KOŞULLAR

1. Rum İsyanı Sonrasında Avrupa ve Rusya'nın Tutumu

Eflak ve Boğdan'da Rum İsyanı patlak verdiğinde, Osmanlı Devleti Filik-i Eterya'nın taktiksel hatalarının oluşturduğu psikolojik etkiyi kendi çıkarlarına uygun bir şekilde kullanarak, Rusya'nın mevcut antlaşmalara aykırı davranıldığı yönündeki suçlamalarına meydan ve fırsat vermemişti[1]. Bu sayede Eflak ve Boğdan'da gelişen olaylar, Rus ve Avrupa hükümetleri tarafından büyük ölçüde Osmanlı Devleti'nin bir iç meselesi olarak görüldü. Osmanlı Devleti ise başlangıçta doğru politikalar uygulayarak isyancıları etkisiz hale getirmeyi ve bölgede yeniden düzeni kurmayı başardı. Ancak Osmanlı Devleti'nin isyan münasebetiyle tedbir alırken Rusya'yı bilgilendirmeden ve boyarların çoğu yurt dışındayken bölgeye intikal ettirdiği askerler, Rus yönetimi tarafından bir oldubitti şeklinde değerlendirilmişti[2]. Ayrıca bölgedeki yeniçerilerin ulufeleri ödenemediği[3] için ortaya çıkan kargaşa, Rusya'nın tavrını değiştirmesine meşru zemin teşkil etmişti[4]. Diğer yandan Rum İsyanı Eflak ve Boğdan'da başarısızlıkla sonuçlansa da Mora ve adalarda yeni bir ivme kazandığı için Avrupa kamuoyunun asiler lehine olacak şekilde artan ilgisinin hükümetlerin politikalarını gözden geçirmelerine neden olduğu bilinmektedir.

---

[1] Valeriu Veliman, "Osmanlı Devleti ve Romen Prensliklerinde 1821 Senesi Olayları", **IX. Türk Tarih Kongresi (Ayrı Basım)**, Ankara 1988, s. 971.

[2] Radu R. N. Florescu, "Lord Strangford and the Problem of the Danubian Principalities, 1821-4", **The Slavonic and East European Review**, XXXIX/93, (Jun., 1961), s. 475.

[3] Yeniçeri ulufelerinin ödenmesi için girişilen arayışlarla ilgili bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45865. Boğdan'daki yeniçerilerin kış boyunca her türlü tehlikeye karşı görevde durmaları gerekmekteydi. Ancak yeniçerilerin disiplinsiz davranışları Osmanlı Devleti'ni de rahatsız etmekteydi. Bu konuda daha fazla ayrıntı için bkz. Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1275-1276.

[4] Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, I, s. 96-97.

İlk itirazlar Boğazlardan geçen gemilerin kontrollerinin sıkılaştırılmasına karşı yapıldı. Rus Elçisi Stragonov, ticarete zarar verdiği gerekçesiyle Osmanlı Devleti'nin eşkıya takibi için Boğazlarda gemilerin kontrollerinde uyguladığı sıkı güvenlik tedbirinden vazgeçmesini talep etti. Bâbıâli ise bu talebe karşılık olarak hükümranlık haklarına vurgu yapıp, her devletin kendisi için zararlı faaliyetleri engellemek adına önlem alma yetkisi olduğunu bildirdi[5]. Keza Straganov, Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'a girmesine karşı çıkarak bölgede eski düzenin kurulmasını istedi. Eflak ve Boğdan'ın kaymakamlar tarafından yönetilmesini protesto etmişti. Rusya, Rum Patriği[6] ve bazı din adamlarının cezalandırılmalarını tasvip etmediği için 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'nın tanıdığı himaye hakkını kullanarak itirazlarını sürdürmekteydi. İsyana dahil olmamış Rum tebaanın güvenliklerinin sağlanmasını ve tahrip edilen kiliselerin eski haline getirilmelerini talep etmekteydi. Stragonov, 13 Ağustos 1821'de taleplerine verilecek cevabı beklemeden İstanbul'u terk etti. Fakat Bâbıâli, Rusya ile ilişkilerini bozmayı menfaatlerine uygun bulmadığından, Stragonov'a gayet yapıcı bir üslupla Hristiyanların ibadetlerini yapmaya devam ettiğini ve isyana destek vermeyen Gayrimüslim reayanın emniyet içerisinde yaşadığını bildirdi. Eflak ve Boğdan'a Osmanlı birliklerinin emniyeti, güven ve huzuru temin etmek maksadıyla girdiğini ve asayiş sağlanarak Rusya ve Avusturya tarafına sığınan Boğdan Voyvodası Mihail

[5] Rus elçisine veirilen cevapta asilerin Rusya bayrağı taşıyan gemileri kullanarak lojistik destek sağlayabilme ihtimali olduğu ve bundan dolayı geçişlerin kontrolüne devam edileceği bildirilmekteydi. Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1264-1265.

[6] Patrik V. Gregoryos'un idamı gerek Rumlar arasında gerekse de Avrupa devetleri ve Rusya nezdinde oldukça sansasyonel bir olaydı. Strafod Canning ile yapılan mükâlemede reisülküttap efendi, Osmanlı Devleti'nin dini inançlarından ötürü Rumlara eziyet edildiği ve tamamını imha etmeye yönelik bir politika izlendiği yönündeki iddaları kesin bir dille yalanlamıştı. Patriğin idam edilmesi onun dini liderliğine karşı yapılmış bir saygısızlık değildi. Gregoryos sadece isyana destek verdiği ve Osmanlı Devleti'ne ihanet ettiği için idam edilmişti. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, I, s. 156; Osmanlı Devleti Patriğin idamı dolayısıyla oluşan olumsuz havayı dağıtmak üzere yabancı elçilere bu tarz resmi cevaplar verse de Rumlar arasında asilere olan destek artımıştı. Aynı zamanda Hristiyan reaya nezdinde II. Mahmud'un imajı da ciddi derecede sarsılmış görünmektedir. Yabancı müelliflerin anlatılarında II. Mahmud artık özellikle Rum nüfusun yoğunlaştığı yerlerde tebaası nezdindeki saygınlığını ifade eden *hünkar* sıfatı yerine dinî liderlerinin idamından duydukları nefreti yansıtan *"kasap"* tabiriyle anılır hale gelmişti. Ancak II. Mahmud'un tavrını öfkesi değil Osmanlı kanunları ve gelenekleri şekillendirmişti. II. Mahmud'un 1821 Rum isyanı karşısındaki tutumu ve aldığı tedbirlerin İstanbul'daki yabancılar üzerindeki tesirlerinin detayı için bkz. Süheyla Yenidünya, "Avrupalı Müelliflerin Kaleminden 1821 Rum İsyanı'nın İstanbul'daki Toplumsal Yapı Üzerindeki Etkileri", **Osmanlı İstanbulu V: V. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri, 19-21 Mayıs 2017**, (ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan), İstanbul 2018, s. 317-336.

Sutu ile diğer isyancılar iade edilip cezalandırıldığında bölgeye yeni voyvodaların atanacığını taahhüt etti[7]. Elçinin İstanbul'u terketmesi esasında Çar Aleksandr'ın da savaşa istekli olduğunu göstermemekteydi. Aleksandr diğer yandan Eflak ve Boğdan'da isyancılarla işbirliği yapmış olan konsolosları Pini ve Pizani'yi görevden alarak yerlerine yeni konsoloslar ikame etmişti. Çar Aleksandr'ın bu hamlesi, Rusya'nın Osmanlı Devleti ile uzlaşmazlık konusu olan sorunları barış yoluyla giderme konusundaki istekliliğin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır[8].

İngiltere ise Rum isyanı başladığı esnada, kendi ulusal çıkarları doğrultusunda Karadeniz, Boğazlar ve Akdenizde etkin bir Rus gücü yerine, Osmanlı Devleti'nin zayıf kalmasını yeğliyordu. Çar Aleksandr, Laibach'tan Petersburg'a döndüğünde, Rum kiliselerinin Osmanlı Devleti tarafından baskı altında tutulduğu ve zarar verildiği için güçlü bir baskıya maruz kalmıştı. Stratford Canning, 26 Haziran 1821'de Castlereagh'a yazdığı mektubunda bu nedenden dolayı Osmanlı Devleti ve Rusya arasında çıkabilecek olası savaştan endişeyle bahsetmişti[9]. Ağustos 1822'de İngiltere Dışişleri Bakanı Castlereagh'ın intiharının ardından liberal hareketleri destekleyen George Canning'in göreve gelmesi, İngiliz dış politikasında kayda değer bir eksen kaymasına neden olmuştu. Stratford Canning, Rumların isyanına İngiliz politikaları zarar görmediği sürece tarafsız kalınmasını telkin ederek aksi bir durumda müdahaleci bir tutum takınılması gerektiğini düşünüyordu ki işte bu noktada tavrını değiştirmişti. Rumların bağımsızlığının hararetli bir savunucusu olan Lord Byron'un yazıları ile birlikte, asilerin lehine olacak şekilde geniş bir kamuoyunun oluşması neticesinde İngiliz yönetimi, Rum İsyanı'na daha fazla duyarsız kalamadı. Rusya'nın da isyanı kendi lehine kullanarak Boğazlar ve Balkanlar üzerinde etkili olabileceği, Stratford Canning ve George Canning tarafından öngörüldüğünden İngilizler 1823 yılından itibaren Rum İsyanı'na daha açık bir şekilde müdahil olarak isyancı Rumları muharip taraf olarak tanıdılar.

---

[7] Meral Bayrak, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı Sırasında Avrupa Devletlerinin Tutumu", s. 71-72; Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri**, s. 57-61.

[8] 22 Ocak 1823 tarihinde Rusya'nın Eflak konsolosu Pini'yi değiştirdiği ve yerine Minçiaki tayin ettiği haberi İstanbul'a ulaşmıştır BOA, **HAT.**, nr. 45428; Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme**, s. 80.

[9] Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, I, s. 123.

Asilere diplomatik ve lojistik destekte bulundular[10]. İngiliz dış işleri yönetimi Rum İsyanı vesilesiyle Eflak ve Boğdan konusundaki gelişmelere de kayıtsız kalmadı. Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki tartışmalı konular hakkında her iki devlet arasında çıkabilecek muhtemel bir savaşın önüne geçebilmek ve güçler dengesini koruyabilmek adına Bâbıâli ile sürekli irtibat halinde kalıp görüş alışverişinde bulunmayı sürdürdüler.

Rusya, Eflak ve Boğdan'daki askerlerin çekilmesi konusundaki ısrarını sürdürmeye devam edince[11] Osmanlı Devleti bölgede isyancıların kalmadığını kabul etmekle birlikte dağlarda ve Balkanlarda hala asilerin bulunduğunu bundan dolayı da güvenlik noktasında emin olmak durumunda olduklarını ifade etti. Rusya'nın asilerle ilgili öne sürdüğü gerekçelerin aksine Rumların tamamı Osmanlı Devleti tarafından isyancılarla işbirliği yaptıkları şeklinde değerlendirilmemekteydi. Bununla birlikte, Rumlar bir millet olarak top yekün Osmanlı idaresine karşı başkaldırmış olduklarından idareci olarak Eflak ve Boğdan'a gönderilmeleri mahzurlu görülmekteydi. Eğer yeni voyvodalar, Rumlar arasından tayin edilir ve dağınık halde bulunan asiler voyvodalar liderliğinde yeni bir isyan girişiminde bulunurlarsa bunun siyasi sorumluluğunu Osmanlı Devleti haklı olarak üstlenmek istemediğini mükâlemede Rus elçisine bildirmişti. Eflak ve Boğdan reayasının hakları Osmanlı Devleti tarafından güvence altına alınmıştı. Rusya eğer bölgedeki Hristiyanların baskı altında kaldığını düşünüyorsa Eflak ve Boğdan'a yeniden konsolos göndererek gözlemlerini yapıp somut deliller doğrultusunda Osmanlı Devleti'ne itirazlarını sunmasının önünde herhangi bir engel yoktu. Son olarak bölgede yeni-idari sosyal düzenin kurulması aşamasında Rusya'nın da antlaşmalara uygun davranarak Osmanlı Devleti'ne karşı dostluk ve samimiyetini göstermesi için ülkesine firar eden isyancıları iade etmesi istenmişti. Bu ön koşullar gerçekleştiği takdirde Rusya'nın istekleri değerlendirmeye alınacaktı[12].

İstanbul'daki İngiliz elçisi ilk başlarda adeta Rusya'nın sözcülüğünü yaparcasına Rusya'nın rahatsızlık duyduğu konuları ve Osmanlı Devleti'nin

[10] Şeyma Dereci, **Stratford Canning'in İstanbul Elçiliği (1824-1832)**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2011, s. 58-60.
[11] Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, II, s. 1264-1265.
[12] BOA, **HAT.**, nr. 45355.

bölgedeki askerlerini çekmesi gerektiğini Bâbıâli'ye iletti. Elçinin gerekçesi bölgedeki askerlerin tayinat ve aylıklarının Memleketeyn'den karşılanması dolayısıyla halkın büyük zarar görmesi, ticaret ve ziraatin durma noktasına gelmesi ve ücretlerinin ödenmesinde güçlük çekilen askerlerin halka zulmetmeye başlamalarıdır[13]. Stratford Canning'in endişelerinin arka planında ise Eflak Voyvodası Kallimaki İskerlet'in İstanbul'dan sürgüne gönderilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'ı Rum voyvodalar yerine Türk paşaları tarafından idare edilmesinin önünü açan bir hamle olarak yorumlaması yatmaktaydı[14].

Bu endişeler doğrultusunda Bâbıâli ile iletişim halinde olan Canning, mükâlemede dile getireceği hususların Avrupa'daki ittifaka dahil olan devletlerin ortak görüşü olduğunu vurguladı. İngiliz elçisi, Rus elçisinin söylemleriyle birebir uyuşacak şekilde Rusya'nın antlaşmalarla belirlenmiş himaye hakkına sahip olduğunu vurguluyordu. Bölgedeki manastırların Osmanlı askerleri tarafından yıkılıp tahrip edildiğini ve Rumların ayinlerine karışıldığını öne sürerek Eflak ve Boğdan'daki askerlerin tahliyesini istedi. Osmanlı Devleti ise Memleketeyn'in *"mülk-i mevrûsu"* olduğunu vurgulayarak bölge ahalisinin güvenlik, emniyet ve refahını sağlaması için Osmanlı askerlerinin orada görev yaptığını dile getirdi. Yıkılan manastırlar konusunda da, bölgedeki karmaşa esnasında asilerin manastırlara gizlendiği için askerlerin buralara operasyon yapmak durumunda kaldığı ve bundan dolayı da bir takım zararların ortaya çıkmış olabileceğini kabul eder mealde cevaplar verildi. Diğer yandan Rusya'nın Osmanlı sınırlarına yakın yerlerde asker topladığı ve muhtemel bir savaş durumunda, Osmanlı Devleti'nin bölgeyi boşaltmasının doğru olmayacağı İngiliz elçisine ifade edildi. Elçiyle, Eflak ve Boğdan'ın kaymakamlar tarafından idare edilmesi konusundaki mükâlemede, Osmanlı Devleti'nin bölgeyi kaymakamlar veya başka memurlar göndererek idare etmeyeceği, voyvodaların

[13] Yalnız Eflak'taki Osmanlı askerlerinin aylık masrafının yüz kese olduğunu, bu meblağın ödenmesinde büyük güçlükler çekildiğini ve bölgedeki askerlerden dolayı memnuniyetsizliklerini sıraladığı kaydın detayı için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45865 Ç; Yine bu minvalde Staroford Canning, Halet Efendi ve İsmail Efendi'nin İngiliz arşiv kayıtlarına yansıyan bir mükâlemesi için bkz. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, I, s. 229-236.

[14] Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, I, s.134.

zamanı geldiğinde atanacağı konusunun resmen tüm devletlere bildirileceği konusunda güvence verildi[15]. İngiltere ulusal çıkarları doğrultusunda, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında bir savaş çıkmaması için Bâbıâli'yle olan temaslarını ve gerginliği ortadan kaldıracak çözüm arayışlarını sunmayı sürdürmüştür[16]. Rusya'nın yeniden Osmanlı Devleti'ne elçi göndermek için hazır olduğu, yalnızca öne sürdüğü beşlü neferleri ve ticaretle ilgili şartların kabul edilmesi halinde aradaki gerilimin kalkacağını beyan etmiştir[17].

Avusturya Başbakanı Metternich, Rumları meşru hükümdarlarına karşı isyan etmiş olarak kabul etmekteydi. Rum İsyanı'nı Osmanlı Devleti'ne Rus müdahalesinin yolunu açan ve Avrupa barışını tehdit eden sansasyonel bir hareket olarak değerlendirmekteydi[18]. Avusturya dış işleri yönetimi, bir yandan Rusya'nın aşırıya kaçabilecek müdahalelerini önlemeye çalışırken diğer yandan da Bâbıâli ile irtibatını sürdürmekteydi. Avusturya elçisi, Eflak ve Boğdan olaylarını müzakere için mükâleme talebinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ihtilaflı konuları çözüme kavuşturmak üzere Avusurya imparatorunun aracılık yapma teklifi, elçi vasıtasıyla Bâbıâli'ye iletilmişti[19]. Avusturya elçisinin aynı İngiliz elçisi gibi Rusya'nın taleplerini Bâbıâli'ye taşıyacağı ve Rusya'nın savaş ilanı için bahane aradığını öne süreceği düşünülmüş ve buna göre cevaplar hazırlanmıştır. Voyvodaların tayini konusunda Avusturya elçisi ısrarcı olsa da Bâbıâli'nin tavrı bu noktada oldukça netti. Avusturya'ya sığınmış olan elebaşı Aleksandr İpsilanti, ya Avusturya hükümeti tarafından idam edilmeli ya da Osmanlı Devleti'ne gönderilerek cezalandırılması sağlanmalıydı. Bu şartlar gerçekleşirse o zaman voyvoda tayini görüşülebilirdi. Askerlerin Eflak ve Boğdan'dan çekilmesi yönündeki taleplere de yine aynı minvalde cevap verilmişti. Eğer bölgedeki Osmanlı askerleri çekilirse savaş çıkmayacağına dair bir rehavet oluşur ve silahlı birliklerin tamamı dağılabilirdi. Böyle bir ortamda Eflak ve Boğdan savunmasız kalabileceği gibi

[15] BOA, **HAT.**, nr. 45423; 15 Şubat 1822 tarihli mükâleme için bkz. **HAT.**, nr. 45490; İngiliz elçisinin Rusya'nın ticari konulardaki ve Memleketeyn'in 1821 öncesi durumuna döndürülmesi konusundaki taleplerinin kabulü için 10 Ocak 1824 tarihli görüşmelerin detayı için bkz. **HAT.**, nr. 45694 A.
[16] BOA, **HAT.**, nr. 45694 B.
[17] BOA, **HAT.**, nr. 50915; **HAT.**, nr. 50218.
[18] Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme**, s. 78.
[19] BOA, **HAT.**, nr. 45733.

sınırlardaki Müslüman reaya da büyük zararlar görebilir, hatta beklenmedik bir isyan bile baş gösterebilirdi. Bir harp çıkması durumunda isyana iştirak etmeyen Rumlar ve Sırpların tamamı, Osmanlı Devleti'ne karşı baş kaldırabilirdi. Dolayısıyla Avusturya da bu savaşın bir tarafı olarak yer alabilirdi. Mükâleme gerçekleştiğinde Rusya'nın Küçük Kaynarca, Yaş ve Bükreş Antlaşmaları uyarınca himaye hakkının Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmekte olduğu vurgulanmakla birlikte, geçerli olan antlaşmalar kapsamında Rusya'nın firari asileri iade etmesi istenmiştir. Diğer konularda verilen cevaplar da yine İngiliz elçisine verilen cevaplarla büyük ölçüde örtüşür biçimdedir[20].

Yabancı devletlerin Rum İsyanı ve Memleketeyn'deki gelişmeler karşısındaki tutumu yukarıda özetlenen çerçeve dahilindeydi. Rusya, Eflak ve Boğdan'daki Osmanlı askerlerinin çekilmesi ve bölgeye yeniden voyvodaların gönderilmesi konusundaki ısrarlarını sürdürmekteydi. Osmanlı Devleti tarafında ise yapılan toplantılarda durum değerlendirilmiş ve meşverette, bölgedeki askerleri çekmekten ve alelacele voyvoda göndermektense savaş seçeneğinin değerlendirilmesi daha uygun görülmüştü. Rusya'nın talepleri karşısında Osmanlı Devleti'nin tutumu oldukça netti. İngiltere ve Avusturya elçilerine Rusya savaş ilan etse dahi Osmanlı Devleti'nin bölgedeki askerlerini çekmeyeceği ve alelacele voyvoda tayin etmeyeceği bildirilmişti[21].

Eflak ve Boğdan'da yerli boyarların voyvoda tayin edilmesiyle ilgili düzenlemeler tasarlanırken Bâbıâli'nin bu konudaki plan ve niyetleri ilk etapta elçilerden gizlenmişti. Çünkü bu süreçte Rusya ve İngiltere elçileri Eflak ve Boğdan'daki Osmanlı askeri varlığının azaltılması yönünde diplomatik baskılarını sürdürmekteydiler. II. Mahmud, Memleketeyn tahliye edildiği an Rusya'nın savaş ilan ederek bölgeye girebileceği endişesinin taşındığını, Avrupa elçilerine defaatle ifade edildiğini belirtmektedir. Bu konudaki diplomatik baskıyı azaltmak hem de Osmanlı Devleti'nin bölgedeki emniyetini temin etmek adına, Eflak ve Boğdan'daki askerler çekildikten sonra beşlü neferlerinin bölgede istihdam edilmesini önermişti.

[20] BOA, **HAT.**, nr. 45466; Bu minvalde Avusturya elçisiyle yapılan mükâlemenin detayları için bkz. **HAT.**, nr. 45466 B.
[21] BOA, **HAT.**, nr. 44127.

Bu sayede Rusya'nın harp ilan etmesi belli bir süre ötelenmiş olacaktı[22]. Diğer yandan sınırdaki istihkam merkezlerinde Rusya ve Avusturya'nın olası bir askeri müdahalesine karşı askeri ve lojistik anlamda hazırlıklı konuma geçilmesi için çalışmalar yapılmaktaydı[23].

Eflak ve Boğdan'daki yönetimin yerli boyarlardan seçilen voyvodalara devredilmesi, Osmanlı Devleti *"Memleketeyn şartını"* yürürlüğe koyduğu için İngiliz Elçisi Canning tarafından oldukça olumlu bir gelişme olarak algılanmıştı[24]. Stratford Canning, Rus Dış İşleri Bakanlığı'nın yönetiminde olan Nesselrode'a yazdığı mektubunda, Fenerliler yerine yerli boyarlardan Eflak ve Boğdan'a voyvoda tayin edilmesinin, Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki geçerli antlaşmaları ihlal etmediğini ve Memleketeyn imtiyazlarına aykırılık taşımadığını belirtmişti. Zaten her iki devlet arasındaki mevcut antlaşmalarda, voyvodaların Rumlar arasından olması gerektiğine dair bir şart bulunmadığını ancak Eflak ve Boğdan idarecilerinin Rum kilisesine bağlı olan kimseler arasından tayin edilmesi şartının da yerine getirildiğini Nessolrode'a yazmıştı. Mektubunun devamında Stratford Canning, Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kaldığı ihtilal dolayısıyla Rumlara güvenmemekte haklı olduğunu uzun uzadıya anlatmaktadır[25]. Stratford Canning, Bâbıâli ile sürdürdüğü görüşmelerde voyvodaların tayiniyle birlikte artık sorunların büyük ölçüde çözüldüğünü ifade etmişti. Ancak Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki ihtilafın tam anlamıyla ortadan kaldırılması için Eflak ve Boğdan'daki beşlü neferlerinin sayısının azaltılması gerektiği hususunu en önemli ön koşul olarak gördüğünü Bâbıâli'ye bildirmişti[26].

Osmanlı Devleti, yerli boyarlardan voyvoda tayini yapıldıktan sonra bu konudaki tasarrufunu İngiltere ve Avusturya'ya bildirerek resmen ilan etmişti. Bilvesile İstanbul'da bulunan İngiliz ve Fransız elçileri, Bâbıâli'ye aktaracakları özel bilgiler olduğunu öne sürerek resmi mülakatlar düzenlenmesi için başvuru yaptılar.

---

[22] BOA, **HAT.**, nr. 42304.
[23] BOA, **HAT.**, nr. 43029; **HAT.**, nr. 43033.
[24] BOA, **HAT.**, nr. 45602; Radu R. N. Florescu, "Lord Strangford and the Problem of the Danubian Principalities, 1821-4", s. 478.
[25] Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, III, İstanbul 2014, s. 153-155.
[26] Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, **Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleriyle) 1237-1241/1821-1826**, s. 554.

Fransız elçisi İngiliz elçisinin söyleyeceklerinden farklı bir konu gündeme getirmeyeceğinden vakit kaybı olmaması için başvurusunu geri çekti[27]. Rusya ise İstanbul'a yeniden elçi göndermek için bölgedeki beşlü neferlerinin tahliye edilmesini şart koşarak yeni bir diplomasi trafiği başlattı[28].

Eflak ve Boğdan'da yerli voyvodalar tayin edilip, mevcut askerler çekildikten[29] sonra bölgeye gönderilen beşlü ağaları, Rusya'nın yeni itirazlarının konusu olmuştur[30]. Beşlü ağalarının rütbe, paye ve makam sahipleri olması dolayısıyla voyvodaların icraatına karıştıkları ve onları gölgede bıraktıkları için Rusya tarafından eskiden olduğu gibi beşlü neferlerinin sayılarının azaltılması istenmiştir. Beşlü ağalarının da yine önceden yürürlükte olan kanunlar kapsamında Osmanlı Devleti tarafından değil voyvodaların iradesi doğrultusunda seçilmeleri, rütbe, paye ve makam sahibi kimselerden olmamaları, Minçiaki ile yapılan mükâlemede açıkça dile getirilmiş ve Bâbıâli'ye iletilmiştir. Reisülküttap ise beşlü ağalarının atama usulünün eskiden çok farklı olmadığını, voyvodaların İstanbul'da yetişip Bükreş ve Yaş'a gittikleri için yine İstanbul'da yakınlık kurdukları kimseler arasından beşlü ağası tayin etmeyi Bâbıâli'nin izni doğrultusunda gerçekleştiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda bölgeye tayin edilen beşlü ağa ve neferleri Müslüman olduğu için bu konudaki yetki tamamen Osmanlı Devleti'ne aitti ve Osmanlı Devleti'nin iç idaresini ilgilendirdiği için Rusya'nın müdahale hakkı bulunmadığı Minçiaki'e söylenmişti[31]. Rus yetkilisine verilen bir diğer cevapta beşlü ağalarının Osmanlı Devleti tarafından atanmasının bölgeye tayin edilen yerli voyvodalar tarafından talep edildiği de vurgulanmıştır[32]. II. Mahmud'un bu konudaki görüşü, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı başkaldırmış ve başkaldırıda bulunma

[27] BOA, **HAT.**, nr. 45602.
[28] BOA, **HAT.**, nr. 45659.
[29] Eflak ve Boğdan'daki Yeniçeri askerlerinin işe yaramadığı açıkça dillendirilmekteydi. Zaten askerler de görevlerini sürdürme noktasında pek istekli değildi (BOA, **HAT.**, nr. 45081); Osmanlı askerleri gruplar halinde mihmandarların rehberliğinde Eflak ve Boğdan'dan çekilmişti. Bölgedeki Osmanlı askeri varlığının tahliyesiyle ilgili detaylar için bkz. Theophilus C. Prousis, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, s. 140-142.
[30] BOA, **HAT.**, nr. 45693.
[31] BOA, **HAT.**, nr. 45553 G; **HAT.**, nr. 45689 A; **HAT.**, nr. 45755.
[32] BOA, **HAT.**, nr. 45693.

potansiyeli taşıyan unsurları cesaretlendirmekten başka bir amaca hizmet etmediği yönündeydi. Bundan dolayı elçinin talepleri kesin bir dille çevrilmeliydi[33].

Beşlü meselesi görüşülmüş olmasına rağmen Minçiaki'nin yeniden mükâleme talep etmesinden rahatsızlık duyulmuştu. Bu müzakere mazbatasına yansıdığı şekliyle Eflak ve Boğdan'da isyan başladığında, yeteri kadar beşlü neferi bulunmadığından haksız yere masum Müslümanların kanı asiler tarafından akıtılmıştı. Yeniden böyle bir teşebbüs gerçekleşirse Osmanlı Devleti bölgedeki Müslüman reayanın can ve mallarını korumakla mükellef olduğundan güvenliğin sağlanması için beşlülerin istihdamı elzemdi[34].

Beşlü ağaları ile ilgili tartışmalara Stratford Canning de dahil olmuştur. Reisülküttap, mükâlemede İngiliz elçiye etraflı bir şekilde cevap vermiştir. Bölgede isyan sonlanıp voyvodalar atandıktan sonra Osmanlı Devleti yine voyvodalar ile yapılan müzakereler neticesinde beşlü ağalarını ve sayılarını belirlediğini ifade etmiştir. Beşlü neferleri, Eflak ve Boğdan'da reayanın ve ticaretin güvenliğini sağlamak üzere görev yaptıklarından herhangi bir şekilde voyvodaların işlerine müdahelelerinin söz konusu olmadığı, Stratford Canning'e bildirilmiştir. Kaldı ki Eflak ve Boğdan'daki beşlü neferlerinin sayıları, zamanın koşulları doğrultusunda güvenlik ihtiyacı temel ölçüt alınarak artırılıp azaltılmaktaydı. İsyandan sonra bölgeye sevkedilen beşlü sayısının yerli voyvodaların İstanbul'daki mülakatları esnasında kendilerinin tavsiye ve önerileri doğrultusunda belirlendiği, reisülküttabın kapsamlı cevabındaki en önemli nokta olarak göze çarpmaktadır[35]. İngiliz elçisine bildirildiği şekliyle, Eflak ve Boğdan Osmanlı topraklarına dahil olduğundan bu konuda ısrar etmek Osmanlı Devleti'nin bölgedeki mülkiyet haklarına aykırı davranmak demekti[36].

Eflak ve Boğdan'da bulunan beşlü ağalarının eski usule aykırı bir şekilde Osmanlı Devleti tarafından rütbeli kimseler arasından atanması dolayısıyla, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı bir savaş başlatabileceği konusunda Avusturya

[33] BOA, **HAT.**, nr. 45689.
[34] BOA, **HAT.**, nr. 45555.
[35] BOA, **HAT.**, nr. 45555.
[36] BOA, **HAT.**, nr. 45615.

ve Fransa elçileri Bâbıâli'yi uyarmışlardır[37]. Elçilere verilen cevapta, Osmanlı Devleti'nin bölgeye rütbe ve paye sahibi kimselerden beşlü ağalarının gönderilmesindeki maksadının voyvodaların işlerine karışmak veya onları gölgede bırakmak olmadığı ifade edilmiştir. Beşlü ağalarının rütbe ve paye sahibi kimseler olması, beşlü neferlerini askeri disiplin altında tutarak görevlerini layıkıyla yerine getirmelerini sağlamaya ve bölgede ticari faaliyetlerde bulunan Müslümanlar ile Memleketeyn ahalisinin güvenliğini temin etmeye matuftu. Bu hususların altı çizilmekle birlikte rütbeli kimselerin beşlü ağalığı yapması, Osmanlı Devleti'ne fazladan bir katkı sunmadığından Rusya gibi güçlü bir hasım ile diplomatik gerilim içerisinde olunmaması, meşveret toplantılarında uygun bulunmuştur[38]. Nihayetinde II. Mahmud'un tavsiyesi doğrultusunda bulunan formüle uygun olarak[39], Silistre Valisi Ahmed Paşa aracılığıyla yine *"zabt u rabt erbâbından"* olan fakat *"rütbe ve pâye"* sahibi olmayan kimselerin beşlü ağası olarak görevlendirilmesi istenmiştir[40]. Osmanlı Devleti'nin Rusya'nın talebini dikkate alarak uygulamaya koyması Minçiaki tarafından memnuniyetle karşılanmıştır[41].

Beşlü neferlerinin sayılarının azaltılması konusunda Eflak ve Boğdan voyvodaları ve boyarlarının görüşü alınarak hareket edileceği hususu, Rusya'nın isteklerini kabul ettirmekte ısrarcı olan elçilerine bildirilmiştir[42]. Bu kapsamda Eflak yönetiminden gelen talep[43] ve Bâbıâli üzerinde artan baskılar neticesinde II. Mahmud, bölgedeki beşlü neferlerinin sayısının yarı yarıya azaltılmasına müsaade etmiştir. II. Mahmud'un ifadesine göre beşlü neferlerinin bölgeden tahliye edilmesi konusundaki Rusya ve Avrupa devletlerinin talepleri için bundan daha fazla yapılacak bir şey kalmamıştır[44]. Alınan karar Avusturya ve İngiltere'ye

---

[37] BOA, **HAT.**, nr. 44856.
[38] BOA, **HAT.**, nr. 45605.
[39] *"Nasb olunacak Beşlü Ağaları'nın her ne kadar rütbeleri dûn olacak ise de yine akılları başlarında işe yarar makulelerden olmasına dikkat olunsun."* BOA, **HAT.**, nr. 45605.
[40] BOA, **HAT.**, nr. 44856.
[41] BOA, **HAT.**, nr. 45553 G.
[42] BOA, **HAT.**, nr. 45694.
[43] BOA, **HAT.**, nr. 45680 A; Bölgedeki boyarların görüşlerine Eflak Voyvodası Grigor Gika da katıldığını belirtmiş ve bölgede emniyetin sağlandığına kefil olduğunu Bâbıâli'ye bildirmiştir (**HAT.**, nr. 45752).
[44] BOA, **HAT.**, nr. 45680.

bildirilmiştir[45]. Boğdan'daki beşlü neferlerinin çekilmesi konusundaki diplomatik baskılara rağmen Osmanlı Devleti bölgedeki hükümranlık hakları kapsamında yerel talepleri değerlendirmeye almıştır. Boğdan'da konsolosların himayesindeki imtiyazlı tüccar zümresinin sayılarının azaltılmasıyla ilgili çalışma henüz tamamlanmadığından, bölgede güvenlik ve asayişin sağlanması için beşlü neferlerine ihtiyaç olduğu Bâbıâli'ye bildirilmişti. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Eflak'ta olduğu gibi Boğdan'da da beşlü neferlerinin sayısının yarıya indirilmesi işini sudit meselesi çözüldükten sonraya bırakmış ve bu konudaki kararı Rusya, İngiltere ve Avusturya elçilerine bildirmiştir[46]. Boğdan'da söz konusu çalışmalar tamamlanıp şartlar elverişli hale geldiğinde beşlü neferlerinin sayısının 500'e indirilmesi konusunda karar çıkmıştır[47]. Eflak ve Boğdan'daki beşlü ağalarının atanması ve neferlerinin sayılarının belirlenmesi konusunda, 1821 Rum isyanı öncesinde olduğu gibi voyvodaların yetkilendirilmesi ise ancak 1826 yılında Akkerman Antlaşması'yla mümkün olacaktır[48].

2. Reformların İlk Adımı: 1826 Akkerman Antlaşması'nda Eflak ve Boğdan Sorunu

1821 Rum İsyanı'nın ardından Eflak ve Boğdan'ın yönetimi, yerli voyvodalara devredilirken bölgede Romenler tarafından rahatsızlık unsuru olarak görülen yabancılar da tasfiye edilmişti. Bu bakımdan 1822 yılında yerli boyarlarla İstanbul'da varılan mutabakat, Osmanlı Devleti'nin daha önceden Eflak ve Boğdan için tanıdığı imtiyazları ve Rusya ile yaptığı antlaşmaları değişikliğe uğratmıştı. Eflak ve Boğdan'la ilgili konularda 1802 fermanından itibaren resmen şefaat hakkı tanınan Rusya, 1812 Bükreş Antlaşması'ndaki ihtilaflı konuları düzeltmek üzere Osmanlı Devleti'ne Akkerman Antlaşması'nı doğuran maddeleri dayattı. Ancak aşağıda detaylandırıldığı şekliyle Akkerman Antlaşması'nın muhtevası, Eflak ve Boğdan'da 1802 fermanının tanıdığı imtiyazlarda yaşanan aksaklıkları ve 1821 Rum

[45] BOA, **HAT.**, nr. 45681; Bu konuda Avusturya elçisine verilmek üzere hazırlanan 8 Kasım 1823 takrir müsveddesi için bkz. **HAT.**, nr. 45681 A.
[46] BOA, **HAT.**, nr. 45684; **HAT.**, nr. 45396.
[47] Boğdan'da beşlü neferlerinin sayısı 1 Muharrem 1240/26 Ağustos 1824 tarihi itibarıyla yarıya indirilecekti (BOA, **HAT.**, nr. 45588 I).
[48] BOA, **HAT.**, nr. 52523.

İsyanı'ndan sonra yapılan düzenlemeleri konu alması bakımından 1812 Bükreş Antlaşması'nı tadil etmenin çok ötesine geçmiştir. Bu başlık altında Akkerman Antlaşması'nı ortaya çıkaran koşullardan kısaca bahsedildiken sonra Eflak ve Boğdan'la ilgili talepler ve uygulamaya yansımaları incelenecektir.

1825 yılında Çar I. Aleksandr'ın ölümünün akabinde, Petersburg'daki Rus tahtı literatürde *"Aralıkçılar"* (Dekabristler) adıyla bilinen ilk Rus devrimci harekâtının başkaldırısıyla birlikte oldukça büyük bir kaosun içerisinde kaldı. Nihayetinde Çar I. Aleksandr'dan boşalan Rusya yönetimini, I. Nikola devralmayı başardı[49]. Halefine göre Çar I. Nikola'nın Doğu Sorunu'na ve Osmanlı Devleti'ne karşı tutumu daha sertti. Dolayısıyla I. Nikola'nın Rus yönetimini devralması, hem Avrupa'da hem de Osmanlı Devleti cenahında politik dengelerin değişmesine önemli bir zemin teşkil etmiştir. I. Nikola'nın yönetim anlayışı ve uluslararası ilişkilere yaklaşımında tahta geçiş sürecinde yaşadığı sıkıntıların kendisi üzerinde bıraktığı tesirlerin payı şüphesiz göz ardı edilemeyecek derecededir. Çiçakof'un hatıralarında da açıkça kaydedildiği üzere, 1812 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaşı sonlandıran Bükreş Antlaşması mecburen imzalanmıştı. Antlaşmada Çar I. Aleksandr'ın talimatı doğrultusunda daha sonra Osmanlı Devleti'nden taviz koparmak için ihtilaflı konular çözüme kavuşturulmadan bırakılmıştı[50].

Uluslararası arenada ise Rumların isyanı ilerleterek bağımsızlıklarını kazanmak için güçlü bir irade ortaya koymaları, isyanın bastırılması ve sonrasında Osmanlı Devlet adamlarının kriz yönetiminde aşırıya kaçan uygulamaları olayı farklı bir boyuta taşıdı. Artık Osmanlı Devleti'ne karşı başlatılan Rum bağımsızlık mücadelesi, Avrupa kamuoyunu yakından ilgilendiren bir konu haline gelerek Doğu Sorunu kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştı[51]. Rus tahtının yeni sahibi Çar I.

---

[49] Anatole G. Mazour, **The First Russian Revolution 1825 the Decembrist Movement Its Origins, Development, and Significance**, Stanford: Stanford University Press 1937; David M. Lang, "The Decembrist Conspiracy Through British Eyes", **The American Slavic and East European Review**, VIII/4, (Dec., 1949), s. 262-274.

[50] **Türkiye, Avusturya ve Fransa'ya Karşı 1812 Rus Seferi Amiral Thitchagoff (Çiçakof) Hatıratı**, s. 4.

[51] **A History of Romania**, (ed. Kurt W. Treptow), New York 1996, s. 232-233; Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri**, s. 27-28; Uluslararası toplumda Rum isyanının akisleri ve bu yönde devletlerin politikaları için bkz. Meral Bayrak, **1821 Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Eskişehir 1999, s. 167-232.

Nikola'nın Osmanlı Devleti'ne karşı sert ve cüretkâr tutumu, uluslararası kamuoyundan aldığı güçle birleşince Bükreş Antlaşması'ndaki ihtilaflı konuların yeniden görüşülmesini gündeme getirdi. Akkerman Antlaşması'nın müzakerelerine başlanmasında Rus Çar'ını cesaretlendiren bir diğer önemli etken de Haziran 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte, Osmanlı Devleti'nin askerî ve politik bakımdan oldukça hassas ve nazik bir duruma gelmiş olmasıdır[52]. Bu şartlar altında Eflak ve Boğdan'la birlikte Sırplarla ilgili koşulların değerlendirilmesi için uygun bir politik zemin oluşmuştu[53]. Nihayetinde Rusya, 17 Mart 1826'da Osmanlı Devleti'ne bir ültimatom göndererek 1812 Bükreş Antlaşması'nda taahhüt edildiği şekilde Eflak ve Boğdan ile Sırbistan hakkındaki hükümlerin uygulanmadığını öne sürdü. Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ihtilaflı konuların yeniden gözden geçirilmesi için altı hafta içerisinde Rus sınırına yetkili memurların gönderilmesini talep etti[54]. Bu esnada Osmanlı Devleti, bir taraftan Mora'daki ihtilalin bastırılmasına yoğunlaşmış, diğer taraftan da Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmış olması (Haziran 1826) nedeniyle politik ve askeri koşulların nezaketini göz önünde bulundurarak, Rusya'nın teklifini değerlendirmek durumunda kalmıştı.

Akkerman'a giden süreçte, Rusya'nın itirazlarının en önemli dayanaklarından biri de Eflak ve Boğdan'la ilgili antlaşmalarla belirlenmiş himaye hakkıydı. Bunlar arasında en dikkat çekici olanı, daha önce de bahsedilen baş beşlü ağaları ve beşlü neferleriyle ilgiliydi. Beşlü ağalarının eskiden olduğu gibi voyvodalar tarafından belirlenmesi yönündeki talepler, 1825 yılı itibariyle artmıştır. Beşlü ağalarının voyvodalar devre dışı bırakılarak doğrudan Osmanlı Devleti tarafından rütbe ve paye sahibi kimseler arasından atanması, voyvodaların hükümranlık haklarını gölgelediği gerekçesiyle Rusya'nın itirazlarının konusu haline gelmiş ve Akkerman Antlaşması'nın müzakerelerinde ziyadesiyle yer verilen ihtilaflı

---

[52] Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, I, s. 165; Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması hakkında bkz. Mehmet Ali Beyhan, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye"", **Osmanlı**, VIII, Ankara 1999, s. 258-272.

[53] Bu konuların kırk iki günde cevaplandırılması Maslahatgüzar Minçiaki tarafından istenmiştir. BOA, **HAT.**, nr. 44046; Esad Efendi bu süreyi kırk gün olarak vermektedir. Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, **Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleriyle) 1237-1241/1821-1826**, s. 555.

[54] Şerafettin Turan, "1829 Edirne Andlaşması", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, IX/1-2, Ankara, 1951, s. 111.

konulardan biri olmuştur[55]. Akkerman Antlaşması'nın müzakerelerini sürdürmek üzere birinci murahhaslığa Anadolu Muhasebecisi Mehmed Hadi Efendi ve ikinci murahhaslığa da Seyyid İbrahim İffet Efendi tayin edildi. Kâtiplik ve tercümanlık görevleri için Nâfi Efendi birinci kâtip, Necib Efendi ikinci kâtip, Divan-ı Hümâyûn Tercüman Yamağı Esrar Efendi birinci tercüman, Namık Efendi ikinci tercüman olarak görevlendirildiler[56].

Rusya'nın talepleri doğrultusunda Bükreş Antlaşması'ndaki ihtilaflı hususları tadil etmek üzere Akkerman Antlaşması'nın müzakereleri, her iki tarafın murahhas heyetlerinin bir araya gelmesinin ardından 7 Ağustos 1826'da başladı. 9 Ağustos 1826 tarihli ikinci toplantıda, Eflak ve Boğdan voyvodalarının seçimleri ve görevleri bittikten sonraki durumları değerlendirilmiştir. Buna göre, 1821 Rum İsyanı sonrasında Eflak ve Boğdan'da Osmanlı Devleti'nin yaptığı düzenlemelere uygun bir şekilde voyvodaların yerli boyarlar arasından seçilmesi görüşülmüştü. Voyvodanın görev süresinin 1802 yılında belirlendiği şekliyle 7 yıl ile sınırlandırılması ve sonrasında vovyodanın görev süresinin ikinci bir 7 yıl için yenilenebilmesi önerilmişti. Mazul voyvodaların boyarlık payesi alarak kendi memleketlerinde kalabilmeleri ile Eflak ve Boğdan'da üretilen zahireden Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçları karşılandıktan sonra artan miktarın serbestçe ticaretinin yapılmasına izin verilmesi talep edilmekteydi. Ancak Osmanlı Devleti ticaretin serbest hale getirilmesini oldukça sakıncalı gördüğünden kabul etme taraftarı değildi[57].

İki heyet arasında Akkerman Antlaşması'nın 13 Ağustos tarihli görüşmelerinde Osmanlı tarafı Rusya'nın Eflak ve Boğdan'la ilgili isteklerine cevaplarını vermiştir. Bu oturumda Osmanlı murahhasları, devletin iç işlerine karışılmasının hükümranlık haklarıyla ve devletler hukukuyla bağdaşmadığını öne sürmüş ve şiddetle savunmuştur. Voyvoda seçimlerinin yerli halk tarafından yapılması durumunda Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'daki himayesinin

[55] BOA, **HAT.**, nr. 39997.
[56] BOA, **HAT.**, nr. 41828; Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, **Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleriyle) 1237-1241/1821-1826**, s. 556; Selim Aslantaş, "Osmanlı-Rus İlişkilerinden Bir Kesit: 1826 Akkerman Andlaşması'nın "Müzakereleri", **Uluslararası İlişkiler**, IX/36 (Kış 2013), s. 154.
[57] Selim Aslantaş, **a.g.m.**, s. 155, 158-159.

sembolik bir hale geleceği öne sürülmüştür. Sonraki görüşmelerde de bu gerekçeyi Rus heyetine sunan Osmanlı murahhaslarının kararlı tutumu neticesinde, bir mutabakata varılması için iki taraftan birinin geri adım atması mecburiyet haline gelmişti[58].

Akkerman Antlaşması'nda Osmanlı ve Rus murahhas heyetleri tarafından tartışılan Eflak ve Boğdan'la ilgili bir diğer sorun, Memleketeyn'deki dini müesseselerin idaresini konu almaktaydı. Daha önce de işaret edildiği üzere, 1821 Rum İsyanı'ndan sonra Eflak ve Boğdan yönetimi yerli voyvodalara devredilirken bölgede manastır ve kiliselerde bulunan Rum din adamları tasfiye edilmişti. Rumlar, Eflak ve Boğdan'daki dini müesseseselerden uzaklaştırılırken, 1821 Rum İsyanı'na kilise gelirlerinden finansal kaynak oluşturmaları, manastırları eşkıyalar ve cephanelerini gizlemek için sığınak olarak kullanmaları ve yerli boyarların Rumlar yerine yerli din adamlarının buralarda istihdam edilmesini istemeleri etkili olmuştu. 1826 yılına gelindiğinde Eflak ve Boğdan'da Rum İsyanı'nın sonlandırılmış olması Rusya tarafından gerekçe gösterilerek yine eskiden olduğu gibi manastır ve kiliselerde görev alacak papaz ve keşişlerin İstanbul'daki Rum Patriği tarafından gönderilmesi istenmiştir. Bu teklife göre papaz ve keşişler devlete sadakatle bağlı din adamları arasından patrik tarafından seçilerek göreve getirilecek ve eğer bölgede karışıklık çıkmasına sebebiyet verecek davranışları olursa hemen cezalandırılacaklardı[59].

Kilise ve manastırlardan uzaklaştırılan Rum keşişlerin 1821 öncesinde olduğu gibi görevlerine devam ettirilmesi konusu değerlendirilmişti. Rum İsyanı bastırılmış olduğundan Rusya'nın bu konudaki talebi de dikkate alınarak üzerinde çalışmalar yapılmıştır. İsyan sırasında eşkıyalara yardım edenlerin hiçbir surette Eflak ve Boğdan'a ayak bastırılmaması gerektiği, Rus elçisine iletilmesi planlanmıştır. Ayrıca patrikhane vasıtasıyla tayin edilecek olan kimselerden Memleketeyn ahalisi şikayetçi olursa derhal gerekli incelemelerin başlatılması ve ceza verilmesi ön koşul olarak Rus elçisine sunulması tasarlanmıştır. Esasında Rum Patrikhanesi'ne bağlı olan bu manastırlar Rumlara devredilirken isyan esnasında firar

[58] Selim Aslantaş, "Osmanlı-Rus İlişkilerinden Bir Kesit: 1826 Akkerman …" s. 159.
[59] BOA, **HAT.**, nr. 40645.

etmiş papazların seçilmemesi ve patrikhanenin kefil olduğu güvenilir papazların göreve gönderilmesine izin verilmesi önerilmiştir. Memleketeyn'deki Rum manastırların gelirlerinden patrikhanenin tasarrufuna ayrılan kısmın Mukataat Hazinesi'ndeki ilgili kalemlere kaydedilerek eski nizamın ihyası yönünde Eflak ve Boğdan voyvovadalarına yazıların yazılması kararlaştırılmıştır[60]. Bu yönde karar alınmasının altında yatan bir diğer etmen de Eflak ve Boğdan'daki Rumların tam anlamıyla tasfiye edilemediği bahane gösterilerek Ruslarla yeni bir anlaşmazlık alanı açılmasını önlemekti[61]. Temmuz 1827'de Eflak ve Boğdan voyvodalarına hitaben çıkarılan hükümlerden, bu hususların büyük ölçüde uygulamaya konulduğu anlaşılmaktadır[62].

Uzun görüşmelerin neticesi olarak Akkerman Antlaşması'nın ekine 1217/1802 tarihinde yayımlanan fermanın eklenmesi konusunda mutabık kalınmıştır. Konuyla ilgili olarak Eflak ve Boğdan voyvodalarıyla birlikte Rusya sefaretine hitaben bilgilendirme yazısı yazılmıştır[63]. Rusya ile mutabakata varılan ve literatüre Akkerman Antlaşması olarak geçen muahede, 8 maddeden oluşmaktaydı. Antlaşmanın 3. maddesi Osmanlı Devleti'nin ekte sunulan münferid senet kapsamında Eflak ve Boğdan imtiyazlarını tanıdığını taahhüt etmekteydi[64]. Bu senet esasında 1802 yılında Eflak ve Boğdan imtiyazlarını düzenleyen fermanı temel almakla birlikte, 1821 Rum İsyanı akabinde yapılan idari düzenlemeleri konu alması bakımından kapsam itibariyle daha geniştir. 1802 fermanının içeriği önceki başlıklar altında etraflıca incelendiğinden burada, Akkerman Antlaşması'nın ekinde verilen senedin 1802 fermanınında ayrılan ve 1821 sonrası düzenlemeleri geçersiz kılan yönleri üzerinde durulmuştur.

Akkerman Antlaşması'nın eki incelendiğinde, Rusya'nın voyvoda seçimleri ile ilgili müzakerelerde dayattığı hususların büyük ölçüde kabul edildiği anlaşılmaktadır. Eflak ve Boğdan'a tayin edilecek voyvodalar, 1822 yılında yapılan

---

[60] BOA, **HAT.**, nr. 45724.
[61] BOA, **HAT.**, nr. 44396.
[62] BOA, **HAT.**, nr. 45724 A.
[63] BOA, **HAT.**, nr. 42304 A; **HAT.**, nr. 44396 A; Akkerman Antlaşması'nın ekinde bulunan senedi Eflak Voyvodası Ligor Gika'ya bildiren bir hüküm için bkz. BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 82-6, s. 37-42.
[64] Akkerman Antlaşması'nın metni için bkz. **Kaynarca, Aynalı Kavak…**, TTK, Y/135, s. 40-43; Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, I, s. 156-160.

düzenlemelere uygun olarak yerli boyarlardan tayin edilecekti. Voyvodaların göreve getirilmeleri, Rusya'nın müzakerelerde öne sürdüğü gibi halk iradesi doğrultusunda olmayacaktı. Eskiden olduğu gibi divanda boyarların oylamasına sunulduktan sonra çıkan sonuç, Rusya ile müzakere edilerek Osmanlı Devleti'nin olumlu görüşünün alınmasıyla birlikte geçerli kabul edilecekti. Seçimler ise *"kā'ide-i kadîmeye"* uygun bir biçimde her iki memleketin divanlarında söz sahibi olan boyarlar tarafından yapılacaktı. Voyvoda adayı olarak Osmanlı Devleti'ne teklif edilecek kimselerin, yerli boyarların seçkinlerinden ve liyakat sahibi olmaları en önemli kriterdi. Voyvodalar yine 1802 yılındaki nizamnamede belirlendiği şekliyle 7 yıl görevde kalacaklardı. İkinci defa voyvodalık yapabilmeleri için Eflak ve Boğdan divanlarının bu yönde bir irade ortaya koymaları ve halkın da kendilerinden memnuniyet duymaları şart koşulmuştur[65].

İstifa eden veya azledilen voyvoda, 1821 Rum İsyanı sonrasında boyarların Bâbıâli'ye sunduğu talebe uygun olarak Rusya'nın da desteklemesi neticesinde yeniden boyar olabilecekti. Mazul voyvodanın yeniden boyar olabilmesi için *"ırz ve edebiyle oturması"* şart koşulmuştur. Fakat boyar olabilse dahi divan üyeliği yapamayacağı, herhangi bir makamda istihdam edilemeyeceği ve yeniden voyvodalık görevine getirilemeyeceği, Akkerman Antlaşması ekindeki senette kaydedilmiştir. Mazul voyvodaların çocukları boyarlık payesi alabilecek, herhangi bir makama gelebilecek, voyvodalık için aday gösterilip seçime katılabilecek ve voyvoda tayin edilebilecekti. Voyvodanın herhangi bir sebeple görevinden alınması durumunda, yeni voyvoda tayin edilene kadar Eflak ve Boğdan'ın yönetimini divan boyarları tarafından belirlenecek kaymakamlar üstlenecekti. 1802 yılında belirlenen vergi oranları geçerli olacaktı. Vergilerin belirlenmesinde voyvodalar ve divan üyesi boyarlar söz konusu düzenlemelere uygun davranmaya dikkat etmekle yükümlü tutulmuşlardı[66]. 1821 Rum İsyanı'ndan sonra bölgedeki Rumlarla birlikte tüm yabancılar tasfiye edilmek istendiği için Eflak ve Boğdan'daki makam ve mansıplara

[65] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 82-6, s. 41; **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı Devletinin Rusya ve Devletlerle Yaptığı [Mükalemeler]**, TTK, nr. Y/522, vr. 49a-49b; Nikola Iorga, boyarlar meclisinde (Divan) ortaya çıkan iradeyi halkın genel kabulü olarak yorumlamaktadır. Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 271.

[66] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 82-6, s. 41; **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı Devletinin Rusya…**, TTK, nr. Y/522, vr. 49b.

yapılacak atamalarda sadece yerliler tercih edilecekti. Ancak Akkerman Antlaşması'nda eski usule geri dönülerek Memleketeyn mansıblarında görev verilecek kimselerin Romen veya Rum olması, voyvodanın tasarrufuna bırakılmıştır[67].

Rusya'nın 1802 yılındaki düzenlemeden beri geçerli olan Eflak ve Boğdan imtiyazlarının uygulanmasında gözetim ve şefaat hakkı, Akkerman Antlaşması'nda yeniden teyit edilmiştir. Rusya, Eflak ve Boğdan'la ilgili gelişmelerde gözetim hakkını İstanbul'daki Rusya elçisi Bükreş ve Yaş'taki konsoloslarla koordinasyon kurarak kullanacaktı. Beşlü neferlerinin sayısı 1821 yılından önceki miktara düşürülecekti. Görevlendirilmelerinde ise Osmanlı Devleti'nin yetkisi, Eflak ve Boğdan voyvodalarıyla divan boyarlarının uhdesine havale edilmişti. Sayılarının artırılmasına ihtiyaç duyulması halinde Eflak ve Boğdan yönetimiyle Osmanlı Devleti mutabakat sağladıktan sonra beşlü neferlerinin miktarı artırılabilecekti. Beşlü ağalarının Eflak ve Boğdan yönetimine müdahil olmaları kesinlikle yasaklanmıştı. İbrail, Yergöğü ve Kulle taraflarında ve Olt Nehri'nin diğer yakasında, Eflak arazisine dahil olup gaspedilmiş emlak ve arazinin tamamı sahiplerine iade edilecekti. 1821 Rum İsyanı münasebetiyle Eflak ve Boğdan'ı terk etmeye mecbur kalan ve mağdur olan yerli reayanın geri dönüşlerinde hiçbir engel çıkarılmayacaktı. Topraklarından ayrılmadan önce sahip oldukları haklar, imtiyazlar, malları ve emlakı eksiksiz biçimde iade edilecekti[68].

Akkerman Antlaşması'nın ekindeki senette yeralan bir diğer önemli konu Eflak ve Boğdan'daki vergilere dair düzenlemelerdir. Rum İsyanı dolayısıyla Eflak ve Boğdan'ın içerisinde bulunduğu kötü ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak iki yıl vergi muafiyeti tanınmıştır. Bu süre dolduktan sonra cizye ve diğer vergiler, 1802 yılında verilen fermanda belirlenen oranlara uygun olarak tahsil edilecek ve herhangi bir gerekçe gösterilerek artırılamayacaktı[69]. Akkerman

[67] BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 38.
[68] BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 41-42; **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı Devletinin Rusya …**, TTK, nr. Y/522, vr. 50a.
[69] Akkerman Antlaşmasıyla birlikte Eflak ve Boğdan'a iki yıl geçerli olmak üzere vergi muafiyeti tanınmış ve ne zamandan itibaren geçerli olacağı Eflak kapı kethüdası tarafından sorulmuştu (BOA, **HAT.**, nr. 44385); Tanınan vergi muafiyeti kapsamında planlanan 2 yıllık süre 1 Muharem 1243/25 Temmuz 1827 tarihi itibariyle geçerli olacaktı (**HAT.**, nr. 44385 A).

Antlaşması'nı Eflak ve Boğdan'daki Osmanlı himayesi bakımından önemli kılan bir diğer etken de ticari konularda yapılan düzenlemeydi. Rusya'nın müzakerelerdeki tekliflerine uygun olarak Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu zahire ve diğer malzemeleri temin ettikten sonra ürettikleri mahsulden artan kısmı diledikleri gibi serbestçe alıp satabilmelerine Akkerman Antlaşması kapsamında izin verilmişti[70].

Netice itibarıyla Akkerman Antlaşması hem Osmanlı-Rus ilişkileri hem de Eflak ve Boğdan'la ilgili önemli dönemeçlerden biri olarak tarihte yer edinmiştir. Akkerman Antlaşması, sanki Rusya'ya karşı giriştiği savaşta Osmanlı Devleti'nin mağlup olan tarafmışçasına Rusya'nın öne sürdüğü şartların büyük çoğunluğunu koşulsuz kabul etmesi, içerisinde bulunduğu elverişsiz politik ve askeri koşullarla izah edilebilir. Akkerman Antlaşması'yla birlikte 1821 Rum İsyanı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'daki hükümranlık haklarına dayanarak yaptığı düzenlemeler, bölgedeki ikili himayenin bir diğer aktörü olan Rusya'nın müdahelesiyle yeniden şekillendirilmiştir. Osmanlı Devleti, Akkerman Antlaşması'nda verdiği tavizlere rağmen Rusya ile arasındaki sorunları tam anlamıyla çözüme kavuşturamadığı gibi, Eflak ve Boğdan'la ilgili ihtilafların tamamını ortadan kaldırmayı başarabilmiş değildi. Akkerman Antlaşması'nın bu çalışmanın kapsamı bakımından bir diğer önemli sonucu, voyvodalarla boyarlar arasındaki düzenli ve adil ilişkiler kurulmasını sağlayan ve içeriği henüz net bir şekilde oluşmamış *"özel bir nizamname"* ile Eflak ve Boğdan'da gerekli yeni düzenlemeler yapılacak olmasıydı[71]. Rus konsolosu Minçiaki başkanlığındaki reform komitesi Mayıs 1827'de toplantıya davet edilmişti[72]. Bu davet, 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşının ardından daha somut adımların atılması ve girişilecek reform çalışmaları için iyi bir başlangıç noktası niteliği taşımaktadır.

---

[70] **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı Devletinin Rusya…**,TTK, nr. Y/522, vr. 50a.
[71] Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 271-272.
[72] Victor Taki, **Russia on the Danube: Impreial Expansion and Political Reform in Moldavia and Wallachia, 1812-1834**, s. 252.

3. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması'nda Memleketeyn

1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı, Rusya'nın XVIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti aleyhine olacak şekilde kazanımlarını pekiştirdiği ve Balkanlar'daki Osmanlı varlığının dağılmaya başladığı bir süreci beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin doğu ve batı sınırlarında Rusya'ya karşı sürdürdüğü savaşın tüm safhalarının ve Edirne Antlaşması'nın tamamının incelenmesi başlığın hacim, kapsam ve amacını aşacak ölçüde geniş bir muhtevaya sahiptir[73]. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nı sonlandıran Edirne Antlaşması'nın Eflak ve Boğdan'ı ilgilendiren kısımlarının tartışılması bu başlığın esas amacına daha uygun olacaktır.

1828-1829 Osmanlı-Rus savaşını ortaya çıkaran koşulların temeli, esasında Rusya'nın 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla birlikte Osmanlı Devleti karşısında elde ettiği avantajlı konumunu güçlendirmek için her fırsatta yeni tavizler koparma stratejisi üzerine kurulu bir politika uygulamasından kaynaklanmaktaydı. Uluslararası konsensüs, Rusların bu yöndeki politikalarını hayata geçirmeleri için müsait hale geldiğinde, Rusya hemen ikili antlaşmalara dayanarak Osmanlı Devleti'ne karşı ya diplomatik baskı yolunu kullanmakta ya da askerî müdahale seçeneğini değerlendirmekteydi. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'na gidilen süreçte 1821'de başlayan Rum İsyanı'nın bastırılması için Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın yardımına başvurulması ve Mora'da kontrolün sağlanması, Rusya ve Avrupa Devletleri tarafından dikkatle izlendi[74]. Mehmed Ali Paşa gibi güçlü bir figürün Akdeniz'de yükselmesine[75] İngiltere ve Fransa kayıtsız kalmadı. Rum İsyanı dolayısıyla aktif bir şekilde inisiyatif alan Rusya ile birlikte İngiltere ve Fransa arasında son hali 25 Haziran 1827'de belirlenen ve litaratürde Londra Protokolü

[73] Edirne Antlaşması'nı literatürde kapsamlı bir şekilde konu edinmiş iki çalışma için bkz. Ahmet Akmaz, **Osmanlı-Rus İlişkileri İçinde 1829 Edirne Antlaşması**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Kayseri 2000; Şerafettin Turan, "1829 Edirne Andlaşması", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, IX/1-2, Ankara, 1951, s.111-151.

[74] Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan Rum İsyanı'nı bastırmak üzere yardım istenmesi ve Mısır kuvvetlerinin Mora'daki faaliyetlerinin detayı için bkz. Yüksel Çelik, **Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa II. Mahmud Devrinin Perde Arkası**, Ankara 2013, s. 203-249.

[75] Mehmet Ali Paşa'nın Akdeniz'le ilgili planları ve faaliyetleri hakkında bkz. Ali Fuat Örenç, "Some New Considerations on the East Mediterranean Policiy of Mehmed Ali Pasha, Governor of Egypt", **Türklük Araştırmaları Dergisi**, Sayı 18 (Güz 2005), İstanbul 2006, s. 131-151.

olarak bilenen antlaşma, 7 açık ve 3 gizli maddeden oluşmaktaydı. Londra Protokolü'nün maddeleri Osmanlı Devleti'nin Rumlara imtiyazlar vermesini ve özerkliğini tanımasını temin etmeye yönelikti[76].

Osmanlı Devleti'nin hükümranlık hakları göz ardı edilircesine Rumlar'a özerklik tanınması yönündeki Londra Protokolü kararlarını, II. Mahmud tanımadı. Meşru hükümdarlarına karşı başkaldırmış olan asilerle Osmanlı yönetiminin aynı masa etrafında toplanıp müzakerelerde bulunulması imkansızdı. Dolayısıyla, Londra Protokolü'nün gizli maddeleri uyarınca artık müttefiklerin müdahalesi için uygun zemin oluşmuştu. Bu kapsamda Londra Protokolü'nde uzlaşıldığı şekliyle Rusya, Fransa ve İngiltere donanmaları Akdeniz'e çıkıp Mısır kuvvetlerinin Mora'daki etkinliğini ortadan kaldırmak üzere harekete geçti. Silah, teçhizat ve teknoloji bakımından Osmanlı donanmasından oldukça üstün vaziyette olan müttefik donanmaları, Navarin'de bulunan Osmanlı-Mısır donanmasına saldırarak ağır kayıplar verdirdi. Navarin baskınında Osmanlı Devleti, nakliye ve küçük savaş gemileri hariç 52 savaş gemisini ve sayıları 6000 civarında olan askerini kaybetmişti. Osmanlı denizcilik tarihinin en talihsiz olaylarından biri olarak yer edinen Navarin baskınının şüphesiz kazançlı çıkan tarafı Rusya'ydı. Artık Akdeniz'de Rusya'ya daha rahat hareket edebileceği bir alan açıldığı gibi aynı zamanda Osmanlı deniz gücü ciddi bir tahribata uğramıştı[77]. Dolayısıyla Çar I. Nikola Osmanlı Devleti'ne karşı başlatacağı savaşta avantajlı ve elverişli bir zemin oluşturmayı başarmıştı. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı kaldıran Osmanlı Devleti'nin askeri reform çalışmalarını henüz tamamlayamamış olması da Rusya'nın savaş başlatma noktasındaki istekliliğini artıran bir diğer önemli etkendir[78].

---

[76] Meral Bayrak, **1821 Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı**, s.178-179.

[77] Navarin bozgununun detayları için bkz. Ali Fuat Örenç, "1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı 46 (2007), İstanbul 2009, s. 37-84.

[78] Eflak Voyvodası'nın İstanbul'a ulaştırdığı Petersburg havadislerine göre, Yeniçeri Ocağı'nı kaldıran Osmanlı Devleti'nin yeniden askeri yapılanma sürecinde *"Avrupa tavrı ta'lîm ve tanzîm etmezden evvel"* Rusya'nın harekete geçmesi gerektiği açıkça konuşulmaya başlamıştır. Çar I. Nikola, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasını hayırlı bir olay olarak görmüş ve Osmanlı Devleti üzerine harekete geçmek için uygun bir vakit olarak değerlendirmeye başlamıştı (BOA, **HAT.**, nr. 40977 A); Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve yerine ikame edilen Asakir-i Mansure-yi Muhammediye Ordusu'nu teşkilatlandırma süreci hakkında literatürdeki bazı çalışmalar için bkz. Şirvanlı Fatih Efendi, **Gülzâr-ı Fütûhât**, (haz. Mehmet Ali Beyhan), İstanbul 2001; Şamil Mutlu, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışına Dair Yeni Bazı Tespitler", **Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular -Oluşum, Teşkilat ve İşlev-**, (ed.

Navarin'de Osmanlı donanmasına indirilen ağır darbe, artık sorunların diplomasi yoluyla çözülemeyeceğini göstermişti. II. Mahmud'un yönetimindeki Osmanlı Devleti, olayla ilgili yaptığı kapsamlı değerlendirmelerde askeri hazırlıkların tamamlanmasını ve tüm Müslümanların sefahati bırakarak birlik olmalarını kararlaştırdı[79]. 1821'de başlayan Rum İsyanı'yla birlikte Avrupalıların ve Rusların isyana karşı yaklaşımlarını sert bir dille eleştiren savaş beyannamesini II. Mahmud ilan etti. Bu süreçte üç devletin elçileri de İstanbul'u terketmiş ve artık savaş için gerekli hazırlıklar yapılmaya başlanmıştı. II. Mahmud'un beyannamesinde 1826 tarihli Akkerman Antlaşması'nı geçersiz kıldığına dair ifadelere yer vermesi[80], Petersburg yönetimi için savaşın meşru gerekçesi olarak görüldü ve Rus tarafı da askeri hazırlıklarını hızlandırdı. Çar I. Nikola'nın bu konudaki istekliliği duyulduğunda Rusya'nın artık 1815 Viyana Kongresi kapsamında tesis edilen Avrupa barışını bozmaya ciddi anlamda niyetli olduğu ifade edilmeye başlanmıştı. Osmanlı Devleti'nin *"vikāye-i tamâmiyet-i mülkü"* maddesi, İngiltere başta olmak üzere Avrupa devletleri tarafından kabul edilmiş olduğundan Ruslar savaşı başlattığında bu konunun üzerinde durulması ve mevcut antlaşmalara bağlı kalınması hususunda girişimlerin yapılması gerektiği dillendirilmekteydi[81].

Rusları Edirne'ye kadar hızlı bir şekilde ulaştıracak olan savaş planının mimarları, Rus ikinci ordusunun kurmay heyetinin başkanı General P. D. Kiselev ve Rus Genel Kurmay Başkanı İvan İvanoviç Dibiç'ti. 1819-1820 yıllarında Kiselev Rus ordusunun operasyonel kabileyetini daha hızlı sonuç alacak şekilde düzenlemek için bir taslak geliştirdi. Kiselev'e göre Rus orduları Balkanlardaki tabii engelleri ve Tuna hattındaki kaleleri en hızlı biçimde geçerek Osmanlı başkentini tehdit edecek şekilde ilerlemeliydi. Bu stratejinin esas gayesi Osmanlı Devleti'ni yıkmak değildi.

Feridun M. Emecen), İstanbul 2008, s. 411-421; Ahmet Yaramış, **II. Mahmut Döneminde Asakir-i Mansure-i Muhammediye, 1826-1839**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ankara 2002; Mehmet Mert Sunar, **Arş İleri Asâkir-i Mansûre Ordusunda Teşkilat, Talim ve Talimnâmeler**, İstanbul 2016; Yüksel Çelik, "Asâkir-i Mansûre Ordusu'nda Talim Sisteminin Değişmesi ve Avrupalı Uzmanların Rolü", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı 19, İstanbul 2008, s. 87-118.

[79] Osmanlı Devleti'nin cepheye asker sevk etmek üzere yaptığı çalışmaların detayı için bkz. Tuğrul Özcan, **Sosyal ve Ekonomik Etkileri Açısından 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı**, Ankara 2014, s. 33-63.

[80] Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri**, s. 151-153.

[81] Bu konuları muhtevi bir istihbarat kaydı için bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 76-43.

Kiselev'in stratejisi aşağıda detaylandırılan *"zayıf komşu"* politikasından ilham almıştı. Osmanlı Devleti'ni sürekli zayıf durumda bırakıp başkentini tehdit veya işgal ederek daha avantajlı bir barış antlaşması yapmayı hedefliyordu[82].

7 Mayıs 1828'de gün doğarken sayıları 15.000 civarında olan atlı ve yaya Rus askeri, Prut Nehri'ni geçip iki saat içerisinde Yaş'a ulaşmıştı. Rus askerleri yaklaştığında Yaş'taki baş beşlü ağası şehri terk etmekte direnince esir edilmişti. Bükreş'teki baş beşlü ağası kendisine bağlı olan neferlerle birlikte Müslüman tebaa ve divan efendisiyle beraber Yergöğü ve Rusçuk'a çekilmişti[83]. 7 Mayıs tarihinde Boğdan Voyvodası Sturdza tutuklanıp gözaltına alınarak Besarabya'ya götürülmüştü. Eflak Voyvodası Gika, ilk etapta Bükreş'te kalsa da artık yönetimde herhangi bir söz hakkı bulunmamaktaydı[84]. Bükreş'teki İngiliz Konsolosu Blutte'un kaydettiğine göre, voyvoda Transilvanya'daki Cronstadt'a geçmek için buraya birkaç konak mesafede beklemekteydi. Eflak'ı terketmesinin Rusların hoşnutsuzluğuna sebep olacağını anladığı ve bu durumun Eflak'taki mülklerini tehlikeye atacağı kendisine bildirildiği için Avusturya'ya yerleşme planından vazgeçmişti. Rusların Eflak ve Boğdan'daki mevcudiyeti boyarların ve ülke sakinlerinin hoşuna gitmemişti. Boyarlar mevkilerini kaybedeceklerinden ya da yoğun baskı altında ve zorlukla çalışacaklarından, halk ise Rus ordusuna sağladığı lojistik desteğin ve yağmalanan mallarının bedelinin göstermelik fiyatlar üzerinden ödeneceğinden korkmaktaydı[85]. Nihayetinde, savaş planına geniş ölçüde uygun bir biçimde Rus ordusunun ilerleyişini yavaşlatan tabii engeller ve kaleler süratli bir şekilde aşılarak 20 Ağustos 1829'da Edirne işgal edilmişti[86].

1828-1829 harbinde Balkanlarda olduğu gibi Kafkas cephesinde de Osmanlı askeri, parlak bir başarı elde edememişti. Şartlar, Rusya ile savaşı sonlandıracak bir barış antlaşmasının imzalanması mecburiyetini doğurmuştu. Rusya, 1802 yılında

---

[82] Alexander Bitis, "1828-1829 Türk-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması", **Türkler**, XII, (çev. Nasuh Uslu, ed. Kemal Çiçek, Salim Koca), Ankara 2002, s. 704-705.
[83] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 1, 9 Mayıs 1828.
[84] Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 283-284.
[85] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 2, 16 Mayıs 1828.
[86] 1828-1829 savaşında Rus ordusunun ilerleyişi ve Edirne'nin işgali için bkz. Ahmet Muhtar, **1244-1245 (1828-1829) Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi**, I-II, Ankara 1928; Helmuth von Moltke, **The Russians in Bulgaria and Rumelia in 1828 and 1829**, (terc. Lucie D. Gordon), London 1854; Colonel Chesney, **The Russo-Turkish Campaigns of 1828 and 1829**, New York 1854.

daha sonradan iç işleri bakanlığı da (1819-1825) yapmış olan V. P. Koçubey tarafından geliştirilen *"zayıf komşu"* stratejisi kapsamında Edirne Barış Antlaşması'ndaki taleplerini tasarlamaya başladı. Rusya'nın stratejisi, Balkan uluslarına özerklik verilmesini, bu sayede Osmanlı idaresi üzerinde yük oluşturulmasını ve Rusya'ya antlaşmalar kapsamında Balkan uluslarının sorunlarıyla yakından ilgilenebilme fırsatı elde etmeye yönelikti. Ruslar, Edirne'ye ilerleyerek İstanbul'u tehdit edebilecek bir pozisyon kazandılar ve esasında yukarıda sözü edilen amaçlarına ulaşmış oldular. Osmanlı Devleti ise Rus ilerleyişi karşısında beka sorunuyla karşı karşıya kalmıştı. Artık şartlar ne kadar ağır olursa olsun, Rusya ile savaşı sonlandıracak bir barış antlaşmasını imzalamaya mecburdu. Bu koşullar altında 1829 Edirne Barış Antlaşması'nın müzakereleri başladı. Rus yönetiminin Antlaşma'dan beklentisi özetle, Rus ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişini sağlamayı temin eden hükmü kabul ettirmek, savaş ve ticaret tazminatı ödenmesini sağlamak, Akkerman Antlaşması'nı yeniden yürürlüğe sokmak ve Yunanistan'ın özerkliğini kapsayan Londra Protokolü'nün Osmanlı Devleti tarafından tanınmasını sağlamaktan ibaretti. Nihayetinde II. Mahmud, Edirne Barış Antlaşması'nı 14 Eylül 1829 tarihinde onaylamıştı[87].

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaşı sonlandıran Edirne Antlaşması, toplam 16 madde ve 2 münferid senetten oluşmaktadır.[88] Antlaşmanın kapsamı dahilinde Eflak ve Boğdan'ı 3., 5., ve 8. maddeler ile ekli bulunan iki münferit senet ilgilendirmekteydi. Antlaşmanın üçüncü maddesi, Tuna ticaretini düzenlemektedir. 5. maddesi Eflak ve Boğdan'la ilgili hükmü içermektedir. Bu madde uyarınca Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti'nin tabiiyeti altında kalmakla birlikte bölgenin refah seviyesinin yükselmesi konusunda Rusya'nın şefaat hakkı yeniden teyit edilmiştir. Eflak ve Boğdan ticaretindeki tekel, Edirne Antlaşması'nın 5. Maddesi kapsamında kaldırılmış ve bölge uluslararası ticarete açık hale getirilerek kendi mamullerinin ticaretini serbestçe yapabilme imkanına kavuşmuşlardı. Hukuki temeli 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'na dayanan ve sonradan özellikle 1802'deki düzenleme ve 1826 Akkerman Antlaşması'yla pekiştirilen imtiyazlar, yeniden teyit edilerek geçerli

[87] Alexander Bitis, "1828-1829 Türk-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması", s. 713.
[88] Edirne Antlaşması'yla ilgili genel bir değerlendirme için bkz. Şerafettin Turan, "Edirne Antlaşması", **DİA**, X, İstanbul 1994, s. 443-444.

kılınmış ve süreklilik sağlanmıştır. 8. madde ise 1806 yılında başlayan savaştan sonra muhtelif zamanlarda İstanbul Boğazı'nın çeşitli zamanlarda kapatılmasından dolayı Rusya tüccarının zarara uğradığı gerekçesiyle Osmanlı Devleti'nin ödeyeceği tazminatı konu edinmiştir. Bununla birlikte Edirne Antlaşması'nın beşinci maddesi kapsamında, Eflak ve Boğdan imtiyazlarını düzenleyen/genişleten bir senet eklenmiştir. Sekizinci madde kapsamında, ticaret ve savaş tazminatının detaylarını düzenleyen bir diğer münferid senette hükme bağlandığı şekliyle, Osmanlı Devleti'nin taahhüt ettiği tazminat taksitleri ödendikçe Edirne'yi de içine alan işgal altındaki topraklar peyder pey boşaltılacak ve her iki tazminat ödendiğinde Rus askeri Eflak ve Boğdan'dan çekilecekti[89].

Beşinci maddeye ilave edilen Eflak ve Boğdan senedi, esasında Navarin baskınından sonra yürürlükten kaldırılan Akkerman Antlaşması'ndaki şartları teyit etmekle birlikte bazı konuların da gözden geçirilip ayrıcalıkların genişletilmesini sağlamıştı. Edirne Antlaşması'na ekli senede, 1802 düzenlemesinden beri geçerli olan Eflak ve Boğdan voyvodalarının görev sürelerindeki yedi yıl sınırlamasının kaldırılmasını ve ömür boyu her iki memleketin yönetiminde kalabilmelerini temin eden hüküm dahil edilmiştir. Voyvodaların seçimleri boyarlar tarafından yapılacak, Osmanlı Devleti ve Rusya da sonucu tasdik edecekti. Bununla birlikte voyvodalar istifa edebilecekler veya suçlu bulunmaları durumunda görevden alınabileceklerdi. Ekli senet kapsamında voyvodalar, Eflak ve Boğdan'ın iç idaresiyle ilgili yapacakları düzenlemelerde daha önceden verilen fermanlarda belirlenen hükümlere uygun davranmak şartıyla serbestçe hükümet edebileceklerdi. Bu anlamda yetkilerini

[89] Edirne Antlaşması'nın sureti için bkz. **Kaynarca, Aynalı Kavak…**, TTK, Y/135, s. 43-49; Ruslar Rumeli'yi Edirne ve çevresini içine alacak şekilde işgal etmişlerdi. Aynı şekilde doğu cephesinde de Osmanlı toprakları işgale uğramıştı. Bu bölgelerdeki Rus askerlerinin faaliyetleri ekonomik ve sosyal düzeni bozmuştu (Ufuk Gülsoy, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'de Rus İşgaline Uğrayan Yerlerin Durumu", **Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989 Bildiriler**, İstanbul 1990, s. 21-35); Rusların teşvik ve baskıları sonucu işgal altında kalan hem doğu hem de batı bölgelerindeki Osmanlı tebaası Gayrimüslimler de göç etmek zorunda bırakılmıştır. Bu konuyla ilgili literatür için bkz. Kemal Beydilli, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler", **Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisi**, XIII/17, Ankara 1988, s. 365-434; Ufuk Gülsoy, **1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reâyâ**, İstanbul 1993.

kullanırlarken divanlarla uyum içerisinde çalışmaları gibi idari sorumluluklarını belirten hususlar da detaylandırılmıştı[90].

Tuna sınırı ile ilgili düzenlemeler bu senette yer bulmuştur. Tuna Nehri'nin sol tarafı yakınlarında bulunan tüm adaların Eflak ve Boğdan'a ait olduğu kabul edilmiştir. Osmanlı tabiiyetindeki kimselerin Eflak ve Boğdan topraklarına tecavüzünü önleme bahanesi, Tuna Nehri'nin sol kenarında kalan istihkam merkezlerinin ortadan kaldırılması şartını beraberinde getirmiştir. Söz konusu sahil kesiminde Müslümanların inşaat yapamayacağını ve imar faaliyetlerinde bulunamayacağını Osmanlı Devleti taahhüt etmiştir. Tuna'nın sol tarafında kalan Müslümanların meskun olduğu topraklardaki istihkamlar hiçbir zaman yenilenmeyecekti[91]. Eflak tarafına geçecek olan topraklardan Müslümanlar tapulu emlak ve arazilerini 18 ay içerisinde yerlilere satacaklardı[92]. Tuna boyunda ve Memleketeyn'de gerekli görülen mahallerde karantinalar ve hastalıklardan korunabilmek maksadıyla karakollar kurabileceklerdi. Eflak ve Boğdan yönetimleri, karantinalarda hizmetleri yerine getirmek, sınır boylarındaki güvenliği sağlamak, karyelerdeki düzen ve intizamı korumak ve mevcut kanunların en iyi şekilde uygulanmasını sağlamak üzere lüzum duydukları miktarda silahlı asker istihdam edebileceklerdi. Bu alandaki ihtiyacın karşılanması için görevlendirilecek askerlerin sayıları ve kendilerine verilecek olan maaşlar voyvodaların divanlarla yürüttükleri ortak çalışmalar sonucunda belirlenecekti[93].

İstanbul başta olmak üzere Tuna kaleleri vs. mahallerin ihtiyaç duyduğu zahire ve Tersane-i Amire'nin talep ettiği malzemelerde aşırıya kaçan istekler olduğundan bu konuda Osmanlı Devleti tasarruf hakkını Memleketeyn yönetimlerine

---

[90] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 83-1, s. 229; **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı Devletinin Rusya ve Devletlerle Yaptığı [Mükalemeler]**, TTK, nr. Y/522, vr. 95a-96a; Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi,** II-III, s. 506-508; Şerafettin Turan, "1829 Edirne Andlaşması", s. 137.

[91] Burada Tuna'nın sol kısmında kalan istihkam merkezleriyle kastedilen yerler, Kalas, İbrail, Kulle ve Yergöğü hattında bulunan Osmanlı kale-şehirleridir.

[92] Söz konusu 18 aylık süre içerisinde Eflak ve Boğdan'da bulunan Müslümanlara çeşitli baskılar uygulandığını ve nihayetinde de kovulduklarını Grosul kaydetmektedir. Yabancılara karşı takınılan bu sert tutumdan bölgede Romenlerin dışında kalan Hristiyanlar da nasibini almıştı. Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar**, **XIX. Asır**, Moskow 1966, s. 197-198.

[93] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 83-1, s. 229; **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı …**, TTK, nr. Y/522, vr. 95a-96a; Şerafettin Turan, "1829 Edirne Andlaşması", s. 138.

devretmiştir. Artık Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti'ne hububat, koyun ve kereste göndermeyecekti. Üretilen mamullerin ticaretini hiçbir tekel veya kısıtlama olmaksızın diledikleri gibi yapabileceklerdi. Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'dan hiçbir koşulda kalelerde çalıştırılmak üzere amele başta olmak üzere angarya talebinde bulunmayacaktı. Fakat Osmanlı Devleti'ne karşı bu yükümlülüklerin kaldırılmasından dolayı Hazine-i Amire'nin uğrayacağı zararın tazmini için 1802 yılında yapılan düzenleme kapsamında oranları belirlenmiş olan cizye, ıydiyye ve rikabiyye adları altında ödenen vergilere ek olarak daha sonra belirlenecek meblağ Osmanlı Devleti'ne gönderilecekti. Voyvodaların vefatı veya herhangi bir suçtan azilleri dolayısıyla yapılacak yeni atamalarda, Eflak ve Boğdan'ın yıllık vergilerine muadil olacak şekilde tahsilat yapılacak ve bunun dışında herhangi bir vergi kalemi veya hediye gerekçe gösterilerek yeni taleplerde bulunulmayacaktı. Akkerman Antlaşması'nda belirlendiği şekliyle, Eflak ve Boğdan reayası ticaret konusunda herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmayacaktı. Eflak ve Boğdan reayası, Tuna Nehri'nde kendi kayıklarıyla bağlı bulundukları hükümetten temin ettikleri pasaportlarla serbest geçiş yapacak ve Osmanlı topraklarında ticari faaliyetlerde bulunmalarına engel çıkarılmayacaktı. Eflak ve Boğdan, ekonomik anlamda içerisinde bulunduğu zor koşullardan dolayı, Rusya askeri bölgeden çekildikten sonra iki yıl vergi göndermeyecekti. Bölgede Rus işgali devam ederken her iki memleketin muteber boyarlarının oluşturduğu meclislerde, iç idarelerini ilgilendiren reform çalışmalarını sürdürebileceklerdi. Bu kapsamda yapılacak düzenlemelerin Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'daki hukukuna ve hükümranlık haklarına aykırılık taşımamasına özen gösterilecekti[94].

Edirne Antlaşması'ndaki bir diğer ekli senet, Rusya'ya ödenecek olan tazminat konularını içermektedir. Rus işgali altındaki Osmanlı topraklarının tahliyesi tazminat taksitleri ödendikçe kademeli bir şekilde gerçekleştirilecekti. Tazminatın tamamı ödendiğinde, Eflak ve Boğdan boşaltılacağı için çalışma konumuz kapsamında tazminat konusuna değinilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra ekli senette yer bulan bir diğer önemli konu, Eflak topraklarına dahil edilecek Osmanlı

[94] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 83-1, s. 230; **Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı …**, TTK, nr. Y/522, vr. 95a-96a; Şerafettin Turan, "1829 Edirne Andlaşması", s. 138.

topraklarının ne surette tahliye edileceğini belirli esaslara bağlamış olmasıdır. Toplam dört maddeden ibaret olan bu senedin ilk maddesine göre, Tuna'nın sol tarafında kalan ve Müslümanların sakin olduğu arazi Eflak'a devredildiği gibi buralarda bulunan Osmanlı istihkamları hiçbir zaman yenilenmeyecekti[95]. Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan Yergöğü kalesi de tüm mühimmat boşaltılarak 15 gün içerisinde Rusya'ya teslim edilecekti[96]. Ekli senedin ikinci maddesine göre, ticaret tazminatı 1.500.000 Macar altını ve savaş masrafları kapsamında ise 10.000.000 Macar altını ödenecekti[97]. Dördüncü madde ise savaş tazminatının taksit takvimini ve bu kapsamda Rus askerinin Osmanlı topraklarını tahliye ediş sürecini belirleyen esaslardan oluşmaktadır. Ekli senedin dördüncü maddesi uyarınca Eflak, Boğdan ve bu iki memleketin anahtarı olarak değerlendirilen Silistre şehri, Rusya'ya ödenecek borcun taksitleri tamamlandıktan sonra tahliye edilecekti[98].

Edirne Antlaşması'yla Rusya, Balkanlar üzerinde diplomatik ve stratejik bakımdan oldukça avantajlı bir konum edinmiştir. Osmanlı Devleti'nin ödeyeceği savaş ve ticaret tazminatı Osmanlı ekonomik düzenini sarsmıştır. Eflak ve Boğdan'la

---

[95] Antlaşma'ya konu olan ve Tuna hattı üzerinde olup Osmanlı Devleti'nin denetiminden çıkarılarak Eflak arazisine iade edilen kaleler Kulle, Yergöğü ve İbrail'dir. Keith Hitchins, **A Concise History of Romania**, s. 81.

[96] Cezmi Karasu, Tuna Nehri'nin Osmanlı Devleti'nin sınırı haline gelmesini Eflak ve Boğdan'ın özerkliğine doğru atılmış önemli bir adım olarak değerlendirmektedir. Ancak Eflak ve Boğdan Osmanlı Deveti'nin himayesine girdiği zamandan beri prensipte özerkliklerini sürdürmekteydiler. Söz konusu arazinin Eflak topraklarına dahil edilmesi Eflak arazisinin bütünlüğünü yeniden kazanmış olması bakımından kayda değer olmakla birlikte Eflak ve Boğdan'ın geçmişten beri varolan özerkliğini kazanmasına yeni bir katkıda bulunmamıştır. Dolayısıyla Eflak ve Boğdan'ın bağımsızlığına giden süreçte önemli bir gelişme olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Cezmi Karasu, "XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki Rus İşgalleri", **Türkler**, (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), XII, Ankara 2002, s. 743.

[97] Edirne Antlaşması kapsamında Osmanlı Devleti'nin ödeği savaş ve ticaret tazminatı müstakil bir araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmada kaydedildiğine göre, ödenecek savaş ve ticaret tazminatının miktarı o dönemdeki Macar altını ve Osmanlı parasındaki kur oranlarına göre 370 milyon kuruşa tekabül etmekteydi. 1836 yılı için geçerli kurlara göre bir Macar altını 45 kuruş olarak hesaplandığından bu miktar 517 milyon kuruşa ulaşmaktaydı. Selim Aslantaş'ın yaptığı kıyaslamaya göre savaş ve ticaret tazminatının oranı 1 Mart 1838- Şubat-Mart 1839 tarihleri arasında Hazine-i Amire'nin toplam geliri 31 milyon 842 bin 286 kuruş olarak hesaplandığında söz konusu miktar Hazine-i Amire'nin bir yıllık gelirinin neredeyse on altı katına ulaşıyordu. Osmanlı maliyesi için oldukça büyük bir baskı oluşturan bu meblağın azaltılması konusunda Halil Rıfat Paşa'nın liderliğindeki Osmanlı heyeti, Petersburg'da bir takım temaslarda bulunmuştur. 1833 Hünkar İskelesi Antlaşması'yla birlikte Osmanlı Devleti'yle Rusya arasındaki dostluk ilişkileri güçlenmeye devam edince en nihayetinde 1836 yılına gelindiğinde Rusya'ya savaş ve ticaret tazminatı olarak toplamda 5.500.000 Macar altını ödenmiştir. Selim Aslantaş, "1829 Edirne Andlaşması'ndaki Tazminatlar Meselesi", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları**, Sayı 17 (Güz 2012), Ankara 2012, s. 45-64.

[98] BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 83-1, s. 230-231.

ilgili hükümlerin münferit senette yeniden düzenlenmesi, bölgedeki Osmanlı himayesini sembolik bir hale getirmiş ve her iki memleket ile olan tabiiyet bağını koparmıştı. Bu kopukluktan dolayıdır ki 1829 Edirne Antlaşması'nın akabinde Eflak ve Boğdan'daki Rus işgal yönetiminin uygulamaları ve reformların hazırlık aşamaları, Osmanlı arşiv vesikaları veya Eflak ve Boğdan'daki gelişmeler konusunda derin bir sessizliğe gömülmüş olan vakanüvis tarihlerinden takip edilememiştir. Osmanlı kaynaklarındaki suskunluk nedeniyle İngiliz konsolosluk raporlarına yoğunlaşılmıştır.

4. Rus İşgal Yönetiminin Tesisi ve Uygulamaları

Rusya'nın Memleketeyn'i işgal etmesiyle birlikte sırasıyla, Kont (Fyodor) Pahlen, Pyotr Zheltukhin ve son olarak da General Pavel Kiselev Eflak ve Boğdan'da Tam Yetkili Başkan sıfatıyla her iki memleketi idare etmek üzere görevlendirilmişlerdi[99]. Memleketeyn Nizamnamesi'nin hazırlanması ve Eflak ve Boğdan'daki idari düzenlenlemelerin hayata geçirilmesi sürecinde şüphesiz en büyük paya sahip olan isim General P. D. Kiselev'di. Üç Rus generalinin aktif rol üstlendiği bu süreçte, Eflak ve Boğdan'daki işgal yönetiminin kurulması ve geliştirilmesi bu başlık altında açıklığa kavuşturulmak istenmiştir.

1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı münasebetiyle Ruslar, 7 Mayıs 1828 tarihinde Prut Nehri'ni aşmışlar, Bükreş'teki İngiliz Konsolos E. L. Blutte'un 16 Mayıs tarihinde yazdığına göre Eflak'a ulaşmışlardı. Ancak bu günlerde Eflak ve Boğdan Divanlarını yönetme görevi verilmiş olan Pahlen, henüz Eflak'a gelmiş değildi. Memleketeyn Valisi/Tam Yetkili Başkan'ı Kont Pahlen'in üç dört güne Bükreş'e intikal etmesi beklenmekteydi. Pahlen Eflak'a ulaşmamış olsa da bölgede mevcut Rus birlikleri Eflak yönetimine müdahil olmaya başlamışlardı. Eflak'ın idaresinde yeralan görevliler, Rus denetiminde vazifelerini sürdürmekle birlikte emniyet güçlerinin kontrolü de Ruslara geçmişti. Eflak Polis teşkilatının başına General Kaufman getirilmişti[100]. 9 Şubat 1829 tarihinde de Eflak'ta Metropolit ve

[99] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 22b.
[100] TNA, **FO**, nr. 97-402, no 23, 16 Mayıs 1828; Tam yetkili başkana Boğdan Divan'ında önce M. L. Minçiaki ardından da F. Ia. Mirkovich vekalet etmiştir. Victor Taki, **Russia on the Danube: Impreial Expansion and Political Reform in Moldavia and Wallachia, 1812-1834**, 257-258.

Divan başkanı Ruslar tarafından görevden alınıp sürgüne gönderilmişlerdi. Aynı gün tüm Eflak yönetiminin ana unsurlarının da görevlerine son verilerek Rus işgal yönetimi Eflak'ta tam anlamıyla kurulmuştu[101]. Böylelikle Osmanlı Devleti tarafından tayin edilmiş olan yerli voyvodaların yönetimleri sonlanmıştı.

7 Mayıs 1828 tarihinde başlayan işgal ilerleyince General Wittgenstein'in Çar I. Nikola adına yaptığı açıklama zahiren her iki memleketteki endişeleri gidermeyi hedeflemekteydi. General, Rusya'nın Osmanlı Devleti'yle başlattığı savaşın amacının uzlaşmazlık konusu olan hususları ortadan kaldırmak ve eskiden imzalanan antlaşmaları yeniden uygulamaya koymak olduğunu ifade etti. Wittgenstein yasalar, atalardan miras kalan gelenekler, mülkler ve ortak değer olan kutsal inançtan doğan hakların saygı görüp korunacağını bildiren etkileyici bir metinle Eflak ve Boğdan halkına hitab etti. Bu anlamda belirtilen hedeflere ulaşmak amacıyla vakit kaybetmeksizin Kont (Fyodor) Pahlen'e Eflak ve Boğdan ulusal meclislerinin tam yetkili temsilciliğine getirildiği bildirilmişti[102].

İşgal yönetimi kurulur kurulmaz bölgede bulunan Rus memurlar, Osmanlı Devleti'nden Eflak ve Boğdan'ın tabiiyet bağlarını koparmak için propaganda çalışmalarına başladılar. Esasında henüz 1820'li yıllarda reform konusu gündeme geldiğinde, muhafazakâr boyar grubunun liderliğini yapan Metropolid Dionisie Lupu'nun, kadim ayrıcalıklarının Osmanlılar tarafından göz ardı edildiğini savunarak Rusya'yı işaret etmesi de propaganda faaliyetlerine ivme kazandıran önemli bir faktördü[103]. Buna göre, Eflak ve Boğdan'ın Rumeli ve Balkanlar'daki diğer bölgelerden farklı olarak, Osmanlı Devleti tarafından kılıçla fethedilmediğini, tam aksine Eflak ve Boğdan ahalisinin kendi rızaları ile himaye altına girdiklerini yaymaktaydılar. Hristiyanların koruyuculuğunu ve kurtarıcılığını üstlenen Rusya gibi büyük bir gücün varlığı, artık bu tabiiyeti anlamsız kılmaktaydı. Neticede, kendi

[101] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 6, 9 Şubat 1829.
[102] Cosmin Lucian Gherghe, "The Legal Status of the Romanian Principalities During the Russion Occupation (1828-1834)" **Revista de Ştiinţe Politice**, No 36, Craiova 2012, s. 11; bu bildiriye şu yazmada da kısmen atıf yapılmıştır: **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 24b.
[103] Leonard Eugene Olson, **P. D. Kiselev and the Rumanian Peasantry: the Influence of the Russian Occupation on Agrarian Relations in the Danubian Principalities, 1828-1834**, University of Illinois at Urbana-Champaign, (Basılmamış) Doktora Tezi, Urbana 1975, s. 112.

arzusu ile Osmanlı Devleti'nin himayesine girmiş olan Eflak ve Boğdan ahalisi, yine aynı iradeyi göstererek tercihini Rusya'dan yana kullanmalıydı[104].

Rus işgal yönetimi her ne kadar Eflak ve Boğdan sakinlerinin endişelerini gidermeye yönelik söylemlerde bulunsa da esasında Rus askerleri halka zulmetmeye başlamıştı. Bükreş'ten gelişmeleri aktaran İngiliz konsolos E. L. Blutte'un bildirdiğine göre, henüz ilan edilmemiş olan güvenlik tedbirlerine uymadığı iddiasıyla birkaç kadın ve erkek pazar yerinde kırbaçlanmışlardı. Ceza o derece ağırdı ki içlerinden ikisi birkaç saat sonra ölmüştü. Ruslar keyfi ve zalimce davranmakta, Eflak'taki yerli ve yabancı halkı işgalci askerleri evlerinde barındırmaya ve beslemeye zorlamaktaydı. İşgal yönetiminin bu konudaki yaptırımlarının tek istisnası konsoloslardı. Diğer yandan, doğal afetler de Eflak halkına ciddi ölçüde zarar vermekteydi. 25 Haziran akşamı şiddetli bir fırtına olmuştu. Yaklaşık 4.000.000 kuruşluk çok büyük hasar ortaya çıkmıştı. Ekinler mahvolmuş ve evler zarar görmüştü. Ancak tamir için ortada ne marangoz ne de işçi vardı. Çünkü hepsi Rus askerlerinin Rumeli'ye geçişlerini sağlamak maksadıyla Tuna üzerinde köprü kurmak için zorla götürülmüşlerdi.[105].

Bölgede denetimin Ruslara geçmesiyle birlikte her iki memleketin Rusya adına yönetimini üstlenmiş olan Kont Pahlen, askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere halkı ekonomik anlamda zor durumda bırakan taleplerde bulunmuştu. Eflak Divanı'ndan askerlerin ve hastanelerin ihtiyacını karşılamak için kurutulmuş erzak, yem ve odun tedarik edilmişti. Pahlen'in artan talepleri karşısında halk, daha fazlasını vermek için maddi kudretlerinin yeterli olmadığını bildirmişlerdi. Eflak Divan'ı da Rus ordusu için tedarik edilen malların paralarını talep etmiş ve ödeme yapılmadığı takdirde köylülerin göç etmesinden ve başkentin açlık çekmesinden korktuğunu Pahlen'e ifade etmişti. Boğdan'da da Rusların talepleri karşısında huzursuzluklar başlamıştı. Boğdan boyarları ordunun ihtiyaçlarını karşılamalarına rağmen bedel ya da tazminat alamadıkları için dayanacak güçlerinin kalmadığını ifade eden bir bildiriyi Rus imparatoruna göndermişlerdi[106]. 22 Şubat 1829 tarihinde

[104] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 23b.
[105] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 3, 27 Haziran 1828.
[106] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 5, 15 Eylül 1828.

ise Eflak ve Boğdan'da tam yetkili başkan değişikliği yapılmıştı. General Zheltukhin, Yaş'tan Bükreş'e gelerek Memleketeyn'in idaresini Kont Pahlen'den devralmıştı[107].

Savaş, istila ve tabiî afetler nedeniyle Eflak'ta açlık tehlikesi ciddi boyutlara ulaşmıştı. Bölgedeki hastlıklardan dolayı kesimlik et hayvanlarının çoğu telef olduğundan et ihtiyacını karşılanması oldukça zorlaşmıştı. Zahire kıtlığından dolayı askerlerin taleplerinin de artmasıyla birlikte, zaten zor bulunan ekmeğin fiyatı da dört katına çıkmıştı. Mısır altı misline satılmaktaydı. Arpa ise az miktarda bulunduğundan, fiyatı on katına çıkmıştı. Bir kaç boyar, kendi rızaları olmaksızın köylüleri tarlalarına tahıl ekmeye zorlamaları için çeşitli bölgelere gönderilmişlerdi. Ancak Ruslar, köylüde ekecek tahıl ve toprağı sürecek öküz bırakmadıkları için bu çaba beyhudeydi. Halkın ağaç kabuğunu öğüterek mısırla karıştıracak kadar aç olduğu tespit edilmişti. Bükreş'e de bu ekmekten numuneler gönderilmişti. Mart 1829'da çıkarılan bir emre göre boyarların atlarına da el konulacağı söylenmişti[108].

Önceki Osmanlı-Rus savaşlarında olduğu gibi Eflak halkının Rus ilerleyişine büyük bir destek verdiği aşikardı. Müellifi henüz tespit edilemeyen bir yazmada kaydedildiğine göre iaşelerinin tamamını Ruslara veren Eflaklılar, ağaç kabuğundan başka yiyecek birşey bulamadıklarından dolayı 200.000 kişi ölmüştü. Bu sayı o dönemde vebadan ölenlerin sayısının yaklaşık on katı civarındaydı. Eğer söz konusu yazmada işraet edildiği gibi açlık ve kıtlıktan dolayı bu derecede kitlesel bir ölüm vakası gerçekleşmiş olsaydı, sansasyolen bir etki bıraktığı anlaşılan veba salgınından ziyade bu husus çağdaş kaynaklarda kayda girerdi. Ancak Blutte'un raporunda detaylandırdığı kıtlık sorununu teyit etmesi bakımından Memleketeyn Tarihi'nin verdiği bilgiler kaydadeğerdir[109]. Diğer yandan Ruslar son derece detaylı bilgiler talep eden istatistik tabloları hazırlanmasını ve Memleketeyn'deki yöneticilerin bu tablodaki boşlukları doldurmalarını istemişlerdi. Bu tablolar nüfus, mülkler, tarım ve sanayi ürünleri gibi bilgileri içermekteydi. Henüz Edirne Antlaşması imzalanmadan bir ay önce, bu gelişmeyi haber alıp Lord Cowley'e

[107] TNA, **FO**, nr. 97-402, no. 10, 23 Şubat 1829.
[108] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 9, 27 Mart 1829.
[109] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, s. 22a-22b.

aktaran E. L. Blutte, *"Rusların buraları kalıcı olarak kendilerine ait olarak gördüklerine artık hiç şüphe yok"* diye yazmıştı[110].

Eylül 1829'da Eflak Divan'ı, vergi gelirlerini artırmaya ve aynı zamanda da köylüleri rahatlatmaya çalışıyordu. Bir yandan köylüleri altı ay boyunca bazı vergilerden muaf tutarken öte yandan köylülerin ürünlerine ağır vergiler bindirmişlerdi. Bu tenakuz, köylüleri rahatlatmaktan ziyade daha da çok zora sokmaktaydı[111]. Ruslar, Eflak ve Boğdan kaynaklarını kullanarak bölgedeki askerlerinin iaşesini eksiksiz bir biçimde tamamlama hesapları yaparken, boyarlar ise kısa zaman sonra voyvoda olma hayali kuruyorlardı. Ancak bu ham bir hayaldi. Çünkü Memleketeyn Nizamnamesi hazırlanmış değildi ve bu anlamda yapılan çalışmalar gizli bir şekilde yürütülmekteydi. Hâlihazırda Anayasa Komisyonu daha fazla gelir sağlayacak ve böylece işgal ordusu ve Eflak birliklerini besleyebilecek düzenlemeler üzerinde yoğunlaşmış olsa da Eflak ve Boğdan gelirleri bu maddi külfeti karşılayabilecek ölçüde yeterli değildi[112].

Rus işgal yönetimi, Eflak ve Boğdan'la ilgili çalışmalarını sürdürürken Kasım 1829'da hem işgalin hem de reformların seyrini hızlandıran oldukça önemli bir gelişme yaşanmıştı. Eflak ve Boğdan Divanlarının tam yetkili başkanlığından Pyotr Zheltukhin alınarak yerine bu görevi 1834 yılına kadar sürdürecek olan General Kiselev tayin edilmişti[113]. General Kiselev (1788-1872), XIX. yüzyılın ilk yarısında Rusya'nın en büyük devlet adamlarından biriydi. Çar I. Nikola'nın yakın ekibi içerisinde yer almış[114] ve askeri anlamda yapılan reformların önde gelen figürü olarak ünlenmişti[115]. Çar I. Nikola'nın parlak başarılara imza atan generalinin Eflak ve Boğdan'da iş başına getirilmesi ise General Dibiç'in girişimleri neticesinde gerçekleşmişti. Dibiç, Eflak ve Boğdan'ın Rusya'nın gelecekteki mülkiyeti olarak görülmesi gerektiğini, Rusya için askeri açıdan her iki memleketin çok önemli

[110] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 17, 10 Ağustos 1829.
[111] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 22, 28 Eylül 1829.
[112] TNA, **FO**, nr. 97-402, no. 70, 2 Ekim 1829.
[113] Kiselev bölgedeki çalışmalarına 24 Kasım 1829'da başlamıştı. TNA, **FO**, nr. 97-402, no. 208, 27 Kasım 1829.
[114] W. Bruce Lincoln, "The Ministers of Nicholas I: A Brief Inquiry into Their Backgrounds and Service Careers", **The Russian Review**, XXXIV/3, (Jul., 1975), s. 308-323.
[115] W. Bruce Lincoln, "Count P. D. Kiselev: A Reformer in Imperial Russia", **Australian Journal of Politics&History**, XVI/2, (August 1970), s. 177-188.

olduklarını, savaştan kaynaklanan zararların tazmini ile ilgili şartların zamanla bölgeyi işgal şartlarına götüreceğini ve iyi bir yönetimin bu halkları imparatorluğa dâhil edeceğini belirterek, Kiselev'i başkanlığı kabul etmeye zorlamıştı. Nihayetinde Eflak ve Boğdan'da tam yetkili başkanlık görevini kabul eden Kiselev'in bölgedeki misyonu yaklaşık beş yıl devam etmişti. 1830 tarihli raporlarda belirtildiği şekliyle Kiselev, *"Rusya için o bölgenin zenginliğini ticaret yoluyla elde etmeyi, gelecekte terbiyemizin ve geleneklerimizin yayılması ile Boğdan ve Eflâk'ı fethetmeyi en mühim iş olarak görüyorum"* diyerek üstlendiği misyonun nihai hedefini açıklamıştı[116].

Eflak ve Boğdan Divanlarının Tam Yetkili Başkan'ı Kiselev'i çözümlenmesi gereken hayati derecede problemler bekliyordu. Öncelikli olarak, sivil ve askeri denetimi kontrol altına almak istiyordu. Kiselev gerçekleştireceği çalışmaları yürütmek üzere kadrosunu oluşturdu. Bu kapsamda Eflâk'taki yardımcısı, Eflak divanının başkan yardımcısı Boşnyak oldu. Kiselev, kurduğu reform komitesinin başkanı olarak Minçiaki'yi atamış[117] ve Boğdan divanının başkan yardımcılığına da General Mirkoviç'i getirmişti. Kiselev'e bağlı sivil ve askeri işleri yürütmek üzere iki özel birim teşkilatlandırıldı. K. A. Karneyev başkanlığındaki sivil idari işler birimi, dört şubeden oluşmaktaydı. Birinci şube, askeri ihtiyaçların (erzakın hazırlanması, taşınması, hastanelerin kurumu vs.) giderilmesi ile sorumlu tutuldu. Eflak ve Boğdan için daha önemli olan ikinci şube, devlet memurlarının atanması ve istifası, polis, posta, yol ve köprü, hapishane organizasyonu gibi iç yönetim konularıyla ilgilenecekti. Nüfus sayımı, farklı gelirlerin belirlenmesi, iç ve dış ticaret, Romen Lei'ni yabancı para birimleri karşısında sabitleyen para kurunun ayarlanması, erzak ve tarlaların ekimi, devlet mülkiyeti gibi konular da bu şubenin yetki alanına girmekteydi. Ceza ve hukuk davaları, dilekçelerin kabulü, soruşturmaların yürütülmesi de üçüncü şubenin yetki alanına dahil edilmişti.

[116] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar**, **XIX. Asır**, s. 201-203.

[117] Ruslar, reform çalışmalarının yapıldığı en yüksek kurum olan meclislerin idaresine Romen geleneklerine aykırı olarak bölgeye gönderdikleri Minçiaki'yi atayarak Romen yönetimini tamamen devre dışı bırakmışlardı. Eflak ve Boğdan Voyvodalık olarak teşkilatlandığından beri meclislerin idaresinde hep bir metropolit bulunmuştu. Bu dönemde riyasette bulunan metropolitin aşırı derecede nezaket sahibi biri olması, yönetim zafiyetini beraberinde getirdiğinden Rusya bu fırsatı değerlendirerek Minçiaki'nin atamasını yapmıştı (**Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 24b).

Doğrudan Kiselev'e bağlı olan dördüncü şube, yabancı devletlerle yazışmalar, diplomatik konular, yabancı hükümetler (Osmanlı Devleti ve Avusturya) ile ilişkiler ve iç yönetimin yeniden organizasyonu ile ilgileniyordu. Tam yetkili başkanın askeri idari işler şubesinin yöneticisi Yarbay Oleniç'ti. Bu şube, Eflak ve Boğdan'daki ordu ve jandarma ile ilgili konular ile meşguldü. Sivil idari işler şubesi gibi, askeri şubede de birkaç alt büro mevcuttu. K. Gorlov başkanlığındaki birinci büro, Eflak ve Boğdan'daki askeri birliklerin durumu, hizmete tayin ve istifa, farklı vakaların incelenmesi, askeri hastanelerin kurulması gibi konulara bakıyordu[118].

K. Kotlyarov başkanlığında ikinci büro, olaylar hakkında bilgileri toplama, topçu ve alay depolarının idaresi, tutukluların sevki, askeri kaçakların yerleştirilmesi, askerlerin tam yetkili başkanın huzurunda bulunan tüm kişilerin listelerinin oluşturulması gibi jandarma işleri ile ilgilenmiştir. Ordu yönetimi, Stanker başkanlığında üçüncü büronun sorumluluk alanına dahil edilmişti. Bu büro, ordunun yerleşimi, güzergâhın durumu ve askerlerin harekâtı, her iki memleket için de topografik ve istatistik bilgilerin toplanması, harita ve planların oluşturulması gibi konularla ilgileniyordu. Bunun dışında, idari işler biriminde herhangi bir konuya bağlı tüm işlemlerin yönlendirildiği Genel Dergi Bölümü, yani Rus Yönetimi arşivi de vardı. 1830 yılının başında, Eflak ve Boğdan'daki Rus yönetimi bu şekilde teşkilatlanmıştı. Eflak ve Boğdan'daki jandarma birliklerinin başında General Levenştern vardı. Savaşın başlamasıyla, Yaş ve Bükreş'e polis müdürü olarak Rus subayları atanmıştı. 1830 yılında tam yetkili başkana hitaben 10.370 dilekçe yazılmış olması iş yoğunluğu hakkında yeterince fikir vermektedir. Eflak ve Boğdan'daki mevcut durumu tam olarak kavrayabilmek için Kiselev göreve başladığı gün divandaki boyarlarla tanışıp şikayetlerini dinlemiş, özel kabul günleri tertip etmiş ve birçok ziyaretçiyi ağırlamıştı. Böylece, Kiselev çok hızlı popüler olmuş ve kendisine birçok talep ulaşmaya başlamıştı[119].

Eflak ve Boğdan Divanlarına başkanlık eden Kiselev'in görevdeki ilk senesi, hem yönetim başkanı, hem çalışanları, hem de her iki memleket için oldukça karmaşık konuların çözülmesiyle geçmişti. Kiselev'in yoğun bir mesai harcayarak

[118] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia…**, s. 204.
[119] Keith Hitchens, **The Romanians 1774-1866**, s. 161; Vladislav IAkimovich Grosul, **a.g.e.**, s. 205-206.

çözüm üretmesi gereken problemler arasında, hastalıklar ile mücadele ve açlık vardı. Bölgede üretimin durmasına bağlı olarak ortaya çıkan kıtlığın altında, esasında yine Rusların yanlış ve haksız uygulamaları yatmaktaydı. Bedelini ödemeden aldıkları mallardan dolayı Boğdan ahalisi toprağı işlemeyi bırakmıştı. Eflak ahalisinin de aynı yönteme başvurması, Blutte'a göre çok yakındı ve bu gidişle halk yakında Transilvanya'ya göç edebilirdi. Açlık ve kıtlıktan yerli halk ve Rus askerlerinin yanı sıra bölgedeki yabancılar ciddi derecede etkilenmiş görünmekteydi[120].

Kiselev göreve başlamadan önce veba[121] tehlikesi, buradaki yönetimin başını ağrıtacak etkin bir tehdit unsuru olarak belirmişti. Blutte'un kaydettiğine göre Eflak ve Boğdan'da görülen veba salgını, bölge halkını geniş ölçüde etkilemeye başlamıştı. 13-19 Haziran 1829 tarihleri arasındaki yeni veba vakasında 183 şüpheli vaka, 129 ölüm vardı. İbrail'de ise her gün vebadan ölen kişi sayısı 50'yi aşmaktaydı[122]. Durumun ciddiyetinin farkında olan Kiselev yönetimindeki Divan, Edirne Antlaşması'nın şartlarını yerine getirmek ve Tuna'nın diğer tarafından Eflak'a veba bulaşmasını önlemek için bazı tedbirler aldı. Buna göre Tuna Nehri'nin sol tarafında (Eflak tarafı) karantina merkezleri kurulacak ve nehrin sağ tarafından (Osmanlı tarafından) gelecek kişiler en az beş gün süreyle burada kalmaya mecbur tutulacaklardı[123].

Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan arasında doğal bir set oluşturan Tuna Nehri kenarındaki karantina merkezleri, şu şekildeydi: Gemilerin demirlediği, aşağı Tuna üzerindeki Boğdan'da Kalas, Eflak'ta İbrail ve Yergöğü'ndeki karantinalar en önemlileriydi. Bunların yanı sıra yine aynı hat üzerinde ikinci derecede öneme sahip karantinalar, Silistre'nin karşısındaki Calaraşi'de Ziştovi'nin karşısında Zimnice'de, Niğbolu önünde Turnu'da, Vidin'in karşısındaki Kalafat'ta ve son olarak Fethülislam

[120] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 4, 12 Eylül 1828.
[121] Veba Eflak ve Boğdan coğrafyasının bir gerçeğiydi. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda ortaya çıkmış bir olgu değildi. 1737-39, 1783-86 ve 1794-98 tarihleri arasında kısa süreli salgınlar görülmüştü. Bununla birlikte vebanın 1706'dan 1720'ye, 1753'ten 1772'ye, 1813'ten 1830'a kadar on yılı aşkın sürelerde görülmesi Eflak ve Boğdan'ın hastalığın odak noktası haline geldiği yönündeki kanaati doğurmuştur (Daniel Panzac, **Osmanlı İmparatorlugu'nda Veba 1700-1850**, çev. Serap Yılmaz, İstanbul 1997, s. 51).
[122] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 12, 22 Haziran 1829.
[123] TNA, **FO**, nr. 97-402, no 3, 18 Ocak 1830.

karşısındaki Severin'de kurulmuştu[124]. Görünürde, salgın hastalıkları önlemek gibi insani bir gaye ile plananan karantina uygulamasının arka planında farklı politik hesaplar da vardı. Literatürde, bu karantina sistemi Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'nden uzaklaşmasına hizmet edecek bir girişim olarak da yorumlanmıştır[125].

Salgın hastaklıklarla ilgili çalışmalarını derinleştirip ortaya bir blanço koyan Kiselev'in raporuna göre, manzara oldukça ürkütücüydü. 1828 yılında toplam 1609 kişi vabadan dolayı ölmüştü. Bunların 618 tanesi askerdi. 1829 yılında ise veba kaynaklı kayıpların sayısı neredeyse 16 kat artarak 24.560 kişiye ulaşmıştı. Bu sayının 8.854 kişisinin askerlerden oluşması, bölgedeki Rus ordusunun kaybını gözler önüne sermesi bakımından dikkat çekicidir. 1830 yılının başlarında ise veba vakaları azalmaya başlamıştı. Vebadan dolayı 133 kişi yaşamını kaybetmişti. Bunların içerisinde askerlerin sayısı 85 kişiden ibaretti. Veba vakasının toplam faturası ise 1.602.699 Lei'di[126]. Bu korukunç manzara karşısında daha sıkı önlemleri uygulamaya koyan General Kiselev, bir genelge yayımlayarak sağlıkla ilgili düzenlemeleri ihlal edenlerin askeri mahkemelerde yargılanacaklarını ilan etti. Bu genelgenin vebanın halen devam ettiği Tuna'nın diğer tarafındaki birlikler için şüphesiz etkisi olumlu olacaktı[127]. Mayıs 1830'a gelindiğinde Eflak'ta vebanın sona erdiği açıklandı ve böylelikle misyonunu tamamlayan sağlık heyeti de dağıtıldı[128].

Kaynaklara yansıdığına göre, Kiselev'in öncelikli işerinden bir diğeri askeri hakimiyeti kendi denetimine almaktı. Askeri (Rus) polis teşkilatı kurmak için sayıları 6.000 ila 7.000 arasında olan Eflak ve Boğdan'lının desteğine ihtiyaç duymaktaydı. Yeni teşkilatlanan birlikler, Rus komutanlar tarafından eğitilip onların emrine gireceklerdi. Üniformaları da Rus üniforması olacaktı. Böylelikle Eflak ve Boğdan'daki mevcut polis teşkilatı ise ilga edilecekti[129]. Bu uygulama yürürlüğe konulduktan sonra, vergi mükellefi olan ailelerin çocukları zorunlu askerliğe tabi tutulmuştu. Erlerin yaşı 20 ile 30 arasında ve askerlik süresi altı yıl olacak şekilde

[124] Daniel Panzac, **Osmanlı İmparatorlugu'nda Veba…**, s. 203.
[125] Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, I, s. 292.
[126] Leonard Eugene Olson, **P. D. Kiselev and the Rumanian Peasantry: the Influence of the Russian Occupation on Agrarian Relations in the Danubian Principalities, 1828-1834**, s. 88.
[127] TNA, **FO**, nr. 97-402, no. 39, 5 Mart 1830.
[128] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 54, 10 Mayıs 1830.
[129] TNA, **FO**, nr. 97-402, no. 34, 1 Ocak 1830.

belirlenmişti. Birliklere katılımı artırmak ve kuruluş sürecini kolaylaştırmak için askerlerin ailelerine vergi muafiyeti, hatta askerin talebi doğrultusunda, akrabası olmayan istediği bir aileye de vergi muafiyeti tanınabileceği ilk başlarda gündemdeydi[130].

Kağıt üzerindeki proje kolaylıkla uygulanabilecekmiş gibi görünse de Rus yöneticileri bu anlamda zorlu bir imtihan beklemekteydi. Yeni kurulan ve polis vazifesi görecek olan milis kuvvetleri için çeşitli rütbelerde 119 subayın ataması yapılmıştır. Bu isimler arasında çok sayıda Rus ordusu mensubu da vardı. Her gün tellallar sokaklarda dolaşarak insanları bu milis kuvvetine katılmaya davet etmekte ve eğer gönüllü olarak katılmazlarsa zorla alınacaklarını duyurmaktaydı[131]. Ancak Boze (Buzău) kasabasında askere alınmak isteyen 400-500 kadar köylü, kararı uygulamak isteyenlere taş ve sopalarla saldırarak kaçmaya mecbur etmişti. Peşi sıra gelen Rus askerleri ise köylülerin ileri gelenlerini falakaya yatırmıştı. Bu olay halkın yeni kurulacak askeri kuvvete katılmada ne derece isteksiz olduğunu göstermekteydi[132].

Diğer yandan Eflak ve Boğdan halkı, Rus ordusunun iaşesi ve sair ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü tutuldukları için ezilmeye devam etmekteydiler. Bu yetmediği gibi General Kiselev, Bükreş'teki İngiliz Konsolos'u E. L. Blutte'a yabancıların da tıpkı Memleketeyn yerlileri gibi askerleri evlerinde barındırmaya ve tüccarın da ordunun ihtiyaçlarını karşılamaya mecbur olduklarını söylemişti[133]. Ocak 1830'da çıkarılan yeni bir talepname ile Memleketeyn ahalisinin Mayıs'tan Ekim'e kadar yüklü miktarda mısır ve aylık 1.400 adet öküz vermesi istenmişti. E. L. Blutte *"Bu rakamlara bakınca halkın bu yıl buralardan kaçıp gitmesi muhtemel görünüyor"* diyerek Rusların aşırıya kaçan isteklerinin sonucuna dair öngörüsünü paylaşıyordu[134].

Boğdan'da ise askeri talepler karşısında Eflak'a göre daha şiddetli bir muhalefet vardı. Boğdan'lıların yeni kurulacak olan milis kuvvetine karşı oldukları

[130] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia...**, s. 231.
[131] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 60, 23 Temmuz 1830
[132] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 66, 17 Eylül 1830.
[133] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 33, 25 Aralık 1829.
[134] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no. 37, 29 Ocak 1830.

barizdi. Zira bu kuvvete katılanlardan yüzlercesi ilk fırsatta ayrılmışlardı. Bunun üzerine Ruslar güç kullanarak asker sayısını artırmayı tasarlamışlardı[135]. Ancak E. L. Blutte'un yazdıklarına bakılırsa aradan neredeyse 8 ay geçmesine rağmen Rusların dayatmalarının pek işe yaramadığı görülmektedir. 15 Nisan 1831'de Boğdan köylüleri, halen askere alınmamak için direnmekteydiler. Her ne kadar üzerlerine asker gönderilmekle tehdit edilseler de öfkeli isyancılar silahlanmıştı. Köylüler sayı bakımından kalabalık oldukları için bu tehdidin gerçekleşmesi zayıf bir ihtimaldi. Şiddetli direniş, Rus yetkilileri ara formül bulmaya yönlendirmişti. Buna göre bazı bölgelerde köylülerle uzlaşmaya varılmış ve askere gitmek yerine bedel ödenmesi hususunda mutabık kalınmıştı. Buna rağmen Eflak ordusundan firarlar sürmekteydi. Firariler, dağlara çıkarak çeteler oluşturduğundan Rus işgal yönetimini yeni asayiş sorunları bekleyecektir. Esasında halkın askere gitmeye karşı çıkmasının altında, Rusya'nın gelecekte Osmanlı topraklarını işgal etmesi halinde kendilerinin yardımcı kuvvetler olarak öne sürüleceklerini düşünmeleri yatmaktaydı[136].

Mayıs 1831'e gelindiğinde, milis kuvvetlerine nefer celbi meselesinde şiddet artmış ve artık kanlı bir boyuta ulaşmıştı. Taş ve sopa dışında neredeyse hiçbir silahları olmayan Boğdan köylüleri itaat altına alındılar ise de üzerlerine Silistre'den gönderilen Kazaklara direnmişlerdi. Köyün birinde 15 Boğdanlı ölmüş ve 8'i de yaralanmıştı. Kazaklar ise 7 kayıp vermişlerdi. Roman adı verilen bir köy ya da kasabada ise manastıra sığınan 1.500 köylüden 72'si ölmüştü. Kazaklar ise bir yüzbaşı ve çok sayıda asker kaybetmişlerdi. Bu şartlar altında köylüler, sonunda orduya asker vermeyi kabul etti. Kazaklar tazminat namına bir şey alamayınca köylülerin tüm sığırlarını ve taşınabilir değerli eşyalarını almışlardı[137]. Grosul'un kaydettiğine göre çalışmalar ancak Eylül 1831'e gelindiğinde büyük ölçüde tamamlanabilmişti. Düzenli ordular Eflak ve Boğdan'daki tek silahlı güç değildi. Onların dışında koruma görevini üstlenen ve polislere benzeyen Dorobantzlar vardı. Dahası, yeni ordunun yanı sıra sınır korunmasında yakın köylerde yaşayan köylülere de görev verilmişti. Bu çalışmaların neticesi olarak Eflâk'ta Tuna nehri boyunca 95

[135] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 65, 10 Eylül 1830.
[136] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no, 83, 15 Nisan 1831.
[137] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 87, 16 Mayıs 1831.

koruma noktası belirlenmiş, bunların 77'sinde köylüler ve sadece 18'inde ordu görev almıştır[138].

1828-1829 Osmanlı-Rus savaşıyla birlikte Eflak ve Boğdan'ı içine alan Rus işgal yönetimi, savaş başladığında General Wittgenstein tarafından ilan edilen beyannamedeki ideal düzeni kurmaktan, bölgenin refah ve mutluluk seviyesini artırmaktan oldukça uzakta kalan sonuçlar ortaya çıkarmıştı. 1829 Edirne Antlaşması uyarınca, Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya ödemekle yükümlü olduğu savaş ve ticaret tazminatlarının taksitleri uzayıp gittiği için Eflak ve Boğdan'daki Rus işgal yönetimi uzun bir süre (1828-1834) kalıcı hale gelmişti. XVIII. yüzyıldan beri devam eden salgın hastalıklar, savaş koşullarının ortaya çıkardığı açlık, üretim ve ticaretin durma noktasına gelmesi nedeniyle işgalci Rus askerlerinin iaşesini sağlamak maksadıyla günden güne artan talepler Eflak ve Boğdan'daki sorunların büyüyerek devam etmesini beraberinde getirmişti.

B. MEMLEKETEYN NİZAMNAMESİNİN HAZIRLANMASI, UYGULAMAYA KONULMASI VE NİTELİĞİ

1. Reform Komitesinin Faaliyetleri ve Nizamname Hazırlıkları

Eflak ve Boğdan'da, 1821 Rum İsyanı akabinde başlatılan reform çalışmaları *"Memleketeyn Nizamnamesi, Anayasa"* veya yabancı literatürde geçtiği şekliyle *"Regulamentul Organic"* adı altında nihai şeklini almıştı. Esasında Eflak ve Boğdan'da yöneticilerin ve halkın birbirlerine karşı sorumluluklarını tanımlayan Memleketeyn Nizamnamesi, bir anayasadan daha çok *"iç idare tüzüğü"* niteliği taşımaktadır. Ancak ifade bütünlüğü ve anlatım düzeni göz önünde bulundurularak bu başlık altında Memleketeyn Nizamnamesi'ni nitelendirmek üzere yer yer *"anayasa"* tabiri de kullanılmıştır. Romen ulus devletinin gelişimi açısından önemli bir dönüm noktasını ifade eden bu düzenlemelerin, 1829 Edirne Antlaşması'yla birlikte bölgedeki denetimi üstlenen Rusların gözetim ve himayesinde gerçekleştirilmiş olması muhtevasını ve uygulanmasını tartışma konusu haline

[138] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar**, **XIX. Asır**, s. 232-233.

getirmiştir. Nizamname maddeleri, Eflak ve Boğdan'da oluşturulan heyetlerde müzakere edilirken bu anlamda mutabık kalınamayan konular tebarüz etmişti. Bu başlık altında Memleketeyn Nizamnamesi'nin hazırlanma süreci, boyarların beklentileri ve ihtilaf konusu olan hususiyetler üzerinde durulacaktır.

22 Şubat 1829 tarihinde General Zheltukhin, Yaş'tan Bükreş'e gelerek Eflak ve Boğdan'ın tam yetkili başkanlığını Kont Pahlen'den devraldıktan[139] birkaç ay sonra, Memleketeyn Nizamnamesi'nin hazırlanması için ilk çalışmaları başlattı. Temmuz 1829'da General Zheltukhin'in Divan'a sunduğu bildiriyle, yeni bir anayasa yapımı için aralarından üyeler seçmeleri istenmişti. İlk aşamada heyet çalışmalarına başlamamış ve Boğdan temsilcileri de henüz intikal etmemişti[140]. Yaş'tan seçilen ve Memleketeyn hakkında yapılacak yeni nizamname için Eflak delegeleri ile birlikte çalışacak olan Boğdan delegeleri, 7 Ağustos 1829'da Bükreş'e geldiler. Heyet üyeleri ilk başta gönülsüz olsalar da içlerinden birisi küçük bir arabaya bindirilerek gönderilince diğerleri akıbetlerinden endişe ederek kendilerine verilen vazifeyi yerine getirmeye razı oldular[141].

Kiselev'in selefi Zheltukhin döneminde, söz konusu nizamnamenin iki bölümünü konu alan görüşmeler bitirilmişti. Bu kapsamda Eflak yasasının birinci bölümü 30 Temmuz 1829 tarihinde, ikinci bölümü ise 17 Ağustos'ta, Boğdan yasasının birinci bölümü 31 Ağustos'ta, ikinci bölümü ise 4 Eylül'de tamamlanmıştı. Kiselev görevi devraldığında, reform komitesi yasaların finansal konuları ilgilendiren üçüncü bölüm üzerinde çalışmaya başlamıştı. Bu çalışmalar esnasında ihtilaf konularını sadece fikir tartışması değil, aynı zamanda kendi çıkarlarını savunan boyarlarla farklı grupların çatışmasını meydana gelmiştir. Üstelik komite üyeleri, kendi çıkar ve arzularını yansıtan kanunların yazımından vazgeçmemişlerdi. Bu şartlarda komite çalışması, birçok engel ile karşılaştığından sonuca ulaşma süreci uzamaya mahkûm kalmıştı. Komite faaliyetlerini ve bu kapsamda müakereleri sürdürülen maddelerini Kiselev, dikkatle inceleyip görüşlerini bildirmekteydi. Bu incelemeler neticesinde Kiselev'in işaret ettiği noktalar, boyarların eski geleneklerini

[139] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 8, 23 Şubat 1829.
[140] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 15, 7 Temmuz 1829.
[141] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 16, 7 Ağustos 1829.

referans gösterdikleri tekliflerle birçok bakımdan ayrışmaktaydı. Esasında bu ayrışma, Rus politikasının Eflak ve Boğdan'la ilgili algısını berrak hale getirdiği gibi, geleceğe yönelik plan ve niyetleriyle de örtüşmekteydi. 24 Mart 1830 tarihinde Nesselrode, Kiselev'e ve Minçiaki'ye gönderdiği iki mektupta Memleketeyn Nizamnamesi hazırlanırken Eflak ve Boğdan'ın gelecekte birleşmesini temin edecek ve bölgede Osmanlı Devleti'nin etkinliğini azaltacak maddelerin ilave edilmesini istemişti. Bir diğer önerisi ise hazırlanan nizamnamelerin birbirinden belirgin farklarla ayrılmamasıydı ki bu nokta yerel taleplerin göz ardı edilmesinin sebebini teşkil etmekteydi[142].

Nizamnamenin görüşmeleri yoğun bir şekilde devam ederken, E. L. Blutte, kendi ifadesiyle *"Eflak'taki en zengin, nüfuzlu ve muhtemelen de en zeki Boyar Mihail Sturdza"*dan gelişmelerle ilgili bilgi almaktaydı. Rusların yeni nizamname/anayasa yapmak ve yeni yönetim modeli oluşturmak için teşkilandırdığı heyet, Mihail Sturdza'nın teklifi üzerine oybirliği ile Çar I. Nikola'dan şu isteklerde bulunmayı tasarlamıştı:

1. Memleketeyn'in tek bir bağımsız idare altında toplanması ve başına da tıpkı Yunanistan örneğinde olduğu gibi Avrupa hanedanlarından bir prensin getirilmesi.

2. Resmi dilin Romence olması ve memurların sadece yerli halktan alınması.

3. Eski İsveç kralının (Gustav) başa geçirilmesi ve Hollanda örneğinde olduğu gibi ülkeyi farklı şehirlerden sırasıyla yönetmesi.

Yukarıda sıralanan üç maddenin muhtevası, Çar I. Nikola'nın hedeflediği şekilde Eflak ve Boğdan'daki Rus nüfuzunu artırma planına aykırıydı. Görüşmeleri sürdüren boyarlar, Memleketeyn'in Rusya tarafından ilhak edilmesinden korkmaktaydı. Ülkelerinin yönetimine, Avrupalı bir hanedan getirmeyi istemelerindeki amaç ise Avrupa devletlerinin tıpkı Yunanistan'a sahip çıktıkları gibi kendilerine de sahip çıkmalarını ve garantör olmalarını sağlamaktı[143]. Mihail Sturdza tarafından geliştirilen bu taslağın üçüncü maddesinde Hollanda örneğinin

[142] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar**, **XIX. Asır**, s. 237-242.
[143] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 37 (ek), 29 Ocak 1830.

sunulmasındaki gaye, Boğdan'lıların Yaş'ın başkentlik vasfını kaybedecek olmasından dolayı duydukları endişeyi gidermeye yönelikti[144]. Ancak arşiv vesikaları takip edildiğinde, boyarların Eflak ve Boğdan'ın yönetimine İsveçli Gustav'ın getirilmesi yönündeki taleplerini sunmaya cesaret edemedikleri anlaşılmaktadır. Boyarların fikirlerinden vazgeçmelerinde böyle bir talebin kabulünün imkansız olması ve dilekçeyi yazanların da cezalandırılabilme ihtimali etkiliydi. Üstelik hazırlanan taslağa son halini Kiselev'in verdiği göz önüne alınırsa, böyle bir şeyin yazılabilmesi tamamen ihtimal dışıydı[145].

Tüm bu gerekçeler ciddi anlamda göz önünde bulundurulurken Boyarların Memleketeyn'in tek bir idare altında toplanması ve yönetimi üstlenecek kişinin veraset hakkını kendi soyundan gelenlere devredecek yabancı bir Prens olması yönündeki isteklerinden kolayca vazgeçmediği anlaşılmaktadır[146]. Birkaç boyar başlarında başpiskopos olduğu halde General Kiselev'e sundukları ve Reform Komitesi'nin projelerini reddetme ya da kabul etme hakkına sahip olduklarını iddia ettikleri bir bildiri hazırlamışlardı. Komitedeki boyarlar ve bahsi geçen bildiriyi yazan boyarlar, Memleketeyn'in bağımsız bir devlet olarak yabancı bir prensin idaresi altında birleşmesi yönündeki önergenin hepsi tarafından imzalanması gerektiği konusunda uzlaşmışlardı. Boğdan boyarları da bu meselede Eflak boyarlarını örnek almıştı. Reform Komitesi'ni yetkisiz olduğu gerekçesi ile protesto eden boyarlar, bu kez de General Kiselev tarafından Eflak temsilcisi olarak atanan M. Vilara'yı tanımadıkları gerekçesiyle tepkilerini göstermişlerdi. Onun yerine kendi belirleyecekleri iki boyarın görevlendirilmesini istemişler ancak bu talepleri ve yabancı prens konusundaki istekleri gerekçe gösterilmeden reddedilmişti[147].

Bundan sonraki süreçte Kiselev'in müdahaleci tavrı daha da ön plana çıkmıştır. Artık hazırlanmakta olan nizamname gerçekte boyarlara madde madde dikte edilmekteydi. Boyarlar anayasa ile ilgili iki hususta rahatsızdılar. Birincisi köylülerin boyarlar için yıllık zorunlu çalışma sürelerinin 36 günden 20 güne

---

[144] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar**, **XIX. Asır**, s. 239.
[145] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 38, 5 Şubat 1830.
[146] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no. 40, 19 Şubat 1830.
[147] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 51, 8 Mart 1830.

düşürülmesiydi. İkincisi, kişi başı yıllık verginin 24 kuruşa tenzil edilmesiydi. Boyarlara göre Rusların bunu yapmaktaki amacı, insani sebepler veya maddi anlamdaki yükümlülüklerin azaltılması değildi. Boyarların gücünü kırıp Edirne Antlaşması'nın onlara verdiği ticaret ve ihracat özgürlüğüne darbe vurarak saf dışı bırakmak ve kendilerine bağımlı hale getirmekti[148].

Diğer yandan boyarlar, Anayasa'nın her bir maddesinin kendi onaylarına sunulması konusunda ısrarcı davranmaktaydılar. Ancak 1830 yılının Mart ayına gelindiğinde boyarların Memleketeyn'in tek bir idare altında toplanarak bağımsızlık verilmesini konu alan önergeleri, halen Rus Çarı'na iletilebilmiş değildi. Zira nizamnameyle ilgili çalışmalar daha öncelikli görülmekteydi. Nihayetinde General Kiselev ise artık boyarların bu önergesine taraftar olmadığını açıkça hissettiriyordu[149]. Kiselev ve boyarlar arasındaki ihtilaflı konular uzayıp gitmekte ise de nizamnamenin voyvoda seçilmeden ve Rus askerleri Eflak ve Boğdan'dan ayrılmadan önce kabul edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştı[150]. Çünkü bu süreçte Osmanlı Devleti savaş tazminatının ikinci taksidini ödemek üzereydi ve bundan dolayı kısa süre içerisinde Rumeli'deki Rus birlikleri çekilmeye başlayacaktı[151]. Anayasa heyetinin en önde gelen Boyar'ı M. Sturdza'ya ise üzerinde mutabık kalınan maddeleri gözden geçirme ve Memleketeyn'in refah düzeyni artıracak planlar sunma görevi verilmişti[152]

Reform komitesi Memleketeyn Nizamnamesi ile ilgili çalışmalarını tamamlandıktan bir ay sonra, Memleketeyn Nizamnamesi'nin son halini alması için yapılan çalışmalar Petersburg'a taşınacaktır. Üzerinde uzlaşı sağlanan taslağı Rus hükümetine iletmeleri için Eflak ve Boğdan'dan ikişer kişiden oluşan bir delegasyon istenmişti. Delegasyonda Aleksandru Vilara (Eflak temsilcisi), M. Stirbey (Eflak sekreteri), Bibescu ve Mihail Sturdza (Boğdan temsilcisi), G. Asaki (Boğdan sekreteri) olacak ve kendilerine Eflak'taki Rus Konsolosu Minçiaki eşlik edecekti[153].

---

[148] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 39, 15 Şubat 1830.
[149] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 43, 5 Mart 1830.
[150] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar, XIX. Asır**, s. 245.
[151] TNA, **FO**, nr. 97-402, no 11, 8 Mart 1830.
[152] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no. 37, 29 Ocak 1830.
[153] TNA, **FO**, nr. 97-402, no 17, 23 Nisan 1830.

M. Stirbey ise Bükreş'te kalacaktı[154]. Böylelikle Eflak ve Boğdan'da yerli voyvodalar tarafından bölgenin kalkındırılarak her alanda çağdaş standartların yakalanması için girişilen reform çalışmaları, Kiselev'in kontrolünde ve Minçiaki'nin gözetiminde yürütülmeye mahkum edilmişti. Reform faaliyetlerini denetlemekle görevlendirilen Minçiaki'nin marifetiyle, nizamname çalışmalarını Rusya'nın çıkarlarına uygun hale getirmek maksadıyla Eflak'ta Aleksandru Vilara ve Ştirbei, Boğdan'da ise Mihail Sturdza temsilci olarak belirlenmişti. Bu süreçte öncelikli olarak Minçiaki, Eflak ve Boğdan'da yapılacak olan yasal düzenlemelerin sözde Osmanlı Devleti ve Rusya'nın nezaretinde sürdürülmesini sağlamıştı. Ancak uygulamaya bakıldığında her safhada yalnız Rusya'nın müdahalede bulunduğu anlaşılmaktadır. Böylelikle artık yüz yıllar boyunca kendi iç işleri ile ilgili karar alabilme yetkisine sahip olan Eflak ve Boğdanlılar, bu haklarını bir oldubitti ile yitirmek durumunda kalmışlardı. Eflak ve Boğdan'ın otonom yapısı kağıt üzerinde var olmasına rağmen gerçekte ise büyük ölçüde geçerliliğini yitirmişti[155].

Eflak ve Boğdan'dan gönderilen delegasyon üyeleri Petersburg'a ulaştıklarında, Memleketeyn Nizamnamesi üzerinde ek çalışma ve değişikliklerin yapılması için özel komisyon kurulmuştu. Komisyon üyeleri arasında Daşkov, Minçiaki, Katakazi, Sturdza ve Vilara vardı. Daşkov, komisyonun çalışmasını yönetmişti. Komisyonun kontrolünü ise şansölye yardımcısı Nesselrode yapmış ve onun Karlsbad'a gitmesinden sonra ise kontrolü Liven üstlenmişti. Komisyon, getirilen taslağın her bölümünü ayrı ayrı incelemiş ve üzerinde birçok değişiklik yapmıştı. Eflak ve Boğdan'daki Genel Kurul'un sayısı ve toplanma süresi değiştirilmişti. Bakanlıkların ve yönetimin ayrı temsilcilerinin, bütçe kurumu ve mahkemelerin yükümlülükleri tekrar belirtilmişti. Senelik vergi, 24 Lei'den 30 Lei'e kadar yükseltilmişti. Daha önce bahsedilen köylülerin boyarlara karşı yükümlülükleri konusu da açıklığa kavuşturulmuştu. Eflâk'ta boyarın köylüye vermesi gerektiği arsa, 4 pogondan 3 pogona kadar azaltılmıştı. Angarya usulü çalışma ise 24 günden 12 güne düşürülmüştü. Memleketeyn Nizamnamesi'nin voyvoda seçilmeden önce Rus

[154] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 53, 3 Mayıs 1830.
[155] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 23b-24b.

askerleri Eflak ve Boğdan'daki işgali sürdürürken kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir[156].

Boyarların Eflak ve Boğdan'daki Rus nüfuzunu artırmayı amaçlayan çabaları esasında tam anlamıyla hedefe ulaşabilmiş değildi. Bundan dolayı Çar I. Nikola komisyonda oluşan nizamnameyi onaylayıp iade ettiğinde Eflak ve Boğdan'da yeni memnuniyetsizlik alanları açılmıştı. Kiselev'in muhalefetin sesini kesmek üzere komisyon üyelerinin seçimi ve gerektiğinde muhaliflerin yargılanması, sürgüne gönderilmesi veya gizemli bir şekilde ortadan kaldırılması gibi yöntemleri uygulaması sayesinde Memleketeyn Nizamnamesi baskı altında kabul edilecektir.

2. Petersburg Sonrası Süreç: Tartışmalar ve İhtilaflar

Petersburg'daki komite Eflak ve Boğdan'la ilgili düzenlemeleri yaptıktan sonra sıra, hazırlanan Memleketeyn Nizamnamesi'nin Divan'da görüşülüp oylanmasına gelmişti. Petersburg'da nihai şeklini alan Memleketeyn Nizamnamesi, boyarların muhalefetine neden olmuştu. Devam eden satırlarda Memleketeyn Nizamnamesi'nin getirdiği tartışmalar ve uygulamaya konulan yeni düzenlemeler konu edilecektir.

Takvimler Kasım 1830'un sonunu gösterdiğinde Petersburg'daki komisyon çalışmalarını tamamlamıştı[157]. E. L. Blutte, 20 Aralık 1830'da iki Boğdanlı temsilci ve Minçiaki ile beraber yeni anayasa taslağını Petersburg'a sunmak için giden Eflaklı temsilci M. Vilara'nın bir iki gün önce yalnız olarak döndüğünü yazmıştı. Diğer temsilcilerin de Çar I. Nikola'nın onayladığı anayasa ile birlikte yakında dönmeleri beklenmekteydi. Blutte, aldığı duyumlar doğrultusunda Memleketeyn Nizamnamesi'nin Eflak ve Boğdan'daki yabancıların imtiyazlarını ortadan kaldırdığını düşünmekteydi[158]. 16 Ocak 1831'de Petersburg'da alınan kararlara göre, General Kiselev Rus menfaatlerine bağlı boyarlara mevkiler vermişti. Bunu yapmaktaki amacı, Petersburg'da belirlenen prensiplerin değişikliğe uğramadan

[156] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar, XIX. Asır**, s. 245-246.
[157] Victor Taki, **Russia on the Danube: Impreial Expansion and Political Reform in Moldavia and Wallachia, 1812-1834**, s. 271.
[158] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 75, 20 Aralık 1830.

kabul edilmesini sağlamaktı. Kiselev'in bu planına karşı Bâbıâli'nin bir müdahalesi olmamıştı. Diğer yandan Minçiaki tarafından Petersburg'dan getirilen anayasa, Genel Kurul adı verilen birinci sınıf boyarların onayına sunulmadan önce tadil edilmeye başlanmıştı. İlk aşamada bağımsız bir hükümetin özelliklerini taşıyan Divan, yeni bir gümrük tarifesi hazırlasa da bu tarife eskisinin neredeyse aynısıydı. Sadece ihracı ve ithali yasak mallarda bazı değişiklikler yapılmıştı[159].

Gizlice, nizamnamede değişiklikler yapılmaya devam etmekteydi. 1831 Şubat'ının ortasından önce bitmesi öngörülmüyordu. Petersburg'da değiştirilemeyeceğine hükmedilen maddeler dışındakiler, General Kiselev başkanlığındaki bir meclis tarafından Katedral'de tartışılacaktı. Ancak özellikle daha tepkili olan Yaş boyarlarının muhalefet etmesi beklenmekteydi. Yaş sokaklarında yeni anayasa aleyhinde bildiriler dağıtılmaktaydı. Bu bildirilerin üzerinde *"A bas Reglement citoyens, plutot la mort/Kahrolsun anayasa, yurttaşlar, ölümü tercih edin"* yazmaktaydı[160]. Hazırlanan bildirilerdeki Fransızca ibarelerin yanı sıra Almanca bildiriler de meydana çıkmaya başlamıştı. Protestolara davet edilen halk kitlesi, yabancı dilde yazılanlardan bir şey anlamayacağı için Rus yönetimi bu olayın arka planına yoğunlaşmıştı. Fransızca sloganlarla Fransız devrimi anımsatılmak ve diğer dillerdeki bildirilerle de yabancı kamuoyunun Boğdan'daki olaylara dikkati çekilmek istenmiş olabilirdi. Kiselev, kendisini tedirgin eden bu gelişmelerin akabinde bölgedeki yabancıların, bilhassa Fransızların takibini yaptırmaya başlamıştı. Diğer yandan Rusya Dış İşleri Bakanı Nesselrode, protestolara karışmaya niyetli olan yabancıların gerekirse Boğdan'dan gönderileceğini duyurmuştu[161].

Boğdan'daki muhalefetin temelinde boyarların bazı gelirlerini hazineye tahsis eden madde vardı[162]. Esasında boyarların bu anlamda rahatsızlıkları bir yıl önce yapılması planlanan çalışmalara kadar götürülebilir. 1830 yılının ilk günlerindeki kayıtlara göre, voyvodalık ve altındaki tüm makamlara getirilen kimselerin yalnızca maaş almaları ve başkaca bir gelirlerinin olmaması

[159] TNA, **FO**, nr. 97-403, no 4, 17 Ocak 1831.
[160] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 77, 28 Ocak 1831. (Bildirideki Fransızca sloganları Türkçe'ye aktaran Arş. Gör. Emre Elmas'a teşekkür ederim).
[161] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar, XIX. Asır**, s. 249.
[162] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 78, 4 Şubat 1831.

tasarlanmaktaydı[163]. Dolayısıyla boyarların ekonomik anlamda karşılaşacakları muhtemel kayıplar muhalif sesleri yükseltmekte ve Yaş'taki protestolar devam etmekteydi. Tam Yetkili Başkan Kiselev'in vekiline (General Mirkovich) gönderilen imzasız tehdit mektuplarını yazdıklarından şüphelenilen çok sayıda kişi tutuklanmıştı. Çatışma ortamının oluşmasına veya huzursuzluğun artmasına karşı bir tedbir olarak boyarların hizmetindeki Arnavutların silahları alınmıştı[164].

Eflak ve Boğdan'ın müesseselerini ıslah etmek için bir araya gelen boyarlar, ilk toplantılarını ayın 22'sinde katedralde General Kiselev başkanlığında yapmışlardı. Bu meclisi oluşturan 52 kişinin arasında Divan'ı oluşturan boyarlar, hükümetin başı tarafından çeşitli bölgeleri temsil etmeleri için seçilen 11 vekil ve birkaç din adamı vardı. Toplantıda General Kiselev üç bölümden oluşan bir konuşma ile meclise hitap etmişti. İlk kısmında I. Petro zamanından beri Rusların Eflak ve Boğdan namına yaptıkları ve sonunda Memleketeyn'i Avrupa'nın medeni ülkeleri arasına sokacak olan icraatlardan bahsetmişti. Konuşmasını reform başlıklarından bahsederek sürdürmüş ve en son olarak da Eflak'ın geleceği ile ilgili temennilerini açıklamıştı. Bu toplantıdan birkaç gün önce Divan bir araya gelerek yukarıda bahsedilen toplantının gününü tespit etmişti. Ancak bu toplantıda boyarlardan birisi itirazlarını dile getirmişti. İtiraz ettiği noktalar ise temsilci sayısının bölge sayısından az olması, kilise temsilcilerinin tamamının Ruslar tarafından seçilmesiydi. Oysa kadim geleneğe göre Genel Kurul'da her bir bölgeden iki boyar olmalı ve kurula metropolit başkanlık etmeliydi. Hâlihazırda metropolit Rusya'ya sürülmüştü. İtiraz eden boyar bu şartlar altında toplantıya katılmayacağını söylediğinde divan üyelerinden hiç kimse bahsi geçen bu boyara destek vermediği için tutuklanmıştı. Halkı isyana teşvikten askeri mahkemede yargılanacaktı[165]. Bu yargılamanın neticesinde muhalif boyarın reform çalışmaları tamamlanana kadar tutuklu kalması kararlaştırılmıştı[166]. Genel olarak Eflak ve Boğdan'ın yararı gözetilse de Rus yanlısı olmayan boyarlar Memleketeyn Nizamnamesi'nden memnun değildi. Anayasa, boyarların zenginlik kaynaklarını ve ekonomik refahlarını ellerinden alıyor ve

[163] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 34, 1 Ocak 1830.
[164] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 78, 4 Şubat 1831.
[165] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 80, 25 Mart 1831.
[166] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 83, 15 Nisan 1831.

güçlerini kısıtlıyordu[167]. Zaten Rusların amacı daha önceden de temas edildiği üzere boyarları önemsizleştirmekti.

Muhalifler susturulduktan sonra çalışmalar sürdürülmüştü. Nisan 1831'de Memleketeyn Nizamnamesi maddelerinin büyük kısmı Eflak Olağanüstü Meclisi tarafından hemen hemen hiç tartışılmaksızın kabul edilmişti[168]. Bir ay devam eden çalışmalar neticesinde Olağanüstü Genel Meclis'in oturumları sona ermişti. Meclise sunulan maddeler, cüzi değişiklikler yapılarak kabul edilmişti. Memleketeyn Nizamnamesi'nin altmış gün içerisinde Petersburg ve Bâbıâli'nin onayı ile yürürlüğe girmesi beklenmekteydi. Nizamname yürürlüğe girdikten sonra voyvodalar seçilecek ve General Kiselev de Eflak ve Boğdan Divanlarının tam yetkili başkanlığından ayrılacaktı[169]. Fakat 13 Mayıs tarihine gelindiğinde, voyvodalık (tam yetkili başkan) görevini yerine getiren Kiselev müstesna olmak üzere, Eflak'taki Rus idaresi iki ay kadar görev yapacak olan geçici yerel yönetime devredilmişti. General Kiselev, Yaş'a ulaşır ulaşmaz başlaması gereken Boğdan reform görüşmeleri Yaş boyarlarının muhalefeti dolayısıyla ayın 20'sine ertelenmişti[170].

Protestolara rağmen Boğdan reform meclisi 20 Mayıs 1831'de Kiselev'in başkanlığında ve Minçiaki'nin başkan yardımcılığında açılmıştı. Bu Reform Meclisinin meşruiyetini sorgulayan boyar, Divan önünde yargılanarak suçlu bulunmuş ancak hakkındaki nihai hüküm verilmemişti[171]. General Kiselev'in ayın 20'sinde Yaş'ta Boğdan Reform Meclisi'nin açılışındaki konuşması tıpkı Eflak Meclisi'ndeki konuşma gibiydi. Blutte'un değerlendirmesine göre Kiselev, sadece kağıt üzerinde var olabilecek müreffeh bir ülke vaadediyordu. General Kiselev Boğdan'daki muhaliflerin bir kısmını kazanmıştı. Ancak burada tam anlamıyla bir destek bulmalarını Rusların alt sınıflar lehine olan tavırları sağlayabilirdi. Diğer yandan Eflak'taki boyarlar Kiselev'e Eflak'ta bir mülk, voyvodaya denk birinci sınıf boyarlık hakkı ve Memleketeyn vatandaşlığı da verecekleri bir teşekkür konuşması hazırlamaktaydılar. Ayrıca kendilerine yeni bir anayasa verdiği için Rus Çarı'na

[167] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 80, 25 Mart 1831.
[168] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 82, 8 Nisan 1831.
[169] TNA, **FO**, nr. 97-403, no 14, 6 Mayıs 1831.
[170] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 87, 16 Mayıs 1831.
[171] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 88, 23 Mayıs 1831.

hitaben bir teşekkür mektubu daha yazılmaktaydı. Bir diğer talepleri ise Kiselev'in başlarında kalması ve Rus ordusunun çekilmemesiydi. Osmanlı Devleti'ne yazılan yazıda da Sultan II. Mahmud'un yapılacak reformları himaye etmesi rica edilmekteydi[172]. Eflak'ın hamisi olan Osmanlı Devleti'nin reformları korumaya davet edilmesi, boyarların Rusya'ya karşı bir denge unsuru oluşturmak istemesi şeklinde değerlendirilebilir.

Rusya'ya, Bâbıâli'ye ve General Kiselev'e hitap eden yazılar en son olarak Ban, yani voyvodaya denk bir unvana sahip olan Baliano da dahil olmak üzere 42 boyar tarafından imzalanmıştı. Uzun zamandır Ban olan diğer üç kişi, Brâncoveanu, Văcărescu ve Krichulescu ise hazırlanan yazıya aşağıda sıralanan gerekçelere dayanarak imza atmayı reddetmişlerdi.

1. Boyarlar, hazırlanan metinde iddia ettikleri gibi kendilerini Eflak'ın temsilcisi olarak tanıtamazlardı. Çünkü halk tarafından seçilmemişler tam aksine yabancı bir güç (Rus işgal yönetimi) tarafından atanmışlardı.
2. Eflak diye bir ülke Avrupa'da tanınmış değildi. Memleketeyn ise Osmanlı vilayeti olarak tanınmaktaydı.
3. Memleketeyn'in işgalinin devam etmesine karar vermek boyarların değil Divan'ın ve hami devletlerin bileceği bir işti.
4. Eflak bağımsız bir devlet olsa bile Divan'ın onayı olmaksızın yabancı bir generale vatandaşlık verilmesi makul değildi.

Banlar imzalamadan bu hususların halka açıklanması mümkün olmadığı için iş sürüncemede kalmıştı. Rusların atadığı boyarların yazdığı bu metinlerin gerçekte Rimnic Piskoposu Baliano ve kendilerine bolca haklar verilen iki ya da üç boyar tarafından Petersburg'un isteğine göre yazıldığı bilinmekteydi[173]. Tüm olanlara rağmen 9-10 Haziran tarihlerinde, son Voyvoda Gika'nın kardeşi ve Boze piskoposundan oluşan iki kişilik bir boyar heyeti, Divan üyesi boyarlar tarafından yazılan fakat üç Ban'ın imzalamadığı, General Kiselev'e hitap eden yazıyı ve yeni anayasayı vermek için Yaş'a geçmişti. Aynı zamanda Kiselev'den voyvodalığa denk olan boyarlık unvanını ve imparator izin verdiği takdirde Eflak vatandaşlığını kabul

[172] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 89, 27 Mayıs 1831.
[173] TNA, **FO**, nr. 97-403, no 18, 3 Haziran 1831.

etmesini istemişlerdi[174]. Ancak Banların ve diğer boyarların muhalefeti neticesinde General Kiselev'e voyvodalığa denk olan boyarlık payesi verilme teşebbüsü başarısız olmuştu. Eflak ve Boğdan yönetimine yerli voyvodaların getirilmesi ve Memleketeyn'in tahliyesi meseleleri ise halen sürüncemedeydi[175].

Banların muhalefetiyle şimdilik Rus yanlısı boyarların projeleri gerçekleşmemiş olsa da Aralık ayına gelindiğinde boyarların dilekçesi Rus birliklerinin ihtiyaçları doğrultusunda Eflak ve Boğdan'dan yapılacak taleplere meşru bir zemin hazırlamıştı. Boyarların yazısı temel alınarak 1837 yılı da dahil olmak üzere Silistre ve diğer bölgelerdeki askerlerin ihtiyaçları ve işgal masraflarının Memleketeyn üzerine yıkılmasına gerekçe yapıldı. Aralık 1831 itibarıyla işgalci Rus askerlerinin sayıları şu şekildeydi: Bükreş'te 2.000 olmak üzere Eflak'ta 6.000, Boğdan'da 4.000 ve Silistre'de 2.000'di. Bu sayılar Eflak'ta 8.000, Boğdan'da 6.000 ve Silistre'de 4.000'e yükseltilebilecekti. Askerlerin halkın evlerinde konaklaması planlanmaktaydı. İşgal yönetimi bu sayede hem hazinenin yükünü azaltacak hem de halkla kaynaşılabilecek bir ortam oluşturarak Rus geleneklerinin Eflak ve Boğdan halkı arasında tanınıp benimsenmesine ve gelecekte Memleketeyn'deki nüfuzunu daha da pekiştirmesine katkı sağlamış olacaktı[176]. Eflak hükümeti bu taleplere karşı bir yazı hazırladı. Buna göre, Eflak ve Boğdan, işgal masraflarının dörtte üçünü karşılayacaktı. Rusya'da kalan dörtte birlik kısmı üstlenecekti[177]. Temmuz 1831'e gelindiğinde Eflak'la ilgili nizamnamenin çalışmaları ve yürürlüğe girmesi için gereken oylamaların tamamı yapılmış ve halka ilan edilmişti[178].

General Kiselev ise faaliyetlerini sürdürmekteydi. Yaş'tan Bükreş'e giden Kiselev'in amacı yeni anayasanın yürürlüğe girmesini sağlamaktı. Bükreş'teki köylülerin çoğu mevcut otoriteyi tanımadıklarını ilan ederek kendilerine verilen emirler ancak Rus Çarı'ndan geldiği takdirde itaat edeceklerini söylemekteydiler. Aynı zamanda şehirdeki polislerden ikisi hariç olmak üzere hepsi işi bırakıp evlerine çekilmişti. Şehir artık koleranın yanı sıra serbest kalan 200 caninin tehdidi altında

[174] TNA, **FO**, nr. 97-403, no 19, 13 Haziran 1831.
[175] TNA, **FO**, nr. 97-403, no 22, 27 Haziran 1831.
[176] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 102, 19 Aralık 1831.
[177] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 103, 30 Aralık 1831.
[178] Keith Hitchens, **The Romanians 1774-1866**, s. 162; Barbara Jelavich, **Russia and the Formation of the Romanian National State 1821-1878**, s. 32.

kalmıştı. Pek çok kişi kolera korkusundan bağlara çekilmekte, pek çokları da çekilmeye hazırlanmaktaydı. Minçiaki ise Ağustos 1831'de Yaş'a dönmüştü. Burada Boğdan boyarlarının Eflak boyarlarını örnek alarak yeni anayasayı kabul etmeleri için ikna etme çabasına kaldığı yerden devam etmekteydi. Ancak boyarlar, atalarından miras aldıkları haklarını evlatlarının da kullanması için ısrarlarını sürdürmekteydiler[179].

Eflak Nizamnamesi'nin kabulüyle birlikte yeni koşullar doğrultusunda bazı konularda adımlar atılmaya başlanmıştı. Bunlardan biri, Eflak'taki yabancıların durumu ile ilgiliydi. Eflak'taki yerel yönetim yabancılarla ilgili bazı düzenlemeler yapmaktaydı. Eylül 1831'de yabancıların artık Eflak mahkemelerinin kararları hakkında İstanbul'a müracaat haklarının kaldırıldığı ilan edilmişti. General Kiselev, Blutte'a yaptığı sözlü açıklamada bu durumun 1829 Edirne Antlaşması'nın hükümlerine dayandığını söylemişti. Reformlar içerisinde yabancıların aleyhine olan başka hükümler de vardı. Mesela bazı malların ithalatında gümrük vergisi yüzde 3'ten yüzde 10'a çıkartılmak, tahıl ve içyağı ihracına da yüzde 25'lik gümrük vergisi getirilmek istenmekteydi[180]. Sonrasında İstanbul'a müracaat konusunu takip eden Blutte, yeni kurulan Dışişleri Bakanlığı'nda yetkili kişi ile yabancılar aleyhine olan meseleleri görüşmüştü. Bahsi geçen kararnameyi Blutte'a veren meslektaşı bu konuda yetkili olmadığını, ilgili maddenin de kararnameye sehven yazıldığını ve dikkate alınmaması gerektiğini söylemişti[181].

Rus yönetimi, Eflak'ta köylüler ile bazı konularda sorun yaşasa da üst sınıfları bölgedeki nüfuzlarını artırmak için önemli bir konuda ikna etmeyi başarmış görünmekteydi. Boğdan boyarları için emsal oluşturması bakımından dikkat çekici olan yeni bir uygulama, Eflak'ta yürürlüğe konulmuştu. Esasında daha önceden de işaret edildiği üzere Eflak'ın tabi olacağı devleti seçebilme hakkına sahip olduğu yönündeki Rus propagandası hayata geçirilmek istenmişti. Buna göre, son iki yüz yıldır Memleketeyn'in fiilen kendi kendini yönetiyordu. Osmanlı Devleti ile olan ilişkisinin yalnızca Macar ve Transilvanya saldırılarına karşı korumaktan ibaretti.

[179] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 93, 16 Ağustos 1831.
[180] TNA, **FO**, nr. 97-403, no 33, 23 Eylül 1831.
[181] TNA, **FO**, nr. 97-403, no 34, 26 Eylül 1831.

Artık metbularının kendilerini korumaktan aciz olduğu için himayesinden ayrılarak başka bir ülkenin (Rusya) himayesine girmeye hakları olduğunu iddia etmekteydiler. Ancak bu projenin hayatiyet kazanabilmesi Boğdanlıların desteğine muhtaçtı. Eğer Boğdan boyarları bu anlamda olumlu bir adım atmazlarsa tıpkı Kiselev'e vatandaşlık verilme teşebbüsünde olduğu gibi bu önerinin de sessiz sedasız rafa kaldırılacağı aşikârdı[182].

Eflak'taki Rus yanlısı boyarların tavrı her ne olursa olsun, halk işgalin başından beri Ruslara karşı şu veya bu şekilde tepkiliydi. Bazı Boğdan boyarları, mülklerini satarak Bukovina'ya (Avusturya) çekilmeye başlamışlardı. Yaş'ta neredeyse her gün yangın çıkmakta ve yazarı belli olmayan tehdit notları Rus hizmetindeki boyarların evlerine atılmaktaydı[183]. Rus yanlısı boyarların aksine Eflak halkının en büyük arzusu, tıpkı Yunanistan ve Belçika örneğinde olduğu gibi beş büyük Avrupa devletinin himayesinde olmaktı. Eğer bu olmazsa kısa süre sonra Osmanlı Devleti'nden koparak Rusya'nın askeri sömürgesi haline geleceklerinden korkmaktaydılar[184].

Yeni reformlar uyarınca her köyde yemin eden üç kişi küçük davalara bakmaya yetkili kılınmıştı. Bazı yerlerde bu yeminli kişiler (köy hâkimleri) boyarları çeşitli suçlar işledikleri bahanesi ile ayaklarına prangalar vurarak yargılamışlar ve idam da dahil olmak üzere boyarları çeşitli cezalara çarptırmışlardı. Suçlamalar en çok Rus ordusuna destek için boyarlar tarafından alınan vergilerle ilgiliydi. Durumdan haberdar olan Kiselev, birinci sınıf boyarları reformun gerçek mahiyetini açıklaması ve köylerdeki yeminli kişilerin yetkilerinin sınırlarını anlatmaları için bu bölgelere gönderdi ise de çabalar sonuçsuz kalmıştı. Bunun üzerine Genel Meclis, köylülerin eline basiretsiz bir şekilde verilen bu yetkilerin geri alınması için derhal toplantıya çağrılmıştı[185]. Çok geçmeden, bir nevi köy hâkimleri olarak nitelenebilecek bu kişilerin aşırılıklarına karşı tedbirler alınmıştı. Bunların en azılıları, çareyi saklanmakta bulmuş, bir kısmı da hapsedilmiş ve yargılanmayı beklemekteydi. Görünürde yetkiler kısıtlanmakla birlikte Rus yönetiminin muhalif

[182] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 98, 21 Ekim 1831.
[183] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 124, 7 Ağustos 1832.
[184] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 97, 3 Ekim 1831.
[185] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 99, 4 Kasım 1831.

köylülerin desteğini alma planları kapsamında bu sistemin sürmesi öngörülmesine rağmen[186] aradan fazla vakit geçmeden yeni yıl tatilinin akabinde toplanan Genel Meclis, köy hâkimlerini ilga etmiş ve mecburi olarak köylerdeki eski usule dönüş yapılmıştı[187].

Yukarıda değinilen düzenlemenin ardından Eflak'taki köylülerin boyarlara karşı aleni intikamcı tavırlarına ek olarak, boyarların mahsullerini satın almaya direnmeleri de söz konusuydu. Köylüler, Bükreş boyarlarına tahıl ya da yakacak vermeyerek onları açlıktan öldürecekleri tehdidini de savurmaktaydılar. Blutte, köylülerin bunu başarabilmelerini ihtimal dışı görse de tahıl ve yakacak fiyatları artmıştı. Bükreş'in ihtiyacını karşılamak için civardan zorla alım yapılmaya başlanmıştı. Son yapılan reform ile köylerdeki vergi tahsildarlarının ortadan kaldırılması hazineye büyük darbe vurmuştu. Yeni düzene göre, köylüler kendi içlerinden seçecekleri görevlilere vergilerini vereceklerdi. Ancak bu düzenleme köylüler tarafından henüz hayata geçirilmemişti. Köylüler, reform dolayısıyla elde ettikleri haklardan dolayı boyarlara karşı minnet duymamaktaydı. Bu hakları kendilerine Rusların verdiğini düşünmekteydiler. Boyarlar ise köylülerin kendilerine karşı olumsuz tutumlarından dolayı Ruslar çekildiği takdirde artık güvende olmadıklarını düşünmeye başlamışlardı[188]. 20 Kasım 1831'e gelindiğinde, Eflak'ta boyarlardan oluşan Genel Meclis toplanmıştı. Bu toplantıda belirlenen prensip kararı uyarınca her yıl aynı vakitte Genel Meclis'in toplanması kararlaştırılmıştı. Fenerliler ise Divan'ın dışında tutulmuş ve gelecekte de görev alamamaları kararlaştırılmak istenmişti[189].

Memleketeyn Nizamnamesi'nin vergilerle ilgili hükümlerini uygulama teşebbüsü, Eflak'taki kasabalarda halkın ellerine baltalar alarak görevlileri kovalamalarına neden olmuştu. Halkın itirazları esasında iki önemli noktadan çıkmaktaydı. Birincisi evlerin vergisinin evin değeri üzerinden değil de evin cephesi üzerinden hesaplanmasıydı. Bunun neticesinde bir konağın vergisi basit bir evden daha az olabilmekteydi. İkincisi ise üretim ve ticarete getirilen vergilerdi.

[186] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 103, 30 Aralık 1831.
[187] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 105, 13 Ocak 1832.
[188] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 100, 7 Kasım 1831.
[189] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 100*, 25 Kasım 1831.

Huzursuzluk çıkan yerlere Memleketeyn ordusundan askerler sevk edilse de halka karşı harekete geçmemişlerdi[190].

13 Kasım 1832'ye gelindiğinde Eflak'taki Meclis toplanmıştı. General Kiselev yaptığı konuşmada 12 aylık yönetimini özetlemiş ve voyvodaların göreve iadesine dair ipuçları vermiş gibi görünse de esasında kendi yetkilerini artıracağını açıkça ilan etmişti. Konuşmasındaki satır başları şu şekildeydi:

1. Voyvodaların ya da onlar mevcut değil ise Rus valisinin yetkileri genişletilecekti.
2. Memleketeyn ordusundaki asker sayısı ve buna bağlı olarak da vergiler arttırılacaktı.
3. Köylülerin durumu, reform öncesi haline geri getirilecekti.
4. Hükümetin elinde mevcut bulunanlar hariç olmak üzere köle ticareti yasaklanacaktı[191].

Eflak'ta bunlar yaşanırken Boğdan'da ise Nizamname'nin kabul edilme süreci daha yavaş ilerlemişti. Ancak Ocak 1832'ye gelindiğinde Boğdan boyarlarının da yapabilecekleri bir şey kalmamış ve Nizamname Boğdan'da kabul edilmişti[192]. Yaş'ta bulunan ve reformları kabul etme işini ağırdan almış olan Boğdan boyarları, reformların uygulanmasını da yavaşlatmaktaydılar. General Kiselev'in tehditlerine ise köylüyü ayaklandırma tehdidi ile karşı çıkmaktaydılar. Reform mucibince katılacakları yıllık Meclis toplantısına katılmayı da reddetmişlerdi. Boğdan metorpoliti, Romano piskoposu, diğer ruhani liderler ve soyluların büyük kısmı Rus emellerine karşı koyma hususunda başı çekmekteydiler[193]. Muhalefeti sonlandırmaya kararlı olan Rus yönetimi, tepki olarak ve Boğdan boyarlarının direncini kırmak için Eflak ve Boğdan'ı tek bir voyvodanın idaresinde birleştirmeyi planlamaya başlamışlardı[194]. Boğdan Meclis'indeki (Divan) boyarlar baskılara daha fazla karşı

[190] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 107, 23 Ocak 1832.
[191] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no, 132, 23 Kasım 1832.
[192] Barbara Jelavich, **Russia and the Formation of the Romanian National State 1821-1878**, s. 32; Keith Hitchens, **The Romanians 1774-1866**, s. 162.
[193] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 137, 4 Ocak 1833.
[194] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 138, 11 Ocak 1833.

koyamayarak Nizamname'nin kabulünden bir yıl sonra Genel Kurul çalışmalarına katılmayı gönülsüz de olsa kabul etmek durumunda kalmışlardı[195].

Boğdan'da nizamname uygulanmaya başladıktan sonra yabancılara karşı tutum Eflak'taki'nden çok farklı olmamıştı. Yaş, Kalas ve İbrail'den Blutte'a ulaşan haberlere göre Rusların talimatı ile hareket eden görevliler, Rumlar başta olmak üzere yabancılara yönelik keyfi eziyetlerine yeniden başlamışlardı. Bu anlamda ortaya çıkan şikayetleri Blutte üç maddede toplamıştı.

1. Hayali bahanelerle yabancılar tutuklanmaktaydı. Bu kişileri ilgili konsolosluğa teslim etmek yerine 24 saat boyunca hapsetmekte ve sonra da salıvermekteydiler.
2. Evlerin kapıları kırılarak askerler evlere sokulmakta ve bunların barındırılması istenmekteydi.
3. Yabancıların da tıpkı yerli halk gibi ticari tescile tabi kılınması planlanmaktaydı. Reddedenlerin tescil masrafından daha fazla malını haczetmekteydiler.

Bu şartlar altında Rusların daha önce dile getirdikleri *"Yabancıların kadimden beri sahip oldukları hakların korunacağı"* sözü boş bir vaat hükmüne düşmekteydi[196]. Yabancıların kısıtlamalarla karşılaştığı bir diğer alan da liman ve iskelelerdi. Kalas'ta İstanbul'dan giden gemiler 40 gün karantinada bekletilirken aynı limana Rusya'dan gelen gemiler için ise bu süre 14 güne inmekteydi. Bu uygulamaya Blutte itiraz etse de General Kiselev, karantina sürelerinin 14 güne indirilmesi yönündeki talebi reddetmişti[197]. Kalas'taki 106 Rum, Bükreş'teki İngiliz konsolosluğuna dilekçe vermişlerdi. Boğdan ve Rus yetkililerinin haddi aşan kötü muameleleri dolayısıyla tekrar dilekçe yazılmıştı. Bu dilekçede Rumlar, *"yetkililerin keyfi muameleleri dolayısıyla sürekli olarak hapse düşmekten, mallarımızın gasp edilmesinden duyduğumuz ızdırap hükümet yetkililerinin gözü önünde Britanya bayrağına yapılan hakaretin bize verdiği ızdırap kadar büyük değildir"* diyor ve

[195] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 139, 17 Ocak 1833.
[196] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 122, 25 Mayıs 1832.
[197] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 123, 11 Haziran 1832.

haklarının korunacağı umudu ile bu dilekçeyi Blutte'a sunduklarını ifade ediyorlardı[198].

Başarılı bir ticaretin yürütülmesi için yerleşim yerleri arasında bağlantıların kurulması ve yolların yapılması gerekmekteydi. O bölgelerde dolaşan birçok gezgin Eflâk ve Boğdan'ın yol durumunun kötü olduğuna dikkat çekmekteydi. Hatta bu konuda daha da ileri giden Rus diplomat Fonton, Eflâk'ta yolların olmadığını iddia etmişti. 1830 yılının başında Dibiç, Kiselev'den birkaç askeri yolun yapılmasını rica etmiştir. Eflak ve Boğdan'a gönderilen birkaç Rus askeri mühendis başkanlığında yol ve köprüler inşa edilmiştir. Sadece ekonomik değil, askeri-stratejik önemini de taşıyan, ihtiyaç durumunda askerlerin sevki için en iyi koşullara sahip, Rusya'yı Eflak ve Boğdan'ın en önemli yerleşim yerleri ile bağlayan Yaş-Bükreş-Silistre yolu yeniden düzenlenmiştir. Birkaç yol, köprü ve geçit daha yapılmıştır. Posta iletişimi de yeniden düzenlenmiştir. Bu amaçla Rus örneği ile at arabaları kullanılmış, ileride bu at arabaları Boğdan ve Eflâk'ın her yerinde yaygınlaşmıştır[199]. Elimizde mevcut bir diğer güzergah bilgisine göre, Rusların yapacağı söz konusu yol Silistre kalesinden Kalaraş, İbrail ve İsmail üzerinden Rusya'ya bağlanacaktı[200].

Netice itibariyle Eflak ve Boğdan'da Petersburg dönüşü Nizamnamelerin kabul edilmesi süreci Rus yönetimi açısından hiç de kolay geçmemişti. Çeşitli bürokratik oyunların sahneye konduğu bu aşamada Divanların geleneksel yapılarıyla oynanması oldukça dikkat çekicidir. Özellikle Eflak'ta katılım oranı ve temsil düzeyi çok yüksek olan bir meclis oluşturulmasından kasıt, Rusya'nın müdahalesine muhalefet eden boyarları azınlığa düşürerek nüfuzlarını kırmaktı. Aykırı seslere tahammülü olmayan Kiselev, durumun ciddiyetini kavrayarak sürdürülen politikalara halel getirmeyecek şekilde muhalifleri Bükreş'ten uzaklaştırmış ve çeşitli yollara başvururak etkisiz hale getirmişti. Muhaliflerden Brâncoveanu, Văcărescu, Bălăceanu ve Câmpineanu, bir mucize eseri! olarak yaşamlarını yitirmişlerdi[201]. Diğer yandan reformlar uygulanmaya başladığında yeni koşulların tabana

[198] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 131 (ek 1), 4 Kasım 1832.
[199] Vladislav IAkimovich Grosul, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar**, **XIX. Asır**, s. 225.
[200] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 103, 3 Şubat 1832.
[201] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 24b-26a.

yayılmasında güçlük çekilmişti. Eflak ve Boğdan'daki Kiselev yönetimi sadece Romenler için değil aynı zamanda bölgede bulunan yabancılar için de zorlu bir imtihan olmuştu.

3. 1834 Petersburg Antlaşması; Özerkliğin Restorasyonunda Son Aşama

1829 Edirne Antlaşması'ndan sonra Rus işgal yönetiminde kalan Eflak ve Boğdan'da, reform çalışmaları tamamlanıp Memleketeyn Nizamnamesi uygulanmaya başlanırken, Osmanlı Devleti'ndeki yeni politik ve askeri gelişmeler beraberinde tez çalışmasının kapsamıyla doğrudan ilişkili yeni dengeleri ortaya çıkarmıştı. Mısır'ın muktedir valisi Mehmed Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne isyan bayrağını açmasıyla birlikte devletin varlığına karşı etkin bir tehdit olarak sivrilmesi ve devamında gelişen olaylar İngiltere, Fransa, Avusturya ve Rusya tarafından dikkatle izlenmişti[202]. Osmanlı Devleti'nin Mehmed Ali Paşa'ya karşı Rusya ile yakınlaşması ve bu kapsamda 1833 yılında Hünkâr İskelesi Antlaşması'yla Rusya'nın avantajlı bir konum elde etmesi, Avrupa'da rahatsızlık verici bir gelişme olarak değerlendirilmişti[203]. Rusya ise Avrupa'da oluşan havadan çekinmeye başlamıştı. Durumun farkında olan Osmanlı Devleti, Avrupa kamuoyunda Rusya aleyhine oluşan olumsuz havayı fırsata çevirmek için Edirne Antlaşması'nın tadilini gündeme getirmişti. 1834 yılında imzalanan Petersburg Antlaşması ve akabinde Eflak ve Boğdan voyvodalarının tayin edilmesi bu başlığın muhtevasını oluşturmaktadır.

1833 yılının sonlarında ortaya çıkan yeni konsensüsü kullanarak avantajlı bir barış antlaşması ile Edirne Antlaşması'nın getirdiği mali yükten kurtulmayı planlayan Osmanlı Devleti, II. Mahmud ile Çar I. Nikola arasında dostça münasebetleri güçlendirmek ve Rusya'nın İstanbul'a gönderdiği Sefir Kont Orlov'un

---

[202] Mehmed Ali Paşa'nın isyanıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin durumuyla ilgili söz konusu devletlerin yaklaşımı hakkında bkz. G. H. Bolsover, "Birinci Nikola ve Türkiyenin Paylaşılması Meselesi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, XXIII/3-4, Ankara 1965, s. 207-237

[203] Kemal Beydilli, "Hünkâr İskelesi Antlaşması", **DİA**, XVIII, İstanbul 1998, s. 488-490; Hünkâr İskelesi Antlaşması'na İngiltere'nin tepkisi için bkz. Fatih Gencer, "Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Yansımaları", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXXIV/58, Ankara 2015, s. 629–650.

gelişine bir jest yapmak için Asakir-i Hassa Müşiri Ahmed Fevzi Paşa'yı Büyükelçi sıfatıyla Petersburg'a tayin etmişti. Fevzi Paşa'nın maiyyetinde ona yardımcı olmak üzere, Şekib Efendi başkâtip, Mektubi-yi Sadrıali Hulefası'ndan Nuri Efendi ikinci kâtip, Patrikhane'de Logofetlik hizmetinde bulunan Nikolaki[204] birinci tercüman ve yine Patrikhane'de kâtiplik yapan Aleko ikinci tercüman olarak görevlendirilmişti[205]. Paşa'nın Petersburg temaslarının temel gayesi, tazminatların ertelenmesi ve Silistre'nin boşaltılmasıydı. Tazminat konusunda belirlenen hedeflere ulaşılamaması durumunda Ahmed Fevzi Paşa, stratejesinde değişikliğe giderek borcun azaltılmasını ve mutlak surette Silistre'nin boşaltılmasını temin edecekti. Bilhassa Edirne Antlaşması uyarınca, Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki işgalini sürdürmesi İngiltere'yi rahatsız etmişti. 1833 Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın Rusya aleyhine Avrupa'da oluşturduğu algı da Ahmed Fevzi Paşa tarafından ustalıkla kullanılarak müzakerelerin Osmanlı çıkarlarına uygun bir şekilde sürdürülmesi için önemli bir dayanak noktası oluşturulmuştu[206].

Ahmed Fevzi Paşa ve maiyetindeki Osmanlı heyeti, kendilerine Donanma-yı Hümayun'dan tahsis edilen Avn-i İlah isimli fırkateynle Petersburg'a gitmek için 19 Ekim 1833 tarihinde Karadeniz'e açılmışlardı[207]. Osmanlı Devleti'nin resmi yayın organı Takvim-i Vekayi'deki habere göre, Kasım 1833'de Petersburg Büyükelçisi Ahmed Fevzi Paşa Hocabey'e ulaştığında limanda bulunan Rus gemilerinin top atışları eşliğinde sıcak bir karşılama merasimi düzenlenmişti. Bölgedeki karantina uygulamasından dolayı bekletilecekleri için Rus yetkililer, Ahmed Fevzi Paşa'dan özür dilemiş ve prosedür icabı olan bu zahmetli sürecin en hızlı biçimde sonlandırılarak 14 gün içerisinde tamamlanacağını bildirmişlerdi[208]. 3 Aralık 1833

[204] Rum İsyanı'ndan sonra Osmanlı hariciyesinde görev alabilmeyi başaran Nikolaki Aristaki'nin mesleki kariyeri ve faaliyetleri hakkında bkz. Musa Kılıç, "1821 Rum İsyanı Sonrasında Fenerlilerin Bürokraside Yeniden İstihdamlarında İki Öncü İsim: İstefanaki Vogorides ve Nikolas Aristarki", **Musa Çadırcıya Armağan/Studies Presented in Honour of Musa Çadırcı**, Ankara 2012, s. 275-284.
[205] **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 69, 7 Cemaziyelahir 1249/22 Ekim 1833.
[206] Hayrettin Pınar, "Ahmed Fevzi Paşa'nın Petersburg Seyahati ve Petersburg Antlaşması", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 29, 2013, s. 184-185.
[207] Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, IV-V, İstanbul 1999, s. 782.
[208] **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 71, 2 Recep 1249/15 Kasım 1833.

tarihinde İstanbul'a gelen haberlere göre Ahmed Fevzi Paşa, Petersburg'a ulaşmış[209] ve İstanbul'dan aldığı talimatname uyarınca görevine başlamıştı.

Edirne Antlaşması'nın tadili için Petersburg'a giden Ahmed Fevzi Paşa, zorlu bir diplomasi sınavı vermekteydi. Paşa'nın 20 Ocak 1834 tarihinde Mehmed Emin Rauf Paşa'ya bildirdiğine göre, Petersburg'da Kafkas sınırının çizilmesi hususunda büyük zorluklar yaşanmaktaydı. Yılbaşı münasebetiyle düzenlen balo esnasında Çar I. Nikola masaları gezerken Ahmet Fevzi Paşa'ya *"umarım sınır meselesini halledersiniz yoksa diğer meseleler de çözülemez"* deyince Paşa'da çözümün kendilerinin iyi niyetine bağlı olduğunu söyleyerek mukabele etmişti. Ruslar Petersburg görüşmelerinde, Eflak ve Boğdan'ın ödeyeceği yıllık verginin 1.500.000 kuruş olmasını istemişlerdi. Ancak Ahmet Fevzi Paşa karşı çıkarak bu rakamı 3.000.000 kuruşa yükselttiğini ifade etmekteydi. Bölgede serbest ticaretin başlaması üzerine Eflak ve Boğdan tacirinin kullanacağı bayrak, Memleketeyn ordusu ve Fener Rum Patrikhanesi'nin öteden beri manastırlardan almakta olduğu gelirler gibi konular da Petersburg görüşmeleri kapsamında tartışılmaktaydı. Petersburg Antlaşması imzalandıktan iki ay sonra voyvodalar atanacak ve bundan iki ay sonra da Ruslar Memleketeyn'i tahliye edeceklerdi[210].

Görüşmelerin sonunda literatüre 1834 Petersburg Antlaşması olarak geçen mukavele üzerinde uzlaşıya varılmıştı. Antlaşmanın ikinci maddesi uyarınca Eflak ve Boğdan meclislerinde kabul edilen ve Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hükümranlık haklarına aykırılık teşkil etmeyen Nizamname'yi resmen onaylayacağını taahhüt etmiştir. Yine bu madde kapsamında bir defaya mahsus olmak üzere, antlaşmanın imzalanmasından iki ay sonra Osmanlı Devleti ile Rusya'nın üzerinde mutabakata vardığı adaylar, Eflak ve Boğdan'a voyvoda tayin edilecek ve Memleketeyn Nizamnamesi uyarınca idareyi devralacaklardı. Eflak ve Boğdan voyvodalarının atandığı gün itibarıyla iki ay içerisinde Memleketeyn'deki işgali sürdüren Rus askerleri tahliye edilecekti. Daha önceden Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan arasında yapılmış antlaşmalar kapsamında ödeyecekleri senelik vergiler, altı bin kese akçe olarak belirlenmiş ve 1835 yılı Ocak ayı itibarıyla ödenmeye başlaması

[209] **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 72, 20 Recep 1249/3 Aralık 1833.
[210] TNA, **FO**, nr. 97-404, no 20, 16 Şubat 1834.

kararlaştırılmıştı. Eflak ve Boğdan'da güvenliği sağlamakla yükümlü tutulan askerlerin sayısı, Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına uygun olarak belirlenecek ve asker miktarı değiştirilmeyecekti. İkinci madde kapsamındaki son kısım ise Eflak ve Boğdan'da istihdam edilecek askerlerle Tuna'da serbest ticarete başlayacak olan gemilerin kullanacağı bayrakların Osmanlı Devleti tarafından verileceğini hükme bağlıyordu[211]. Asker sayısının Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına uygun olarak sınırlı tutulmak istenmesi iki temel endişe ile açıklanabilir. Bunlardan ilki, Eflak ve Boğdan'da ihtiyaç fazlası asker toplanıp teşkilatlandığı takdirde Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı olası bir sefer düzenlediğinde söz konusu birliklerin Rus ordusunun saflarına katılabilme ihtimalidir. İkincisi ise ihtiyaç fazlası askerin Eflak ve Boğdan hazinelerine getireceği yükün mali düzeni bozabilecek düzeyde külfetli olmasıdır.

1834 Petersburg Antlaşması kapsamında Eflak ve Boğdan'daki Rus işgalinin meşru gerekçesini oluşturan tazminat konusu da gözden geçirilmişti. Üçüncü maddeye göre, yıllık 1.000.000 Macar altını olarak sekiz yılda ödenecek olan tazminat, 500.000 altına düşürülmüştü. Toplamda tazminat tutarı 4.000.000 Macar altını olarak belirlenmişti. Ayrıca Rusya, Macar altını ile Osmanlı kuruşundaki rayiç bedel değişiminden, yani kur farkından doğan fazla akçeden feragat edecekti. Önceden Mayıs aylarında ödenen taksitlerin artık 1834 yılının Mayıs ayından 1835 Mayıs'ına kadar geçen süre içerisinde Rusya'ya gönderilmesi kabul edilerek ödeme takviminde Osmanlı Devleti'nin lehine olacak şekilde esneklik sağlanmıştı. Antlaşmanın tasdiknameleri ise Mart 1834 tarihinde onaylanmış ve ilgili taraflara gönderilmişti[212]. 12 Şubat 1834'te avantajlı bir barış antlaşmasını imzalamak suretiyle görevini tamamlayan Ahmed Fevzi Paşa, Petersburg'dan ayrılmıştı[213].

Ahmed Fevzi Paşa, Petersburg'dan İstanbul'a dönüş yolunda farklı bir güzergah kullanarak 15 Mart 1834'te Bükreş'e gelmişti. Ertesi gün metropolitin başında bulunduğu ruhani heyeti, boyarları ve yabancı konsolosları kabul etmişti. Üç

---

[211] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 83/1, s. 233-234; **Kaynarca, Aynalı Kavak, Bükreş, Edirne…**, TTK, Y/135, s. 49-50.
[212] BOA, **A.DVN.DVE.d**, nr. 83/1, s. 234; **Kaynarca, Aynalı Kavak, Bükreş, Edirne…**, TTK, Y/135, s. 50-51; Selim Aslantaş, "1829 Edirne Andlaşması'ndaki Tazminatlar Meselesi", s. 62-63.
[213] **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 79, 29 Şevval 1249/11 Mart 1834.

gün devam eden resmi temasları esnasında Petersburg Antlaşması'nın Memleketeyn ile ilgili hükümlerinin hayata geçirilmesi için acele etmekte olduğunu ifade etmişti. Şartların Osmanlı Devleti lehine değişmesi üzerine 1828'de işgalci Rus yönetimine itaatlarını sunan ruhaniler ve boyarlar, şimdi Sultan II. Mahmud'a olan sınırsız bağlılıklarını Ahmed Fevzi Paşa vasıtasıyla ulaştırmak için birbirleriyle yarışmışlardı. Aynı zamanda Eflak'taki boyarların bir kısmı eski Voyvoda Gregory Gika'nın kardeşi Spatar Aleksandr Gika'nın Osmanlı Devleti ve Rusya'nın muvafakatiyle Eflak Voyvodası olarak atanacağını sezince, II. Mahmud'a bir dilekçe yazarak yapılan icraatı övmüşlerdi[214]. Dilekçe'yi, II. Mahmud'a sunması için Ahmed Fevzi Paşa'ya vermek isteseler de Ahmed Paşa bunu reddedince özel bir ulak ile göndermişlerdi. Bükreş temasları sırasında İngiliz Konsolos E. L. Blutte ile de görüşen Ahmed Fevzi Paşa, ona Memleketeyn'in derhal Ruslardan tahliye edileceğini ve voyvodaların göreve başlayacaklarını söylemişti[215].

Petersburg Antlaşması'nda belirlendiği şekliyle öncelikle Eflak ve Boğdan voyvodalarının tayinleri gündeme alınmıştı. Esasında bu anlamda yapılan çalışmalar ve entrikalar çok daha erken bir dönemde başlamıştı. Blutte'un kayıtlarında Eflak ve Boğdan voyvodalıkları için ilk etapta Rum adayların varlığından bahsediliyor olması ilgi çekicidir. Çünkü 1821 Rum İsyanı'yla birlikte, daha önceden de değinildiği üzere, Rumlar yönetimden uzaklaştırılmıştı. Bu anlamdaki ön çalışmalar ilerlediğinde, Bâbıâli Rumlara voyvodalık verme planından vazgeçmiş ve Blutte'un kaydına göre Eflak'taki soyluların listesi 1831 yılının ortalarında İstanbul'a gönderilmişti[216]. Eflak'taki boyarlar voyvoda seçimi konusunda kendi içlerinde entrikalar çevirmekteydi. Osmanlı Devleti'nin tercihi eski Voyvoda Grigory Gika iken Ruslar ise Gika'nın kardeşi Aleksandr Gika'yı istemekteydi[217]. Rus yanlısı boyarlar ise Grigory Gika'nın Bâbıâli'nin müstakbel voyvoda adayı olduğunu düşündüklerinden bir dilekçe ile itiraz etmeye hazırlanmaktaydılar. Gerekçeleri ise Voyvoda Gika'nın Memleketeyn Nizamnamesi'ne imza koymamış olması ve güya

[214] TNA, **FO**, nr. 97-404, no 7, 17 Mart 1834; Aleksandr Gika'nın Voyvodalığını öğrenen Eflak Psikopos'u Gumenos'u, büyük ve küçük rütbeli boyarları tarafından yazılan teşekkürün bir örneği için bkz. BOA, **A.{AMD.**, nr. 82-35; Mihail Sturdza Voyvoda tayin edildikten sonra Boğdan'dan gelen teşekkür için bkz. BOA, **HAT.**, nr. 45478 A.
[215] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 173, 21 Mart 1834.
[216] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 97, 3 Ekim 1831.
[217] TNA, **FO**, nr. 97-404, no 147, 26 Ağustos 1833.

Eflak boyarlarının Gika'yı istememesiydi. Ancak bu dilekçeye imza toplamaları zor göründüğü gibi Rusya'nın sadık kulu olan diğer dört aday lehine imza toplamaları daha da zordu[218].

Blutte, Eflak'a voyvoda tayini yapıldıktan sonra adayların nitelikleriyle ilgili dikkat çekici tespitlerini şu şekilde gerekçelendirerek sunmuştur. Blutte'a göre eski voyvoda Grigory Gika bu görev için halen en uygun kişiydi zira;

1. Malı mülkü boldu ve bu yüzden rüşvet, irtikap gibi şeylere tevessül etme ihtimali azdı. Oysa kardeşi varını yoğunu nakite çevirip voyvoda olarak atanabilmek için harcamış ve neredeyse meteliksiz kalmıştı. Diğer adaylar da hemen hemen aynı vaziyetteydi.
2. Boyarlar, eski voyvodaya itaat etmeye alışkındılar. Oysa aynı boyarlar kardeşine karşı haset beslemekteydi.
3. Kendisinin sağlam ve bağımsız bir karakteri vardı. Kardeşi ise sadece Rusların sadık bir kuluydu[219].

Petersburg Antlaşması'nın imzalanması aşamasında Bâbıâli'nin onayına sunulmak üzere Eflak ve Boğdan için voyvoda adaylarının tespit edildiği konuşulmaya başlanmıştı. İngiliz konsolosluk kayıtlarına yansıdığına göre Eflak için tespit edilen adaylar; eski Voyvoda Spatar Gregory Gika, kardeşi ve Eflak ordusu Başkomutanı Aleksandr Gika ve Barbu Bibescu Stirbey isimli ve halen dışişleri bakanlığına benzer görev yapan bir kişiydi. Kendisi çok zengindi ancak boyar unvanını yeni kazanmıştı. Bu adaylardan, Grigor Gika'nın seçilme şansı yüksekti. Boğdan'ın adayları ise Mihail Sturdza, Constantine Gika ve Rozrovandı. Mihail Sturdza'nın Ruslara sunduğu sınırsız hizmet onu en kuvvetli aday yapmaktaydı. Aynı şey Eflak'ta da Aleksandr Gika için de geçerliydi[220].

Osmanlı kaynaklarında ise voyvoda adaylarının belirlenmesiyle ilgili sürece tanıklık eden vesikalar İngiliz konsolosluk kayıtlarından farklı bilgileri aktarmaktadır. Voyvodaların yerel meclis tarafından seçilmesi, Edirne

[218] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 105, 13 Ocak 1832.
[219] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 173, 21 Mart 1834.
[220] TNA, **FO**, nr. 97-404, no 3, 17 Şubat 1834.

Antlaşması'nda garanti altına alınmış olmasına rağmen, Rusya bunu ihlal etmek için çeşitli yöntemler geliştirmişti. Gizli bir şekilde Bâbıâli ile irtibata geçen Kiselev, Eflak ve Boğdan voyvodalıkları için Rus Çarı'nın münasip gördüğü adayların listesini hazırlamıştı[221]. Kiselev, Rus imparatorunun emri doğrultusunda bizzat kendi el yazısıyla tayin edilecek voyvodaların isimlerini belirten listeyi hazırlamış ve imzalamıştı[222]. Söz konusu liste, Petersburg dönüşü Eflak'a uğrayan Ahmed Fevzi Paşa aracılığıyla İstanbul'a ulaştırılmış[223] ve Divan-ı Hümayun Tercümanı Esrar Efendi tarafından Türkçe'ye çevrilmişti[224].

Listede Boğdan Voyvodalığı için Büyük Vestiar George Rosetto Roznovanu, Büyük Vestiar Kostandi Kantakuzen Paschvanu, Büyük Logofet Kostandi Kanaki, Dahiliye Büyük Logofeti Aleksandr Gika (Kiga) ve Büyük Vestiar Mihail Sturdza, Eflak Voyvodalığına ise Büyük Ban Grigor Balliano, Büyük Vornik George Filipescu, Büyük Logofet Aleksandr Filipescu, Büyük Spatar Aleksandr Gika ve Büyük Logofet Stefan Balatschanu namzet olarak Bâbıâli'ye sunulmuştu[225]. Gerekli incelemelerin ardından daha önceki hizmetleri II. Mahmud tarafından takdir edilen Aleksandr Gika Eflak'a, Mihail Sturdza ise Boğdan'a voyvoda olarak 4 Nisan 1834 Cuma günü tayin edilmişlerdi[226]. Voyvodaların atandıklarını bildiren fermanlarda, kayd-ı hayat şartıyla görevlerini sürdürecekleri, ihanetleri sabitleşirse azledilecekleri, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne 1831 yılı itibarıyla ödeyecekleri vergi oranları, serbest ticaretin başlaması, Memleketeyn Nizamnamesi'nin uygulamaya konulması, her iki memleketin kalkındırılması gibi hususlar etraflıca detaylandırılmıştır[227]. Rusya'nın bu atamalarda II. Mahmud'un

---

[221] Kiselev'e listeyi hazırlama görevini Çar'ın emri üzerine Rusya Dış İşleri Bakanı Nesselrode vermişti. BOA, **HAT.**, nr. 45375-A.
[222] BOA, **HAT.**, nr. 45375A.
[223] BOA, **HAT.**, nr. 45381; **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 81, 5 Zilhicce 1249/15 Nisan 1834; Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, IV-V, s. 782.
[224] BOA, **HAT.**, nr. 45483.
[225] BOA, **HAT.**, nr. 45375 E; **HAT.**, nr. 45375 D.
[226] BOA, **HAT.**, nr. 45381; BOA, **C.HR.**, nr. 71-3543; **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 26a; **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 81, 5 Zilhicce 1249/15 Nisan 1834; Eflak'a atanan Voyvoda Gika, merhametli ve hayalperest olarak nitelendirilirken, Boğdan'a tayin edilen Mihail Sturdza ise Rus Çarı'nın fikirlerinden etkileniyormuş gibi görünen ama gerçekte soğukkanlı, pratik ve despot olarak tasvir edilmektedir bkz. Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 315.
[227] Eflak ve Boğdan voyvodalarının göreve getirildiklerini, yetki ve sorumluluklarını bildiren fermanın sureti için bkz. BOA, **A.DVN.DVE.d.**, nr. 82-6, s. 44-46; BOA, **A.{DVN.MHM.**, nr. 1391-95; BOA, **Y.EE.**, nr. 41-146.

görüşüne başvurarak Osmanlı Devleti'nin muvafakatını alması, Rus menfaatleri ile bağdaşan politikalar üretecek olan voyvodaları makamlarında güçlendirmeye yönelik diplomatik bir girişim olarak değerlendirilmişti[228].

10 Nisan 1834 tarihinde İstanbul'dan gelen bir askeri kurye Eflak'a Aleksandr Gika'nın, Boğdan'a ise Mihail Sturdza'nın voyvoda olarak atandığı bilgisini getirdiğinde, voyvodaların tayin edildiği resmen duyulmuştu. General Kiselev, voyvodaların atanmasında mevcut olmayacaktı. Yerine vekili General Mircowitch bulunacaktı. Kiselev'in görevi artık son bulduğundan Petersburg'a dönecekti. Voyvodaların atanmasından hemen sonra ise Ruslar Memleketeyn'i tahliye edeceklerdi. Ancak Ruslar, kendi adamlarını başa geçirdikleri ve sözde *"askeri yollar"* vasıtasıyla ülkenin kontrolünü ellerinde tuttukları için Memleketeyn'in hakimi olmaya devam edeceklerdi. Adı geçen askeri yol ise Silistre'den Rusya'ya doğrudan uzanmak yerine, Yaş ve Bükreş'i de içine alarak dolambaçlı bir hat izlemekteydi. Bu durumda Memleketeyn'deki Rus askerleri gerçekte çekilmek yerine, askeri yolları koruma bahanesi ile ülkeye dağılmış olacaklardı. Bu birliklerin başına ailesi ile birlikte Bükreş'te ikamet edecek olan General Delinghausen getirilecekti. Diğer yandan eski Eflak Voyvodası Grigory Gika, Blutte'u ziyaret ederek Memleketeyn ahalisinin Rusya'nın münhasır himayesi yerine beş büyük devletin himayesinde olma isteğini iletmişti[229].

Takriben 14 Nisan 1834 tarihinde ellerinde voyvodanın atandığını gösteren hatt-ı şerif olan Osmanlı yetkilileri, Yergöğü'ndeki karantina merkezine ulaşmışlardı. Boğdan Voyvodası Mihail Sturdza'ya dayatılan şartlardan birisi de Fenerli bir Rum olan M. Vogorides'in kızı ile evlenmesiydi. Blutte'a göre Bâbıâli nasıl ki Eflak'ın başına Grigory Gika'yı geçirmek istiyorsa Boğdan'ın başına da Vogorides'i geçirmek istiyordu ancak Ruslar buna mani olmuşlardı. Eflak'ta Gregory Gika'nın tekrar voyvoda olmasından bütün bütün ümit kesilmiş değildi. Boyarlar Aleksandr Gika görevden alınmadığı takdirde mallarını mülklerini satıp ülke dışına gidecekleri

[228] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 26a.
[229] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 174, 11 Nisan 1834.

tehdidini bile savurmaktaydılar. Ulaşan haberlere göre Kiselev ise 14 Nisan tarihinde Petersburg'a gitmek üzere yola çıktığını duyurmuştu[230].

Voyvodaların tayin edilmeleri sürecinde Eflak ve Boğdan ve reayasının Osmanlı Devleti'ne tabi olduğu, Rus murahhaslara ve Kiselev'e açıkça bildirilmiş ve boyarların İstanbul'a getirilmesi planlanmıştı[231]. İstanbul'da düzenlenecek olan hilat merasimine voyvodaları davet etmek üzere Ahmed Fevzi Paşa'nın Kapı Kethüdası Sarım Efendi davetçi olarak gönderilmişti[232]. Mayıs ayının ilk haftasında Eflak Voyvodası Gika ve Boğdan Voyvodası Sturdza İstanbul'a gitmek üzere yola çıkmışlardı. Blutte'un edindiği bilgilere göre her iki voyvodanın yakın zamanda Çar'a bağlılık yemini etmek üzere gizlice Besarabya'ya da gittikleri söylenmekteydi[233]. Ancak daha net bir şekilde doğrulanan bilgiye göre her iki voyvoda, Yaş'ta General Kiselev nezdinde Çar I. Nikola'ya bağlılık yemini etmişlerdi. Mihail Sturdza ve Aleksandr Gika, Yaş'tan Bükreş'e gelmişler ve buradan da İstanbul'a gideceklerdi. General Kiselev, en sonunda General Mirkoviç'i yerine vekil bırakarak Petersburg'a doğru yola çıkmıştı[234]. Hilatlarını giymek üzere İstanbul'a ulaşmış olan yeni voyvodalardan alınan haberlere göre, üzerlerinde Rus üniformaları ve nişanları varken Sultan II. Mahmud'un huzuruna çıkabilmek için ellerinden geleni yapmışlardı. Ancak II. Mahmud, kendilerini bu halleri ile kabul etmediği gibi fes giymelerini istemişti. Daha sonra ise Sultan, tavrını yumuşatarak Rus üniformaları giymelerine müsaade etmiş ve kendilerine Osmanlı nişanları verileceğinin sözünü vermişti[235].

İngiliz kaynaklarına yansıyan üniforma meselesiyle ilgili incelenen Osmanlı vesikalarında herhangi bir bilgiye tesadüf edilememiş olmakla birlikte voyvodalara pırlanta ile süslenmiş II. Mahmud portresi ve maiyyetindekilerle birlikte kendilerine iftihar nişanı verildiği tespit edilmiştir[236]. Eflak ve Boğdan voyvodaları için

[230] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 175, 18 Nisan 1834.
[231] BOA, **HAT.**, nr. 45480 A; **HAT.**, nr. 45483.
[232] **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 84, 9 Safer 1250/17 Haziran 1834.
[233] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 176, 5 Mayıs 1834.
[234] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 177, 9 Mayıs 1834.
[235] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 180, 7 Haziran 1834.
[236] Eflak Voyvodası Aleksandr Gika ve maiyetindeki boyarlara toplam 15, Boğdan Voyvodası Mihail Sturdza ve maiyetindekilere toplam 11 iftihar nişanı verilmiştir (**Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 86, 28 Reiülevvel 1250/4 Ağustos 1834).

düzenlenen merasim, Beşiktaş Sahil Sarayı'nda[237] gerçekleştirilmişti[238]. Petersburg Antlaşması uyarınca Eflak ve Boğdan'dan Rus askerlerinin tahliyesi, voyvodalar göreve başladıktan sonra gerçekleştirileceğinden her iki voyvodanın hızlı bir şekilde Bükreş ve Yaş'a gönderilmeleri Rusya sefareti tarafından Bâbıâli'den talep edilmiştir[239]. Bu doğrultuda, voyvodaların memleketlerine dönmeleri için izin çıkmıştır. Asakir-i Mansure livalarından Necib Paşa Livası Birinci Alayı'nın Alay Emini Tosun Bey Eflak Voyvodası Aleksandr Gika'ya ve Asâkir-i Hassa-yı Şahane livalarından İkinci Livanın İkinci Alayı Kaymakam'ı Ömer Bey de Boğdan Voyvodası Mihail Sturdza'ya yolculukları esnasında mihmandarlık yapmak üzere görevlendirilmişlerdi. Boğdan voyvodası kara yoluyla Yaş'a giderken Eflak voyvodası ise tarafına Tersane-yi Amire'den tahsis edilen vapurla Varna'ya kadar götürülmüştü[240]. Voyvodaların ataması resmen yapıldıktan sonra, Çar I. Nikola'da himaye hakkına sahip devletin lideri sıfatıyla Eflak voyvodasına ve sayıları kırk civarında olan boyarlara nişan vermişti[241]. Aynı şekilde Boğdan voyvodasına, büyük ve küçük boyarlarla birlikte metropolit, piskopos ve ruhban sınıfının diğer üylerine Cavalier Nişanı, Çar I. Nikola tarafından gönderilmişti[242].

15 Ağustos 1834'te Eflak ve Boğdan voyvodalarının vazifelerinin başına geçmek üzere Memleketeyn'e döndükleri duyulmuştu[243]. Eylül 1834'te Boğdan'dan gelen haberlere göre Mihail Sturdza, halkın maddi darlık içerisinde olduğunu gözlemlemiş ve yaşanan zahire kıtlığının üstesinden gelmek üzere yönetimde söz sahibi olan yetkililerle toplantılar yaptığını İstanbul'a bildirmişti[244]. Akkerman Antlaşması'nın verdiği haklar ile voyvodalara her istediğini yaptırabilen M. Minçiaki, her akşam Eflak Voyvodası Gika ile baş başa görüşmekteydi. Bundan dolayı Ruslardan kurtulmak için ümitvar olan halkın ve boyarların Gika'ya antipatisi

---

[237] Beşiktaş Sahilsarayı Sultan Abdülmecid'in tahta geçmesiyle birlikte yıkılmıştı. Yerine inşası 1842'de başlayıp 7 Haziran 1856'da açılışı yapılan Dolmabahçe Sarayı ikame edilmişti. Metin Sözen, "Dolmabahçe Sarayı", **DİA**, IX, İstanbul 1994, s. 503-507.
[238] **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 84, 9 Safer 1250/17 Haziran 1834.
[239] BOA, **HAT.**, nr. 46131 A.
[240] **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 86, 28 Reiülevvel 1250/4 Ağustos 1834.
[241] BOA, **HAT.**, nr. 45476.
[242] BOA, **HAT.**, nr. 50208 B.
[243] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 184, 27 Ağustos 1834.
[244] BOA, **HAT.**, nr. 50208 A.

oluşmuştu[245]. Diğer taraftan E. L. Blutte'un ardından Bükreş'teki İngiliz konsolosluğuna getirilen Colquhoun, *"1834 Haziran'ındaki hatt-ı şerif hükümlerinin aksine işgalin devam ediyor olması burada büyük şaşkınlık uyandırıyor"* diye yazıyordu. Silistre'nin işgalinin sona ermesi için ise Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya ödemesi gereken tazminat taksitlerinin tahsili beklenmekteydi. Görünüşe göre II. Mahmud'un bu parayı ödeyecek gücü vardı. Ancak Rusların Silistre'de yaptıkları hummalı çalışmaya bakarak niyetlerinin burayı boşaltmak olmadığını düşünmekte ve bu yüzden Padişahın ödemeyi geciktirdiği öngörülmekteydi. Silistre, Ruslar açısından hem Osmanlı Devleti'ne karşı bir ileri karakol hem de Memleketeyn'i idare edebilecek bir stratejik üs vazifesi görmekteydi[246].

Petersburg Antlaşması uyarınca adım atılması gereken bir diğer konu da Rus işgalinin sonlandırılmasıydı. Esasında Avrupa'yı rahatsız eden Eflak ve Boğdan'daki Rus işgal yönetimi, 1834 yılından önce de kendini baskı ve tehdit altında hissetmişti. 1833 Hünkâr İskelesi Antlaşması'ndan dolayı Avrupa'da oluşan Rusya karşıtlığı, artık Eflak ve Boğdan'daki işgalci askerlerin tahliyesini bir zorunluluk haline getirmeye başlamıştı. Henüz 1834 Petersburg Antlaşması imzalanmadan önce Avrupa'daki tepkiyi azaltmak adına General Kiselev, yayınladığı emirle 1 Eylül'den itibaren Rus görevlilere Memleketeyn hazinesinden maaş ödenmesinin kesilmesini istemişti. Zira gerçekleşmek üzere olan yönetim değişikliği, Rusların vazife yapmasına gerek bırakmayacaktı[247]. Eylül 1833'te Metropolit Gregorius, Eflak Metropolit'i olarak atanmıştı. Rusların iddiasına bakılırsa aksine bir emir almadıkları takdirde bir iki ay içerisinde Memleketeyn'i tamamen tahliye edeceklerdi[248].

Aradan henüz iki hafta geçtiğinde Memleketeyn'deki Rus memurlara 1 Eylül itibarıyla ödeme yapılmamasına dair verilen emir iptal edilerek Ruslara ikinci bir emre kadar maaş verilmeye devam edilmesi istenmişti. Bu durumda Memleketeyn'in hızla tahliye edilmeyeceği aşikar hale gelmişti. Zaten Rus birliklerinin çoğu Prut'a doğru harekete geçmemişti. Çekilmeye dair hiçbir emare

[245] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 185, 1 Eylül 1834.
[246] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 189, 20 Kasım 1834.
[247] TNA, **FO**, nr. 97-404, no 147, 26 Ağustos 1833.
[248] TNA, **FO**, nr. 97-404, no 41, 6 Eylül 1833.

görünmüyordu[249]. Petersburg Antlaşması, her iki devlet tarafından onaylandıktan sonra Ahmed Fevzi Paşa'nın maiyyetinde bulunan Sarım Efendi, tahliye işiyle ilgilenmek üzere görevlendirilip İstanbul'dan gönderilmişti[250]. Yaklaşık dört ay sonra 5 Temmuz 1834'de askeri ve sivil Rus memurlar General Delinghausen'in birlikleri de dahil olmak üzere Eflak'tan ve Boğdan'dan Besarabya'daki karargahlarına gitmek üzere yola çıkmışlardı. Ancak yine de Silistre ve Silistre'ye bağlı askeri yol üzerindeki Rus askerleri Eflak'ta kalacaklardı[251].

Ekim 1835 İtibariyle Rus askerlerinin bir kısmı Memleketeyn'de kalmaya devam etmekteydi. Söz konusu askerlerin mevcudu ve konumlarını bildiren kayıtlara göre, Bükreş'e altı konak mesafede olan ve Silistre'nin tam karşısında bulunan Calaraşi'de yalnızca 12 asker vardı. Silistre'de Litomiski'nin piyade alayının iki bataryası mevcuttu. 100. birlik kurmayları ile beraber Fokşan'da olan Albay Vixineski'nin komutasındaydı. Her bir batarya 2.000 askerden müteşekkildi. Bunlara ilave olarak 400 Kazak ve kayda değer sayıda top da mevcuttu. Kale Albay Oloneski'nin komutasında ve 5.000 mevcutluydu. Ancak yazın Başkomutan Geismar kaledeyken mevcutları 12.000'e yakındı ve General Şabaniyev ve Schirman da buradaydı. Bislad, Tekoutch ve civarında Silistre'ye bağlı iki batarya vardı. Toplam mevcutları 4.500 civarındaydı. Bunlar bir Fransız subayının komutasındaydı. 100. alayın kurmaylarının ikamet ettiği Fokşan'da, Albay Vizineski de ailesi ile yaşamaktaydı. Bu kişi Polonya ile yapılan son savaşta binbaşı rütbesi ile General Roth'un emir subayı idi. Generalin hayatını kurtarınca hızla terfi ettirilmişti. Eflak'ta, Rimnik'te Yüzbaşı Antonof'un komutasında 12 toptan oluşan bir birlik vardı. Rimnik'e iki konak mesafede Albay Platov komutasında 700 Kazak mevcuttu. Prut ve Tuna arasında toplam mevcudun 11.000 olduğu tahmin edilmekteydi[252].

Omanlı Devleti Rusya'ya Edirne Antlaşması uyarınca ödeyeceği tazminatın taksitlerini 15 Ağustos 1836'ya gelindiğinde tamamlamıştı. Bundan sonraki aşamada Silistre'nin tahliyesine geçilmişti. Eylül 1836'da, Rusçuk paşasına Silistre paşalığı ünvanı da verilmişti. Bükreş'teki İngiliz konsolosu Robert Colquhoun ayın 9'unda

[249] TNA, **FO**, nr. 97-404, no 43, 13 Eylül 1833.
[250] Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, IV-V, s. 782.
[251] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 182, 7 Temmuz 1834.
[252] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 189 (ek 1), 23 Ekim1835.

Silistre Kalesi'nin Osmanlılar tarafından teslim alınacağını öğrenince derhal oraya doğru yola çıkmıştı. Fransız Konsolos Vekili M. Mimaut ile beraber paşayı karşılayıp kendisine iyi dileklerini sunmuşlardı. Albay Olenitz ise İngiliz ve Fransız konsoloslarını görmekten hiç memnun olmamıştı. Ertesi gün kalede kalan 2.300 kişilik Rus kuvveti gemilere binince gerekli imzalar atılmış ve şehrin anahtarı Osmanlı yetkililerine resmen 11 Eylül 1836'da teslim edilmişti. Ruslar taşıyabilecekleri her şeyi alarak gitmişler ve Silistre'yi adeta harabe olarak bırakmışlardı[253].

Ruslar, bölgede mevcut konumlarını tahkime devam ederken İngiltere de buna karşı önlemlerini almaktaydı. Mr. Bell Eflak'tayken voyvoda ile yakın temas kurarak Rus nüfuzunu azaltmaya ve İngiltere ile iyi ilişkiler kurulmasını sağlamaya çalışmıştı. Rus büyükelçisinin tavırları ise garantör bir devletin temsilcisi olmaktan ziyade bir diktatörü andırmaktaydı. Voyvodanın aile meseleleri hakkında bile yorum yapmaya cüret edebilmekteydi. Bunu yapmaktaki maksadı, voyvodayı yıldırarak görevden çekilmesini sağlamak ve boyarlar arasından seçilen bir voyvoda sisteminin başarılı olamayacağı iddiası ile önceden olduğu gibi yeniden bir Rus valisi atamaktı. Tüm bunlara rağmen Eflak'ın durumu Boğdan'dan çok daha iyiydi. Voyvoda Sturdza, Boğdan mansıplarını satışa çıkarmaya başlamıştı[254]. Fakat Mihail Sturdza'nın Rusya ile geliştirdiği iyi ilişkiler ve muhalif boyarları kontrol etmekteki başarısı, onun 1849 yılına kadar görevde kalmasını ve reform çalışmalarını yürütmesini sağlamıştır[255].

Rus diplomasisinin manevraları sayesinde sorunsuzca atamaları gerçekleştirilen voyvodalar için artık kazandıkları mansıbın siyaseten bedelini ödeme zamanı gelmişti. Memlekteyn topraklarında her ne kadar Rusya'nın askeri varlığı azaltılmış olsa da nüfuzunu güçlendirme hedefinden kolayca vazgeçmemiştir. Zaten Rusya'nın voyvodalar üzerinde Akkerman Antlaşması'nın sağladığı haklardan dolayı muazzam bir kontrolü vardı[256]. Öte yandan Kiselev, Eflak ve Boğdan'dan

[253] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 193, 11 Eylül 1836; Selim Aslantaş, "1829 Edirne Andlaşması'ndaki Tazminatlar Meselesi", s. 63-64.
[254] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 190, 25 Ekim 1835.
[255] Keith Hitchens, **The Romanians 1774-1866**, s. 171-172.
[256] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 173, 21 Mart 1834.

ayrılmadan önce voyvodaları bürokraside kontrol ve baskı altında tutabilecek kadroları titizlikle şekillendirmişti. Buna göre voyvodalar İstanbul'daki merasimlerin ardından ülkelerine döndüklerinde gerçek değil sadece göstermelik yöneticiler haline getirilecekti. Nitekim Rus elçisi M. Minçiaki, Binbaşı Nojen, M. Le Vicomte de Grammonti, M. Mavro ve başka kişilerden oluşan bir heyet, yönetimde etkili olacaklardı. Voyvodalar ise bu heyetin aldığı kararları icra edeceklerdi. Metropolit Gregorious'un yerine ise kendisi Kont Pahlen tarafından Rusya'ya sürüldüğü zaman vekâleten yerine bakan Rimnik Piskoposu Neophytus atanacaktı[257]. Eflak ve Boğdan'ın diplomatik temsilcileri olan *"Kapı Kahyaları"* Rus sempatizanı Rumlar arasından seçilmişti. Eflak askerinin modernizasyonunun sağlanması için yürütülecek çalışmaları organize etmek üzere Rusya'ya yakınlığıyla bilinen Odobescu ve Banu gibi subaylar görevlendirilmişti. Eflak ve Boğdan'ın yönetiminde söz sahibi olan meclis üyelerinin faaliyetlerinin yakından takip edilmesi ve birinci elden bilgilerin Petersburg'a sunulmasını temin etmek amacıyla bir takım casuslar bölgede iş başına getirilmişti[258].

Bürokraside Rus taraftarı kadroların yükselişi Eflak voyvodasını endişelendirmeye başlamıştı. Bölgeye Rus askerinin sevk edilmesi için Rusya'nın yaptığı baskılar, Gika'yı artık seçimini yapmaya mecbur bırakmıştı. Yürürlüğe giren Memleketeyn Nizamnamesi'nin getirdiği yeniliklere halkın uyum sağlama sürecinde oluşan endişeleri giderme ve ortaya çıkması muhtemel kitlesel huzursuzlukları önlemek adına Gika, meclisi ikna ederek Rus askerini davet edecekti. Rusya'nın bölgeye intikaliyle kontrolü kaybedeceğini iyi bilen voyvoda, son anda diplomatik bir manevra yapmıştı. Geçiş sürecinde Eflak'ın güvenliğini kendi askerlerinin sağlayabileceğini deklare ederek üzerine inisiyatif almıştı. Gika Rusya'nın kendisi aleyhinde kamuoyu oluşturmaya başlamasıyla durumun ciddiyetini anlamıştı. Ancak artık çok geç kaldığından Memleketeyn'e Rus askerlerinin gelmesi için meclisi ikna etme çabaları bir sonuç vermeyecekti. Eflak'ın çıkarlarını gözetmek yerine, kendi ikbal endişesiyle böyle bir tutum içerisine giren voyvodanın itibarı millet meclisi

[257] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 182, 7 Temmuz 1834.
[258] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 26b; Kapı kethüdalığı görevine Eflak'ta Logofet Nikolaki'ye ve Boğdan kapı kethüdalığına dahi Sisam Beyi İstefenaki Beyzade getirilmişti. **Takvîm-i Vekāyi'**, nr. 81, 5 Zilhicce 1249/15 Nisan 1834.

nezdinde sarsılmıştı. Bir çıkar yol bulamayan Gika, meclise istifasını sunarak görevinden ayrılmaya mecbur kalmıştı[259]. Gika'yı görevden ayrılmaya götüren bir diğer etmen de Eflak kanunlarında Osmanlı Devleti ve Rusya'nın onayı olmaksızın değişiklik yapılamamasını sağlayan bir maddenin Eflak Nizamnamesi'ne eklenmesi yönündeki baskılar olmuştur. Eğer böyle bir düzenleme yapılırsa Eflak'ın özerkliği sadece kağıt üzerinde sombolik bir anlam ifade edecekti[260].

Gika'nın istifası Eflak'ta otorite boşluğu meydana getirmişti. Diğer yandan Bulgaristan'daki gelişmeler Rusya için öncelik kazanmıştı. İbrail ve Kalas'taki Rus konsoloslarının çalışmalarıyla Bulgaristan'da teşkilatlandırılan komiteler artık eyleme geçmişti. Tam da Eflak voyvdasının görevini bırakmasıyla oluşan belirsizlik ortamında Rusya'nın gizli desteği ile İbrail'de ortaya çıkıp Bükreş'e de sirayet eden hadiseler, olumsuz bir tablonun oluşmasına zemin hazırlamıştı. Bu gelişmeler, Eflak'taki huzur ve refah ortamının garantörlüğünü üstlenmiş olan Rusya'nın bölgeye asker sevk etmesi için yeterli sebebi oluşturmaktaydı. Rusya'nın yayılmacı politikasının hedefinde Bulgaristan, Sırbistan ve Rumeli'nin sair bölgeleri ile irtibata geçip toprak kazanımları sağlamak da vardı. Gika'nın konuyla ilgili Osmanlı Devleti'ni önceden bilgilendirmesi Rusya'nın planlarının gerçekleşmesini engellemişti[261].

Böylesi karışık bir zeminde iş başına getirilen yeni Voyvoda Bibescu, Rusya ile askeri konularda uzlaşmaya varmıştı. Rusya her şeyden önce Memleketeyn'e dilediği gibi askeri müdahalede bulunamayacağını görünüşte kabul etmişti. Bölgeye ordusunu sokamayan Rusya, bu sefer maden sektöründe yapacağı yatırımlar vasıtasıyla bu amacını gerçekleştirmeyi planlamıştı. Bu kapsamda, yeni voyvoda ile Eflak'taki madenlerin işletilmesi ile ilgili antlaşma yapılmıştı. Aslen mühendis olan Trandifilov, meclisin de onayı ile Eflak madenlerini işletme imtiyazını almıştı[262]. Yapılan incelemeler neticesinde üretimin gerçekleştirilebilmesi için dört-beş bin civarında işçiye ihtiyaç vardı. İşletme sahibi bu işçileri Rusya'dan getirmeyi planlamaktaydı. Görünüşte maden işletmesi için getirilmesi tasarlanan işçiler,

[259] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 27a-28a.
[260] BOA, **HAT.**, nr. 45725 Ç; Keith Hitchens, **The Romanians 1774-1866**, s. 168-169.
[261] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 28b-30a.
[262] Barbara Jelavich, **Russia and the Formation of the Romanian National State 1821-1878**, s. 38.

gerçekte ise işçi kıyafetleri ile Eflak'a sızan Rus askerlerinden başkası değildi. Bu suistimal anlaşıldığında ise imtiyaz sahibi Trandifilov, ilginç bir savunma yapmıştı. Trandifilov'a göre, itaatkar olan askerler işçi olarak istihdam edildiğinde bunların askeri disiplini madendeki nizam ve intizamı sağlayacaktı. Bu oldubittiyi fark eden Genel Meclis, konuyu gündemine aldığında şiddetli tartışmalar yaşandı. Bu şekilde Rus askerlerinin Memleketeyn topraklarına sızmasına müsaade edilmeyeceği anlaşıldığında ise Bibescu, meclisi feshederek Rusya'nın çıkarlarına uygun bir şekilde davranmıştı[263].

Meclisin üç yıl kapalı kalması Bibescu'nun hiçbir denetim mekanizması olmaksızın dilediği gibi hüküm sürmesine imkan tanımıştı. Keyfî yönetimden aldığı güçle, bürokraside belli başlı memuriyetlere kendi yakınlarını getirmeye başlamıştı. Mansıplara yapılan atamalarda liyakat esas alınmamakta bunun yerine rüşvet ön plana çıkarılmaktaydı. Romence kitaplar kaleme alan müellifler, baskı altına tutulmaya çalışılmaktaydı. Milli ve manevi değerleri yüceltme, topluma aşılama gayreti içerisinde olan Romen gençleri de mevcut yönetimin hedefindeydi. Milli heyecanı uyanık tutma ve canlandırmak için çalışmalar yürüten gençler, Rusya'nın desteği ve Bibescu ile Fenerlilerin ittifakıyla sürgüne gönderilmişlerdi. Böylelikle bölgedeki milli uyanışın önüne geçilmeye çalışılmıştı. Rus nüfuzu ise en parlak dönemini yaşamaktaydı. Bibescu, adeta Rus Çarı'nın *"yaver-i harbi"* gibi çalışarak Memleketeyn'deki Rus nüfuzunun zirveye ulaşmasına önemli katkılar sunmuştu. Rusya ise 1848 İhtilali'nden sonra kurulan geçici yönetimle Memleketeyn'in siyasi geleceğini yeni bir mecraya sürüklemiş[264] ve ihtilal ortamında Memleketeyn Nizamnamesi'nin uygulanması sonlanmıştı. Bundan sonraki süreçte öncelikle Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi ve ardından 1878 yılında bağımsızlığını kazanması sağlanmıştır.

Nihai tahlilde 1834 Petersburg Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Eflak ve Boğdan'daki Rus nüfuzunun kırılması beklenirken, Rusya kazanımlarını muhafaza etmek adına koşullara uygun yöntemler geliştirerek Eflak ve Boğdan voyvodalarını kontrol etmeyi başarmış ve bölgedeki etkinliğini sürdürmüştür.

[263] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 30a-31a.
[264] **Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi**, vr. 31b-32a.

Voyvodaların atanması sürecinde Akkerman ve Edirne Antlaşması'ndaki hükümleri Rusya kendi iradesiyle ihlal ederek divanlarda yapılacak olan seçimleri iptal ettirmiş ve bu suretle kendi çıkarlarına hizmet edecek en iyi boyarların voyvoda tayin edilmesini sağlamıştır. Eflak ve Boğdan Divanlarındaki boyarların voyvoda seçimlerindeki iradesi yok sayılarak yapılan bu atamalardan Rusya memnuniyet duymuştur[265].

4. Memleketeyn Nizamnamesi ve Muhtevası

1828-1834 yıllarında Eflak ve Boğdan'da devam eden Rus işgali kamusal yaşamda büyük bir değişimi beraberinde getirmişti. Memleketeyn Nizamnamesi/Regulamentul Organic ise bu değişimin belgesi hüviyetindeydi. Rusya'nın gözetimi altında hazırlanan Eflak ve Boğdan Nizamnameleri, Romen tarihinin gelişim serüveni bakımından da bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Literatürde, Regulamentul Organic/Memleketeyn Nizamnamesi'nin Romence'de *"epoca reglementară/ düzenlemeler çağı*"nı karakterize ettiğine ve Rus tahakkümüyle özdeşleştiğine işaret edilmiştir[266]. Eflak ve Boğdan için hazırlanan nizamnameler, daha önceden de vurgulandığı üzere, gelecekte bu iki voyvodalığın siyasi birlik oluşturmasını temin etmek maksadıyla birbirinden küçük farklılıklarla ayrılmaktaydı. Osmanlı Arşivi kataloglarında Eflak ve Boğdan düzenlemelerini konu alan kayıtlar üzerine yaptığımız incelemelerde, her iki memleket için hazırlanan yeni yasaların *Memleketeyn Nizamnamesi Defteri*[267] isimli tek bir ciltte Türkçe'ye aktarıldığı tespit edilmiştir. Eflak ve Boğdan düzenlemelerinin ayrı ayrı tercüme edilmemiş olması, her iki Nizamname arasında çok belirgin bir farkın bulunmamasından kaynaklanıyor olmalıdır. Zaten her iki nizamnamenin birbirinden ayrılan yönleri de defterin sonuna eklenmiştir. Bu başlık altında Memleketeyn Nizamnamesi'nin muhtevası ve bu bağlamda kullanılan kaynakların niteliği üzerinde durulacaktır.

Osmanlı arşiv vesikalarına yansıdığı kadarıyla Eflak ve Boğdan Nizamnameleri, 1831 yılında İstanbul'daki Rus elçisi tarafından II. Mahmud'un

[265] BOA, **HAT.**, nr. 45962 A.
[266] Radu R. Florescu, **Essays on Romanian History**, s. 203.
[267] BOA, **A.{DVNSNZAMd.**, nr. 38-36.

onayına sunulmuştu. Eflak ve Boğdan voyvodalarının Rusya'dan ve Osmanlı Devleti'nden izin almaksızın voyvodaların Nizamname maddeleri üzerinde değişiklik yapmalarını kısıtlayan maddenin kabulü şartıyla II. Mahmud yeni düzenlemelerin yürürlüğe girmesine izin vermiştir. Daha sonra bu maddeye muhalefet eden boyarların tutumlarından dolayı Eflak Meclisi'nin çalışmasının durdurulduğuna değinilmişti[268]. Memleketeyn Nizamnamesi, 1834 Petersburg Antlaşması'nı müteakip voyvodaların atanmasıyla birlikte Osmanlı Devleti tarafından da kabul edilmişti. Memleketeyn Nizamnamesi'nin kabul edildiğini bildiren ve vovyodalara hitaben yazılan fermanların birer sureti, Rusya sefaretine verilmişti[269]. Bükreş'teki İngiliz konsolosunun kaydettiğine göre ilk etapta Eflak ve Boğdan Nizamnamelerinin sadece 100 adedi General Kiselev tarafından Romence bastırılmış ve gelen emir üzerine de baskı durdurulmuştu. Bundan dolayı Robert Colquhoun Nizamnamenin bir kopyasını elde edemediğini Palmertson'a yazmıştı[270].

Nizamnameler ilk çıktığı zaman erişimine kısıtlamalar getirilse de sonraki dönemde çeşitli vesilelerle yayımlanmıştır. Tez çalışmasında, Eflak ve Boğdan'da 1829 yılından sonra yapılan düzenlemeler için referans alınan üç kaynak bulunmaktadır. Bunlardan ilki Eflak ve Boğdan için hazırlanan her iki Nizamnameyi ihtiva etmektedir ve Romence olarak 1944 yılında yayımlanmıştır[271]. Sadece Boğdan Nizamnamesi'ni ihtiva eden bir diğer kaynağımız 1859 yılında Londra'da yayımlanmıştır[272]. Sonuncu referans kaynağımız ise *Memleketeyn Nizamnamesi Defteri* adı altında Başbakanlık Osmanlı Arşivi Bab-ı Asafi Nizamat Defterleri içerisinde yer almaktadır[273].

---

[268] BOA, **HAT.**, nr. 45725 Ç; Meclis çalışmalarının durudurulmasının yasal dayanağı Eflak Nizamnamesi'nin 53. maddesidir. Bu madde uyarınca Meclis üyeleri arasında *"fitne ve fesad"* ya da *"nizamsızlık"* ortaya çıkarsa voyvoda meclis çalışmalarını durdurma yetkisine sahipti. Durumu vakit geçirmeksizin Osmanlı Devleti'ne ve Rusya'ya bildirme mecburiyeti vardı (**HAT.**, nr. 45725 F); Eflak Meclisi'nin durdurulması ve muhalif boyarların cezalandırılması hususundaki hüküm için bkz. BOA, **A.DVN.DVE.d**., nr. 82-6, s. 67-68.

[269] BOA, **HAT.**, nr. 46120; BOA, **Y.EE.**, nr. 41-146; Nikolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, s. 315.

[270] TNA, **FO**, nr. 881-3666, no 197, 4 Aralık 1836.

[271] Paul Negulescu, George Alexianu, **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldevi**, I, Bucureşti 1944.

[272] **British and Foreign State Papers 1843-1844**, XXXII, London 1859, 586-791.

[273] BOA, **A.{DVNSNZAMd.**, nr. 38-36.

Osmanlı Arşivleri'ndeki defterin ismi, her ne kadar Eflak ve Boğdan için hazırlanan Nizamnameleri çağrıştırıyor olsa da her iki memleketin Nizamnameleriyle karşılaştırıldığında Eflak için hazırlanan Nizamname ile tertip düzeni, maddelerin sıralanışı ve muhteva bakımından uyuştuğu anlaşılmaktadır. 1944 yılında Bükreş'te yayımlanan kaynağımıza göre, Eflak ve Boğdan Nizamnameleri dokuz ayrı bölüm halinde tertip edilmiştir. Eflak Nizamnamesi toplam 445, Boğdan Nizamnamesi ise toplam 435 maddeden oluşmaktadır[274]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki Memleketeyn Nizamnamesi Defteri diğer iki kaynağımız kadar muntazam tutulmuş bir kayıt değildir. Daha çok bir tercüme taslağı niteliği taşımaktadır. Defter incelendiğinde, yoğun bir şekilde tercüme hatalarından kaynaklanan düzeltmeler ve karalamalar göze çarpmaktadır. Eflak Nizamnamesi'yle maddelerin sıralanış biçimi ve muhtevaları örtüşüyor olsa da Memleketeyn Nizamname defteri hem Eflak hem de Boğdan Nizamnamelerinin tamamını kapsamamaktadır. Memleketeyn Nizamname Defteri'nde toplam 387 madde sıralandıktan sonra Eflak ve Boğdan idari işlerini konu alan her iki Nizamnamenin birbirinden ayrılan yönleri üzerinde durulmaya başlanmıştır[275]. 387. maddeden sonra defter, altı sayfa daha devam etmektedir. Ancak Eflak ve Boğdan Nizamnamelerinin birbirinden ayrılan yönlerinin detaylandırıldığı bu sayfalar, karışık vaziyette sıralanmıştır. Arşiv araştırmaları esnasında defteri tamamlayacak muhtevaya sahip kayıtlara tesadüf edilemediğinden son kısımda bir eksiklik olup olmadığı konusunda kesin bir yargıya varmak güçtür.

Yukarıdaki satırlarda Eflak ve Boğdan Nizamnameleri'nin dokuzar ayrı bölümden oluştuğuna işaret edilmişti. Hacim itibarıyla oldukça geniş bir muhtevaya sahip olan nizamnamelerin içeriğini burada etraflı bir şekilde incelemek tez çalışmasının kapsamını aşacaktır. Bu bakımdan Boğdan Nizamnamesi örneği üzerinden 1829 yılından itibaren Rusya'nın denetim ve gözetimi altında girişilen reform çalışmalarının Romen kamusal yaşamına neler kazandırdığına dair genel bir değerlendirme yapmak, başlığı amacının dışına taşımayacaktır. Her iki Nizamnamenin birbirinden ayrılan yönlerine ise kısaca değinilecektir.

---

[274] Paul Negulescu, George Alexianu, **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldevi**, I, Bucureşti 1944.
[275] BOA, **A.{DVNSNZAMd.**, nr. 38-36, s. 138 vd.

Boğdan Nizamnamesi'nin ilk bölümü voyvodaların seçimlerini konu edinmektedir. Öncelikli olarak Boğdan Olağanüstü Genel Meclisi'nin teşkili, yeni voyvoda atanana kadar kaymakamın idaresinde kalacak olan Boğdan yönetiminin konumunu belirlemektedir. Bu bölümün sonunda ise bir kimsenin Boğdan voyvodalığına getirilmesi için gerekli olan şartları ve voyvodanın Boğdan Divan'ındaki seçim süreci açıklığa kavuşturulmaktadır[276]. Boğdan Nizamnamesi'nin ikinci bölümünde Boğdan Meclisi'nin yapısı, üyeleri ve niteliği tarif edilmiştir. Metropolitin başkanlık edeceği Boğdan Meclisi'nin üyelerinde aranan kıstaslara göre Boğdan'ın yerlileri arasından olmaları, Yaş'ta ikamet etmeleri ve 30 yaşını doldurmuş olmaları gibi şartlar konulmuştur. İkinci bölümün ekinde ise meclis üyelerinin hastalanlamaları, yakınları ve akrabalarının hastalıkları veya ölümleri durumlarında meclis toplantılarına katılamayabilecekleri, bunun dışında ise görevlerini yerine getirmeleri hükme bağlanmıştır[277]. Boğdan Nizamnamesi'nin üçüncü bölümü ise hacim ve muhteva bakımından ilk iki bölüme nisbetle oldukça geniştir.

Boğdan Nizamnamesi'nin üçüncü bölümü mali ve finansal konuları kapsamaktadır. Burada Boğdan'ın gider ve gelir kalemleri sıralanmıştır. Osmanlı Devleti'ne yıllık ödenecek haraç, voyvoda sarayının harcamaları, kamusal hizmetleri yürüten memurların maaşları, askeri harcamalar ve karantina hizmetlerinin sürdürülmesi gibi gider kalemlerinin ayrıntılı dökümleri verilmiştir. Gelirler ise doğrudan alınan vergiler, gümrük gelirleri ve şarap vergileri gibi kalemlerden oluşmaktaydı. Kamu gelir ve giderlerinin belirli bir dengede tutulabilmesi için nüfus sayımlarının yapılması da Boğdan Nizamnamesi'ne eklenmişti. Nizamname'nin 84. maddesine göre vergi mükellefi olan nüfusun sayımlarını yapmak üzere her bölgede birinci sınıf boyarların idaresinde bulunduğu komisyonlar oluşturulacaktı. Vergi mükellefleri belirlendikten sonra tahsilatın da düzenli ve adil bir şekilde yapılmasını temin etmeye yönelik hükümler (madde 100-109) Boğdan Nizamnamesi'ne eklenmiştir. Köylüler ve boyarların birbirlerine karşı olan yükümlülükleri de etraflı bir şekilde tanımlanmıştır. Aileler sahip oldukları hayvanların sayısına göre

[276] **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 589-598.
[277] **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 598-602.

sınıflandırılmış ve toprak sahipleri için köylülerin çalışma süreleri belirlenmiştir. Bunların dışında nizamnamenin üçüncü bölümünde, sağlık hizmetlerinin yürütülmesi, şehirlerin modernizasyonu ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için sürdürülecek yapısal çalışmalar detaylandırılmıştır[278].

Nizamname'nin dördüncü bölümü, İdare Meclisi'nin teşkilatlanmasını konu edinmiştir. Bu meclisin oluşturulmasında, Boğdan iç yönetim ve ticaretiyle ilgili finansmanı güçlendirme, sanayiyi geliştirme ve ulusal refahı artırma gayesi vardı. Aynı zamanda Genel Meclis'in görüşmeleri için gerekli materyallerin hazırlanmasını İdare Meclis'i üstlenecekti. Nizamname'nin bu bölümünde içişleri birimi, finans birimi ve voyvodaya idari işlerde yardım eden büyük postelnikin görev tanımları yapılmıştır. Nizamname'nin beşinci bölümü ise ticari konuları düzenlemekteydi. Beşinci bölümün ilk kısmında serbest ticaretin yürütülmesi için gerekli olan düzenlemeler konu edilmişti. Beşinci bölümün ikinci ve üçüncü kısımlarında ticaretin kolaylaştırılması ve imkânların iyileştirilmesini sağlamak üzere yolların yapılması ve nehirlerin ıslah edilmesi için atılacak adımlar belirlenmiştir. Ticaret serbestleşirken iç tüketimde lüzum duyulan hububat, et ürünleri vs. maddelerde kıtlık çekilmemesi için köylerde yedek depolar oluşturulmasını sağlayan düzenlemeler yapılmıştır. Madenlerin çıkarılması, işletilmesi ve ticaretiyle ilgili esaslar yine beşinci bölüm kapsamında belirlenmiştir. İhracat kalemlerinden alınacak gümrük vergileri beş yıllık ortalama fiyata göre her beş yılda bir yeniden düzenlenecekti[279].

Altıncı bölümde karantina yönetmeliği yer almaktadır. Bu kapsamda sağlık kordonunun oluşturulması, karantinaların organizasyonu, seyyahlar ve karantinada bekletilen mallarla ilgili gerekli güvenlik önlemlerinin alınması ve bunları ihlal edenlere verilecek cezalar, karantina personelinin durumları ve limanlardaki karantina uygulamaları detaylandırılmıştır. Yedinci bölümde Boğdan'daki jandarma teşkilatının esasları konu edilmiştir. Boğdan şehir ve kırsallarında yasaların uygulanması, güvenliğin sağlanması ve karantina düzeninin korunabilmesi için milislerin toplanması nizamnamede yer bulmuştur. Milis güçleri voyovodaya bağlıydı ve yönetimlerinden ise Hetman sorumluydu. Yedinci bölümün devamında

[278] **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 602- 694.
[279] **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 695-709.

milis güçlerine tanınan ayrıcalıklar, genel görevleri, milis kuvvetlerine katılım şartları, ordu içerisindeki hiyerarşik düzen ve rütbeleri, üniformaları, silahları, bütçeleri vs. hususlara ilişkin esaslar belirlenmiştir[280].

Nizamname'nin sekizinci ve dokuzuncu bölümleri ise daha çok yargı düzenini konu alan maddelerden oluşmaktadır. Sekizinci bölümün ilk kısmında yargının işleyişine dair genel kurallar bulunmaktaydı. Bölge mahkemelerinin yetkileri, sorumluluk alanları, ceza mahkemeleri, Boğdan Divanı'nın yargılama ve denetim görevi tanımlanmıştır. Büyük logofetin niteliği, yargılamaların öngörülen düzenlemelere ve yasalara uygun bir şekilde yapılıp yapılmadığını gözlemleme ve takip etme hakkı yine Nizamname'nin sekizinci bölümünde detaylandırılmıştır. Yargılama esnasında görevlilerden kaynaklanan aksaklıkları voyvodaya bildirmek büyük logofetin vazifesiydi. Büyük logofet voyvoda tarafından verilen emirleri imzalayacaktı. Nizamname'nin dokuzuncu kısmında ise Boğdan'da etkin olan soylulara verilecek unvanları tahsis etme yetkisinin voyvodaya ait olduğu ve bununla ilgili detayları havidir. Dokuzuncu bölümün ikinci kısmında Boğdan'daki kamu kurumlarına yapılacak atamaların usul ve esasları düzenlenmiştir. Buna göre, 1822'den itibaren geçerli olduğu şekliyle Boğdan kamu görevlileri sadece Boğdan'ın yerlileri arasından seçilebilecekti. Yargı mensupları, büyük logofet, idare meclisi üyeleri, postelnik, Yaş'taki güvenlik güçlerinin amiri, İstanbul'daki kapı kethüdaları boyarlar arasından seçilecek ve atamaları voyvoda tarafından yapılacaktı. Ruhbanlar ve onlara bağlı dini mülkiyetlerin yönetimi, eğitim işleri, yabancıların Boğdan'da mülkiyet ve vatandaşlık edinebilme koşulları ve son kısımdaki müstakil düzenlemelere de Nizamname hakkında Osmanlı Devleti ve Rusya'nın onayı olmadan voyvodanın değişiklik yapamayacağı eklenmiştir[281].

Eflak ve Boğdan için hazırlanan Nizamnamelerin içeriğinin büyük oranda birbiriyle uyuştuğuna daha önce değinilmişti. Her iki memlekette meclisler aynı usul doğrultusunda oluşturulmuştu. Ancak üye sayılarında ve temsilcilerin unvanlarında farklılıklar vardı. Eflak Meclisi 190 azadan ve Boğdan Meclisi ise 132 azadan oluşmaktaydı. Eflak Nizamnamesi'ne göre hane başına 30 kuruş vergi belirlenmişti.

[280] **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 710-747.
[281] **British and Foreign State Papers 1843-1844**, s. 747-789.

Bir kuruş ise 31.5 Macar veya Avusturya altınına tekabül edecek şekilde kur ayarlanmıştı. Boğdan'da ise taşra yerleşim birimlerinin verimliliklerine bağlı olarak vergi oranlarının belirlenmesi yetkisi, Boğdan Divanı'nın uhdesine verilmişti. Buna göre en yüksek hane vergisi 36 kuruşken en düşüğü 24 kuruştu. Yine her iki memleketteki güvenliğin sağlanması ve Nizamname'nin uygulanması için lüzum duyulan güvenlik güçlerinin sayıları farklılık arzetmekteydi. Voyvodaların görevlerinde olmadığı zamanlarda olağanüstü yetkilerle donatılmış meclisi yönetmek üzere Eflak ve Boğdan'da üç kaymakamın göreve getirileceği kaydedilmiştir. Ancak bu üç kaymakam her iki memlekette de farklı unvanlara sahip görevliler olduğu için Eflak ve Boğdan Nizamnamelerinin birbirinden ayrışan yönü olarak kaydedilmiştir. Eflak'ta Divan Nazırı, Dahiliye Nazırı ve Adalet Nazırlığı yapan logofet boyarlar Kaymakam atanacaktı. Boğdan'da voyvodalık makamı boşaldığında Divan'a başkanlık eden metropolit, Meclis içerisinde kıdem bakımından önde olan logofetler, vornikler, hetmanlar, vestiyarlar ve postelnikler'den 15 boyar belirlenecekti. Meclisin çalışma düzeni bozulmadan bu 15 boyar arasından üç tanesi kaymakam olarak tayin edilecekti[282].

Eflak ve Boğdan'da yukarıda özetlenen nizamnamelerle getirilen prensiplerin uygulanıp uygulanmadığı konusu başka bir müstakil araştırmanın muhtevasını oluşturacak ölçüde geniştir. Bununla birlikte daha önceden de bahsedildiği üzere 1834 Petersburg Antlaşması'ndan sonra voyvodalar tayin edilirken Eflak ve Boğdan Divanlarının devre dışı bırakılması, seçimlerin yapılmaması ve atamaların Osmanlı Devleti'yle Rusya'nın ortak görüşü doğrultusunda kararlaştırılması nizamnamelerle getirilen prensiplere aykırılık taşımaktadır. Yukarıda da temas edildiği üzere voyvodaların kapı kethüdaları da dahil olmak üzere yerli boyarlar arasından atanacağı hükmü getirilmişken, Eflak Voyvodası Aleksandr Gika'nın Kapı Kethüdalığına Fener Patrikhanesi'nde Logofetlik görevinde bulunan Nikolaki, Boğdan Voyvodası Mihail Sturdza'nın Kapı Kethüdalığına ise Sisam Bey'i İstefenakibeyzade adlı iki Rum'un getirilmesi bu kaidenin de uygulanmadığını göstermesi bakımından kayda değerdir.

[282] BOA, **A.{DVNSNZAMd.**, nr. 38-36, s. 138-144.

Uygulamada yaşanan aksaklıklara rağmen her iki memleket için hazırlanan nizamnameler, Barbara Jelavich'in ifadesiyle Eflak ve Boğdan'ın *"önceki sistemine kıyasla açık bir ilerlemeydi ama kontrolü boyarlara ve Rusya'ya devrediyordu."* Bununla birlikte bölgenin serbest ticaret hakkıkapsamında değerlendirilmesi ve Nizamname kapsamında esaslarının düzenlenmesi boyarların en önemli kazanımlarından biridir. Rusya, Eflak ve Boğdan Nizamnamelerini Osmanlı Devleti'ne kabul ettirdiği için 1829 Edirne Antlaşması'yla elde ettiği kazanımları pekiştirip politik hedeflerine ulaştığı gibi Balkan Yarımadası ve İstanbul üzerinde de avantajlı bir konum elde etmeyi başarmıştı. Eflak ve Boğdan Nizamnameleri doğrultusunda bölgede çerçevesi belirlenen siyasi sistem, 1854 yılına kadar devam etmişti. Bu süreçte, yerel güç odakları arasındaki çekişmelerin artması yönetim zaafiyetini beraberinde getirdiği gibi, Rusya'nın müdahaleci tavrının meşru gerekçesini oluşturmayı sürdürmüştü[283].

[283] Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, I, s. 292-295.

SONUÇ

Küçük bir uç beyliği olarak Batı Anadolu'da tarih sahnesine çıkıp Asya, Avrupa ve Afrika'ya kadar uzanan geniş bir sahada hakimiyet kuracak olan Osmanlı Devleti'nin politik hedefleri içerisinde, tabii olarak Eflak ve Boğdan da yer alacaktır. Osmanlı fetihlerinin Eflak ve Boğdan üzerine yönelişi, XIV. yüzyılın sonunda Eflak'da XV. yüzyılın ortalarında Boğdan'da hakimiyetin tesisiyle neticelenecektir. Osmanlı öncesi Türk boylarının (Avarlar, Hunlar, Kumanlar vs.) dillerini ve müesseselerini kalıcı hale getirmeyi başarabilmeleri, Osmanlı sisteminin bölgede kuruluşuna ve yerleşmesine kolaylaştırıcı etki yaptığı kabul edilmektedir.

İstanbul başkent olmak üzere merkezi idaresini konumlandıran Osmanlı Devleti'nin uzak vilayetlere otoritesini nasıl taşıyabildiği, mesela Afrika gibi bir kıtada hakimiyetini nasıl koruyabildiği sorularına tarihçiler tarafından cevaplar üretilmeye çalışılmıştır. Literatürde mevcut çalışmaların müşterek çıkarımlarına göre Osmanlı Devleti, taşra idari yapılanmasında yerel koşulları ve talepleri dikkate alarak çok yönlü düşünme ve buna paralel olarak geliştirdiği siyasi stratejiye dayanan esnek ve katılımcı bir yönetim düzeni kurmuş, bu sayede merkeze uzak vilayetlerde hakimiyetini sürdürmeyi başarabilmiştir. Eflak ve Boğdan özelinde yaklaşık beş asır devam eden Osmanlı himayesinin mahallî gelişmelerin nabzı tutularak korunduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan'la hâmî-mahmî ilişkilerini kurarken Romenlerin gelenek ve kanunlarının büyük ölçüde devamlılığını sağlamıştır. Uzun vadeli sonuçları fazlasıyla yararlı olan bu uygulama Eflak ve Boğdan'da hayata geçirilirken, İslam idare hukuku kapsamındaki *"darülahd"* prensibinin belirleyici olduğu görülmektedir.

Doktora tez çalışmasının sonucu kapsamında değerlendirilecek olan bulgular daha fazla detaylandırılmadan önce literatürde ve XIX. yüzyıl Osmanlı kaynaklarında Eflak ve Boğdan'la ilgili bilgilerin ana hatlarıyla gözden geçirilmesi yerinde olacaktır. Bu sayede doktora tez çalışmasının alana sunduğu katkılar daha da görünür hale gelecektir. Ülkemizde Eflak ve Boğdan'a değinen araştırma eserleri veya XIX. yüzyıl kaynakları, bölgedeki Osmanlı idari düzeniyle ilgili genel geçer bilgiler sunmaktan ileriye gitmezler. Buna göre, her iki memleketin Osmanlı

Devleti'ne vassallık bağıyla tabi olduğu, iç idarelerinde serbestliğin tanınması karşılığında muayyen bir haraç ödedikleri, iaşe, lojistik ve askeri anlamda Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçlarını karşılamakla mükellef tutuldukları ve izledikleri politikalarda yine Osmanlı Devleti ile uyumlu *–dosta dost düşmana düşman-* prensiplere bağlı kalarak siyasal varlıklarını sürdürdükleri, 1711 Prut Savaşı esnasında Dimitri Kantemir'in Rusya ile anlaşıp Osmanlı Devleti'ne ihanet etmesi ve bölgeye Fenerli voyvodaların gönderilmesi gibi yargılar tekrarlanagelen genel geçer bilgilerdendir. Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'da kurduğu himaye sisteminin esasları, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Rusya'nın her iki memleketle ilgili gelişmelerde söz hakkı edinmesiyle başlayan ikili himayenin uzun vadeli sonuçları, Osmanlı ve İngiliz arşiv kayıtlarının tanıklığına müracaat edilmek suretiyle doktora tezi kapsamında çözümlenmeye çalışılmıştır.

Her ne kadar Eflak ve Boğdan yönetimleri, Osmanlı himayesinde kaldıkları dört asrı aşan geniş zaman diliminde politik anlamda özerk yapılarını korumayı başararak doğrudan Osmanlı idaresine dahil olmasalar da bilhassa XVIII. yüzyıldan başlayarak XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar kültür ve medeniyet anlamında bu özerkliği koruyabilecek iradeyi gösterememiş oldukları anlaşılmaktadır. Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı kültürel havzasına katılışları, Fenerli voyvodalar zamanında hızlanmıştır. Bir güvenlik tedbiri olarak geleceğin voyvoda adayları olan beyzadelerin İstanbul'da rehin tutulmaları ve bu esnada Osmanlı dili ve kültürünü oluşturan (Türkçe Arapça ve Farsça), kitabet ve inşa usulünü öğrenerek Müslümanların terbiye ve geleneklerini benimsedikten sonra Bükreş ve Yaş'a yönetici sıfatıyla dönmeleri Osmanlı kültürel havzasına intibak serüvenlerinde önemli paya sahiptir. Bugün bize intikal eden Osmanlı arşiv vesikaları arasından Eflak ve Boğdan'daki voyvodaların kaleminden çıkan belgeler, Osmanlı etkisini gözler önüne seren canlı birer tarih vesikası hükmündedirler.

Büyük çoğunluğu, adeta bir edip dikkati ve hassasiyetiyle kurgulanan yazılarda, kitabet ve inşaya vukufiyetlerindeki derin hâkimiyeti gösteren üslup ve kağıdın kullanılış biçimindeki disiplin, söz konusu Fenerli Rumların Osmanlı kültür ve medeniyetine ne ölçüde entegre olduklarını, daha yerinde bir ifadeyle formel olarak Osmanlılaştıklarını göstermesi bakımından kayda değerdir. Bu hükme

varırken, söz konusu arşiv vesikalarının tertip düzeninin tekamüle ermesi aşamasında, Fenerli voyvodaların yanında çalışan ve Osmanlı üst kimliğini temsil eden Divan Efendisi gibi Müslüman görevlilerin pay sahibi olabilicekleri ihtimalini elbette düşündürmektedir. Osmanlı hâkim kültüründe yoğrulan ve iki farklı dünyaya aidiyeti bulunan Fenerli voyvodaların Avrupa entelektüel çevreleriyle iç içe oluşları, onların *"kendi zamanlarında Balkanların en aydınlanmış adamları"* şeklinde nitelendirilmelerini sağlayacaktır. Nikola Iorga'ya ait olan bu yakıştırma, esasında Eflak ve Boğdan'daki Fenerli Çağı'nın (1711-1821) nefretle anılacak kadar kötü olmadığını, bu dönemde Memleketeyn'i çağdaş standartlara kavuşturacak adımların da atıldığını vurgulamak üzere yapılmıştır.

Fenerlilerle birlikte kültürel anlamda Osmanlıya daha yoğun bir şekilde adapte olan Eflak ve Boğdan voyvodalarının Romenler nezdinde meşruiyetlerini sağlamak için Osmanlı kültürünü ve bürokratik yapısını şeklen benimsemeleri de dikkat çekilmesi gereken bir diğer önemli husus olarak tebarüz etmektedir. Osmanlı protokol düzeninde beylerbeyi rütbesiyle denk kabul edilen Eflak ve Boğdan voyvodaları ve maiyetindekilerin İstanbul'da karşılanış biçimleri ve saraydan ayrılıncaya kadar geçen sürede görmüş oldukları hiyerarşik düzen, tevdi edilen görevin karşılığı olarak beklenen yararlılığı tüm detaylarıyla sembolize edecek şekilde ayarlanmaktaydı. Voyvodaların saygınlığını yüceltecek biçimde İstanbul'da icra edilen bu merasim düzenine ait tüm ögelerin yönetim merkezlerine (Bükreş ve Yaş) taşınması, saraylardaki (Kurta) iç dizaynın Osmanlı saray mimarisi üslubuyla örtüşecek biçimde tasarlanması ve görevlilerin Topkapı Sarayı'ndaki gibi konumlandırılmış olması bu bağlamda verilebilecek dikkate değer misallerdendir. Her iki memleketin *"Sfatul Domnesc"* adıyla anılan beylik divanlarının XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'ndeki Divan-ı Hümayuna atfen *"Divan"* adıyla anılması, kurumsal kimliğin teşekkülünde Osmanlı tesiri için verilebilecek örneklerden sadece biridir. Dahası Osmanlı padişahının otoritesini temsil eden Fenerli voyvodaların yönetimine ve Osmanlı dünya görüşü etrafında vücut bulmuş siyasi yapıya Romen halkının yüz yıllar boyunca bağlı kalma eğiliminde olması, Osmanlı değerler sisteminin en alt toplum katmanlarına yerleştiğine işaret etmesi bakımından kayda değerdir. XIX. yüzyılda Eflak ve

Boğdan'ı ziyaret eden yabancı seyyahların giyim-kuşam başta olmak üzere gündelik yaşamda Osmanlı hakim kültürünün ögelerini kaydetmeleri ve ilk Romen kroniklerinin okunması için Romence'deki Türkçe sözcüklerin anlaşılması maksadıyla sözlüklerin hazırlanmış olması gibi hususiyetler bölgede Osmanlı-Türk etkisinin yerleşmesini belgelemeleri bakımından dikkat çekicidir.

Bu çalışmada birincil kaynakların sunduğu veriler doğrultusunda sorgulanan bir diğer konu, Osmanlı Devleti'nin himayesi altında varlığını sürdüren Eflak ve Boğdan'ın özerklikleri meselesidir. Eflak ve Boğdan yönetimleri şeklen her ne kadar otonom bir yapıya sahip olsalar da idari işleyişleri, Müslüman görevli olan divan efendileri tarafından denetlenmekteydi. Bu çalışma kapsamında Eflak ve Boğdan'daki Osmanlı denetim mekanizmasının bir diğer önemli unsuru olan beşlü ağaları ve neferlerinin görevleri, sorumluluk alanları da birincil kaynakların verdiği bilgiler muvacehesinde değerlendirilerek literatüre kazandırılmıştır.

Eflak ve Boğdan voyvodalarıyla ilgili açıklık kazandırılması hedeflenen bir diğer husus göreve getirilmeleriyle ilgili takip edilen resmi prosedür ve hizipleşmeler olmuştur. Osmanlı Devleti'ndeki makam ve mansıplara yapılan atamalarda, kefalet, patonaj ve himaye sisteminin son derece belirleyici olduğu bilinmektedir. Bu durumun Eflak ve Boğdan voyvodalıkları için şüphesiz bir istisna teşkil etmeyeceği düşünülmüştür. Ancak Eflak ve Boğdan voyvodalarının tayinlerindeki patronaj ve himaye ilişkilerine dair arşiv kaynaklarına yansıyan bilgiler sınırlıdır. Namzet listelerini muhtevi arşiv kayıtlarında voyvoda adaylarının nitelikleri, yakın akrabaları ve yurt dışı bağlantıları hakkında kısa kısa notların kırmızı renkli kalemlerle alındığı ve nihai karar noktasında padişahın tercihini etkileyebilecek ibarelerden kaçınıldığı görülmektedir. Birinci bölümde, *Tarih-i Cevdet*'ten iktibas edilerek III. Selim ve kaymakam paşa arasında atanacak olan voyvodaların *emekdâr mı* yoksa *işgüzâr mı* olmaları yönünde nakledilen diyaloglardan anlaşıldığı kadarıyla kaymakam paşa *"bu beylik maddesi umûr-ı sâ'ireye kıyâs olmayıp umûr-ı mu'azzamadan ve mücerred emr u irâde-i hazret-i tacidârîye menût mevâddan olmak mülâsebesiyle…"* diyerek bir aday önermekten imtina etmektedir. Bu çekincenin altında, Eflak ve Boğdan üzerinde Küçük Kaynarca Antlaşması'nın şartları doğrultusunda Rusya'nın himaye hakkı kazanmış olmasından kaynaklanan hassas ve nazik konum yatmaktadır. III.

Selim 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşı arifesindeki voyvoda değişikliklerinde *"münâsibi arz oluna"* dediği zaman da ilgili devlet adamlarının suskunluğu aynı zamanda arşiv kayıtlarındaki suskunluğun da sebebi olmalıdır.

Hizip, himaye ve patronaj konusuyla ilgili bilgiler daha çok devrin kroniklerine dayanmakta ve birincil kaynaklarla doğrulanamamaktadır. Bundan dolayı konu değerlendirilirken kronik bilgisine dayanan hizip ilişkilerinden ziyade arşiv belgelerine yansıyan resmî prosedür üzerine kurulu bir anlatım benimsenmiştir. Voyvodaların atamalarında mensup oldukları aileler, yaşları, daha önce istihdam edildikleri görevler ve yurt dışı bağlantılarının belirleyici olduğu arşiv kayıtlarına yansımıştır. Tayin edilecek kimsenin bilgisi ve görgüsü de değerlendirme kriterleri arasındaydı. Donanma Tercümanlığı görevinde bulunan Fenerlilerin voyvodalığa tayin edilmesinde kaptan paşaların tercümanlarına kefil olarak voyvodalık yolunun açılmasına katkıda bulundukları yönündeki bilgi, burada hizip ve himaye ilişkisi bağlamında arşiv kayıtlarına yansıyan bir örnek olarak bahsedilebilir. 1802 fermanı kapsamında voyvodaların tayinine Rusya'nın kesin bir şekilde başlayan müdahalesi, 1806'da Fransız elçi Sebastiani'ın müdahalesiyle birlikte iyiden iyiye devletler arası bir mahiyet kazanmış ve savaşla sonlanacak olan gelişmeler bütününü beraberinde getirmiştir.

1819 yılına gelindiğinde, Osmanlı yönetimi için son derece problemli atamalardan biri olan Eflak ve Boğdan voyvodalıklarına yapılacak tayinleri Fenerli dört aileye tahsis ederek belli bir nizama bağlayan Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesi çıkarılmıştır. II. Mahmud'un memnuniyetle karşıladığı Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesi'nin Halet Efendi'nin gayretleriyle çıkarıldığı bilgisi bugüne kadar vakanüvis tarihlerine dayanmaktayken, ihtiyatlı yaklaşılması gereken kronik bilgisi, bu çalışma kapsamında incelenen bir arşiv vesikasıyla belgelendirilmiştir. Yine devrin kroniklerindeki bilgilere göre, voyvodaların belirlenmesi esnasında çağdaşı diğer devlet adamlarına göre daha cesur davranan Halet Efendi'nin iltimasıyla 1821 Rum İsyanı'na iştirak edecek olan Mihail Sutu'nun iş başına getirilmiş olması, hamisinin bedelini hayatıyla ödediği olaylar silsilesinin başlangıcını teşkil etmiştir. Halet Efendi örneği, patronaj, himaye ve hizipleşmeler konusunda malumat sunmayan arşiv vesikalarının donukluğunu ve diğer devlet adamlarının padişaha

voyvoda önerisi konusunda temkinli yaklaşımlarını izah etmesi bakımından kayda değerdir.

Yine literatürde Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılın ilk yarısındaki diplomatik zaafiyetinin sorumlularından biri, diğer bir ifadeyle günah keçileri olarak takdim edilen Eflak ve Boğdan voyvodalarının gerçekten böyle bir fonksiyon icra edip etmedikleri hususu üzerine yoğunlaşılmıştır. Arşiv vesikaları incelenmeye başlandığında sorularımızı cevaplandırmaya yardımcı olacak belgelerin kemmiyet itibarıyla yeterli olduğu görülmüştür. Voyvodaların Osmanlı istihbarat faaliyetlerine sundukları katkılar hakkında literatüre Ahmed Cevdet Paşa'nın kazandırdığı ve Enver Ziya Karal tarafından tekrarlanarak daha ileri bir aşamaya taşıdığı peşin kabuller birincil kaynaklar sorgulanmak suretiyle yeniden tahlil edilmiştir. Buna göre Eflak ve Boğdan voyvodalarının Osmanlı Devleti'nin haber kanallarından sadece biri olduğu ve ulaştırdıkları bilgilerin belirli kontrol ve denetim mekanizmaları çalıştırılmak suretiyle (divan efendilerinin, Silistre valisinin denetiminden geçmesi ve İstanbul'daki bulguların bir araya getirilmesi vs.) denetlendiği belirlenmiştir. Dolayısıyla Eflak ve Boğdan voyvodalarının Osmanlı Devleti'nin Avrupa'yla münasebetlerine mutlak manada yön verebilecek ölçüde güç ve nüfuz sahibi oldukları bilgisine ihtiyatlı yaklaşılmalıdır.

Osmanlı arşiv belgeleri doğrultusunda 1821 Rum İsyanı'nı konu olan monografilerin sayısı az değildir. Balkanlardaki Osmanlı varlığının dağılmaya başlamasıyla sonuçlanan 1821 İsyanı'nın ortaya çıkışı, Mora ve Ege adalarını kapsayacak şekilde genişlemesini konu alan eserler, Eflak ve Boğdan'ın bu isyan içerisindeki konumunu etraflı bir şekilde belirlemekten oldukça uzaktır. Ulusal/yerli literatürde 1821 Rum İsyanı'nın öncelikli olarak Eflak ve Boğdan'da başladığı ve Fenerli voyvodaların yönetimden uzaklaştırılarak yerlerine yerli boyarların ikame edildiği gibi birkaç satırlık bir bilgi verilmektedir. Bu çalışma kapsamında ulaşılan belgelerde ise Eflak ve Boğdan'daki Romenlerin Osmanlı idaresinden kurtulmak için değil de içerisinde bulundukları ağır koşulları iyileştirmek gayesiyle hareket ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Eflak ve Boğdan'lılar için nefret ettikleri Rumların bağımsızlığından ziyade kendi sosyal düzenlerini daha iyi hale getirme talebinde

bulunmaları isyanın başarısızlıkla neticelenmesindeki başlıca amil olduğu ikinci bölümün dikkate değer sonuçlarından biridir.

Ülkemizdeki literatürde, Rum İsyanı akabinde Eflak ve Boğdan yönetimlerindeki Fenerli voyvodaların tasfiye edildiği bilgisi verilerek bu konu kapatılmaktadır. Oysa araştırmalarımız kapsamında ulaşılan sonuçlara göre Rum İsyanı'nın ardından yönetim yerli boyarlar arasından belirlenen voyvodalara devredilirken aynı zamanda bölgedeki yabancı unsurların tasfiyesi, kiliselerle ilgili düzenlemeler ve daha da önemlisi II. Mahmud'un Osmanlı otoritesini Eflak ve Boğdan'da kuvvetlendirmeye yönelik çabaları ilk defa bu çalışma kapsamında saptanmıştır. Keza Eflak ve Boğdan'daki yönetim değişikliğinin ise II. Mahmud'un Fenerlilere karşı duyduğu öfkenin neticesi olarak ani bir kararla gerçekleşmediği yerel taleplerin etraflıca değerlendirildiği görülmektedir. Yine literatürde Eflak ve Boğdan'daki Fenerli voyvodalarının Rum İsyanı'na sağladığı maddi ve manevi destekten bahsedilirken bunu nasıl yaptıkları belirtilmemiştir. Bu çalışma kapsamında değerlendirilen Nikolay Golesku'nun raporu, Eflak ve Boğdan'daki mali suiistimalleri gözler önüne sererek literatürdeki boşluğu doldurmaktadır. Golesku'nun hayatiyet kazandırılan önerisine göre yerli voyvodalar tayin edildikleri zaman, padişahın Eflak tarafından talep ettiği mal ve ürünlerin miktarı tam olarak belirtilecek ve divan üyesi boyarlara voyvoda tarafından ilan edilecekti. Bu sayede hem yolsuzluğun önüne geçilebilecek hem de voyvodaları tebaa nezdinde zalimleştiren haksız kazanca dayalı finansal kaynaklar kurutulacaktı. 1821 Rum İsyanı'ndan sonra girişilen tasfiye çalışmalarının kapsamı, mülki, idari, askeri, mali ve dini alanları kapsayacak şekilde genişletilmiş ve literatürde ilk kez Osmanlı arşiv belgelerinin tanıklığına başvurularak ulaşabildiğimiz kaynaklar muvacehesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. İkinci bölüm kapsamında vurgulanması gereken önemli bulguların hülasası bu şekildedir.

1821 Rum İsyanı akabinde getirilen kapsamlı düzenlemelerin devletler arası platformda muhasebesini sunarak başlayan üçüncü bölümde ise Osmanlı Devleti ve Rusya'nın taraf olduğu sözde ikili himayenin gölgesinde, özde ise yalnızca Rusya'nın kontrolünde Eflak ve Boğdan özerkliğinin restorasyon süreci incelenmiştir. 1829 Edirne Antlaşması kapsamında mutabık kalınan hükümler

uyarınca Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya savaş ve ticaret tazminatı ödemeyi taahhüt etmesi neticesinde Eflak ve Boğdan'daki Rus işgali yaklaşık altı yıl gibi (1828-1834) uzun bir süre devam etmiştir. Bu evrede Osmanlı Devleti, bölgeye voyvoda gönderemediği ve Mısır sorunu veya yapısal reformlar gibi kendi iç meselelerine yoğunlaştığı için Eflak ve Boğdan'daki reform süreciyle yakından ilgilenememiştir. Bu eksikliğin doğal sonucu olarak, Memleketeyn Nizamnamesi'nin hazırlanması özde Rusya'nın denetim ve kontrolünde sürdürülmüştür. Bundan dolayı söz konusu çalışmaları aydınlatacak ölçüde Osmanlı arşiv vesikalarından, yürütülen arşiv çalışmaları kapsamında tespit edebildiğimiz kadarıyla mahrumuz. Aynı zamanda devrin hadiselerini eserinde detaylandıran Vakanüvis Ahmed Lütfi Efendi de devletin Eflak ve Boğdan konusundaki tavrıyla örtüşür biçimde eserinde, 1829 Edirne Antlaşması'ndan 1833 yılında Ahmed Fevzi Paşa'nın Petersburg'a gönderilmesine kadar geçen süreci konu alan anlatısında derin bir sessizliğe gömülmüştür. Osmanlı kaynaklarındaki bilgi kıtlığı dolayısıyla İngiliz Milli Arşivleri'nde muhafaza edilen Bükreş İngiliz konsolosluğu kayıtlarına müracaat edilerek reform çalışmaları detaylandırılmıştır.

1828 yılından itibaren Eflak ve Boğdan'da kurulan Rus işgal yönetimi maddi açıdan Romenlerin varını yoğunu Rusların hizmetine sunmasıyla sonuçlanacaktır. Memleketeyn Nizamnamesi'nin hazırlanması aşamasında Osmanlı Devleti'nin iç sorunlarından dolayı devre dışı kalması, Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki nüfuzunu kalıcı hale getirecek adımları atmasını beraberinde getirecektir. Aynı zamanda Rusya, Eflak ve Boğdan'ın yanı sıra Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altındaki Balkanlar, Karadeniz, Akdeniz ve Boğazlar üzerindeki etkinliğini artıracaktır. 1834 Petersburg Antlaşması'ndan sonra geliştirdiği sıra dışı yöntemler dolayısıyla (askeri yolların yapımı ve denetimi, yerel yönetimi meşgul eden boyar hiziplerinin çatışmaları, madenlerin işletilmesi vesilesiyle tasarlanan suiistimaller vs.), Eflak ve Boğdan'daki Rus işgal yönetimi sonlansa da Rus tahakkümü 1853 yılında başlayacak olan Kırım Harbi'ne kadar devam ettiği, üçüncü bölüm kapsamında vurgulanması gereken dikkate değer sonuçlardır.

Son tahlilde ikinci ve üçüncü bölümlerdeki sonuçların kıyaslanması Eflak ve Boğdan'la ilgili Osmanlı Devleti'nin ve Rusya'nın denetiminde sürdürülen iki

ayrı reform çalışmasının kapsamı, mahiyeti ve uzun vadeli sonuçları hakkında çarpıcı detaylar ortaya çıkaracaktır. 1821 Rum İsyanı sonrasında yapılan reformlarda II. Mahmud, yerli boyarların voyvoda tayini ve her iki memleketteki kadim nizamın ihyası konularında Nikolay Golesku vasıtasıyla gelen yerel talepleri büyük bir değişikliğe gitmeden uygulamıştır. Memleketeyn Nizamnamesi'nin hazırlanması esnasında ise Rusya yerel taleplerden ziyade kendi çıkarları doğrultusunda nizamname sürecini manupule etmiştir. İki bölümün bulgularının kıyaslanmasıyla ortaya çıkan sonuç kapsamında ileri sürülen bu yorum, hamasi duyguların tesiri altında kalınmadan yapılan rasyonel bir değerlendirmedir.

Sonuç olarak tasnif çalışmaları devam eden Osmanlı Arşivlerinde araştırmacıların hizmetine sunulacak olan yeni belgeler elbette bu çalışma kapsamında varılan hükümleri değiştirebilecektir. Bu çalışma kapsamında doğrudan Osmanlı idaresine bağlı olmayan Eflak ve Boğdan üzerine odaklanılmak suretiyle Memleketeyn özelinde, Osmanlı taşra teşkilatının organizasyonudan bir kesit incelenmek istenmiştir. Osmanlı idaresinde otonom bir şekilde varlığını sürdüren Eflak ve Boğdan örneğinde olduğu gibi aynı usul doğrultusunda kontrol ve denetim altında tutulan toprakların durumlarının incelenmesi, Osmanlı mülkî-idârî tarihindeki bilmecenin çözümlenmesine de katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI VE GAZETELER*

1. OSMANLI ARŞİV KAYNAKLARI

a. Ali Emîri Tasnifi

Abdülhamid I (AE.SBAH.I)

Mustafa III (AE.SMST.III)

Selim IIII (AE.SSLM.III)

b. Bâb-ı Asâfî Dosyaları

Amedi Kalemi (A.{AMD)

Divan-ı Hümayun Kalemi (A.{DVN**)**

Mektubi Kalemi (A.{MKT)

Mühimme Kalemi (A.{DVN.MHM**)**

Sadaret Kethüdalığı Kalemi (A.{SKT)

c. Bâb-ı Defterî Darphane-i Amire Dosyaları

Muhasebe Kalemi (D.DRB.MH)

Tahrirat Kalemi (D.DRB.THR)

d. Cevdet Tasnifi

Askeri, (C.AS)

Belediye (C.BLD)

Bahriye (C.BH)

Eyalet-i Mümtaze (C.MTZ)

Dâhiliye (C.DH)

Hariciye (C. HR)

* Kullanılan arşiv belgeleri ve gazetelerin numaraları metin içerisindeki dipnotlarda gösterilmiştir.

Maliye (C.ML)

Saray (C.SM.)

d. Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi (HAT)

e. İbnülemin Tasnifi

Hariciye (İE.HR)

f. Hariciye Nezareti

Siyasi (HR.SYS.)

Tercüme Odası (HR.TO)

g. Yıldız Tasnifi

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.)

h. Yabancı Arşivler

Bulgaristan Arşivi (YB.04)

ı. Osmanlı Arşivi'ndeki Defter Tasnifleri

Bâb-ı Asafî Mektûbî Kalemi Defterleri (A.{MKT.d.), nr. 1040, nr. 1041, nr.1042, nr.1043, nr. 1044**.**

Bâb-ı Asafî Nizâmât Defteri, (A.{DVNSNZAMd.), nr. 38-36.

Düvel-i Ecnebiye Defterleri, (A.DVN.DVE.d), nr. 77-1, nr. 78-2, 79-3; nr. 80-4, nr. 81-5, nr. 82-6, nr. 83-1.

Kamil Kepeci Tasnifi Defterleri (KK.d.), nr. 18.

Maliyeden Müdevver Defter (MAD.d.), nr. 6620.

Name-i Hümayun Defteri, (A.DVN..NMH.d.), nr. 10.

Sadaret Defterleri (A.d.) nr. 452.

Tahvil Kalemi Defterleri (Atik Vüzerâ), nr. 39,. nr. 53.

2. İNGİLİZ MİLLİ ARŞİVLERİ, (TNA) -Kew, Londra/İngiltere-

Foreign Office (FO)

3. GAZETELER

Takvîm-i Vekāyi‘

Mecmû‘a-i Fünûn

B. YAZMA ESERLER

AHMED RAŞİD, **Tuna Nehri Kıyılarındaki Köy ve Kasabalar Hakkında Bir Risale**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nr. K 0138.

CAVİD, **Tarih-i İbretnümâ-yı Devlet**, İÜNEK., T.Y., nr. 5945.

GİRİDLİ HACI AHMED, **Eflak Coğrafyası**, TSMK, H., nr. 445.

_____, **Eflakayn'ın Ahval-i Coğrafiyyesi Hakkında: Mustafa III'den**, İÜNEK., T.Y., nr. 10339.

Kaynarca, Aynalıkavak, Bükreş, Edirne, Petersburg Muahedeleri, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi TTK, Y/135.

Mecmû‘â-yı Telhisât, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nr. K 0437.

Mecmua: 1230-1248 Senelerinde Osmanlı Devletinin Rusya ve Devletlerle Yaptığı [Mükalemeler], TTK, nr. Y/522,

MELİK BEY, **Lofça Kaymakamı Melik Bey'in Mora İhtilâlâtına Dâ'ir Kaleme Almış Olduğu Târihçedir: Tarih-i Mora**, TTK, nr. Y/30.

Memleketeyn Yani Eflak-Boğdan Tarihi, İÜNEK., T.Y. nr. 2479.

MUSTAFA NECİB BEY, **Selim-i Sâlis Vekāyi‘i**, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr. 822

Rum İhtilâline Dâ'ir Risâle, Tercemedir: (1769-1820), İÜNEK, TY, nr. 10022.

Rumların Himayesi ve Eflak-Buğdan'ın Tahliyesi Hakkında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, nr. 61.

Yunan Fesâdına Dâir Bazı Fıkarât-ı Târîhiyye, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, nr. 669.

Yunan İsyanına Dair Mükaleme Risalesi, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, nr. 668.

C. YAYIMLANMIŞ KAYNAKLAR, KİTAPLAR VE MAKALELER

A History of Romania, (ed. Kurt W. Treptow), New York 1996.

AFTODOR, Ştefan, "The Land Estate of Boyar Hrizea from Bălteni", **Istros**, XVII, 2011, s. 235-257.

AHMED CAVİD, **Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi (Ahmet Cavid Bey'in Müntehabatı)**, (haz. Adnan Baycar), İstanbul 2004.

AHMED CEVDET PAŞA, **Tarih-i Cevdet**, I, II, III, V, VII, VIII, X, XI, XII, İstanbul 1309.

AHMED LÜTFİ EFENDİ, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, I, İstanbul 1999.

_____, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, II-III, (haz. Yücel Demirel, Tamer Erdoğan), İstanbul 1999.

_____, **Vak'anüvîs Ahmed Lütfî Efendi Tarihi**, IV-V, İstanbul 1999.

AHMED MUHTAR, **1244-1245 (1828-1829) Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi**, I-II, Ankara 1928.

AHMED VASIF EFENDİ, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāyıku'l-Ahbâr'ı 1166-1188/1752-1774 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Nevzat Sağlam), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2014.

_____, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāyıku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)**, (haz. Hüseyin Sarıkaya), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2013.

_____, **Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakāikü'l-Ahbar 1774-1779 (H. 1188-1193)**, (haz. Mücteba İlgürel), Ankara 2014.

AHMETBEYOĞLU, Ali, **Avrupa Hun İmparatorluğu**, Ankara 2001.

AKMAZ, Ahmet, **Osmanlı-Rus İlişkileri İçinde 1829 Edirne Antlaşması**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Kayseri 2000.

AKSAN, Virginia, **Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Resmî Efendi (1700-1783)**, (çev. Özden Arıkan), İstanbul 1997.

AKŞİT, Oktay, **Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27-M.S. 192)**, İstanbul 1976.

AKTAŞ, Ayfer, "Günümüz Rumencede Türkçe Kaynaklı Kelimeler", **Türk Dili (Dil ve Edebiyat Dergisi)**, 669, Ankara 2007, s. 484-495.

AKTEPE, Münir, "Prut Seferi ile İlgili Ba'zı Belgeler", **Tarih Dergisi**, XIV, İstanbul 1984, s. 19-54.

ALİ REŞAD, **Avrupa ile Munasebât-ı Hariciyemiz Nokta-i Nazarından Tarih-i Osmanî**, Dersaadet 1329.

ALTINÖZ, İsmail, **Osmanlı Toplumunda Çingeneler**, Ankara 2013.

ANDERSON, Matthew Smith, **Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme**, (çev. İdil Eser), İstanbul 2001.

ANİSİMOV, Evgenii V., **The Reforms of Peter the Great: Progress Through Coercion in Russia**, (terc. John T. Alexander), M.E. Sharpe; Armonk, New York; London, 1993.

Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat, (haz. Kemal Gurulkan, Ersin Kırca, Numan Yekeler vd.), İstanbul 2017.

ASLANTAŞ, Selim, "1829 Edirne Andlaşması'ndaki Tazminatlar Meselesi", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları**, Sayı 17 (Güz 2012), Ankara 2012, s. 45-64.

_____, "Osmanlı-Rus İlişkilerinden Bir Kesit: 1826 Akkerman Andlaşması'nın "Müzakereleri", **Uluslararası İlişkiler**, IX/36 (Kış 2013), s. 149-169.

_____, **Osmanlıda Sırp İsyanları 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar**, İstanbul 2007.

AYDIN, Bilgin, " Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri", **Osmanlı Araştırmaları**, XXIX, İstanbul 2007, s. 41-86.

AYDIN, Mahir, "Eflak Beyliği", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı 23, İstanbul 2013, s. 1-24.

BAĞÇECİ, Yahya, "İngiltere Başbakanı Genç William Pitt ve Özi Krizi", **Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 12, Konya 2014, s. 359-379.

BAĞIŞ, Ali İhsan, **Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler (Kapitülasyonlar, Avrupa Tüccarları, Beratlı Tüccarlar, Hayriye Tüccarları 1750-1839),** Ankara 1983.

BALCI, Sezai, **Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ankara 2006.

BAŞAR, Fahamettin, "Fetret Devri", **DİA**, XII, İstanbul 1995, s. 480-482.

BAYRAK, Meral, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı Sırasında Avrupa Devletlerinin Tutumu", **Osmanlı: Siyaset**, II, Ankara, 1999, s. 71-86.

_____, **1821 Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Eskişehir 1999.

BELDİCEANU, N., "Eflak", **The Encyclopaedia of Islam**, II, Leiden E. J. Brill 1991, s. 687-689.

BEYDİLLİ, Kemal, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler", **Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisi**, XIII/17, Ankara 1988, s. 365-434.

_____, "Avusturya-Tarih", **DİA**, IV, İstanbul 1991, s. 174-177.

_____, "Hünkâr İskelesi Antlaşması", **DİA**, XVIII, İstanbul 1998, s. 488-490.

_____, "İsmail Paşa (Hafız, Bostancıbaşı)", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, I, İstanbul 2008, s. 676-677

_____, "Küçük Kaynarca Antlaşması", **DİA**, XXVI, Ankara 2002, s. 524-527.

_____, "Osmanlı ve Avrupa Devletleri Arasında İttifâklar ve Siyasi Ahlâk (1790-1856)", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler**, (haz. İsmail Soysal), Ankara 1990, s. 35-43.

_____, "Pazvandoğlu Osman", **DİA**, XXXIV, İstanbul 2007, s. 208-210.

_____, "Sefaret ve Sefaretname Hakkında Yeni Bir Değerlendirme", **Osmanlı Araştırmaları**, XXX, İstanbul 2007, s. 9-30.

_____, "Şark Meselesi", **Halil İnalcık Armağanı Tarih Araştırmaları**, I, Ankara, 2009, 386-403.

_____, "Ziştovi Antlaşması", **DİA**, XLIV, İstanbul 2013, s. 467-472.

_____, **Büyük Friedrich ve Osmanlılar XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri**, İstanbul 1985, s. 149-169.

BEYHAN, Mehmet Ali, "II. Abdülhamid Döneminde Hafiyye Teşkilatı ve Jurnaller", **Türkler**, XII, Ankara 2002, s. 939-950.

_____, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler "Vak'a-yı Hayriyye"", **Osmanlı**, VIII, Ankara 1999, s. 258-272.

BİLGİN, Nuri, **Kollektif Kimlik**, İstanbul 1995.

BİRBUDAK, Togay Seçkin, **Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ankara 2014.

BİTİS Aleksandr, **Russia and the Eastern Question, Army, Goverment, and Society 1815-1833**, Oxford 2006.

_____, "1828-1829 Türk-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması", **Türkler**, XII, (Çev. Nasuh Uslu), (Ed. Kemal Çiçek, Salim Koca), Ankara 2002, s. 703-720.

BODEA, Cornelia, "The Romanian People's Struggle for National Unity" , **Southeastern Europe**, VI/1, 1979, s. 66-72.

BOİA, Lucian, **History and Myth Romanian Conscicousness**, Budapest 1997.

_____, **Romania: Borderland of Europe**, (çev. James Christian Brown), London 2001, s. 35-36

BOLSOVER, G. H., "Birinci Nikola ve Türkiyenin Paylaşılması Meselesi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, XXIII/3-4, Ankara 1965, s. 207-237.

BÖLÜKBAŞI, Ömerül Faruk, **XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Darbhâne-i Âmire**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2010.

BRİNDEİ, Dan, "The Nineteenth Century", **Romania a Historic Perspectiv**, (ed. Dinu Ce Giurescu, Stephen Fischer-Galati), New York 1998.

British and Foreign State Papers 1843-1844, XXXII, London 1859.

BUDU, Mariana, "Türk ve Rumen Dillerinde Deyimler", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, LIV/54, İstanbul 2016, s. 71-81.

_____, "Türkçeden Rumenceye Geçen Kelimelerin Fono-Semantik Başkalaşması", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, LIII/53, İstanbul 2016, s. 1-18.

CABİ ÖMER EFENDİ**, Câbi Târihi: Târîh-i Sultan Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sânî,** (haz. Mehmet Ali Beyhan), I, Ankara 2003.

Campbell, John C., **French Influence and the Rise of Roumanian Nationalism**, New York, 1971, s. 7-15.

CASTELLAN, Georges, **A History of the Romanians**, (çev. Nicholas Bradley), New York 1989.

_____, **Balkanların Tarihi (14.-20. Yüzyıl)**, (terc. Ayşegül Yaraman-Başbuğu), İstanbul 1993.

CHESNEY, Francis Rawdon, **The Russo-Turkish Campaigns of 1828 and 1829: with a View of the Present State of Affairs in the East**, London 1854.

CİCE, Celil, **Ahmed Resmî Efendi Eflak Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Yeniçağ Tarihi Kürsüsü (Basılmamış) Mezuniyet Tezi, İstanbul 1970.

CLARK, Charles Upson, **Bessarabia Russia and Roumania on the Black Sea**, New York 1927.

Climate and History: Studies in Interdisciplinary History, (ed. Robert I. Rotberg, Theodore K. Rabb) Princeton 2014.

CLOSE, Elizabeth, **The Development of Modern Rumanian; Linguistic Theory and Practice in Muntenia 1821-1838**, Oxford Universty Press 1974.

COSTACHE, Stefania, **At the End of Empire: Imperial Governance, Inter-Imperial Rivalry and "Autonomy" in Wallachia and Moldavia (1780s 1850s)**, University of Illinois at Urbana-Champaign, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ann Arbor 2013.

ÇAĞLAR, Erol, **Mehmet Emin Vahîd Efendi'nin Fransa Sefareti ve İngiltere ile Yapılan Görüşmelere Dair Takriri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.

ÇELİK, Yüksel, "Asâkir-i Mansûre Ordusu'nda Talim Sisteminin Değişmesi ve Avrupalı Uzmanların Rolü", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı 19, İstanbul 2008, s. 87-118.

_____, "Siyaset-Nasihat Literatürümüzde Nadir Bir Tür: Mısır'ın İşgali Üzerine III. Selim'e Sunulan Tesliyet-nâme", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı 22, İstanbul 2010, s. 85-126.

_____, **Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa II. Mahmud Devrinin Perde Arkası**, Ankara 2013.

_____, "Tanzimat Devrinde Rüşvet-Hediye İkilemi ve Bu Alandaki Yolsuzlukları Önleme Çabaları", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, XV, İstanbul 2006, s. 25-64.

ÇİFTÇİ, Cafer, "Bâb-ı Âlî'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, VII/6, 2010, s .27-48.

ÇORUHLU, Tulin, "Tuğ", **DİA**, XLI, İstanbul 2012, s. 330-332.

Darendeli İzzet Hasan Efendi, **Ziyânâme Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın Napolyon'a Karşı Mısır Seferi 1798-1802**, (haz. M. İlkin Erkutun), İstanbul 2009.

DAVİSON, Roderic H., "Russian Skill and Turkish Imbecility": The Treaty of Kuchuk Kainardji Reconsidered", **Slavic Review**, XXXV/3, (September, 1976), s. 463-483.

DEANE, Phyllis, **İlk Sanayi İnkılabı**, (çev. Tevfik Güran), Ankara 2000

DECEİ, Aurel, "Boğdan", **İA**, II, İstanbul 1979, s. 697-705.

_____, "Eflak", **İA**, IV, Eskişehir 1997, s. 178-189.

DELETANT, D. J., "Slavonic Letters in Moldavia, Wallachia and Transylvania from the Tenth to the Seventeenth Centuries", **The Slavonic and East European Review**, LVIII/1, (January 1980), s. 1-21.

_____, "Some Aspects of the Byzantine Tradition in the Rumanian Principalities", **The Slavonic and East European Review**, LIX/1, (January 1981), s. 1-14.

DEMİR, Uğur, **1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2012.

DERECİ, Şeyma, **Stratford Canning'in İstanbul Elçiliği (1824-1832)**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2011.

DOĞAN, Muzaffer, "Osmanlı İmparatorluğunda Makam Vergisi: Câize", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı 7, İstanbul 2002, s. 35-74.

DÖNMEZ, Ahmet, **Osmanlı Modernleşmesinde İngiliz Etkisi Diplomasi ve Reform 1833-1841**, İstanbul 2014.

DRİAULT, Édouard, **Napoléon'un Şark Siyaseti Selîm-i Salis, Napoléon, Sebastiani ve Gardane**, (çev. Köprülüzâde M. Fuad, haz. Selma Günaydın), Ankara 2013.

DU NAY, Andre, **The Early History of the Rumanian Language**, Lake Bluff 1977.

DVOİCHENKO-MARKOV, Demetrius, "Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808", s. 200-229.

EAST, W. G., **The Union of Moldavia and Wallachia, 1859 an Episode in Diplomatic History**, New York 1973.

EKİNCİ, İlhan, **Tuna Komisyonu ve Tuna'da Ticaret**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Samsun 1998.

EMECEN, Feridun M., "Büyük Türk'e Pannonıa Düzlüklerini Açan Savaş Mohaç, 1526", **Muteşem Süleyman**, (ed. Özlem Kumrular), İstanbul 2007, s. 45-92.

_____, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", **Türkler**, IX, Ankara 2002, s. 15-32.

_____, "Osmanlı Hanedanına Alternatif Arayışlar", **Osmanlı Klasik Çağında Hanedan, Devlet ve Toplum**, İstanbul 2011, s. 37-60.

_____, "Osmanlılar ve Kuzey Stepleri", **Osmanlı Klasik Çağında Siyaset**, İstanbul 2009, s. 239-255.

_____, "Osmanlıların Tuna'nın Kuzeyine Yönelik İlgileri XVI. Asırda Erdel Örneği", **Osmanlı Klasik Çağında Siyaset**, İstanbul 2009, s. 221-238.

_____, "Haracgüzar", **DİA**, XVI, İstanbul 1997, 90-92.

ENGİN, Hakan, **1787-1792 Osmanlı-Rus, Avusturya Harpleri Sırasında İbrail Kalesi**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2013.

ENVERÎ SADULLAH EFENDİ, **Enverî Târîhi: Üçüncü Cild Metin ve Değerlendirme**, (haz. Ümmügülsüm Filiz Bayram), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2014.

ERİM, Nihat, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, I, Ankara 1953.

ERKUTUN, M. İlkin, **Mevridü'l-uhûd 1812 Bükreş Andlaşması ile İlgili Galib Paşa Evrakı**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.

ERTEKİN, Işık, **Kili Kalesi (1767-1792)**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2015.

ERUNGA, Erol, **Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan 1774-1812**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Son Çağ Tarihi Kürsüsü (Basılmamış) Mezuniyet Tezi, İstanbul 1966.

EVLİYÂ ÇELEBİ B. DERVİŞ MEHEMMED ZILLÎ, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), V, İstanbul, 2007.

_____, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi**, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff), VII, İstanbul, 2003.

FEDAKAR, Cengiz, "1787-1792 Osmanlı-Rus Harplerinde Kılburun, Özi Nehri ve Hocabey Muharebeleri", **Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi**, II/46, Ankara 2015, s. 119-136.

FEYZİOĞLU, Hamiyet Sezer, "Yunan İsyanı Sırasında Sırp-Yunan İlişkileri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXVII/44, Ankara 2008, 67-75.

FLAUT, Daniel, "Wallachia Between Tradition and Modernity: Alexandru İpsilanti's Reforms", **From Kaftan to Redingote: The Romanian World from Exotism to Modernism (17th-20th Centuries)**, (ed. Dan Lulian Mărgărit), Târgovişte 2008-2011, s. 23-31.

FLORESCU, Radu R. N., "Lord Strangford and the Problem of the Danubian Principalities, 1821-4", **The Slavonic and East European Review**, XXXIX/93, (Jun., 1961), s. 472-488.

_____, "Social Classes and Revulotionary Ferment in Ninteenth Century Bucharest", **Romania Between East and West Historical Essays in Memory of Constantin C. Giurescu**, (ed. Stephen Fischer-Galati, Radu R. Florescu, George R. Ursul), New York 1982, s. 169-168.

_____, "The Romanian Impact Upon the Ottoman Tanzimat", **Revue Roumaine d'Histoire**, XVII/1, (Janvier-Mars) 1978, s. 41-50.

_____, **Essays on Romanian History**, Iaşi 1999.

_____, Raymond T. McNally, **Drakula ya da Kazıklı Voyvoda: Eflak Prensi III. Vlad Tepeş'in Yaşamı**, (çev. Ali Cevat Akkoyunlu), İstanbul 2000.

_____, **The Struggle Aganist Russia in the Romanian Principalities 1821-1854**, Iaşi 1997.

_____, "The Fanariot Regime in the Danubian Principalities", **Balkan Studies**, IX, 1968, s. 301-318.

FORREST, Alan, "Napoleon's Vision of Empire and the Desicion to Invade Russia", **Russia and the Napoleonic Wars**, (ed. Janet M. Hartley, Paul Keenan, Dominic Lieven), Palgrave MacMillan 2015, s. 43-56.

FRANGOS, George Demetrios, **The Philike Etaireia, 1814-1821: A Social and Historical Analysis**, Colombia Universty, (Basılmamış) Doktora Tezi, 1971.

FRARY, Lucien J., "Russian Consuls and the Greek War of Independence (1821–31)" **Mediterranean Historical Review**, XXVIII/1, (2013), s. 46-65.

GAZZİZÂDE ABDULLATİF EFENDİ, **Vekāyi'-i Baba Paşa Fî't-Târîh**, (haz. Salih Erol), Ankara 2013.

GEMİL, Tahsin, "Osmanlı Öncesi Romanya Topraklarında Türk Varlığı", **Türk Tarihinde Balkanlar**, I, Sakarya 2013, s. 71-99.

_____, "Romen-Osmanlı Münasebetlerine Dair Bazı Mülâhazalar", **VIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler**, C. II, Ankara 1981, s. 1503-1510.

_____, **Romanians and Ottomans in the XIVth–XVIth Centuries**, (çev. Remus Bejan ve Paul Sanders), Bucharest 2009.

GENCER, Ali İhsan, **1853-1856 Seneleri Arasında Eflâk ve Boğdan'da Gelişen Olaylar ve Paris Andlaşması'ndan Sonra Eflâk ve Boğdan'ın Birleştirilmesi**, İstanbul 1969.

GENCER, Fatih, "Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Yansımaları", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXXIV/58, Ankara 2015, s. 629–650.

GEORESCU, Vlad, **Political Ideas and the Enlightenment in the Romanian Principalities (1750-1831)**, New York 1971.

GHERGHE, Cosmin Lucian, "The Legal Status of the Romanian Principalities During the Russion Occupation (1828-1834)" **Revista de Ştiinţe Politice**, No 36, Craiova 2012, s. 10-16.

Giridli Hacı Ahmed'in Eflâk'ta Meydana Gelen Olaylar Hakkında Kaleme Aldığı 1760 Târihli Risalesi, (haz. Mustafa Gündoğdu), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2015.

GİURESCU vd., **Yüzyıllık Bağımsızlık**, (çev. Ayla Uzgören), İstanbul 1977.

GİURESCU, Constantin C., **History of Bucharest**, Bucharest 1976.

GİURESCU, Constantin C., **Istoria Românilor**, I, Bucureşti 1946.

_____, **The Making of the Romanian Unitary State**, (çev. Petru Clinca), Bucharest 1971.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip, "La Structure des Relations Turco-Roumaines et des Raisons de Certains Hüküms, Fermans, Berats et des Ordres des Sultan Adresses aux Princes de la Modavie et de la Valachie aux XVIe et XVIIe Siecles", **Belleten**, XLII/168, Ankara 1978, s. 76-763.

_____, "XVI. Asır Ortalarında Osmanlı Devletinin Tuna Havzası ve Akdeniz Siyasetleri, Bunlar Arasındaki Alâka ve İrtibat, Muhtelif Veçheleri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, XIII/4, Ankara 1955, s. 63-77.

_____, "Konsolos", **İA**, VI, İstanbul 1977, s. 836-840.

GROSUL, Vladislav IAkimovich, **Reformy v Dunaĭskikh kniazhestvakh i Rossia, 20-30 gody XIX veka/ Tuna Prensliklerinde Reformlar ve Rusya, 20.-30. yıllar**, **XIX. Asır**, Moskow 1966.

GUBOĞLU Mihail, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Bab-ı Ali ile Münasebetleri", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, 1, Ankara 1967, s. 61-67.

_____, "Romen Edebiyatında Bekri Mustafa ve Bekricilik", **Türk Folkloru Belleten**, I/2, 1986, s. 317-331.

_____, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Bab-ı Ali ile Münasebetleri", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, 1, Ankara 1967, s. 61-67.

_____, "Fatih Sultan Mehmed ve Yavuz Sultan Selim'in Boğdan Voyvodalarına Yazdıkları Slavca Mektuplar", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı 19, İstanbul (Nisan) 1969, s. 31-36.

_____, "Fâtih'in Ştefan Çel Mare Üzerine İki Boğdan Seferi (1474–1476)", **Belleten**, XLVII/185, Ocak 1983, s. 139–195.

_____, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi (1538 M. 945 H.)", **Belleten (ayrı basım)**, L/198, Ankara 1987, s. 728-805.

_____, "Osmanlılarla Romen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368–1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar", **IX. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler**, C. II, Ankara 1988, s. 829-843.

_____, "Romen Edebiyatında Nasrettin Hoca", **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Halk Edebiyatı)**, II, Ankara 1976, s. 67-72.

_____, "Romen Ulusunun Eski Türk Kavimleri İle İlişkileri Hakkında", **VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 11–15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler**, II, Ankara 1981, s. 751–780.

_____, "Rumanya Türkolojisi ve Rumen Dilinde Türk Sözleri Hakkında Bazı Araştırmalar: Memleketimizde Türk Dilinin Öğrenilmesi", **XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1966**, Ankara 1968, s. 266-272. .

GÜLSOY, Ufuk, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'de Rus İşgaline Uğrayan Yerlerin Durumu", **Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989 Bildiriler**, İstanbul 1990.

_____, **1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reâyâ**, İstanbul 1993.

GÜNAY, Bekir, **Paris'te Bir Osmanlı Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Sefirliği ve Büyük Sefaretnamesi**, İstanbul 2009.

GÜRKAN, Emrah Sefa, **Sultanın Casusları 16. Yüzyılda İstihbarat, Sabaotaj ve Rüşvet Ağları**, İstanbul 2017.

HALAÇOĞLU, Yusuf, "Ulak", **DİA**, XLII, İstanbul 2012, s. 77-79.

_____, **Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)**, İstanbul 2014.

HALİL NURİ BEY, **Nuri Tarihi,** (haz. Seydi Vakkas Toprak), Ankara 2015.

HİTCHENS, Keith, **The Romanians 1774-1866**, New York 2011.

_____, **A Concise History of Romania**, New York 2014.

_____, **The Rumanian National Moviment in Transilvanya (1780-1849)**, Cambridge 1969.

HOBSBAWM, E. J. **Sanayi ve İmparatorluk**, Ankara 2003.

Identities and Solidarity in Foreign Policy: East Central Europeand the Eastern Neighbourhood, (ed. Elsa Tulmets), Prague 2012.

ILICAK, Hüseyin Şükrü, **A Radical Rethinking of Empire: Ottoman State and Society During the Greek War of Independence (1821–1826)**, Harvard Universty, (Basılmamış) Doktora Tezi, Cambrigde 2011.

IONESCU, Adrian-Silvan, "Fashions in Moldo-Wallachia 1780-1850", **From Kaftan to Redingote: The Romanian World from Exotism to Modernism (17th-20th Centuries)**, (ed. Dan Lulian Mărgărit), Târgovişte 2008-2011, s. 33-81.

IORGA, N., **A History of Anglo-Romanian Relations**, Bucharest 1931.

_____, **A History of Romania. Land, People, Civilisation**, (çev. Joseph McCabe), London 1925.

_____, **Byzantium after Byzantium**, (çev. Laura Treptow), İaşi-Oxford-Portland 2000.

Isabel de Madariaga, "The Secret Austro-Russian Treaty of 1781", **The Slavonic and East European Review**, XXXVIII/90, (Aralık) 1959, s. 114-145.

IŞIK, Mustafa, "XVI. Yüzyılda Akkirman Sancağı", Karadeniz Araştırmaları, Sayı 18, 2008, s.19-37.

İLHAN, Çetin, **Vak'a-ı Eflak Millet Kütüp. Ali Emiri Külliyatı T. 80 (1a-20a)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Osmanlı Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi Kürsüsü (Basılmamış) Mezuniyet Tezi, İstanbul 1973.

İNALCIK, Halil, "Boghdān", EI, I, Leiden: E. J. Brill 1986, s.1252-1253.

_____, “Dār al-‘Ahd”, **EI**, II, Leiden: E. J. Brill, 1991, s. 116.

_____, “Nicolae Iorga”, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1300-1451)**, I, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s. 29-31.

_____, “Ottoman Methods of Conquest”, **Studia Islamica**, No. 2 (1954), s. 103-129.

_____, “Struggle for East European Empire: 1400-1700 The Crimean Khanate, Ottomans and Rise the Russian Empire”, **The Turkish Yearbook of International Relations/Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı**, XXI, (yıl 1982-1991), Ankara 1995, s. 1-16

_____, **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar 2 Tagayyür ve Fesad Dönemi (1603-1656)**, İstanbul 2014.

_____, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, (çev. Ruşen Sezer), İstanbul 2006.

İSMAİL, Fehmi, “1807'de Rusların ve İngilizlerin Osmanlılarla Yeniden Münasebet Kurma Teşebbüsleri”, **Tarih Dergisi**, Sayı 30, İstanbul 1976, s. 23-38.

_____, "Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812", **Belleten**, XLVI/181, Ankara 1982, s. 73-119.

JELAVİCH, Barbara, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, (terc. İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç), I, İstanbul 2015.

_____, **Russia and the Formation of Romanian National State 1821-1878**, Cambridge 1984.

JEWSBURY, George F., “The Russian Army's Role in the Danubian Principalities, 1806-1812”, **Southeastern Europe**, II/2, 1975, 145-153.

JORGA, Nikolae, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, V, (terc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2009.

KAMİL PAŞA, **Târîh-i Siyâsî-yi Devlet-i Osmâniye**, II, İstanbul 1327.

KANTEMİR, Dimitri, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, II, (çev. Özdemir Çobanoğlu), İstanbul 1999.

_____, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, I, İstanbul 1999.

KAPICI, Özhan, "Prens Kuza'dan Prens Karl'a: 1866 Romanya Krizi Karşısında Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, XXXII/2 (Aralık 2015), s. 145-146.

KARACA, Filiz, "Hil'at (Osmanlılar'da Hil'at)", **DİA**, XVIII, İstanbul 1998, s. 25-27.

KARAL, Enver Ziya, **Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1787-1792)**, İstanbul 1938.

_____, **Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı Devri 1856-1861)**, VI, Ankara 2011.

_____, **Selim III. ün Hatt-ı Hümayunları**, Ankara 1942.

KARASU, Cezmi, "Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan Haber Alma Kanallarından Birisi Olarak:

_____, "Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan Haber Alma Kanallarından Birisi Olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları", **International Journal of Social Sciences and Education Research**, II/3, 2016, s. 825-835.

_____, "XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki Rus İşgalleri", **Türkler**, (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), XII, Ankara 2002, s. 741-749.

KARATAY, Osman, "Doğu Avrupa Türk Tarihi'nin Ana Hatları: Altın Orda Öncesi Dönem", **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı 3 (Güz 2004), s.1-70.

KARESH, Sare E., Mitchell M. Hurvitz, **Encyclopedia of Judaism**, (ed. J. Gordon Melton), New York 2006, s. 426.

KARPAT, Kemal, "Balkanlar", **DİA**, V, İstanbul 1992, s. 25-32.

_____, "Bucak", **DİA**, VI, İstanbul 1992, s. 341-343.

_____, "Eflak", **DİA**, X, İstanbul 1994, 466-469.

_____, **Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik**, İstanbul 2012.

KAYA, Kemal, **Osmanlı İmparatorluğunda Voyvodalık**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ankara 2004.

KELLOG, Frederick, **A History of Romanian Historical Writing**, California 1990.

KILIÇ, Muhammed Ali, **Russian Challenges Concerning Ottoman Boghdan**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

KILIÇ, Musa, "1821 Rum İsyanı Sonrasında Fenerlilerin Bürokraside Yeniden İstihdamlarında İki Öncü İsim: İstefanaki Vogorides ve Nikolas Aristarki", **Musa Çadırcıya Armağan/Studies Presented in Honour of Musa Çadırcı**, Ankara 2012, s. 275-284.

KILINÇ, Arzu, "Eflak-Boğdan ve Karadeniz'de Bal ve Balmumu", **Acta Turcica**, 3/1, 2011, s. 40-56.

KOÇAK, Zülfye, "1787-1792 Osmanlı Rus Savaşında Değişen Dengeler ve Yaş Antlaşması", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXXII/2, 2017, 459-490.

KOLOĞLU, Orhan, "Osmanlı Diplomasisinde Rumların Rolü ve Tanzimatla Birlikte Fransızcanın Yaygınlaşması", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Sempozyumu, 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler**, (haz. İsmail Soysal), Ankara 1990, s. 127-135.

KORKMAZ, Asım, **11. ve 14. Yüzyıllar Arasında Doğu Avrupa'da Bir Türk Kavmi: Kuman-Kıpçaklar**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2014.

KÖSE, Osman, "Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri", **Turkish Studies/Türkoloji Dergisi**, I/2, Erzincan 2006, s. 153-171.

_____, **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması**, Ankara 2006.

KURAN, Ercüment, **Avrupa'da İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faâliyetleri (1793-1821)**, Ankara 1968.

KURAT, Akdes Nimet, **IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, Ankara 1972.

_____, **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, Ankara 2014.

_____, **Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610)**, Ankara 1953.

_____, **Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)**, Ankara 2011.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., "Elkab", **DİA**, XI, İstanbul 1995, s. 51-54.

LANG, David M., "The Decembrist Conspiracy Through British Eyes", **The American Slavic and East European Review**, VIII/4, (Dec., 1949), s. 262-274.

LEPĂR, Ana-Maria, "Bucharest During the Peace of 1812", **Turkey&Romania: A History of Partnership and Collaboration in The Balkans**, (ed. Florentina Nitu, Cosmin Ionita, Metin Ünver vd.), İstanbul 2016, s. 309-322.

LEVY, Avigdor, "Merkezde İktidar Politikaları, 1808-1812 Osmanlı Padişahlığının Silkinişi", (çev. Necmiye Alpay), Tarih ve Toplum, sayı 41, İstanbul 1987, s. 52-56.

LEYLAK, Mehmet Halil, **I. Petro Döneminde Rusya'da Yapılan Yenilikler**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1990.

LİNCOLN, W. Bruce, "Count P. D. Kiselev: A Reformer in Imperial Russia", **Australian Journal of Politics&History**, XVI/2, (August 1970), s. 177-188.

_____, "The Ministers of Nicholas I: A Brief Inquiry into Their Backgrounds and Service Careers", **The Russian Review**, XXXIV/3, (Jul., 1975), s. 308-323.

LUCA, Cristian, "The Rise of the Greek 'Conquering Merchant' in the Trade Between the Eastern Mediterranean and the Romanian Principalities in the Sixteenth

and Seventeenth Centuries", **Journal of Mediterranean Studies**, XLIX/2, 2010, s. 311-334.

LUMB, H. H., **Climate, History and the Modern World**, New York, 1997.

MACMİCHEL, William, **Journey from Moscow to Constantinople, in the Years 1817, 1818**, London 1819.

MAHMUT, Nedret, "Türk Kültürünü Yansıtan Romen Yazarlar Üzerine Genel Bir Bakış", **Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi İstanbul 23-28 Eylül 1985 Tebliğler II. Türk Edebiyatı**, II, İstanbul 1988, s. 465-470.

MALHASYAN, Silvart, Aysel Yıldız, "Bir Rahibin Kaleminden Alemdar Mustafa Paşa'nın Sarrafı Manuk Mirzayan Bey", **Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, III/1, Temmuz 2017, s. 123-172.

MANTOUX, Paul, **The Industrial Revolution in the Eighteenth Century: An Outline of the Beginnings of the Modern Factory System in England**, (terc. Marjorie Vernon), London and New York 2006.

MAXİM, Miahai "Yaş", **DİA**, İstanbul 2013, s. 342.

_____, "İbrail", **DİA**, XXI, İstanbul 2000, s. 363-366.

_____, "Osmanlı Döneminde Tarihî Romanya'da İslâm", **Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut**, III, (ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı), Ankara 2016, s.213-230.

_____, "Romanya Tarihi İçin Türk Arşivlerinin Önemi", **17-19 Kasım 2005 Uluslararası Türk Arşivleri Sempozyumu (Tebliğler-Tartışmalar)**, Ankara 2006, s. 327-329.

_____, "Romanya'da Osmanlı Mirası", **Türk Tarihinde Balkanlar**, (ed. Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı), I, s. 7-10.

_____, "Romanya" **DİA**, XXXV, İstanbul 2008, s. 168-172.

_____, "Voyvoda", **DİA**, LXIII, İstanbul 2013, s. 129-131.

_____, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Buğdan'ın Osmanlı İmparatoru'na Karşı İktisadî ve Malî Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler", **VII. Türk Tarihi Kongresi Ankara 25-29 Eylül 1970, Kongreye Sunulan Bildiriler**, c. II, Ankara 1973, s. 553-566.

_____, "Tuna", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, XLI, İstanbul 2012, s. 372-374.

_____, "Yergöğü", **DİA**, XLIII, İstanbul 2013, s. 483-484.

MAYUZİMİ, Akitsu, "Issues Pertaining to Wallachian and Moldavian Voyvodas and Their Effect on Russo-Ottoman Relations (1774-1806)", **Japanese Slavic and East European Studies**, XXVII, 2006, s. 1-31.

_____, "The Establishment of the Russian Consulates in the Danubian Principalities in the 1780s and the Ottoman Empire", **Turkey&Romania: A History of Partnership and Collaboration in The Balkans**, (ed. Florentina Nitu, Cosmin Ionita, Metin Ünver vd.), İstanbul 2016, s. 287-295.

_____, "The Influence of Rumeli Âyâns on Romanian History: The Case of Pazvandoğlu Osman Ağa at the End of the Eighteen Century", **Proceedings of the Third International Congress on Islamic Civilisation in the Balkans 1-5 November 2006, Bucharest, Romania**, İstanbul 2010, s. 233-239.

MAZOUR, Anatole G., **The First Russian Revolution 1825 the Decembrist Movement Its Origins, Development, and Significance**, Stanford: Stanford University Press 1937.

Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Târîh'i, (haz. Ali Osman Çınar), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 1999.

MEHMED ŞEVKİ, "Memleketeyn-i Müctemiateyn: Eflak-Boğdan", **Mecmû'a-i Fünûn**, IV/35, İstanbul 1283, s. 56-69.

MEHMET MANSUR, **Rum Fetreti -Yunanistan İsyân Ve Teşekkülü- (Tahlil Ve Transkripsiyon)**, (haz. Volkan Marttin), Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2004.

MEHMET, Mustafa Ali, "Romen Vekayinamelerine Göre Köprülü Sadrazamlar ve Bazı Olaylar", **Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi İstanbul 23-28 Eylül 1985 Tebliğler III. Türk Tarihi**, II, İstanbul 1989, s. 449-458.

_____, "Romen Vekayinamelerine Göre Köprülü Sadrazamlar ve Bazı Olaylar", **Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi İstanbul 23-28 Eylül 1985 Tebliğler III. Türk Tarihi**, II, İstanbul 1989, s. 449-458.

MEHMET, Mustafa, "Tarih Boyunca Türkçe'den Romen Diline Giren Kelime Hazinesi", **VI. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri 20-25 Ekim 2008**, III, Ankara 2013, s. 3067-3075.

MESMAY, General J.T., **De Horace Sebastiani Soldat, Diplomate, Homme d'Etat Maréchal de France (1772-1851)**, Paris 1948.

MİHAİL, Bogdan, "The Russian Modernist Influences in the Danubian Principalities", **From Kaftan to Redingote: The Romanian World from Exotism to Modernism (17th-20th Centuries)**, s. 83-86.

MİKHAİLOVSKY-DANİLEVSKY, Alexander, **Russo-Turkish War of 1806-1812**, I, (terc. ve ed. Alexander Mikaberidzade), West Chester 2002, s. 20-21.

MOLTKE, Helmuth von, **The Russians in Bulgaria and Rumelia in 1828 and 1829**, (terc. Lucie D. Gordon), London 1854.

_____, **Türkiye'deki Durumlar ve Olaylar Üzerine Mektuplar (1835-1839)**, (çev. Hayrullah Örs), Ankara 1960.

MOURAVİEFF, Boris, **Deli Petro'nun Vasiyetnamesi**, çev, Refik Özdek, İstanbul 1966.

Mu'âhedât Mecmu'ası, III, İstanbul 1297.

MUSTAFA KESBÎ, **İbretnümâ-yı Devlet (Tahlil ve Tenkitli Metin)**, (haz. Ahmet Öğreten), Ankara 2002.

MUSTAFA NURİ PAŞA PAŞA, **Netâyicü'l Vukû'āt**, IV, İstanbul 1327.

MUSTAFA, Ghiulgean, **19. ve 20. Yüzyıl Romen Romanında Türk İmgesi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2013.

MUTLU, Şamil, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışına Dair Yeni Bazı Tespitler", **Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular -Oluşum, Teşkilat ve İşlev-**, (ed. Feridun M. Emecen), İstanbul 2008, s. 411-421.

MÜDERRİSOĞLU Fatih, "Menzil Kavramı ve Osmanlı Devleti'nde Menzil Yerleşimleri", **Türkler**, X, Ankara 2002, s. 920-926.

MÜTERCİM AHMED ASIM EFENDİ, **Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809 İnceleme-Metin)**, (haz. Ziya Yılmazer), I, İstanbul 2015.

_____, **Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809 İnceleme-Metin)**, (haz. Ziya Yılmazer), II, İstanbul 2015.

NEGULESCU, Paul, George Alexianu, **Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldevi**, I, Bucureşti 1944.

NİCOLAE, Florentina, "Ethnical Names in Dimitrie Cantemir's De antiquis et hodiernis moldaviae nominibus and Historia moldo-vlachica", **Analele Universităţii Ovidius din Constanţa. Seria Filologie**, XIX, 2008, s. 73-46.

OLSON, Leonard Eugene, **P. D. Kiselev and the Rumanian Peasantry: the Influence of the Russian Occupation on Agrarian Relations in the Danubian Principalities, 1828-1834**, University of Illinois at Urbana-Champaign, (Basılmamış) Doktora Tezi, Urbana 1975.

ORHONLU, Cengiz, "Ahmed Resmî Efendi'nin Eflak Coğrafyası", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı 4-5, İstanbul, 1976, s. 1-14.

_____, "Tercüman", **İA**, XII/1, İstanbul 1979, s. 175-181.

ORLİK, O. V., **Decabristı i evropeyskoe osvovboditelnoe dvijenie**, Moskova 1975.

ORTAYLI İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul 2000.

_____, "Gospodarlık", **DİA**, XIV, İstanbul 1996, s. 115-116.

_____, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Milliyetçilik", **XIII. Türk Tarih Kongresi**, II, Ankara 1999, s. 23-39.

_____, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul 2000.

OSTAPCHUK, Victor -Svitlana Bilyayeva, "The Ottoman Northern Black Sea Frontier at Akkirman Fortress: The View from a Historical and Archaeological Project", **The Frontiers of the Ottoman World**, (Ed. A. C. S. Peacock), New York, 2009, s. 137-170.

OSTROGOSKY, Georg, **Bizans Devleti Tarihi**, (çev. Fikret Işıltan), Ankara 2011.

ÖKE, Şakir, **Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Osmanlı Hükümeti ile Münasebetleri (1593-1606)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Basılmamış) Mezuniyet Tezi, İstanbul 1958.

ÖRENÇ, Ali Fuat, "1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı 46 (2007), İstanbul 2009, s. 37-84.

_____, "Albanian Soldiers in the Ottoman Army During the Greek Revolt at 1821", **2nd International Balkan Annual Conferance (IBAC) 2012**, II, Tirana 2013, s. 502-524.

_____, "Some New Considerations on the East Mediterranean Policiy of Mehmed Ali Pasha, Governor of Egypt", **Türklük Araştırmaları Dergisi**, Sayı 18 (Güz 2005), İstanbul 2006, s. 131-151.

_____, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri**, İstanbul 2011.

ÖZCAN, Abdülkadir, "Boğdan", **DİA**, VI, İstanbul 1992, s. 269-271.

_____, "Çarhacı", **DİA**, VIII, İstanbul 1993, s. 229-230.

_____, "İane", **DİA**, XIX, İstanbul 1999, s. 228-232.

_____, "Karlofça Antlaşması", **DİA**, XXIV, İstanbul 2001, s. 504-507.

_____, "Pasarofça Antlaşması", **DİA**, XXXIV, İstanbul 2007, s. 177-181.

_____, "Serhad Kulu", **DİA**, XXXVI, İstanbul 2009, s. 560-561.

ÖZCAN, Tuğrul, **Sosyal ve Ekonomik Etkileri Açısından 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı**, Ankara 2014, s. 33-63.

ÖZEL, Ahmet, "Dârüssulh", **DİA**, IX, İstanbul 1994, s. 5-6.

_____, "İslam Hukukunda Ülke Kavramı ve Düşman Ülkelerle Ticari İlişkiler", **I. Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi**, (ed. Mehmet Bayyiğit), Konya 1997, s. 152-177.

ÖZEY, Ramazan, "Balkanların Coğrafi Yapısı", **Balkanlar El Kitabı**, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ) I, Ankara (t.y.), s. 13-34.

ÖZKAYA, Yücel, "1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler; Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Ankara 1986, s. 114-132.

_____, **Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İsyanları (1791-1808)**, Ankara 1983.

ÖZTÜRK, Mustafa, "Osmanlı İktisadında Fiyatları Etkileyen Unsurlar", **Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı**, (haz. Yavuz Ercan, Mustafa Öztürk, Rıfat Özdemir), Elazığ 1996, s. 221-239.

ÖZTÜRK, Necdet, "Fetret Devri ve Osmanlı Hakimiyetinin Yeniden Tesisi", **Türkler**, IX, Ankara 2002, s. 221-251.

PAGAGEORGİOU, Stephanos P., "Attempts to Strengthen Centralized Power the Capodistrian Model", **The Greek Revolution of 1821: a European Event**, (ed. Petros Pizanias), İstanbul 2011, s. 171-180.

PAKALIN, Mehmet Zeki, "Tatar", **Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, III, İstanbul 1993, s. 420-422.

_____, "Rikâbiyye", **Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, III, İstanbul 1993, s. 46.

PANAGİOTOPOULOS, Vasilis, "The Filiki Eteria (Society of Friends) Organizational Preconditions of National War of Indipendence", The Greek Revolution of 1821: a European Event, (ed. Petros Pizanias), İstanbul 2011, s. 101-126.

PANAİTE Viorel, "Power Relationships in the Ottoman Empire Sultans and the Tribute Paying Princes of Wallachia and Moldavia (16th-18th centuries)", R**evue des Études sud-est Européennes**, XXXVII/1-4 (1999-2000), Bucureşti 2002, s. 52-55.

_____, "Notes on the Islamic-Ottoman Law of Peace", **Revue des Études sud-est Européennes**, XLI/1-4, Bucureşti 2003, s. 191-206.

_____, "Osmanlı Barışı Sisteminde Haraç veren Voyvodalıklar: Eflak ve Boğdan Meselesi", **Kemal Karpat'a Armağan: Karpat Koca Bir Çınar**, (der. Kaan Durukan, Robert W. Zens, Akile Zorlu Durukan), (çev. İlknur Güzel), İstanbul 2014, s. 57-59.

_____, "Osmanlı Hakimiyetinin Tuna Nehrinin Kuzeyinde Yayılışı: XIV ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan", **Türkler**, IX, Ankara 2002, s. 206-218.

_____, "Power Relationships in the Ottoman Empire Sultans and the Tribute Paying Princes of Wallachia and Moldavia (16th-18th centuries)", R**evue des Études sud-est Européennes**, XXXVII/1-4 (1999-2000), Bucureşti 2002, s. 47-78.

_____, "Wallachia and Moldavia from the Ottoman Juridical and Political Viewpoint", **Ottoman Rule and the Balkans, 1760-1850. Conflict, Transformation, Adaptation Proceedings of an International Conference Held in Rethymno, Greece, 13-14 December 2003**, Rethymno 2007, s. 1-24.

_____, "Osmanlı Barışı Sisteminde Haraç veren Voyvodalıklar: Eflak ve Boğdan Meselesi", **Kemal Karpat'a Armağan: Karpat Koca Bir** Çınar, (der. Kaan Durukan, Robert W. Zens, Akile Zorlu Durukan), (çev. İlknur Güzel), İstanbul 2014, s. 34-70.

PANZAC, Daniel, **Osmanlı İmparatorlugu'nda Veba 1700-1850**, (çev. Serap Yılmaz), İstanbul 1997.

PAPACOSTEA, Şerban, **Between the Crusade and the Mongol Empire the Romanaians in the 13th Century**, (İngilizce terc. Liviu Bleoca), Cluj-Napoca 1998.

PAPP, Sandor, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Ahidnâmeleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı Hududundaki Hıristiyan Vassal Ülkeleri", **Türkler**, X, Ankara, 2002, s. 744-753.

PARMAKSIZOĞLU, İ., "Memleketeyn", **Türk Ansiklopedisi**, XXXIII, Ankara 1976, s. 484.

PHİLİOU, Christine, "Communities on the Verge: Unraveling the Phanariot Ascendancy in Ottoman Governance", **Comparative Studies in Society and History**, LI/1, (January 2009), s. 151-181.

_____, **Biography of an Empire: Governing Ottomans in an Age of Revolution**, London 2011, s. 63-64.

PINAR, Hayrettin, "Ahmed Fevzi Paşa'nın Petersburg Seyahati ve Petersburg Antlaşması", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 29, 2013 s. 179-189.

PİZANİAS, Petros, "From Reaya to Greek Citizen: Enlightenment and Revolution, 1750-1832", **The Greek Revolution of 1821: A European Event**, (ed. Petros Pizanias), İstanbul 2011, s. 11-81.

POP, Ioan-Aurel, **The History and Significance of the Names Romanian/Vlach and Romania/Wallachia**, Cluj-Napoca 2014.

POPESCU-JUDET, Eugenia, "Türk Halk Temaşalarının Rumen Memleketlerine Tesiri", (çev. Zeynep Kerman), **Türkiyat Mecmuası**, XVI, İstanbul 1971, s. 111-132.

_____, "Eski Romen Kasabalarında Türk Kahvehaneleri", **Ehlikeyfin Kitabı**, (çev. Ayhan Doğanaç, haz. Fatih Tığlı), İstanbul 2004, s. 199-206.

PROUSİS, Theophilus C., **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, II, İstanbul 2012.

_____, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, I, İstanbul 2010.

_____, **Lord Strangford at the Sublime Porte (1821): The Eastern Crisis**, III, İstanbul 2014.

R., S., "Türk Romen Münasebetleri Tarihi", **6 Ok**, Sayı 11, s. Edirne 1934, 17-19.

RAGSDALE, Hugh, "Evaluating the Traditions of Russian Aggression: Catherine II and the Greek Project" **The Slavonic and East European Review**, LXVI/1, (Ocak) 1988, s. 91-117.

Rapoarte Consulare şi Diplomatice Engleze privind Principatele Dunărene 1800-1812, (ed. Paul Cernovodeanu), Brăila 2007.

RÁSONYİ, Lászlo, **Tarihte Türklük**, Ankara 1993.

_____, **Tuna Köprüleri**, (çev. Hicran Akın), Ankara 1984.

RASOVSKİY, D. A., "Kumanlar, Kuman Topraklarının Sınırları", (terc. Muallâ Uydu Yücel), **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı 40, İstanbul, 2005, s.159-186.

Regulations for the Danbuian Principalities, 1830, London 1878.

ROACH, Elmo E., "Anglo-Russian Relations from Austerlitz to Tilsit", **The International History Review**, III, (May 1983), s. 181-200.

SAHHÂFLAR ŞEYHİ-ZÂDE SEYYİD MEHMED ES'AD EFENDİ, **Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi Tarihi (Bâhir Efendi'nin Zeyl ve İlâveleriyle) 1237-1241/1821-1826**, (haz. Ziya Yılmazer), İstanbul 2000.

SARICAOĞLU, Fikret, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası", **Türkler Ansiklopedisi**, XII, Ankara 2002, s. 545-553.

SCHULTE, Kim, "Loanwords in Romanian", **Loanwords in the World's Languages A Comparative Handbook**, (ed. Martin Haspelmath, Uri Tadmor), Berlin 2009, s. 230-259.

SERTOĞLU, Mithat, **Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, İstanbul 1958.

Seton-Watson, R. W., **A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity**, Archon Books 1963.

SEVİM, Acar, **Halk Milliyetçiliğinin Öncüsü Herder**, İstanbul 2008.

SEZGİN, İbrahim, **Osmanlı Romanları: Sosyal ve Ekonomik Hayatla İlgili Belgeler**, Edirne 2015.

SHUPP, Paul F., **The European Powers and the Near Eastern Question 1806-1807**, London 1931.

SOYSAL, İsmail, **Fransız ihtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)**, Ankara 1999.

SÖZEN, Metin, "Dolmabahçe Sarayı", **DİA**, IX, İstanbul 1994, s. 503-507.

SÖZEN, Zeynep, **Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü (1711-1821)**, İstanbul 2000.

_____, "Osmanlı Kültürünün Eflak ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi", **Türkler**, XII, Ankara 2002, s. 15-22.

SPİNEİ, Victor, **Moldavia in the 11th 14th Centuries**, Bucharest 1986.

_____, **The Romanians and the Turkic Nomads North of the Danube Delta from the Tenth to the Mid-Thirteenth Century**, Leiden-Boston 2009, s. 141-176.

SPİRİDON, Monica, "Identity Discourse on Borders in Eastern Europe", **Comparative Literature**, LVIII/4, 2006, s. 376-386.

STOİANOVİCH, Traian, "The Conquering Balkan Orthodox Merchant", **The Journal of Economic History**, XX/2,1960, s. 234-313.

STOİCESCU, Nicolae, **Sfatul Domnesc și marii Dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV–XV)**, București 1968.

STRİHAN, Petre, "Divan-Effendi în Ţara Românească şi Moldova în secolele XVII-XIX", **Studii Revista de Istorie**, XXI/5, Bucuresti 1968, s. 884.

SUNAR, Mehmet Mert, **Arş İleri Asâkir-i Mansûre Ordusunda Teşkilat, Talim ve Talimnâmeler**, İstanbul 2016.

_____, **Cauldron of Dissent: A Study of The Janissary Corps, 1807-1826**, Binghamton Universty, (Basılmamış) Doktora Tezi, New York 2006.

_____, "1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Harp İçin Asker Toplanması", **History Studies**, X/3, (Nisan 2018), s. 239-256.

ŞÂNÎ-ZÂDE MEHMED 'ATÂ'ULLAH EFENDİ, **Şânî-zâde Târihi (1223-1237/1808-1821)**, (haz. Ziya Yılmazer), II, İstanbul 2008.

ŞEMSEDDİN SAMİ, **Kamusu'l-'Alâm**, II, İstanbul 1306.

_____, **Kamusu'l-'Alâm**, III, İstanbul 1308.

ŞİRVANLI FATİH EFENDİ, **Gülzâr-ı Fütûhât**, (haz. Mehmet Ali Beyhan), İstanbul 2001.

TAKİ, Victor, **Russia on the Danube: Impreial Expansion and Political Reform in Moldavia and Wallachia, 1812-1834**, Central European Universty, (Basılmamış) Doktora Tezi, 2007.

TEKDEMİR, Aziz, "Napolyon'un Moskova Seferi, 1812", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, XV/1, (Mart 2018), s. 91-113.

THORNTON, Thomas, **Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807)**,(Çev. Ercan Etrürk), İstanbul 2015.

TOGAN, Zeki Velidi, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, İstanbul 1981.

TOPAKTAŞ, Hacer, "Bogdan Voivodship as a Channel of Receiving News from the Polish Side (the second half of the 18th Century)", **Türkoloji Tartışmaları Başarılarıyla ve Zaaflarıyla Çağdaş Türkoloji**, (ed. Öztürk Emiroğlu, Marzena Godzińska, Filip Majkowski), Warsaw 2014, s. 135-153.

_____, **Dersaadet'te Son Leh Elçisi: Franciszek Piotr Potocki'nin Elçiligi Ekseninde Osmanlı-Leh Diplomatik İlişkileri ve Uluslararası Boyutu (1788-1793)**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2012.

TOSUN, İffet, "Romen Dili ve Edebiyatı" **Balkanlar El Kitabı**, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, Melahat Pars), III, Çorum/Ankara 2007, s. 155-170.

_____, "Ulahların-Romenlerin Ortaya Çıkışı", **Balkanlar El Kitabı**, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ) I, Ankara 2006, s. 252-260.

TREPTOR, Kurt W., Marcel Popa, **Historical Dictioanry of Romania**, London 2000.

TUKİN, Cemal, **Boğazlar Meselesi**, (haz. Bülent Aksoy), İstanbul 1999.

TURAN, Şerafettin, "1829 Edirne Andlaşması", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, IX/1-2, Ankara, 1951, s.s.111-151.

_____, "Edirne Antlaşması", **DİA**, X, İstanbul 1994, s. 443-444.

TÜRKAL, Merve Karaçay, "18. Yüzyılın İlk Yarısında Eflak ve Boğdan Üzerinde Osmanlı-Avusturya Mücadelesine Dair Anonim Bir Eser: Vakāyi'-i Eflak", **Turkish Studies**, XII/9, Ankara 2017, s. 35-54.

Türkiye, Avusturya ve Fransa'ya Karşı 1812 Rus Seferi Amiral Thitchagoff (Çiçakof) un Hatıratı, İstanbul 1942.

ULUSKAN, Murat, **Divân-ı Hümâyun Çavuşları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2004.

UNTİLĂ, Olga, **19. Yüzyılda Osmanlı Dönemi'nde Tuna'nın Kuzey ve Güneyinde Romence Basın (1829-1912)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2013.

URQUHART, David, **The Mystires of Danube,** London 1851.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "On Sekizinci Asırda Buğdan'a Voyvoda Tayini", **Tarih Semineri Dergisi**, I/2, İstanbul 1937, s. 32-37.

_____, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Ankara 1988.

_____, **Osmanlı Tarihi**, IV/1, Ankara 2011.

_____, "1224 (1809) Senesinde Rus Seferine Gidecek Olan Kapukulu Ocaklarının İstanbul'dan Hareketleri Esnasında Teşrifat Mucibince Yapılan Merasim", **Belleten**, VII/25, Ankara 1943, s. 101-111.

VÁSÁRY, István, **Cumans and Tatars Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans 1185–1365**, Cambridge 2005.

VELİMAN, Valeriu, "Osmanlı Devleti ve Romen Prensliklerinde 1821 Senesi Olayları", **IX. Türk Tarih Kongresi (Ayrı Basım)**, Ankara 1988, s. 967-975.

WASİUCİONEK, Michal, "Conceptualizing Moldavian Otomanness: Elite Culture and Ottomanization of the Seventeenth-Century Moldavian Boyars", **Medieval and Early Modern Studies for Central and Eastern Europe,** 8, 2016, s. 39-78.

WHİTE, Sam, **Osmanlı'da İsyan İklimi Erken Modern Dönemde Celali İsyanları**, (çev. Nurettin Elhüseyni), İstanbul 2013.

WİLKİNSON, William, **An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia with Various Political Observations Relating to Them**, London 1820.

YALÇINKAYA, M. Alaaddin, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", **Türkler**, XII, (ed. Kemal Çiçek, Salim Koca), Ankara 2002, s. 620-650.

_____, "Osmanlı Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn)", **Balkanlar El Kitabı**, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ) I, Ankara 2006, s. 386-396.

_____, "III. Selim Döneminde Dış Temsilciliklerin Kurulması", **Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi**, (ed. Seyfi Kenan), İstanbul 2010, s. 593-623.

YARAMIŞ, Ahmet, **II. Mahmut Döneminde Asakir-i Mansure-i Muhammediye, 1826-1839**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, Ankara 2002.

YAŞAR, Filiz, "Yunan İsyanında Osmanlının Rumeli'de ve Anadolu'da Aldığı Güvenlik Önlemleri: Tedâbîr-i Osmâniyye", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, XXXII/2, Ankara 2015 s. 277-297.

YENİDÜNYA, Süheyla, "Avrupalı Müelliflerin Kaleminden 1821 Rum İsyanı'nın İstanbul'daki Toplumsal Yapı Üzerindeki Etkileri", **Osmanlı İstanbulu V: V. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri, 19-21 Mayıs 2017**, (ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan), İstanbul 2018, s. 317-336.

_____, "Halet Efendi'ye Dair Bir Risale", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, XI/2, Aralık 2009, s. 17-39.

_____, "Kale-i Sultaniye Anlaşması'nın Gizli Görüşmeleri", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, XI/1, Haziran 2009, s. 309-325.

_____, "Kaos ve Kriz Ortamında (1807-1808) Fransa'nın Babıâli Üzerindeki Etkisi", **History Studies**, V/I, Ocak 2013, s. 405-424.

_____, **Mehmet Sait Hâlet Efendi Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760–1822)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2008.

YEŞİL, Fatih, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasî ve Askerî Anatomisi", **Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi**, (ed. Seyfi Kenan), İstanbul 2010, s. 396-421.

YILMAZ, Fehmi, **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, İstanbul 2010.

YILMAZ, Serap, "Boğdan Voyvodası Ligor Aleksandr Gika'nın Ölümü (1777)", **XII. Türk Tarih Kongresi: Ankara 12-16 Eylül 1994 Konreye Sunulan Bildiriler**, III, Ankara 1999, s. 1-7.

YÜCEL, Mualla Uydu, "Kumanlar (Kıpçaklar)", **Doğu Avrupa Türk Tarihi**, (ed. Osman Karatay, Serkan Acar), İstanbul 2013, s. 541-575.

YÜKSEL, Ahmet, "Teşkilat-ı Mahsusa'ya Kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda İstihbaratın Mali Boyutu", **Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yönelimler-2**, (Ed. Zafer Gölen-İbrahim Serbestoğlu), Ankara 2017, s. 593-622.

_____, "Tuna'yı Saran Osmanlı İstihbarat Ağının Organizasyon ve İşleyişi (19. Asrın Başları)", **Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller**, I, (haz. Şakir Batmaz, Özen Tok), Kayseri 2015, s. 145-154.

_____, **II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı**, İstanbul 2013

_____, **Rusların Kafkasya'yı İstilası ve Osmanlı İstihbarat Ağı**, İstanbul 2014.

ZALLONY, Marc Philip, **Essay on the Fanariotes**, London 1826.

ZAVİTSANOS, Periklis, Vladimir Mischevca, **Principele Constantin Ypsilanti 1760-1816**, Cihişinău 1999.

ZENS, Robert W., **The Ayanlik and Pasvanoglu Osman Paşa of Vidin in the Age of Ottoman Social Change, 1791-1815**, (Basılmamış) Doktora Tezi, Univeresty of Wisconsin-Madison, 2004.

ZİNKEİSEN Johann Wilhelm, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1802)**, (çev. Nilüfer Epçeli), V, VI, VII, İstanbul 2011.

D. İNTERNET KAYNAKLARI

https://dexonline.ro/

TERİM VE TABİRLERE DAİR AÇIKLAMALAR

Armaş: Düşük dereceli davaların ceza hâkimliğini yapardı.

Ban: Eflak'taki boyarların lideriydi. Kroyva'daki soylu boyar aileleri arasından seçilirdi. Küçük Eflak'ta, voyvodadan sonra en yetkili görevlidir. Voyvoda görevinin başında olmadığı zaman divana başkanlık eder Eflak'ın yönetimini de üstlenebilirdi.

Büyük Logofet: Eflak ve Boğdan divanlarının üyesidir. Boyarlar arasındaki en soylu kimseydi ve memleketin yönetimini üstlenirdi. Voyvadanın mührünü taşır ve resmi kayıtları tutardı. Büyük Logofet'in altında, 2. ve 3. derecede Logofetler bulunurdu. Logofetler, Eflak ve Boğdan'ın yerlileri arasından seçilirdi.

Büyük Vestiar: Eflak ve Boğdan divanlarının üyesidir. Deftardarlık/Maliye Bakanlığı görevini üstlenirlerdi. Vestiarlar, Eflak ve Boğdan'ın yerlileri arasından seçilirdi.

Hetman: Boğdan ordusunun kumandanıdır. Eflak'taki Spatar'a denktir.

İspravnik: Eflak ve Boğdan'daki kazaların tamamı İspravnik adı verilen ve valiye benzer yetkileri bulunan üst düzey görevliler tarafından yönetilirdi.

Kaymakam: Mevcut voyvodanın görevden alınması münasebetiyle geçici süreyle tayin edilirdi. Kaymakam, hükümet merkezlerindeki (Bükreş ve Yaş) resmi tören yapılana kadar voyvodanın sahip olduğu yetkileri kullanır, bir anlamda ona vekalet ederdi. Kaymakam, yüksek rütbeli görevlileri değiştirme veya mevcutları devam ettirme yetkisine sahipti. Yalnızca adli işlemlerin yönetimiyle ilgili konularda ve mevcut davalarla ilgili müdahalede bulunmayabilirdi.

Komis: Voyvodaların atlarıyla ilgilenir toplanan vergileri ve diğer hediyeleri İstanbul'a ulaştırırdı.

Medelnitsher: Voyvodaya gelen şikayetleri alır ve divanda okurdu.

Moşye/Moşie: Boyarlarla herhangi bir bağı bulunmayan köylülerdir. Kullandıkları arazilere moşie denilen, kendileri ise moşneni olarak isimlendirilen bu sınıfa, Boğdan'da bireysel mülkiyet hakkı tanınırdı.

Paharnik: Yemeklerde, içecekleri voyvodaya sunardı.

Pandur: Eflak halkı arasından toplanan milis kuvvetleridir. Vergilerden muaf tutulmak suretiyle istihdam edilirlerdi.

Patenta: Konsoloslar, patente veya arşiv belglerinde geçen şekliyle patenta diye isimlendirilen bir çeşit kağıt (diploma, senet) ile istedikleri kişileri himayeleri altına alarak resmi ticaret muamelelerinde kendi vatandaşları gibi gösterirlerdi. Bu kağıdın verilmesi, yabancı temsilcinin doğrudan doğruya kendi yetkisindeydi.

Postelnik: Voyvodaların saraylarındaki en üst rütbeli yöneticidir. Divandaki törenlerin icra edilmesinden sorumluydu.

Spatar: Eflak ordusunun kumandanıdır. Resmi törenlerde voyvodanın kılıcını ve tören asasını taşırdı.

Stolnik: Divanın üyesi değildi. Görevi, voyvodanın yemeklerinde zehir veya zararlı madde olup olmadığını kontrol etmekti. Ayrıca mahkemelerde düzenin sağlanmasından sorumlu baş kahya da bu unvan ile anılırdı.

Sudit: Bükreş ve Yaş'taki yabancı konsolosların himayesinde ticaret ve zanaatle ilgili çalışmalarını sürdüren kimseleri tarif etmektedir. Suditler, cizyeden muaf tutulurdu. Daha az gümrük vergisi ödemek suretiyle imtiyazlı ticaret yapma imkanı kazanırlardı. Bu zümreye dahil olan kimseler, yerli tacirlerle uzlaşmazlığa düştükleri zaman, konsolosun himayesinde tabi oldukları ülkenin yasalarına göre haklarını ararlardı.

Tüfenkcibaşı ve Delilbaşı: Eflak ve Boğdan'da, Rum cemaatine mensup paralı askerlerden oluşan deliler ve tüfenkçiler, voyvodaların muhafızlığını yapardı. delilbaşı ve tüfenkçibaşı, bu birliklerin komutanıdır.

Vornik: Büyük Vornik, birinci sınıf boyarlardan olup, Eflak Divanı üyesidir. En yüksek dereceli yargıçtır. Yerleşmiş gelenek ve kanunlara vakıf olan 3. ve 4. Vornikler, mahkemelerde hukuk ve adaletin tecelli ettirilmesi için çalışırlardı.

DİZİN

A

A. Sturdza 51
Abdurrahim Muhib Efendi 156, 169, 348
Adayıkebîr 197
Adjud 25
Adriyatik Denizi 130
Ağası Ahmed Ağa (Eflak Baş Beşlü Ağası) 94
Ahmed Fevzi Paşa 301, 303, 306, 308, 311, 361
Ahmed Raşid Efendi..... 214
Akdeniz . 48, 50, 122, 131, 133, 134, 172, 206, 219, 262, 263, 347
Akitsu Mayuzumi 149
Akkerman 48, 49, 68, 77, 94, 95, 96, 105, 164, 181, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 264, 266, 267, 269, 309, 312, 316, 338
Akkerman Antlaşması 68, 77, 95, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 264, 266, 267, 269, 309, 312
Alaksander Mavrozi 65
Aleko 78, 158, 161, 194, 195, 198, 202, 301
Aleko Filipesku 198
Aleko Sutu.....65, 194, 195
Aleko Vilara 199
Aleksandr Filipescu 306
Aleksandr Gika.... 80, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 322, 367
Aleksandr İpsilanti.....62, 127, 189, 190, 194, 198, 199, 200, 203, 204, 206, 208, 209, 211, 217, 219, 223, 247
Aleksandru Vilara..... 286
Âlî Paşa..... 18
Almanlar..... 34
Altınorda Hanlığı.....11, 44
Amerika 5, 132
Amiral Duckworth..... 165
Anadolu ... 34, 45, 50, 132, 134, 172, 178, 206, 207, 208, 209, 212, 254, 256, 267, 324, 338, 339, 345, 367
Ankara Savaşı (1402) 46
Anthony Fonton..... 175
Aralıkçılar..... 254
Arapça 12, 39, 146
Arbore..... 31
Arbuthnot.....159, 160, 161, 165
Argeş 22, 23, 29, 31, 100
Armaş 88
Arnavutluk..... 166
Asya.....42, 43, 45, 156, 324
Aurel Decei.....1, 11, 47, 51, 112
Avarlar.....43, 324
Avasköy..... 74
Avusturya .. 15, 20, 49, 50, 111, 112, 116, 120, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 137, 138, 140, 141, 143, 147, 149, 152, 153, 154, 156, 159, 170, 173, 174, 178, 203, 207, 209, 211, 212, 226, 227, 238, 239, 243, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 265, 277, 295, 300, 339,344, 365
Avusturya-Macaristan İmparatorluğu..... 20
Aynalıkavak Tenkihnamesi 13, 14, 101, 138, 144
Azak..... 129, 134

B

Bahadır Giray Sultan 163
Bahlui Çayı..... 25
Bai 29
Bakau..... 25
Bălăceanu 299
Balkan.. IX, 1, 11, 17, 19, 20, 51, 52, 126, 132, 134, 161, 166, 181, 186, 187, 190, 192, 194, 202, 204, 206, 214, 215, 266, 279, 323, 345, 350, 358, 363
Banat.....52, 111, 128
Baragan..... 24
Baragan Ovası..... 24
Baş Beşlü Ağası Eyüp Ağa 67
Behram Paşa 180, 183
Bekrî Mustafa 38
Belcireşti..... 29
Belgrad 50, 52, 117, 130, 134
Belgrad Antlaşması (1739) 52
Bender 49, 105, 107, 162, 164, 177, 181
Berkofça 207
Berland 25
Besarab 44
Besarabya 21, 24, 120, 130, 172, 175, 179, 181, 182, 184, 200, 219, 265, 308, 311
Beşlü neferleri.....67, 87, 93, 221, 228, 233, 247
Bibescu 286, 305, 314, 315
Binbaşı Nojen 313
Bistriţa 30
Bizans 11, 28, 30, 32, 36, 47, 58, 85, 87, 91, 130, 187, 240, 358
Bobrov..... 175
Boğdan Divanı.....17, 321, 322
Bohemya..... 42
Bolu 213, 214, 215
Bostancıbaşı Hafiz İsmail Paşa..... 160
Botoşani..... 25
Bozcaada..... 167
Boze.....22, 69, 280, 292
Boze Nehri..... 22
Brâncoveanu 292, 299
Braşov..... 141, 199
Budin 48
Bukovina.....21, 129, 295
Bulgarca.....35, 36, 37
Bulgaristan.....21, 36, 46, 139, 166, 314, 334
Bulgarlar.....33, 43, 163, 184, 219
Bükreş Antlaşması (1812) ...64, 114, 120, 175, 178, 180, 182, 183, 184, 254, 255, 256
Büyük Eflak..... 21, 23
Büyük Friedrich (Prusya Kralı) 132, 148, 339
Büyük Stefan 1, 48

C

Calaraşi..... 278, 311
Câmpineanu..... 299
Câmpulung 29, 31, 211

Canning 150, 214, 216, 218, 243, 244, 245, 246, 249, 251, 343
Căpriana..... 31
Cârligătura 181
Cermenler 11
Cesur Mihail 33, 49
Cevdet Paşa . 11, 34, 35, 51, 62, 63, 66, 67, 84, 116, 123, 124, 135, 136, 138, 141, 142, 144, 145, 147, 157, 159, 160, 161, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 180, 187, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 197, 198, 201, 202, 206, 211, 217, 225
Ciuturești 29
Codru..... 181
Coman 29
Comana..... 29
Comanca..... 29
Comandareşti..... 29
Comanel..... 29
Comaneşti..... 29
Comaneştilor..... 29
Comani 29
Comanita 29
Comaniti 29
Comanul 29
Compo Formio Antlaşması (1797) 112
Constantin A. Rosetti..... 16
Constantin Kretzulescu..... 17
Constantin Mavrocordato 135
Curcevo 136
Curtea de Argeş 32

Ç

Çanakkale Boğazı 165
Çar Aleksandr..... 169, 174, 177, 200, 203, 204, 244
Çariçe II. Katerina 130
Çengelköy..... 228
Çerniç 21
Çiçakof 174, 178, 180, 254, 365
Çingene..... 35
Çingeneler 33, 34, 35, 337

D

Dacia.....9, 16, 42
Dacia Krallığı 42
Dağlı İsyanları 100, 141, 359
Daklar 8, 28, 42
Dakya 9, 42, 130, 139, 143
Dalmaçya..... 130
Daniel Demetrios Philippides 15
Daniel Demetros Philippides 16
Danubian Principalities..... II, 12, 52, 135, 143, 144, 146, 148, 162, 242, 249, 272, 279, 343, 345, 350, 355, 356, 357
Darbhane-i Amire 64, 106, 231, 234
Darmaneşti..... 29
darülahd.....52, 53, 54, 324
darülharp..... 52
darülislam..... 52
Daşkov..... 287
Delau 31
Derviş Paşa 208
Dîmbovita 22
Dimitri Kantemir 13, 25, 50, 51, 58, 59, 75, 135, 325
Dinyester..... 16, 162
Dinyester Nehri..... 162
Divan-ı Hümayun 60, 64, 65, 73, 86, 88, 89, 124, 158, 198, 214, 233, 306, 333, 338
Dobruca 17, 18, 21, 47
Doğu Avrupa 20
Doğu Sorunu... 6, 132, 156, 161, 244, 247, 254, 337
Donanma Tercümanları 65
Dragoş 44
Drakozade Aleko 64, 158, 165, 193
Drakozade Mihalaki Sutu 65
Dumitru Brătianu..... 16

E

E. L. Blutte 3, 271, 273, 275, 280, 281, 284, 288, 304, 310
Ebussud Efendi 53
Edirne VIII, 3, 14, 16, 29, 34, 46, 48, 49, 54, 56, 59, 68, 97, 184, 224, 227, 245, 255, 262, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 274, 278, 282, 286, 294, 300, 302, 303, 305, 311, 312, 316, 323, 330, 335, 336, 337, 340, 343, 344, 352, 362, 363, 365
Edirne Antlaşması... VIII, 3, 16, 56, 59, 68, 97, 262, 265, 266, 267, 269, 270, 274, 278, 282, 286, 294, 300, 302, 306, 311, 316, 323, 337, 340, 365
Edirne Antlaşması (1829) 270, 271, 330, 331
Eflak Divanı.....17, 180, 196, 201, 203, 273
Emmanuel Xsanthos 187, 188, 189
Erdel .. 16, 20, 21, 23, 32, 46, 54, 58, 111, 127, 128, 205, 211, 344
Erfurt 170, 171, 173, 174
Ermeniler 33, 40, 267, 339
Esrar Efendi 256, 306
Evliya Çelebi 22

F

Farsça..... 39, 146
Fatih Sultan Mehmed.....47, 48, 59, 347
Fenerli..... 51, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 81, 84, 112, 113, 114, 124, 127, 131, 135, 149, 189, 215, 216, 218, 219, 220, 223, 224, 227, 230, 231, 237, 307, 342
Fenerliler.... 51, 60, 66, 67, 112, 113, 123, 189, 190, 202, 216, 219, 224, 227, 241, 249, 296
Fethülislam 21, 278
Fetret Dönemi 46
Filibe.....184, 208, 224, 227
Filik-i Eterya.. 15, 66, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 197, 200, 202, 205, 207, 208, 212, 214, 242
Fokşan 22, 55, 94, 121, 210, 311
Francis Summerer 150
Fransa .. 1, 15, 16, 64, 113, 114, 116, 130, 131, 132, 138, 143, 145, 149, 150, 153, 155, 156, 157, 158, 160, 161, 165, 166, 167, 168, 170, 171,

173, 174, 178, 184, 186, 191, 238, 250, 252, 254, 262, 263, 300, 341, 365, 367

G

Galib Efendi 167
Galiçya 24
Galip Efendi 167, 171, 175
Genel Kurul 69, 70, 289, 290, 298
General Wittgenstein 272, 282
George Cantacuzino 128
George Filipescu 306
Germen 43
Gheorghe Magheru 16
Giridli Hacı Ahmed 5, 21, 22, 23, 24, 92, 93, 346
Girit 166
Greceni 181
Gregory Gika 304, 305, 307
Grek Projesi 130, 139, 143
Grigor Balliano 306
Grigori Gika 66
Guilleminot 167

H

Habsburglar 45, 52
Hacivat 40
Halet Efendi ... 64, 66, 168, 193, 216, 246, 328, 367, 392
Halil İnalcık 20, 45, 46, 48, 50, 53, 125, 339
Halil Paşa (Varna Muhafızı) 180
Hamid Bey 114, 225
Hançerlioğlu 65, 108, 202
Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesi 64, 66, 328
Hăşmaşu Mare Dağları 21
Hetman 69, 86, 88, 92, 320
Hohenzollern Hanedanı 17
Hokna 21, 95, 100
Hoşamedi 120
Hotarnceni 181
Hotin 105, 130, 162, 163, 164, 177, 181
Hunlar 43, 324
Husi 25

I

I. Petro 50, 125, 126, 133, 134, 290, 353
I. Süleyman 25, 48, 53
II. Mahmud . VII, 65, 75, 77, 79, 107, 109, 115, 116, 148, 155, 177, 180, 193, 198, 200, 204, 206, 208, 209, 212, 213, 214, 216, 218, 228, 231, 234, 236, 237, 243, 248, 250, 252, 262, 263, 264, 266, 267, 292, 300, 304, 306, 308, 310, 316, 342, 348, 366
III. Ahmed 134
III. Selim .. 62, 63, 64, 113, 114, 140, 155, 158, 160, 162, 164, 172, 342, 366, 367

İ

İbrail 21, 22, 24, 49, 76, 89, 104, 111, 137, 163, 164, 167, 171, 180, 193, 197, 201, 207, 210, 237, 260, 270, 278, 298, 299, 314, 344, 354
İlfov 22
İskerlet Kalimaki 117, 158
İskitler 42
İspravnik 92, 196, 239, 369
İstrie 130
İtalinski 160, 161, 164, 175, 178
İtalinsky 161
İvan Vasilici Sabaneev 175

J

J. Fonton (Rus elçilik tercümanı) 160
Johannes Gottriferd Herder 186
John Köning (Prusya'nın Yaş'taki Konsolosu) ... 148
Josef (Avusturya İmparatoru) 130, 175
Josef Fonton 175
Justinian Kanunu 85

K

K. A. Karneyev 276
Kabakçı Mustafa İsyanı 167
Kalafat 211, 278
Kalaraş 122, 211, 299
Kalas .. 21, 22, 25, 92, 163, 201, 205, 207, 210, 278, 298, 314
Kallimaki 64, 85, 114, 115, 118, 158, 161, 194, 195, 198, 213, 214, 246
Kallimaki İskerlet 114, 194, 195, 198, 213, 246
Kallimakizade İskerlet 181
Kamaraş 88
Kaminski 172, 173, 175
Kapıcıbaşı 73, 230
Kapodistria 181, 188, 189, 199, 204
Kara Boğdan 11
Kara Eflak 21, 232
Karaca Yanko 107, 116, 118, 181, 189, 193, 194
Karadeniz ... 16, 21, 34, 42, 43, 48, 49, 50, 108, 132, 134, 139, 147, 164, 178, 206, 244, 301, 331, 345, 349, 351, 352, 353
Karagöz 40
Karakal 21, 100
Karlofça Antlaşması 50, 111, 112, 127, 147, 358
Karlsbad 287
Karpat Dağları 21, 24
Katakazi 287
Kayseri 111, 213, 214, 262, 337, 368
Kazak 34, 311
Kazıklı Voyovoda 1
Kazıklı Voyvoda 47, 345
Kelt 11
Keltler 42
Kırım 117, 133, 136, 139, 140, 144, 183
Kili 48, 49, 105, 164, 177, 181, 344
Kiril alfabesi 36
Kiselev 264, 271, 272, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292,

293, 294, 295, 297, 298, 299, 306, 307, 308, 310, 312, 317, 353, 357, 396
Kişinev ... 181
Konstantin Negri ... 232
Kont Orlov ... 300
Kostaki Gika ... 228
Kostaki Samurkaş ... 199
Kostandi Kanaki ... 306
Kostantin Negri ... 219
Kostantin Samurkaş ... *193*, *203*
Krayova ... 21, 163, 180, 196, 211
Kumanlar ... 28, 44, 324, 362, 367
Kumanya ... 44
Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) ... I, VIII, 3, 14, 52, 59, 62, 79, 89, 97, 101, 109, 112, 129, 132, 137, 138, 143, 144, 147, 154, 243, 262, 266, 325, 327, 339

L

Laibach ... 200, 203, 204, 244
Laschkarov ... 167
Latin ... 8, 9, 36, 110
Latince ... 10, 11, 29, 36, 37, 142
Lehistan ... 30, 111, 113, 120, 129, 132, 133, 136
Lehler ... 45, 58
Levant Company ... 151
Lipcan ... 122
Liven ... 287
Logofet ... 69, 86, 91, 198, 216, 306, 313, 321, 322
Londra ... VI, IX, 118, 150, 262, 263, 266, 317, 334
Lord Cowley ... 274
Lord Elgin ... 150
Lutsk ... 135

M

M. Le Vicomte de Grammonti ... 313
M. Vilara ... 285, 288
Macar ... 30, 44, 48, 49, 99, 270, 294, 303, 322
Macarca ... 11, 35, 37
Macaristan ... 20, 22, 23, 34, 44, 46, 111, 127
Manav İbrahim ... 100, 141
Marsil ... 33
Mathev Baserab ... 85
Mavro ... 313
Mavroyani ... 37, 56, 140
Mavrozi ... 158, 159, 161, 165, 190
Medelnitsher ... 88, 369
Mehmed Ali Paşa ... 262, 300
Mehmed Hadi Efendi ... 256
Mehmed I ... 14, 26, 33, 34, 47, 48, 66, 67, 114, 140, 171, 175, 177, 179, 190, 193, 195, 197, 199, 202, 207, 208, 211, 212, 213, 217, 242, 243, 245, 249, 255, 256, 262, 300, 302, 355, 358
Mehmed Selim Paşa ... 67, 211
Mehmet Selim Paşa ... 197, 207, 217
288, 290, 291, 292, 293, 294, 296, 297, 299, 300
Mısır ... 108, 149, 155, 165, 172, 262, 263, 274, 300, 342
Michelson (Rus General) ... 162, 163, 164
Mihail Kogalniceanu ... 17
Mihail Sturdza ... 284, 287, 305, 306, 308, 312
Mihail Sutu 108, 190, 191, 198, 200, 201, 202, 206, 207, 212, 213, 215, 217, 219, 244
Minçiaki ... 236, 244, 250, 251, 252, 255, 261, 271, 276, 284, 286, 287, 288, 291, 294, 309, 313
Mircea ... 34, 46
Mohaç Meydan Savaşı ... 48
Moldova Nehri ... 11
Moldoveanu Zirvesi ... 23
Moldoviţa ... 31
Mora ... 166, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 194, 201, 206, 212, 215, 219, 242, 244, 254, 255, 262, 263, 264, 329, 335, 338, 358
Moskova ... 4, 174, 188, 209, 357, 364
Muntenia ... 17, 21, 186, 341
Musa Çelebi ... 46
Müftüzade Selim ... 175

N

Nabi Efendi (Boğdan Divan Efendisi) ... 81, 88, 121, 122, 231, 237, 240
Nâfi Efendi ... 256
Namık Efendi ... 256
Napolyon ... 85, 113, 117, 118, 119, 131, 149, 150, 155, 156, 161, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 177, 180, 185, 364
Nasreddin Hoca ... 38
Navarin ... 263, 264, 267, 358
Neamţ ... 30
Necib Efendi ... 256
Negoiu Zirvesi ... 23
Nesselrode ... 249, 284, 287, 289, 306
Niamz ... 25
Nicolae Bălcescu ... 16
Niğbolu ... 78, 104, 130, 197, 207, 278
Nikolaki ... 301, 313, 322
Nikolaos Galatis ... 188
Nikolay Golescu ... 196, 205, 219, 220, 223, 224
Nizam-ı Cedid ... 140, 159
Nuri Efendi ... 301

O

Odobescu ... 313
Olt Nehri ... 21, 199, 260
Oltenia ... 17, 21, 52, 91, 128, 180, 208
Orhei ... 181
Orsova ... 130
Osman Ağa (Eflak Baş Beşlu Ağası) ... 122, 140, 355

Ö

Özi ... 49, 132, 338, 345

P

Paharnic ... 91
Pahlen ... 271, 272, 273, 283, 313
Pârcălab ... 92
Paris ... 4, 15, 16, 17, 18, 29, 149, 156, 168, 169, 170, 185, 186, 191, 346, 348
Paris Antlaşması (1856) ... 15, 17, 18, 149

Pasarofça Antlaşması (1718) 52, 128, 129, 359
Patenta 153, 154, 221, 370
Pazvandoğlu 100, 140, 141, 162, 194, 339, 355
Peter Fonton..... 175
Petersburg.... 14, 117, 136, 166, 170, 174, 181, 189, 219, 244, 254, 263, 264, 270, 286, 287, 288, 289, 291, 292, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 313, 315, 317, 322, 331, 335, 361
Petersburg Antlaşması300, 301, 302, 303, 304, 305, 309, 310, 311, 315, 317, 322, 361
Petersburg Antlaşması (1834)..... 331
Petro I, (Rus Çarı).....126, 134, 135, 356
Petru Rareş 49
Piatra..... 25
Pini (Eflak Rus Konsolosu) 196, 199, 204, 244
Piteşti..... 163
Pizani (Yaş'taki Rus Konsolosu).....202, 244
Ploieşti..... 163
Pobrata..... 30
Portar..... 92
Portarbaşı..... 91
Postelnik..... 91
Potemkin..... 130
Prahova..... 22
Prens Karl 17, 18, 351
Prusya 15, 18, 118, 132, 143, 148, 156, 202, 238, 339
Prut Nehri 21, 24, 25, 177, 179, 181, 200, 210, 265, 271
Prut Savaşı.....51, 59, 134, 135, 217
Putna..... 31

R

Rădăuți..... 30
Rimnic 22, 292, 313
Robert G. Colquhoun..... 3
Roma 9, 10, 16, 29, 42, 43, 57, 85, 125, 187, 337
Roma İmparatorluğu.....9, 42, 43
Romanya.VII, 1, 2, 4, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 34, 38, 39, 43, 44, 45, 54, 340, 346, 351, 354
Romen ...I, VIII, 1, 3, 5, 8, 9, 10, 16, 17, 20, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 54, 56, 57, 61, 97, 127, 129, 162, 186, 197, 203, 205, 220, 240, 242, 260, 276, 282, 315, 316, 318, 326, 346, 347, 348, 354, 356, 357, 361, 362, 365, 366
Rönesans..... 11
Rum İsyanı (1821)..... 66, 71, 81, 94, 103, 113, 123, 146, 185, 198, 204, 218, 221, 242, 243, 244, 245, 247, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 264, 282, 301, 304, 328, 329, 330, 332, 338, 352, 367
Rumeli. 50, 64, 77, 78, 100, 106, 109, 123, 134, 138, 140, 159, 166, 175, 184, 196, 206, 207, 208, 212, 218, 221, 229, 230, 233, 267, 272, 273, 286, 314, 348, 355, 367
Rusçuk..... 78, 104, 163, 184, 265, 311

S

Saint Nicholas..... 30
Sardunya..... 15
Sarım Efendi..... 308, 311
Sculni..... 212
Sebastiani..... 63, 130, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 165, 166, 168, 171, 343
Sergius Laşkerev (Bükreş Rus Konsolosu) 146, 147
Severin..... 279
Seyyid İbrahim İffet Efendi 256
Sfatul Domnesc.....86, 326, 363
Sırbistan.. 12, 36, 126, 139, 140, 178, 185, 255, 314
Sırp .. 36, 64, 78, 157, 158, 169, 190, 199, 209, 214, 221, 229, 236, 237, 338, 345
Sırpça..... 35, 37
Sırplar.....33, 39, 164, 180, 255
Silahdar Ali Paşa 180
Silistre..... 46, 49, 67, 104, 111, 121, 122, 145, 146, 193, 197, 207, 208, 210, 211, 216, 217, 228, 230, 231, 232, 252, 270, 278, 281, 293, 299, 301, 307, 310, 311
Siret 21, 22, 24, 25, 29, 31, 173, 175, 177, 178
Siret Nehri 21, 24, 173, 175, 177, 178
Slobozia Mütarekesi 114, 167, 168, 170, 171
Snagov..... 31
Sofya..... 140, 227
Soroca..... 181
Spatar.....91, 304, 305, 306
St. Priest (Fransa Elçisi)..... 145
Stefan Balatschanu..... 306
Stefan Vogorides 198
Stefanaki Mavrokordato 197
Stephen Rajcevic (Avusturya'nın Bükreş Kosolosu) 148
Stirbey 286, 305
Stolnik 89
Straganov.....203, 205, 243
Stratornik..... 91
Suceava.....24, 25, 29, 31, 49
Sucevița 31
Sukuyan..... 22

Ş

Şahin Giray..... 117
Şekib Efendi 301
Ştefan Golescu..... 16

T

Talleyran..... 156
Târgovişte.....31, 36, 127, 208, 211, 345, 349
Tatar.....122, 123, 128, 140, 359
Tatarpazarı.....184, 224, 227
Tekfurdağı 224, 227
Temeşvar 21
Tîrgovişte..... 29
Tirgozi 21
Tisa..... 16
Tismana 30, 196
Tonguzeni..... 29
Topkapı Sarayı..... VI, 4, 5, 21, 72
Trajan..... 35, 42
Trajan sütunu..... 35
Traklar 8, 28, 42

Trandifilov 314
Transilvanya 12, 20, 24, 186, 265, 278, 294, 349
Tudor Vladimirescu 31, 192, 193, 195, 197, 199, 200, 203, 204, 205
Tuna Nehri. 9, 12, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 43, 47, 49, 110, 132, 136, 170, 172, 184, 268, 269, 270, 278, 335
Turnu 278

U

Ukrayna 34, 133, 135

V

Văcărescu 186, 292, 299
Vasliu 25
Vecin 33
Venedik 47, 112, 128
Venedik Cumhuriyeti 112
Vestiar 69, 82, 86, 91, 93, 174, 216, 306
Vidin .. 101, 104, 107, 108, 130, 140, 141, 193, 197, 207, 208, 210, 211, 232, 278, 368
Viorel Panaite 47, 49, 52, 53, 54, 58, 59, 73
Viyana . 49, 117, 118, 119, 121, 123, 125, 127, 131, 134, 168, 192, 264
Viyana Kongresi (1815) 118
Vlaçca 22
Vlad Tepeş 47, 345
Vodița 30
Vornik 69, 86, 88, 199, 306, 371
Voroneț 31
Voyvoda Mircea 34, 46

Y

Yahudi 34
Yahudiler 33
Yakışıklı Radu 47
Yakovaki 65, 201
Yalomiça 22
Yaş ... 25, 32, 40, 62, 67, 71, 72, 74, 83, 86, 93, 120, 123, 131, 133, 138, 139, 142, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 158, 163, 171, 181, 183, 194, 200, 202, 204, 207, 212, 213, 228, 230, 231, 232, 238, 239, 248, 250, 260, 265, 274, 277, 283, 285, 289, 290, 291, 292, 293, 295, 297, 298, 299, 307, 308, 309, 319, 321, 352, 354, 369, 370
Yaş Antlaşması 62, 133, 139, 238, 239, 352
Yeniçeri Ağası Hamid Efendi 175
Yergöğü ... 24, 76, 89, 104, 164, 167, 171, 175, 178, 193, 197, 200, 201, 211, 260, 265, 270, 278, 307, 355
Yorgaki Filipescu 193
Yusuf Paşa (Boğdan Muhafızı) .. 140, 173, 207, 208, 210, 212

Z

Zahire Nazırı Ali Bey 218, 225
Zheltukhin, Pyotr 271, 274, 275, 283
Zimnice 278
Ziştovi 78, 104, 130, 278, 339

EKLER

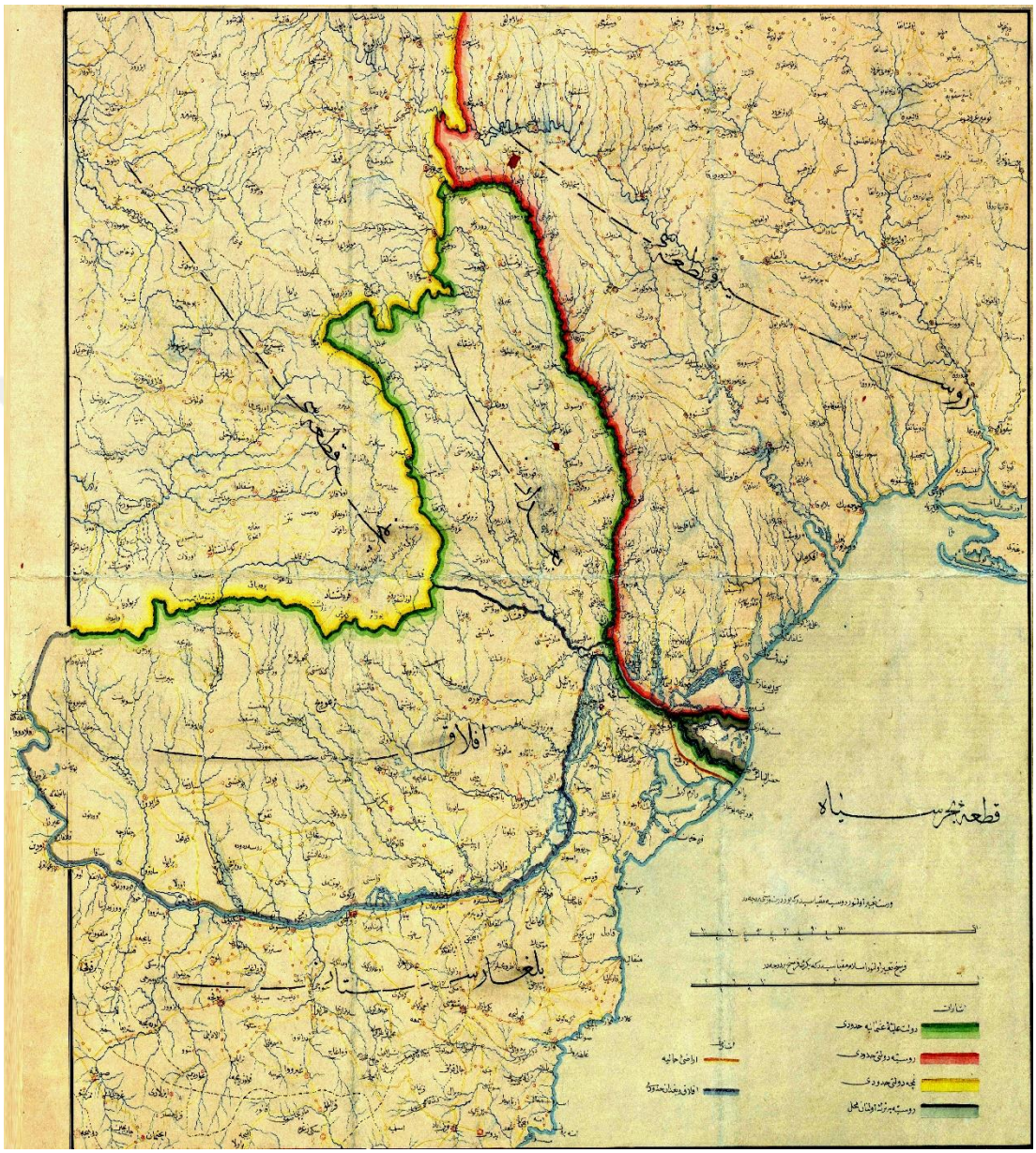

EK-1 XIX. yy. sonlarında Eflak ve Boğdan haritası (BOA, **HRT.h.**, nr. 40).

EK-2 1829 Edirne Antlaşması'na göre Eflak ve Boğdan (TNA, **MFQ**, nr. 1-83-4).

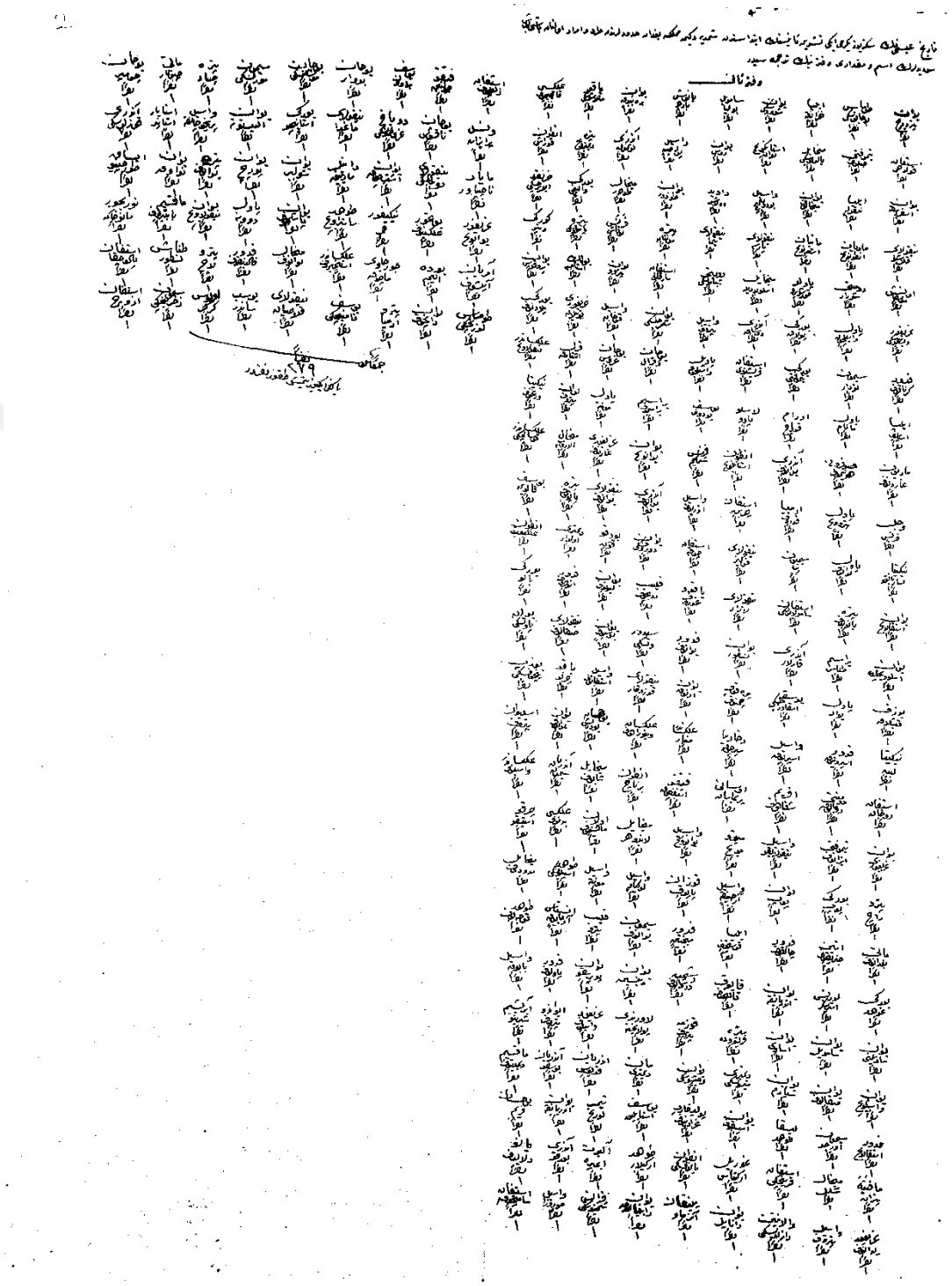

EK-3 Boğdan'dan sınır dışı edilen suditlerin isimlerini havi liste (BOA, **HAT.**, nr. 47259 A).

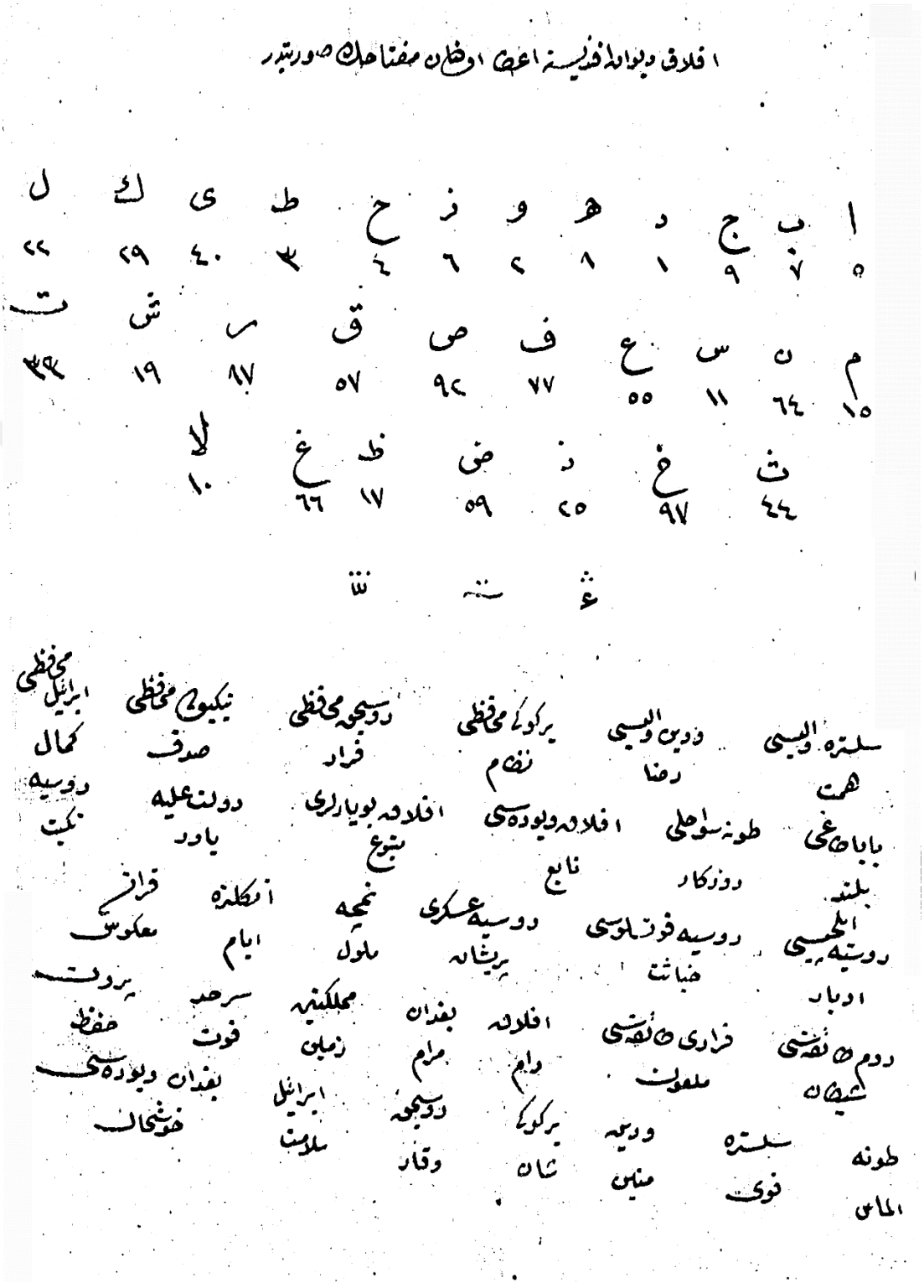

EK-4 Eflak Divan Efendisi'ne verilen şifreli yazışmalara dair şifre anahtarı (BOA, **HAT.**, nr. 47999).

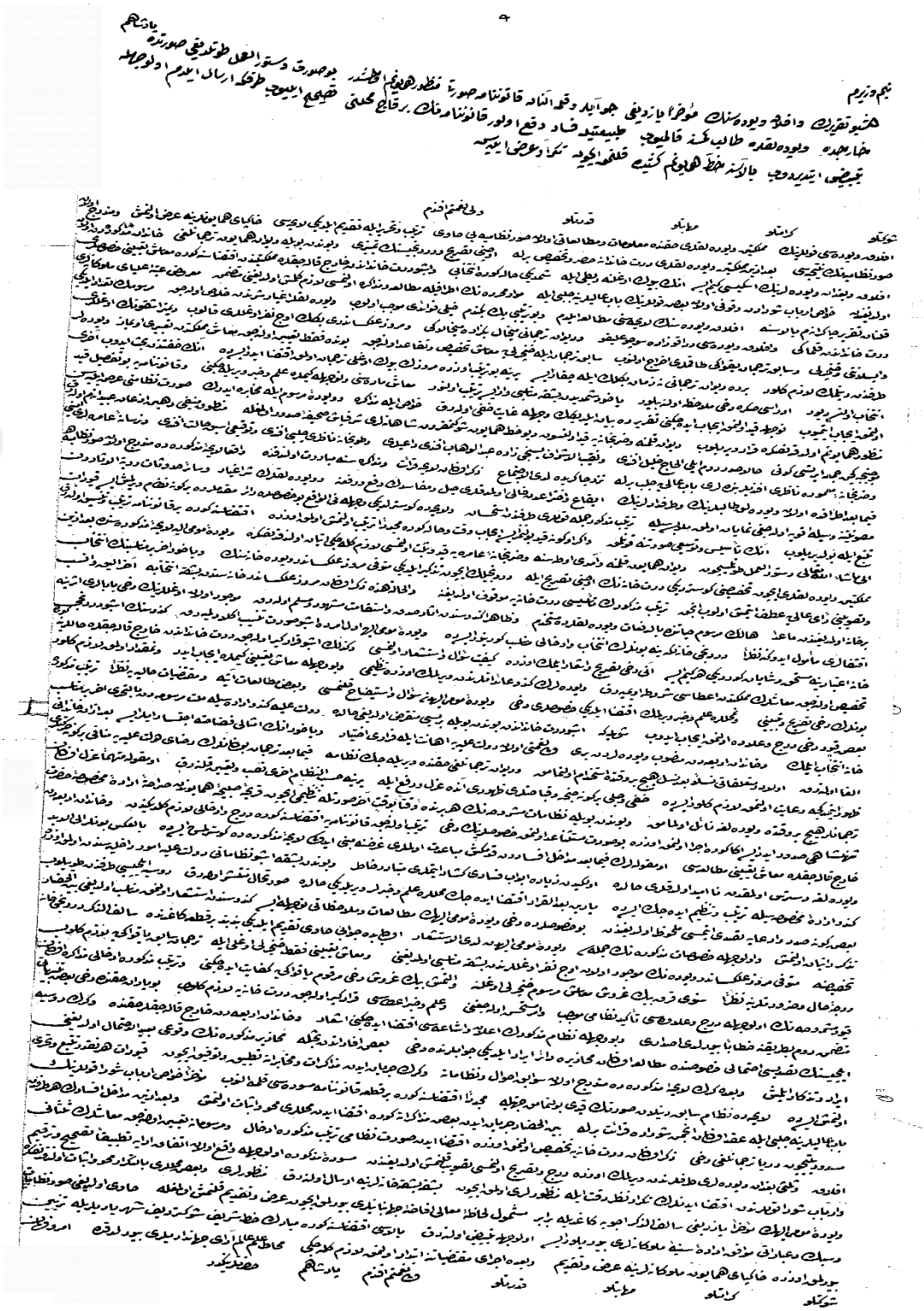

EK-5 Aralarında Halet Efendi'nin de bulunduğu heyetin Bâbıâli'de Hanedân-ı Erba'a Kānunnâmesi'nin müzakerelerini yaptıkları ve II. Mahmud'un bu kanundan dolayı duyduğu memnuniyeti bildiren hatt-ı hümayunu (BOA, **HAT.**, nr. 44385).

EK-6 Tudor Vlademirescu (Keith Hitchins, **A Concise History of Romania**, New York 2014, s. 77).

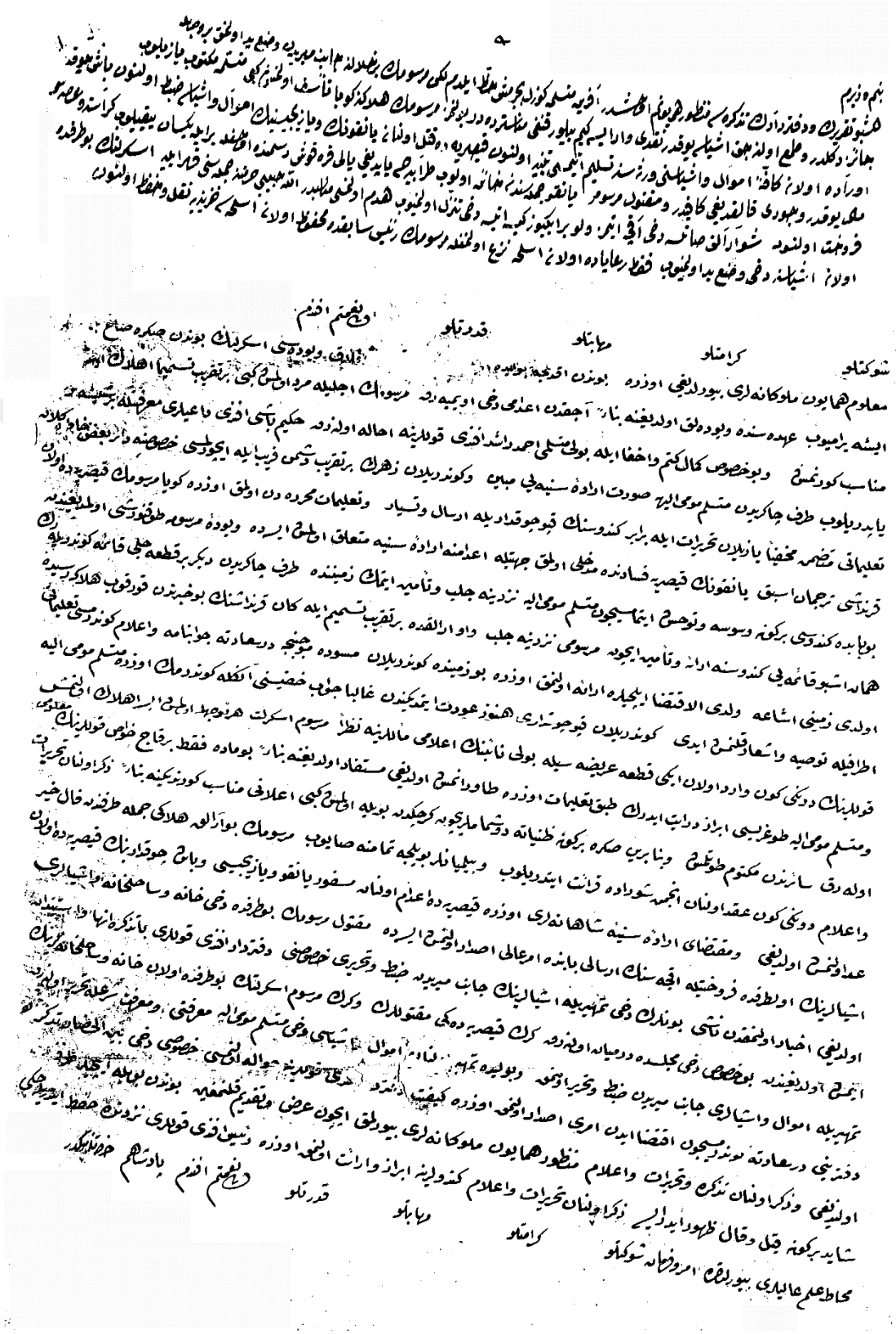

EK-7 Kallimaki İskerlet'in II. Mahmud'un emri doğrultusunda Bolu'da zehirlenerek öldürülmesini konu alan rapor (BOA, **HAT.**, nr. 45611).

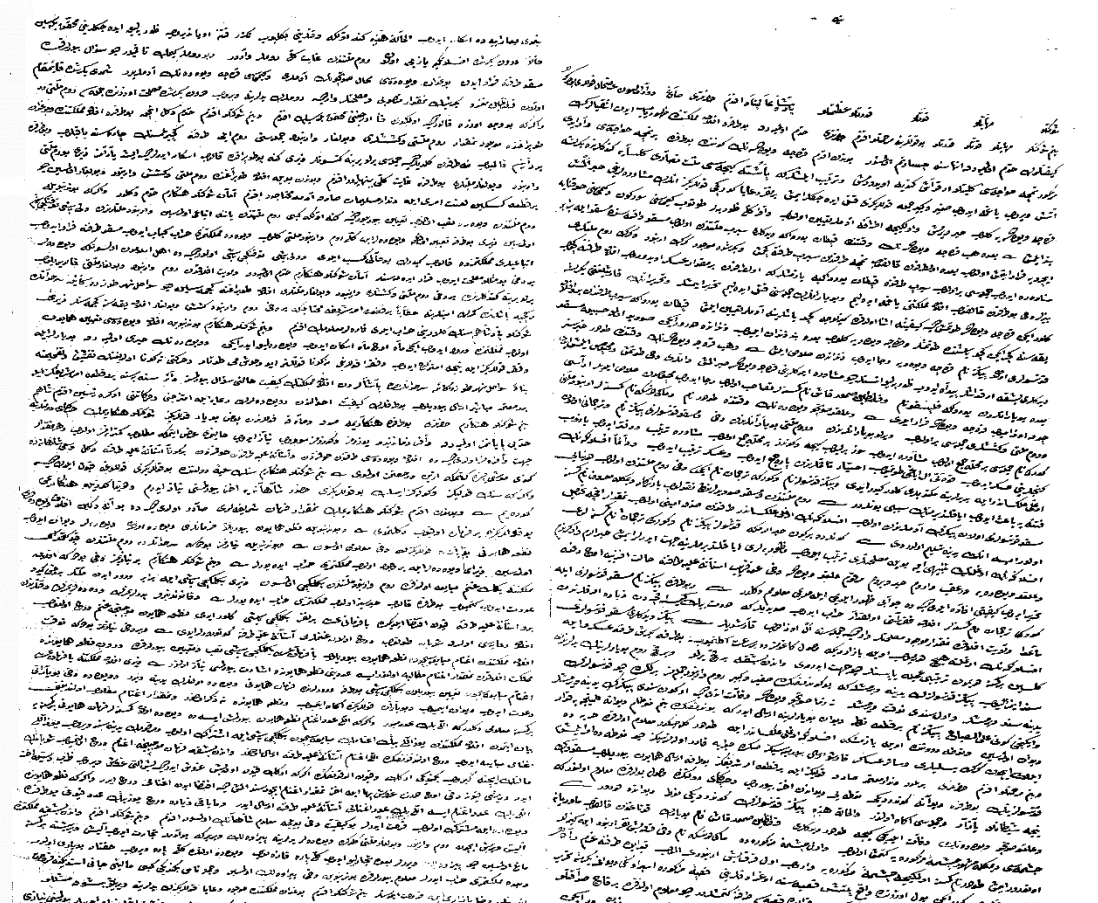

Ek-8 1821 Rum İsyanı akabinde Boyar Nikolay Golescu'nun sunduğu mufassal arizanın ilk kısmı (BOA, **HAT.**, nr. 45522).

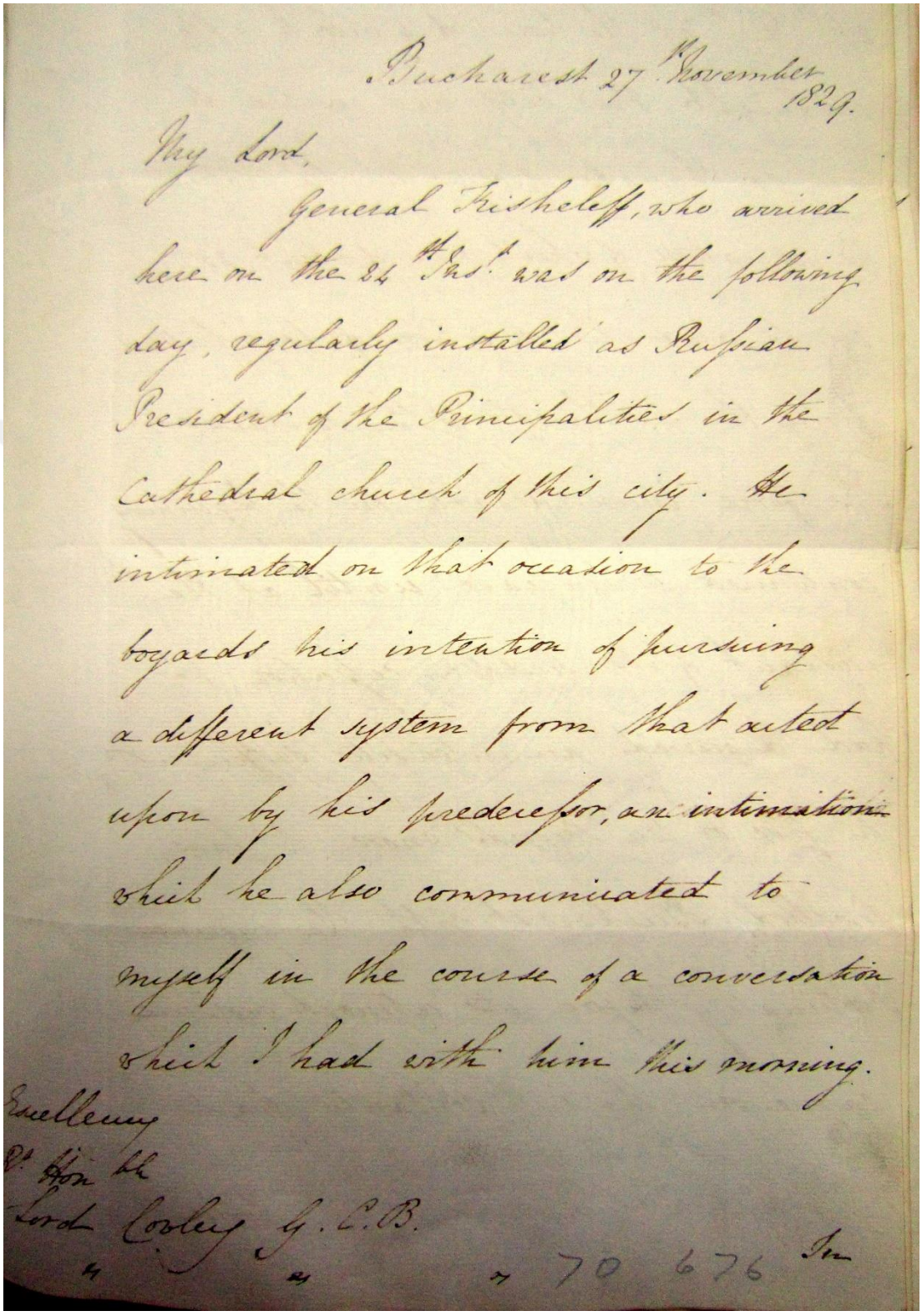

Bucharest 27th November 1829.

My Lord,

General Kisheleff, who arrived here on the 24th Inst. was on the following day, regularly installed as Russian President of the Principalities in the Cathedral church of this city. He intimated on that occasion to the boyards his intention of pursuing a different system from that acted upon by his predecessor, an intimation which he also communicated to myself in the course of a conversation which I had with him this morning.

Your Excellency

Rt. Hon. the

Lord Cowley G.C.B.

&c. &c. &c.

70 676

Ek-9 E. L. Blutte'un Kiselev'in Bükreş'e gelerek görevine başladığını bildiren yazısı (TNA, **FO**, nr. 97-402, no. 208, 27 Kasım 1829).

Liste des Candidats à l'Hospodarat
pour les Principautés de Moldavie & de Wallachie.

Pour la Moldavie.

Le Sr. Westiar George Mostatto - Rolnovano.

Le Sr. Westiar Constantin Cantacuzène Paschvano.

Le Sr. Logothète Constantin Conaqui.

Le Sr. Logothète de l'Intérieur Alexandre Ghyka.

Le Sr. Westiar (actuel) Michel Stourdza.

Pour la Wallachie.

Le Sr. Ban Grégoire Callimachi.

Le Sr. Warnik George Philipesco.

Le Sr. Logothète Alexandre Philipesco.

Le Sr. Spathar Alexandre Ghyka.

Le Sr. Logothète de Grand Dijos - Etienne Balatschano.

L'aide de Camp Général P. Kiseleff

EK 10 1834 Petersbug Antlaşması'nı müteakiben Kiselev tarafından hazırlanan ve Ahmed Fevzi Paşa vasıtasıyla Babıali'ye ulaştırılan Eflak ve Boğdan voyvodalıklarına dair aday listesi (BOA, **HAT.**, nr. 45375 E).